

- Міністерство освіти і науки України
 - ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» МОНУ
 - **Національний університет «Чернігівська політехніка»**
 - Навчально-науковий інститут (ННІ) економіки
 - ННІ права і соціальних технологій
 - ННІ життєдіяльності, природокористування і туризму
 - ННІ менеджменту, харчових технологій та торгівлі
 - Наукове товариство здобувачів вищої освіти і молодих учених НУ «Чернігівська політехніка»
 - Гомельський філіал Міжнародного університету «МІТСО» (Білорусь)
 - Карагандинський державний технічний університет (Казахстан)
 - Барановичський державний університет (Білорусь)
- Ministry of Education and Science of Ukraine
 - SSI «Institute of Education Content Modernization» of MESU
 - **Chernihiv Polytechnic National University**
 - Educational-Scientific Institute (ESI) of Economics
 - ESI of Law and Social Technologies
 - ESI of Business, Quality Management and Life Support
 - ESI of Management, Food Technology and Trade
 - Scientific Association of Higher Education Applicants and Young Scientists Chernihiv Polytechnic National University
 - Gomel Branch of International University "MITSO" (Republic of Belarus)
 - Karaganda State Technical University (Republic of Kazakhstan)
 - Baranavichy State University (Republic of Belarus)

Наукове товариство
здобувачів вищої освіти
і молодих вчених

**XI Міжнародна науково-практична конференція
студентів, аспірантів і молодих вчених**

**ЮНІСТЬ НАУКИ – 2021: СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ
ТА ГУМАНІТАРНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА**
25-26 березня 2021 року

ЗБІРНИК ТЕЗ ДОПОВІДЕЙ

у 2-х частинах

ЧАСТИНА 2

XI International Scientific-Practical Conference of students and young scientists
**YOUTH SCIENCE – 2021: SOCIO-ECONOMIC AND
HUMANITARIAN ASPECTS OF SOCIETY DEVELOPMENT**

March 25-26, 2021

CONFERENCE PROCEEDINGS
PART 2

Chernihiv – 2021

*Друкється за рішенням Вченої ради Національного університету «Чернігівська політехніка»
(протокол № 3 від 29 березня 2021 р.)*

М 34 Юність науки – 2021: соціально-економічні та гуманітарні аспекти розвитку суспільства: збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів і молодих вчених (м. Чернігів, 25-26 березня 2021 р.) : у 2-х ч. Ч.2 / НУ «Чернігівська політехніка». – Чернігів, 2021.- 560 с.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Голова редколегії:

Маргасова В.Г. – проректор з наукової роботи, д.е.н., професор

Заступник голови редколегії: Гонга О.І. – д.е.н., професор, засновник Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів і молодих вчених «Юність науки: соціально-економічні та гуманітарні аспекти розвитку суспільства».

Члени редколегії:

Колесников С.Д. – к.е.н., доцент, директор Гомельського філіалу Міжнародного університету «МИТСО» (Білорусь)

Стеблякова Л.П. – д.е.н., доцент, зав. каф. інженерного підприємництва та маркетингу Карагандинського державного технічного університету (Казахстан)

Климук В.В. – к.е.н., доцент, проректор з наукової роботи Барановичського державного університету (Білорусь)

Остапенко Л.А. - директор ННІ права і соціальних технологій, к.ю.н., доцент

Ткаленко Н.В. – директор ННІ менеджменту, харчових технологій та торгівлі, д.е.н., професор

Забаштанський М.М. – директор ННІ бізнесу, природокористування і туризму, д.е.н., професор

Пінчук А.О. – директор ННІ економіки, д.е.н., доцент

Селецький О.В. – декан юридичного факультету ННІ права та соціальних технологій, к.ю.н., доцент

Дубина М.В. – зав. кафедри фінансів, банківської справи та страхування, д.е.н., професор

Дерій Ж.В. – зав. кафедри теоретичної та прикладної економіки, д.е.н., професор

Литвин С.В. – зав. кафедри іноземних мов професійного спрямування, к.пед.н., доцент

Шакун Н.В. – в.о. декана факультету соціальних технологій, оздоровлення та реабілітації ННІ інституту права і соціальних технологій, к.філос.н., доцент

Каленіченко Т.І. – зав. кафедри соціальної роботи, к.пед.н., доцент

Поленкова М.В. – зав. кафедри креативних індустрій і соціальних інновацій, к.е.н., доцент

Зайцев В.О. – зав. кафедри фізичної реабілітації, к. пед.н., доцент

Ремньова Л.М. – зав. кафедри управління персоналом та економіки праці, к.е.н., професор

Юрченко М.Є. – зав. кафедри бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту, к.ф.-м.н., доцент

Бутко М.П. – зав. кафедри менеджменту та державної служби, д.е.н., професор

Пономаренко С.І. – зав. кафедри публічного управління та менеджменту організацій, к.е.н., доцент

Іванова Н.В. – завідувач кафедри підприємництва і торгівлі, д.е.н., доцент

Вербицька А.В. – зав. кафедри маркетингу, PR-технологій та логістики, к.е.н., доцент

Зеленська О.О. – завідувач кафедри туризму, к.е.н., доцент

Кичко І.І. – проф. кафедри управління персоналом та економіки праці, д.е.н., проф.

Хоменко І.О. – професор кафедри теоретичної та прикладної економіки, д.е.н., проф.

Денисенко Т.М. – доцент кафедри підприємництва і торгівлі, к.т.н., доцент

Крук О.І. – зав. кафедри філософії і суспільних наук, к.і.н., доцент

Киселиця С.В. – доцент кафедри філософії і суспільних наук, к.філос.н., доцент

Гаценко І.О. – доцент кафедри філософії і суспільних наук, к.філол.н., доцент

Роговий А.В. – професор кафедри туризму, д.е.н., професор

Полковниченко С.О. – доцент кафедри маркетингу, PR-технологій та логістики, к.е.н., доцент

Садчикова І.В. – доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування, к.е.н., доцент

Перетяцько Ю.М. – доцент кафедри бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту, к.е.н., доцент

Косач І.А. – професор кафедри публічного управління та менеджменту організацій, д.е.н., професор

Чепурна Г.Л. – доцент кафедри креативних індустрій і соціальних інновацій, к.психол.н., доцент

Кормільщина С.Ю. – ст. викл. кафедри іноземних мов професійного спрямування

Самійленко Г.М. – доцент кафедри менеджменту і державної служби, к.е.н., доцент

Литвиненко В.М. – доцент кафедри трудового права, адміністративного права та процесу, к.ю.н., доцент

Попело О.В. – д.е.н., доцент, голова наукового товариства здобувачів вищої освіти та молодих учених

Василенко О.А. – ст. лаборант кафедри філософії і суспільних наук

Кормило І.М. – відповідальний секретар оргкомітету, провідний фахівець відділу підготовки науково-педагогічних кадрів

Конференція включена до Переліку міжнародних, всеукраїнських науково-практичних конференцій здобувачів вищої освіти і молодих учених відповідно до затвердженого Міністерством освіти і науки України Переліку міжнародних, всеукраїнських науково-практичних конференцій здобувачів вищої освіти і молодих учених у 2021 р. (додаток до листа від 19.01.2021, № 22.1/10-83, п.26.

© НУ «Чернігівська політехніка», 2021

ЗМІСТ ЧАСТИНА 2

СОЦІАЛЬНІ ТЕХНОЛОГІЇ: СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ	
SOCIAL TECHNOLOGIES: MODERN TENDENCIES OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT	
Білець Ю. С. Засуджені як об'єкти соціальної роботи	13
Новик Л. М., Байдаков Г. М. Особливості соціальної реабілітації військовослужбовців –учасників бойових дій	15
Novyk L., Novyk M. Social and psychological aspects of adolescents' propensity for an addictive behaviour	17
Басанько Е. О. Забезпечення психофункціонального самоконтролю у процесі фізичної реабілітації	19
Британ О. В. Постійний професійний розвиток як профілактика емоційного вигорання	21
Буглак Ю. В., Мекшун А. Д. Особливості соціальної роботи з людьми літнього віку	23
Буглак Ю. В. Безробіття як соціальна проблема	26
Васильєва А. О. Проблема гендерної рівності в Україні	28
Вахно В. Д. Небезпека інтернет-залежності для людини	29
Вахно В. Д. Соціальна робота з бездомними людьми	32
Гангало М. О. Бідність як проблема соціальної роботи	34
Губко В. О. Кризове консультування та інтенсивний догляд як підходи кризового втручання	36
Дегтяренко Д. А. Формування культури здоров'я особистості як важлива соціальна проблема	38
Децюк Т. М., Труба В. М. Проблеми формування академічної доброчесності здобувачів вищої освіти в умовах ЗВО	40
Климовська А. Г. Сучасні класифікації кризових ситуацій	42
Козік Р. А. Застосування психологічних методів як основа попередження конфлікту у соціальній групі	44
Коленіченко Т. І., Губко В. О. Особливості цифрової освіти дорослих у сучасному світі	46
Васильєва А. О. Особливості соціалізації молоді через соціальні мережі інтернет	48
Кривопуск Д. Л. Методи формування академічної культури у здобувачів вищої освіти	50
Кухоть Б. Проблеми гендерної рівності в Україні	52
Лаврінченко М. В., Мекшун А. Д. До проблеми домашнього насильства	54
Маслак М. В. Неблагополучні сім'ї як середовище розвитку соціальних проблем дітей	56
Маслак М. В., Мекшун А. Д. Соціальна робота з наркозалежними клієнтами	58
Павленко А. В. Психологічні механізми соціалізації індивіда	60

Приходько Н. В. Співчуття до себе як умова професійного розвитку фахівця соціальної роботи	61
Соболь Т. О. Адиктивна поведінка у підлітків	63
Футрик А.С. Ефективність соціального супроводу прийомних сімей	66
Чалкова І. Ю. Особливості соціальної роботи з людьми похилого віку	68
Шепель Н. В. Технологія управління транзакційними витратами соціальних підприємств при вході на ринок	70
Хлебович А.В., Богдан Я.С., Особливості вирішення екологічних проблем Республіки Білорусь	72
Бжицкая В.В., Тимошенко Д.М. Історія розвитку законодавства про соціальне забезпечення у Республіці Білорусь	74
Белоусова В. Д. Поняття «Медична допомога»	77
Троякова А. О. Морально-психологічний аспект поведінки працівників як базис для досягнення професійного успіху	79
ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА	
THE PROTECTION PROBLEMS OF THE HUMAN RIGHTS AND FREEDOMS	
Берднік С. С. Кримінальні проступки як новела вітчизняного законодавства	81
Бондарчук Т. С. Кадрова політика підприємств: поняття, вимоги та види	84
Вахно В. Д. Основні причини та шляхи подолання дефіциту пенсійного фонду України	86
Вергун А. Р. Щодо необхідності дотримання принципів академічної доброчесності	88
Внукова А. О. Етичні засади діяльності працівників національної гвардії України	90
Гапон К. С. Соціально-правовий статус осіб з інвалідністю в Україні	92
Гарига-Грихно М. М., Остапенко А. І. Особливості латентних зґвалтувань	94
Жернова М. Г. Сутність організованої злочинності	96
Кальян А. В. До проблеми співвідношення норм права і норм моралі	99
Керноз Н. Є., Присяжний В. В. Щодо суддівського корпусу в країні: подолання кризи	101
Коновал В. В. Поняття правоохоронного органу та правоохоронної діяльності	103
Коновал В. В. Характеристика основних рис козацького звичаєвого права	106
Кот В. В. Адміністративна та дисциплінарна відповідальність: критерії відмежування	109
Кравченко О. В., Менджул К. В. Особливості кваліфікації кримінального правопорушення передбаченого ст. 365 кримінального кодексу України (перевищення влади або службових повноважень працівником правоохоронного органу)	111
Кравченко О. Г. Загальні аспекти матеріальної відповідальності працівників у трудовому праві	113
Кравченко В. Я. Окремі аспекти принципу недоторканості права власності у кримінальному провадженні	115
Кравченко В. Я. «Докази» в цивільному судочинстві: порівняльний аналіз	117

Максименко М. І., Овсієнко Д. О. Проблеми процесуальної форми обшуку	119
Марушак Н. В., Ромащенко К. Ю. Поняття правової поведінки	121
Мишаєта К. Б. Процесуальний примус в адміністративному судочинстві	123
Мишаєта Т. Б. Поняття права на працю	125
Никипорець І. О. Сучасний бандитизм в Україні: стан, детермінація, запобігання	127
Павлова С. Л. Основні напрями діяльності міністерства внутрішніх справ України	130
Пальона А. В. Застосування вогнепальної зброї як спосіб попередження та припинення правопорушення	131
Переверза А. М. Основні особливості та завдання кадрової політики	133
Пророченко В. В. Концепція « <i>aquis communautaire</i> » в праві Європейського Союзу	135
Пророченко В. В. Особливості утворення слідів застосування вогнепальної зброї на гільзах	138
Ромащенко К. Ю. Норми кримінального права за руською правдою	140
Сидоренко Є. В. Проблеми нормативного та доктринального визначення поняття "умисне тяжке тілесне ушкодження"	142
Слиш О. С. Щодо питання правового регулювання надбавок та доплат науково-педагогічним працівникам	144
Слиш М. В. Особливості етичних засад діяльності співробітників державного бюро розслідувань	146
Старчун Я. М. Етичні засади функціонування національної поліції	148
Стеченко К. Л. Поняття «Процесуальні строки» в національному судочинстві: проблемні аспекти	150
Стеченко К. Л. Судовий збір як джерело наповнення спеціального фонду державного бюджету України	152
Сушко Я. В. Гемологічна експертиза в Україні	154
Тищенко С.В. Роль і значення принципів права в діяльності правоохоронних органів	157
Толкач А. М. Сучасні можливості одорологічної експертизи	159
Труба В. М. Ознаки та функції правоохоронного органу	161
Чічкань М. В., Горошко О. О. Щодо правового регулювання надання одноразової натуральної допомоги «Паунок малюка»	163
Чічкань М. В. Допомога по тимчасовій непрацездатності під час самоізоляції: актуальні питання	165
Чалкова І. Ю. До визначення поняття «пенсія» у праві соціального забезпечення	167
Щербінін М. Ю. Призначення права в суспільстві	169
Щербак К. А. Правовий статус адвоката в адміністративному судочинстві	171
Роліна О. С. Вплив категорій добра і зла на моральний вибір правоохоронця	173
Ботвинко А. В. Етична поведінка поліцейського	174
Воєдило А. В. Професійна етика працівників національного антикорупційного бюро України	176
Стрельцова О. О. Діяльність національної поліції України щодо захисту прав і свобод людини і громадянина	178
Хамула А. М. Професійна етика слідчих органів державного бюро розслідувань	180

Апанасевич Т. С. Договір дарування у Республіці Білорусь: деякі проблемні питання	182
Aristanbekov A. T. Investigation into public awareness of consumer rights and effective way to protect them in Kazakhstan	184
Байрамгылыджова А.Б. Суб'єкти спадкових правовідносин	186
Кремень Л. Л. Судовий захист прав споживачів	188
Леоненя К. О. Твір образотворчого мистецтва (живопису) як об'єкт інтелектуальної власності	190
Луцьков И. А. Захист прав на об'єкти інтелектуальної власності в Республіці Білорусь	194
Миколайчук Д. А. Актуальні проблеми використання об'єктів авторського права і суміжних прав в мережі інтернет	196
Миколайчук Д. А. Про правову природу і порядок передачі конструкторської документації в рамках холдингу	199
Наливайко А. Г. Звернення стягнення на майно за зобов'язаннями власника	201
Пашкевич К. В. Спадкування за заповітом в Республіці Білорусь: деякі правові аспекти	203
Пугачевский В. В. Фізичні особи як суб'єкти цивільних правовідносин	206
Резник Е.А. Про поняття колізійної норми у МПП	208
Хилькевич А. В. Відступлення права вимоги в договорі	210
Шаповалов Ю. В. Проспект емісії: правове положення	212
Москаленко Ю. С. Проблема поділу майна подружжя	214
Саплицкая А. М. Господарські товариства в Республіці Білорусь і Україні: порівняльно-правовий аналіз	217
Стрижак Н. О. Правове регулювання ІТ-сфери в Республіці Білорусь і в Україні: прогалини та колізії законодавства	220
Ястремская О. Л. Роль органів прокуратури в забезпеченні державного захисту дітей у неблагополучних сім'ях	222
Коротченко Е. Л. Віндикаційний позов як речово-правовий спосіб захисту права власності	224
Резник Е. А. Договір контрактації: деякі питання правового регулювання	225
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ГУМАНІТАРНОГО РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО УСПІЛЬСТВА	
THE PROTECTION PROBLEMS OF THE HUMAN RIGHTS AND FREEDOMS	
ПІДСЕКЦІЯ – МОВОЗНАВСТВО / SUBSECTION – LANGUAGE STUDIES	
Буряк А. П. Популяризація української мови в соціальних мережах	228
Берднік С. С. Мова права: стилі та проблематика	230
Візір А. І. Діалекти в українській мові	232
Гришко І. Г. Інтернет-сленг	234
Задюченко А. Леся Українка та її творчість музиці	236
Здор Я. О. Помилки на телебаченні. мовлення ведучих	239
Лабута А. О. Нововведення в українській мові	243
Лисенко О. В. Грамотність у наш час – примха чи необхідність?	245

Пікуль Є. Ю. Фемінітиви в українській мові	246
Степанець Ю. О. Роль держави та громадян у забезпеченні функціонування української мови	247
Сябро А. В. Помилки на білбодрах	250
Трошко А. В. Українська мова в юриспруденції: стан, проблеми, перспективи	251
Хоменко К. Ю. Про найпоширеніші мовні помилки в теле-радіо ефірі	253
Савченко В. М. Лексичні новоутворення у сучасній молодіжній мові	255
ПІДСЕКЦІЯ – ІСТОРІЯ УКРАЇНИ / SUBSECTION – HISTORY OF UKRAINE	
Биби́к А. О. Боярський клас за часів Київської Русі	258
Воробей Ю. О. Традиційне жіноче вбрання Чернігівщини	259
Гнип Є. В. Тяжка доля євреїв: події в Бабиному Ярі 1941-1943 рр.	262
Губко О. В. Розстріляне відродження	264
Глоба А. О. Мода в житті Лесі Українки	266
Коробко В. В. Розвиток друкарства в Україні в XV-XVII ст.	268
Лапа А. С. Анна Ярославна – королева Франції	270
Немчик В. В. Сучасна молодіжна політика в Україні	273
Остапенко Д. П. Голод в Україні 1946-1947 рр.	275
Семенченко А. С. Архітектура стародавнього Чернігова	277
Сорока А. В. Бахмач у роки революції 1917-1921 рр.	279
Лапа А. С. Ментальні риси української нації	282
Губко О.В. Іван Мазепа – меценат	284
Кондрашевська Є. В. Одяг Лесі Українки очима сучасників	286
Шелест Т. С. «Руська правда» Ярослава Мудрого – пам'ятка давньоруського права	288
ПІДСЕКЦІЯ – ФІЛОСОФІЯ / SUBSECTION – PHILOSOPHY	
Аліксійчук А. О. Проблема управління людськими ресурсами та способи її вирішення у XXI сторіччі	291
Андарак В. С., Донець Я. І. Цифрова модернізація економіки України як дієвий євроінтеграційний чинник	293
Арищенко Ю. І. Основні критерії успішності менеджера: соціально-психологічний портрет	295
Борзіхіна А. М. Ментальність як універсальний зв'язок економічної теорії з буденним знанням	297
Бондаренко А. Ю. Стратегія управління персоналом як рушійна сила суспільного розвитку	300
Бурсала О. О. Філософсько-методологічні основи формування сучасної наукової картини світу	302
Бусел О. В. «Пірамідальне мислення» як основа філософського світогляду	303
Буряк А. П. Екзистенціальні мотиви в сучасній філософії	305

Горваль Д. Г. Кореляція пристроїв у мережах та особистостей у суспільстві в комунікативному контексті	307
Гучинський В. М. Логіко-раціоналістичне підґрунтя мудрості	309
Дідовець К. А. Екологічне підприємництво як крок до порятунку планети	311
Димерець А.В. Протилежності притягуються: дещо про фізичне явище у людських стосунках	313
Захарченко Д. С. Особливості розвитку новітньої філософії техніки	315
Здор Я. О. Діалектика Ін-Ян та її вплив на сучасний український менталітет	317
Зуб І. М. Парадигма соціального здоров'я в умовах сучасних викликів	319
Католик М. А. Цифрова грамотність населення як статусна ознака інформаційного суспільства	321
Коваленко С. В. Філософія децентралізації: конкретне і абстрактне	323
Конопля Я. Ю. Філософська думка Київської Русі та її вплив на сучасну українську філософію	325
Куц Є. В. Плановане застарівання як основа соціально-економічного розвитку	327
Лабута А. О. Межі толерантності у сучасному глобальному світі	330
Лисенко О. В. Соціально-небезпечні когнітивні упередження та способи їх уникнення	332
Лось А. М. Штучний інтелект як філософська та наукова проблема	333
Мекшун В.С. Демаркація традиційної та цифровізованої реальності: зворотній бік діджиталізованого світу	334
Меліхов І. О. Вплив індійської культури на особистісний розвиток сучасної людини (на прикладі «The Beatles»)	336
Мотуз В. О. Ментально-світоглядне підґрунтя творчості Миколи Гоголя та його вплив на українську культуру	338
Немерич А. О. Гроші та їх вплив на людину в сучасному світі	339
Одинцов О. С. Роль та функції ціннісних орієнтирів у житті людини	341
Одуло Я. В. Інтегративний підхід до формування абстрактно-логічного мислення у ранньому дитячому віці	343
Панченко М. М. Соціальні наслідки ідеології	345
Пікуль Є. Ю. Найобґрунтованіші концепції походження людини в контексті сучасної філософської та медичної антропології	347
Скрицький Д. П. Соціально-економічні виміри успішності податкової політики України в умовах євроінтеграції	349
Смирнов І. М. Філософська складова формування системи соціального захисту дітей	352
Солодчук М. О. Філософські основи «мистецтва війни» Сунь-Цзи	354
Сябро А. В. Проблема доведеності сучасного тлумачення структури матерії	356
Тігаренко К. В. Проблема свободи волі в діяльності менеджера та підприємця	358
Усов І. А. Аполонівський та діонісійський виміри в сучасній культурі	360
Хоменко К. Ю. Побутова мова як основа єдності народу	361
Хуторна І. О. Інтернет-реклама та її вплив на соціум	362
Чепела В. В. Розуміння свободи в реаліях ххі сторіччя: гендерна рівність	364
Шкалаберда В. М. Трансгуманістичні перспективи розвитку суспільства	366
Шульга Д. О. Соціальні причини самотності людини в постіндустріальному суспільстві	367
Черевко А. І. Вплив філософії на господарсько-економічну систему суспільства	368
Швець В. О. Розвиток креативності менеджера крізь призму життєвої мудрості	370

Якушкін Т. В. Вплив стереотипів на сімейні стосунки та основні способи їх подолання	372
Киселиця С. В., Бокач В. Є. Соціально-правові виміри громадянської позиції	374
ГЛОБАЛЬНИЙ СВІТ: ІННОВАЦІЇ, КОМУНІКАЦІЇ, КУЛЬТУРА GLOBAL WORLD: INNOVATIONS, COMMUNICATION, CULTURE	
Adamenko O.Y. A long-distance family in Ukraine: challenges and problems	378
Білиловець Д. С. Trends in tourism of Ukraine, caused by the pandemic crisis	380
Антонова М. І. English in low-level and high-level programming languages	382
Bondarenko M. S. Foreign language as an integral part of students' vocational training in non-linguistic universities	384
Vyhor D. The mechanism for introducing hr-branding marketing technologies to the hotel personnel management system	385
Hanhalo M. O. Social networking – a revolution in modern communication	388
Норна V. A. Features of physical therapy of people with spinal cord injury	390
Грихно А. О. The impact of Covid-19 on tourism and tourists	391
Жук П. В. The principle of the people's participation in the administration of justice	393
Zdor Y. O. E-commerce: advantages and challenges	395
Kalian A.V. Jurisdiction of the constitutional court of Ukraine	397
Kukhot V.V. Educational social network for english	399
Lohinov O.V. Embedded model system realization	401
Maksymenko V.V. Hoisting machines	403
Меліхов І. О. The influence of dungeons & dragons on modern computer role-playing games development	405
Мулко N. V. English language as a means of developing	407
Nitchenko K. V. Information support of the market of credit services of Ukraine	409
Пінчук С. С. Grammarly: an online-service or a future mind-tool teacher	411
Переверза А. М. Concepts and features of law enforcement authorities	413
Prorochenko V. V. Forensic science in ukraine: problems and perspectives	414
Пророченко В. В. General issues of organizational support to courts	416
Румар К. V. Peculiarities of foreign language teaching for children with disabilities	419
Рябченко І. С. Artificial intelligence in the activities of intermediary enterprises: innovative aspects	420
Сорока А. В. American english and its lexical influence on British English	422
Федоренко М. В., Стасюк О. А. Advertising slogan: peculiarities of translation	424
Syabro A. V. 21 st century marketing: changes and challenges	427
Tytenko H. P. Significance of a foreign language in the context of globalization	428
Федоряка В. В. Artificial intelligence, robotics and automatization in the tourism industry	430
Хоменко К. Ю., Буряк А. П. Phraseological units in the economic sphere	432
Khropatyi O. M. Characteristics and operating principles of the e-net model system	433
Chüpesh N. M. Innovations as a basis for development of the credit services market of Ukraine	435

Chorna K. O. Time-management as the basis of manager's productivity	438
Mekshun V. S. Digitization of the financial services market	440
Dymerets A. V. Quasi-resonant converters in unmanned aerial vehicle power supply systems	442
Довжик Е. К. Голосова культура усного перекладача	444
Лапейко А. Е. Білінгвізм і мультилінгвізм в міжкультурних комунікаціях	448
Луцьков І. А. Англійська мова в епоху глобалізації та взаємодія культур	450
Олжабаева А. А. Роль мови і методи вивчення	453
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ СУСПІЛЬСТВА ACTUAL PROBLEMS OF SOCIETY	
ПІДСЕКЦІЯ - УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ ТА ЕКОНОМІКИ ПРАЦІ SUBSECTION – PERSONNEL MANAGEMENT	
Vyhor D. D. The mechanism for introducing Hr -branding marketing technologies to the hotel personnel management system	456
Вихор Д. Д. Особливості управління нематеріальною мотивацією персоналу підприємства в сучасних умовах на прикладі готелю «Reikartz», м. Чернігів	459
Гайова Д. В. Перспективи вдосконалення системи оцінювання персоналу підприємств готельного бізнесу за критеріями компетентності та особистого внеску	461
Джемесюк В. О. Сучасні аспекти функціонування та розвитку малого бізнесу в Україні	463
Драгунов Д. М., Ридзель Ю. М. Медичне страхування та розвиток сфери охорони здоров'я в умовах цифрової економіки	465
Кириченко Я.О. Сучасні тенденції розвитку малого бізнесу в Україні	466
Костюк І. С. Вплив соціокультурних особливостей суспільства на мотивацію персоналу в Україні	468
Котеленець А. М. Фінансова оцінка земель як інструмент забезпечення сталого розвитку сільського господарства	469
Лойченко Л. І. Значення професійного підбору персоналу при формуванні кадрового складу підприємства	471
Лях О. М. Перспективи статусної мотивації: соціально-економічний аспект	473
Мироненко А.Г. Шляхи подолання молодіжного безробіття	475
Мокеєва О. А. Особливості впливу пандемії Covid-19 на стратегії управління персоналом підприємства	476
Нікітченко А.О. Перспективні шляхи вдосконалення системи стимулювання персоналу на АТ «Ощадбанк»	478
Нікітченко А. О. Мотивація як умова і чинник кар'єрного просування персоналу	481
Олійник В. П. Мотивування гнучким графіком роботи при дистанційній формі зайнятості: недоліки й переваги	483
Панченко М. М. Перспективи адаптації досвіду іноземних країн при реалізації інвестиційної політики України	485

Петришина К. В. Роль класифікації структури персоналу підприємства в управлінні людськими ресурсами	488
Петрук Н. В. Напрями удосконалення стилів та методів управління персоналом (на прикладі ТОВ «Строй Мастер»)	490
Петрук Н. В. Сучасні напрями удосконалення стилів та методів управління персоналом керівників медичних закладів	492
Пецій Н. М. Вплив інвестиційної привабливості регіону на збалансування ринку праці	494
Ребенок Д. В. Проблеми та перспективи оплати праці в галузі освіти	495
Самойлова Н. Г. Потреба інвестування в персонал як фактор підвищення продуктивності праці	497
Ситник А. О. Посилення ролі заробітної плати в мотиваційному процесі	500
Сотник Є. В. Особливості структури та управління персоналом у лісовому господарстві Чернігівщини	501
Труніна А. П. Вплив дистанційної форми зайнятості на оплату праці в Україні в умовах пандемії	502
Турчин Т. С. Особливості управління мотивацією персоналу підприємства в сучасних умовах	504
Хмелевський С. М. Розробка стратегії диференціації для виживання підприємства в умовах пандемії коронавірусу	507
Чорна К. В., Ремньова Л. М. Нові виклики в управлінні персоналом підприємств ресторанного бізнесу в умовах глобальної пандемії	509
Щербатюк А. Г. Вплив соціально-психологічного клімату на ефективність праці колективу сучасного підприємства	511
Хлебович О. В., Богдан Я. С. Екологічні проблеми найбільшої радіаційної катастрофи на території Республіки Білорусь	513
Брезина А. Н. Використання лісового фонду Республіки Білорусь	515
ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ SUBSECTION – DEVELOPMENT OF TOURISM	
Коротка Т. С., Гонта О. І. Особливості страхування туристів в умовах Covid-19	517
Пилипець Я. І. Сучасний стан екологічного туризму в Україні	519
Вертебна І. М., Гонта О. І. Сучасні проблеми розвитку сільського туризму в Україні	521
Дятченко К. О., Гонта О. І. Актуальні проблеми розвитку молодіжного туризму на Чернігівщині	523
Асатрян А. Г., Роговий А. В. Зарубіжний досвід розвитку індустрії гостинності і можливість його використання в Україні	526
Безуглий І. В., Бусел В. М. Світовий досвід телевізійної тревел-журналістики для активізації розвитку туризму	528
Демченко К. С. Перспективи розвитку гастрономічного туризму шляхом залучення місцевої регіональної кухні	530

Касьянова Є. Р. Розвиток туризму під час пандемії та її вплив на туристичну діяльність	531
Безуглий І. В., Кражай Н. М. Український формат телевізійної тревел-журналітики	534
Леоненко А. В. Види і стратегії конкуренції на ринку туристичних послуг	536
Литвиненко І. М. Формування здорового способу життя студентської молоді	538
Лук'яненко Ю.І. Історичний потенціал Чернігова як фактор розвитку туризму	541
Марцева І. О. Напрями розвитку екологічного туризму	542
Мурай А. О. Перспективи використання технології блокчейн у просуванні туристичного продукту України	544
Волох О. В. Історичний аспект проблеми формування здорового способу життя	546
Фенна М. М. Напрямки розвитку туристичного потенціалу України	546
Юрченко Ю. Г. Характеристика туристичних потоків європейського РТР	551
Ярошенко А. Ю. Сучасна географія ділового туризму	552
Ярошенко А. Ю. Перспективи розвитку екотуризму на Чернігівщині	554
Ломако Д. В., Малишко А. А. Проблеми водопостачання Республіки Білорусь	556

СОЦІАЛЬНІ ТЕХНОЛОГІЇ: СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

SOCIAL TECHNOLOGIES: MODERN TENDENCIES OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Білець Ю. С., здобувачка вищої освіти IV курсу, групи СП-171
Науковий керівник – **Чепурна Г. Л.**, кандидат психологічних наук
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

ЗАСУДЖЕНІ ЯК ОБ'ЄКТИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Відомо, що найінтенсивніший розвиток соціальної роботи в Україні почався в 90-х роках минулого століття. На сучасній стадії в українському розвитку мають велике значення теоретичні основи.

Є декілька моделей теоретичного осмислення практики соціальної роботи в суспільстві. Всі ці моделі можна звести до трьох основних:

- психоло-орієнтована модель;
- соціолого-орієнтована модель;
- комплексно-орієнтована модель[2].

Теоретична основа напрямків соціальної роботи розроблена більшою чи меншою мірою. Наприклад, вивчення джерел теорії соціальної роботи показало, що соціальна робота з людьми які мають інвалідність, дітьми, жінками, незайнятими особами та іншими категоріями населення має досить розроблену теоретичну основу, то теорія соціальної роботи в пенітенціарній сфері у вітчизняній науці фактично не розглядається. Вважалося довго, що засуджені не можуть бути клієнтами соціальної роботи, бо вони є неповноправними членами суспільства [1, с.177]. Однак, виходячи з аналізу даних про злочини, можна стверджувати, що кримінальність є своєрідною формою поведінки, а злочинці девіантами. Правопорушення є однією із форм антисоціальної та нестандартної поведінки, як такої, що відрізняється від норм встановлених у суспільстві. Існує така девіантна субкультура, яка має таку систему цінностей, норм і форм поведінки, яка визнається певною групою антигромадських елементів і будує свої відносини один відносно іншого. Така субкультура поводить в суспільстві відчужено, що породжує конфлікт зі суспільством [1, с.176]. Соціальний працівник повинен спрямувати свою діяльність на подолання та усунення такої субкультури. Пенітенціарна соціальна робота розглядається системно. Вона охоплює психологію, право, педагогіку, психіатрію, соціологію. Дослідники даної сфери вважають, що спеціаліст соціальної сфери має проходити спеціалізовану програмну підготовку. Основний натиск у таких програмах має бути спрямований на правову освіту.

Соціальна робота в закладах виправної системи має специфіку:

- вона проводиться в соціальних організаціях з високим рівнем ізольованості та секретності;
- її об'єктами є люди для яких характерні неблагополуччя та стрес;
- соціальна робота пов'язана з виконанням кримінального покарання;
- соціальна робота продовжується по закінченню виконання покарання.

Основні завдання соціальної роботи в установах виправної системи в Україні:

- допомога ув'язненим в отриманні професійної допомоги;
- сприяння у забезпеченні прийнятих соціально-побутових умов відбування покарання;
- сприяння правовому захисту;
- допомога у побудові нових соціальних відносин;
- розвиток зв'язку між засудженим та зовнішнім світом;
- допомога у врегулюванні конфліктних ситуацій;
- розвиток та підвищення соціального статусу ув'язненого;
- організація та надання соціального захисту;
- надання допомоги ув'язненим відносно їхнього соціального інтересу [3, с. 202].

Можна визначити, що соціальний працівник пенітенціарних закладів може виконувати наступні функції:

- підготовка плану навчання спільно із засудженими та адміністрацією виправного закладу;
- допомога у подоланні психічної кризи;
- організація культурного дозвілля засуджених;
- захист прав та волі засуджених;
- юридична та психологічна консультація родичам та близьким засудженого;
- підготовка ув'язненого до звільнення;
- допомога таким категоріям засуджених як: молодь, пенсіонери, неповнолітні, жінки, особи що мають інвалідність [4].

Таким чином, в процесі роботи соціальний працівник застосовує найрізноманітніші форми, технології та методи, але загальною технологією є ресоціалізація засуджених. Ресоціалізація – тривалий і складний процес, який складається зі соціальних, медичних, психологічних, юридичних, педагогічних, організаційних заходів, спрямованих на готовність і здатність до включення у звичайні умови життя суспільства.

Список використаних джерел

1. Алферов Ю. А. Пенітенціарна соціологія. К.: Домодедово РИПК МВД РФ, 1995.177с.
2. Соціальна робота в пенітенціарній системі: сучасний стан і перспективи розвитку. Грані. 2013. № 12, С. 31–37.
3. Фирсов М. В. Социальная работа в пенитенциарной системе. К.: ВЛАДОС, 2000. 217 с.
4. Ягунов Д. В. Ресоціалізація засуджених як напрямок соціальної політики держави. Актуальні проблеми державного управління: Зб. наук. пр. І Одеса: ОРІДУ УАДУ, 2002. №12, С. 180 –186.

Новик Л. М., к.психол.н, доцент кафедри
креативних індустрій та соціальних інновацій
Байдаков Г. М., здобувач вищої освіти 1 курсу, група МФРп-201
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ – УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ

Особливістю сучасного стану українського суспільства є негативний вплив на громадян різноманітних чинників: економічного, політичного, демографічного. Особливе місце серед яких займає такий чинник впливу, як війна на Сході нашої країни. Її наслідки мають негативний вплив на психіку людини та віддалений вплив у вигляді посттравматичного стресового розладу (ПТСР). Тяжкі умови, в яких військовослужбовці виконують завдання, спонукають до стресових станів.

За Г. Сельє, стрес – один із нормальних станів організму, оскільки пов'язаний з підвищенням адаптаційних механізмів психіки. Але, якщо стресор доволі сильний і тривалий, тоді він призводить до негативних станів та шкодить здоров'ю людини [5].

На думку, Бриндікова Ю. Л. військовослужбовець-учасник бойових дій після повернення до мирного життя переживає подвійний стрес, який пов'язаний з соціальною адаптацією та нерозумінням з боку близьких людей, соціального оточення. Перший стрес, який був отриманий під час бойових дій, підсилюється вторинним стресом отриманим після повернення додому. В результаті розвивається соціальна дезадаптація особистості. Зважаючи на ці чинники, виникла потреба в реабілітаційній діяльності. Соціальні служби повинні швидко реагувати на запити щодо реабілітації даної категорії осіб, проводити комплексну реабілітацію військовослужбовців-учасників бойових дій [1].

Бриндіков Ю. Л, Голяченко О. А., Кокун О. М. та ін. виокремлюють наступні види реабілітації: медичну, соціальну, психологічну, педагогічну та професійну [1; 3; 4].

Психологічна реабілітація – це система відновлювальних заходів, корекція функцій, властивостей організму та створення сприятливих умов для розвитку особистості. Обернення негативного досвіду на позитивний, допоможе знову бачити світ в яскравих фарбах, радіти кожному дню, налагодити позитивні стосунки з близькими та іншими людьми. Іншими словами, «перебудова свідомості» особистості. Усвідомлення необхідності щось змінити у власному житті на краще, світліше.

Соціальна реабілітація – це комплекс заходів різного характеру, а саме, соціально-економічних, психолого-педагогічних, превентивних, які спрямовані на подолання або зменшення обмежень в життєдіяльності особи [1].

На нашу думку, головною метою соціальної реабілітації повинна бути як найшвидша інтеграція військовослужбовців в сучасне суспільство. Для цього потрібна злагоджена співпраця різних соціальних закладів та установ. Важливою складовою реабілітації є належна підготовка майбутніх фахівців соціальної сфери, які будуть працювати з даною категорією осіб. Створення можливостей для саморозкриття та співпраці з іншими людьми, допоможе військовослужбовцям-учасникам бойових дій віднайти внутрішні резерви власного організму для повного відновлення. Державна підтримка військовослужбовців-учасників бойових дій реалізується в комплексних державних програмах реабілітації.

Як зауважує Березовець В. В, соціальна реабілітація запобігає деградації особистості та забезпечує нормальне функціонування людини в соціальному середовищі [2].

Важливим на наш погляд, є відновлення соціального статусу особи, яка повернулася з місць бойових дій. Допомога військовослужбовцям-учасникам бойових дій віднайти своє

місце в особистому, професійному житті дозволить відчутти свою потрібність суспільству, членам родини, іншим людям. Участь в житті суспільства необхідна для успішної реабілітації та покращення якості життя військовослужбовців-учасників бойових дій.

Допомога у відновленні духовного потенціалу особистості, в самовихованні, самонавчанні – основна мета педагогічної реабілітації. Важливу роль відіграють педагогічна діагностика та корекція відхилень. Термін соціально-педагогічна реабілітація вказує на необхідність застосування педагогічних впливів, для профілактики дезадаптації військових.

Ми вважаємо, що навчання новим професіям, допоможе швидше інтегруватися в суспільство та створить умови для розвитку потенційних можливостей особистості військового.

Медична реабілітація – це система заходів медичного характеру, які направлені на відновлення роботи органів та систем організму. На особливу увагу заслуговує фізична реабілітація, яка включає в себе лікувальну гімнастику, масаж, рухову активність, що є важливо для процесу раннього відновлення фізичних функцій організму.

Таким чином соціальна реабілітація військовослужбовців-учасників бойових дій – це комплексні заходи медичного, психологічного, педагогічного характеру, які допоможуть відновити втрачений статус, здоров'я, працездатність та інтегруватися в соціальне середовище.

Список використаних джерел

1. Бриндіков Ю. Л. Теорія і практика реабілітації військовослужбовців-учасників бойових дій в системі соціальних служб : Дис.. на здобуття наук. ступеня доктора педагогічних наук : [спец.] 15.00.05 «Соціальна педагогіка» / Хмельницький національний університет, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка. Хмельницький, Тернопіль, 2018. 552 с.

2. Березовец В. В. Социально-психологическая реабилитация ветеранов боевых действий: Дис... канд. психол.н. : [спец.] 19.00.05 «Педагогическая и возрастная психология». М., РГБ., 1997. 139 с.

3. Голяченко А. О. Соціально-медичні та економічні аспекти організації системи медичної реабілітації в умовах реформування охорони здоров'я в Україні : автореф. дис... д-ра мед. наук: 14.02.03. К., 2008. 36 с.

4. Кокун О. М. Оптимізація адаптаційних можливостей людини: психофізіологічний аспект забезпечення діяльності: монографія: К.: Міленіум, 2004. 265 с.

Novyk L., Candidate of Psychological Science, Assistant Professor
of Creative Industries and Social Innovation
Chernihiv Polytechnic National University (Chernihiv, Ukraine)
Novyk M., social worker Scout am Loewentor Youth welfare institution
Stuttgart Scout am Loewentor Youth welfare institution (Stuttgart, Germany)

SOCIAL AND PSYCHOLOGICAL ASPECTS OF ADOLESCENTS' PROPENSITY FOR AN ADDICTIVE BEHAVIOUR

The problem of addiction always worried and worries the society. This issue raises especially among adolescents. Avoiding reality through the changes of our condition is the demonstration of the sense of maturity, we may sometimes think. The period of adolescence is a special period of personal development. The adolescent does not feel himself as a child anymore, but is not still an adult. The sense of maturity is the main new point of the period of adolescence. The usage of psychoactive substances is a chemical dependency, but sometimes some non-chemical dependency can be identified: computer addiction, gambling, food, sexual and love addiction. The research of adolescents' propensity for an addictive behavior reveals the feasibility of making the effective programs of social prevention of addictive behavior among the adolescents.

M. Kley says that psychoanalytic concepts explain the adolescents' propensity for an addictive behaviour through the particular circumstances of this period, namely, the return to "before Oedipus" stage of development [1, c. 57].

H.Remerschmidt holds the view that the adolescents' propensity for an addictive behavior is attributable to new requirements among adolescents and the absence of opportunity of their satisfaction. H.Remerschmidt describes the requirement as a need in something, which appears as a result of such distinction. 3, c. 108].

The period of adolescence, according to L.M. Novyk is characterized by a new social situation of development, when the process of subjectivation of something new happens, which changes the social situation of personal development and as a result there are changes in the structure of consciousness, which lead to the restructuring of its existence. These changes can be the reason of adolescents' propensity for addictive behaviour [2].

For empirical research on selected integrated techniques the adolescents (the students of the 8th-9th forms) in the total amount of 60 children (30 children from each class) were involved. In order to identify the adolescents' propensity for deviant behaviour, we used the technique "Propensity for Deviant Behaviour" by O.M. Orel. The technique is a standardized questionnaire, which is used to measure the propensity for the realization of particular forms of deviant behavior. Let us consider the scale characteristics based on the technique: "Propensity for Deviant Behaviour" by O.M. Orel. 1. The scale which is focused on social desirability (business scale). This scale is used to measure the willingness of a subject to present himself in a positive light in terms of social desirability. 2. The scale of overcoming the rules. This scale deals with the measures of the willingness of a subject to overcome any rules, a desire to deny generally accepted rules and samples, role models. 3. The scale of propensity for an addictive behaviour. This scale is used to measure the readiness to implement the addictive behaviour. 4. The scale of propensity for self-destructive behavior. This scale measures the readiness to implement different forms of auto-aggressive behavior. 5. The scale of propensity for aggressiveness and violence. This scale deals with the measures of readiness of a subject to implement the aggressive tendencies in his behaviour. 6. The scale of strong-willed control of emotional responses. This scale is used to measure the propensity of a subject to control of behavioral outcomes of emotional responses. 7. The scale of propensity for delinquent behaviour. The name of the scale has a conditional nature, because it is

based on the statements which differentiate “common” teenagers and the people with fixed offences, who had a conflict with a common way of living and legal rules. The research, which was based on the technique: “Propensity for Deviant Behaviour” by O.M. Orel, reveals the both girls and boys have propensity for addictive behaviour. The technique “Propensity for Addictive Behaviour” by V.Mendelevych identifies the forms of addiction to which the teenagers incline. According to the technique by V.D.Mendelevych, the adolescents are mostly addicted to alcohol dependence.

To sum it up, the social prevention must be focused on the preventive actions connected with alcohol dependence among this category of teenagers.

Table 1 - Adolescents’ propensity for an addictive behaviour on the methodology by V.D.Mendelevych (average values)

№	Propensity scale for addictive behavior by V.D. Mendelevych	General indicators (boys)	General indicators (girls)
1.	Drug addiction	398	365
2.	Alcohol addiction	566	500
3.	Propensity for musical and sports fanaticism	200	228
4.	Propensity for addiction from computer games	309	344

Addictive behaviour is a kind of deviant behaviour. Addictive behaviour is understood as a dependent behaviour, which forms the intention of departing from the reality. As a result it can be said that the researched teenagers (the students of the 8th-9th forms) are mostly addicted to alcohol. Alcoholism is a chronic disease, which is characterized by the addiction to alcohol and gradual personality degradation. First of all, social prevention must be done among the adolescents at the information level. It is important to show the consequences of drinking alcohol. The effective form of working with the teenagers is trainings of self-confidence formation and ability to find out the way out from stress situations. Lecturing for parents and teachers.

References

1. Kley M. Adolescent psychology: (psychosexual development): Monograph; [trans from French]. M.: Pedagogy, 1991. First edit.: Belgium, 1986. C. 57
2. Novyk L.M. Psychological aspects of subjectivity development during youth: abstract of thesis...Candidate of Psychological Science: 19.00.07; National Pedagogical Dragomanov University. K., 2015. 20 p.
3. Reschmidt H. The Period of adolescence: the problems of personality formation; [trans. from German]. M.: Mir, 1994. – p. 108.

Басанько Е. О., здобувачка вищої освіти 2 курсу, група ФР-191
Науковий керівник – **Черняков В. В.**, к.п.н., доцент
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПСИХОФУНКЦІОНАЛЬНОГО САМОКОНТРОЛЮ У ПРОЦЕСІ ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ

Процес фізичної реабілітації передбачає широке застосування безмежного спектру засобів фізичного виховання, зокрема, фізичних вправ, спрямованих насамперед на забезпечення оздоровчого та відновлювального впливу на організм пацієнта.

У ході організації оздоровчо-реабілітаційного процесу, в основі якого полягає застосування засобів фізичне виховання, конче важливим і необхідним постає проблема навчання пацієнта методам самоконтролю. Показники самоконтролю істотно доповнюють отриману фізичним терапевтом інформацію і полегшують вибір термінових рішень у процесі застосування фізичних вправ з реабілітаційною метою. Не менш важливим є своєчасне осмислення фізичним терапевтом та пацієнтом показників стану, змісту, характеру та ефективності реабілітаційної діяльності, впливу на неї різних умов, виявлення причин виникнення помилок у виконанні вправ і пошук шляхів їх усунення. Під самоконтролем розуміється процес постійного спостереження пацієнтом за станом власного здоров'я, рівнем фізичного розвитку та особливостями їх зміни під впливом занять фізичними вправами.

Особливо важливим постає завдання подолання об'єктивних та суб'єктивних труднощів, які можуть виникати у ході виконання пацієнтом програми реабілітаційних вправ. При цьому пацієнта слід привчати до прояву вольових зусиль, спрямованих на подолання цих труднощів, до працелюбства і культури виконання рухів, розвивати здібності до самоконтролю й самостійного вирішення завдань, взаємоконтролю і взаємодопомоги. Враховуючи, що процес самоконтролю складається переважно із суб'єктивних оцінок, важливою постає необхідність прояву обережності при формуванні висновків та ретельно перевіряти результати спостережень [3].

Людина, на думку лікарів, вважається практично здоровою доти, доки вимоги, що висуваються до її організму, не починають перевищувати її пристосувальні можливості. Стан людини, що значною мірою характеризує її працездатність та пристосувальні можливості до мінливих умов навколишнього середовища, які створюють вплив (як позитивний, так і негативний) можна розглядати як здоров'я. Сформованість таких якостей може зберігатися в умовах дії сильних подразників. Пристосування організму до зовнішніх подразників ґрунтується на принципі, що, чим ширше в нього діапазон пристосувальних реакцій, тим кращим виявляється стан здоров'я. Саме тому засоби фізичного виховання постають один з найбільш важливих подразників прояву ступеня працездатності людини на певний час, а також як засіб розвитку в нього пристосування до різних подразників. Наприклад, шляхом поступового адаптування до холодних впливів тощо [1, 2]. Проте, пристосувальні можливості організму до впливу шкідливих або не природних чинників не безмежна. Саме тому важливо володіти умінням здійснювати контроль і самоконтроль-самооцінку, спостереження, самоаналіз тощо [5].

У сучасній медицині розрізняють фізичного і психічного здоров'я. Поняття «фізичне і психічне» здоров'я людини умовні і застосовуються з двоякою метою: вказати на нерозривний зв'язок взаємодії психічного і фізичного у життєдіяльності людини, а також підкреслити особливості позитивного впливу фізичних вправ на психіку та важливість психічного розвитку сучасної людини. Напружений ритм сучасного життя часто не завжди

дозволяє помітити початок виникнення нових проблем у людини, що знаходиться поряд з нами, - будь то батьки, діти, колеги, приятелі, а їхній поганий настрій переважно здається нам банальною «реакцією на погоду», скарги на пригніченість – банальною гуркотнею [2]. Однією з головних причин виникнення такого роду проблем може стати тривале фізичне навантаження чи навпаки довготривала фізична пасивність на тлі шаленого ритму життя, швидкостей і темпів навколишнього середовища, що стають причиною довготривалого напруження і стресів.

Особливо це стосується пацієнтів, що потребують фізичної реабілітації, зокрема, посилення чи відновлення рухової функції. Нервово-психічне напруження в залежності від його інтенсивності та тривалості, індивідуальних особливостей особистості пацієнта здатне призвести як до незначних й короткочасних, так і до довготривалих і стійких розладів його організму. Вплив цих зрушень може бути не шкідливим та фізіологічним, може знаходитись на межі можливостей фізіологічних функцій, а може стати причиною розвитку патології.

Саме тому у процесі фізичної реабілітації пацієнту важливо контролювати стан своєї психіки, оцінюючи її та регулюючи за рахунок власного невикористаного потенціалу. І робити це необхідно кожного дня: психологічно «заряджати», або «розряджати» себе. Найбільш зручний для цього час – ранок.

Сутність психофункціонального самоконтролю у процесі фізичної реабілітації пацієнта засобами фізичного виховання полягає у наступному [1, 4]:

- систематичне спостереження та самооцінка загального психофізичного стану (ЗПФС) до та після реабілітаційних процедур: стан здоров'я, настрої, фізична та розумова працездатність;

- регулювання ЗПФС засобами фізичних вправ і психом'язового тренування (ПМТ);
- дозування навантажень та раціональний вибір коригувальних вправ у процесі фізичної реабілітації відповідно свого стану здоров'я пацієнта та його працездатності;

Застосування психофункціонального самоконтролю у процесі фізичної реабілітації дозволяє пацієнтам [1, 4]:

- швидше пристосовуватись до особливостей виконання фізичних вправ;
- краще контролювати свій ЗПФС, особливо емоційний стан, що сприяє більш ефективному виконанню реабілітаційної програми;

- на більш раціональному та адекватному рівні стосовно стану власного здоров'я отримувати терапевтичне навантаження від фізичних вправ;

- отримувати позитивний вплив на фізичний та психічний розвиток, зберігати високий психофізичний тонус, підвищувати мобілізаційну готовність до виконання реабілітаційних програм, побудованих на використанні засобів фізичного виховання.

Отже, пацієнтові у процесі реабілітаційних процедур важливо знати і контролювати свій ЗПФС. Оскільки відомо, що ніхто не може краще відчувати «самого себе» як сама людина. Практика застосування засобів фізичного виховання свідчить, що при певній підготовці сучасна людина здатна об'єктивно оцінювати власну емоціональну і вольову сферу. Саме тому методам самоконтролю, самооцінки та самоаналізу у процесі фізичної реабілітації надається важливого значення.

Список використаних джерел

1. Круцевич Т. Ю. Воробйов М. І., Безверхня Г. В. Контроль у фізичному вихованні дітей, підлітків і молоді : навч. посіб. К.: Олімп. л-ра, 2011. 224 с.
2. Кудін С. Ф. Основи психовалеології: навч. посіб. Чернігів: ЧДПУ ім. Т.Г. Шевченка, 2005. 186 с.

3. Олексієнко Я. І., Гулько П. М. Теорія, види та технології оздоровчо-рекреаційної рухової діяльності : навч.-метод. посіб. Черкаси : ЧНУ імені Б. Хмельницького, 2018. 260 с.
 4. Основи фізичної реабілітації: навчальний посібник / за заг. ред. Л. О. Вакуленко, В. В. Клапчука. Тернопіль: ТНПУ, 2010. 234 с.
 5. Фізична рекреація : навч. посіб. / Приступа Є. Н. та ін. ; за наук. ред. Євгена Приступи. Львів: ЛДУФК, 2010. 447 с.
 6. Фізична терапія: підручник / Ольга Швесткова та ін. Київ, Чеський центр у Києві, 2019. 272 с.
-

Британ О. В., здобувач вищої освіти 3 курсу, група ФР-181
Науковий керівник: **Титаренко В. І.**, старший викладач
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

ПОСТІЙНИЙ ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК ЯК ПРОФІЛАКТИКА ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ

Багато людей отримуючи настільки бажану ними професію, через декілька років, а можливо і місяців просто розчаровуються у своєму виборі та отримують ризик емоційного вигорання, оскільки базових знань вистачає лише для початку кар'єри, і якщо в особі немає бажання вдосконалювати свої здібності, вона втрачає свою цінність як у колі своїх колег, так і у своїх очах відносно своєї конкурентоспроможності. Саме тому проблема запобігання цьому у сучасному суспільстві передбачає постійної уваги.

Найбільш яскраво синдром «вигорання» проявляється у тих випадках, коли комунікації обтяжені емоційною насиченістю або когнітивною складністю. Імовірність появи синдрому емоційного вигорання збільшується в міру зростання тривалості і частоти контактів руйнівної або дратівливої природи. У багатьох професіоналів освіти стрес викликано тим, що контакт триває кілька годин поспіль і повторюється з року в рік, а реципієнтами виступають пацієнти з важкою долею, нещасні діти і підлітки, потерпілі в катастрофах, що оповіщають про свої таємниці, душевного болю, тривогах, злості.

Розрізняють різні види стресів, як причини синдрому емоційного вигорання, що виникають у трудовій діяльності (Л. В. Куликов, В. П. Михайлова, 2001):

- а) робочий стрес;
- б) організаційний стрес;
- в) професійний стрес [1].

Робочий стрес виникає через причини, пов'язані з роботою, з умовами праці, з місцем роботи. Стрес на робочому місці – розбіжності між суб'єктом і запитом, які пред'являються до неї – інтерпретується головним складовим синдрому емоційного вигорання. До основних причин, що призводять до «вигорання», належать: висока завантаженість на роботі; нестача або відсутність соціальної допомоги з боку колективу і керівника; невелике заохочення до професійної діяльності; високий рівень дипломатичності в аналізі виконаної роботи; відсутність впливу на затвердження пропозицій; незрозумілі і багатозначні вимоги до роботи; щоденна небезпека штрафів; нудна, одноманітна і безнадійна робота; потреба проявляти емоції оточуючим, які не відповідають дійсності; дефіцит вихідних днів, відгулів і відпусток, а так само захопленість крім роботи.

Організаційний стрес виникає внаслідок негативного впливу на працівника, особливостей тієї організації, у якій він працює. Організаційний стрес обумовлений

внутрішньо-організаційними факторами трьох рівнів: індивідуальні характеристики персоналу, групова взаємодія, організаційне середовище, а також зовнішніми стрес-факторами. Отже, організаційний стрес характеризується напругою адаптаційних механізмів особистості у відповідь на певну організаційно-виробничу ситуацію.

Загальною ознакою і головною причиною організаційного стресу постає наявність внутрішнього конфлікту між вимогами з боку організації, привабливістю роботи в ній, очікуваннями і реальними можливостями працівника. Значущими причинами організаційного стресу виступають слабкості керівництва і незадовільний психологічний клімат. В останньому випадку порушується професійна взаємопідтримка колег. В результаті обмежена можливість обговорити професійні проблеми, отримати схвалення, підтримку і заспокоєння від усвідомлення того, що колеги переживають ті ж труднощі [3].

Професійний стрес виникає через причини, пов'язані з професією, родом або видом діяльності. До професійних причин розвитку синдрому емоційного вигорання відносяться такі спеціальності (лікарі, медичні сестри, вчителі, соціальні працівники, психологи, священнослужителі).

Головну роль в синдромі «вигорання» відіграють емоційно напружені або ускладнені відносини у системі «людина - людина», до яких належать відносини між лікарем і важкими хворими, відносини між вчителями та учнями, відносини між керівником і підлеглими у конфліктах тощо. [3]. Причини формування професійного стресу поділяють на головні, додаткові і безпосередні.

Головною причиною виникнення професійного стресу є індивідуальна (психологічна, фізіологічна, професійна) специфіка праці особистості.

Додаткові фактори, які призводять до виникнення професійного стресу і підсилюють його прояви, це умови життя і діяльність людини. До них належать невідповідність низки організаційних характеристик трудової діяльності уявленням і установкам конкретного індивіда (наприклад, участь в ухваленні рішення, просування по службі, наявності зворотного зв'язку).

Безпосередньою причиною професійного стресу є подія, прямим наслідком якої виявляється розвиток психічної напруженості і стресу, наприклад складність або небезпека робочого завдання, виникнення проблемної ситуації, пов'язаної із загрозою для здоров'я і життя, дефіцит часу, конфлікт з керівництвом тощо.

Візьмемо, наприклад, таку професію як масажний терапевт. Ні для кого не секрет, що робота масажиста пов'язана з великою кількістю навантажень – як фізичних, енергетичних, так і емоційних – які мають значний вплив на фізичне і психологічне здоров'я терапевта. Нерідкі випадки, коли за роки роботи масажисти отримують різні професійні хвороби, травми, що згодом і виливається в проблему «професійного вигорання». Тож, як же уникнути небажаних труднощів, зберегти здоров'я і домогтися професійного довголіття?

Розглянемо на прикладі професії масажного терапевта.

Правильна організація робочого простору

Якщо масажисту не вистачає місця і доводиться працювати в незручних позах, то він напружений, швидко втомлюється і, як наслідок, знижується ефективність і якість масажу. Дуже важливо, щоб масажний стіл, за яким працює терапевт, підходив йому по висоті, оскільки це дозволяє знизити навантаження на ноги, попереk, зменшити втому рук і уникнути травм зап'ясть.

Важливий фактор, що дозволяє економно витратити сили – правильні рухи і техніка виконання масажу. Уміння працювати руками, однаково гарне володіння правою і лівою рукою, м'які, плавні, ритмічні рухи, включення тільки тих м'язів, які необхідні для виконання того чи іншого прийому, що значно підвищує ефективність масажу, при цьому

істотно зменшуються енерговитрати масажиста. Використання різних аксесуарів, масажерів і валиків також допоможе полегшити роботу [1].

Підтримка фізичного тону

У цьому добре допомагають заняття йогою, кардіотренування і навіть проста зарядка у перервах між сеансами. Кожному масажисту слід визначити оптимальне для себе фізичне та емоційне навантаження.

Не варто гнатися за заробітком, призначаючи велику кількість пацієнтів, працювати з останніх сил – це загрожує швидкою стомлюваністю, а як наслідок перевтомою і «професійним вигоранням», що не принесе користі ні клієнту, ні терапевту [1].

Підвищення професійних навичок

Щоб робота не ставала рутинною та продовжувала приносити задоволення і радість, необхідно прагнути оволодіти новими методами і техніками, стежити за новинками у своїй сфері діяльності, використовувати нові апарати та аксесуари.

І, головне, не забувати про власний відпочинок! Адже, варто пам'ятати, що втомлений масажист – неефективний масажист.

Дотримання цих простих рекомендацій дозволить вам залишатися угарному гуморі, любити свою роботу і пишатися тим, що ви допомагаєте людям!

Список використаних джерел

1. Професійне вигорання — профілактика і відновлення [Електронний ресурс]. 2019. Режим доступу до ресурсу: <https://powerpact.com.ua/articles/profesiine-vyhorannia-profilaktyka-i-vidnovlennia?hl=uk>.
2. Водопьянова Н. Е., Старченкова Е. С. Синдром вигорання: діагностика и профилактика. СПб.: Питер, 2005. 336 с.
3. Ватрушкина О. С. Проявление синдрома эмоционального вигорання в деятельности персонала медицинского учреждения [Електронний ресурс]. 2017. Режим доступу до ресурсу: https://asmu.ru/upload/medialibrary/ffa/Vatrushkina_Olga_Sergeevna.pdf

Буглак Ю. В., здобувачка вищої освіти 3 курсу, група СР-181

Мекшун А. Д., к.пед.наук

Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ЛЮДЬМИ ЛІТНЬОГО ВІКУ

В останні десятиліття спостерігається стрімке демографічне старіння, тобто збільшується частка літніх людей в загальній чисельності населення. В Україні кількість літніх людей які потребують допомоги від соціальних працівників й територіальних центрів з кожним роком все більше. Це вимагає нових уявлень про становище та роль літніх людей у суспільстві. Особливо важливо реформувати та розширити соціальні послуги у територіальних центрах. Сьогодні проблемою є вивчення нових технологій та інноваційних підходів для поліпшення якості життя людей літнього віку. Отже, вивчення особливості соціальної роботи з людьми літнього віку є надзвичайно актуальне і важливе для подальшого розвитку та для удосконалення соціальних послуг літнім людям.

Метою статті: є розкриття особливостей соціальної роботи з людьми літнього віку в сучасній Україні та розгляд напрямків і принципів соціальної роботи з даною категорією населення.

Вивчення змісту та особливостей соціальної роботи з людьми похилого віку висвітлюються у працях багатьох фахівців та науковців, серед яких є і зарубіжні, і вітчизняні автори.

Варто згадати про наступних: Л. Тюття, Е. Холостова, О. Горбушина, Г. Бочарова, А.Капська, П. Павленок, В.Шахрайтаін. Проблеми соціального становища людей похилого віку розглянуті і у працях: Г.Томета Е. Еріксона [1, с. 113-117].

Літня людина – це людина, якій виповнилося 60 років, і цей вік пов'язаний з виходом на пенсію.

За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), люди похилого віку мають вік від 60 до 75 років.

Люди цієї вікової групи становлять найбільшу частку клієнтів соціальної роботи.

Соціальні установи які працюють з людьми літнього віку виявили такі проблеми:

- Негативне ставлення до нинішньої влади (раніше життя було краще);
- Високий рівень суб'єктивного інтересу до політики держави й низька оцінка можливості впливати на неї;
- Незадоволеність життям;
- фрустрація свідомості;
- перевага песимістичних поглядів на життєві перспективи;
- наявність занижених стандартів життя: бідність, маргінальність сприймаються як дійсність;
- втрата попереднього статусу;
- втрата близьких, самотність;
- ейджизм;
- проблема раціонального проведення часу.

Серед основних форм надання соціальних послуг передбачається соціальне обслуговування шляхом надання соціальних послуг в таких установах як:

- в закладах і установах денного перебування;
- в територіальних центрах соціального обслуговування.

Право на соціальне обслуговування мають жінки старше 55 років і чоловіки старше 60 років, які потребують постійної або тимчасової сторонньої допомоги у зв'язку з частковою або повною втратою можливості самостійно задовольняти свої життєві потреби [2, с. 152].

Ще одним напрямком соціальної роботи є сприяння соціальних працівників у створенні груп взаємної підтримки, груп соціальних дій, самокерованих груп, які дають змогу як розв'язувати індивідуальні проблеми, так і проводити кампанії за ті чи інші соціальні зміни в захисті своїх інтересів та прав. Групи взаємної підтримки — це невеликі групи, які прив'язані до певного місця проживання, члени яких, маючи загальні проблеми, допомагають один одному. Такі групи, як свідчить практика, складаються з 5-7 осіб, які живуть поблизу і мають періодичні контакти. В соціальних службах України робота з людьми похилого віку передбачає використання трьох основних принципів:

1) вивчення індивіда та його соціального середовища; 2) розуміння психосоціального становлення та розвитку особистості як довічного процесу; 3) врахування соціокультурних чинників у формуванні та розвитку особистості.

Тобто, сутність соціальної роботи з особами літнього віку полягає у соціальній реабілітації. В даному випадку така реабілітація – це відновлення в звичних обов'язках, функціях, видах діяльності, характері стосунків з оточуючими людьми. Головне для соціального працівника це перетворення літньої людини з об'єкту (клієнта) соціальної роботи в її суб'єкта [1].

Напевно робота з літніми людьми вважається скрізь однією з найбільш важких у психологічному аспекті.

На ефективність роботи з літніми людьми безперечно впливає компетентність соціального працівника, вміння слухати та спілкуватися. Працюючи з літньою людиною, важливо не тільки співпереживати, але й допомагати їй розв'язувати проблеми. Байдужий до свого клієнта соціальний працівник не зможе допомогти, оскільки літні люди відчують це і замикаються в собі.

Соціальна робота з літніми людьми буде ефективною й дасть результати лише тоді коли соціальний працівник буде дотримуватись етичних принципів спілкування таких як: терплячість, повага, справедливість, толерантність, співпереживання, доброзичливість [3].

Працюючи з людьми літнього віку одних лише теоретичних знань замало, потрібні особисті характеристики такі як: самоконтроль, наявність емпатії, стресостійкість, Не тільки традиційні й інноваційні напрямки, форми мають значення в роботі соціального працівника з людьми літнього віку, а й компетентнісні характеристики також.

Отже, наразі традиційні напрями соціальної роботи з людьми поважного віку вимагають перегляду, а саме виникає потреба у виробленні інноваційних підходів, впровадження проектів та новітніх технологій, які б сприяли кращій інтеграції даної верстви населення в соціум.

Список використаних джерел

1. Терещенко І. І. Наумець А. М. Особливості соціальної роботи з людьми похилого віку в умовах сучасної України . 2011. С. 113–117.
 2. Овчарова, Л. М. Основні напрямки соціальної роботи з самотніми громадянами у центрах соціального обслуговування. Соціальна робота. Соціологія : XIII Міжнарод. научно-практ. конф. (Мариуполь, 18-19 мая 2017 г.): сб. статей / ГВУЗ «ПГТУ». Мариуполь, 2017. С. 150–156.
 3. Шумик А.М., Тополь О.В. Етика професійного спілкування фахівця із соціальної допомоги. Суспільство і особистість у сучасному комунікаційному дискурсі: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 9–10 квітня 2018 р. / редкол. : В. Л. Погребна, Н.В. Островська, І. Ю. Тонкіх та ін. Дніпро: ЛІРА, 2018. С. 553–557.
-

Буглак Ю. В., здобувачка вищої освіти 3 курсу, група СР-181
Науковий керівник – **Ревко А. М.**, д.е.н., професор кафедри
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

БЕЗРОБІТТЯ ЯК СОЦІАЛЬНА ПРОБЛЕМА

Актуальність. Останнім часом особливо привертає увагу збільшення кількості безробітних в Україні, що вимагає формування нових уявлень у соціальних працівників про роботу з даною категорією клієнтів. Надважливим є реформування та розширення спектру надання соціальних послуг Державною службою зайнятості. Виклики сучасності вимагають пошуку нових технологій та засобів зниження кількості безробітних, оскільки це не тільки має негативний вплив на економіку держави, безробіття має величезні негативні наслідки, що впливають на життєво важливі інтереси особистості. Припинення професійної діяльності впливає на зміну соціального статусу людини, негативно позначається на її моральному та матеріальному становищі, негативно впливає на психічний стан, знижує опірність до захворювань і адаптацію до змін навколишнього середовища, призводить до незадоволеності життям. Отже, вивчення проблеми соціальної роботи з безробітними є надзвичайно актуальним і важливим.

Метою даної публікації є дослідити проблеми безробітних в сучасних умовах та окреслити напрями подолання даної соціальної проблеми.

Проблема безробіття досліджувалась у доробках таких українських вчених як О. Грیشнової, С. Іваницької, Л. Кулаковської, С. Максименко, А. Ревко, О. Фесенко, В. Ярошенко та інших. Питання рівня безробіття та шляхів його мінімізації відображені у наукових публікаціях А. Вольської, О. Котляр, І. Петрової, В. Федоренко. Психологічна підтримка безробітних та профорієнтаційна робота серед населення розкривається у працях Л. Ляміної, В. Синявського та інших. Професійна освіта, безперервна освіта дорослих та проблеми, пов'язані із цими питаннями, досліджували В. Беспалько, С. Гончаренко, А. Лігоцький, М. Ноулз, Н. Протасова, В. Радкевич, Л. Сігаєва та інші.

Для ефективного розв'язання проблеми безробіття потрібно розуміти її природу сутність, чинники, котрі впливають на безробіття та дослідити тенденцію та динаміку цього негативного явища в суспільстві.

Термін «безробіття» часто розуміється неправильно, оскільки він включає людей, які чекають, щоб повернутися на роботу після звільнення, але не включає осіб, які перестали шукати роботу з різних причин. До безробітних не належать особи, котрі активно не шукають роботу, але хочуть працювати. Відповідно до українського законодавства безробітною є особа яка подає документи до служби зайнятості й стає на облік.

Безробіття - це економічна, політична та соціальна проблема в країні, або важливий соціальний фактор при якому частина працездатного населення не може реалізувати свій трудовий та творчий потенціал через обмеженість вакансій, або з причини своєї некомпетентності на роботі чи на ринку праці.

Особливостями безробіття в сучасній Україні можна назвати:

- щорічне зростання рівня безробіття;
- зміни у статево-вікових та соціально-професійних характеристиках безробітних;
- поширення добровільної та вимушеної часткової незайнятості;
- збільшення тривалості безробіття [4].

В соціальній роботі безробіття розглядають в соціальному вимірі. Визначають соціальну суть безробіття.

Безробіття як соціальна проблема полягає, в першу чергу, в тому, що вимушено не працюючі особи, які живуть не за рахунок зароблених коштів, а за рахунок соціальної допомоги, маргіналізуються, не знаходячи самовираження в праці, і якщо безробіття стає тривалим, то такі особи втрачають професіоналізм, виробничі навички, зневіряються і можуть деградувати як особистості.

Вихід людини з кризової ситуації, її реалізація, гідне життя в суспільстві є основою соціальної роботи з безробітними, спрямованої на підвищення здатності адаптуватися до нових і складніших життєвих умов. В цьому випадку соціальний працівник постає як посередник між державою та клієнтом соціальної роботи і покликаний бути захисником прав громадян. Допомога соціального працівника має бути спрямована, перш за все, безпосередньо на захист прав та інтересів безробітного, зняття небажаних психічних станів та поліпшення умов його життя. Опосередковану допомогу надають безробітному шляхом проведення роботи в соціальному оточенні безробітного (сім'я, друзі, родичі), а також шляхом залучення різних державних фондів й організацій [1, с.79].

Через зміни в економічній та політичній ситуації в Україні виникла невтішна ситуація на ринку праці. Згідно з прогнозом, очікуваний рівень безробіття за останні роки набагато погіршився. Попри офіційні дані, що стають основою формування загального рівня безробіття в країні, залишаються без уваги тимчасово окуповані регіони України (Крим, та зони АТО). Що не дає об'єктивно оцінити реальну ситуацію на ринку праці. Інші фактори, що впливають на такий розвиток, приховане безробіття.

За даними державної служби зайнятості України, рівень безробіття у 2017 році становив 9,6% економічно активного населення (у 2016 році – 9,4%). Залишається високий рівень безробіття серед молоді віком 15-24 років – 17,8% (у 2016 році він становив 23,1%). Варто зазначити, що у середньому по країнах ЄС рівень безробіття становив 7,6%, зокрема серед молоді віком 15-24 років – 16,9%.

Як справедливо зазначає Ревко А.М., основна проблема українського ринку праці – це не тільки безробіття (хоча, звичайно, є труднощі із пошуком першого робочого місця), а неконкурентні робочі місця і вплив робочої сили за межі країни [3, с. 123].

Серед міських мешканців рівень безробіття у 2017 році становив 9,2%, серед сільських мешканців – 10,4%. Серед чоловіків цей показник становив 11,3%, а серед жінок – 7,7%. Найнижчий рівень безробіття спостерігався у Харківській (6,1%), Київській (6,4%), Одеській (7,1%) областях та місті Києві – (7,0%), а найвищий – у Полтавській (12,0%), Кіровоградській (12,2%), Тернопільській (12,3%), Волинській (12,7%), Донецькій (14,5%) та Луганській (16,6%) областях [2].

Отже, на основі проведеного дослідження можна зробити наступні висновки, що нині в Україні спостерігається негативна тенденція збільшення рівня безробіття, особливо серед молоді. Державна соціальна політика щодо подолання безробіття потребує модернізації в аспекті поширення серед безробітного населення знань щодо можливостей відкриття власної справи.

Список використаних джерел

1. Агарков О. А. Безробіття як соціальна проблема та об'єкт соціальної роботи: регіональний аспект. *Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики*. 2013. 79 С. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/staphttp_2013_59-60_11.
2. Борданова Л. С., Юшко Н. А. Проблеми безробіття в Україні [Електронний ресурс]. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <http://ktrp-conf.kpi.ua/dtaeIII/paper/view/11062>.
3. Бутко М. П., Ревко А. М. Соціальні імперативи якісного розвитку продуктивних сил регіонів України: монографія / за заг. наук. кер. д-ра екон. наук, проф. М. П. Бутка. Чернігів: Черніг. нац. технол. ун-т, 2016. 276 с.

4. Іщенко, Є. О. Соціальна робота з безробітними: принципи, концепції, технології = Social Work with the Unemployed : Principles, Concepts, Technologies : кваліфікаційна робота на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр» / Є. О. Іщенко ; наук. керівник д.соц.н. І. В. Шапошникова ; Міністерство освіти і науки України ; Херсонський державний ун-т, Соціально-психологічний факультет, Кафедра соціальної роботи, соціальної педагогіки та соціології. – Херсон : ХДУ, 2020.

Васильєва А. О., здобувачка вищої освіти 1 курсу, група СР-201
Науковий керівник – **Сила Т. І.**, к. психол. наук, професор
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

ПРОБЛЕМА ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В УКРАЇНІ

Сучасний світ постійно зазнає змін. Ми живемо у такому світі, коли майже все зводиться до певного розуміння, реального сприйняття та терпимості. Одним з ключових питань сьогодення є гендерна нерівність. Без сумніву, ця проблема є реальністю, минулим та майбутнім не кожної окремо взятої країни, а й світу в цілому. Але останнім часом до цієї теми було прикуто надто багато уваги. Нерівність існує у кожній країні світу, незалежно від того чи це малозабезпечена країна, чи високорозвинена держава. Саме нерівність є проявом однієї з основних перепон самореалізації жінки у сучасному суспільстві.

Гендерна рівність – є одним з найважливіших аспектів у цілях сталого розвитку та, на жаль, не однією з пріоритетних у соціальній політиці України. З одного боку влада України підтримує європейські підходи щодо рівності, а з іншого - певні політичні сили розглядають гендерну рівність, як чужу або навіть нав'язну ідеологію, що не є пріоритетною на фоні таких глобальних проблем, як АТО, анексія Криму, тощо.

Нинішня актуальність проблеми гендерної рівності зумовлює необхідність розробки більш конструктивного підходу до її розв'язання і створення на цій основі науково обгрунтованої програми щодо вирішення проблеми гендерної нерівності в нашій країні.

Метою нашого дослідження є питання гендерної нерівності жінок як глобального суспільного явища та його прояву в Україні. Визначення статусу жінки в суспільстві завжди було актуальним питанням для обговорення. Науковцями котрі робили дослідження на цю тему стали: М. Віллард, П. Горностай, О. Жидкова, К. Левченко, Л. Костриця, Н. Лавриненко, В. Литвин, С. Литвин, А. Рачок, Я. Трегубова.

Аналізуючи ситуацію в Україні, можна стверджувати, що проблема гендерної рівності, сексизму та стереотипів присутня практично у всіх сферах. Через суспільні стереотипи та невпевненість у власних силах жінки дуже часто не можуть повністю реалізувати свій потенціал та можливості. Жінки формують колосальний потенціал, який можна використати у багатьох сферах життєдіяльності. Це є одним з проявів дискримінації.

Соціальна дискримінація означає обмеження або втрату прав за гендерною ознакою у всіх сферах життя: трудовій, соціально-економічній політичній, духовній, побутовій. Соціальна дискримінація призводить до зниження соціального статусу і є однією з форм насилля над особистістю.

Наша держава активно впроваджує політику щодо гендерної нерівності.
Основними елементами державної гендерної політики є:

- політика щодо жінок, забезпечення їм рівного соціального статусу з чоловіками шляхом гарантування можливостей для їх рівноправного розвитку як соціально-демографічної групи;
- політика щодо чоловіків, формування у них гендерної свідомості, культури гендерної поведінки, орієнтації на паритетність відносин з жінкою;
- державно-правове регулювання гендерних відносин;
- сприяння розвитку гендерної демократії та гендерної культури в суспільстві.

Отже, гендерна нерівність – актуальна, глобальна та всеохоплююча проблема сучасного суспільства. Світ виявив інтерес до захисту прав жінок та взяв за мету вирівняти їх статус в соціумі.

Проте у більшості країн, у повсякденному житті досі нехтують цими правилами та настановами і живуть за принципами, що сформувалися за довго до цього. Основними причинами гендерної нерівності в Україні можна вважати гендерні стереотипи, а також неможливість жінок повністю реалізувати себе та свій потенціал. Щоб досягти успіху у вирішенні цього питання, варто, по-перше, усвідомити всю його важливість, по-друге, зробити усвідомленими громадян нашої держави, і, по-третє, провести цілеспрямовані заходи з приводу зміни ролі жінки в сучасному українському суспільстві та донести людям, що усі ми рівні.

Список використаних джерел

1. Адаменко А. Гендерна нерівність Електронний ресурс. Режим доступу: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/06/269.pdf>.
2. Державна програма забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2016 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 26 вересня 2013 р. No 717 Електронний ресурс. Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/717-2013-%D0%BF>
3. Левченко К. Б. До проблеми конкретно-історичного характеру категорії "гендерна рівність". *Український соціум*. 2005. № 1 (6), С. 26-30

Вахно В. Д., здобувач вищої освіти 3 курсу, група СР-181

Науковий керівник – **Мекшун А. Д.**, к. пед. наук, ст. викладач, кафедра соц.роботи
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

НЕБЕЗПЕКА ІНТЕРНЕТ-ЗАЛЕЖНОСТІ ДЛЯ ЛЮДИНИ

Проблема подолання адиктивної поведінки є надактуальною у сучасному світі, адже окрім знайомих видів адикцій – наприклад, алкогольної та наркотичної залежності, з'являються й інші види адиктивної поведінки – наприклад, інтернет-залежність. Становлення подібного виду адиктивної поведінки зумовлена технічним прогресом суспільства, а отже і появою нових факторів, що можуть до неї призвести [1].

Мета дослідження – виявити причини інтернет-залежності та знайти шляхи подолання цього виду адиктивної поведінки.

Важливо підкреслити, що суто медичне вирішення адиктивної поведінки людини дуже часто не має відповідного ефекту. Потрібно боротися з причиною, а не з наслідками, а причини адиктивної поведінки зазвичай криються або в незадовільному психологічному стані клієнта – і це може бути зумовлено як біологічними факторами (наприклад, криза

середнього віку, і пов'язані з нею депресія та апатія), так і невдачами у житті клієнта - розлучення з коханою, складнощі на роботі, депресія, апатія та ін. Також причини адиктивної поведінки клієнта можуть бути пов'язані з тим соціальним становищем, в якому перебуває клієнт – фінансові труднощі, складнощі в процесі інтеграції у суспільство тощо. Саме остання причина – соціальна дезадаптація людини – нерідко призводить до появи різноманітних видів адиктивної поведінки у неї [2].

Особливо небезпечним і, при тому, дуже поширеним видом адиктивної поведінки є Інтернет-залежність. Вона зумовлена переходом від постіндустріального до інформаційного суспільства та активним поширенням комп'ютерних технологій серед звичайних людей.

Активна розмова щодо проблеми патологічного використання мережі Інтернет мала місце ще в 90-х рр. ХХ, коли комп'ютерні системи навіть не були популярними. А зараз, в зв'язку з активним процесом комп'ютеризації населення, інтернет-залежність набула значно більшого поширення серед людей [3].

Термін «інтернет-залежність» був введений у 1995 році американським психіатром Айвеном Голдбергом. Тоді, ситуації з подібною адиктивною поведінкою у людей були поодинокими і представляли винятково науковий інтерес. Але ще тоді було досить доречно виділено основну рису інтернет-залежності – бажання проводити все більше і більше часу в мережі Інтернет. Згодом, цей список був розширений і включав вже наступні ознаки: нав'язливе бажання постійно перевіряти електронну пошту, оновлюючи сторінку чи не кожні десять хвилин; безцільне використання пошукових браузерів (наприклад, пошук у Google того, що насправді не представляє для людини ніякого інтересу); дратівливість, коли людину намагаються відлучити від комп'ютеру; все більше поглинання людини у цифровий світ та її ізоляція від світу реального – так званий, «цифровий аутизм» [4].

Перелічені ознаки свідчать про фактичну соціальну дезадаптацію людини; відлучення її від будь-якої соціальної активності; людина перестає відігравати ті ролі в соціумі, які очікують від неї родичі та суспільство, або навіть не набуває цих ролей та не долучається до процесу соціалізації взагалі.

Небезпека інтернет-залежності ще полягає і у тому, що людина (а це зазвичай, досить молоді люди, які ще тільки починають проходити процес соціалізації) починає брати із Інтернету не корисну інформацію, яка пригодиться їй в житті, а контент, який може нашкодити її психіці. До цього можна віднести активне поширення різноманітних суїцидальних груп серед підлітків, порнографії, іншого винятково маргінального контенту. З інших проблем – ігрова залежність підлітків, особливо, якщо це стосується онлайн-ігор – наприклад, Dota, Pubg, Apex Legends та ін.

Дослідження Л.Н. Юрьєвої та Т.Ю. Больбот показало, що існує прямий зв'язок між пошуком інформації в мережі та ризиком розвитку комп'ютерної та інтернет-залежності. Мова йде про «ефект дрейфу мети», коли людина замість того, щоб аналізувати отриману інформацію, прагне постійно перебувати у її пошуку. Іншими словами – молодь починала шукати у Інтернеті те, що їй взагалі не потрібно, лише задля того, щоб продовжити процес «пошуку інформації» [4].

Дослідження показало, що майже 90% підлітків перебувало у дратівливому стані, коли дорослі намагалися відлучити їх від мережі Інтернет. Активного поширення набув процес «заперечення» - коли підлітки говорили про те, що вони здатні самі контролювати кількість часу, проведеного в мережі Інтернет при тому, що це не відповідало дійсності [4].

Говорячи про людей підліткового віку (а саме ця група є найбільш вразливою до Інтернет-залежності), модно виділити, що чи не найактуальнішою у даної вікової категорії є потреба у спілкуванні. І якщо вести мову саме про те, як зробити так, щоб людина

перестала бути залежною від Інтернету, то вирішення ситуації криється саме у подоланні дефіциту реального, «офлайн» спілкування.

Замість того, щоб занурюватися у віртуальне середовище соціальних мереж, потрібно змістити акцент на реальне спілкування з однолітками – спільна діяльність в школі, клубі, спортивних секціях тощо. Якщо мова йде про дорослу людину – то тут подолання інтернет-адикції є значно складнішим. Проте, якщо така ситуація вже склалася, то можна використати перебування у мережі Інтернет з користю для себе – знайти цікавого співрозмовника, бажано, щоб він або вона був з того ж регіону, що і людина, яка залежна від Інтернету, але перевести спілкування з ним з онлайн до офлайн режиму, запросити на зустріч тощо. Тільки шляхом переведення людини зі світу Інтернет мережі до реального світу можна подолати проблему цього виду адиктивної поведінки.

Отже, Інтернет-залежність – це новий вид адиктивної поведінки, який притаманний сучасному інформаційному суспільству та становлення якого зумовив активний процес «комп'ютеризації» населення. Кількість людей, що страждають від Інтернет-залежності, постійно зростає. Вирішення ж ситуації полягає у тому, щоб збільшити кількість соціальних зв'язків у людини, адже якщо в реальності людині немає з ким поговорити – то проблема Інтернет-залежності нікуди не дінеться. При цьому важливо, щоб сама людина докладала активних зусиль щодо того, щоб змінити ситуацію, яка є в її житті. Доречною буде допомога відповідних спеціалістів – психологів та, зокрема, соціальних працівників.

Список використаних джерел

1. Інтернет-залежність української молоді: сучасний стан проблеми [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://commons.com.ua/uk/internet-zalezhnist/>.
 2. Адиктивна поведінка [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://bit.do/fPHdX>
 3. Інтернет-залежність як предмет психологічного дослідження [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://psytopos.lviv.ua/naukovi-publikatsiji/internet-zalezhnist/>.
 4. Максимова Н. Ю. Соціальна реабілітація осіб з адиктивною поведінкою [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://appsychology.org.ua/data/jrn/v7/i35/18.pdf>.
-

Вахно В. Д., здобувач вищої освіти 3 курсу, група СР-181
Науковий керівник – **Ревко А. М.**, д.е.н., професор кафедри
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

СОЦІАЛЬНА РОБОТА З БЕЗДОМНИМИ ЛЮДЬМИ

Проблема бездомності є знайомою для багатьох країн, навіть для тих, що є економічно розвиненими. Під впливом різних чинників, в тому числі економічних криз (особливо це актуально зараз, коли є складна ситуація з пандемією коронавірусу у світі), кількість людей, що опинилися на вулиці збільшується. Уряд багатьох країн дбає про те, щоб подолати проблему бездомності. Задля цього вводяться різноманітні урядові програми та засоби комунікації – наприклад, бездомна людина, що живе у Великобританії, може звернутися по допомогу до представників місцевої влади, використовуючи портал england.shelter.org.uk. Там їй нададуть відповідну допомогу – забезпечать їжею та місцем для ночівлі. Але ще більшу загрозу проблема бездомності становить для країн, що розвиваються. Все через те, що їхня економіка не може впоратися із усіма викликами сьогодення – а тому, соціальні послуги якщо і надаються, то в дуже стислому об'ємі.

У практиці соціальної роботи використовують наступні визначення для характеристики людей, що перебувають у складній життєвій ситуації та не мають житла, або місця, де можна зупинитися:

1) бездомні - громадяни, що не мають постійного місця проживання або не можуть використовувати його тривалий час, а також ті, що тривалий час (понад рік) живуть у закладах для бездомних - притулках, соціальних інтернатах тощо;

2) бездахові чи безпритульні - громадяни, що не мають окремого постійного місця проживання або не можуть використовувати його тривалий час; вони ночують на вулиці, в парках, під'їздах жилих будинків, громадських будівлях або спеціальних притулках чи закладах короточасного перебування;

3) маргінально поселені - громадяни, що мешкають у непристосованих для житла приміщеннях, незаконно зайнятому житлі, фургонах та інших подібних місцях; або ті, що мають тимчасове житло, проте ризикують в будь-який момент опинитися на вулиці [1].

Надважливим напрямком соціальної роботи з бездомними громадянами є реабілітаційна діяльність, котра здійснюється закладами (відділеннями) соціального захисту для бездомних громадян. Зазначені заклади надають послуги різним категоріям бездомних громадян: працездатним громадянам працездатного віку, звільненим з місць позбавлення волі, громадянам з дітьми, громадянам похилого віку та особам з інвалідністю (рис. 1). У 2019 році найбільшу кількість осіб, котрі обслуговувались закладами (відділеннями) соціального захисту для бездомних громадян склали працездатні громадяни працездатного віку (7122 особи). Крім того, протягом 2010-2019 рр. дана категорія бездомних осіб зросла на 41 % (або на 2888 осіб).

Важливо зауважити, що протягом 2010-2019 рр. кількість бездомних громадян з дітьми збільшилась на 74% - з 106 осіб у 2010 р. до 404 осіб у 2019 році. Дане явище здійснює негативний вплив на формування та розвиток потенціалу дитини, оскільки всі складові людського потенціалу формуються завдяки інвестиціям, які сім'я вкладає, перш за все, у свою дитину. Інвестиції в розвиток людського потенціалу дітей є не тільки основою їх власного розвитку, але й базою для формування сукупного людського потенціалу майбутніх поколінь [2, с. 91].

Наприклад, якщо взяти до уваги категорію людей, котрі відбули покарання у місцях позбавлення волі, то вони часто не мають житла, де б вони мали змогу мешкати після

звільнення із пенітенціарних установ. Ця категорія становить значну частину бездомних громадян, оскільки отримавши свободу, а з нею і права на самостійний устрій свого життя, часто дані особи не мають не тільки житла, а й можливості влаштуватися на роботу. Окрім того, такі люди дуже обмежені у своїх можливостях щодо працевлаштування, адже роботодавці часто не приймають їх на роботу та мають окремий пункт у описі вакансії, а саме - «відсутність судимостей». Тому реабілітаційна діяльність – це, в першу чергу, про відновлення правового та соціального становища осіб, що відбули покарання у місцях позбавлення волі, повернення їх у звичне русло життя, надання відповідної соціальної та правової допомоги. Вона передбачає цілий комплекс заходів, направлений на усунення проблем, з якими зіштовхуються люди, що були раніше ув'язнені.

Важливо відмітити позитивну динаміку щодо бездомних осіб зазначеної категорії осіб. Так, у 2010 році кількість бездомних осіб серед звільнених з місць позбавлення волі складала 1362 особи, а у 2019 році їх кількість зменшилась на 89 % (або на 643 особи) і становила 719 осіб.

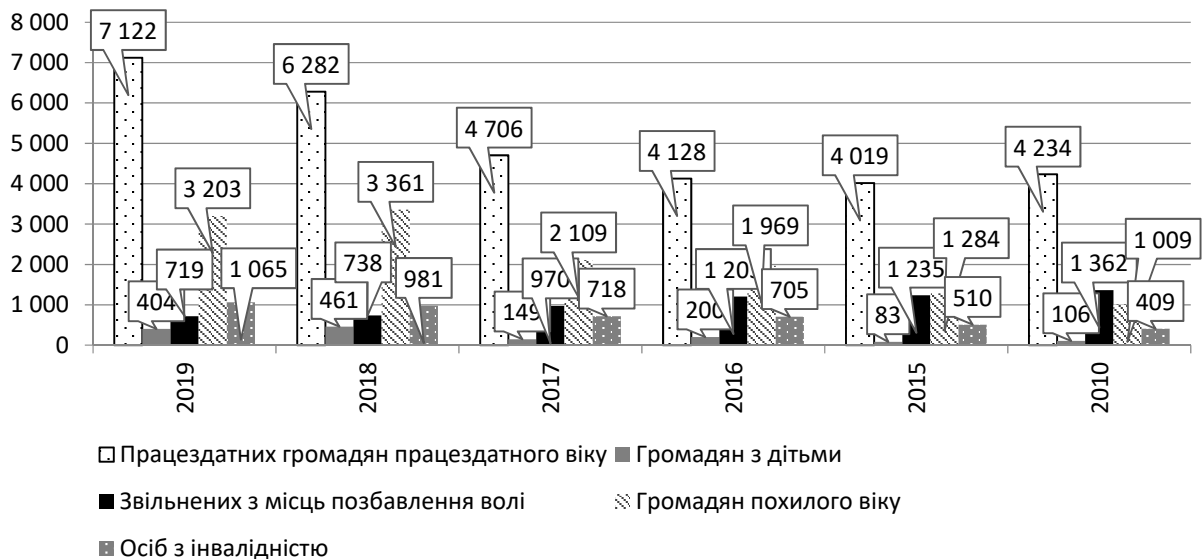

Рис. 1 – Категорії громадян, яким надано послуги закладами (відділеннями) соціального захисту для бездомних громадян у 2010-2019 рр.

Джерело: побудовано автором на основі даних Державної служби статистики України <http://www.ukrstat.gov.ua/>

Отже, соціальна реабілітація, як одна із загальних технологій соціальної роботи, спрямована на відновлення не тільки здоров'я, працездатності, але і соціального статусу особистості, його правового положення, впевненості в собі, психологічної рівноваги.

Таким чином, багатоаспектність проблем бездомних потребує постійного дослідження та вимагає об'єднання зусиль різних міністерств та відомств. Важливим є створення превентивних програм для запобігання поширенню бездомності у великих масштабах, що узгоджуватимуться з дослідженнями та програмами подолання бідності в Україні, планування та створення відповідних служб та послуг, враховуючи наявні та потенційні можливості й ресурси як державних, так і недержавних організацій.

Список використаних джерел

1. Напрямки соціальної роботи з бездомними громадянами. Сумська Райдержадміністрація – Режим доступу до ресурсу: <http://sumy.sm.gov.ua/index.php/uk/>

gumanitarna-politika/sotsialniy-zahyst/7652-problema-bezdomnosti-v-ukrajini-ta-napryamki-sotsialnoji-roboti-z- bezdomnimi-gromadyanami

2. Бутко М. П., Ревко А. М. Соціальні імперативи якісного розвитку продуктивних сил регіонів України: монографія / за заг. наук. кер. д-ра екон. наук, проф. М. П. Бутка. Чернігів: Черніг. нац. технол. ун-т, 2016. 276 с.

Гангало М. О., здобувачка освіти 1 курс, група СП-201
Науковий керівник – **Захаріна М. І.**, філос. н., доцент
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

БІДНІСТЬ ЯК ПРОБЛЕМА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Бідність одна із наймасштабніших проблем кожної країни. Рівень бідності показує ступінь розвитку країни. Нажаль, зараз кількість населення зменшується, проте частка його у країнах, що розвиваються збільшується значно швидкими темпами ніж у розвинутих країнах. Це призводить до низки глобальних проблем, які необхідно вирішити. Актуальність проблеми бідності розвивалася ще з давніх давен. Наприклад за часів правління Петра I та Катерини II було розповсюджено професійне жебрацтво. Вони постійно просили милостиню, особливо у храмів. Проте Петро був проти жебрацтва, тому що він категорично забороняв храмам допомагати жебракам, а людям, які подавали милостиню почав карати.

Проблема бідності досі актуальна. В основному бідність характеризується нестачею коштів та неможливістю підтримувати рівень життя в певному суспільстві і в конкретний момент часу. Тобто певна категорія людей не мають змогу себе прокормити, оплачувати певне житло та нормально одягатися. Через певний перелік, на жаль, люди, які зіштовхнулися з бідністю мають невелику тривалість життя. Це пояснюється тим, що більшість осіб зовсім не хочуть боротися з цією проблемою, вішають руки і проживають останні дні свого життя. Окрім цього, багато хто також можуть скорочувати собі вік, тобто накладати на себе руки через те, що не можуть витримати такий цикл життя. Або, також є люди, які починають серйозно хворіти через постійний холод, неякісне харчування та можливо нечистої води.

Найпопулярніша категорія людей серед бідних є безхатченки. Це люди, які не мають власного даху над головою, або люди без постійного місця проживання. Люди стають такими у наслідок алкоголізму, схильності до азартних ігор, звільнення з місць позбавлення волі. Безхатченки зазвичай живуть на вокзалах, у підвалах та інших місцях. Сьогодні поширеною причиною втрати майна є взяття кредиту під заставу майна. Якщо боржник не віддає своєчасно борг, то кредитор може підіймати суму, а в гіршому випадку насильно відібрати житло у боржника. Ще улюблене заняття кредиторів це маніпулювання людиною у вигляді різних погроз.

Цю проблему досліджували такі науковці: В.П. Антонюк, Н.П. Борецька, Н.С. Власенко, О.А. Грішнова, І.В. Качалова, В.О. Мандибура, В.М. Новікова, Н.М. Холоденко, Л.С. Шевченко. У своїх статтях про бідність Антонюк В. писала про сучасні форми прояву бідності населення України, її причини та негативні наслідки для людського капіталу та економічного розвитку країни. Також вона визначала можливі шляхи подолання бідності. Борецька також доволі обширно писала про проблему бідності серед людей. Проте вона писала більше про співвідношення бідності серед різних країн, економіку цих країн.

У своїй статті Борецька Н. розглянула проблему пандемії, яка може привести до поширення бідності. До основних причин формування цих процесів можна віднести: втрату роботи більшою частиною працівників через обмеження карантинними заходами, падіння рівня заробітної плати та повернення до своїх країн трудових мігрантів. Якщо розглядати статті Грішнєвої О., то можна зрозуміти, що вона більше досліджувала регулювання оплати праці, доходи та рівень життя населення, що зараз наразі актуально. Також вона розглядала такі проблеми як тривалості життя та знову таки подолання бідності. Така дослідниця, як Качалова І. розглядала проблему бідності у різних регіонах, тобто робила оцінку населення. Також вона розглядала причини бідності, а саме чому люди опиняються у такому становищі. Дослідник Мандибура В. розглядав проблеми формування основних характеристик, що розкривають диференціацію найбільш поширених маргінальних станів кінцевого споживання та відтворення людського потенціалу. Ще він розкривав методологічні підходи визначення розмежування маргінальних доходів на нижніх і верхніх соціальний полюсах.

Проте, зараз, на щастя, проблему бідності можна вирішити за допомогою активізації зусиль соціальної політики та соціальної роботи. Є багато різних служб, до яких може звернутися будь-яка людина. Тому якщо людина зовсім не знає як вирішити цю проблему, вона може звернутися за допомогою. Соціальний працівник може допомогти знайти роботу та надати тимчасове житло, з нормальними умовами для життя людини.

Також людина може стати бідною через те, що попадає в певне середовище з подібними людьми, через це в них пропадає мотивація стати краще, добитися кращого життя для себе. Окрім цього, попадають в середовище, яке не притаманне для нормального життя людини. Є навіть деякі бідні країни, в яких люди живуть дуже бідно. Вони ходять майже без одягу, взуття, варять їсти на всіх з того, що знайдуть, проживають доволі великими сім'ями в невеличких дахах, які збудували власноруч. В таких умовах діти таких сімей, та навіть не тільки діти, ходять постійно брудними, тому що не мають можливості нормально скористатися водою, яка у них може бути дефіцитом. Та ці люди не винні, що все так відбувається, просто економіка даної країни не дозволяє жити в нормальних умовах для людини. Мені сумно від того, як живуть деякі люди. Але я вірю, що ті хто захочуть кращого життя ніж у них є, знайдуть мотивацію, візьмуть себе в руки, та більше не будуть належати до категорії бідних людей, а навпаки потраплять до категорії успішних людей.

У висновку хочу зазначити, що проблема бідності буде розглядатися постійно. Люди повинні навчитися боротися з цим, та не вшати руки. Для цього є соціальні працівники, та служби, які завжди допоможуть у важкі часи та навіть вмотивують на краще життя.

Список використаних джерел

1. Базилевич В., Базилевич К., Баластрик К.: Макроекономіка: Підручник. Знання, 2005. 851с.
2. Комар Н. Теоретичні підходи до вивчення проблем бідності: глобальний та країнний виміри. *Галицький економічний вісник*. 2011. № 2, С. 23–33.
3. Антонюк В. Сучасна проблема бідності в Україні, її наслідки для нагромадження людського капіталу та забезпечення економічного зростання. *Україна: аспекти праці*. К.: ЗАТ "ВІПОЛ", 2015. №5, С. 3–11.
4. Борецька Н.П. Соціальний захист населення на сучасному етапі: стан і проблеми. Донецьк: Янтра, 2001. 351с.
5. Політико-економічні аспекти диференціації маргінальних станів відтворення населення. *Економічна теорія*. 2016. № 3, С. 18 – 34.

Губко В. О., здобувачка вищої освіти 1 курсу, група СР-201
Науковий керівник – **Сила Т. І.**, к. психол. наук, професор
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

КРИЗОВЕ КОНСУЛЬТУВАННЯ ТА ІНТЕНСИВНИЙ ДОГЛЯД ЯК ПІДХОДИ КРИЗОВОГО ВТРУЧАННЯ

Для того, щоб повернути клієнта до звичного життя в соціальній роботі використовують різноманітні теорії. Ми розглянемо, на прикладі теорії кризового втручання, які саме використовують підходи соціальні працівники, щоб подолати кризу. Основи цієї теорії та її підходів сформував Н. Голан та Дж. Каплан, яка спрямовує на застосування різних методів з метою подолання кризи й зміни поведінки клієнта.

Найвідомішими методами кризового втручання є кризове консультування та інтенсивний догляд. Опинившись у стані кризи людина чи його найближче оточення не усвідомлюють причини її виникнення та як вийти з неї, а тому стають безпорадними у вирішенні власних проблем. У такій ситуації необхідно звернутися до соціального працівника, який застосує один з актуальних підходів кризового втручання, а саме кризове консультування чи інтенсивний догляд.

Кризове консультування направлене на зменшення афекту, інакше кажучи пережитої шкідливої емоції; з метою налагодити контакт; знайти спільну мову з клієнтом, щоб осягнути його проблеми та почуття; проявити піклування, співпереживання, підняття самооцінки; сприяння поведінці, яка полягає у розв'язанні проблеми клієнта.

Розглянемо кризове консультування на прикладі після тестового інформування, коли буде позитивний тест на ВІЛ. Розуміння людиною того, що вона заражена ВІЛ-інфекцією, дає початок різноманітним проблемам таким як: індивідуально-психологічним та соціально-психологічним, які у свою чергу породжують депресивні наслідки та дезадаптацію поведінки, яка приводить до зміни способу життя [1].

У той момент під час кризового втручання треба:

1. Розгумачити результат тесту, це необхідно зробити після попереднього пристосування клієнта до думки, що він хворий (йому потрібен деякий час, щоб сприйняти інформацію, а це означає, що не потрібно обмірковувати можливе загострення хвороби та скільки часу йому залишилося жити);
2. надати вірогідну інформацію про різницю між ВІЛ-інфекцією та СНІДом; надати зрозумілі й чіткі відомості про довговічну природу ВІЛ-інфекції та про перебіг ускладнення хвороби;
3. довести до відома клієнта, що він є джерелом ВІЛ-інфекції, а це означає, що несе загрозу іншим і, наприклад, може інфікувати свого сексуального партнера;
4. проговорити про те, кого необхідно повідомити про хворобу, та можливу реакцію з боку оточення;
5. проконсультувати про установи, де клієнту дадуть психоемоційну підтримку і допомогу у разі незвичайних ситуацій;
6. підготовка клієнта до постійних зустрічей зі спеціалістами в області ВІЛ-інфекції;
7. підтримка та налаштування позитивного мислення [2].

Для проведення кризового консультування потрібно багато дізнатися про клієнта, зокрема не тільки індивідуальні особливості, але й часто його родини. Соціальний працівник під час консультування враховує масу факторів серед яких, історія сім'ї, родинні цінності, традиції, правила та стосунки родини з оточенням. Чим інформація про сім'ю буде

ширшою, а найкраще знання про декілька поколінь, про те, як родина ставиться на негативні обставини життя, ситуації, які викликають стрес чи породжують конфлікти, як це зображається на членах сім'ї.

При кризовому втручанні соціальний працівник використовує різноманітні методи, які отримали назву техніки підтримки. Вони діляться на такі групи як:

1. надання інформації та інструкції. Соціальний працівник надає всю інформацію, якою володіє, щодо наявної проблеми;

2. інструкція. Соціальний працівник на реальних прикладах пояснює, що варто робити клієнту, щоб досягти поставленої мети;

3. використання багатоманітних малюнків, буклетів, таблиць та інших засобів комунікації. Інформація, яка подіється в різноманітних виглядах, а особливо у друкованому, дає змогу передивитися її пізніше;

4. з'ясування того, хто може надати підтримку з боку інших людей. Працюючи з людьми, що перебувають у стані кризи необхідно дізнатися, які стосунки в родині та з навколишнім світом, при взаємодії її членів між собою.

5. вербалізація емоційних станів. Клієнт після розповіді про своє життя, отримує від соціального працівника твердження, що всі багато людей мають такі ж самі проблеми як і він;

6. допомога і направлення клієнта у прийнятті рішення, щодо розв'язання проблеми. Консультант наснажує клієнта до ухвалення самостійного рішення, щодо розв'язання проблеми і т.і. [4].

Існує ще один підхід до кризового втручання - це здійснення інтенсивного догляду або іншими словами опіки. Він означає використання плану кризового втручання, який має на меті: передачу відповідальності на спеціалістів, які здійснюють нагляд; налаштування на вирішення нагальних завдань; забирання клієнта з оточення, яке має стресовий вплив; налагодження відповідних взаємовідносин: вияв піклування, доброзичливого ставлення.

Таким чином, теорія кризового втручання має два підходи вирішення кризи. Перший підхід - кризове консультування, який проводиться для того, щоб дізнатися про клієнта, вибудувати з ним довірливі взаємовідносини та посприяти самостійному розв'язанню проблеми. Кризове консультування передбачає багатого багажу знань про клієнта та його найближче оточення, тому соціальному працівникові необхідно витратити багато часу на ознайомлення з проблемою клієнта та звідки вона виникла. Інший підхід – інтенсивний догляд, при використанні цього підходу відповідальність повністю перекладається на професіонала та багато залежить від ставлення фахівця до клієнта. Соціальний працівник обирає один із методів подолання кризи в індивідуальному порядку, але в будь-якому разі його мета це повернути клієнта до нормального стану.

Список використаних джерел

1. Бойко А. Соціальна робота з людьми, які живуть з ВІЛ-інфекцією та СНІДом//Соціальна політика і соціальна робота. 2001. № 2. С.54 – 60.

2. ВИЧ-инфекция: Консультирование по вопросам ВИЧ/СПИД/ Республиканский центр профилактики СПИД, Беларусь. Режим доступа: <http://www.narcs.by/docs/konsultirovanie-po-vich.doc>.

3. Логуш Д. Сучасний стан роботи з жінками, які зазнали насильства. *Соціальна політика і соціальна робота*. 2002. № 3-4, С. 102-103.

4. Лукашевич М., Семигіна Т. Соціальна робота (теорія і практика). 2009. С.148 – 150.

Дегтяренко Д. А. здобувачка вищої освіти 2 курсу, група ФР-191
Науковий керівник – Черняков В. В., к.п.н., доцент
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ЗДОРОВ'Я ОСОБИСТОСТІ ЯК ВАЖЛИВА СОЦІАЛЬНА ПРОБЛЕМА

Здоров'я це подарунок, яким наділила людину природа. Його відсутність не дозволить щоб життя було цікаве та щасливе! Але дуже часто людина втрачає його не розуміючи, що втратити здоров'я легко, а ось повернути його дуже не легко або й узагалі неможливо. Саме тому кожна людина має прагнути пізнавати таємниці повноцінного життя. Це насамперед, передбачає дотримання сталих принципів християнської моралі, котра стає передумовою дотримання здорового способу життя людиною [4].

Виникнення перших бачень про здоровий спосіб життя ототожнюється з ім'ям Гіппократа, який так визначив його у своєму трактаті «Про здоровий спосіб життя». Отже, у відповідності до віку, пори року, звички, країни, місцевості, будови тіла людина має влаштовувати і спосіб власного життя так, щоб були здатною протистояти викликам спеки та холоду, оскільки тільки за таких умов досягається найкраще здоров'я.

Ще за давніх часів наші предки розуміли, що доки людина буде узгоджувати свої дії з природою, доти вона зберігатиме здоров'я та силу. Як тільки ж людина відступає від цього закону, виникає дисгармонія, яка трансформується у хвороби душі й тіла. Тож у сучасному суспільстві важливо усвідомлювати, що здоровий спосіб життя - це не вигадка вчених, лікарів, дієтологів, це спосіб життя, наближений до природи, до її закономірностей, за якими існує усе живе. Це спосіб життя, який захищає перевагу природних методів над тими, що створені нашими штучними, хибними звичками [2], смаками, схильностями, неприродними потребами, тобто матеріальною і природною дезорієнтацією людини.

Більшість людей народжується здоровими, тобто здатними жити і розвиватися в умовах навколишнього середовища. У результаті тривалої видової еволюції в організмі новонародженого закладені необхідні для цього можливості. Генетична програма передбачає своєчасний розвиток усіх систем і органів, морфологічне і фізіологічне забезпечення тих видів діяльності, які необхідні в процесі життя: харчування, розмноження, пересування, захист, у тому числі і від хвороботворних мікроорганізмів. Отже, здоров'я як здатність відповідати вимогам навколишнього середовища і успішно існувати в ньому властиво людині з народження [2, 6].

Проте постійні зміни пори року, різноманітність кліматичних і природних зон на планеті, вимагають від людини здатності протистояти ним, а деколи ставлять у дуже жорсткі умови виживання. Якщо організм виявляється нездатним адекватно відповідати на зміну навколишніх умов, здоров'я людина втрачає цілісність та потребує особливого втручання.

Переважно межі стану здоров'я звужуються різними дефектами як вродженого, так і набутого характеру. Частина з них є результатом травмування чи інфекцій, частина - наслідки нездорового способу життя, результат низької культури праці, побуту, харчування, гіподинамії. Вони можуть тією чи іншою мірою компенсуватися.

Розвиток пристосувальних можливостей організму значною мірою залежить від самої людини та є одним з ефективних шляхів попередження хвороб. Обмеження рухливості веде до зниження якості здоров'я, що розуміється як недостатня здатність адаптації до змінних умов існування. Саме тому серед найважливіших завдань сьогодення є проведення оздоровчих та реабілітаційних заходів, що сприяють збільшенню тривалості життя і періоду

трудової активності людини, поліпшення здоров'я всього населення [1, 2].

Чим вищими є резерви організму у забезпеченні фізіологічних функцій, тим більш широким арсеналом фізичних можливостей відновлення і продовження активної життєдіяльності володіє людина. Таке розуміння біологічної сутності здоров'я особистості цілком відповідає уявленню про аеробну продуктивність, яка є фізіологічною основою загальної витривалості та фізичної працездатності, а їх обсяг, детермінований функціональними резервами головних систем життєзабезпечення - кровообігу і дихання [3, 5].

В основі забезпечення стійкої дієвості фізіологічних функцій полягає енергопотенціал людського організму. Сутність енергетичного забезпечення можна сформулювати таким чином: чим більше енергії містить клітина, орган, тим більшою може бути виконана фізіологічна робота, тим більш успішною буде протидія негативним чинникам навколишнього середовища та більш високі показники фізичного здоров'я [1].

Фундамент здоров'я людини закладається з раннього дитинства. Про це повинен знати кожен з батьків. Водночас важливого значення при цьому необхідно надавати перед усім раціональному харчуванню та достатній руховій активності дітей. Формування здоров'я людини та її прагнення до здорового способу життя на усіх етапах її еволюційного розвитку відбувається у нерозривному зв'язку з проявом активної м'язової діяльності. Повноцінного розвитку біологічний організм може набути тільки завдяки систематичній руховій активності [1].

Мудрість організму людини, як і його функціональна дієвість у наш час значною мірою покладається на систему оздоровчих засобів фізичного виховання, які доводили свою ефективність протягом існування людства. Особливої актуальності при цьому оздоровчі засоби фізичного виховання набувають у забезпеченні процесу фізичної реабілітації.

Саме тому з огляду на визначальну роль засобів фізичного виховання у формуванні культури здоров'я особистості фізичні вправи важливо розглядати як провідний компонент системи оздоровчих та реабілітаційних заходів, спрямованих на вирішення оздоровчо-реабілітаційних завдань та забезпечення повноцінного існування цивілізації людства [5].

Список використаних джерел

1. Буковский В. А., Сухинина К. В. Физиологические основы здоровья и долголетия: теория и практика оздоровительной гимнастики: учеб. пособие. Иркутск: Изд-во ИГУ, 2014. 147 с.
2. Вілянський В. М., Висоцька О. Є., Приходько В. В. Будівництво власного здоров'я: від філософії до практики: навч. посібник / за заг. ред. О. Є. Висоцької. Д.: Національний гірничий університет, 2010. 283 с.
3. Іваній, І. В., Сергієнко В. М. Психологія фізичного виховання та спорту : навч.-метод. посібник. Суми: ФОП Цьома С. П., 2016. 204 с.
4. Кузьмин В. Принципи християнської моралі – основа здорового способу життя сучасної людини. *Острозька Академія. Наукові записки. Виховання молодого покоління на принципах християнської моралі в процесі духовного відродження України*. Острог, 2000. С. 347-373.
5. Мурахов І. В. Оздоровительные эффекты физической культуры и спорта. К.: Здоров'я, 1989. 272 с.
6. Теорія і методика фізичного виховання. Загальні основи теорії і методики фізичного виховання: підручник / за ред. Т. Ю. Круцевич. Том 1. Київ: Олімпійська література, 2012. 392 с.

Децюк Т. М., к.пед.н., доцент
Труба В. М., здобувачка вищої освіти 1 курсу, група АЮ-201
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ЗВО

За останні роки все більше уваги науковців приділяється проблемі формування академічної доброчесності у майбутніх фахівців освіти. Це зумовлено тим, що культура академічної доброчесності фактично була відсутньою в українському академічному середовищі протягом довгих років і тільки за останнє десятиріччя активно почала формуватися. Дана ситуація сильно позначилася на якості науково-дослідницьких робіт не тільки здобувачів вищої освіти, а й деяких науково-педагогічних працівників. Такі прикрі явища як плагіат, самоплагіат, списування не сприймалися значною частиною академічної спільноти як злочин. Серед причин, на наш погляд, можна виділити в першу чергу відсутність потрібних знань щодо норм академічної доброчесності та навичок академічної культури. Тому нині особливу увагу слід акцентувати на таких проблемах, як вивчення норм здобувачами вищої освіти та науково-педагогічними працівниками етичної поведінки в навчальному та науковому процесах, а також методам запобігання випадків порушення академічної доброчесності в умовах закладу вищої освіти.

Перш ніж аналізувати можливі шляхи подолання проблеми формування академічної доброчесності здобувачів вищої освіти, необхідно проаналізувати саме поняття «академічна доброчесність». У цьому контексті слід звернутися в першу чергу до законодавства України. У Законі України про «Освіту» (Розділ V, стаття 42) академічна доброчесність визначається як: «сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень». Крім того, важливим є той факт, що із прийняттям Закону України про «Освіту» питання академічної доброчесності набуло політичного та правового характеру [2, с. 42].

Таким чином, питання академічної доброчесності в Україні регулюється не тільки нормами моралі, а й на законодавчому рівні. Що значно впливає не тільки на загальне уявлення про дане явище, а й на проблему дотримання норм академічної доброчесності в закладах вищої освіти.

Проблема формування академічної доброчесності у здобувачів вищої освіти нероздільно пов'язана із особистістю науково-педагогічного працівника. Саме представники викладацького складу мають бути прикладом і образом доброчесної особистості в освітньому середовищі. Можна стверджувати, що академічна доброчесність нині має бути фундаментом духовної, моральної цілісності, сили характеру особистості науково-педагогічного працівника.

Як зазначає науковець Г. Андрощук, академічна доброчесність опирається на цінності моралі абітурієнта, який приходить до закладу вищої освіти. Потім він розвиває ці цінності в процесі навчання, удосконалює на практиці. Тобто, основи академічної доброчесності мають закладатися ще зі школи, а також підкріплюватися моральними цінностями в родині. Серед компонентів, що формують поняття академічної доброчесності, можна виділити наступні: вміння бути чесним та відповідальним, поважати думки інших, дотримуватися академічного кодексу або кодексу честі ЗВО [1, с. 19-20].

Особливого значення в процесі формування академічної доброчесності набувають внутрішньо університетські кодекси честі. Наприклад, Клемсонський університет міжнародного центру академічної доброчесності розробив документ «Фундаментальні цінності академічної доброчесності». Відповідно даного документу академічна доброчесність – це неухильне слідування всіма учасниками академічного процесу шістьом головним цінностям: справедливості, чесності, довірі, мужності, повазі та відповідальності [4, с. 53].

Для більш глибокого розуміння проблеми необхідно також розглянути поняття «академічна недоброчесність». На думку О. Гужви, до академічної недоброчесності відносять плагіат, перепис чужих ідей своїми словами, шахрайство, підкуп, фальсифікація результатів дослідження. Науковець зазначає, що поширення академічного шахрайства не є суто побутовою проблемою, це є глобальною тенденцією, основними формами якої є правопорушення та нечесна поведінка з метою досягнення своїх цілей. Однією з причин надання переваги здобувачами вищої освіти саме академічній недоброчесності є те, що це дуже легкий спосіб отримати задовільні оцінки. Найпоширенішою формою прояву академічної нечесності серед здобувачів вищої освіти є плагіат. Широке розповсюдження використання різних форм прояву плагіату в академічному середовищі перед усім зумовлено, на думку О. Гужви, з одного боку, відсутністю усвідомлення учасниками освітнього процесу природи плагіату та основних проявів недоброчесності, а з іншого – усталеними викривленими принципами академічного письма та використання інформації, хоча принципи академічної доброчесності повинні формуватися ще під час навчання у середній школі [3, с. 11]. Саме це зумовлює ситуацію, коли здобувачі вищої освіти тільки під час навчання в ЗВО починають усвідомлювати, що саме дотримання академічної доброчесності є запорукою успішного навчання та професійного становлення.

Подолання проблеми формування академічної доброчесності серед здобувачів вищої освіти, на наш погляд, включає такі складові:

- формування негативного ставлення у здобувачів вищої освіти до плагіату та формування навичок академічної доброчесності;
- боротьба з корупцією в академічному середовищі;
- пропагування цінностей кодексу честі ЗВО серед здобувачів вищої освіти та науково-педагогічних працівників, тобто формування академічної культури.

Отже, важливими факторами гармонійного розвитку сучасного суспільства, на наш погляд, є якісна освіта. Забезпечити ці фактори можливо лише завдяки формуванню академічної культури в освітньому середовищі. А тому, першочерговим завданням для закладів вищої освіти є зниження до нульового рівня терпимості до проявів академічної нечесності у здобувачів вищої освіти, особливо таких як плагіат, списування та інші. Також важливо розробити стратегію формування академічної доброчесності у здобувачів вищої освіти на загальнонаціональному рівні та на рівнях окремих ЗВО. Це сприятиме тому, що здобувачі вищої освіти, які розділяють цінності академічної доброчесності, стануть успішними фахівцями, матимуть високу культуру, дотримуватимуться суспільних правил, а отже стануть поколінням, яке зможе досягти особистого успіху та буде розбудовувати заможну та успішну Україну.

Список використаних джерел

1. Андрощук Г. Авторське право і апропріація у мистецтві: межі доступного. *Інтелектуальна власність в Україні: науково-практичний журнал*. 2015. № 9, С. 13–20
2. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua / закони / показати / 2145-19>.

3. Довідник з академічної доброчесності для школярів / уклад. М. В. Григор'єва, О. І. Криков, С. О. Певко; [за заг. ред. О. О. Гужви]. Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2018. 66 с.

4. Сопова Д. Академічна доброчесність у системі професійної підготовки майбутнього педагога [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://core.ac.uk/download/pdf/185262846.pdf>

Климовська А. Г., здобувачка вищої освіти 1 курсу, СП-201
Науковий керівник – **Захаріна М. І.**, к.філос.н., доцент
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

СУЧАСНІ КЛАСИФІКАЦІЇ КРИЗОВИХ СИТУАЦІЙ

Криза у психології визначається як важкий стан, викликаний будь-якою причиною. У психологічній літературі науковці по різному оцінювали термін «криза»: Ф.Василюк – «критична ситуація», Л.Виготський – «розрив», С.Рубінштейн – «поворотний етап життєвого шляху», Т.Шибутан – «критичний період», Г.Ших – «перехід», «перелом».

Кризовою ситуацією називають, коли людина стикається із труднощами у реалізації важливих життєвих цілей і не може впоратися із цією ситуацією за допомогою звичайних засобів.

Виділяють два типи кризових ситуацій: обумовлені змінами в природному життєвому циклі й травмуючими подіями життя.

У ситуації кризи при спробі опанування стресовим станом людина переживає певний вид психологічного та фізичного перевантаження. Стреси та емоційне напруження можуть призвести або до адаптації до нової ситуації, або до розриву та погіршення виконання життєвих функцій. Хоча можуть бути деякі ситуації стресовими для всіх людей, вони виявляються кризами для тих, хто особливо вразливий до них в силу своїх особистісних особливостей. Проблематика кризи індивідуального життя розвивалася в більшості у контексті профілактичної психіатрії.

Базовими дослідженнями були різні реакції на життєві кризи в психіатрії у 1944 році Е.Ліндемманна, у концепції стресу, стадіях розвитку дистресу Г.Сельє у 1956 році, концепції восьми життєвих циклів і відповідних їм психосоціальних криз Е.Еріксона у 1959, концепції трьох видів криз В.В.Козлова у 1997 році.

Психологи виділяють такі основні кризи, з яким стикається практично кожна людина протягом життя:

- Кризи розвитку (вікові кризи);
- Деприваційні кризи (кризи втрати і розлуки);
- Травматичні кризи;
- Кризи відносин;
- Кризи сенсу життя;
- Морально-етичні кризи.

На думку таких науковців, як А.Анцупова й А.Шипілова кризова ситуація може бути розкрита як складна суб'єктивно - об'єктивна реальність, де об'єктивні складові сформовані у вигляді суб'єктивного сприйняття і особистісної значущості для її учасників. А.Анцупов і А.Шипілов формують досить складну ситуацію життя як таку, що характеризується розбалансованістю системи завдання – особистісні мотиви і можливості - умови

середовища, що спричиняє психічну напруженість у людини. Ступінь неузгодженості формує рівень складності ситуації.

Психолог, який знаменитий своїми працями із психології переживання Ф.Василюк, який формує кризову ситуацію як ситуація неможливості, в якій саме суб'єкт зустрічається із труднощами реалізації внутрішніх потреб свого життя (прагнень, мотивів, цінностей). Розкриваючи кризову ситуацію, він формує 4 головних поняття – це стрес, фрустрація, конфлікт і криза.

Поняття «стрес» у відомому значенні не застосовувалося до 1920-х рр., проте досить тривалий час використовувалося у фізиці для позначення внутрішнього розподілу сил, який впливає на матеріальне тіло та призводить до виникнення напруги. Згодом у 1930-х роках психологи та біологи інколи використовували це поняття як синонім психічної напруги чи негативного чинника середовища, який здатний викликати хворобу.

Отже, криза – це своєрідна реакція особистості на ситуації, що потребують від неї зміни способу буття – життєвого стилю, способу мислення, відношення до себе, навколишнього світу та головних екзистенційних проблем. У психологічній науці криза визначається, як один із станів внутрішнього світу особистості, коли рух у напрямку подальшого розвитку припиняється, оскільки звичні, стереотипні програми поведінки та мислення вже не працюють, а нову ще не сформовані. Але період кризи не лише гострий емоційний стан, що блокує цілеспрямовану життєдіяльність людини, а й можливість здійснити нові зміни, перейти на новий рівень особистісного розвитку, джерело енергії, своєрідна відповідь на заклик потенційних можливостей особистісного росту. В той же час криза досить часто виникає тоді, коли людина вже немає сил прийняти ті зміни, які відбуваються в її житті.

Сучасне суспільство зацікавлене у виявленні психологічних ресурсів для збереження і розвитку високого рівня професіоналізму і гармонійної особистості та у підвищенні рівня творчого потенціалу й працездатності людини протягом всього її активного життя. Знання психологічних механізмів, закономірностей, особливостей протікання кризових станів та чинників їх виникнення дозволять їм конструктивно долати, а практичному психологу розробити і використовувати у своїй практиці заходи профілактики і корекції в роботі з кризовими ситуаціями.

З цього можна узагальнити, що у контексті аналізу кризових ситуацій доцільно досліджувати не лише важливі стресові події життя, які у більшості випадків саме зумовлюють фрустрацію та дистрес, але й у повсякденній неприємності, які акумулюючись, призводять до погіршення функціонування та благополуччя людини.

Список використаних джерел

1. Зливков В.Л., Лукомська С.О., Федан О.В. Психодіагностика особистості у кризових життєвих ситуаціях. К.: Педагогічна думка, 2016. 219 с.
2. Доценко, В. В. Теоретичні підходи щодо вивчення кризових станів особистості. *Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна: № 937: Серія: Психологія.* 2011. Вип. 45. С. 73-77.

Козік Р. А., здобувач вищої освіти 3 курсу, група СП-181
Науковий керівник – **Ємець Н. А.**, к. філософ. н., доцент
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

ЗАСТОСУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ МЕТОДІВ ЯК ОСНОВА ПОПЕРЕДЖЕННЯ КОНФЛІКТУ У СОЦІАЛЬНІЙ ГРУПІ

Проблема конфлікту і його попередження є надзвичайно актуальною, оскільки психологічний клімат є запорукою успіху будь-якої взаємодії, що має цілеспрямовану діяльність.

Тому ця тема викликає значний інтерес серед дослідників. Георг Зіммель розглядав конфлікт, як явище, що призначене для вирішення будь якого дуалізму, це – спосіб досягнення своєрідної єдності, навіть якщо воно досягається ціною знищення однієї зі сторін, що беруть участь у конфлікті [4]. Вітчизняні дослідження конфлікту спираються на теоретичний фундамент, який був закладений в науку управління конфліктами американським вченим Елтоном Мейо. Суть його ідей зводиться до того, що поведінка людей визначається не тільки раціональними, а й ірраціональними імпульсами, через що вона буває важко передбаченою [4]. А. Г. Здравомислов звертає увагу, що конфлікт є однією з найважливіших сторін взаємодії людей в суспільстві, свого роду клітинка соціального буття, вона є формою відносин між потенціальними або актуальними суб'єктами соціальної дії, мотивація яких обумовлена ворогуючими цінностями і нормами, інтересами і потребами [3]. А. Я. Анцупов і А. І. Шипілов до конфлікту відносять різнорівневі явища широкого діапазону [3]. Б. І. Хасан наголошує, що будь-який конфлікт являє собою актуалізоване протиріччя, тобто втілені у взаємодії цінності, установки, мотиви, що протистоять, і для свого вирішення протиріччя неодмінно має втілитися в діях в їх зіткненні [3].

В нашій роботі ми зосереджуємо увагу на застосуванні психологічних методів у процесі попередження конфлікту, оскільки в сучасних наукових дослідженнях у цій сфері немає одностайної позиції щодо означеної проблеми і вона викликає значний інтерес фахівців.

Процес спілкування в будь-якій соціальній групі є невід'ємною складовою її функціонування. Ми вже зазначали, що в процесі комунікації люди керуються не тільки раціональними, а й ірраціональними поштовхами. За цієї умови важко передбачити їх поведінку. Моменти стихійності особливо зростають в умовах емоційної напруженості та стресів, з якими пов'язані конфлікти, що й робить завдання їх урегулювання за допомогою науково-логічних методів надзвичайно складним [4].

Серед дослідників переважає думка, що перш ніж говорити про методи вирішення конфлікту, слід з'ясувати його причини. Загалом мотиви конфліктів можна поділити на дві великі групи: об'єктивні та суб'єктивні. Об'єктивні – ті обставини взаємодії людей, що призводять до зіткнення їхніх думок, інтересів, цінностей тощо (обмеженість ресурсів, взаємозалежність завдань, помилки управління, несумісність членів групи, тощо). Суб'єктивні – обумовлені індивідуально-психологічними особливостями людей, що взаємодіють між собою (обмеження статусу, інтересів особистості, маніпулювання, невідповідність слів, оцінок, вчинків, тощо) [2].

Але більшість дослідників сходяться на думці, що для всіх видів конфліктів конструктивним способом подолання є профілактика – це такий вид діяльності, який заснований на розпізнанні, усуненні або ослабленні передумов конфліктної ситуації. Але не слід переоцінювати цей метод через те, що він має низку чинників, які знижують його

дієвість [1]. Зокрема, етичні фактори зумовлюють таку позицію кожного члена групи щодо своєї поведінки, що втручання іншої особи сприймається, як порушення загальноприйнятих моральних норм. Чинники, які лежать у юридичній площині, фіксують правові норми і свободи особи, і зазіхання на них може кваліфікуватися, навіть, як протиправні дії. Психологічні аспекти також проявляються у процесі профілактики конфлікту, але більшість фахівців сходяться на думці, що саме за допомогою психологічних методів можна не лише попередити і подолати конфлікт, вони дають змогу побудувати гарні, як формальні так і неформальні взаємовідносини у соціальній групі. Дослідники наголошують, що підтримка та зміцнення співпраці, відносин взаємовиручки є центральною проблемою всієї тактики попередження конфлікту, її рішення має комплексний характер і включає ряд психологічних методів [1].

Дамо коротку характеристику найбільш загальноновживаних. Метод згоди, передбачає залучення до спільної діяльності потенційних учасників конфлікту, і, саме спільні інтереси, обопільна зацікавленість під час співпраці зводять нанівещь конфліктну ситуацію. Наступний – метод доброзичливості, його ще називають методом симпатії, покликаний сформувати здатності до співчуття партнерам, готовність прийти на допомогу, зрозуміти відчуття іншої людини. Цінність цього методу полягає в тому, що він запобігає невмотивованій агресії та ворожості. Тому, на думку психологів, він є досить ефективним у надзвичайних або кризових ситуаціях, коли вираження співчуття та широка й оперативна інформація про перебіг подій набувають особливо важливого значення [3]. Ще один, цікавий метод, пов'язаний з визнанням гідності партнера, його називають методом збереження репутації партнера. Полягає він в тому, що визнаючи гідність і авторитет опонента, ми тим самим стимулюємо відповідне ставлення партнера до нашої гідності й авторитету. Досить часто цей метод використовується не лише з метою попередження конфлікту, а й при будь-яких формах міжособистісного спілкування [3]. Метод взаємного доповнення припускає спиратися на такі здібності одних учасників групи, яких бракує іншим. Так, люди творчі нерідко не схильні до монотонної, рутинної роботи. Проте для успіху справи потрібні ті й інші. Урахування й уміле використання не лише позитивних, а й негативних людей, які тісно пов'язані один з одним, допомагають укріпити взаємну довіру і пошану людей, їхню співпрацю, а отже, допомагають уникнути конфліктів [3]. Метод недопущення дискримінації людей вимагає виключення акцентування переваги одного над іншим, а ще краще – будь-яких відмінностей між ними. З позиції профілактики конфліктів зрівняльний метод розподілу має безперечні переваги і дозволяє уникнути заздрощів, здатних спровокувати конфлікт. Цінність саме цього правила підкреслюється старим японським прислів'ям: "Навіть якщо ви працюєте краще за інших, не поведіться як переможець" [3]. І, нарешті, метод психологічного заохочення, який ґрунтується на тому, що настрої людей, їхні почуття піддаються регулюванню, потребують певної підтримки. Тому в повсякденному житті надзвичайно корисно збиратися у неформальних умовах, проводити спільний відпочинок тощо.

Фахівці наголошують, що ці та подібні до них заходи знімають психологічну напругу, сприяють емоційній розрядці, викликають почуття взаємної симпатії і, таким чином, створюють морально-психологічну атмосферу в соціальній групі, що сприяє профілактиці виникнення конфліктів [1].

Отже, загалом слід наголосити, що запобіганню конфліктів сприяє все, що забезпечує збереження нормальних комунікативних відносин, зміцнює взаємну довіру, порозуміння та симпатію.

Список використаних джерел

1. Здойма А.М. Вміння вирішувати конфлікти в колективі як важливий аспект діяльності сучасного менеджера [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/11_EISN_2011/Economics/6_85134.doc.htm

2. Козак М. Шляхи подолання конфліктів у колективі / Міжнародна студентська науково - технічна конференція «Природничі та гуманітарні науки. Актуальні питання». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/25228/2/MSNK_2018v2_Kozak_M-Ways_of_following_conflicts_103-104.pdf

3. Ложкін Г. В., Повякель Н. І. Практична психологія конфлікту: Навч. посіб. – К.: МАУП, 2000. – 256 с.

4. Цюпура М.В. Основи конфліктології та теорії переговорів: Навчальний посібник. – К.: Кондор. 2004. – 172 с.

Коленіченко Т. І., к.пед.н., доцент

Губко В. О., здобувачка вищої освіти 1 курсу, група СР-201

Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ ЦИФРОВОЇ ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ У СУЧАСНОМУ СВІТІ

У сучасному світі інтернет-технології розвиваються з такою швидкістю, що інколи навіть молодь не встигає простежити за всіма оновленнями, не говорячи вже про дорослу категорію населення. Під дорослими, ми розуміємо категорію населення старшу шістдесяти років. Це покоління, якому в силу своїх вікових змін, важко засвоювати цифрові навички, проте вони є досить необхідними, оскільки з кожним роком спостерігається тенденція все більшої інформатизації суспільства. Тобто, перед старшим поколінням постає виклик – формування нових навичок, які б відповідали сучасному інформаційному суспільству.

Різноманітні впливи інформаційного світу на особистість вивчали А. Рижанова, Л. Тіхонова, В. Шейко, В. Штанько та ін [2]. Проблема цифрової освіти дорослих стала предметом вивчення таких науковців як В. Баштовий, Р. Варікарі, І. Ерлер, С. КарретоГомес, О. Кацера, В. Кремень, Н. Рідей, Д. Рьотлер, Ю. Пуні та інші.

Метою даної статті є теоретичний аналіз проблеми цифрової освіти дорослих та виявлення актуальності даного процесу в сучасному суспільстві.

Варто зазначити, що цифрова освіта – це поєднання різноманітних інформаційних технологій за допомогою цифрових додатків та платформ, введених в сучасному світі для застосування сучасних методів навчання [1].

Враховуючи особливості виховання дорослих людей, особливості історичного періоду розвитку суспільства, в якому відбувалося їх виховання і процес соціалізації, ми можемо стверджувати, що важливий вплив на життєдіяльність людей похилого віку мають періодичні видання, телебачення, сусіди, родичі. Проте, у дорослих людей, враховуючи виклики, які ставить перед ними суспільство, виникає потреба опанувати цифровий простір Інтернет і сформувати навички цифрової освіти.

Отже, перед суспільством постає виклик – навчити доросле покоління цифровій освіті. У зв'язку з цим, Міністерство цифрової трансформації 17 лютого 2020 року оприлюднило соціальний відеоролик і серію соціальних плакатів про новий проект "Дія. Цифрова освіта". У цих відео розповідається про те наскільки життя стає комфортнішим, коли ви користуєтесь сучасними інформаційними технологіями. Ще одним призначенням його є донести інформацію та прорекламувати новий додаток «Дія. Цифрова освіта». Це зручний та простий сервіс, де ви маєте можливість безоплатно набути або удосконалити цифрові знання.

У навчаючих роликах ведеться розповідь від літньої жінки, яка розповідає про перспективи, які відкриваються перед вами, коли ви обізнані і цифровій грамотності. Жінка є дуже сучасною й обізнаною, яка в змозі самостійно і комунальні послуги оплатити, і правильно вести питання в пошукачу, і відрізнити справжні новини від фейкових, і самостійно встановлювати додатки та є активним користувачем соціальних мереж. Відео надають можливість дорослому поколінню донести, що навчатися ніколи не пізно, що знання з цифрової грамотності є вкрай необхідними сьогодні, отриманні знання відкривають двері в новий світ сповнений новими знаннями і інформацією [6].

Навчаючись цифровій освіті і формуючи навички роботи в Інтернет просторі, люди похилого віку стають більш обізнаними в усіх сферах життєдіяльності особистості, оскільки майже всі сфери життєдіяльності особистості пов'язані з інформаційними технологіями, а людина похилого віку уже не в змозі так швидко опановувати нові програми. Тому, запропонований Міністерством проєкт надасть можливість задовольнити потребу людей похилого віку в опануванні цифрових технологій.

Наукові дослідження переконують, що в дорослому віці, особливо після виходу на пенсію, у людей похилого віку виникають проблеми, які пов'язані із переоцінкою власного життя, з розчаруванням, з виникненням почуття самотності і не потрібності сучасному суспільству. Одним із способів позбавлення людей похилого віку від негативних думок є навчання їх та прагнення до саморозвитку. Участь в освоєнні чогось нового повертає до життєвого ритму [5].

Прикладом цифрової освіти дорослих людей може бути Естонія – це країна, яка має першість з цифрових технологій. Життя там вимагає максимальне використання технологій для здійснення різноманітних операцій. Однією з переваг цього є економія державного бюджету. Вони приділяють велику увагу навчання людей похилого віку цифровим технологіям [4].

Багато людей поважного віку впевнені, що Інтернет – це погано. Важливим завданням, яке постає перед суспільством - це упевнити їх та навчити користуватися інтернет-джерелами з користю. Показати всі плюси, які наявні в цифрових технологіях. Це зараз те, що рухає вперед світ і те чого дійсно варто навчитися.

Враховуючи вікові особливості дорослих, процес навчання цифровій освіті має базуватися на основі інтерактивного навчання, яке здійснюється з урахуванням їх побажань. Саме така форма навчання дає змогу спілкуватися й обмінюватися думками між собою, тобто дає повну взаємодію. Потрібно вводити інформаційні технології зрозумілим і доступним способом для того, щоб цим мали можливість скористатися більшість людей. Варто пам'ятати, що дорослі складно засвоюють інформацію, отже для них вона повинна бути донесена найлегшим способом [2].

Отже, підсумовуючи вищевикладене, ми можемо стверджувати, що проблема цифрової освіти дорослих є актуальною на сьогоднішній день. Інформатизація суспільства ставить виклик перед дорослим населенням – формування нових навичок цифрової освіти. Впровадження Міністерством нового проєкту в Україні «Дія. Цифрова освіта» надає можливість дорослому поколінню безкоштовно опанувати навички цифрової освіти і сформувати навички інформаційної грамотності. Проблема цифрової освіти досить актуальною постала в період пандемії, тому важливо залучати більшу кількість дорослих людей до участі в проєкті. Варто пам'ятати, що обізнаність в інтернет функціях нікому не нашкодить, а навпаки може допомогти зберегти життя, і підняти рівень знань та культури.

Список використаних джерел

1. Концепція розвитку цифрових компетентностей в суспільстві України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:Jv43GxeBBUJ:https://thedigital.gov.ua/storage/uploads/files/normative_document/2.

2.Лисенко Ю. Социально-педагогическає профилактика насилює в отношении пожилых людей в информационном обществе. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2017. №8 (72), С. 279-289

3.Пенсіонери відкривають для себе Facebook і Со [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.dw.com/uk/a-15644081>.

4. Пищуліна О. Цифрова економіка: тренди, ризики та соціальні детермінанти. К., 2020. 260 с.

5. Підтримка активного довголіття літніх людей [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://dsk.kyivcity.gov.ua/files/2018/2/14/35.pdf>

6.Укрінформ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2878002-v-ukraini-zapuskaut-socialnu-reklamu-pro-proekt-dia-cifrova-osvita.html>

Васильєва А. О., здобувачка вищої освіти 1 курсу, група СР-201
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ МОЛОДІ ЧЕРЕЗ СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

Актуальність. У сучасному світі майже кожен має гаджет – пристрій для швидкого отримання інформації. Наш всесвіт суттєво змінився після появи у соціокультурному житті Інтернету. Інформаційні технології захопили всі сфери життя, суттєво змінивши цінності та моральні погляди багатьох людей. На даному етапі розвитку суспільства соціалізація підлітків проходить через соціальні мережі, засоби масової інформації, спілкування онлайн. Відтак, спостерігається значний вплив соціальних мереж на процес соціалізації молоді і ми можемо стверджувати, що соціальні мережі виступають агентами соціалізації. Даний вплив відбувається шляхом отримання інформації через Інтернет і трансформацію даної інформації на сприйняття навколишнього і оточуючого світу. Отже, ми переконані, що інформація здобута з соціальних мереж впливає на молодь, на їх сприйняття світу та людей. Соціальні мережі вже зараз дають зрозуміти який вплив вони мають на формування самосвідомості молоді, мотиви їх поведінки, стиль життя, вибір мети і шляхів її реалізації, тощо.

Дана проблема стала предметом вивчення таких науковців як: Е. Гіденса, Т. Галіч, Т.Прохоренко, О. Дубчак, І. Зайченко, А. Чистякова, С. Данилова, В. Симховича, О.Городецької та ін.

Мета статті полягає у теоретичному аналізі процесу соціалізації молоді в сучасному суспільстві, виявлені особливостей впливу соціальних мереж як вторинного агента соціалізації на процес соціалізації.

Соціалізація для гуманітарних наук є однією з центральних сфер, яка постійно змінюється і регулярно досліджується. Поняття «соціалізація» в соціології трактується як процес входження індивіда в суспільство, шляхом засвоєння ним загальноприйнятих соціальних норм і цінностей, на основі яких формуються основні, фундаментальні риси особистості [5]. Соціалізація відбувається протягом усього життя людини. Соціалізація буває двох видів: первинна і вторинна. Первинна соціалізація відбувається з дитинства у межах родини, вторинна – у межах соціальних інститутів і соціальних зв'язків. Процес соціалізації розглядають, як процес який очолюють агенти соціалізації.

Особливістю соціалізації молоді є те, що даний процес відбувається через розширення мережі спілкування, збільшення видів діяльності й розвитку самосвідомості завдяки соціальним мережам. Соціальні мережі виступають агентом вторинної соціалізації людини, не тільки в мережевому суспільстві, але й у реальному суспільстві, в якому людина живе, тим самим впливаючи на її моральний стан. Особливістю впливу соціальних мереж на процес соціалізації молоді є те, що соціальні мережі створюють умови відкритості й свободи осмислення соціальних подій, але соціальна мережа також є засобом інформаційних війн, маніпуляцій людьми, виховання дітей, підлітків і молоді.

Віртуальний світ, в який потрапляють підлітки, надає їм додаткову свободу, можливість вираження своїх емоцій, почуттів, життєвих позицій, настроїв, поглядів, подолання різноманітних внутрішніх конфліктів, виникаючих в реальному житті в родинних стосунках, відносинах з друзями та однолітками. Соціальні мережі відсувають на другий план родину, школу, друзів. На сьогодні, соціальні мережі займають провідну позицію в процесі соціалізації молоді й мають безпосередній вплив на людей.

Вважаємо за доречне розглянути соціалізацію молоді через соціальні мережі у двох площинах. Перша - це кіберпростір, друга – реальний світ. Поява віртуального суспільства провокує особистість на зміну вже засвоєних в родині з малечку норм і цінностей. У науці є термін кіберсоціалізація людини.

Кіберсоціалізація людини – соціалізація особистості в віртуальному просторі, процес зміни самосвідомості особистості, який відбувається під впливом використання ним сучасних інформаційних технологій в своїй життєдіяльності [4]. Кіберсоціалізація людини особливо яскраво відбувається в Інтернеті, внаслідок комунікації в соціальних мережах, у процесі спілкування на форумах, в чатах, блогах, онлайн іграх. У процесі кіберсоціалізації у молоді виникає цілий ряд нових очікувань та інтересів, мотивів і цілей, форм психологічної та соціальної активності, залежність, що і обумовлює особливість процесу соціалізації молоді через соціальні мережі в сучасному світі.

Залежність від соціальних мереж є захворюванням, спричиненим надмірним використанням соціальних мереж. Соціальні мережі впливають на наш настрій, сон, викликають стрес, тривожність, іноді навіть депресію. Вчені виявили, що блакитне світло, яке випромінюють наші гаджети, відіграє суттєву роль у порушенні сну.

Яскравим прикладом залежності молоді від соціальних мереж є надмірна кількість входжень в соціальні мережі, велика кількість часу проведення в них, саме це стає причиною постійного процесу перевіряння оновлень в соціальних мережах, що також є особливістю соціалізації через соціальні мережі, які мають негативний характер.

У телефоні кожної молодої людини існує мінімум дві програми для обробки та покращення фото. Це пояснюється тим, що діти живуть в уявному світі, який є ідеальним. Ідеальність до якої так прагне молодь в соціальних мережах впливає на формування самооцінки молоді. Можна спостерігати також значний вплив коментарів та лайків на настрій та поведінку молоді, що підтверджує незаперечний факт впливу соціальних мереж на їх процес соціалізації.

Соціальні мережі нерідко стають причиною для сварок у стосунках, приводом до заздрощів, а також молодь, яка активно використовує соціальні мережі частіше відчуває себе самотньою, бо соціальні мережі витісняють реальне життя.

Отже підсумовуючи вищевикладене, ми можемо стверджувати, що соціальні мережі виступають вторинним агентом соціалізації молоді в сучасному суспільстві. Особливостями впливу соціальних мереж на процес соціалізації є: значний вплив нових інформаційних технологій на молодь; негативний та позитивний характер соціальних мереж в процесі соціалізації; створення віртуального світу, який є ідеальним і в якому діють вигадані

молоддю закони, норми і правила, які формуються всередині соціальних мереж і, які досить часто не співпадають із загальноприйнятими правилами і нормами в реальному житті; молодь засвоює у віртуальному світі нові норми й правила, не завжди позитивні і переносяться в реальний світ, руйнуючи загальноприйняті положення реального світу.

Соціальні мережі є невід'ємною частиною життя молоді, в яких вони проводять свій вільний час. Відомо, що дозвілля, має величезний вплив на формування і розвиток особистості, на становлення її характеру, цінностей та принципів. Тому освоєння соціальних мереж має містити в собі ідею організації вільного часу, створення Інтернет-сайтів, які задовольнятимуть потреби молоді і в той же час сприятимуть їхньому особистісному розвитку та соціалізації.

Список використаних джерел

1. Симхович В. Проблемы социализации молодежи в сетевом обществе. *Spoleczenstwo sieci. Tom I. Gospodarka sieciowa w Europie srodkowej i wschodniej. Pod red. Slawomira Partyckiego*. Lublin: Wydawnictwo KUL, 2011. С. 201-205.
2. Данилов С. А. Риски и потенциал интернет-социализации молодежи. *Известия Саратов. ун-та. Серия: Философия. Психология. Педагогика*. Саратов: Саратов. гос. ун-т, 2012. Т.12. С. 42-46.
3. Зависимость от социальных сетей. URL: <https://ru.wikipedia.org/wiki/>
4. URL: znpdduuu_2014_15_281_34.pdf
5. URL: <https://vipsoft.blob.core.windows.net/contest/041cf057f5dfb5204385e35b82eed715.pdf>

Кривокурс Д. Л., здобувачка вищої освіти 1 курсу, група АЮ-201
Науковий керівник – **Децюк Т. М.**, к.пед.н, доцент
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

МЕТОДИ ФОРМУВАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ КУЛЬТУРИ У ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

На сучасному етапі розвитку українського суспільства відбувається процес реформування системи освіти, а зокрема вищої. Це частково пов'язано з появою нового покоління абітурієнтів, діджиталізацією, розвитком науки і техніки та іншими глобальними світовими процесами. Ці зміни охоплюють всіх основних учасників академічного середовища: абітурієнтів, студентів, аспірантів і молодих вчених, професорсько-викладацький склад, адміністрацію закладу вищої освіти, представників органів управління і контролю освіти, замовників наукової продукції, видавців наукової літератури та періодики, лідерів громадських і професійних організацій та асоціацій, пов'язаних з вищою освітою. В умовах сучасної модернізації освіти, особливо вищих навчальних закладів, все більшого значення набуває процес формування академічної культури у здобувачів вищої освіти. Адже наявність академічної культури сприяє розвитку загальнолюдських цінностей, норм моралі та професійної етики у здобувачів вищої освіти, сприяє здійсненню ними творчої діяльності, а також формуванню відповідальності. Тому, на нашу думку, постає необхідність пошуку нових методів формування академічної культури у здобувачів вищої освіти.

Як зазначає О. Семенов, поняття «академічна культура» різні науковці трактують по різному. Його розуміють як: культуру університету; інтелектуально-етичну систему

цінностей, мотивацій, переконань та сприйнятів, які визначають професійну діяльність в освіті та науці; систему цінностей, традицій, норм, правил, зразків поведінки проведення наукового дослідження, способів діяльності, принципів спілкування, що ґрунтується на педагогічно адаптованому досвіді наукової пізнавальної діяльності; культуру високої духовності і моралі, культуру особливої поведінки і спілкування людей, які професійно покликані забезпечувати трансляцію культурних цінностей; культуру високої якості праці і відповідальності за її результати, культуру толерантності і педагогічного оптимізму [3, с. 10]. Таким чином, академічна культура є відображенням ставлення, цінностей та поведінки особистостей до професійної діяльності в закладі вищої освіти, а також до навчання в такому закладі.

Серед цінностей академічної культури виділяють: чесність, довіру, повагу, відповідальність. Основна їх частина викладена в «Бухарестській декларації про моральні цінності та європейські принципи вищої освіти», а також у стратегії розвитку Національної академії освітніх наук України на 2016 рік - 2022 рік.

Варто звернути увагу, що у «Бухарестській декларації про моральні цінності та європейські принципи вищої освіти» (освіта в Європі) окреслюється цінність академічної культури, зокрема такі її складові як: академічна свобода, етика та соціальна відповідальність дослідників; прагнення до наукової та соціальної співпраці у глобальному масштабі; наука, етика досліджень; взаємодія дослідницьких тем; самовідданість до результатів [1].

Важливим кроком для нашої країни стала розробка Проекту сприяння академічної доброчесності в Україні – SAIUP за підтримки Посольства США, який отримав свій відбиток у Методичних рекомендаціях для закладів вищої освіти з підтримки принципів академічної доброчесності. Вони включають такі методи як: належне пояснення студентам способів дотримання академічної культури, сприяння дотримання за допомогою викладацького складу закладу вищої освіти, формування санкцій щодо порушення даного явища та проведення моніторингу анти плагіату робіт студентів [4].

Формування академічної культури у здобувачів вищої освіти дуже важливо та потрібно в сучасних університетах. Проаналізувавши різні наукові підходи до даного процесу, ми пропонуємо такі методи формування академічної культури в сучасних умовах:

- пропагування цінності академічної культури і доброчесності шляхом ознайомлення здобувачів вищої освіти з Кодексом честі університету, в якому зазначаються всі основні правила, принципи та норми академічної доброчесності;

- збільшення вибіркової дисципліни у навчальних програмах. Вільний вибір дисциплін сприяє підвищенню вмотивованості здобувачів вищої освіти до навчання, підвищує відчуття відповідальності за здобуття знань, а також сприяє підвищенню якості викладання, формує рейтингову оцінку діяльності науково-педагогічних працівників. Тобто це значний стимул для вдосконалення всього останнього процесу [2, с. 7];

- сприяння розкриттю творчого потенціалу здобувачів вищої освіти в процесі підготовки семінарських занять та інших форм самостійної роботи, підбір креативних творчих завдань;

- використання елементів неформальної освіти під час аудиторного навчання. Це сприятиме підвищенню зацікавленості до предмету та мотивації до самостійного здобуття знань.

Отже, у ході аналізу наукової літератури, ми дійшли висновку, що академічна культура – це результат активної праці всіх учасників навчального процесу. Ефективність цієї праці залежить від якісно підібраних методів формування академічної культури, які

необхідно постійно шукати і підбирати відповідно до особливостей конкретного покоління здобувачів вищої освіти.

Список використаних джерел

1. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / Міжнарод. благод. Фонд «Міжнарод. фонд. дослідж. освіт. Політики»; [за заг. ред. Т.В. Фінікова, А.Є. Артюхова]. К.: Таксон, 2016. 234 с.
2. Добко Т. Академічна культура, як необхідна передумова ефективного управління сучасним університетом в умовах автономії. *Університетська автономія*. К.: Дух і Літера, 2008. С. 93 – 102
3. Семенов О. Академічна культура – основа дослідницького навчання в університеті. *Академічна культура дослідника в освітньому просторі: збірник матеріалів Першої усеукраїнської науково-практичної конференції (м. Суми, 18 травня 2017 року)*; [за ред. О.М. Семенов, О.В. Семеніхіної]. Суми: Видавництво СумДПУ ім. А.С. Макаренка, 2017. С. 9 – 13
4. Рекомендації щодо забезпечення принципів академічної доброчесності [Електронний ресурс] / укладачі: підкомісія 303 «Академічна доброчесність». 2016 р. 24 с. Режим доступу: <https://dduvs.in.ua/wp-content/uploads/files/akdo/nodo/n3.pdf>

Кухоть Б., здобувачка вищої освіти 1 курсу, СП-201
Науковий керівник – **Захаріна М.І.**, к.філос.н., доцент
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

ПРОБЛЕМИ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В УКРАЇНІ

Проблема гендерної рівності в Україні є над актуальною на сьогоднішній день. За даними опитування ГО Ліга захисту жінок «Гармонія рівних», рівень сексизму й мізогінії в Україні становить 7,1 бал за 10-ти бальною шкалою. Також, можна згадати який опір зустріло введення у мову фемінітивів і як негативно сприймаються суспільством Жіночі марші. В Україні ще й досі мають широке поширення стереотипи про «жіночу» і «чоловічу» роботу, хлопець з нафарбованими нігтями може легко стати жертвою насильства зі сторони інших молодиків, а жінкам все так само тяжко пробити «скляну стелю» на роботі.

На жаль, в Україні питання гендерної рівності почали досліджувати не так давно. Однак у 2018 році Національним Демократичним Інститутом в Україні на замовлення Офісу віце-прем'єр-міністра з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України, було проведено «Національне опитування з питань рівності між чоловіками та жінками в Україні». Також у 2017 році U-Report спільно з Фондом народонаселення ООН проводили опитування українців про гендерну рівність [1].

Гендерна рівність – це рівність у правах для жінок і чоловіків у суспільстві, однакова реалізація прав людини, рівні права на участь у політичному, культурному, соціальному, економічному на національному розвитку, отримання однакової заробітної плати. Однією з головних проблем нерівності є домашнє насильство. За даними МВС України за 2017 рік до поліції надійшло понад 110 тисяч заяв від жертв кривдників. Також за інформацією МВС щороку близько 600 українок гинуть від цієї проблеми.

Попри великі масштаби даної ситуації, вона переважно залишається «в тіні», адже суспільство поширює стереотип, що жертва сама винна. Також іншими, та не менш

важливими проблемами є обмеження у кар'єрі та нерівна заробітна плата. Так, скасування розподілу професій на «жіночі» та «чоловічі» вже трапилось, але це не означає, що в Україні зникли заборонені для жінок професії. Наприклад, у тому ж війську існують «нежіночі», затвердженні наказом із грифом «з обмеженим доступом», професії. До цього ж у країні досі не дератифікована Конвенція 1935 року, що забороняє працювати жінкам у шахтах і під землею. Що до проблем заробітної плати, можна згадати Державну статистику, яка свідчить, що жінки заробляють у середньому менше чоловіків на 28%. На це впливає те, що жінки дуже часто має працювати «у дві зміни» виконуючи стереотипно жіночі обов'язки, тобто вести домашнє господарство, доглядати за дітьми та при цьому працювати [1].

Саме тому вони частіше за все обирають менш оплачувану роботу, але з зручним і гнучким графіком. До того ж в Україні є поширеним явищем «скляної стелі» - тобто уявного кар'єрного бар'єру який не можна «перестрибнути». Саме через це жінки так рідко займають вищі керівні посади. І звичайно, напевно найскладнішою та найбільшою проблемою є стереотипи, які насаджувались людям багато років. У свідомості українського народу часто є такі упередження, що «жінка-берегиня», «жіноче щастя – діти, дім і чоловік» і все головне, що потрібне жінці для щастя це «кохання» і «родина». Ці стереотипи заважають не тільки влаштуватись на роботу, постійно чуючи «ти молода», «скоро підете в декрет», «це не жіноча справа», але й робити власний вибір. Багато жінок бояться суспільного осуду і тому можуть пожертвувати своєю кар'єрною мрією і піти на «звичайну жіночу роботу».

Так, згідно цілям сталого розвитку, просування гендерної рівності та розширення прав і можливостей жінок має першочергове значення для мандату ПРООН та реалізації підходу, зорієнтованого на реалізацію Порядку денного до 2030 року. ПРООН намагається вирішувати питання гендерної рівності шляхом:

- а) підтримки ініціатив для стимулювання структурних змін, які наближують досягнення гендерної рівності та розширення прав і можливостей жінок, на протипагу програмам, що розглядають жінок передусім як отримувачок допомоги;
- б) інтеграції принципів гендерної рівності у діяльність ПРООН у сфері захисту довкілля, енергетики, реагування на кризу та відновлення;
- в) планування діяльності ПРООН із врахуванням пріоритетних для організації тем, таких як гендерна рівність та розширення прав і можливостей жінок у контексті досягнення сталого розвитку;
- г) вироблення організаційних механізмів для просування принципів гендерної рівності, наприклад присвоєння Знаку гендерної рівності і використання гендерного маркеру, що дозволяють отримати вимірювані стандарти й стимули для подальшого покращення [2].

Проблеми гендерної рівності в Україні на сьогоднішній день є надзвичайно важливими і потребують їх якомога швидшого вирішення, адже від цього страждають тисячі людей по всій країні.

Список використаних джерел

1. Гендерна рівність в Україні. URL: www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/gender-equality/ (дата звернення 19.03.2021 р.).
2. Гендерна рівність і розвиток: погляд у контексті європейської стратегії України. URL: <https://ukraine.ureport.in/story/392/> (дата звернення 19.03.2021 р.).

Лавріненко М. В., здобувачка вищої освіти 3 курсу, група СР-181,
Мекшун А. Д., к.пед.наук, старший викладач кафедри соціальної роботи
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

ДО ПРОБЛЕМИ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

Наразі одна із розповсюджених форм порушення прав людини це – насильство у сім'ї. Щороку трагедія сімейного насильства загрожує фізичному і психічному здоров'ю і життю десятків тисяч людей [1]. Так, за даними Української Гельсинської спілки з прав людини сьогодні на обліку органів внутрішніх справ за вчинення насильства в сім'ї перебуває більше 93 тисячі осіб [2]. Щогодини мінімум 15 жінок стають жертвами насильства у сім'ях. У цілому, згідно із статистичними даними, 68% жінок в Україні зазнають знущань у сім'ї. Вони страждають від домашнього насильства частіше, ніж від пограбувань, зґвалтувань чи автомобільних катастроф разом узятих. 35-50% жінок, які потрапляють у лікарні з тілесними травмами – це жертви домашньої тиранії [2].

Як правило, насильство в сім'ї характеризується таким ознаками:

- якщо фізичне насильство вже мало місце, то зазвичай надалі зростають частота його повторення і ступінь жорстокості;
- насильство й образливе поводження чергуються з обіцянками змінитися і вибаченнями, принесеними кривдником;
- при спробі розірвати відносини спостерігається ескалація небезпеки для жертви [3].

Метою статті: є дослідження соціальної роботи з жінками, що зазнали насильство.

Домашнє насильство має широкий спектр фізичних, психологічних та соціальних наслідків для всіх членів сім'ї, зокрема для його жертв та виконавців.

Основи теорій насильства були закладені в дослідженнях Д. Галтунга, Г. Блумера, М. Вебера, Х. Арангурена, Е. Дюркгейма, Г. Зімеля, Л. Козера, Р. Дарендорфа, Р. Мертона, Г. Москі, У. Самнера, А. Смолла, П. Сорокіна, О. Шпенглера, Г. Тарда, З. Фрейда, Е. Фромма.

Різноманітні аспекти проблематики насильства в сім'ї розглянуті в працях зарубіжних (психологів: Л. Берковіца, Е. і П. Добаш, М. Страуса, Н. Блеклока, Е. Саттерленда, соціологів: Г. Паттерсона, Р. Коллінза та ін.) і українських (соціологів Ю. Галусян, А. Лисова, психологів О. Ляковська, Н. Максимова, І. Грабська, О. Шинкаренко та ін.) дослідників[4].

У педагогічній спадщині тема профілактики насильства в сім'ї частково представлена у роботах І. Трубавіної, Т. Алексеєнко, В. Захарченко, А. Ноур[4].

На думку більшості жінок чи чоловіків, домашнє насильство – це побої. Так, соціологічне опитування 24 каналу, проведеного у січні 2019 року показало, що зґвалтування вважають насильством тільки 50% чоловіків та 56% жінок. Тобто для інших це все ще залишається проявом «любові»[5].

Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» визначає домашнє насильство, як діяння (дія або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї між родичами, подружжям і т.д.

Законодавство визначає наступні ознаки, які вказують на наявність насильницьких дій щодо людини:

- навмисність;
- фізична, сексуальна, психологічна чи економічна спрямованість дій, які можуть виявлятися як в комплексі, так і кожна з дій окремо;

- порушення конституційних прав людини («невід’ємне право на життя», «право на повагу до його гідності», «право на свободу та особисту недоторканність», право на особисте життя, «право на володіння, користування й розпорядження своєю власністю», «право на працю», «кожен з подружжя має рівні права і обов’язки у шлюбі та сім’ї» тощо);
- наслідки на рівні нанесення моральної та фізичної шкоди, шкоди психічному здоров’ю тощо[5].

Мотиви насильництва визначаються поєднанням різних факторів. Фактори ризику, такі як: вживання алкоголю, потерпання від насильства в дитинстві, гендерні нерівності, низький рівень освіти.

Відповідно до Закону «Про запобігання та протидію домашньому насильству», який був прийнятий у грудні 2017 року, коло тих, хто має реагувати на випадки домашнього насильства розширилось.

До органів та установ, на які покладається здійснення заходів з попередження насильства в сім’ї, відносяться:

1. Спеціально уповноважений орган виконавчої влади з питань попередження насильства в сім’ї, яким визначено Міністерство соціальної політики України, а також відповідні управління місцевих державних адміністрацій.

2. Відповідні підрозділи органів внутрішніх справ, до яких належать служба дільничних інспекторів поліції та кримінальна поліція у справах дітей органів внутрішніх справ.

3. Органи опіки та піклування.

4. Спеціалізовані установи для осіб, які вчинили домашнє насилля, та жертв такого насильства, до яких належать: кризові центри для членів сімей, у яких вчинено домашнє насилля або існує реальна загроза його скоєння; центри медико-соціальної реабілітації жертв насилля в сім’ї [6].

Отже, проблема насильства щодо жінок не втрачає своєї актуальності і є однією з найважливіших проблем сучасності. Сімейне насильство не має залишатися без покарання, воно не повинно бути тільки справою сім’ї, саме в соціумі повинен закладатися фундамент ненасильницької сімейної поведінки.

Список використаних джерел

1. Бойко С. М. Причини та чинники домашнього насильства. Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки: Збірник наукових праць. Київ–Запоріжжя, 2002. Вип. 25, – 480 с.

2. Гендерна дискримінація та насильство щодо жінок [Електронний ресурс] // Харківська правозахисна група. – 2014. – Режим доступу доресурсу: <http://khpg.org/1398061293>.

3. Боднар А. Я., Павленко С. С. Визначення ефективності методів активного соціально-психологічного впливу у роботі з жінками - жертвами сімейного насильства. *Наукові записки [Нац. ун-ту "Києво-Могилян. акад."].* К.: Києво-Могилян. акад., 2009. Т. 97: Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота, С.61-64

4. Кравченко О., Войтовська А., Скачко М. Аспекти соціальної роботи з жінками, які зазнали насилля. Гендерна парадигма освітнього простору. 2018. №7-8, с.91-99.

5. Нестерчук В. В. Домашнє насильство над жінками як об’єкт соціальної роботи. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика: Збірник наукових праць.* Сєвєродонецьк, 2019. Вип 5(92), С. 172-179.

6. Попередження домашнього насильства щодо дівчат та жінок у м. Києві: модель, особливості, перспективи / [Я. Бордіян, Т. Журавель, О. Кулаковська та ін.]. Київ, ТОВ "Видавничий дім "КАЛИТА", 2017. 98 с.

Маслак М. В., здобувачка вищої освіти 3 курсу, гр. СР-181
Науковий керівник – **Ревко А. М.**, д.е.н., професор кафедри
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

НЕБЛАГОПОЛУЧНІ СІМ'Ї ЯК СЕРЕДОВИЩЕ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ ДІТЕЙ

Сім'я – є соціальним інститутом первинної соціалізації людини. Родина може бути як і сприятливим чинником для розвитку і формуванню особистості, так і справжнім джерелом психічних травм людини, а також пов'язаними з ними різноманітними розладами особистості. Соціалізація – процес входження індивіда в суспільство, активного засвоєння ним соціального досвіду, соціальних ролей, норм, цінностей, необхідних для успішної життєдіяльності в певному суспільстві. Якщо у дитини не буде сприятливих умов для успішної соціалізації, в подальшому житті можуть бути проблеми.

Метою даної публікації є визначення основних факторів, котрі можуть впливати на розвиток особистості дитини в неблагополучній родині.

Дослідження проблеми впливу неблагополучних сімей на дітей займалися такі науковці, як: С. Арзуманян, С. Белічевої, М. Буянова, А. Єлізарова, Т. Мінковського, А. Мудрика. Серед сучасних українських вчених даною проблематикою займалися А. Беседіна, Н. Лавріненко, В. Пилипенко, Р. Пріма, Т. Перепелиця, Ю. Якубова.

Важливим є розуміння, яка саме сім'я вважається неблагополучною, як її можна класифікувати і, найголовніше, які можуть бути наслідки для дитини, котра зростає в такій сім'ї.

Розрізняють такі типи неблагополучних сімей:

- педагогічно некомпетентна. В такій родині можна спостерігати брак або відсутність педагогічних знань і навичок у батьків. В повній мірі батьки можуть використовувати ті самі неефективні методи для виховання своїх дітей, котрі використовували їх власні батьки. Користуватись іншими методами виховання батьки або не вміють, або не хочуть і досить розповсюджене явище коли немає бажання щось змінювати, адже їм так зручно і вони так звикли. У результаті чого страждають обидві сторони. Так, наприклад, авторитарний стиль виховання, коли батьки використовують наказову форму, проявляють неповагу до особистості дитини, а тим більше застосовують рукоприкладство ведуть до конфліктів між батьками і їх дорослими дітьми. Звісно, що стиль виховання, побудований на погрозах і покараннях навряд чи сприятиме розвитку здорової і гармонійної особистості. Стиль потурання – це взагалі відсутність інтересу до життя дитини, виховання за принципом “куди крива виведе”. Гіперопіка також не сприяє розвитку здорової особистості. Прояв надмірного жалю до дитини, бажання все зробити за неї, захистити від труднощів призводить до появи у дитини егоїзму, неадекватної завищеної самооцінки і рівня вимог [Зак, с. 54].

- конфліктна. У даній сім'ї, як правило, панує атмосфера грубості і несправедливості, а іноді і атмосфера жорстокості і насильства. Діти живуть в оточенні, де прихований страх, напруженість і тривога присутні завжди, але відсутня стабільна безпека. Повернутися додому зі школи – вже стресова ситуація, оскільки діти ніколи не знають, чого чекати далі.

Грубість, крики, сварки, нерідко бійки, а іноді злочинні дії в запалі емоцій, це те, з чим доводиться стикатися дитині. Часто в такій сім'ї дитина слугує засобом вирішення подружніх конфліктів [1, с. 248].

- аморальна. Це сім'я з хворою етичною атмосферою. Там дитині прищеплюються соціально небажані потреби й інтереси, долучається до аморального способу життя. Задля задоволення власних егоїстичних інтересів в таких сім'ях зневажаються моральні норми, загальнолюдські цінності. Дитина перестає розуміти, “що таке добре і що таке погано”, вона створює свою мораль, в основі якої лежить задоволення і матеріальна вигода. Крім того, вона навчається й негативним способам отримання задоволення: алкоголь, розпусні дії, проституція, дармоїдство – все це стає нормою. У таких дітей абсолютно відсутнє почуття сорому, адже для досягнення своїх цілей – всі засоби добрі, тобто діє принцип “мету виправдовують засоби” [2, с.52].

- асоціальна. Це сім'я, де у батьків є злочинні схильності. Як показує статистика, в таких сім'ях рано чи пізно дитина виявляється втягнутою в систему злочинних маніпуляцій з боку батьків. Спочатку дитина залучається до скоєння дрібного хуліганства (наприклад, проникнути в квартиру, а потім відчинити двері дорослим злодіям, постояти збоку, спостерігаючи за поведінкою оточуючих, подати сигнал у разі небезпеки і т.д.). Потім дитині пропонується самій порушити закон під наглядом батьків. У разі непокори її чекають образи і погрози вигнати з дому. Долучаючи дітей до здійснення злочинів, батьки обмежують їх можливості в отриманні нормальної освіти, стають каталізаторами порушень стосунків дитини з однолітками, внаслідок чого дитина опиняється у групі із злочинною спрямованістю. Майбутнє такої дитини наперед запрограмоване: нічого доброго в цьому житті їй не чекає.

Останнім часом стали звертати на себе увагу сім'ї так званих “нових українців”, які основну увагу зосереджують на власному бізнесі, а сімейне виховання у них зводиться до купівлі дітям дорогих іграшок, одягу, видачі значних сум грошей. Їм не вистачає часу для збільшення духовного та морального впливу на дитину.

Важливо зазначити, що інвестиції родини та країни в цілому в розвиток людського потенціалу дітей є не тільки основою їх власного розвитку, але й базою для формування сукупного людського потенціалу майбутніх поколінь. Тому, найкращими інвестиціями є інвестиції в людину, а найефективнішими – в дітей та молодь [4, с. 91].

Слід зауважити, що неблагополуччя в перерахованих сім'ях породжує насильство. Під насильством розуміють свідомі або підсвідомі вчинки, що загрожують благополуччю або правам дитини. Насильство в сім'ї, особливо в дитинстві, може бути причиною тривалих і важких наслідків для здоров'я дитини, викликати відповідну поведінку в її подальшому житті [5, с. 104].

Отже, неблагополучні родини в різних їх аспектах та проявах здійснюють негативний вплив на дитину, в переважній більшості випадків травмуючи її. Такій дитині надзвичайно важко сформуватись як особистість. Постійні стресові становища можуть породжувати психічні та фізичні захворювання. З огляду на це, процес соціалізації і подальшої інтеграції в різні сфери буде надзвичайно складним, а іноді й неможливим для цих дітей. Крім того, в певних типах неблагополучних родин у дітей не можуть бути сформовані соціальні норми, що потребує удосконалення соціальної політики держави та захисту прав таких дітей.

Список використаних джерел

1. Орбан Лембрик Л.Е. Соціальна психологія: Навчальний посібник. К .: Академвидав, 2005. 448 с.
2. Андреева Т.В. Сімейна психологія. Навчальний посібник. СПб .: Мова, 2004.

3. Целуйко В.М. Поняття і типи неблагополучних сімей. *Психологія неблагополучної сім'ї: Книга для педагогів і батьків*. М.: Видавництво "ВЛАДОС". ПРЕС, 2003. С.82.

4. Бутко М. П., Ревко А. М. Соціальні імперативи якісного розвитку продуктивних сил регіонів України: монографія / за заг. наук. кер. д-ра екон. наук, проф. М. П. Бутка. Чернігів: Черніг. нац. технол. ун-т, 2016. 276 с.

5. Трубавіна, І. М. Соціально-педагогічна робота з неблагополучною сім'єю: Навчальний посібник – К.: ДЦССМ, 2003. – 132 с.

Маслак М. В., здобувачка вищої освіти 3 курсу, група СР-181,
Мекшун А. Д., к.пед.наук, старший викладач кафедри соціальної роботи
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

СОЦІАЛЬНА РОБОТА З НАРКОЗАЛЕЖНИМИ КЛІЄНТАМИ

Залежність від психоактивних речовин (наркотиків) — це хронічне захворювання, що проявляється в непереборному бажанні вживати наркотичні речовини, незважаючи на негативні соціально-медичні наслідки. Уперше більшість людей вживає наркотики добровільно, із різних причин, але повторне вживання може призвести до змін у мозку, у результаті чого людина може бути не здатною опиратися інтенсивному потягу. Оскільки вживання наркотиків може призводити до змін у мозку, залежність розглядають як хронічне захворювання, а не брак волі чи прояв поганого характеру. Наркозалежність вважають рецидивним захворюванням — люди, які лікуються від розладів, пов'язаних з уживанням наркотиків, або пройшли таке лікування, мають підвищений ризик повернутися до вживання, навіть після кількох років відмови.

Мета даної статті полягає в аналізі основних стратегій і моделей соціальної роботи з наркозалежними клієнтами (зокрема, підлітками і молоддю).

Питання технологій соціальної роботи з наркозалежними розглядалися багатьма дослідниками, серед яких: О. Балакірева, Д. Богдан, А. Бойко, Л. Дума, П. Дупленко, Н. Максимова, К. Мілютіна, О. Савчук, Т. Семигіна, С. Філь, О. Яременко та багато інших.

Наркозалежність – захворювання, що виникає внаслідок неконтрольованого вживання хімічних речовин на основі особистісної схильності у вигляді переваги рис залежної особистості, і проявляється у формі паталогічної залежності від психоактивних речовин, яка має психологічний і фізичний характер.

Серед важливих принципів роботи з людьми, залежними від психоактивних речовин, зазвичай, виділяють такі, як: розуміння замість засудження; добровільність та партнерство замість контролю; конфіденційність; щирість та довірливість стосунків клієнта та консультантів; тісна співпраця з сім'єю клієнта; допомога для самопомоги (активність замість пасивності); комплексний характер допомоги [1.с. 28]. У соціальній роботі з наркозалежними виділяють три різновиди програм: профілактичні, лікувальні та реабілітаційні. Профілактичні програми передбачають первинну профілактику, спрямовану на запобігання вживанню наркотиків, тобто це робота з тими, хто ще не знайомий зі смаком наркотичних речовин, свого роду «вакцинація» виникнення проблеми. Профілактика наркоманії повинна базуватися не на заборонах і боротьбі з негативним, а на сприянні росту можливостей особистості розв'язувати складні життєві ситуації та робити здоровий життєвий вибір [2.с. 36]. В лікувальній програмі, ключовим місцем є надання медичної допомоги, слід зазначити, що власне медикаментозне лікування без залучення

реабілітаційних можливостей соціальних працівників та психологів, як правило, є неефективним. Найбільш поширеними в даній моделі є програми замісної терапії, це коли втілюється мультидисциплінарний підхід, коли фахівці з різних галузей знань працюють скоординовано над наданням послуг одному й тому ж клієнтові і в такий спосіб забезпечують комплексність допомоги. До складу мультидисциплінарної (багатопротильної) команди входять сертифікований лікар-нарколог (або інший лікар, який пройшов спеціальну підготовку), лікар-інфекціоніст, медсестра, соціальний працівник та психолог або консультант з проблем хімічної залежності. Разом з ними працюють парапрофесіонали: співзалежні, екс-наркомани та екс-алкоголіки. Це дозволяє вже на перших етапах реабілітації розв'язувати проблему комплексно, із залученням до роботи членів родин залежних осіб, із проведенням індивідуальної та групової роботи за різними напрямками [3. с. 46]. До третьої групи спеціалізованих програм відносять такі, які можна назвати безмедикаментозними і які мають на меті реінтеграцію, реадаптацію, ресоціалізацію осіб із залежністю. Реабілітаційні програми позбавлення від залежності базуються на тому, що одужання людини відбувається внаслідок утримання від психоактивних речовин, на навичках пошуку ресурсів у собі та найближчому оточенні. Це потрібно для того, щоб людина могла максимально адекватно інтегруватися у суспільство (в макро- та мікросоціум) відповідно до індивідуальних особливостей, можливостей, а також з урахуванням реалій її сімейного та трудового досвіду й досвіду громади. Розв'язання таких складних проблем передбачає довготривалу реабілітацію людини із залученням до програми фахівців та людей, які навчилися жити із залежністю [2. с. 49].

Також є вид такої допомоги як соціальний супровід який передбачає регулярну роботу, спрямовану на здійснення соціальної опіки, допомоги та патронажу з метою подолання життєвих труднощів, збереження та підвищення соціального статусу клієнтів. Цей метод є дуже важливим в роботі з наркозалежними адже соціальний супровід– це спланований процес взаємин між клієнтом і соціальним працівником, який може передбачати застосування різних моделей роботи та стратегій втручання. У цьому процесі виділяють низку окремих етапів: прийняття рішень: узгодження з клієнтом мети, завдань та плану заходів; вибір методів роботи, перегляд ресурсів, розподіл часу; досягнення домовленості про послуги і очікувані результати; використання клієнтом своїх знань, вмінь, ресурсів та професійних знань, вмінь, ресурсів соціального працівника; здійснення моніторингу роботи;аналіз результатів: чи досягнута мета, здобутки, готовність клієнта завершити стосунки [1. с. 34].

Отже, негативні явища, що породжуються вживанням наркотиків, несуть у собі велику небезпеку для людства. Вживання наркотиків насамперед негативно впливає на здоров'я людей, сприяє розвитку соматичних і психічних захворювань і є однією з причин збільшення смертності та інвалідизації населення.

Список використаних джерел

- 1.Дворняк С. Соціально-психологічна реабілітація людей із залежністю від наркотичних речовин. Київ: Граффіті Груп, 2003. 56 с.
2. Балакирева О. М., Дупленко П. Ю., Максимова Н. Ю., Мілютіна К. Л. Профілактика вживання алкоголю, наркотиків і токсичних речовин серед молоді. *Молодь України: стан, проблеми, шляхи розв'язання*. Вип. 7. К.: Студцентр, 1998. 56 с.
- 3.Толстоухова С. В., Яременко О. О., Технологія роботи з різними категоріями клієнтів центрів соціальних служб для молоді. Київ, 2003. 88 с.

Павленко А. В., здобувачка вищої освіти IV курсу, групи СП-171
Науковий керівник – **Чепурна Г. Л.**, кандидат психологічних наук
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

ПСИХОЛОГІЧНІ МЕХАНІЗМИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ІНДИВІДА

Людина в процесі своєї життєдіяльності в суспільстві піддається різноманітним впливам з боку оточення та суспільства загалом, під час взаємодії індивіда з соціумом відбувається її соціалізація та формування його як особистості. Соціалізація здійснюється завдяки певним соціально-психологічним механізмам, завдяки яким в свою чергу людина засвоює моделі поведінки в суспільстві, формуються ціннісні установки, виникає власний світогляд. Проблема становлення індивіда в суспільстві, що саме впливає на формування особистісних властивостей, як відбувається засвоєння ролей, установок тощо, визначення основних механізмів соціалізації завдяки яким саме відбується формування особистості, займає значне місце у розрізі наукових досліджень в галузях психології, соціології, педагогіки.

На сьогодні не існує загально-визначеної класифікації механізмів соціалізації, їх аналізу чи єдиного трактування. Наприклад з точки зору прихильників психоаналітичного тлумачення соціалізації, механізмами є переведення внутрішніх стимулів особистості у соціальні прийняті норми. Відповідно пояснення механізмів соціалізації, згідно теорій біхевіоризму, вони є зовнішнім стимульним підкріпленням певної поведінки та вчинків. Згідно, наприклад, визначення А. М. Мудрика механізмами соціалізації є певні соціально-психологічні впливи середовища індивіда, які сприяють інтеріоризації групових норм та цінностей [1, с. 66-71].

Тож відповідно різних спроб класифікації механізмів в різноманітних наукових теоріях можна зазначити як:

- ідентифікація, що розглядається, як процес уподібнення індивіда з одним із батьків, прояв едипового комплексу, коли дитина засвоює особливості жіночої чи чоловічої ролі;
- імітація розглядається як процес усвідомлюваного прагнення індивіда копіювати певні моделі поведінки;
- сублімація є процесом проявлення інстинктів індивіда через суспільно прийнятні думки і дії з метою пристосування до змінних умов та ситуацій;
- реактивні утворення є зворотніми реакціями та діями індивіда відповідно соціально-схвальної поведінки на протилежність поведінки, що осуджується, критикується суспільством [3, с. 357-369].

Згідно, наприклад, інших теорій, процес освоєння особистістю соціальних ролей вважають основним механізмом соціалізації. Деякі вчені умовно поділяють механізми соціалізації на три групи: наприклад, неусвідомлювані, до яких відносять навіювання, зараження, наслідування поведінки, ідентифікацію; до усвідомлюваних, наприклад, відносять авторитет, референтну групу; третю складають системи покарань та заохочень, затверджених в суспільстві [2, с. 118-121].

Можна підкреслити, що питання визначення загально-прийнятої класифікації механізмів та їх тлумачення досі мають суперечливі пояснення в різних теоріях. Також варто зазначити, що дослідження механізмів соціалізації, особливості їх протікання, безумовно є дуже важливим, адже визначення особливостей процесу соціалізації дає можливість до розуміння формування особистості в суспільстві та може допомогти у

попередження девіацій у розвитку індивіда, виникненні деструктивних форм поведінки та навіть у процесі реабілітації.

Список використаних джерел

1. Алексеєнко Т. Ф. Соціалізація особистості можливості та ризику: соціально-педагогічний аспект. К. : Педагогічна думка, 2008. 153 с.
 2. Каськов І. В. Соціально-психологічні особливості соціалізації особистості в сучасних умовах. *Вісник Національного університету оборони України*. 2015. № 46, С. 117-122.
 3. Москаленко В. В. Соціалізація особистості – монографія. К. : Фенікс, 2013. 539 с.
-

Приходько Н. В., здобувачка вищої освіти 1 курсу магістратури, група МСПДп-201
Науковий керівник – **Чепурна Г. Л.**, к.психол.н.
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

СПІВЧУТТЯ ДО СЕБЕ ЯК УМОВА ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ФАХІВЦЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Специфіка професії фахівця соціальної сфери передбачає велику кількість ситуацій з високою емоційною насиченістю і комунікативною складністю міжособистісного процесу. Відтак актуальним є пошук шляхів розвитку тих особистісних характеристик фахівця соціальної роботи, які б могли забезпечити ефективне професійне здійснення та збереження власного психологічного здоров'я. Однією з таких характеристик виступає концепт «співчуття до себе».

Особливо важливе значення вивчення феномену «співчуття до себе» є в психології та соціальній роботі. В процесі розвитку психології як науки було помічено, що досягнення стану щастя та задоволення від життя дуже залежить від того, як людина ставиться до себе, чи може прийняти себе такою як є, із слабкостями та вразливістю, не критикувати себе за помилки та невдачі. Саме тому, і з'явився підхід, який культивує співчутливе, неосудливе ставлення до себе.

Феномен співчуття до себе може здатися схожим на самооцінку, але ці поняття багато в чому відрізняються. Самоповага відноситься до нашого почуття власної гідності, цінності або того, наскільки ми себе любимо. Хоча немає сумнівів в тому, що низька самооцінка проблематична і часто призводить до депресії і відсутності мотивації, спроби домогтися більш високої самооцінки також можуть бути проблематичними.

Ідея «співчуття до себе» сягає коренями в східну філософію Буддизму і є одним із його ключових понять [2]. Термін «співчуття» (karuna, санскр.) означає співпереживання людям та іншим живим істотам. Згідно із формулюванням, запропонованим одним із ведучих експертів теми «співчуття до себе» доктором наук, Крістін Нефф, «співчуття до себе – це бути відкритим та зворушеним власним стражданням, переживати почуття турботи та доброти до себе, мати неосудливе ставлення до власної недосконалості та невдач, та розуміти, що особистий досвід є частиною загальнолюдського досвіду». І хоча поняття «співчуття до себе» походить із Буддизму, однак, буде справедливим відмітити, що про доброзичливе ставлення та любов до себе та інших людей йде мова як у Християнстві, так і в інших релігійних традиціях [2].

Використання співчутливого ставлення до себе впливає на наше емоційне благополуччя. В той же час, використання співчуття до себе пов'язане зі зниженням рівня самоосудження, депресії, тривоги, румінації, придушення власних думок, перфекціонізму та тенденцій до розладів харчової поведінки [3].

Феномен «співчуття до себе» – це про нашу здатність розпізнати, коли хтось відчуває емоційний біль або переживає важкі часи, – і потім запропонувати йому тепло, доброту та вуха, що можуть вислухати, або руку, яка може допомогти. Співчуття до себе просто включає адресацію такого самого дружнього, теплого та розуміючого ставлення до нас самих, замість того, щоб засуджувати або критикувати себе суворо [1].

Співчуття до себе не залежить від того, як ми себе оцінюємо, порівнюючи себе з іншими (що може призвести до егоцентризму (самозакоханості), браку мотивації та навіть депресії), але, натомість, іде від розуміння того, що кожен з нас є людською істотою, яка заслуговує співчуття та розуміння, а не тому що ми красиві, розумні, дуже талановиті, ерудовані або що.

Щодо концепту «співчуття до себе» – це нове поняття, розроблене американською дослідницею автором К. Нефф, яким вона пропонує замінити конструкт самооцінки [1]. Практичні проблеми з поняттям самооцінки полягають в тому, що для її здобуття людина порівнює себе з іншими людьми, до того ж самооцінка залежить від оцінок інших людей, що може призводити до нарцисизму, егоцентризму і надмірної стурбованості собою, з одного боку, а з іншого - до упередженості до інших людей, особливо чужинців, і навіть до агресії та насильства до них, якщо людина відчуває загрозу своєму Я [1].

К. Нефф визначає співчуття до себе як здатність по-доброму і без осуду ставитися до себе в ситуації невдач, розуміючи їх загальнолюдську природу і не ізолюючи себе від них, уважно досліджуючи свої почуття, але не ідентифікуючи себе з ними.

Автор порівнює цей концепт з поняттям емпатії до себе, яке визначалося саме як неосуд і відкритість своїх почуттів. Крім того, це поняття перетинається з дослідженнями регуляції емоцій і проактивності, емоційного підходу в копінг-стратегіях, де розглядається прагнення людини усвідомити, досліджувати і зрозуміти свої переживання, висловити їх адаптивним способом. Автор підходить до цього питання з позиції уважності (усвідомленості), яка вже добре довела свою ефективність в роботі з різними категоріями психологічних труднощів [1].

Співчуття до себе позитивно пов'язано з внутрішньою мотивацією і орієнтацією на оволодіння навиком (mastery) і негативно – з орієнтацією на демонстрацію виконання (performance) і виявилось стійким модератором дезадаптивного перфекціонізму і депресії у підлітків і дорослих [1].

Таким чином, співчуття до себе є важливою особистісною характеристикою фахівця соціальної роботи. Саме співчуття до себе пов'язане зі зниженням рівня самоосуду, депресії, тривоги і підвищенням рівня стресостійкості, щастя та загального психологічного благополуччя. Перспективою для подальших досліджень вбачаємо у дослідження проявів співчуття до себе у фахівців соціальної роботи та пошуку технологій розвитку співчуття до себе, як у фахівців соціальної роботи, так і у клієнтів соціальної служби.

Список використаних джерел

1. Чистопольская К.А., Осин Е.Н., Ениколопов С.Н., Николаев Е.Л., Мысина Г.А., Дровосеков С.Э. Концепт «Сочувствие к себе»: российская адаптация опросника Кристин Нефф *Культурно-историческая психология*. 2020. Том 16. № 4, С. 35 – 48.

2. Neff KD. Self-compassion: An alternative conceptualization of a healthy attitude toward oneself. *Self and Identity*. 2003

3. Leary MR, Tate EB, Adams CE, Batts Allen AB, Hancock J. Self-compassion and reactions to unpleasant self-relevant events: The implications of treating oneself kindly. *Journal of Personality and Social Psychology*. 2007.

Соболь Т. О., здобувачка вищої освіти 1 курс, група СП-201
Науковий керівник – **Захаріна М. І.**, к.філос. н., доцент
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

АДИКТИВНА ПОВЕДІНКА У ПІДЛІТКІВ

На даний момент, серед основних форм адиктивної поведінки у підлітків є виникнення наркоманії, залежність від комп'ютерних ігор та інших. А причиною такої поведінки можуть бути як соціальні, морально-етичні та психологічні проблеми, які вимагають більш уважного розгляду.

Якщо розглядати адиктивну поведінку як таку, що негативно впливає на вольовий компонент особистості, вважаємо, що термін «адиктивна поведінка» може бути пов'язаним з терміном «компульсія». Комппульсія – це синдром, що являє собою нав'язливу поведінку, яка виникає періодично, через довільний проміжок часу.

Адиктивна поведінка – один із різновидів девіантної поведінки, що характеризується непереборним бажанням пережити інтенсивні емоції за допомогою штучної зміни свого психічного стану внаслідок вживання деяких речовин або постійної фіксації уваги на певних видах діяльності.

Теорію адиктивної поведінки досліджували О. Безпалько, О. Кондратьєв, Ц. Короленко, Б. Левін, Д. Семенов та багато інших. Питання профілактики адиктивної поведінки серед підлітків вивчали В. Бітінський, О. Змановська, О. Кирилова, С. Кулаков, О. Личко та багато інших.

У наукову літературу термін «адиктивна поведінка» ввів Ц. Короленко. На думку автора, «адиктивна поведінка – це один із видів девіантної поведінки з формуванням прагнення до відходу від реальності шляхом штучної зміни свого психічного стану за допомогою прийому деяких речовин або постійною фіксацією уваги на певних видах діяльності з метою розвитку та підтримки інтенсивних емоцій». Ц. Короленко підкреслює, що адиктивна поведінка управляє життям людини, робить її безпорадною та позбавляє її можливості протидіяти адикціям.

Поняття «адикція» В. Міллером та М. Ландрі близьку розумінні до цього поняття, С. Кулаков, який визначає адиктивну поведінку як таку, що характеризується наявністю фізичної та індивідуальної психологічної залежності.

Отже можна сказати, що «адиктивна поведінка» пов'язана з «залежністю» (автори: В. Бітінський, С. Кулаков, та С. Личко), визначають адикцію як захворювання, а залежність – як суспільною формою порушення поведінки.

Деякі вчені (І. Богданова, О. Безпалько, В. Донських, О. Змановська, Є. Ільїн, Ц. Короленко, С. Кулаков, А. Личко та ін.) вживають поняття «адиктивна поведінка» стосовно до поведінки, яка характеризується наявністю залежності від хімічних речовин і є формою зловживання ними. А. Личко зауважує, що «адикція має на увазі зростання толерантності до засобу, яким зловживає особистість, постійну заклопотаність тим, щоб його роздобути і вжити, незважаючи на передбачення згубних наслідків, а також зусилля припинити зловживання без помітного успіху». Цікаву інтерпретацію терміна «адиктивна поведінка» в

контексті залежної поведінки надає О. Безпалько. На думку автора, адиктивна поведінка – це поведінка людини, якій притаманне прагнення до відходу від реальності шляхом штучної зміни свого психічного стану завдяки прийому різноманітних хімічних речовин чи постійній фіксації уваги на певних видах діяльності з метою розвитку та підтримання інтенсивних емоцій. Продовжуючи думку О. Безпалько, І. Богданова зауважує, що адиктивна поведінка передує різним видам хімічної залежності.

Сьогодні існує велика кількість теорій, які вказують на чинники зародження і подальшого розвитку адиктивної поведінки. Можна виділити два напрями, відповідно до яких учені трактують природу адиктивної поведінки. Перший (психологічний) трактує розвиток адикції як феномен, що має переважно соціально зумовлені причини; другий – як феномен, що пов'язаний із біологічними особливостями біологічної організації людини.

Також існують й інші теорії розвитку адиктивної поведінки, які пов'язані з місцем особистості в системі сімейного мікросоціального середовища. Аналіз наукової літератури дали змогу зрозуміти та виділити декілька педагогічних чинників, які, як на думку вчених, що досліджували теорію адиктивної поведінки, які можуть впливати на розвиток залежності у підлітків: конфлікти в сімейному мікросоціальному середовищі, гіперопіка, низький культурний рівень сім'ї, як наслідок, недостатній культурний та освітній рівень особистості, деструктивні відносини між членами родини, педагогічна занедбаність, відсутність контролю батьків над поведінкою дітей.

Отже можна зробити висновок, що основними характеристиками адиктивної поведінки підлітків є наявність залежності від адиктивного агента; її стереотипність, повторюваність, наявність компульсивних дій; неможливість взяти під контроль свої потяги. Адиктивна поведінка потребує терапії та корекції. Найбільш дієвим засобом подолання підліткових адикцій є їх первинна, вторинна та третинна профілактика, що спрямована на формування позитивних установок у підлітків на здоровий спосіб життя, виявлення груп ризику та соціальну, педагогічну та психологічну профілактичну взаємодію з ними та їхніми сім'ями.

Список використаних джерел

- 1.Змановська Є.В., Рибников В.Ю. Девіантна поведінка особистості і групи. Київ: Логос, 2010. 352 с.
- 2.Ратинська О.М. Соціальна профілактика адиктивної поведінки підлітків. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2016. №1(38), С. 233–237.
3. Соціальна педагогіка : підручник / за ред. А.Й. Капської. Київ : Центр навчальної літератури, 2003. 256 с.

Футрик А. С., здобувачка вищої освіти 5 курсу, група МСПДп-201
Науковий керівник – **Чепурна Г. Л.**, канд. психол. наук, доцент
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

ЕФЕКТИВНІСТЬ СОЦІАЛЬНОГО СУПРОВОДУ ПРИЙОМНИХ СІМЕЙ

У сучасному суспільстві, яке ґрунтується на знаннях та інформації, усе більше уваги приділяється питанням психологічного здоров'я дитини та здорового клімату в сім'ї. Дитячо-батьківські відносини безумовно є важливими, адже мають значний вплив на формування дитини як особистості та засвоєння нею соціальних ролей. Проте деякі діти позбавлені можливості проживати в біологічних сім'ях, це може бути наслідком біологічного чи соціального сирітства. У таких випадках, зазвичай, діти перебувають в інтернатах або ж у дитячих будинках. Але, чи справді у вищезазначених закладах піклуються про емоційне та психологічне здоров'я дитини, відповісти складно. Такі фактори, як перенаповненість, нестача кваліфікованих кадрів та низький рівень альтернативних здібностей дітей, ставлять під сумнів доцільність функціонування та утримання інтернатів та дитячих будинків. Відомо, що державою передбачена діяльність будинків сімейного типу, прийомних сімей та патронатних сімей, які є альтернативною формою утримання і виховання дітей-сиріт та дітей позбавлених батьківського піклування. Безумовно, процес їх становлення та розвитку є складним та потребує науково-методичного підґрунтя з боку законодавства, а також контролю з боку Центрів соціальних служб.

Діти, які потрапили в прийомні сім'ї є психологічно травмованими, ключове завдання прийомних батьків полягає в тому, щоб ще більше не нашкодити їм. Соціальний супровід має допомогти батькам створити теплі, гармонічні відносини з прийомною дитиною, допомогти батькам отримати відповідні знання щодо поведінки дитини, реакції на цю поведінку, задоволення потреб дитини, а також створення комфортних умов спільного проживання для обох сторін [3].

Насправді соціальний працівник грає ключову роль в забезпеченні оптимальних умов життя у новоствореній прийомній сім'ї, захисту прав дитини, її адаптації в новій сім'ї. Ми прагнемо дослідити ефективність соціального супроводу, висувачи ряд гіпотез: критерії ефективності соціального супроводу, запропоновані законодавством, є формальними; методичне забезпечення орієнтоване на функціонування прийомних сімей, а не на їх ефективному соціальному супроводі. Нами буде проведено емпіричне дослідження, за допомогою якого ми зможемо побачити чи справді є ефективним соціальний супровід прийомних сімей і чи задоволені прийомні батьки відносинами з соціальними службами, соціальним супроводом зокрема.

Прийомним батькам необхідно мати підтримку фахівців соціальної роботи, задля адекватного сприйняття змін, які відбуваються в їхньому життєвому просторі, а також тих змін, які будуть відбуватися разом з дорослішанням прийомних дітей. Дорослі мають бути готовими до труднощів, які виникнуть з появою нового члена сім'ї, знати поведінкові проблеми дитини, яка до цього жила в неблагополучній сім'ї або ж в інтернатному закладі, усвідомлювати та чітко розуміти завдання і цілі корекційних робіт по відношенню до прийомних дітей [1].

На ефективність соціального супроводу прийомної сім'ї, а також на ефективність інтеграції дитини в сім'ю впливає реалістичне очікування один до одного. Як правило, в обох сторін є помилкові ілюзорні уявлення про «ідеальну» прийомну сім'ю, тож завдання фахівця - сформулювати реальну картину можливих проблем, це свого роду є превентивним заходом до розчарування та повернення дитини з прийомної сім'ї в попередні умови

проживання. Взаємна «ідентифікація» є основною психологічною умовою, яка безпосередньо впливає на ефективність функціонування прийомної сім'ї та на її соціальний супровід.

Велика кількість соціально-наукових досліджень показує, що проблема, нездатності названих батьків знайти оптимальний баланс між власним контролем та відповідальністю дитини, є основою для виникнення значних труднощів у функціонуванні прийомної сім'ї. Конфліктність в сім'ї, почуття неповноцінності дитини, проблеми емоційної близькості, тривожність значною мірою знижуються в тих сім'ях, які мають ефективний соціально-психологічний супровід [2].

Тож створення прийомної сім'ї є лише першим кроком у вирішенні кризової ситуації, у якій опинилася дитина, без належного соціально-психологічного супроводу можна ще більше нашкодити дитині. Необхідно об'єктивно оцінювати ресурсність та психологічну атмосферу сім'ї; залучати соціальних працівників задля якісного спілкування фахівців з дитиною в процесі супроводу; необхідно чітко встановлювати зону відповідальності соціального працівника, задля уникнення її «перекладання» у разі виникнення конфліктних ситуацій та труднощів; на законодавчому рівні встановити необхідність регулярного удосконалення освітніх здобутків на практичному та теоретичному рівнях соціальних працівників.

Список використаних джерел

1. Комарова Н.М., Пеша І.В. Соціальний супровід як форма соціальної допомоги сім'ям, які взяли на виховання дитину-сироту [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://ukr-socium.org.ua/wp-content/uploads/2006/04/49-58_no-2_vol-13_2006_UKR.pdf
2. Федотова Т.В. Психологічний супровід дитини в прийомній сім'ї. Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки. Старобільськ: 2019. №1(1). С. 132–137.
3. Цумарева Н.В. Системний підхід щодо організації психологічної допомоги емоційно депривованим дітям шляхом створення діалогічного середовища в прийомній сім'ї. Науковий вісник ХДУ, серія Психологічні науки. 2016. Том 2. № 3. С. 100–104.

Харлан А. А. здобувачка вищої освіти 1 курсу, група СП-201

Науковий керівник – **Захаріна М. І.**, к.філос.н., доцент

Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ УСТАНОВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ

Соціальна сфера потрібна задля нормального функціонування та розвитку суспільства, яке вимагає управління соціальними системами і процесами. Інструментом втілення соціальної політики виступає соціальний різновид управлінської діяльності, характер і напрямок відповідної діяльності задаються соціальною політикою держави. Соціальна політика практично втілюється через соціальну роботу професіоналів, громадських та соціальних інститутів.

Розкриттям цієї проблеми займалися такі науковці: Борисова Юлія Володимирівна, Глазунов Станіслав Васильович, Кримчак Людмила Юріївна, Мілушина Марина Олександрівна, Осетрова Оксана Олександрівна, Приходько Ольга Миколаївна, а також Сенкевич Геннадій Анатолійович.

Найголовнішою метою соціальної політики є гарантування більш повної гармонії та задоволення членами суспільства своїх необхідних рутинних потреб. Саме так з'являються соціальні відносини, і на цій площині відбувається соціальне створення суспільних груп. Соціальна політика держави реалізується через установи соціальної сфери.

За Законом України «Про соціальні послуги», Розділ I, стаття 11 «Уповноважені органи системи надання соціальних послуг»: «1. До уповноважених органів системи надання соціальних послуг належать:

1) центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері соціального захисту населення;

2) Рада міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві державні адміністрації;

3) виконавчі органи міських рад міст обласного значення, рад об'єднаних територіальних громад...» [1].

Стаття 13 частина 2 визначає, що до надавачів соціальних послуг державного/комунального сектору належать:

1) установи/заклади надання соціальних послуг (стаціонарні, реабілітаційні, тимчасового перебування);

2) інші установи/заклади соціальної підтримки (обслуговування), у тому числі спеціалізовані служби підтримки осіб, постраждалих від домашнього насильства та насильства за ознакою статі [1].

У соціальній політиці суспільство турбується про людей які на це потребують. Отже, соціальна політика спрямована на надання допомоги, підтримки людям з допомогою соціальної системи, у яку вони входять.

Багато проблем навколо нас відбуваються саме через безсердечність, безсовісність та байдужість до всього, що на даний момент нас не стосується. Основний Закон України визнав людину найвищою соціальною цінністю, а обов'язком держави – утвердження і забезпечення її прав та свобод. Але зміни у суспільстві змушують вести пошуки нових форм і методів роботи у соціальній сфері, запроваджуючи нові дієві заходи, спрямовані на ефективне забезпечення та реалізацію права на соціальний захист. Особливо гостро постало питання забезпечення соціальних допомог.

Захист працездатних, непрацездатних осіб, людей літнього віку, дітей та підтримка кожної людини, яка втратила джерела засобів до існування з незалежних від неї причин, є загальновизнаною знаходить своє правове закріплення в законодавчих та інших нормативно-правових актах.

Питання організації та здійснення соціальних допомог не є новими в діяльності нашої держави, але вони не втрачають актуальності: формуються нові підходи до цього поняття, змінюється роль держави, розвиваються нові інститути соціального захисту. Слід зазначити, що соціальний захист виконує дві основні функції: реабілітаційну (є методом пасивної підтримки бідних верств суспільства, шляхом на дання їм короткотермінових адресних допомог) і превентивну(є активним заходом подолання бідності у зв'язку із втратою працездатності чи самої роботи).

У сфері реалізації соціальних допомог на сьогодні приділяється увага реформуванню та вдосконаленню структури системи соціального захисту і сфери соціального обслуговування найуразливіших верств населення, перш за все – малозабезпечених громадян, пенсіонерів, інвалідів, самотніх осіб. Українське законодавство постійно змінюється та доповнюється, ухвалюються нові законодавчі акти, нормативно-правові документи, які забезпечують юридичні основи для розв'язання різних соціальних проблем. Україна схвалила чимало міжнародних та європейських конвенцій і декларацій, які поки що здебільшого не знайшли свого відображення в нормах українського законодавства. Виникає

суперечність між наявністю кадрового та аналітичного потенціалу й браком коштів, ефективних організаційних структур, що співпрацюють у сфері соціального захисту. Тобто, існує достатньо багато ідей для реалізації, але бракує коштів.

Зазначені проблеми потребують відповідного нормативно-правового обґрунтування, та більш прогресивного розвитку практичних соціальних працівників завдяки партнерству державних та недержавних організацій у соціальній сфері. Тобто, наразі, перш за все, необхідно виробляти власну модель соціального захисту населення, продовжувати формування мережі соціальних служб у надання якісних соціальних послуг населенню. Основний документ що визначає нормативно правову базу у соціальній сфері є Конституція України. Отже, реформування соціальної сфери потребує перегляду та посилення державної політики соціального захисту (запровадження системи раннього виявлення осіб та сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах, підвищення якості надання соціальних послуг за місцем проживання тощо).

Список використаних джерел

1. Закон України «Про соціальні послуги». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text>(дата звернення 19.03.2021 р.).
2. Соціальна робота в Україні: основні напрями, проблеми та перспективи розвитку. URL: <http://www.dnu.dp.ua/docs/ndc/confdocs/2016/9.pdf> (дата звернення 19.03.2021 р.).
3. Іноваційні технології у соціальній роботі. URL: <http://www.irbisnbuv.gov.ua/cgi.pdf> (дата звернення 19.03.2021 р.).
4. Організаційно-правові засади управління у сфері праці і соціальної політики. URL: <http://meگو.info/матеріал/№-1-організаційно-правові-засади-управління-у-сфері-праці-і-соціальної-політики> (дата звернення 19.03.2021 р.).
5. Актуальні проблеми сучасної соціології, соціальної роботи та професійної підготовки фахівців. URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/13852> (дата звернення 19.03.2021 р.).

Чалкова І. Ю., здобувачка вищої освіти 4 курсу, групи СР-171

Науковий керівник – **Остряк Т. С.**, канд. пед. н.

Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ЛЮДЬМИ ПОХИЛОГО ВІКУ

Початок ХХІ століття характеризується зростанням чисельності специфічної соціально-демографічної групи, яку складають люди похилого віку. Україна входить до 30 найстаріших країн світу. Як зазначається у Міністерстві соціальної політики, згідно з національним демографічним прогнозом, до 2025 року частка осіб віком понад 60 років становитиме 25 % загальної кількості населення, віком 65 років і старше – 18,4 %, у 2030 році – понад 26 % і понад 20 % відповідно» [1, с. 12].

Вивчення змісту та особливостей соціальної роботи з людьми похилого віку висвітлюються у працях багатьох фахівців та науковців, серед яких є і зарубіжні, і вітчизняні автори. Серед них: Л. Тюптя, Е. Холостова, О. Горбушина, Г. Бочарова, А. Капська, П. Павленок, В. Шахрай та ін. Проблеми соціального становища людей похилого віку розглянуті у працях: Г. Томе та Е. Еріксона. Так, Л. Тюптя у своїх працях приділяє значну увагу стереотипам по відношенню до людей похилого віку, аналізує специфіку соціальної роботи з людьми похилого віку. Дослідженнями головних проблем людей похилого віку займається Е. Холостова. Проблему самотності та

соціального захисту людей похилого віку аналізує у своїх працях А. Капська. Розглядаючи принципи соціальної роботи з людьми похилого віку В.Шахрай наголошує на соціальній значущості теорій старості [2, с.1].

Згідно з класифікацією Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), осіб у віці від 60 до 74 років відносять до категорії людей похилого віку, від 75 до 89 років – до старих людей, а від 90 років і старших – до довгожителів [3, с. 92].

Соціальна робота з людьми похилого віку – багатоаспектна та багатопланова. Вона зачіпає такі сфери життєдіяльності, як організація дозвілля, подолання криз, здоров'я, фінанси, і в нашій країні провадиться за такими напрямками як: – соціальна допомога та догляд в стаціонарних установах Міністерства праці і соціальної політики України; – соціальна робота з людьми похилого віку в територіальних центрах і відділеннях денного перебування; – соціальна підтримка та догляд вдома; – соціальна допомога, соціальне забезпечення, тобто створення необхідних матеріальних і фінансових умов для підтримання нормальної життєдіяльності. Як зазначає Л. Тюття, соціальна допомога людям похилого віку «це забезпечення у грошовій чи натуральній формах, у вигляді послуг чи пільг, які надаються із урахуванням законодавчо закріплених державою соціальних гарантій із соціального забезпечення». В Україні соціальна допомога включає ряд тимчасових або ж разових доплат до пенсій та соціальних допомог, натуральних видач та послуг за для надання адресної, диференційованої соціальної підтримки різним категоріям старших людей, нейтралізації або усунення критичних життєвих ситуацій, які виникають у зв'язку із соціальними та економічними умовами життя [2, с.3].

Соціальна робота з людьми літнього віку має багатогранний аспект. По-перше, це уважне ставлення та спостереження за іншими, вміння увійти в їх особистісний світ з їх переживаннями. Це вміння сприймати старих людей такими як вони є. По-друге, це заплановані дії, довіра та поміч в процесах адаптації людини похилого віку до нових життєвих умов. По-третє, це супровід помираючого, надання допомоги членам сім'ї в цей важкий період. Тільки після того як соціальний працівник прийме ці принципи та покладе їх в основу професіоналізму, тоді можна витримати всі психічні та фізичні навантаження, які пов'язані з доглядом за людиною похилого віку [3, с.95].

На сьогодні в Україні проблема покращення соціального обслуговування та забезпечення достатнього рівня життя людей похилого віку посідає вагомe місце в системі соціального захисту населення [1, с. 15].

Таким чином, знання потреб літніх людей необхідне для визначення оптимальних форм роботи з ними та вибору тих видів соціальних послуг, яких вони особливо потребують. У зв'язку з цим подальший розвиток соціальної роботи з людьми похилого віку повинен бути спрямований на підвищення якості та розширення спектру послуг, зокрема, у сфері профілактики і соціально-медичного забезпечення; на створення умов у суспільстві, щоб люди похилого віку якомога довше зберігали свій соціальний статус, залишалися активними й корисними членами суспільства.

Тенденція зростання чисельності літніх людей в Україні вимагає корінних змін соціальної політики відносно цієї, найбільш соціально незахищеної категорії населення, особливо зараз, в умовах переходу до ринкової економіки. Одним із головних актуальних завдань сучасного суспільства є створення умов гідного життя літнім людям, які становлять нині п'яту частину населення України.

Список використаних джерел

1. Балдинюк О. Особливості соціальної роботи із людьми похилого віку. *Соціальна робота та соціальна освіта*. 2018. № 1, С. 12–17.
2. Терещенко І. І., Наумець А. М. Особливості соціальної роботи з людьми похилого віку в умовах сучасної України. *Вісник НТУУ "КПІ". Політологія. Соціологія. Право* : збірник наукових праць. 2011. № 3 (11), С. 113 - 117

3. Коленіченко Т. Деякі особливості соціальної роботи із людьми похилого віку. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія ІІ. Соціологія. Соціальна робота. Соціальна педагогіка. Управління: збірник наукових праць*. К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2008. Вип. 7, С. 92-99

Шепель Н. В. аспірантка кафедри соціальних структур та соціальних відносин, факультет соціології
Науковий керівник – **Мазурик О.В.**, д. соц. н., доцент
Київський національний університет імені Тараса Шевченка (м. Київ, Україна)

ТЕХНОЛОГІЯ УПРАВЛІННЯ ТРАНСАКЦІЙНИМИ ВИТРАТАМИ СОЦІАЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ ПРИ ВХОДІ НА РИНОК

Діяльність соціальних підприємств набуває все більшої актуальності з урахуванням загострення соціально-економічної кризи. Проаналізувавши наукову літературу з даної тематики, можемо узагальнити, що соціальне підприємництво, незалежно від країни, у якій воно реалізується, – являє собою процес, за допомогою якого громадяни створюють або трансформують установи для вирішення таких соціальних проблем, як бідність, неграмотність, деградація довкілля, порушення прав людини, корупція, з метою покращення життя багатьох людей [1, с. 1]. Це діяльність, прибуток від якої спрямовується на виконання соціальної місії (вирішення певної суспільної проблеми) або ж на досягнення соціального ефекту без мети отримання прибутку. Зазвичай це організації, які вирішують соціальні проблеми та працевлаштовують соціально вразливі групи населення (ветеранів АТО, ВПО, малозабезпечених, людей з інвалідністю та ін.); організації, котрі постійно 20-30% прибутку віддають на реалізацію соціальних ініціатив, якщо це затверджено в їхній статутній діяльності [2]. Тому, підвищується увага до аналізу діяльності такого підприємства та усунення факторів, які її стримують, що зумовлює актуальність дослідження.

Соціальний бізнес досить суперечливий з точки зору його імплементації як в українське, так і в законодавство інших країн. Однак, на сьогодні в Європі функціонує більше 2 мільйонів соціальних підприємств, на яких працюють майже 11 мільйонів працівників (6% від усіх працюючих у регіоні), що становить 10% від всього європейського бізнесу [4, с. 5]. Лідером серед європейських країн за кількістю соціальних підприємств виступає Велика Британія, де діють близько 70 тисяч соціальних підприємств, які забезпечують робочими місцями 1 млн людей і акумулюють прибуток в розмірі понад 24 млрд фунтів стерлінгів. В країнах Європи величина внеску соціальних підприємств в економіку цих країн різна, але достатньо суттєва: Італія – 37,3 млрд євро; Нідерланди – 3,5 млрд євро; Португалія – 3,3 млрд євро; Угорщина – 2,3 млрд євро; Ірландія – 1,4 млрд євро; Естонія – 52,4 млн євро [4, с. 5], що зайвий раз підкреслює значення діяльності соціального бізнесу.

В Україні вивести статистику по кількості і по результатах діяльності соціальних підприємств важко. До недавнього часу вона велася тільки за допомогою громадської ініціативи. Проте, цей вид діяльності прогресує в українських реаліях, а його представники самостійно ідентифікують своє підприємництво як «соціальне». Результати комплексного дослідження проєкту «EU4YOUTH – розкриття потенціалу молодих соціальних підприємців в Молдові та Україні» свідчать про те, що станом на 2020 рік в Україні діяло

близько 1000 соціальних підприємств [4, с. 5]. Зрештою, результати дослідження та каталоги соціальних підприємств, їх продуктів та послуг знаходяться в публічному доступі.

Серед стримуючих елементів розвитку соціальних підприємств в Україні ми виділяємо трансакційні витрати, які відіграють важливу роль в діяльності будь-якого суб'єкта господарювання. При цьому, ми робимо акцент на витратах, що стосуються входу підприємства на ринок, оскільки існує ряд певних правових, організаційних і соціально-економічних обмежень, подолання яких вимагає значних витрат. Даний різновид трансакційних витрат виділяють вчені-інституціоналісти такі, як Р. Коуз, який зазначає, що саме величина трансакційних витрат є причиною виникнення фірм в обмінній економіці [6]. Зокрема, одними з перших трансакційних витрат, що виникають при вході підприємства на ринок є витрати, пов'язані з реєстрацією суб'єкта господарювання. В. Радаєв трансакційні витрати входу на ринок пов'язує з доступом до ресурсів, передачею, специфікацією та захистом прав власності, укладанням та обслуговуванням ділових угод [7, с. 209]. Інші вчені до таких витрат відносять витрати прийняття рішень, ведення переговорів щодо майбутньої діяльності, розробки планів і угод, питання фінансування, розробка вартості послуг, податкові питання, витрати на пошук перших споживачів послуг/продуктів, врегулювання спірних питань тощо.

Тому, для того, щоб управляти трансакційними витратами виокремлюють певну послідовність дій – певну соціальну технологію, розроблену на основі попередніх досліджень – зокрема на основі оцінювання соціальних підприємств. Одні із останніх були проведені в рамках проекту EUnlocking («Розкриття потенціалу молодих соціальних підприємців Молдови і України»), який збирає відомості про актуальний стан соціальних підприємств, їх проблеми, особливості, формує каталог таких підприємств, здійснює юридичний та фінансовий супровід, що допомагає розвивати соціальний бізнес. Іще варто зазначити проєкт «Соціальне підприємництво: досягнення соціальних змін за ініціативою "знизу"», за допомогою якого створили онлайн-платформу з наймасштабнішою кількістю соціальних підприємств [5]. За допомогою побудованої мережі агентських зв'язків, даний проєкт також допомагає перейняти досвід функціонування соціальних підприємств в таких країнах, як Литва та Латвія, сприяє розробці законодавчих ініціатив у цьому напрямку, дає можливість обмінюватися корисною інформацією.

Тому, з урахуванням проведеного нами дослідження можна виокремити технологію управління трансакційними витратами соціального підприємства, яка функціонує завдяки побудованій мережі агентських відносин (онлайн-платформі). Серед основних елементів такої технології ми виділяємо: можливість засновнику соціального підприємства отримати інформацію про особливості ведення соціального бізнесу (незалежно від виду діяльності); отримувати безкоштовні юридичні консультації; переймати досвід від засновників підприємств-аналогів; можливість отримання фінансування, а також популяризація діяльності і навіть допомога в пошуку перших споживачів товарів/послуг. Це дає можливість зменшувати трансакційні витрати соціального підприємства при вході на ринок, як у грошовому еквіваленті (оплата юристів, маркетологів), так і інформаційні витрати, витрати часу тощо. А відповідно і управляти ними.

Таким чином, ми окреслили актуальні питання діяльності соціальних підприємств та виокремили соціальну технологію управління їх трансакційними витратами. Проведений нами аналіз може бути використаний в міждисциплінарних дослідженнях та в загальних розробках соціальних технологій управління.

Список використаних джерел

1. Bornstein D., Davis S. Social Entrepreneurship: What Everyone Needs to Know? Oxford University Press. Kindle Edition. 2010. 147 p.

2. Громадська організація «Інформаційно-аналітичний центр «Громадський Простір»». [Електронний ресурс]. URL: <https://www.prostir.ua/?focus=prostir-talks-sotsialne-pidpryjemnytstvo-kraschi-kejsy-vykylyky-ta-mozhlyvosti-dlya-hromadskyh-orhanizatsij>

3. Проект Закону про соціальні підприємства. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=54903

4. Каменко І. С. Соціальне підприємництво в Україні: економіко-правовий аналіз. *EU4YOUTH – Розкриття потенціалу молодих соціальних підприємців в Молдові та Україні*. [Електронний ресурс]. URL: https://www.euneighbours.eu/sites/default/files/publications/2020-11/Legal%20report%20in%20Ukraine_Ukrainian.pdf.

5. «Соціальне підприємництво: досягнення соціальних змін за ініціативою «знизу»». [Електронний ресурс]. URL: <https://socialbusiness.in.ua/>

6. Коуз Р. Фирма, рынок и право. М.: «Дело ЛТД», 1993. 192 с.

7. Ющак Ж.М. Трасакційні витрати, пов'язані з входом підприємства на ринок: обліковий аспект. *Вісник Житомирського державного технологічного університету / Економічні науки. Житомир: ЖДТУ, 2009. № 3 (49), С. 208-213.*

Хлебович А. В., студентка гр. БА-21, **Богдан Я. С.**, студентка гр. БА-21
Научный руководитель – **Шумак В. В.**, д.с.-х.н., доцент
Барановичский государственный университет (г. Барановичи, Беларусь)

ОСОБЕННОСТИ РЕШЕНИЯ ЭКОЛОГИЧЕСКИХ ПРОБЛЕМ РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ

Актуальность данной темы заключается в том, что проблемы экологии играют важную роль в процессах жизнедеятельности всего живого, что нас окружает.

Хищническая или нерациональная хозяйственная деятельность поставило все человечество на грань глобальной экологической катастрофы и тем самым поставила под угрозу выживания всех живых организмов.

Что касается Республики Беларусь, можно сказать, что экологическая ситуация остается сравнительно благополучной. Вместе с тем существуют и факторы, которые отражают негативную тенденцию. К ним относят:

1) Радиоактивное загрязнение территории республики. Эта проблема является наиболее масштабной. Здесь важно отметить тот факт, что данное загрязнение вызвало последствиями взрыва на Чернобыльской атомной электростанции (ЧАЭС). По данным гидрометеорологии уровень мощности дозы гамма – излучения на 21 января 2021 г. сохранился в Минске, Гродно, Гомеле, Бресте и Витебске и составлял 0,10 мкЗв/час, а в Могилеве - 0,11 мкЗв/час [1]. Эти данные остались без изменений по сравнению с предыдущими годами. Постепенно сокращается плотность загрязнения территорий цезием – 137 (на 19,9 тыс. кв. км), стронцием (на 9,3 тыс. кв. км) [3]. Фактором снижения является естественный распад радионуклидов. Основные мероприятия: внесение повышенных доз минеральных удобрений; известкование кислых почв, а также подбор культур и сортов с минимальным накоплением радионуклидов.

2) Загрязнение водных ресурсов. Ежедневно в водные экосистемы сбрасываются примерно 7000 м³ загрязняющих сточных вод. Причинами являются предприятия химической, нефтеперерабатывающей, тяжелой промышленности, а также транспорт. По

результатам исследования предыдущих лет, наиболее загрязненными являются реки: Свислочь, Днепр, Западная Двина, Случь, Западный Буг, Припять, Неман, Пина [5].

3) Загрязнение атмосферного бассейна. Здесь главными источниками загрязнения выступают предприятия энергетики, химической промышленности и транспорт. Ежегодно в воздух выбрасывается около 460000 тонн разных загрязняющих веществ от предприятий и около 140000 тонн от транспорта. Самыми загрязненными остаются такие города, как Минск, Гомель, Могилев, Гродно, Солигорск, Бобруйск, Пинск, Полоцк, Мозырь и Орша [4].

4) Экологические проблемы, связанные с добычей полезных ископаемых. Из горючих полезных ископаемых на территории республики выявлены месторождения нефти, природного газа, торфа, бурых углей и горючих сланцев. Горнопромышленная деятельность оказывает существенное влияние на природную среду. В процессе добычи и переработки полезных ископаемых подвергаются изменениям практически все компоненты исходных ландшафтов: существенно трансформируется исходный рельеф территории, сменяется литологический состав пород, разрушается и загрязняется почвенный покров, изменяются состав и режим поверхностных и грунтовых вод, полностью или частично уничтожаются растительный, животный и микробный мир, деградируют микроклиматические параметры нарушенной поверхности [4].

Сохраняют также актуальность и другие характерные для нашей страны проблемы, связанные с истощением природно-ресурсного потенциала. К ним относятся: проблемы негативных изменений природных комплексов в районах крупномасштабной мелиорации, деградации и эрозии почв, загрязнения почвенного покрова городов и территорий размещения промышленных предприятий, рекультивации нарушенных земель [5].

В итоге, отмечен тот факт, что существует не только ряд перечисленных проблем, но и множество других не менее значимых. Экологическая политика Республики Беларусь, ее нормативно-правовая база, экономические механизмы природопользования постоянно совершенствуются. Это создает предпосылки реализации права нынешнего и будущего поколений граждан страны на благополучную окружающую среду и экологически безопасные условия проживания [6]. Что касается экологической обстановки конкретно в Республике Беларусь, то по официальным данным статического комитета можно сказать, что ситуация не ухудшается, а наоборот улучшается либо остается на определенном уровне. Государство всячески пытается способствовать разработке комплексных программ по улучшению и изменению экологической ситуации в нашей стране.

Все экологические проблемы в Республике Беларусь решаются государством посредством реализации принятой экологической политики в соответствии с основными положениями развития «зеленой» экономики. Но сложное экономическое положение республики не позволяет в полной мере осуществить весь комплекс планируемых природоохранных мероприятий. Без достаточного финансирования природоохранной сферы есть реальный риск потери качества и сокращения количества имеющихся природных ресурсов Республики Беларусь. Устойчивое развитие экономики республики сочетает в себе рациональное природопользование с учетом социальных интересов общества. Перспективы решения экологических проблем зависят от грамотной расстановки приоритетов в реализации основных положений устойчивого развития.

Список использованных источников

1. Радиационная обстановка в Республике Беларусь: [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://rad.org.by/news/radiacionnaya-obstanovka-v-respublike-belarus-21-yanvarya-2021g>. Дата доступа: 16.03.2021.

2.Шумак, В. В. Экологический и нравственный императив в устойчивом развитии / В. В. Шумак // Сборник материалов II международной научно-практической конференции «Инновационное развитие экономики в контексте формирования национальной безопасности». Барановичи, БарГУ, 2019. С. 170-172.

3.Радиационная обстановка в Республике Беларусь: [Электронный ресурс] / официальная статистика. – Режим доступа: <https://www.belstat.gov.by/ofitsialnaya-statistika/makroekonomika-i-okruzhayushchaya-sreda/okruzhayuschaya-sreda/sovместnaya-sistema-ekologicheskoi-informatsii2/a-zagryaznenie-atmosfernogo-vozduha-i-razrushenie-ozonovogo-sloya/a-2-kachestvo-atmosfernogo-vozduha-v-gorodskih-naselennyh-punktah/>. Дата доступа: 16.03.2021.

4.Арустамов, Э. А. Экологические основы природопользования : учебник / Э. А. Арустамов, И. В. Левакова, Н. В. Баркалова ; рук. авт. кол. Э. А. Арустамов. – 5-е изд., перераб. и доп. Москва : Дашков и К, 2007. 319 с.

5.Рындевич, С. К. Основы экологии: учеб.-метод. пособие для студентов небиологических специальностей. Барановичи : РИО БарГУ, 2009. 304 с.

6.Шумак, В. В. Эколого-экономическая интеграция в природопользовании. *Проблемы развития внешне экономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект* / Под ред. А.М. Омелянюк [и др.]. – В сб. науч. тр. Ч.2, Донецк, 2012. С. 378-381.

Бжицкая В. В., Тимошенко Д. М., студентки гр. П-31
Научный руководитель – **Ковалева Н. П.**, старший преподаватель
Гомельский государственный университет имени Франциска Скорины
(г.Гомель, Республика Беларусь)

ИСТОРИЯ РАЗВИТИЯ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА О СОЦИАЛЬНОМ ОБЕСПЕЧЕНИИ В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ

Республика Беларусь в соответствии с Конституцией – «социальное государство», политика которого направлена на создание условий, обеспечивающих достойную жизнь и свободное развитие человека, включая инвалидов и «пожилых граждан» посредством установления «пенсий, пособий и иных гарантий социальной защиты». В современных условиях развития рыночной экономики и растущего старения населения государственная политика встречает большие трудности в попытке реформировать систему социального обеспечения.

Социальное обеспечение прошло сложный и долгий путь развития, поэтому исследование данной формы социального обеспечения необходимо увязать с историческим закреплением её, его становлением и развитием на протяжении всего периода, начиная от Царской России и когда Республика Беларусь входила в состав СССР.

Первые полноценные пенсионные системы появились на стыке XVIII – XIX веков при переходе от социального обеспечения некоторых категорий граждан ко всеобщему, поэтому история профессионального пенсионного обеспечения работников образования и науки Беларуси значительно выходит за рамки советского периода.

Родоначальником пенсионного обеспечения в Царской России стал Петр I, который 17 января 1720 года утвердил Морской устав содержащем положения о пенсионном

обеспечении морских офицеров, прослуживших 25 более лет [1, с.205]. В последующем при Екатерине II пенсионное обеспечение было распространено на лиц, оставивших военную, морскую и гражданскую государственную службу по выслуге лет [2, с.170].

Лишь в 1827 году государство впервые утверждает «Устав о пенсиях», ставший специальным пенсионным манифестом универсального действия. Отныне пенсии назначали по выслуге лет уже всем чинам армии и флота, при этом опираясь на единую систему выплат денег. В 1869 году принимается уже профильное пенсионное положение для армейских военнослужащих. Так, за 20 лет служение полагалось 1/3 от офицерской зарплаты за последнее пятилетие, 25 – 1/2, 30 – 2/3, а за 35 лет – полный оклад [3, с.13].

После Октябрьской революции 1917 года партия большевиков приступила к реализации страховой программы, принятой на VI Пражской конференции РСДРП (б), которая вошла в историю под названием Ленинской страховой программы. В 1924 году было введено пенсионное обеспечение за выслугу лет для научных работников и преподавателей рабочих факультетов [4, п.21], [5, ст.17]. В последующем для учителей городских и сельских школ 1 ступени [6 ст.14].

В данный период вводится социальное страхование по старости трудящихся отдельных отраслей промышленности. Если с 1917 по 1927 года старость («старческая дряхлость») признавалась как одна из причин инвалидности, дававшей право на пенсионное обеспечение, то с 1928 года старость становится самостоятельным основанием пенсионного обеспечения [2, с.172]. В частности постановлением СРСС при НКТ СССР от 5 января 1928 года «О предоставлении пенсионного обеспечения престарелым рабочим предприятий текстильной промышленности» введено страхование по старости для одной из групп промышленных рабочих-текстильщиков. Это первый нормативный акт, в котором обеспечение по старости было установлена не как разновидность пенсии по инвалидности, а как самостоятельный вид социального обеспечения. Условием выплаты пенсии было прекращение работы на предприятии текстильной промышленности [2, с.172].

В 1930 году в развитие было принято постановление ЦИК и СНК СССР от 13 февраля 1930 года «Положение о пенсиях и пособиях по социальному страхованию», в соответствии с которым право на пенсию по старости предоставлялось рабочим следующих отраслей промышленности: горной, металлической (в том числе электропромышленности), химической, текстильной, полиграфической, стекльно-фарфоровой, табачно-махорочной. Лицам, занятым на подземных работах в горной промышленности, пенсия по старости назначается, если они достигли 50 лет и при этом проработали в общей сложности не менее 20 лет, из которых не менее 10 лет на подземных работах [7, п. 11], а также 17 октября 1933 году вводятся пенсии за выслугу лет работникам гражданского воздушного флота [8, с.112], [9, с.100].

Важнейшим этапом в развитии законодательства о социальном обеспечении явились принятие 14 июля 1956 года Закона СССР «О государственных пенсиях», которым были в частности, упорядочены отдельные условия льготного пенсионного обеспечения. В этот период совершенствуется также пенсионное обеспечение отдельных категорий работников, расширяется круг лиц, обеспечиваемых льготными пенсиями, однако данный закон не предусматривал такой вид государственной пенсии как выслуга лет [10 ст. 2]. Накануне распада СССР был принят Закон СССР от 15 мая 1990 года «О пенсионном обеспечении граждан в СССР», которым были введены трудовые и социальные пенсии [11, ст. 2].

Таким образом, на момент распада СССР сформировались все основные виды пенсионного обеспечения, которые продолжают развиваться в Республике Беларусь и на сегодняшний день. С приобретением независимости Республикой Беларусь важным этапом

в развитии пенсионного обеспечения в Республике Беларусь, стало принятие Закона Республики Беларусь от 17 апреля 1992 года «О пенсионном обеспечении» [12].

Пенсионная система современного государства является неотъемлемой составляющей системы социальной защиты населения и состоит из двух основных элементов: пенсионного страхования и пенсионного обеспечения. Данные элементы пенсионной системы, взаимодействуя друг с другом, являются частями одного целого, в тоже время имеют и свои отличительные черты.

Список использованных источников

1. Право социального обеспечения: учеб - метод. комплекс: В 2 ч. Ч.1: Общая часть / И.В.Гущин [и др.]; под общ.ред. В.И.Гущина. – Гродно: ГрГУ, 2011. – 418 с.
 2. Лушникова, М. В., Лушников, А. М. Курс права социального обеспечения. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: «Юстицинформ», 2009. – 636 с.
 3. Кульчитцкий, А.В. История пенсионного обеспечения россиян за 1827–1917 гг.: автореф. ... дисс. канд. истор. наук: 07.00.02 /А.В.Кульчитцкий, Курск. гос. унив. – Курск, 2011. – 24 с.
 4. Положение о научных работниках высших учебных заведений: постановление СНК РСФСР от 21 янв. 1924 // СУ РСФСР. – 1924. – N 7. – Ст. 44.
 5. Положения о преподавателях рабочих факультетов: постановление СНК РСФСР от 28 июня 1924 // СУ РСФСР. – 1924. – N 57. – Ст. 567.
 6. О пенсионном обеспечении учителей школ 1-й ступени сельских и городских и других работников просвещения в деревне: постановления ЦИК и СНК СССР от 15 янв.1925 // СЗ СССР. – 1925. – N 3. – Ст. 32.
 7. Положение о пенсиях и пособиях по социальному страхованию: постановление ЦИК и СНК СССР от 13 фев.1930 // СЗ СССР. – 1930. – N 11. – Ст. 131, 132.
 8. Право социального обеспечения: Учебник / Мачульская Е.Е, Горбачева Ж.А. 3-е изд. – М.: Книжный мир, 2001. – 292 с.
 9. Андреев, В.С. Право социального обеспечения в СССР: учебник/ В.С. Андреев – М.:Юрид.лит, 1987. – 352 с.
 10. О государственных пенсиях: закон Верховного совета СССР от 14 июля 1956 // Ведомости Верховного Совета СССР. – 1956. – № 15. – Ст. 313.
 11. О пенсионном обеспечении граждан в СССР: закон СССР от 15 мая 1990 // Ведомости СНД СССР и ВС СССР. – 1990. – N 23. – Ст. 416.
 12. О пенсионном обеспечении: Закон Респ. Беларусь от 17 апр. 1992.(в ред. от 06 янв.2009) // Ведомости Верховного совета Респ. Беларусь, 1992. – № 17. – Ст. 275.
-

Белоусова В. Д., студентка гр. П-41
Научный руководитель – **Ковалева Н. П.**, старший преподаватель
кафедры гражданско-правовых дисциплин
Гомельский государственный университет имени Ф.Скорины
(г. Гомель, Республика Беларусь)

ПОНЯТИЕ «МЕДИЦИНСКАЯ ПОМОЩЬ»

В соответствии с Законом Республики Беларусь «Об утверждении Основных направлений внутренней и внешней политики Республики Беларусь», одним из принципов, на котором основана внутренняя политика Республики Беларусь, является гарантия конституционных прав и свобод граждан [1, ст.1]. Статья 45 Конституции Республики Беларусь определяет, что государство гарантирует гражданам Республики Беларусь право на охрану здоровья, а также создает условия доступного для всех граждан медицинского обслуживания [2]. Таким образом, право на охрану здоровья относится к числу важнейших конституционных прав человека.

Понятие «медицинская помощь» является неотъемлемой частью права на охрану здоровья, а также обеспечивает социально-правовую защиту населения. Оно закреплено в статье 1 Закона Республики Беларусь «О здравоохранении» и представляет собой комплекс медицинских услуг, который направлен на сохранение, укрепление и восстановление здоровья пациента, включает в себя медицинскую профилактику, диагностику, лечение, медицинскую реабилитацию и протезирование, а также осуществляется медицинскими работниками [3].

Специалисты Республики Беларусь в области здравоохранения поясняют, что под медицинской помощью, прежде всего, следует понимать действия, направленные не на обслуживание пациента, а на его выздоровление.

Сравнительный анализ законодательств некоторых стран СНГ в области здравоохранения позволяет установить их отличительные особенности в определении понятия «медицинская помощь». Таким образом, под медицинской помощью в Российской Федерации понимается комплекс мероприятий, направленных на поддержание и (или) восстановление здоровья и включающих в себя предоставление медицинских услуг [4, ст.2]. В законодательстве Украины медицинская помощь представляет собой деятельность профессионально подготовленных медицинских работников, направленная на профилактику, диагностику, лечение и реабилитацию в связи с болезнями, травмами, отравлениями и патологическими состояниями, а также в связи с беременностью и родами [5, ст.3]. В Республике Казахстан, медицинская помощь – это комплекс медицинских услуг, включающих лекарственную помощь, направленных на сохранение и восстановление здоровья населения [6, ст.1]. В Республике Армения, Законом «О медицинской помощи и обслуживании населения» медицинская помощь и медицинское обслуживание объединены в одно понятие, которое заключается в оказании населению профилактической, лечебной, лекарственной помощи, проведении диагностических исследований, реабилитационного лечения, медицинской экспертизы, оказании услуг парамедицинского и других услуг нелечебного характера [7, ст.2]. В Азербайджанской Республике действует Закон «Об охране здоровья населения», в преамбуле которого указано, что охрана здоровья населения представляет собой комплекс политических, экономических, правовых, научных, медицинских, санитарно-гигиенических мер, направленных на защиту физического и психического здоровья каждого человека, повышение его активного долголетия, обеспечение медицинской помощью [8]. Однако, данный закон не раскрывает само понятие

медицинской помощи в Азербайджанской Республике. Аналогичная ситуация сложилась и в Республике Узбекистан, где действует Закон «Об охране здоровья граждан», одна из глав которого посвящена медико-социальной помощи граждан, но в котором также, как и в Азербайджанской Республике, не определено, что включает в себя понятие «медицинская помощь».

Таким образом, изучение вышеизложенных определений «медицинской помощи» позволяет установить их схожести и отличия, а также приоритеты различных государств при реализации ими права на медицинскую помощь. Например, в Российской Федерации «медицинская помощь» представляет собой комплекс мероприятий, включающих в себя предоставление медицинских услуг, в то время как в Республике Казахстан это, прежде всего, комплекс медицинских услуг, а в законодательстве Украины акцент ставится на том, что медицинская помощь – это деятельность профессионально подготовленных медицинских работников. Применительно к законодательству Республики Беларусь, понятие «медицинская помощь» также включает в себя и такое понятие, как «медицинская услуга». При этом и «медицинская услуга», и «медицинская помощь», направлена на достижение одной цели – сохранение, укрепление и восстановление здоровья пациента. Однако, необходимо разграничивать данные понятия, так как на наш взгляд понятие «медицинская помощь» является более обширным, нежели «медицинская услуга».

В заключении, следует отметить, что так или иначе, в законодательстве всех вышеперечисленных стран СНГ фигурирует такое понятие, как «медицинская помощь». В одних странах оно закреплено на законодательном уровне и раскрыто в соответствующих нормативных правовых актах (например, в Республике Беларусь, в Российской Федерации, в Украине, в Республике Казахстан, в Республике Армения), в других – оно используется в нормативных правовых актах, но нигде не раскрывается (например, в Азербайджанской Республике и в Республике Узбекистан). Несмотря на отсутствие законодательно закрепленного понятия «медицинская помощь» в вышеперечисленных странах, его значение при этом не умаляется, и его можно вывести из соответствующих законов этих стран, направленных на охрану здоровья. Таким образом, здоровье по своей сути является неотчуждаемым благом, и его ценность заключается в том, что без него умаляется либо утрачивается значение многих других благ и ценностей. Этим предопределяется характер обязанностей различных государств при предоставлении права на охрану здоровья, в том числе и на медицинскую помощь. Также это относится и к Республике Беларусь, так как оно является социальным государством, которое признает свою ответственность за сохранение и укрепление здоровья граждан и обеспечивает надлежащее правовое регулирование отношений, связанных с реализацией конституционного права на охрану здоровья.

Список использованных источников

1. Об утверждении Основных направлений внутренней и внешней политики Республики Беларусь: Закон Республики Беларусь, 14 ноября 2005 г. №60-З (в редакции от 4 июня 2015 г. № 275-З) // Национальный правовой Интернет-портал Республики Беларусь, 10.06.2015, 2/2273.

2. Конституция Республики Беларусь: с изменениями и дополнениями, принятыми на республиканских референдумах 24 ноября 1996 г. и 17 октября 2004 г. – Минск: Национальный центр правовой информации Республики Беларусь, 2016. – 64 с.

3. О здравоохранении: Закон Республики Беларусь, 18 июня 1993 г. № 2435-ХП (в редакции от 21 октября 2016 г. № 433-З) // Национальный правовой Интернет-портал Республики Беларусь, 28.10.2016, 2/2431.

4. Об основах охраны здоровья граждан в Российской Федерации: Федеральный закон, 21 ноября 2011 г. № 323-ФЗ (в редакции от 22 декабря 2020 г. № 438-ФЗ) // Российская газета – Федеральный выпуск № 263(5639).

5. Основы законодательства Украины о здравоохранении: Закон Украины, 3 февраля 1993 г., № 2978 (в редакции от 3 декабря 2020 г.) // Ведомости Верховной Рады Украины, № 4, ст. 19.

6. О здоровье народа и системе здравоохранения: Кодекс Республики Казахстан, 18 сентября 2009 г. № 193-IV // Ведомости Парламента Республики Казахстан, 26.12.19 г., № 287-VI.

7. О медицинской помощи и обслуживании населения: Закон Республики Армения, 04.03.1996 г. № ЗР-42 [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://base.spinform.ru/show_doc.fwx?rgn=125585. – Дата доступа: 10.03.2021.

8. Об охране здоровья населения: Закон Азербайджанской Республики, 26.06.1997 г. №360-IQ [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://base.spinform.ru/show_doc.fwx?rgn=5809. – Дата доступа: 10.03.2021.

Троякова А. О., магистрант, гр. 2073мдю

Научный руководитель – **Кудинов А.Т.**, к.т.н.

*Гомельский филиал Учреждения образования Федерации профсоюзов Беларуси
«Международный университет «МИТСО» (г. Гомель, Республика Беларусь)*

МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКИЙ АСПЕКТ ПОВЕДЕНИЯ РАБОТНИКОВ КАК БАЗИС ДЛЯ ДОСТИЖЕНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО УСПЕХА

В процессе исторического развития общества человечество сопровождали катастрофы, войны, катаклизмы, которые своим одиозным уничтожающим механизмом приводили не только к межличностному, межнациональному разладу, но и к многочисленным жертвам, разрухе и упадку экономики.

При этом поведение человека влияет на получение положительного результата в профессиональной среде и на формирование негативных последствий в обществе в целом. Так, поведение разумных людей, которых существует достаточно небольшое количество в мировом масштабе, выполняет значимые функции по культурно-нравственному, духовному и экономическому развитию общества. В большей степени действия либо бездействия образованного и остроумного человека строятся на психологизме бедности и богатства в нравственном смысле, что предстает как проявление связи материальных и духовных факторов жизнедеятельности человека, основы его рационального и многоаспектного мышления.

Социальное выражение человеческой личности состоит в обеспечении душевного благополучия и предоставлении самому себе достойного уровня жизнеобеспечения.

Систему общественных отношений составляет цепочка социальных групп, в которых принимаются свои алгоритмы поведения. Однако все люди одинаковы по своей сущности, что отражается в наличии в той или иной степени зависти, ненависти, симпатии, товариществе.

Человеческое – это сплав добра и зла. Рубеж, разделяющий добро и зло, проходит через всё человеческое и достигает самых глубин человеческой души. [1, с. 164].

Общий алгоритм действий по завоеванию авторитета в обществе и коллективе внутри конкретной организации заключается в устранении всех предпосылок к обсуждению личных качеств либо самой личности человека, в трудолюбии и выделении своих положительных

качеств в конкретной работе, в способности не поддаваться на манипуляции людей, которые выражают к вам свою антипатию, это может проявляться в льстивых речах со стороны человека, который никак себя не проявляет и не выделяется в профессиональном кругу.

Важнейший принцип сохранения нормальных человеческих взаимоотношений в коллективе заключается в том, чтобы не подпускать других членов коллектива к своим проблемам и душевным переживаниям. Таким образом вы сохраните себя в статусе волевого и авторитетного человека, а главное, вашими слабыми сторонами, которые никому нельзя демонстрировать, никто не сможет воспользоваться, а тем самым вы будете морально защищены. Отмечается, что необходимо сохранять честность и человеческое достоинство в любой ситуации, что также придает уважения и симпатии к такой сильной и яркой личности.

Жизненная философия основывается на использовании разума для обдумывания разных идей и информации. Этот процесс формирует своего рода навигационную систему, или философию, которая ведет нас по жизни в эмоциональном, экономическом, духовном и прочих аспектах. Она крайне важна, поскольку помогает избежать потенциальных опасностей и пользоваться появляющимися возможностями. [2, с. 12].

Не стоит упоминать о своем профессиональном подъеме, так как в противном случае в коллективе будет создаваться неблагоприятная психологическая обстановка посредством обсуждения. Совокупность всех вышеперечисленных свойств и личных качеств человека, а также результат его деятельности непременно указывают на высокий уровень человечности и становления работника как профессионала, что вносит важнейшие коррективы в его карьерный рост.

Избавиться от бесхарактерности и задуматься о целях, значит вступить в ряды сильных людей, которые расценивают неудачу лишь как этап на пути к успеху, ставят обстоятельства на службу себе, глубоко мыслят, без страха принимаются за новое дело и достигают мастерства во всех начинаниях [3, с. 404].

Сила трудолюбия заключается в двух вещах – в безмерной преданности своему любимому делу и в синтезе высокого уровня образования и веры в себя.

Для того чтобы заручиться поддержкой коллектива, важно отметить следующее: если искренне попросить о помощи, то так или иначе данная помощь обязательно придет. Данное утверждение касается тех моментов, когда человек видит и понимает, что отдельная группа людей в коллективе пытается его выжить. Поэтому стоит искусственно поднять значимость таким людям, спросив, что непонятно в конкретной ситуации. Просьбы о помощи обезоруживают и придают значимости, а, следовательно, тот, кто умеет и может попросить о помощи в новом коллективе, формирует в своем лице позитивный и стремящийся к новым знаниям и опыту образ.

Несмотря на стремительный ход развития техники, общества, государства, человеческая природа сама дает сигналы для благоприятного и комфортного сосуществования как в коллективе, так и на Земле.

Важно формировать в себе умение приспосабливаться в незнакомой ситуации и оттачивать профессиональное мастерство в силу того, что внесет дополнительный и очень весомый вклад в мировое профессиональное развитие.

Список использованных источников

1. Франкл В. Сказать жизни «Да»: психолог в концлагере / Виктор Франкл. – 9-е изд. – М.: Альпина нонфикшн, 2020. – 239 с.
2. Рон Д. Ключи к успеху / Джим Рон. – Минск : Попурри, 2014. – 112 с.
3. Карнеги, Д. Как выработать уверенность в себе и влиять на людей, выступая публично / Дэйл Карнеги. – Минск: Попурри, 2011. – 416 с.

ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА
THE PROTECTION PROBLEMS OF THE HUMAN RIGHTS AND FREEDOMS

Берднік С. С., здобувач вищої освіти гр. КЮ-191
Науковий керівник – **Коломієць Н. В.**, д.ю.н., професор
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

КРИМІНАЛЬНІ ПРОСТУПКИ ЯК НОВЕЛА ВІТЧИЗНЯНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

У зв'язку з набранням чинності 1 липня 2010 року Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» № 2617-VIII від 22 листопада 2018 р.[1], та 3 липня 2020 р. Законом «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» №720-IX від 17 червня 2020 р.[2], вперше на законодавчому рівні закріплено поняття «кримінальний проступок». Нині в Кримінальному кодексі (далі – КК) України визначені такі поняття, як: кримінальне правопорушення, злочин та кримінальний проступок.

На сьогодні в КК України є 99 статей, що мають склад кримінальних проступків. За змістом та обсягом поняття «кримінальне правопорушення» виступає родовим поняттям щодо «злочину» та «кримінального проступку». Відрізнити кримінальний проступок та злочин законодавець пропонує фактично за допомогою виду та міри покарання: за кримінальний проступок не може передбачатися покарання у вигляді позбавлення волі, а штраф за проступок не може перевищувати трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

На нашу думку, позиція законодавця є дещо незрозумілою, оскільки насамперед склади кримінальних проступків мали б бути сформовані за рахунок багатьох адміністративних правопорушень, що передбачені Кодексом про адміністративні правопорушення і деяких злочинів невеликої тяжкості.

Варто погодитися із зауваженнями І.В. Красницького та О.П. Горпинюк, що формальне перейменування злочину на кримінальне правопорушення у низці випадків видається невиправданим (зокрема, у ст. 107 КК України, адже умовно-дострокове звільнення може застосовуватися лише до неповнолітніх осіб, які відбули певну частку від призначеного строку покарання у виді позбавлення волі за нетяжкий, тяжкий чи особливо тяжкий злочин; можливість умовно-дострокового звільнення за вчинення кримінального проступку не передбачена) [3, с. 18].

Значних змін зазнала ст. 12 КК України. Зокрема, у ч. 2 цієї статті надається юридичне визначення кримінального проступку. Крім того, новелою кримінального законодавства є відмова законодавця від поділу злочинів за ступенем тяжкості. Ч. 3 ст. 12 КК України передбачає поділ кримінальних правопорушень на нетяжкі, тяжкі та особливо тяжкі злочини [4]. При цьому фактично законодавець механічно поділив злочини невеликої

тяжкості на дві підгрупи: 1) за які передбачено штраф до 3 000 неоподаткованих мінімумів доходів громадян без позбавлення волі та 2) в санкції частини статей яких передбачають штраф понад 3 000 неоподаткованих мінімумів доходів громадян та/або позбавлення волі, об'єднавши дану підгрупу зі злочинами середньої тяжкості (в редакції КК від 05.04.2001 р.), перейменувавши їх на «нетяжкі злочини». Також мають місце випадки, коли в окремих злочинах середньої тяжкості (в редакції КК від 05.04.2001 р.) було замінене позбавлення волі на обмеження волі. В результаті такі злочини були віднесені до категорії кримінальних проступків, зокрема ч. 1 ст. 185 КК України.

Суттєвих змін у зв'язку з введенням поняття «кримінальний проступок» зазнав такий інститут кримінального права, як звільнення від кримінальної відповідальності. Якщо раніше (в редакції КК від 05.04.2001 р.) особа могла бути звільнена від кримінальної відповідальності у зв'язку із дійовим каяттям за: 1) умисний чи необережний злочин невеликої тяжкості або 2) необережний злочин середньої тяжкості, то у сучасній редакції КК за умови, якщо санкції статей передбачають штраф понад 3 000 неоподаткованих мінімумів доходів громадян та/або позбавлення волі, то до таких осіб не може бути застосовано звільнення від кримінальної відповідальності на підставі ст. 45 КК України. Така ж ситуація склалася й при звільненні від кримінальної відповідальності на підставі статей 46 та 97 КК України.

Посилення кримінальної відповідальності у зв'язку зі зміною поділу кримінальних правопорушень на види призвели й до змін у ст. 80 КК України. Для осіб, які були засуджені до позбавлення волі за злочин невеликої тяжкості в період дії редакції КК України, яка втратила зараз чинність (до 01.07.2020 р.), строк давності є коротшим, ніж для тих, що вчинили злочин, які перетворилися на нетяжкі за чинною редакцією кримінального закону [5, с. 77].

Суттєвою прогалиною законодавства, на наш погляд, є не внесення відповідних змін до Закону України «Про застосування амністії в Україні», який діє в редакції від 14.05.2014 р., оскільки в цьому нормативно-правовому акті використовується термін «злочин» та відсутні поняття «кримінальне правопорушення», та «кримінальний проступок». Поряд з тим, у ст. 86 КК України відповідні зміни були внесені, що свідчить про відсутність узгодження нормотворчої діяльності законодавця.

Варто погодитися з В. В. Шаблістим, який акцентував увагу на тому, що вводячи до КК України кримінальні проступки, законодавець у 129 складах правопорушень посилив кримінальну відповідальність. Серед найбільш поширених кримінальних правопорушень, санкція яких стала більш суворою можна вказати такі, як: крадіжка, грабіж, шахрайство, привласнення або розтрата чужого майна, а також окремих кримінальних правопорушень у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів. Натомість аналіз положень Закону № 2617-VIII свідчить, що лише у статтях 175, ч. 2 ст. 309, ст. 350 КК України санкція стала більш м'якою, а в ч. 1 ст. 185, ч. 1 ст. 190, ст. 253, ч. 1 ст. 298, ч. 1 ст. 299, ч. 1 ст. 309, ч. 1 ст. 365-2 КК України вона стала лише частково м'якшою. При цьому, окремі невідповідності положень Загальної частини КК України та санкцій статей у розмірах такого покарання як позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю були механічно перенесені в чинну редакцію (наприклад, ч. 1 ст. 365-2 КК України) [6].

На думку Т. Михайліченко, однією з прогалин кримінального законодавства у зв'язку з введенням поняття «кримінальне правопорушення» є положення ст. 10 КК України, відповідно до яких наша держава може видавати своїх громадян іноземній державі для притягнення до кримінальної відповідальності та віддання до суду, якщо вони вчинили кримінальний проступок, а не злочин поза межами України. Така ж ситуація і з іноземцями та особами без громадянства. Окрім цього Україна може перейняти кримінальне провадження, в якому

судовими органами іноземної держави не ухвалено вирок, щодо громадян України та іноземців, які вчинили лише злочини за межами України і перебувають на території України, але які не можуть бути видані іноземній державі або у видачі яких відмовлено, якщо діяння, у зв'язку з яким запитується передача кримінального провадження, згідно з цим Кодексом визнається злочином. Тобто, зараз виникла ситуація: якщо громадянин України вчинить кримінальний проступок, то перейняти кримінальне провадження щодо нього українські правоохоронні органи не можуть, а видати – можуть [6, с. 287].

Таким чином, з огляду на викладене можна зробити висновок про відсутність системного характеру та неузгодженість дій законодавця. З метою належного правозастосування та узгодження змісту оновлених норм КК України видається за доцільне запропонувати внести зміни до ст. 10 КК України, замінивши термін «злочин» на «кримінальне правопорушення» та Закону України «Про застосування амністії в Україні».

Список використаних джерел

1. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» від 22.11.2018 р. № 2617-VIII / Верховна Рада України. Офіційний веб-портал. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2617-19#Text> (дата звернення: 30.12.2020).

2. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» від 17.06.2020 р. № 720-IX / Верховна Рада України. Офіційний веб-портал. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/720-20#Text> (дата звернення: 30.12.2020).

3. Красницький І.В., Горпинюк О.П. Запровадження кримінальних проступків: аналіз змін до законодавства. *Кримінальне та кримінальне процесуальне законодавство у контексті реформи кримінальної юстиції* : матеріали наук.-практ. семінару (31.05.2019 р., м. Львів). Львів: Львів. держ. ун-т внутр. справ. 2019. С. 17–21.

4. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III / Верховна Рада України. Офіційний веб-портал. URL: zakon.rada.gov.ua/go/2341-14 (дата звернення: 30.12.2020).

5. Васильєв А.А., Пироженко О.С. До питання про судимість як наслідок засудження за вчинення кримінального проступку. *Кримінальне право в умовах глобалізації суспільних процесів: традиції та новації* : матеріали міжнар. наук.-практ. круглого столу (15.05.2020 р., м. Харків) / редкол.: В. Я. Тацій, Л. М. Демидова, А. П. Гетьман та ін. Харків : Право, 2020. С. 77-81.

6. Шаблистий В.В. Професійна юридична діяльність дізнавача у контексті вимог до освітнього ступеня: погляд теоретика. *Кримінальні проступки в контексті захисту прав людини: міжнародний та вітчизняний вимір* : матеріали міжнар. круглого столу (25.06.2020 р., м. Одеса).

7. Михайліченко Т. Кримінальні проступки: особливості правового регулювання. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. №7. С. 284-290.

Бондарчук Т. С., здобувачка вищої освіти 2 курсу, група ЦГЮ-191
Науковий керівник – **Литвиненко В. М.**, к.ю.н., доцент
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

КАДРОВА ПОЛІТИКА ПІДПРИЄМСТВ: ПОНЯТТЯ, ВИМОГИ ТА ВИДИ

Для визначення ефективного напрямку розвитку будь-якого підприємства і прийняття управлінських рішень різного характеру необхідно проаналізувати стан, проблеми і потенціал і перспективи розвитку середовища його функціонування. Сам це і є призначенням кадрової політики підприємства.

Єдиного визначення поняття «кадрова політика» не існує. Саме тому різні науковці визначають його по-різному. Наприклад, Крушельницька О. В. і Мельничук Д. П. вважають, що «кадрова політика – це сукупність принципів, методів, форм організаційного механізму з формування, відтворення, розвитку та використання персоналу, створення оптимальних умов праці, його мотивації і стимулювання» [1, с. 221]. Маслов Є. В. визначає кадрову політику як «головний напрям у роботі з кадрами, набір основних принципів, що реалізуються кадровою службою підприємства» [2]. На думку Стец В. А., Стец І. І. та Костючик М. Ю., «кадрова політика підприємства – це цілісна кадрова стратегія, яка об'єднує різні форми кадрової роботи, стилі її проведення в організації і плани використання робочої сили» [3, с.124]. Проаналізувавши висказані поняття науковців, ми можемо зробити висновок, що кадровою політикою є ціла система теоретичних поглядів, вимог та принципів, що визначають основні напрямки роботи з персоналом, а також методи цієї роботи, завдяки якій створиться високопродуктивний згуртований колектив. Сутність кадрової політики полягає в правильному доборі й розміщенні кадрів, можливості їх підвищення або переведенні на іншу посаду, у формуванні резерву кадрів, у створенні ділової та об'єктивної системи атестації, у стабілізації й підтримці на гідному рівні морально-психологічного клімату.

Щоб кадрова політика відповідала своєму призначенню, вона повинна відповідати ряду вимог: бути тісно пов'язана як зі стратегічними цілями, так і з поточними завданнями організації; містити в собі конкретні практичні кроки щодо її реалізації; створюватися в результаті обговорень та консультацій на різних рівнях підприємства; формуватися чітко і ясно в письмовому вигляді і охоплювати основні напрямки роботи з персоналом; доводитися до всіх співробітників підприємства; окремі напрямки кадрової політики пов'язувати між собою і доповнювати один одного [4, с. 235]. Також сучасна кадрова політика реалізується шляхом забезпечення скоординованих дій всіх зацікавлених суб'єктів, що організують свою діяльність у відповідності до норм чинного національного законодавства.

Відповідно до вищенаведеного, слід розрізняти види кадрової політики підприємства, вибір яких визначає ті чи інші конкурентні переваги. Окремі автори наводять різні критерії для визначення видів кадрової політики.

Перший критерій пов'язаний із рівнем усвідомленості тих правил і норм, що є підґрунтям кадрових заходів та безпосереднього впливу управлінського апарату на кадрову ситуацію на підприємстві. За цим критерієм виділяють такі види кадрової політики: пасивна, реактивна, превентивна та активна кадрова політика. За пасивної кадрової політики керівництво підприємства працює в режимі швидкого реагування на конфліктні ситуації, які намагається усунути будь-якими засобами, як правило не вдаючись у причини і можливі наслідки. За реактивної політики керівництво підприємства здійснює контроль за симптомами негативного стану в роботі з персоналом, причинами і ситуацією розвитку

кризи: поява конфліктних ситуацій, брак достатньо кваліфікованої робочої сили для вирішення завдань, відсутність мотивації до високопродуктивної праці. При превентивній кадровій політиці кадрова служба підприємств має не тільки засоби діагностики персоналу, а й прогнозування кадрової ситуації на середньостроковий період. У програмах розвитку підприємства передбачаються короткострокові та середньострокові прогнози потреб у кадрах, а також стратегічні завдання з розвитку персоналу. За активної кадрової політики керівництво має не тільки прогнози, а й засоби впливу на ситуацію, а кадрова служба розробляє антикризові кадрові програми, проводить постійний моніторинг ситуації і корегує виконання програм відповідно до параметрів зовнішньої та внутрішньої ситуації [5, с. 114].

Отже, кожен з наведених видів може застосовуватися при доцільних на це умовах та в поєднанні з іншими видами.

Другий критерій пов'язаний із визначенням ступеня відкритості до зовнішнього середовища та орієнтований на власний або залучений персонал. За цим критерієм виділяють два види кадрової політики – відкритий і закритий.

Відкрита кадрова політика характеризується тим, що підприємство прозоре для співробітників на будь-якому рівні при прийнятті на роботу як на низову, так і на керівну посади. Прийняття на роботу спеціалістів високої кваліфікації проводиться на основі конкурсного відбору. Цей тип кадрової політики притаманний підприємствам, що ведуть політику конкурентності, зорієнтовану на швидке зростання обсягів виробництва та завоювання передових позицій на зовнішньому ринку [5, с. 114]. Закрита кадрова політика ґрунтується на принципі просування на вищі посади тільки «своїх» працівників. Цей тип кадрової політики застосовується в умовах дефіциту кадрових ресурсів.

На нашу думку, кожен з видів має свої переваги та недоліки, але ефективнішою є відкрита кадрова політика, адже вона дає можливість пошуку більш підходящого спеціаліста з усіх запропонованих на ринку праці, на відміну від закритої кадрової політики, що зосереджується лише на кадрах, які працюють на даному підприємстві.

Дослідивши дану тему, ми можемо зробити висновки, що кадрова політика підприємства – це сукупність принципів, методів, форм, заходів і процедур із формування, відтворення, вдосконалення та використання персоналу, створення оптимальних умов праці, її мотивації та стимулювання. Кадрова політика буде ефективною лише тоді, коли буде дотримано всіх вимог, які висуваються; коли персонал підприємства, максимально використовуючи свій потенціал, виконає поставлені перед ним завдання. Критерії, що наводяться для формування виду кадрової політики, пов'язані із рівнем усвідомленості правил та норм, впливу управлінського апарату на кадрову ситуацію на підприємстві, визначення ступеня відкритості до зовнішнього середовища та орієнтації на персонал. Саме від виду залежить як саме буде здійснюватися кадрова політика на підприємстві та якого прояву вона набуде.

Список використаних джерел

1. Крушеницька О. В. Управління персоналом : навч. посіб. / О. В. Крушеницька, Д. П. Мельничук. 2-ге вид., перероб. і доп. К.: Кон-дор, 2006. 308 с.
2. Еварович С. А. Основы управления персоналом : учебно-методический комплекс / Еварович С. А.; Том. гос. ун-т, Ин-т дистанционного образования. Томск: ИДО ТГУ, 2007. URL: <http://vital.lib.tsu.ru/vital/access/manager/Repository/vtls:000245046> (дата звернення: 15.03.2021).
3. Стец В.А. Менеджмент персоналу : навч. посіб. для студентів економічних спеціальностей / В.А. Стец, І.І. Стец, М.Ю. Костючик. Тернопіль : Лілея, 1996. 180 с.

4. Денисенко М. П. Кадрова політика як основа формування інноваційної стратегії управління персоналом підприємств. *Вчені записки університету "КРОК"*. 2018. Вип. 4. С. 231-238.

5. Яковенко О. М. Кадровий потенціал: стан та проблеми розвитку. *Вісник УАДУ*. 2013. № 2. С. 113–124.

Вахно В. Д., здобувач вищої освіти 3 курсу, група СР-181

Науковий керівник – **Чічкань М. В.**, к.ю.н., доцент

Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

ОСНОВНІ ПРИЧИНИ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ ДЕФІЦИТУ ПЕНСІЙНОГО ФОНДУ УКРАЇНИ

Дослідження дефіциту Пенсійного Фонду України є актуальним, оскільки від того, яка ситуація є в Пенсійному Фонді, напряму залежить рівень пенсійного забезпечення. Наразі, Пенсійний Фонд України є дефіцитним, інакше кажучи – коштів в Пенсійному Фонді для виплати пенсій не вистачає, а тому доводиться вживати відповідні заходи, до прикладу, виділяти додаткові кошти із державного бюджету України.

Міністерство фінансів України повідомило, що в Україні за 2020 рік доходи Пенсійного фонду склали 466 млрд. гривень, а витрати - 479 млрд. гривень. Зазначимо, що різниця в 13 млрд. гривень між цими сумами і є річним дефіцитом Пенсійного фонду. У порівнянні з 2019 роком сукупні доходи зросли на 31,2 млрд. грн, тобто на 7%. У той же час дофінансування з держбюджету скоротилося на 4,5%, однією з причин цього можна вважати пандемію коронавірусу і тяжкі економічні наслідки, що були породжені карантинними обмеженнями [1]. Загальний дефіцит Пенсійного Фонду України станом на лютий місяць 2021 року становить 195,6 млрд. грн. [2]. Для порівняння, загалом на охорону здоров'я у бюджеті на 2021 рік заплановано близько 161 млрд. гривень, тобто, сума дефіциту Пенсійного Фонду України більша, ніж усі видатки на медичну сферу країни, і це після коронавірусної кризи [3].

На нашу думку, однією з основних причин дефіциту є демографічна криза. За роки незалежності в Україні значно поменшало людей працездатного віку (16-59 років): у 1991 році в цій віковій групі було 30,2 млн. осіб, станом на серпень 2020 – 25 млн. Тобто, зменшення становить близько 5 млн. осіб. При цьому кількість українців пенсійного віку з 1991 року практично не змінилася [4]. У зв'язку з цим виникає дисбаланс у пенсійному фонді України – адже та сума податків, яку сплачують люди працездатного віку зараз, не може об'єктивно покрити потреби Пенсійного Фонду у питанні пенсійного забезпечення. Загалом, подібні тенденції свідчать про «старіння нації», коли частка людей похилого віку серед усього населення становиться все більше. І подібна ситуація є дуже загрозовою для солідарної пенсійної системи, бо кількість працездатної молоді, а отже і платників податків, стає все меншою. І, вочевидь, буде ставати меншою і в майбутньому. Вирішити цю ситуацію може лише системне покращення умов життя в Україні – щоб у молоді з'явилось бажання працювати в Україні, а не за її межами, платити тут податки та головне – щоб у людей були достатні фінансові можливості для народження дітей.

Другою, не менш важливою причиною є трудова міграція. За даними Кабміну, з 2010 по кінець 2019 року з України виїхали і не повернулися близько 4 млн. українців – близько 10% працездатного населення країни [5]. Вони не сплачують податків в Україні, зокрема і

єдиний соціальний внесок, через що Пенсійний Фонд України недоотримує кошти, а відтак формується дефіцит. Вирішення, на нашу думку, полягає в тому, щоб покращити умови праці в Україні, а саме: створити додаткові робочі місця, збільшити розмір заробітних плат та забезпечити людей ефективним соціальним захистом та належною системою страхування. Не менш важливим є питання про законодавче забезпечення антикорупційних органів; зменшення корупційних схем та достатня кількість доведених до вироку корупційних справ не тільки збільшить доходи в бюджет країни, а й зробить її інвестиційно привабливою для іноземців.

Третьою причиною є різниця у розмірах пенсійного забезпечення різних верств населення. На забезпечення пенсій військовослужбовців, суддів, прокурорів, чорнобильців та інших спеціальних пенсійних програм у 2020 році пішло 131 млрд. грн. – 28,5% всіх пенсійних виплат [6]. І якщо пенсійне забезпечення чорнобильців чи інші соціальні програми для малозабезпечених людей – не викликають ніяких питань, то пенсійне забезпечення, наприклад, суддів змушує замислитися. Так, середня пенсія судді становить 67900 грн. в місяць [7]. І це при середній пенсії у 3507 гривень у місяць загалом по Україні станом на січень 2021 року [8]. Різниця – колосальна, і очевидно, не є справедливою. Тому потрібно докорінно змінювати пенсійне забезпечення саме в цьому напрямку, та зменшити розрив між пенсіями звичайних людей та пенсіями суддів, прокурорів та поліцейських.

Отже, основними проблемами, які впливають на фінансову ситуацію Пенсійного Фонду України є демографічна криза, трудова міграція та різниця у розмірах пенсійного забезпечення різних категорій населення. Вирішення зазначених проблем матиме винятково позитивний ефект для покращення стану пенсійного забезпечення і дозволить якщо не повністю, то хоча б частково покрити дефіцит у 195,6 млрд. грн., що є наявним зараз у Пенсійному Фонді України.

Список використаних джерел

1. Дефіцит Пенсійного фонду за рік зріс до 13 мільярдів [Електронний ресурс] // Слово і Діло. – 2021. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.slovoidilo.ua/2021/01/15/novyna/suspilstvo/deficyt-pensijnoho-fondu-rik-vyris-13-milyardiv>.
2. Дефіцит Пенсійного фонду становить 195,6 млрд. грн.. [Електронний ресурс] // Дебет-Кредит. – 2021. – Режим доступу до ресурсу: <https://news.dtki.ua/labor/pensions/67877>.
3. Про бюджет на медицину в 2021 році [Електронний ресурс]. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://suprun.doctor/transformatyia/pro-byudzhet-na-medicynu-v-2021-roczii.html?page1603>
4. Демографічна ситуація в Україні в період незалежності [Електронний ресурс] // Слово і діло. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.slovoidilo.ua/2020/08/21/infografika/suspilstvo/demografichna-sytuacija-ukrayini-period-nezalezhnosti>.
5. Майже 10% населення: В уряді підраховали, скільки українців виїхало за кордон [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://hromadske.ua/posts/majzhe-10-naseleण्या-v-uryadi-pidrahuvai-skilki-ukrayinciv-viyihalo-za-kordon-vid-pochatku-desyatilittya>.
6. Проблема на сотні мільярдів | Скільки грошей у Пенсійному фонді і чому так мало [Електронний ресурс] // LIGA.net. – 2021. – Режим доступу до ресурсу: <https://ua-news.liga.net/economics/articles/problema-na-sotni-milyardiv-skilki-groshey-u-pensynomu-fondi-i-chomu-tak-malo>.

7. Судьям на 22 тисячі, а военним – 300 гривень: як выросли пенсії в Україні [Електронний ресурс] // Фокус. – 2021. – Режим доступу до ресурсу: <https://focus.ua/economics/471957-sudyam-na-22-tysyachi-a-voennym-300-griven-kak-vyrosli-pensii-v-ukraine>.

8. Середня пенсія в Україні - 3507 грн., - Дані Пенсійного фонду [Електронний ресурс]. – 2021. – Режим доступу до ресурсу: <http://finbalance.com.ua/news/pfu-serednya-pensiya-v-ukrani---3507-hrn>

Вергун А. Р., здобувачка вищої освіти 1 курсу,
група КЮ-201 юридичний факультет
Науковий керівник – **Козинець О. Г.**, к.і.н., доцент
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

ЩОДО НЕОБХІДНОСТІ ДОТРИМАННЯ ПРИНЦИПІВ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ

Проблема «плагіату» є дуже актуальною в наш час. Полягає вона у невмінні викладення власних поглядів і думок. Сучасне суспільство звикло користуватися чужими роботами, видаючи їх за свої, при цьому не думаючи про наслідки, що можуть спричинити неприємності та порушення прав.

Будь-якій людині притаманно досягти вершин власними вміннями та навичками. Працюючи на науковою роботою, людина максимально викладає та аналізує знання, здобуті протягом життя. Але поступово ця робота знецінюється і втрачає актуальність з появою тенденції «масового копіювання» - плагіату.

Усвідомивши, що тенденція є доволі поширеною проблемою, утворилося таке поняття як «академічна доброчесність». Академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та проведення наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання власних або/та наукових (творчих) досягнень [1].

Про академічну доброчесність в Україні стали активно говорити з початку 2000-х років. 2017 р. було прийнято Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII, де поняття академічної доброчесності було юридично закріплене. Саме у пункті 1 статті 42-ї було зазначено, що таке «академічна доброчесність».

Так, було визначено основні принципи етики та академічної доброчесності. Існують такі принципи як:

1) принцип справедливості, рівноправності та недискримінації полягає у тому, що усі учасники освітнього процесу визнають та поважають особистість кожної людини, незалежно від її соціального, наукового чи громадського статусу, віку, статі та інше. Визначною є справедливість у викладанні, оцінці освітніх досягнень студентів, наукових дослідженнях, кар'єрному просуванні персоналу, отриманні будь-яких нагород, відзнак, ступенів, повинна ґрунтуватися на законних, прозорих, справедливих, передбачуваних, послідовних, неупереджених і об'єктивних критеріях;

2) принцип чесності, гідності та добросовісності – всі учасники освітнього процесу повинні дотримуватися чесною поведінки, гідного поводження в суспільстві, дотримання вимог законів, внутрішніх організаційно розпорядчих актів, процедур та стандартів якості, відповідати за результати своєї діяльності, добросовісно виконувати взяті на себе зобов'язання. Кожний учасник освітнього процесу повинен особисто дотримуватися

принципу чесності, гідності та добросовісності, і лише потім спонукати інших утримуватися від брехні, обману, шахрайства, крадіжок та інших форм нечесної та ганебної поведінки, які є основною зневіри у якості освіти та науки;

3) принцип поваги, довіри та толерантності – в основу відносин покладається взаємна довіра та повага як до себе, так і до інших, визнається розмаїття та багатоманітність результатів діяльності кожної людини, сприяючи вільному обміну інформацією та ідеями, залучаючи до співпраці, творчості та індивідуального розвитку. Вільний обмін ідеями і свобода висловлювань ґрунтуються на взаємній повазі, незалежно від віку, статі та Кодексу в освітній та науковій ієрархії. Усі учасники освітнього процесу з повагою та доброзичливо ставляться до інших, їхніх думок, поглядів, переконань тощо;

4) принцип компетентності та професіоналізму – усім учасникам освітнього процесу Університету необхідно здійснювати свою діяльність на високому професійному рівні, постійно підвищувати науковий і освітній рівні - «від освіти на все життя – до освіти протягом усього життя» [2, с. 5-6].

Знати принципи академічної доброчесності дуже важливо, як і не менш важливо дотримуватися цих принципів. Це стосується всіх сторін освітнього процесу. Як тих, хто здобуває освіту, т.т. студентів, так і тих, хто надає знання, т.т викладачів.

Всі мають посилатися на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей, дотримуватися норм законодавства про авторське право і суміжні права, надавати лише достовірну інформацію про методики і результати досліджень, джерела використаної інформації. Та кожен окремо має свою сферу відповідальності, а саме: викладач – надавати достовірну інформацію про власну педагогічну (науково-педагогічну, творчу) діяльність, контролювати дотримання академічної доброчесності здобувачами освіти і об'єктивно оцінювати результати навчання. А усі здобувачі освіти повинні самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного та підсумкового контролю результатів навчання (з урахуванням індивідуальних потреб і можливостей для осіб з особливими освітніми потребами) [2, с. 7].

Таким чином, визначивши, що проблема плагіату є досить актуальною у наш час, необхідність обґрунтування поняття академічної доброчесності, її принципів та саме чи не найголовніше – дотримання цих принципів викликало необхідність розробки методик та інструментарію для боротьби з цією майже всеохоплюючою проблемою. Лише користуючись власними думками, знаннями та поглядами, можна досягти значних навчальних та наукових здобутків.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про освіту» 2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/print>.
2. Кодекс академічної доброчесності Національного університету «Чернігівська політехніка» 2020. URL: <https://www.stu.cn.ua/media/files/pdf/nzop/p-yakist-kodex.pdf>.

Внукова А. О., здобувач вищої освіти гр. ПД-171
Науковий керівник – **Берднік І. В.**, к.ю.н., доцент
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

ЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ

Національна гвардія України виконує покладені на неї обов'язки, беручи участь в особливій формі адміністративно-правових відносин-правоохоронних відносинах, що виникають у сфері захисту життя, прав, свобод та законних інтересів громадян, суспільства та держави від злочинних та інших незаконних посягань, захисту громадського порядку та забезпечення громадської безпеки, а також у співпраці з правоохоронними органами – у сфері забезпечення державної безпеки та охорони державного кордону, придушення терористичної діяльності, діяльності незаконних збройних або воєнізованих формувань та терористичних організацій. Враховуючи велику кількість завдань, покладених на Національну гвардію України, та їх вирішальний характер, щодо забезпечення належного стану правопорядку на національному та регіональному рівнях, важливо вивчити етичні принципи працівників Національної гвардії, особливо в контексті реформування правоохоронної системи.

Закріплюються етичні принципи в Кодексах, і не винятком є Кодекси етичної поведінки військових та інших осіб, уповноважених виконувати державні функції в Національній гвардії України, що є узагальненням стандартів професійної поведінки, визначених Кодексом для категорій військовослужбовців та службовців Головного управління Національної гвардії України, територіальних управлінь, вищих військових навчальних закладів, баз, закладів охорони здоров'я та установ, формувань, військових частин, навчальних військових частин Національної гвардії України [1].

Державні службовці, які працюють у Головному управлінні Національної гвардії України, зобов'язані дотримуватися загальних правил етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування, що затверджені центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері державної служби. Дотримання норм поведінки є моральним обов'язком кожної військової (цивільної) посадової особи. При прийнятті на військову службу або прийнятті на роботу (призначенні на посаду) військові (цивільні) посадові особи ознайомлюються із Кодексом. Дотримання військовими посадовими особами вимог Кодексу враховується під час проведення комплексного оцінювання та атестування військовослужбовців.

Єдність, Вірність, Відповідальність, Неупередженість та Професіоналізм – є фундаментальними демократичними цінностями, що мають складати основу ментальності сучасних військовослужбовців сектору безпеки та оборони України, бути відображені в військових статутах, тексті Військової присяги, з врахуванням національних особливостей та передового світового досвіду формування ментальності військовослужбовців [2, с.105].

Усі військовослужбовці та працівники правоохоронних органів, як і інші громадяни України, є суб'єктами права і зобов'язані дотримуватися його норм. Під час виконання бойових завдань, участі в операціях військові службовці також є суб'єктом міжнародного права, включаючи право збройних конфліктів і правила застосування сили. Названі принципи становлять основу стандартів особистої поведінки військовослужбовця як громадянина. Будь-яка неправомірна поведінка, яка породжує у військовослужбовців та працівників правоохоронних органів відчуття несправедливого ставлення, є принципово несумісною зі Збройними Силами України та органами правопорядку і не повинна бути

терпимою. Дискримінація та домагання можуть також порушувати норми кримінального права: будь-яка форма дискримінації або домагань підриває довіру і впевненість, особливо у керівному складі підрозділу [3, с.59].

Військова (цивільна) посадова особа має поводити себе у відповідності до принципів, які визначені Кодексом, бути обізнаною з його положеннями.

Особа, яка порушує встановлені антикорупційним законодавством морально-етичні норми поведінки може бути встановленим порядком притягнута до дисциплінарної відповідальності.

Чесне служіння державі передбачає максимальну самовіддачу сил і часу, тому військова посадова особа має свідомо ставитися до обмеження щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності, не займатися іншою оплачуваною (крім викладацької, наукової і творчої діяльності, медичної практики, інструкторської та суддівської практики із спорту) або підприємницькою діяльністю та не входити до складу правління, інших виконавчих чи контрольних органів, наглядової ради підприємства або організації, що має на меті одержання прибутку, що належать державі чи територіальній громаді, та представляють інтереси держави чи територіальної громади в раді (спостережній раді), ревізійній комісії господарської організації) [4].

Військова (цивільна) посадова особа, яка контролює або керує іншими посадовими особами має відповідати за те, щоб вони дотримувалися положень Кодексу.

За клопотанням цивільного та військового персоналу уповноважений підрозділ з питань запобігання корупції Міністерства оборони України має право надавати методичну допомогу та консультації стосовно встановлених антикорупційним законодавством правил етичної поведінки та порядку застосування окремих положень Кодексу.

За умов аналізу та впровадження морально-етичних засад, закладених у етичних кодексах поведінки військовослужбовців та цивільного персоналу армій у процесі підготовки військовослужбовців сектору безпеки та оборони України, сааме такі особистості формуватимуть нову військову еліту, що внесе свій внесок у вирішення сучасних та майбутніх викликів та загроз з якими стикається і буде стикатися не лише Україна, а і все людство у XXI столітті.

Список використаних джерел

1. Голик М.М. Кодекс честі офіцера Збройних Сил України як чинник формування корпоративної культури. Збірник наукових праць «Гілея: науковий вісник». Дніпро, 2016. №108. С. 91-93.

2. Інформаційне суспільство в світі та Україні: проблеми становлення та закономірності розвитку: колективна монографія. за ред. В. Г. Воронкової. Запоріжжя: ЗДІА, 2017. 282 с.

3. Дубровин В. Н. Юридическая ответственность военнослужащих: справ. пособие В. Н. Дубровин, Ю. И. Мигачев. Москва, 2000. 223 с.

4. Про затвердження Загальних правил поведінки державного службовця: Наказ Головного управління державної служби України від 04.08.2010 р., № 214. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1089-10> (дата звернення: 20.03.2021).

Гапон К. С., здобувачка вищої освіти 4 курсу, група СР-171
Науковий керівник – Чічкань М. В., к.ю.н., доцент
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ В УКРАЇНІ

У історичній ретроспективі розуміння інвалідності пройшло шлях від усунення із суспільно значущих процесів представників такої когорти людей, до створення умов сприятливих для самореалізації людей з інвалідністю та інклюзії в усі сфери суспільного життя. На сьогоднішній день показником ефективності розвитку будь-якої держави є цілісна соціальна система, яка зосереджена на заходах соціального спрямування. Захист прав людей з інвалідністю та заходи соціальної інтеграції – це питання які є надзвичайно актуальними у світі.

Для українських реалій є характерним щорічне збільшення частки людей з інвалідністю. За даними Державної служби статистики станом на початок 2020 року в Україні налічується 2703,0 тисячі осіб з інвалідністю. Це близько 6% від загальної чисельності населення України. Збільшення такої частки зумовлене складною соціально-економічною ситуацією, різноманітними екологічними катаклізмами та проблемами в системі охорони здоров'я [1, с. 57].

Розуміння поняття «людина з інвалідністю» на законодавчому рівні змінилося за останні роки. Завдяки прийняттю Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо прав інвалідів» від 22.12.2011 року Україна відійшла від медичної моделі інвалідності, яка зосереджувала увагу на відхиленнях у здоров'ї та розвитку людини. Така модель застаріла та була притаманна для радянської системи управління. Натомість в Україні запроваджена соціальна модель інвалідності, яка полягає у взаємозв'язку між соціумом та людиною з інвалідністю [2]. Підтвердженням цьому є визначення поняття «людина з інвалідністю» у Законі України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю»: особа зі стійким розладом функцій організму, що при взаємодії із зовнішнім середовищем може призводити до обмеження її життєдіяльності, внаслідок чого держава зобов'язана створити умови для реалізації нею прав нарівні з іншими громадянами та забезпечити їй соціальний захист [3].

Завдяки законодавчим змінам та трансформації поняття з «інвалід» на «особа з інвалідністю», Україна закріпила одне з ключових положень Закону України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю»: «Дискримінація за ознакою інвалідності забороняється». Адаже поняттям «інвалід» законодавство таврувало людей за ознакою інвалідності, тобто поділяючи суспільство на «здорових людей» та «інвалідів». Відлуння застарілої, медичної моделі інвалідності можна прослідкувати і сьогодні: частина громадян і досі оперує понятійним апаратом, який включає такі трактування як «особа з особливими потребами» та «інвалід». Можна підсумувати, що при удосконаленні основоположних понять законодавство керувалося принципом гуманізму: перш за все – людина.

Особа з інвалідністю повноправно володіє правами і свободами, закріпленими Конституцією України (соціально-економічними, політичними та особистими). Держава поклала на себе обов'язок у забезпеченні можливості реалізації особами з інвалідністю власних прав та свобод. Тобто цей обов'язок проявляється у наступних завданнях:

- викрити та ліквідувати перепони, які заважають людині з інвалідністю задовольняти власні потреби (зробити інклюзивним громадський транспорт та об'єкти транспортної

інфраструктури, усунути архітектурні бар'єри громадських і державних установ / організацій у тому числі до підприємств);

- забезпечити соціальний захист даної категорії громадян, що включає надання різних видів виплат (пенсії, допомоги, пільги), соціальних послуг, реабілітаційних заходів та встановленні опіки (піклування);

- гарантувати умови для охорони здоров'я шляхом забезпечення медикаментами та технічними засобами на умовах і в порядку, передбачених чинним законодавством;

- забезпечити житлом на умовах і в порядку, передбачених чинним законодавством;

- сприяти виконанню індивідуальної програми реабілітації (обладнати житлові приміщення, де проживають люди з інвалідністю спеціальними засобами);

- спонукати до громадської діяльності шляхом надання відповідних умов [3; 4, с.5].

Соціальне забезпечення людини з інвалідністю включає систему пільг (наприклад безоплатний проїзд у громадському транспорті, засоби реабілітації, безкоштовні ліки) та щомісячні виплати (пенсія по інвалідності чи інші соціальні виплати). Обсяг соціального забезпечення на законодавчому рівні варіюється залежно від групи інвалідності, яка у свою чергу визначається висновком медико-соціальної експертної комісії. При цьому інвалідність визначається як міра втрати здоров'я, а група інвалідності – як ступінь втрати працездатності; ступінь розладу систем організму та функцій організму, який призводить до обмеження життєдіяльності особи з інвалідністю [3, 5]. Медико-соціальні експертні комісії керуються інструкцією, яка фактично дозволяє суб'єктивно варіювати групу інвалідності громадянину та термін її призначення. Дану інформацію підтверджує Міністерство охорони здоров'я, але варто зазначити, що у даній сфері не обходиться без зловживань. Йдеться про корупцію у сфері отримання інвалідності [6].

Отже, підсумовуючи вищезазначене можна зробити певні висновки щодо особливостей соціально-правового статусу осіб з інвалідністю в Україні. Особою з інвалідністю є людина, яка пройшла медико-соціальну експертну комісію та має відповідне посвідчення. Люди з інвалідністю на сьогоднішній день володіють усією повнотою прав, закріплених Конституцією України та поточним законодавством. Завданням держави є соціальний захист осіб з інвалідністю, сприяння інтеграції таких людей у суспільство та моніторинг діяльності державних органів щодо недопущення зловживань у сфері встановлення інвалідності. Люди з інвалідністю мають відчувати себе повноправними членами суспільства, а навколишнє середовище має бути пристосованим для таких людей.

Список використаних джерел

1. Соціальний захист населення у 2019 році. Статистичний збірник. – К 2020. – Ст. 57. URL: https://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/2020/zb/07/zb_szn_2019.pdf.

2. Виступ Міністра соціальної політики Андрія Реви на урядовому засіданні 5 грудня 2018 року щодо соціального захисту людей з інвалідністю. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/16390.html>.

3. Закон України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12#Text>.

4. Соціально-правовий статус осіб з інвалідністю у системі державного соціального захисту / В. П. Мельник // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2017. – № 2(16). – URL: <http://lj.oa.edu.ua/articles/2017/n2/17mvpdsz.pdf>.

5. Постанова КМУ «Питання медико-соціальної експертизи». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1317-2009-%D0%BF#Text>.

6. «Біржа інвалідності». Чому медико-експертні комісії не бояться вимагати гроші та що з цим робити. Денис Пристай. URL: <https://suspihne.media/66521-birza-invalidnosti-comu-medicno-ekspertni-komisii-ne-boatsa-vimagati-grosi-ta-so-z-cim-robiti/>.

Гарига-Грихно М. М., експерт, провідний фахівець з організації наукової роботи відділу забезпечення діяльності центру
Чернігівський НДЕКЦ МВС (м. Чернігів, Україна)

Остапенко А. І., здобувач вищої освіти, гр. ПД-181
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ ЛАТЕНТНИХ ЗГВАЛТУВАНЬ

Згвалтування - найсерйозніший злочин проти сексуальної свободи і сексуальної недоторканності особи. Хоча за офіційними даними, такий злочин йде на спад, але це не можна сприймати як позитивне явище, оскільки в нашому світі є латентні згвалтування. Таким чином ця тема досить актуальна в наш час.

Отже, термін «латентний» (від лат. *latens (latentis)* – прихований) як «прихований», «невидимий», «той, що не виявляє себе видимими ознаками», «dark side» - «темний бік злочинності», або «nonreported crimes» - «злочини, про які не було повідомлено поліції» так у міжнародному значенні позначається латентні злочини [1, с. 385].

Тож можна дійти в висновку, що латентне згвалтування - це злочин (згвалтування), щодо якого потерпіла не повідомляла правоохоронні органи, і цей злочин не був відображений в офіційній статистиці

Як слушно зазначає М. М. Корчовий, історично проблема згвалтувань взаємопов'язана з падінням моралі, розпустою та проституцією, що «програмувало» психологію чоловіків на схильність до сексуальної всюдозволеності, насильства та статевих оргій [2, с. 71].

У ч. 1 ст. 152 Кримінального Кодексу України закріплено, що згвалтуванням є «Вчинення дій сексуального характеру, пов'язаних із вагінальним, анальним або оральним проникненням в тіло іншої особи з використанням геніталій або будь-якого іншого предмета, без добровільної згоди потерпілої особи» [3].

Під статевими зносинами в цьому визначенні розуміється гетеро сексуальний природний статевий акт, тобто вчинення статевого акту шляхом сполучення чоловічих та жіночих статевих органів.

Дефлорація чи еяколяція для наявності складу злочину не є обов'язковою, оскільки він вважається закінченим із моменту початку статевого акту всупереч волі потерпілої особи.

Одним з критеріїв поділу латентних згвалтувань можуть бути типові ситуації та особливості поведінки злочинців: латентні згвалтування з метою самоствердження в чоловічій ролі, латентні згвалтування в середовищі молодіжних груп, латентні згвалтування знайомих жінок, латентні згвалтування на основі парафілії у вигляді садизму, та латентні згвалтування, зумовлені наявністю психопатичної симптоматики [4, с. 80].

Злочинці першого типу нападає зненацька на самотню жінку в безлюдних місцях, намагаючись не вступати із нею в контакт. Вибір жертви в цій ситуації часто буває випадковим, а характеристики потенційного потерпілого не є принциповими для гвалтівника [5, с. 55].

Психологія такого злочинця говорить про те, що такий чоловік емоційно залежний від жінки. В реальному житті такий чоловік свідомо чи не свідомо залежить від жінки яка його оточує будь то мати чи дружина. І щоб компенсувати цю залежність він чинить насильство над іншими жінками.

Такими діями він несвідомо намагається знищити психологічне домінування жінок взагалі, а не окремих осіб, а також домогтися ідентифікації з чоловічою статевою роллю, самоствердитись, набути особистісно-емоційної автономію [5, с. 58].

Досить цікавим є той факт, що особливою ознакою є те що злочинець, щоб не стати і залежним від жертви він спеціально уникає з нею контакт. Тому що в підлеглому становищі, злочинець не зможе вчинити насильство.

Такого типу згвалтувань жертви не хочуть отримати розголосу чи суспільного осуду, глибоких переживань щодо події і із таким страхом не звертаються до правоохоронних органів.

Щодо латентних згвалтувань другого типу, тобто в середовищі молодіжних груп, то вони поділяються на кілька видів.

Перший вид це коли в молодіжні злочинні групи втягують дівчат які зазвичай апатичні, слабохарактерні, легкодухі, які неодноразово піддавалися моральному чи фізичному насильству, тому такий тип жертви не повідомляють про скоєння щодо них злочину. В цих групах таких дівчат не розподіляють і так вони стають «спільними» і за їх рахунок шляхом згвалтування учасники таких злочинних груп хочуть самостверджуватись. А провокаторами, зазвичай, цих злочинів є лідери групи або інші дівчата.

Другий вид згвалтування відбуваються під час проведення спільного дозвілля з раніше незнайомими дівчатами. Важливу роль у такому злочині відіграє лідер такої групи та його особисті якості. Часто він психопат з яскраво вираженою агресією, явними або прихованими патологічними насильницькими або сексуально насильницькими відхиленнями. Переважна більшість гвалтівників - конформісти, необізнані і безвольні люди, які ніколи б не наважилися зробити такий вчинок в поодиночку [4, с. 82].

В третьому типі розглядаються латентні згвалтування раніше знайомих жінок. Жертви злочинцю могли виступати сусідами, колегами, друзями, родичами, знайомими з нічних клубів, або ж раніше мали стосунки інтимного характеру. При цьому, цікавим є те що на цей злочин могли (хоча і не свідомо) спровокувати самі жінки: поцілунки, пестощі чоловіка, залишитися переночувати. Наприклад, коли жінка з метою підвищити свою самооцінку вступає в сексуальну гру з чоловіком, фліртує з ним. Жінка в такому випадку готова вести любовну гру до певної межі, а чоловік, звичайно, про це не здогадується. І тоді коли ціль першої досягнута, їй вдалося зацікавити чоловіка, і вона не хоче продовжувати ці відносини, вона стає жорстокою та невмовною, чим і викликає в чоловіка стан розчарування. В такі моменти жінка отримує від емоційних страждань чоловіка психологічну насолоду. Такою поведінкою остання завдає удар по самооцінці чоловіка і він відчуває приниження чоловічої гідності. При таких умовах чоловік відчуває сильне сексуальне збудження, що потребує задоволення. Якщо на цьому етапі не завершуються їхні відносини то настає згвалтування.

Жертви таких злочинів нікуди не звертаються, оскільки вони розуміють, що частково винні у цих злочинах і самі намагаються врегулювати конфлікт, щодо відшкодування шкоди з гвалтівником.

Деякі гвалтівники мають збочення у вигляді садизму. Так вони отримують сексуальне задоволення коли бачать біль та страждання жінки.

Згвалтування через психопатичних симптомів не пов'язане з сексуальними відхиленнями або збоченнями. Такі згвалтування вчиняють хворі на шизофренію, які часто

не розуміють, що роблять під час галюцинацій або марення. Такі зґвалтування з меншою ймовірністю залишаться прихованими, оскільки їх виконавці найчастіше затримуються і переслідуються за законом, оскільки через свою патологію вони не можуть швидко зникнути з місця події і залишити сліди [6, с. 64].

Проаналізувавши вищенаведене, можна констатувати, що зґвалтування є насильницьким примушенням до статевого акту в тій чи іншій формі (яка найбільше збуджує гвалтівника).

Щодо латентних зґвалтувань то вони стають такими через певні обставини при яких воно виникла (спільний відпочинок певних молодіжних компаній, розпиття великої кількості алкоголю і т.д.), певні особливості самих жертв (апатичні, легко піддаються впливу, інфантильні особистісні якості) чи побоювання розголошення, осуду.

Список використаних джерел

1. Словник іншомовних слів за ред. О. С. Мельничука. Київ: Головна редакція «Українська радянська енциклопедія»(УРЕ), 1977. 776 с.
2. Корчовий М. М. Кримінально-правове та кримінологічне поняття зґвалтування. Вісник Національної академії внутрішніх справ України. 1999. Вип. 1. С. 71-75.
3. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. Ст. 152.
4. Джужа О. М. Запобігання злочинам, пов'язаним із сексуальним насильством: монографія. Київ: Атіка, 2009. 240 с.
5. Барданова Е. В. Особенности выбора жертвы преступником. Практична психологія та соціальна робота: науково-практичний та освітньо-методичний журнал. 05/2010. № 5. С. 55-58.
6. Наваляна Я.Т. Поняття та види латентних зґвалтувань. *Часопис Київського університету права*. 2014. № 4. С.64-67.

Жернова М. Г., здобувачка вищої освіти 4 курс, група КПП-171

Науковий керівник – **Толкач А. М.**, ст. викладач

Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

СУТНІСТЬ ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ

Останнім часом організована злочинність у світі кардинально змінилась як за масштабами, так і за змістом. У своїй початковій формі у ХХ ст. організована злочинність була відповідником прихованого світу мафії, гангстерів і рекетирів.

Організована злочинність являє собою ту категорію, яка широко використовується в науковій спільноті, її активна діяльність не одноразово засуджувалась представниками державної влади, а серед простого населення вона звучить як найвища злочинна поведінка, що шкодить не лише державі, а окремо кожному індивіду. У багатьох джерелах зазначається, що злочинність зміцнює свої позиції та поширює свій вплив на ледь не всі галузі життя.

Варто зазначити, що у різноманітних друкованих кримінологічних виданнях організована злочинність отримує більше чи менше місця, за її якісними характеристиками на ряду з професійною злочинністю, а саме: у сфері економіки, корупції тощо. Слід також відмітити той факт, що організована злочинність не є окремим явищем, а є частиною

злочинності загалом. При цьому поняття організованої злочинності залишається дискусійним серед вчених.

Ефективність протидії організованій злочинності багато в чому залежить від теоретичного розроблення кримінологічного поняття «організована злочинність», яке, в свою чергу, має базуватися на чіткому розумінні сутності даного явища.

Безумовно, слушною є думка Я. Гілінського про те, що важливо не стільки формальне визначення організованої злочинності, скільки розуміння її природи, сутності [1, с.182].

Вважається, що існують два основних підходи до визначення наведеного вище поняття. Перший підхід відносить до організованої злочинності ті злочини, що вчиняються групами з певними організаційними ознаками, які оцінюються судовими органами [2, с.62]. Саме він є притаманним для України. Другий підхід полягає в тому, що у відповідних нормативних актах наводиться перелік злочинів, учинення яких зараховує винних до діяльності організованої злочинності, хоча він піддається критиці багатьма кримінологами. Підкреслюється, що організовані злочинці діють вельми рухливо, їх злочини постійно змінюються. Тому неможливо наперед передбачити вичерпний перелік усіх злочинних дій, які вони можуть вчинити. Часто в законодавстві країн поєднуються ці два підходи.

Досліджуючи у своїй праці організатора кримінального правопорушення, О.О. Кваша зазначає, що «організована злочинність – це форма групової злочинності, яку утворює діяльність злочинних організацій, що мають ієрархічну структуру, спеціально пристосовану для вчинення злочинів» [3, с. 9].

На нашу думку, такі висновки про сутність організованої злочинності є дещо спрощеними, вони не сприяють формуванню основ до відмежування різного виду злочинностей за змістовними, сутнісними особливостями, а вказують на організованість як більш технічно-управлінську складову, можливу щодо будь-якої групи з розподілом ролей.

У багатьох інших джерелах зазначається, що «організована злочинність не вписується в рамки групової» [4, с.238].

На думку В. Лунєєва, «організовану злочинність можна визначити як стійке об'єднання осіб, що організувалися для спільної злочинної діяльності з корисливою метою і для досягнення контролю (влади) в певній соціальній сфері або на певній території» [5, с. 27], підкреслюючи, що корислива спрямованість – це основа організованої злочинності у разі вчиненні будь-яких злочинів.

Важливим є визначення Ю. Адашкевич, яке трактується наступним чином: «Організована злочинність – це суспільно небезпечне соціальне явище, що характеризується тісним поєднанням кримінального світу з тіншовими економічними структурами і корупцією в органах влади і управління, що виявляє себе в діяльності злочинних спільнот, які контролюють джерела протиправних, а також окремих видів правомірних доходів на певних територіях або в певних сферах соціальної практики» [6, с. 117].

На національному рівні поняття організованої злочинності законодавчо не закріплено, тому різні науковці тлумачать його на власний розсуд. На нашу думку, вдале визначення цього поняття сформулював А. Закалюк. Організована злочинність – це багатозначний різнорівневий та складноструктурований феномен суспільного життя, який виник і розвивається в результаті прагнення частини членів суспільства змінити кримінальними способами його цивілізовану, передусім правову впорядкованість в інтересах збагачення й отримання завдяки цьому фактичної влади [11, с. 184].

О. Джужа визначає організовану злочинність як системно пов'язаний комплекс злочинів, учинених учасниками стійких, ієрархізованих, злочинних структур (груп, співтовариств, асоціацій), які підтримують один одного, узгоджуючи діяльність. Мета цих

угруповань – отримати максимальний прибуток від злочинного бізнесу на певній території або у певній сфері, що перебуває під їх контролем [12, с. 165].

Отже, висвітлюючи ознаки організованої злочинності та наводячи їх перелік, різні автори називають різну їх кількість і інтерпретують останні по-своєму. Багато дослідників вважають невід’ємними ознаками організованої злочинності такі: стійкий, постійний, плановий, конспіративний характер діяльності у вигляді злочинного промислу; наявність організаційно-управлінських і забезпечувальних структур, ієрархії керівництва, єдиних норм поведінки; створення системи планомірної нейтралізації усіх форм соціального контролю; застосування спеціальних методів розвідки і контррозвідки; наявність централізованих великих грошових фондів; тенденцію до постійного розширення сфер діяльності.

Тобто, підсумовуючи викладене вище та використовуючи описані істотні ознаки організованої злочинності, можна погодитись з прийнятим у науковій літературі розумінням останньої як історично обумовленого, негативного соціального явища, що являє собою ієрархічно побудовану структуру, яка спирається на створений злочинний капітал і корупцію, що мають на меті забезпечити власне функціонування і задоволення власних потреб за допомогою збільшення капіталу. Також варто констатувати, що поняття організованої злочинності досі залишається джерелом суперечок і розбіжностей і в світовій, і у вітчизняній кримінологічній літературі. З цим можна було б змиритися, якби науково-правова невизначеність негативно не позначалася на ефективності боротьби з цим явищем.

Список використаних джерел

1. Гишинский Я. И. Криминология. Курс лекций. СПб., 2002. 378 с.
2. Закалюк А. П. Організована злочинна діяльність: сутність та потреби нормативного визначення. Новий Кримінальний кодекс України: Питання застосування і вивчення: Матер. міжнар. наук.-практ. Конф. Х., 2002. С. 62 -65.
3. Кваша О.О. Організатор злочину (кримінально-правове та криминологічне дослідження): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. К.: Радянська школа, 1999. 18 с.
4. Криминологія: Загальна та Особлива частини: підруч. І.М. Даньшин, В.В. Голіна, М.Ю. Валуйська та ін.; за заг. ред. В.В. Голіни. 2-ге вид., перероб. і доп. Х.: Право, 2009. 288с.
5. Организованная преступность. Круглый стол. Ред. А. Долговой, С. Дьякова. М.: Юрид. лит., 1989. 326 с.
6. Организованная преступность. Под ред. А. И. Долговой, С. В. Дьякова. М.: Криминологическая ассоциация, 1993. 328 с.
7. Закалюк А. Курс сучасної української криминології: теорія і практика: у 3 кн. Київ: Ін Юре, 2007. 712 с.
8. Криминологія: навч. посіб. О. Джужа, В. Василевич, Ю. Іванов та ін. За заг. ред. О. Джужі. Київ: Прецедент, 2006. 208 с

Кальян А. В., здобувачка вищої освіти 1 курсу, група КЮ-201
Науковий керівник – **Нітченко А. Г.**, к.і.н., доцент
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м.Чернігів, Україна)

ДО ПРОБЛЕМИ СПІВВІДНОШЕННЯ НОРМ ПРАВА І НОРМ МОРАЛІ

Дотримання прав та законних інтересів громадян забезпечується законом, котрий породжений нормами права. Саме вони є джерелом впровадження належної поведінки у державному суспільстві, як системі, котра не може існувати без певних регуляторів. Отож питання забезпечення плідного функціонування усіх структурних елементів норми права без зв'язку із мораллю, котра виступає на перший план у регулюванні поведінки індивідів, виявлення чинників, які є провідними у встановленні безпосередньо зв'язків права і моралі залишається відкритим.

Метою цієї роботи є виявлення факторів, котрі впливають на стан доведення чи спростування зв'язків між правом та мораллю, як особливим чинником забезпечення справедливої та неупередженої дії права; дослідження основних думок щодо взаємодії цих елементів у суб'єктивному світлі наукових праць.

Проблематику зв'язку права та моралі досліджували такі науковці у сфері права, як: С. Алексєєв, О. Зайчук, О. Скакун, Ю. Тихомиров, В. Селіванов, Г. Мальцев та інші. Так, Ю. Крисюк зазначає, що такі категорії, як право та мораль, є динамічними, тому виявлення сутності їх взаємозв'язку може бути лише у тому разі, коли має місце бути органічна взаємодія моральної та правової свідомості, етичних та правових норм тощо. Право способом встановлення казуальної залежності налагоджує контакт із соціумом, де первинним регулятором відносин, у першу чергу, є мораль. Отож, у тому разі, коли соціально-правові відносини не будуть відповідати людській природі, точки, що допомагають їм закріпитися в антропосоціосфері, просто безслідно зникнуть [1, с.8]. А ось О. Сидоренко з цього приводу висуває думку, що з огляду на ряд спільних рис (системність, нормативність, спільна мета і цінності і т.д.) та відмінних (різні форми вираження, притягнення до відповідальності тощо), право та мораль однозначно перебувають у постійній залежності. Саме ці дві категорії у результаті взаємодії дають початок існуванню політичної та правової культури у державі. Тож факт функціонування права та моралі із наявністю накладання сфер впливу є безперечним [2, с. 412].

Факт первинного управління стадом нормами моралі приводить до думки, що без моралі право існувати не змогло б тому, що саме сприйняття правильного та загальноприйнятого проходить через свідомість людини, її внутрішнє ставлення до зовнішньої регламентації життя. А суб'єктивний підхід до вивчення даного питання наштовхує на розходження основних підходів, методів дослідження, а відповідно і висновків загалом.

Як відомо, норма права – це регулятор суспільних відносин, а це означає, що вона безпосередньо пов'язана із суспільною мораллю. Оскільки мораль є системою норм і принципів, які виникають із потреби узгодження інтересів індивідів один з одним і суспільством, спрямовані на регулювання поведінки людей відповідно до понять добра і зла і підтримуються особистими переконаннями, традиціями, вихованням, силою громадської думки, то очевидно, що держава, закріплюючи норми права, використала мораль як основну базу їх регулювання [3, с. 265].

Поняття правової культури суспільства нерозривно пов'язане зі способами та засобами регулювання правових норм. Звідси можна зробити висновок, що правова

культура є моральним обов'язком громадянина. Отже, кожен індивідум повинен сприймати правову базу, як належний елемент сприйняття свідомістю цього життя.

Відношення до взаємодії права і моралі відображає рівень розвитку власної трансформаційної можливості мозку визнавати та удосконалювати форми і типи належної поведінки, що була б прийнятною для людського суспільства. Це означає, що кожна людина здатна сприймати норму права, як виразник загальнолюдського поняття гарної поведінки, котре, у свою чергу, бере витоки у моралі.

Мораль здійснює регулятивний вплив на поведінку людей, тому вона має спільне функціональне призначення з правом, що дає поштовх до свідомого поєднання цих понять у полі соціальних зв'язків. Масштаби потреб удосконалення поведінки спричиняють необхідність власного розуміння правил такої поведінки, що закріплені у правових нормах і санкціоновані державою. Як мораль, так і норма права мають єдину духовну природу, єдиний ціннісний стрижень. Таким стрижнем є справедливість, котра виступає базою формування дійсно мирних відносин. Саме мирні відносини можуть бути обумовлені виключно матеріальним і духовним розвитком суспільства. Прикладом поєднання норм права і моралі є демократичні відносини у країнах з республіканською формою правління. Адже саме влада народу здатна забезпечити злагоду у відносинах шляхом задоволення як колективних, так і індивідуальних інтересів, що призведе до такого явища як моральність правових норм.

Отже, зв'язок між правом та мораллю, на нашу думку, однозначно існує. Саме такий зв'язок дає поштовх до змін норм права під впливом норм моралі спричинених модифікаціями суспільної свідомості, котрі відбуваються у зв'язку з еволюцією суспільних та правовідносин. Саме мораль сприяє узгодженню права із людськими інтересами, бо вона має спільну основу з правовими нормами – справедливість і відповідність поняттям добра.

Список використаних джерел

1. Крисюк Ю. П. Мораль і право: проблеми співвідношення. С. 8. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/153577626.pdf> (дата звернення 21. 03. 2021).
2. Сидоренко О. Право та мораль як основні способи правового впливу на поведінку суб'єктів. С. 412. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/6679/Sidorenko%20Pravo.pdf;jsessionid=A2403109CE3419533FD82EE7390DEF2A?sequence=1> (дата звернення 21. 03. 2021).
3. Скакун О. Ф. Теорія держави і права: підручник. / пер. з рос. Харків: Консум, 2001. 656 с.

Керноз Н. Є., ст. викладач

Присяжний В. В., здобувач вищої освіти 1 курсу, група ЦГЮ-201
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

ЩОДО СУДДІВСЬКОГО КОРПУСУ В УКРАЇНІ: ПОДОЛАННЯ КРИЗИ

Дотриманню засади, проголошеної в статті 13 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 року, щодо права кожного на «ефективний засіб правового захисту у відповідному національному органі» мала сприяти конституційна судова реформа 2016 року в Україні (щодо правосуддя), оскільки в країні була необхідність у подоланні кризової ситуації, що склалася у системі судоустрою, зокрема в суддівському корпусі, чим порушувалися права та свободи громадян при доступі до правосуддя.

Про кризовий стан кадрового забезпечення у системі судоустрою України на 23.11.2016 року свідчить інформація, надана 675 судами України, а саме: 585 місцевими загальними, 25 окружними адміністративними, 25 місцевими господарськими, 25 апеляційними загальними, 8 апеляційними адміністративними, 7 апеляційними господарськими: штатна кількість суддів складала 7968 суддів: фактично працювало 6228 суддів - 78% штатної чисельності (далі – ш. ч.), але з них здійснювали правосуддя лише 4937 суддів - 62% від ш. ч. та 72% від фактичної чисельності (далі – ф. ч.) суддів; 13 суддів досягли граничного віку перебування на посаді, у 914 суддів закінчився 5-річний термін повноважень - 15% від ф. ч., 26 суддів відсторонені від посад, 205 суддів не прийняли присягу, 73 судді прикріплені до інших судів; 525 суддів мали намір звільнитися.

Про ускладнення кадрової ситуації у судах України свідчили нетипові ситуації, зокрема: не здійснювали правосуддя судді, прикріплені до інших судів (73 судді); судді не здійснили переміщення разом з установою (на роботу не виходили, письмової згоди на переведення в іншу місцевість разом з установою не надали, з власної ініціативи не виконували повноваження (10 суддів); призначені судді не прибули до суду; закінчився 5-річний термін повноважень; заповненість штатних посад суддів у 72 судах не перевищує 50%; по одному судді могли здійснювати правосуддя у 65 судах України (але якщо суддя піде у відпустку/на лікарняний - неможливо утворити склад суду); по 2 судді могли здійснювати правосуддя у 191 судах; були суди із судьями, що перебували у штаті суду, але не могли здійснювати правосуддя (5 судів: Карлівський райсуд Полтавської обл., Шполянський райсуд Черкаської обл., Магдалинівський райсуд Дніпропетровської обл., Новгородівський міський Донецької обл., Савранський райсуд Одеської обл.); навіть були суди без жодного судді, призначеного на посаду (4 суди: Лохвицький райсуд Полтавської обл., Козівський райсуд Тернопільської обл., Яремчанський міський суд Івано-Франківської обл., Радивилівський райсуд Рівненської обл.). Отже, доступ до правосуддя був обмежений у 56 кримінальних справ щодо 60 осіб; 48 матеріалів в порядку КПК/КВК; 1240 справ про адміністративні правопорушення; 3190 цивільних справ, в т.ч. окремого провадження; 175 справ у порядку адміністративного судочинства[1], що є неприпустимим.

Закон України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 року № 1402-VIII (далі – Закон № 1402-VIII) визначив статус і повноваження Вищої кваліфікаційної комісії суддів (далі – ВККС) України: ведення обліку даних про кількість посад суддів у судах, у т.ч. вакантних, проведення добору кандидатів для призначення на посаду судді, організація проведення щодо них спеціальної перевірки та прийняття кваліфікаційного іспиту, внесення до Вищої ради правосуддя (далі - ВРП) рекомендації про призначення кандидата на посаду судді, внесення рекомендації про переведення судді, крім переведення як дисциплінарної

санкції та інші [2]. Тобто ця комісія мала б виконувати важливу роль у проведенні судової реформи України, метою якої була адаптація українського законодавства до європейських стандартів. Але Законом України «Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та деяких законів України щодо діяльності органів суддівського врядування» від 16.10.2019 року № 193-IX були внесені зміни, зокрема щодо складу ВККС України: «входять дванадцять членів, які призначаються Вищою радою правосуддя за результатами конкурсу строком на чотири роки» [3], які були визнані неконституційними згідно з Рішенням Конституційного Суду № 4-р/2020 від 11.03.2020 [4], що унеможливило створення конкурсної комісії для проведення конкурсу на зайняття посади члена ВККС України та проведення конкурсу на зайняття посади її члена, хоча про початок було оголошено рішенням Вищої Ради правосуддя від 12.12.2019 року № 3474/0/15-19.

Подоланню прогалин законодавства частково сприяло прийняття Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» щодо відрядження суддів та врегулювання інших питань забезпечення функціонування системи правосуддя в період відсутності повноважного складу Вищої кваліфікаційної комісії суддів України» від 04.06.2020 року № 679-IX (далі – Закон № 679-IX), оскільки його нормами було врегульовано строк відрядження (1 рік) та нові повноваження ВРП, а саме: - обмеження загального строку відрядження судді (до 2 років) лише за певних умов: «... якщо обставини, що були підставою відрядження судді, продовжують існувати, за зверненням голови суду, до якого суддя відряджений, та за згодою такого судді Вища рада правосуддя продовжує строк відрядження, але не більше ніж на один рік»; - за поданням ВККС України може ухвалити рішення про дострокове закінчення відрядження судді, при цьому він мав повернутися на роботу до суду, з якого був відряджений; за таких обставин визначення нового судді (колегії суддів) для розгляду справ, які знаходилися на розгляді у судді та не розглянуті ним по суті мало б здійснюватися ЄСІТС [5], яка на жаль так і не запроваджена.

Суттєво розширена компетенція ВРП у період відсутності повноважного складу Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, оскільки вона наділена новими повноваженнями щодо ухвалення без рекомендації чи подання ВККС України рішення про: - відрядження судді до іншого суду того самого рівня і спеціалізації та про дострокове закінчення відрядження судді; - переведення судді відповідно до Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України», а якщо у такого судді закінчиться строк повноважень - внесення Президенту України подання про призначення на посаду судді до суду, визначеного в рекомендації ВККС України про переведення, при умові, що до набрання чинності Законом № 679-IX, суддя пройшов кваліфікаційне оцінювання відповідно до закону; - внесення Президенту України: а) подання про призначення на посаду судді, повноваження якого припинилися у зв'язку із закінченням строку, на який його було призначено, якщо до набрання чинності Законом № 679-IX, колегією ВККС України було визнано суддю таким, що відповідає займаній посаді; б) подання про призначення судді у відставці до суду тієї самої спеціалізації, але не вищого рівня (крім Верховного Суду) лише за його заявою, при умові, що до набрання чинності Законом № 679-IX, він пройшов кваліфікаційне оцінювання відповідно до закону; - внесення змін до порядку відрядження судді до іншого суду тієї самої спеціалізації [5].

Хоча у 2020 році присягу склали 437 новопризначених суддів, це не змінило кризової ситуації в суддівському корпусі України, оскільки станом на 01.01.2021 року фактично зайнято 5191 посади судді, але здійснювали правосуддя лише 4991 суддя, вакантними залишаються 1867 посад [6]. Є надія, що прийняття Закону «Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та деяких законів України щодо відновлення

роботи Вищої кваліфікаційної комісії суддів України» № 3711-д, цьому сприятиме, законопроект якого 03.03.2021 року прийняли за основу в першому читанні з поправками.

Список використаних джерел

1. Щодо кадрової ситуації, яка склалася у судах України: Рішення Ради суддів України № 87 від 02.12.2016. URL: <http://www.rsu.gov.ua/ua/events/risenna-rsu-no-87-vid-02122016-sodo-kadrovoi-situacii-aka-sklalasa-u-sudah-ukraini>(дата звернення: 20.03.2021).

2. Про судоустрій і статус суддів: Закон України № 1402-VIII від 02.06.2016. Дата оновлення: 10.12.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19/ed20201210> (дата звернення: 20.03.2021).

3. Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та деяких законів України щодо діяльності органів суддівського врядування: Закон України № 193-IX від 16.10.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/193-20#n6>(дата звернення: 20.03.2021).

4. Рішення Конституційного Суду України № v004p710-20 від 11.03.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v004p710-20#n78> (дата звернення: 20.03.2021).

5. Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» щодо відрядження суддів та врегулювання інших питань забезпечення функціонування системи правосуддя в період відсутності повноважного складу Вищої кваліфікаційної комісії суддів України: Закон України № 679-IX від 04.06.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-20/conv#n5> (дата звернення: 20.03.2021).

6. Загальна інформація про кількість суддів та чисельність працівників апарату судів станом на 01.01.2021: Таблица № 2 до Звіту про огляд витрат ДБ України у сфері судової влади. URL: https://kzm.rv.court.gov.ua/img/files/file_4632.pdf (дата звернення: 20.03.2021).

Коновал В. В., здобувачка вищої освіти 1 курсу, група КЮ-202

Науковий керівник – **Пузирна Н. С.**, к.ю.н., доцент

Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

ПОНЯТТЯ ПРАВООХОРОННОГО ОРГАНУ ТА ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Правоохоронні органи та правоохоронна діяльність є найважливішою складовою механізму держави тому, що уповноважується державою для професійного виконання захисту та охорони основ конституційного ладу, який включає в себе: свободи та законні інтереси людини та громадянина держави, їхні права, законність та правопорядок.

Забезпечення вище зазначених компонентів є важливою складовою побудови соціалістичної демократичної правової держави та чіткого функціонування громадянського суспільства.

Чинне законодавство нашої країни не дає чіткого визначення поняттю «правоохоронна діяльність». Зі змістом цього поняття триває дискусія, існує багато вилучень на цю тему, які мають право на існування, також існують різні думки про те, які органи варто вважати правоохоронними.

Наприклад, деякі науковці вважають, що правоохоронна діяльність відноситься лише до діяльності компетентних на те державних органів сфери боротьби зі злочинністю. Інші науковці відносять правоохоронну діяльність до діяльності не тільки зі злочинами, а й

іншими правопорушеннями. Третя група науковців наполегливо стверджують, що правоохоронна діяльність також відноситься і до діяльності щодо підтримки суспільного порядку, тобто, патрулювання, забезпечення правопорядку під час проведення масових заходів і тому подібне. [1, с 31-32]

На сучасному етапі в Україні відбувається реформування правоохоронної системи і тому досі не має чіткого визначення поняття «правоохоронний орган».

В головному джерелі права нашої країни сказано: «Завдання щодо забезпечення державної безпеки і захист державного кордону України покладається на відповідні військові формування та правоохоронні органи держави, організація і порядок діяльності яких визначається законом», ч. 3 ст. 17 Конституції України. [2]

Тобто, Конституція України проголошує, що правоохоронні органи – це органи, на які покладаються спеціальні завдання, щодо забезпечення державної безпеки та захисту державного кордону.

Ми погоджуємося, з вченими які вважають, що до компетенції правоохоронного органу слід віднести і охорону та захист прав і свобод людини та громадянина

Існують різні погляди на визначення понять «правоохоронні органи» та «правоохоронна діяльність» у підручниках теорії держави і права та судових і правоохоронних органів.

В. Тацій стверджує, що в результаті поширеного тлумачення до поняття правоохоронних органів входять майже всі органи виконавчої влади, які будь-яким чином виконують правоохоронні функції. [3, с. 287]

Ю. Ведерніков, А. Папірний, Р. Тевлін визначають, що правоохоронні органи – це державні органи, основою яких є забезпечення законності й охорона правопорядку, боротьба із правопорушенням, охорона законних прав та інтересів громадян, юридичних осіб, суспільства і держави в цілому. [4, с. 46]

Або інше поняття правоохоронних органів – це колективи службовців, що здійснюють державні та недержавні функції контролю, досудового слідства, нагляду, охорону природи, свобод та законних інтересів людини та громадянина, охорону і захист усіх форм власності та виконують інші правоохоронні функції. [5, с. 261]

Також правоохоронні органи здійснюють контроль та нагляд за додержанням Конституції, законів та іншими нормативно-правових актів, забезпечувати правопорядок, застосовувати заходи державного примусу до правопорушників, характерними рисами яких є здійснення правоохоронної діяльності.

К. Гуценко та М. Ковальов визначають правоохоронні органи через спеціально створені органи для виконання завдань правоохоронної діяльності. [4, с. 47]

Правоохоронна діяльність – це державна правомірна діяльність, що полягає у впливі на поведінку людини (групи людей) із боку уповноваженої державою посадової особи шляхом охорони права, припинення або розгляду порушеного права, його виявлення або розслідування з обов'язковим додержанням установлених у законі процедур для цієї діяльності. [6, с. 149]

Правоохоронні органи та правоохоронна діяльність тісно пов'язані між собою тим, що юрисдикція органів полягає в повноваженнях, які делеговано державою та встановлюють обсяг їх компетенції, способи розгляду й прийняття рішень та порядок їхнього оскарження.

Поряд з правоохоронними органами, які також вирішують поточні та перспективні питання в різних напрямках діяльності, а саме: освіти, науки, техніки, обороноздатності, політики тощо, у державі існують органи, що створені тільки з метою охорони та захисту права – правоохоронна діяльність.

Аналізуючи вище сказане можна зробити короткий висновок, що для здійснення правоохоронної діяльності створюються відповідні органи, що в свою чергу під обороною правоохоронної діяльності.

Отже, правоохоронні органи – це державна установа, яка діє в системі органів публічної влади й виконує відповідно до правових приписів публічні функції, в різних сферах внутрішньої та зовнішньої діяльності держави, які направлені на додержання та реалізацію прав і свобод громадян, законності та правопорядку із додержанням встановлених законом правил та процедур відповідно до своєї компетенції.

Правоохоронна діяльність здійснюється уповноваженими на те органами, які мають певні юрисдикційні й організаційні відмінності від інших органів держави.

Список використаних джерел

1. Мельник А. І. Правоохоронні органи та правоохоронна діяльність. Навчальний посібник. К.: Атіка, 2002. 576 с.

2. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.

3. Тацій В. Я. Щодо визначення поняття та системи правоохоронних органів у Концепції внесення змін до Конституції України (концептуальні підходи): доповідь Комісії Конституційної Асамблеї з питань правоохоронної діяльності / В. Я. Тацій // Вісник конституційної асамблеї. 2013. № 1. С. 286–293

4. Нагорна В. В. Щодо проблеми визначення поняття «Правоохоронні органи» у правовій науці та законодавстві України. Юридичний науковий електронний журнал. 2014. № 3. С. 44-47.

5. Гель А. П. Судові та правоохоронні органи України: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / Гель А. П., Семаков Г. С., Кондракова С. П. К.: МАУП, 2004. 272 с.

6. Загуменна Ю. О. Правоохоронні органи: поняття ознаки, функції, особливості діяльності. *Право і безпека*. 2010. № 3. С. 145-150. [Електронний ресурс] Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pib_2010_3_33

Коновал В. В., здобувачка вищої освіти 1 курсу,
група КЮ-202 юридичний факультет
Науковий керівник – **Козинець О. Г.**, к.і.н., доцент
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

ХАРАКТЕРИСТИКА ОСНОВНИХ РИС КОЗАЦЬКОГО ЗВИЧАЄВОГО ПРАВА

За умов відсутності цілісної держави та перебування українських земель під юрисдикцією інших країн Гетьманщина відіграла вирішальну роль у формуванні української державності, що стало фундаментом у становленні української національної самосвідомості.

Козацькому праву присвятили свої дослідження Бедрій М., Грозовський І., Атаманова Н. та інші.

Найпершою формою права в історії людства був звичай, який посідав провідну роль на початку становлення правової системи в цілому. Звичаєве право займало ґрунтовне місце в усіх, без винятку, давніх народів, і водночас виступало регулятором суспільних відносин.

Правовий звичай широко використовувався у рабовласницькому та ранньофеодальному суспільствах. Впевнено можна говорити про те, що в часи Київської Русі одночасно існували форми звичаєвого язичницького права та кодифіковані системи державного християнського упродовж цілого тисячоліття.

Витоками звичаєвого права можна вважати саму природу людського суспільства, яке забезпечує своє самовідтворення та майбутнє.

Звісно, козацьке звичаєве право не могло базуватися виключно на правовідносинах нового суспільного стану. Воно має глибоке історичне коріння і певне визначення. Тому можна виділити три основні чинники утворення козацького права, які визначили його зміст:

- успадкування більш давніх правових норм українського народу (мова йде про чинні в той час формування козацтва українські правові звичаї),
- формування нових норм на основі військової суспільної адміністративної та судової практики (ці норми були наділені духом свободи, демократії, поєднанням із військовою дисципліною),
- рецепція звичаєво-правових норм інших народів [1, с. 79].

Козацьке право визнавалося не лише як звичаєве, а й як національне право. В ньому майже не було впливу польського, литовського, руського та татарського права.

Звичаєве право козаків є не писаним законом, а є «стародавнім звичаєм, словесним правом і здоровим глуздом», тобто законодавчі норми козаків захищали, в першу чергу, потреби цієї спільноти – свободу, рівність, демократію, озброєння, а також до потреб відносилися дисципліна, єдність та покора керівництву під час військових дій [2, с. 80]. Взагалі ця форма права працювала доволі успішно, а відсутність письмового оформлення не чинила ніяких перешкод тому, що неписані норми дотримувалися досить чітко.

І. Грозовський зазначав, що в XVI ст. козацьке право було корпоративним та становим тому, що спочатку воно діяло в межах не чисельної козацької спільноти, а потім – тільки в суспільному стані козацтва. Також право надіяло населення Запорізької Січі різним правовим статусом відповідно до їхнього суспільного поділу [2, с.78].

З утвердженням Запорізької Січі як військового та політичного центру роль козацького права зросла, а його система почала еволюціонувати та вдосконалюватися.

В. Кульчицький переконаний, що козацьке право – це сукупність приписів, які виникли на території Запорізької Січі. Вчений зазначав: «звичаєве право Запорізької Січі, доповнене правовими актами місцевої військово-адміністративної влади, вважалося

народним правом, користувалося великим авторитетом, охоронялося державою та народними традиціями і навіть одержало своєрідну назву – козацьке право. Норми козацького права становили основу правової системи Гетьманщини, що існувала до 1840-1842 рр.» [3, с.324-325].

Козацьке звичаєве право приділяло велику увагу регулюванню владних відносин. Влада в Запорізькій Січі мала триступеневу структуру: вищий рівень, що включав в себе загальну військову раду та кіш, середній рівень – паланкове управління та низовий рівень і курінне управління. Ця структура стало фундаментом для подальшої розбудови механізму Козацької держави з поділом на загальнодержавний, полковий та сотенний рівень влади [4, с. 8].

Політичним лідером Запорізької Січі був кошовий отаман, який мав вищу військову, судову, адміністративну та навіть духовну владу. Все це було необхідно для чіткого виконання складних військових операцій, в яких він поставав керівником із широким повноваженнями.

На Запорізькій Січі існувало поняття виборів, на яких щорічно переобирали кошового отамана, що збалансовувало владу. Звичаєве право гарантує демократизм козаків. Представницьким органом козацтва виступала діяльність загальної військової ради, в якій кожен козак мав право голосу та міг вільно, без цькування висловити власну думку щодо різних питань.

Козаки мали чітке уявлення про власність, вона поділялася на колективну та приватну. Поняття приватної власності було обмеженим, воно зумовлювалося власністю лише однієї особи, а відтак було нагальним. До змісту колективної власності, зазвичай, входила колективна праця козаків, виражалася вона в мисливстві, рибальстві, чумакуванні та військових походах.

Право власності за звичаєвим правом набувалося на певних підставах, до яких входило: власноруч створенні речі, отримання плоду від речі, частина від розподіленої здобичі, укладення договору, отримання спадщини, знахідка, давність володіння. Окремим інститутом права було набуття власності на землю. До цього поняття входило: оволодіння землями, які не мали власника.

Звичаєве право козаків ґрунтувалося на засадах рівноправності учасників козацького товариства, а головне серед козаків не допускалося жодних дискримінацій у майнових відносинах.

На Запорізькій Січі поширеними були договори. Укладалися вони на різних підставах – купівля-продаж, міни, дарування, найму та багато інших. Укладання договорів між козаками супроводжувалося чітким дотриманням певних формальностей, тому факт укладання договору супроводжувався рукостисканням, могоричем, присутністю свідків тощо.

У козацькому звичаєвому праві найбільшого розвитку набуло кримінально-правове регулювання, особливо норми, що встановлювали покарання за злочини.

Законодавство козаків розмежовувало цивільно-правову відповідальність від кримінальної. Злочини вчинені на Запорізькій Січі поділялися за певними категоріями, а саме: злочини проти особи, проти власності, проти військової служби, проти публічної влади та проти моралі. Відповідальність за вчинення злочину на Запорізькій Січі наступала з 16 років, навіть психічно хворі люди повинні були постати перед судом.

Метою покарання за вчинення будь-якого злочину було перевиховання злочинця, кара за вчинене, відновлення прав потерпілого, залякування злочинця та покута гріха. До видів покарань належали: смертна кара, вигнання з Січі, фізичні покарання, ув'язнення, ганебні покарання [5, с. 159].

Отже, козацьке право як історичний тип звичаєвого права формувалася у степових умовах, доповнювалося народними надбаннями попередніх епох і стало визначальним чинником формування правової системи Козацької держави. Норми права ґрунтувалися на принципах свободи, справедливості та рівноправності.

Список використаних джерел

1. Бедрій М. Козацьке право як історичний тип українського звичаєвого права (XVI ст. – 40 рр. XIX ст.). Матеріали наук.-прак. конф., Львів: Вісник Львівського університету, 2015, С. 78-85.
2. Грозовський І.М. Козацьке право. *Право України*. 1997. №6. С. 76-80.
3. Кульчицький В.С. Історія держави і права України. К.: Ін Юре, 2008. 624 с.
4. Атаманова Н. В. Історико-правове підґрунтя правового порядку доби Запорозької Січі. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія : Право. 2015. Вип. 30(1). С. 7-10.
5. Бойко І. Й. Кримінальні покарання в Україні (IX – XX), Львів, 2013. 408 с.

Кот В. В., здобувач вищої освіти 2 курсу, група АЮ-191
Науковий керівник – **Козинець І. Г.**, старший викладач
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

АДМІНІСТРАТИВНА ТА ДИСЦИПЛІНАРНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ: КРИТЕРІЇ ВІДМЕЖУВАННЯ

Юридична відповідальність є однією з основних елементів правової системи. За загальноприйнятою практикою відповідальність можна вважати, як засіб державного примусу до особи, яка вчинила правопорушення шляхом застосування до особи певних обмежень майнового або морального характеру. Одним із видів юридичної відповідальності є адміністративна відповідальність, тому, характеризуючи її сутність необхідно звернути увагу на об'єктивну зовнішню схожість із дисциплінарною відповідальністю, оскільки це впливає на призначення адміністративних покарань за проступки, які були вчинені особою при виконанні своїх трудових обов'язків, хоча в таких випадках повинна накладатися дисциплінарна відповідальність відповідно до правил трудового законодавства. В зв'язку з цим особливої актуальності набуває питання розмежування адміністративної відповідальності від дисциплінарної відповідальності, чим відрізняється адміністративний проступок від дисциплінарної провини.

Адміністративна відповідальність як один з різновидів юридичної відповідальності, є її складовою частиною, а тому вона не може сприйматися як щось повністю відокремлене від інших видів юридичної відповідальності, адже її систематизуючою основою є необхідність відповісти за скоєні власні вчинки, дії, а також взяти на себе вину зі їхні наслідки. Однак, незважаючи на значну кількість спільних рис, адміністративна відповідальність має цілу низку своїх особливостей, що відрізняє її від інших видів юридичної відповідальності, в тому числі і дисциплінарної. Адміністративна відповідальність настає за вчинення адміністративного правопорушення. Як зазначає Кодекс України про адміністративні правопорушення (далі – КУАП), адміністративним правопорушенням є протиправна винна дія чи бездіяльність, яка посягає на громадський порядок, власність, порядок управління, права і свободи громадян і за яку законодавством

передбачено адміністративну відповідальність (ст.9 КУАП) [1]. Основними критеріями розмежування можна вважати: підстави притягнення до відповідальності, санкції, наслідки притягнення до відповідальності, особливий суб'єктний склад, який може вирішувати питання про притягнення до адміністративної відповідальності, а також процесуальні норми, які визначають порядок здійснення адміністративного судочинства.

На основі визначеного кола критеріїв ми можемо перейти до визначення особливостей юридичної відповідальності за кожен з таких проступків. Найбільшою мірою специфічні риси адміністративної відповідальності проявляються за допомогою її порівняння й відмежування від інших видів юридичної відповідальності в тому числі і дисциплінарної, яка займає значне місце серед інших видів юридичної відповідальності. [2, с. 168]. Так, досліджуючи питання співвідношення адміністративної відповідальності з дисциплінарною, можна зауважити, що їхня зовнішня схожість призвела до того, що науковці помилково відносять дисциплінарну відповідальність до одного з інститутів адміністративного права [3, с. 117].

Між адміністративною та дисциплінарною відповідальністю можна прослідкувати значку схожість, так їх характерними рисами є винність, караність та протиправність, однак незважаючи на низку спільностей, вони мають досить ключові відмінності. По-перше, говорячи про той чи інший вид юридичної відповідальності потрібно з'ясувати їх правову природу. Так, природа адміністративної відповідальності є публічно-правова, оскільки обов'язок додержуватися правил, за які передбачено відповідальність встановлено на законодавчому рівні [4, с.391]. А от природа дисциплінарної відповідальності є цивільно-правова, що проявляється у тому, що обов'язок додержуватися встановлених правил поведінки відповідними суб'єктами при виконанні ними трудових обов'язків приймається в добровільному порядку. Адміністративна відповідальність настає за посягання на суспільні відносини, що охороняються нормами адміністративного законодавства. Так, об'єктом посягання, як уже зазначалося є конституційний лад, порядок управління, права та свободи громадян, власність, а отже, якщо особа вчинила щодо перелічених об'єктів певні незаконні дії, то вона може бути притягнута до адміністративної відповідальності. Уразі встановлення такої відповідальності, до особи правопорушника можуть бути застосовані санкції перелік яких міститься в КУАП. Дисциплінарна відповідальність настає виключно за порушення трудової дисципліни, і санкції, що накладаються на правопорушника не є настільки значними як при адміністративній відповідальності [4, с.392]. Правопорушнику може бути оголошена догана, позбавлення премії, почесних нагород тощо. По-друге, різний суб'єктний склад, уповноважений на застосування певних видів санкцій. Так, суб'єктом, який вправі розглядати справи про дисциплінарні проступки є керівник колективу, в якому винна особа працює. Між керівником та підлеглим обов'язково має бути стійкі організаційні зв'язки підпорядкування [4, с.392]. Щодо адміністративної відповідальності, то суб'єктами уповноваженими на розгляд справ про адміністративні проступки є спеціальні органи визначені на законодавчому рівні, які мають для цього специфічні повноваження. По-третє, санкції, що застосовуються у процесі притягнення до відповідальності мають різний моральний та майновий характер, що пов'язано зі ступенем суспільної шкідливості того чи іншого правопорушення. По-четверте, підстави для притягнення до адміністративної відповідальності визначені на законодавчому рівні в такому законодавчому акті як КУАП, а от підстави для притягнення до дисциплінарної відповідальності є більш локальними і можуть бути визначені актами керівників підприємства, установи, організації, хоча основні моменти передбачені Кодексом законів про працю України, та пов'язаними з ним законодавчими актами.

Отже, на основі вище наведеного можна зробити наступні висновки:

- 1) адміністративна та дисциплінарна відповідальність є особливими видами юридичної відповідальності, що мають певні специфічні відмінності;
- 2) в основі розмежування адміністративного проступку від дисциплінарного лежить ступінь суспільної шкідливості, та суб'єкт вчинення згаданих правопорушень;
- 3) за кожен з визначених видів відповідальності передбачено різні види санкцій, що можуть застосовуватися до винної особи, їх основна відмінність зумовлена ступенем суспільної шкідливості вчинених діянь;
- 4) адміністративна відповідальність на відміну від дисциплінарної є більш визначеною на законодавчому рівні в той час як дисциплінарна на локальному, тобто вона встановлюється в правилах внутрішнього трудового розпорядку підприємства, установи, організації.

Список використаних джерел

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон Української РСР від 07.12.84, № 8074-10. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення: 6.03.2021).
2. Єрмоленко-Князева Л. С. Співвідношення дисциплінарної відповідальності з адміністративною відповідальністю в законодавстві України. Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені ЕО Дідоренка. 2012. № 1. С. 162-170.
3. Остапенко Л. О. Теорія і практика співвідношення адміністративної відповідальності за правопорушення в галузі охорони праці з іншими видами юридичної. Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. 2014. № 12. С. 114-121.
4. Адміністративне право України. Повний курс: підручник / за ред. В. Галунька, О. Правоторової. Видання третє. Київ: Академія адміністративно-правових наук, 2020. 466с.

Кравченко О. В., Менджул К. В., здобувачі вищої освіти 1- курсу
магістратури, група МКПРп-201

Науковий керівник – **Петрик О. Л.**, к.держ.упр., доцент
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ КВАЛІФІКАЦІЇ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 365 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ (ПЕРЕВИЩЕННЯ ВЛАДИ АБО СЛУЖБОВИХ ПОВНОВАЖЕНЬ ПРАЦІВНИКОМ ПРАВООХОРОНОГО ОРГАНУ)

На сьогодні однією з найбільш актуальних проблем в Україні є корупція, яка зводить до нуля всі економічні, соціальні, політичні та інші реформи, що провадяться в Україні. Саме тому законодавець, постійно вносячи зміни та доповнення, приділяє значну увагу розділу XVII «Злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг» Особливої частини Кримінального кодексу України (КК України) [1]. Науковий інтерес становить дослідження ст. 365 КК України, яка передбачає відповідальність працівників правоохоронного органу за перевищення ними влади чи службових повноважень, оскільки малодослідженими є питання кримінально-правової кваліфікації даного кримінального правопорушення.

Безпосереднім об'єктом вищезгаданого кримінального правопорушення є охоронювані законом права та інтереси окремих громадян, державні чи громадські інтереси, інтереси юридичних осіб. Додатковим обов'язковим об'єктом є здоров'я і гідність особи.

Об'єктивна сторона кримінального правопорушення передбаченого ч.1 ст. 365 КК України характеризується перевищенням влади або перевищенням службовими повноваженнями працівником правоохоронного органу, що спричинили істотної шкоди. Для кваліфікації важливо розрізнити зловживання владою та службовими повноваженнями передбачене ч.1 ст. 364 КК України та діяння, що становить складову частину об'єктивної сторони ч.1 ст. 365 КК України.

Перевищенням влади (службових повноважень) є вихід дій працівника правоохоронного органу за межі наданих законом прав та повноважень. Соціальна сутність перевищення влади знаходить свій вияв у самоправстві посадової особи, вчиненні винною особою дій, які не входять в коло її повноважень, не надані їй законом, не передбачені правовим статусом її посади. Зловживання владою або службовим становищем характеризується тим, що посадова особа діє в межах своєї компетенції. Таким чином, вихід чи невихід цих діянь за межі компетенції і відрізняє ці діяння. Також, в межах такого діяння як перевищення повноважень ми не можемо говорити про бездіяльність – тільки у формі дії відбувається перевищення повноважень [2].

Якщо порівняти санкції за кримінальні правопорушення передбачені ч.1 ст. 364 та ч.1 ст. 365 можна дійти висновку, що вони обидва є середньої тяжкості. При цьому явно порушено основоположну засаду кримінального права - принцип справедливості, оскільки за перевищення влади працівник поліції отримує від 2 до 5 років, а член Кабінету Міністрів України, який зловживав владою може бути засуджений на строк до трьох років [3, с. 203].

Що стосується змісту поняття «перевищення влади» то сюди відноситься вчинення посадовою особою дій: 1) які є компетенцією іншої посадової особи даного відомства чи посадової особи іншого відомства; 2) одноособово, тоді як дії мали бути вчинені лише колегіально; 3) які дозволяються тільки в особливих випадках, з особливого дозволу і з особливим порядком проведення, - за відсутності цих умов; 4) які ніхто не має права виконувати або дозволяти [4].

До важливих елементів об'єктивної сторони кримінального правопорушення передбаченого ст. 365 КК України відноситься також наявність істотної шкоди. Відповідно до роз'яснень пленуму Верховного Суду України до істотної шкоди належать: прямі матеріальні збитки, упущена вигода, порушення охоронюваних законам політичних, трудових, житлових, особистих та майнових прав і інтересів громадян, підрив престижу представників влади та управління, створення обстановки, що утруднює установі, організації, підприємству здійснення основних функцій, порушення громадського порядку та ін.

Дії винної особи мають бути пов'язані з її службовим становищем, тобто необхідний зв'язок між потерпілим та службовими повноваженнями.

Доречним буде визначити суб'єкт і суб'єктивну сторону даного виду правопорушення. Суб'єкт вищезгаданого кримінального правопорушення – спеціальний, ним може бути лише службова особа, а саме працівник правоохоронного органу, перелік яких визначений статтею 1 Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» [5, с. 167].

Із таким елементом складу кримінального правопорушення як суб'єктивна сторона статті КК України, яка є предметом нашого дослідження, необхідно розібратись більш детально. Основна характеристика, яка надається вищезгаданому елементу кримінального правопорушення, включає в себе умисну форму вини, яка чітко прослідковується у ч.1 с. 365 КК України. Слід звернути увагу, що наслідки, завдані таким діянням характеризуються не лише умисною, але й необережною формою вини.

Встановлення мотивів і мети немає впливового значення для кваліфікації, але враховується при визначенні покарання.

Кваліфікованими видами кримінального правопорушення є: 1) перевищення влади або службових повноважень, яке супроводжувалось насильством або погрозою застосування насильства; 2) перевищення влади або службових повноважень, яке супроводжувалось застосуванням зброї чи спеціальних засобів; 3) перевищення влади або службових повноважень, яке супроводжувалось болісними і такими, що ображають особисту гідність потерпілого, діями, за відсутності ознак катування. Особливо кваліфікуючою ознакою розглядуваного злочину є перевищення влади або службових повноважень, яке спричинило тяжкі наслідки [1].

Отже, здійснення кримінально-правової кваліфікації кримінального правопорушення передбаченого ст. 365 КК України потребує ретельного, повного, всебічного й об'єктивного дослідження фактичних обставин справи задля встановлення істини в кримінальній справі та справедливого кримінального покарання.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 №2341-III (станом на 30.12.2020). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.

2. Друг В. Перевищення влади або службових повноважень. Редакція часопису «ПОЛІТИКА. ПРАВО. ЖИТТЯ». 2017. URL: http://www.pollawlife.com.ua/2017/03/blog-post_24.html (дата звернення: 13.03.2021)

3. Хашев В.Г. Проблемні питання розмежування зловживання владою або службовим становищем та перевищення влади або службових повноважень працівником правоохоронного органу. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2015. №3. С. 202-208.

4. Постанова Верховного суду України «Про судову практику в справах про перевищення влади або службових повноважень» від 26.12.2003 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0012700-85#Text> (дата звернення: 13.03.2021)

5. Скубак Е. О. Компаративістський аналіз сутності зловживання посадовим становищем у зарубіжній та вітчизняній кримінально-правовій науці. Правова позиція. 2019. № 2 (23). С. 165-170.

Кравченко О. Г., здобувачка вищої освіти 1 курсу, група ЦГЮ-201
Науковий керівник – **Пузирний В. Ф.**, д.ю.н., професор
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

ЗАГАЛЬНІ АСПЕКТИ МАТЕРІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ У ТРУДОВОМУ ПРАВІ

Інститут юридичної відповідальності є одним із основних правових інститутів, які регулюють питання становлення та розвитку держави, дотримання та належне виконання завдань кожного з нас. Таке регулювання потрібне в усіх сферах суспільства, оскільки необхідно усвідомлювати, що існування держави з належним рівнем життя, залежить від усього, що нас оточує і відповідальність не є тому виключенням.

В юридичній літературі є чимало визначень поняття матеріальна відповідальність. Так Д. Овсянко дає таке визначення: відповідальність у трудовому праві – це правовий засіб забезпечення відповідної поведінки людей в умовах трудових правовідносин, що передбачає як попередження можливих правопорушень, так і покарання за їх здійснення відповідно до чинного трудового законодавства [1, с. 418].

Дмитренко Ю.П. під матеріальною відповідальністю працівника розуміє, що це вид юридичної відповідальності, яка полягає в обов'язку робітника або службовця відшкодувати в установленому законом порядку і розмірах пряму дійсну шкоду, заподіяну підприємству (установі, організації), на якому він працює, його протиправним і винним невиконанням чи неналежним виконанням своїх трудових обов'язків [2, с. 360].

Черкасов О.В. досліджуючи окремі аспекти відповідальності у трудовому праві, відмічав, що матеріальна відповідальність має двосторонній обопільний характер, а також вона має правовідновний характер, тобто відшкодування заподіяної шкоди, із відновленням майнового стану суб'єкта трудового права [3, с. 224].

Підставою матеріальної відповідальності є трудове правопорушення однієї зі сторін трудових правовідносин. Компенсація заподіяної шкоди є головним завданням реалізації цього виду відповідальності.

Кодекс законів про працю (далі - КЗпП України) в ст. 130 передбачає, що працівники несуть матеріальну відповідальність за шкоду, заподіяну підприємству, установі, організації внаслідок порушення покладених на них трудових обов'язків [4]. Працівники відповідають за пряму дійсну шкоду, яка залишила слід на підприємстві, в результаті чого воно зазнало збитків. Варто також зазначити, що на працівників не може бути покладена відповідальність за шкоду, яка відноситься до категорії нормального виробничо-господарського ризику, а також за шкоду, заподіяну працівником, що перебував у стані крайньої необхідності.

Укладання трудового договору передбачає наявність двох сторін і тому матеріальна відповідальність у трудовому праві покладається не лише на найманого працівника, а також і на роботодавця.

Поняття матеріальна відповідальність має свої ознаки, які дають змогу нам відрізнити її від інших. Основними є : 1) суб'єктом може бути тільки працівник, який перебуває у трудових правовідносинах з підприємством, установою, якому нанесена шкода; 2) відшкодуванню підлягає лише пряма дійсна шкода (не враховується не отриманий прибуток, втрачена вигода); у більшості випадків встановлюються граничні межі відшкодування шкоди (у розмірі середньомісячної заробітної плати) [2, с. 361].

Щодо видів матеріальної відповідальності, то вона поділяється на обмежену, повну, підвищену (кратну) та колективну (бригадну). Основним видом являється обмежена матеріальність, що впливає зі змісту КЗпП України [5, с. 341]. Відповідно до цього за

шкоду, заподіяну підприємству, установі, організації при виконанні трудових обов'язків, працівники, крім працівників, що є посадовими особами, з вини яких заподіяно шкоду, несуть матеріальну відповідальність у розмірі прямої дійсної шкоди, але не більше свого середнього місячного заробітку.

Повна матеріальна відповідальність, як вид відповідальності, полягає у тому, що працівник відповідає за пряму дійсну шкоду, при цьому обсяг відповідальності не обмежується середньомісячним заробітком. Випадки повної матеріальної відповідальності передбачені ст. 134 КЗпП, які дають змогу зрозуміти, що працівники можуть нести матеріальну відповідальність у повному розмірі шкоди, заподіяної з їх вини підприємству, установі, організації.

Окреме місце в системі матеріальної відповідальності працівника посідає підвищена (кратна) матеріальна відповідальність. Окремі науковці зауважують, що її застосування має так званий виключний характер [5, с. 347]. Такі випадки трапляються, коли фактична шкода в разі нестачі чи зіпсуття цінностей значно перевищує їх номінальну вартість. Тому у ст. 135 КЗпП передбачається підвищена матеріальна відповідальність працівників за шкоду, заподіяну майну підприємства, коли фактичний розмір перевищує її номінальний розмір. Застосування цього виду відповідальності спрямоване на забезпечення запобігання завданню шкоди майну (цінностям), яке має особливе значення для суспільства і держави.

Відповідно до ст. 135-2 КЗпП України при спільному виконанні працівниками окремих видів робіт, зв'язаних із зберіганням, обробкою, продажем (відпуском), перевезенням або застосуванням у процесі виробництва переданих їм цінностей, коли неможливо розмежувати матеріальну відповідальність кожного працівника і укласти з ним договір про повну матеріальну відповідальність, може запроваджуватися колективна (бригадна) матеріальна відповідальність.

Враховуючи вищевикладене, приходимо до висновку, що матеріальна відповідальність - це відшкодування працівником шкоди, заподіяної виробництву або роботодавця у разі нанесення шкоди працівнику, яка передбачає відшкодування збитків. Розвиток та покращення трудового законодавства залежить від прогресу кожного з його інститутів. Вдосконалення інституту матеріальної відповідальності значно впливає на існування інституту юридичної відповідальності у сфері трудових правовідносин та забезпечує насамперед виконання обов'язків, покладених на кожну із сторін трудового договору.

Список використаних джерел

1. Овсянко Д. Поняття відповідальності у трудовому праві. *Митна справа*. 2014. №6(96). С. 417-421.
2. Трудове право України : підручник / Ю.П. Дмитренко. К.: Юрінком Інтер, 2009. 624 с.
3. Черкасов О. В. Окремі аспекти правовідновної відповідальності у трудовому праві. *Часопис Київського університету права*. 2013. № 2. С. 223–227.
4. Кодекс законів про працю України від 10 грудня 1971 р. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1971. Додаток до № 50. Ст. 375.
5. Трудове право України : підручник / за загальною редакцією М.І. Іншина, В.Л. Костюка, В.П. Мельника. Вид. 2-ге, перероб. і доп. Київ: Центр учбової літератури, 2016. 472 с.

Кравченко В. Я., здобувачка вищої освіти 3 курсу, група КЮ-182
Науковий керівник – **Сенченко Н. М.**, к.ю.н., доцент
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПРИНЦИПУ НЕДОТОРКАНОСТІ ПРАВА ВЛАСНОСТІ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

У кримінальному провадженні будь-яка діяльність будується на певних засадах (принципах), тобто основних, вихідних положеннях, дотримання та реалізація яких забезпечує узгодженість у діях учасників кримінального провадження та спрямовує на досягнення завдань провадження. Недотримання засад конкретної діяльності має як наслідок непослідовність та неузгодженість дій її суб'єктів та перешкоджає досягненню кінцевого результату провадження. Одним з основоположних прав людини є право власності. Категорія власності посідає особливе місце в суспільній свідомості та загалом у суспільному житті. Поняття «право власності» розкривається у ч. 1 ст. 316 Цивільного кодексу України, де у положеннях ч. 1 та 2 ст. 321 закріплено принцип непорушності права власності [1]. Це право проголошено також у положеннях ч. 1 та 4 ст. 41 Конституції України та у ст. 1 Першого протоколу до Конвенції 1950 р.[2]. Значну роль в забезпеченні недоторканості права власності відіграють норми міжнародного права, в якому воно розглядається як фундаментальне та непорушне. Зокрема, право на власність закріплюється у ст. 17 Загальної декларації прав людини [3], ст. 1 Протоколу № 1 до КЗПЛ, ст. 26 Конвенції СНД.

У чинному Кримінальному процесуальному кодексі України (далі – КПК України) засада недоторканості права власності вперше здобула своє закріплення як принцип кримінального провадження. Ст. 16 даного кодексу передбачає, що позбавлення або обмеження права власності під час кримінального провадження здійснюється лише на підставі вмотивованого судового рішення, ухваленого в законному порядку. Разом із цим, на підставах та в порядку, передбачених КПК України, допускається тимчасове вилучення майна без судового рішення [4]. Тобто норми КПК України закріплюючи принцип недоторканості права власності, одночасно допускають можливість позбавлення та обмеження права власності. В процесі здійснення кримінального провадження так чи інакше доводиться застосовувати обмеження чи вилучення майна, що являється об'єктом права власності учасників даного провадження, пов'язаних із ними третіх осіб, у зв'язку із їх доказовим значенням, для відновлення порушених прав потерпілих осіб, для виконання судових рішень у кримінальній справі. Саме через це у КПК України передбачено підстави та законні форми позбавлення або обмеження права власності у кримінальному провадженні.

У положеннях статті 16 КПК України закріплено дві форми тимчасового обмеження права власності, які умовно можна поділити на: надзвичайну (ч. 2 ст. 16) – допускається без попереднього судового рішення на підставах та в порядку, передбачених КПК (дана норма застосовується у випадку тимчасового вилучення майна); звичайну (ч.1 ст. 16) – здійснюється лише на підставі вмотивованого судового рішення, ухваленого в передбаченому законом порядку (нею охоплюються такі заходи забезпечення кримінального провадження, як тимчасовий доступ до речей і документів; арешт майна; запобіжний захід у виді застави, що може застосовуватися слідчим суддею, судом як окремо, так і як альтернатива триманню під вартою)[4]. Тимчасове вилучення майна (ст. 167 КПК) – це фактичне позбавлення підозрюваного або осіб, у володінні яких перебуває майно, можливості володіти, користуватися та розпоряджатися певним майном до вирішення

питання про арешт майна або його повернення. Наголошуємо, що підставою тимчасового вилучення майна до застосування арешту є крайня необхідність в умовах, коли залишити виявлене майно, документи у володільця неможливо через їх доказове значення, кримінально-правові перспективи майна та ситуативний характер його виявлення.

Варто вказати, що критерієм для тимчасового вилучення речей є їх доказове чи інше правозабезпечувальне значення. Зокрема, ЄСПЛ у рішенні по справі «Пантелеєнко проти України» від 29 червня 2006 р. вказав, що відбулося порушення права власності та права на приватність у разі, коли слідчі замість відбору доказів, суттєвих для розслідування, вилучили всі документи з офісу та певні особисті речі, що належать заявнику, які не мали жодного стосунку до справи [5, п. 51].

Наступним заходом забезпечення кримінального провадження є тимчасовий доступ до речей та документів, який спрямований, зокрема, на впровадження механізму реалізації змагальності сторін та свободи в поданні ними до суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості [6, п.2.5.1]. Що стосується такого заходу забезпечення кримінального провадження як арешт майна, то відповідно до ч.1 ст. 170 КПК – це тимчасове позбавлення за ухвалою слідчого судді або суду права на відчуження, розпорядження та/або користування майном, щодо якого існує сукупність підстав чи розумних підозр вважати, що воно є доказом кримінального правопорушення, підлягає спеціальній конфіскації у підозрюваного, обвинуваченого, засудженого, третіх осіб, конфіскації у юридичної особи, для забезпечення цивільного позову, стягнення з юридичної особи отриманої неправомірної вигоди, можливої конфіскації майна. Слід зазначити, що завданням арешту майна є запобігання можливості його приховування, пошкодження, псування, знищення, перетворення, відчуження. Ще одним заходом забезпечення кримінального провадження є запобіжний захід у виді застави, що може застосовуватися слідчим суддею, судом як окремо, так і як альтернатива триманню під вартою. Відповідно до ст. 182 КПК України застава полягає у внесенні коштів у грошовій одиниці України на спеціальний рахунок, визначений в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України, з метою забезпечення виконання підозрюваним, обвинуваченим покладених на нього обов'язків, під умовою звернення внесених коштів у доход держави в разі невиконання цих обов'язків.

Отже, підсумовуючи зазначене вище, можна зробити висновок, що власність є основою незалежності і власного добробуту громадян. КПК України закріплює недоторканість права власності під час кримінального провадження, проте певні норми регламентують можливість позбавити або обмежити особу в цьому праві. Дієвим механізмом розмежування допустимого обмеження права власності від неправомірного порушення відповідної засади може слугувати сформовані практикою ЄСПЛ критерії, за якими здійснюється оцінка такого обмеження права власності.

Список використаних джерел

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. Дата оновлення: 01.01.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>. (Дата звернення: 12.03.2021).
2. Конвенція про захист прав і основних свобод людини від 04.11.1950 р. Ратифіковано Законом України від 17 липня 1997 р. № 475/97-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text. (Дата звернення: 12.03.2021).
3. Загальна декларація прав людини, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1948 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text. (Дата звернення: 12.03.2021).

4. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 року. № 4651-VI. Дата оновлення: 14.01.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>. (Дата звернення: 12.03.2021).

5. Рішення ЄСПЛ у справі «Пантелеєнко проти України» від 29 червня 2006 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/974_274.

6. Узагальнення судової практики щодо розгляду слідчим суддею клопотань про застосування заходів забезпечення кримінального провадження від 07.02.2014 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/n0001740-14>.

Кравченко В. Я., здобувачка вищої освіти 3 курсу, група КЮ-182

Науковий керівник – **Керноз Н. Є.**, старший викладач

Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

«ДОКАЗИ» В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ

Протягом усього часу розвитку процесуальних галузей права в Україні дослідженню сутності такого міжгалузевого інституту як докази й доказування в національному судочинстві приділялась особлива увага. У науковій літературі існує розмаїття суджень про сутність та правильність їх закріплення в процесуальних кодексах України, що свідчить про актуальність даної теми на сьогодні.

Поняття доказів нормативно закріплено в частині 1 статті 76 Цивільного процесуального кодексу (далі – ЦПК) України як «будь-які фактичні дані, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин (фактів), що обґрунтовують вимоги і заперечення учасників справи, та інших обставин, які мають значення для вирішення справи» [1]. Треба зазначити, що до прийняття Закону України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» від 03.10.2017 р. № 2147-VIII у ЦПК України містилось аналогічне визначення доказів, але суттєва розбіжність запроваджена саме в засобах доказування, через нововведення «електронних доказів» та нове змістове навантаження на показання свідків.

Проте поняття доказів міститься також в інших процесуальних кодексах, а саме:

- в частині 1 статті 72 Кодексу адміністративного судочинства (далі – КАС) України вписано: «доказами в адміністративному судочинстві є будь-які дані, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин (фактів), що обґрунтовують вимоги і заперечення учасників справи, та інші обставини, що мають значення для правильного вирішення справи» [2];

- в частині 1 статті 73 Господарського процесуального кодексу (далі – ГПК) України передбачено, що «доказами є будь-які дані, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин (фактів), що обґрунтовують вимоги і заперечення учасників справи, та інших обставин, які мають значення для вирішення справи» [3];

- в частині 1 статті 84 Кримінального процесуального кодексу (далі – КПК) України визначається, що «доказами в кримінальному провадженні є фактичні дані, отримані у передбаченому цим Кодексом порядку, на підставі яких слідчий, прокурор, слідчий суддя і суд встановлюють наявність чи відсутність фактів та обставин, що мають значення для кримінального провадження та підлягають доказуванню» [4].

Отже, уявляється констатувати розбіжності у легальних визначеннях доказів у вітчизняних процесуальних кодексах, хоча з 15.12.2017 року багато положень інституту доказів і доказування виписано однаково.

Тому, розглядаючи поняття «доказів», необхідно приділити увагу доктринальним визначенням цього терміну.

Чечот Д.М. вважає, що доказами являються будь-які факти і відомості про них, які знаходяться в процесі судового дослідження [5, с.185]. На нашу думку, таке визначення не можна вважати доцільним, так як воно носить дуже узагальнюючий характер, і тому не може бути достатнім.

Іншу думку має Фурса С.Я. та Цюра Т.В., які вважають, що доказом є окремий елемент засобу доказування, що містить інформацію про обставину справи, з існуванням якої особа пов'язує виникнення, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків [6, с.21]. На наш погляд, таке визначення вдало розкриває зміст поняття доказ, але обмежує його цивільними правовідносинами, в той час як це можуть бути й сімейні, й трудові, й житлові, й земельні правовідносини, якщо враховувати положення частини 1 статті 19 ЦПК України.

Кучер Т.М. обґрунтувала, що доказом буде лише інформація про певні обставини, які є предметом спору по конкретній справі, а форма їх закріплення виступає засобом доказування [7, с. 92]. Схожу думку має Фокіна М.А. та пропонує вважати, що докази – це регламентовані законом процесуальні засоби доказування, що містять відомості про факти, які мають значення для правильного встановлення обставин справи [8, с.478]. Ми вважаємо, що такі визначення не є доцільними, так як доказ повністю ототожнюють із засобом доказування.

На нашу думку, є слушною позиція Бабарикіна О.В., який, аналізуючи дане поняття, вважає, що терміни «докази» і «засоби доказування» не є синонімами, так як доказ відповідає на питання «Що?», а засіб доказування «Як», та юридичний факт при співвідношенні з необхідною нормою права утворює предмет доказування по справі [9, с.7], так як, «докази» і «засоби доказування» не можна ототожнювати.

Також цікавим є бачення поняття «доказів» Молчанова В.В., який уточнює, що інформація про факти є необхідною складовою доказу, так як відображає конкретну подію, дію в силу закону відображення як властивості матерії, відповідно до чого властивості чи особливості одного відтворюються у властивостях чи особливостях іншого, тому може слугувати засобом отримання знань судом про пошукові обставини справи [10, с.125].

Підсумовуючи погляди науковців, уявляється можливим констатувати відсутність єдності у поглядах щодо визначення доказів у цивільному судочинстві.

Отже, проаналізувавши легальні визначення доказів, які містяться в різних національних процесуальних кодексах, можна зробити висновок, що для полегшеного правозастосування необхідно уніфікувати визначення «доказів» в частинах перших статей 76 ЦПК, 73 ГПК, 72 КАС України та поняття доказів викласти у такій редакції:

«Докази - це будь-які фактичні дані, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин (фактів), що обґрунтовують вимоги і заперечення учасників справи, та інші обставини, що мають значення для правильного вирішення справи».

Список використаних джерел

1. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18.03.2004 року. № 1618-IV. Дата оновлення: 13.08.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15> (дата звернення: 11.03.2021).

2. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 06.07.2005 року. № 2747-IV. Дата оновлення: 15.08.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15> (дата звернення: 11.03.2021).

3. Господарський процесуальний кодекс України: Закон України від 06.11.1991 року. № 1798-XII. Дата оновлення: 16.08.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12> (дата звернення: 11.03.2021).

4. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 року. № 4651-VI. Дата оновлення: 14.01.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 11.03.2021).

5. Чечот Д.М. Судебные доказательства. Гражданский процесс / под. ред. В.А. Мусина, П.А. Чечиной, Д.М. Чечота. Москва, 1996. 285 с.

6. Фурса С.Я., Цюра Т.В. Докази і доказування у цивільному процесі: науково-практичний посібник. Київ: Видавець Фурса С.Я., КНТ. 2005. 256с.

7. Кучер Т.М. Докази та доказування: співвідношення понять. *Вісник Вищої ради юстиції*. 2011. № 3 (7). С.83-93.

8. Фокина М. А. Механизм доказывания по гражданским делам: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.15. Москва, 2011. 612 с.

9. Бабарыкина О. В. Факторы, влияющие на исследование и оценку доказательств в гражданском судопроизводстве. Москва: Волтерс Клувер, 2010. 144 с.

10. Молчанов В. В. Основы теории доказательств в гражданском процессуальном праве: Учебн. пособие. Москва: Зерцало-М, 2012. 360 с.

Максименко М. І., директор Чернігівського науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України

Овсієнко Д. О., здобувач вищої освіти 3 курсу, гр. ПД-181

Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

ПРОБЛЕМИ ПРОЦЕСУАЛЬНОЇ ФОРМИ ОБШУКУ

Розслідування кримінальних правопорушень завжди супроводжується формуванням несприятливих слідчих ситуацій, зокрема, наявність незначного обсягу інформації, відсутність слідів та очевидців злочину, активна протидія досудовому розслідуванню та ін. Вказане вимагає вдосконалення організаційно-підготовчих і тактичних заходів проведення окремих слідчих дій, зокрема, обшуків. Вчасне та якісне проведення цієї слідчої дії із урахуванням особливостей розслідування окремих видів кримінальних правопорушень може сприяти одержанню важливих доказів, які свідчать про причетність певних осіб до злочинної діяльності [1, с. 108].

Відповідно до положення ст. 234 КПК, обшук – слідча (розшукова) дія, яку проводять на підставі ухвали слідчого судді з метою виявлення та фіксації відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення, відшукування знаряддя кримінального правопорушення або майна, що було здобуте внаслідок його вилучення [2]

Іноді під час його провадження стають відомими факти, що становлять особисту таємницю для підозрюваного та його близьких. У таких випадках вжиття всіх заходів для того, щоб їх не розголосили особи, які беруть участь в обшуку, є моральним і професійним обов'язком захисника.

Ураховуючи зазначені норми, на наш погляд, клопотання про надання дозволу на обшук мають розглядатися в закритому судовому засіданні [3, с. 380].

На думку С. Кулика, при проведенні обшуку слід проводити розвідувальне опитування особи, у якої проводиться обшук. Це дасть змогу запам'ятати обставини виявлення документів, печаток, штампів, бланків і спрогнозувати можливий спосіб протидії розслідуванню.

Доцільно зауважують В. О. Коновалова та В. Ю. Шепітько, що починаючи розшук предметів, слідчий та учасники обшуку не повинні концентрувати свою увагу тільки на процесі пошуку. У цей момент обшукувана особа та, відповідно, інші зацікавлені особи перебувають у стані психологічного збудження. У них можливі вияви на підсвідомому рівні ознак напруження, страху або мимовільних реакцій на подразники. Зважаючи на уважне спостереження за психофізіологічними реакціями як безпосередньо обшукуваного та інших осіб може значно полегшити розшук [4, с. 238]. Тому, доцільним є встановлення мовного контакту з обшукуваною особою, а також з присутніми особами з числа співробітників.

Особливу увагу під час підготовки до проведення обшуку варто звернути на правильний вибір часу проведення цієї слідчої (розшукової) дії. Так, для унеможливлення приховання від слідства, знищення, фальсифікації документів, що мають доказове значення, обшуки слід проводити раптово, одночасно в усіх співучасників кількома групами відповідно до плану слідчих (розшукових) дій [4, с. 236]. Крім того, при виборі часу проведення обшуку житла чи іншого володіння особи необхідно дотримуватись вимог ч.4 ст. 223 КПК України, відповідно до якої не допускається, за винятком невідкладних випадків, коли затримка в їх проведенні може призвести до втрати слідів кримінального правопорушення чи втечі підозрюваного [2].

Деякі науковці вважають, що обшук є суттєвим обмеженням конституційних прав особи та підлягає судовому контролю, оскільки в окремих випадках обшук може мати примусовий характер щодо власника житла чи іншого володіння особи. Зокрема, у разі невідкладного дослідження об'єктів з метою виявлення відомостей або, наприклад, коли до особи застосовується фізичний примус. У такому разі відбувається обмеження фізичної та моральної недоторканості людини.

Також, слід звернути увагу на те, що слідчий, прокурор часто не надають належного значення законності й обґрунтованості обшуку, правильності його процесуального оформлення, допускаються істотні порушення процесуального законодавства, вимог моральності, що цілком неприпустимо в умовах апелювання законодавця, науки та практики до морального аспекту проведення слідчих дій. Така негативна практика пов'язана насамперед із тим, що положення ст. 234 КПК України мають оціночний характер без достатнього науково-методичного їх обґрунтування [5, с. 29].

Як зазначає В. Швидкова, одна з проблем процесуальної форми обшуку полягає у недосконалому порядку реалізації власником та фактичним володільцем житла чи іншого володіння права знати про проведену щодо них слідчу (розшукову) дію та її результати. Кримінальний процесуальний закон не виключає можливості виконання ухвали про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи без участі його володільця.

Згідно положень ч.3 ст. 236 КПК України, зобов'язання слідчого, прокурора пред'явити ухвалу про дозвіл на обшук і надати її копію особі, яка володіє житлом чи іншим володінням, а за її відсутності – іншій присутній особі. Дійти до висновку щодо того, хто є «іншими присутніми особами», яким має вручатись копія ухвали, можна лише на підставі комплексного тлумачення норм глави 20 КПК України. Згідно з вимогами ч. 7 ст. 223 КПК України обшук житла чи іншого володіння особи та обшук особи здійснюються з обов'язковою участю не менше двох понять. Тобто, залучення цих осіб для проведення

зазначеної слідчої (розшукової) дії здійснюється за розсудом слідчого, прокурора і не є обов'язковим [6, с. 11].

Отже, можна дійти висновку, що обшук житла чи іншого володіння особи є складною слідчою (розшуковою) дією, оскільки вимагає від слідчого та прокурора дотримання загальних вимог закону та володіти тактичними навичками.

Список використаних джерел

1. Чаплинський К.О. Тактичне забезпечення проведення слідчих дій: монографія. Д.: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ; Ліра ЛТД, 2010. С. 560.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI.
3. Керевич О. В. Тактичні та процесуальні особливості проведення обшуку житла чи іншого володіння особи. *Актуальні проблеми держави і права*. Вип. 71. 2014. С. 379-385.
4. Кулик С. С. Особливості обшуку під час досудового розслідування привласнення, розтрати майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. №1. 2013. С. 232-240.
5. Бортун М. Процесуальні аспекти проведення обшуку. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. № 3(15), 2017. С. 28-35.
6. Швидкова О. В. Обшук як спосіб збирання доказів. *Часопис Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Право». 2014. С. 17.

Марущак Н. В., к.ю.н., доцент, доцент кафедри правоохоронної діяльності та загальноправових дисциплін,

Ромащенко К. Ю., здобувачка вищої освіти 1 курсу, група ПД-201
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

ПОНЯТТЯ ПРАВОВОЇ ПОВЕДІНКИ

Правова поведінка відіграє провідну роль у забезпеченні національної безпеки держави, життєдіяльності окремої особи і суспільства. Фундаментальні цінності людства саме через правову поведінку втілюються у життя. Як слушно зазначив В. С. Нерсисянц: «В цієї триєдності (та сутнісній тотожності) свободи, рівності та справедливості й полягає цінність права як загальної, необхідної та єдиної форми їх злагодженого буття й виразу в суспільному житті людей» [1, с. 4]. Тобто, правова поведінка є втіленням правових норм, кінцевою формою буття права. В цьому і полягає цінність правової поведінки як соціально-ідеологічної категорії. Фактично вся правова сфера в її різноманітні форм та значень спрямована на втілення в діях осіб, визначенні та кваліфікації їх поведінки [2, с.45 - 46]. Тобто, правова поведінка розглядається не лише як спосіб реалізації суб'єктивних прагнень індивідів в межах наданої їм правом свободи, а і як універсальний засіб взаємодії громадян між собою та державними інституціями. Право – це потужний засіб закріплення, охорони та регулювання суспільних відносин, саме суспільні відносини є продуктом їх поведінки в суспільстві [3, с. 35-36].

Проблема осмислення природи правової поведінки привертала увагу багатьох науковців, як вітчизняних, зокрема О. Скакун, В. Котюк, П. Рабінович, С. Тихонова, Є. Білозьорова, Н. Оніщенко, М. Цвік, К. Волинка, В. Кириченко, Т. Тарахонич, Ю. Козенко, О. Омельчука, М. Кельман, О. Мурашин, так і зарубіжних, а саме, В. Кудрявцева, Е. Кдлян,

Н. П'ятнова. Однак, і сьогодні залишаються дискусійними питання про те, що вважати правовою поведінкою, якими є її основні характеристики.

В.Н. Кудрявцев, під правовою поведінкою розумів – соціально значущу поведінку, індивідуальних чи колективних суб'єктів, яка підконтрольна їх свідомості та волі, передбачена нормами права та спричинює юридичні наслідки [4, с. 38]. На думку І.М. Максимової, правова поведінка – це соціальна значуща, зумовлена, вольова, усвідомлена поведінка особи, урегульована нормами права, котра може спричинити, як і негативні, так і позитивні юридичні наслідки [5, с. 36]. Схожим за змістом є визначення Е.Л. Кдлян, яка пояснює, правову поведінку як різновид соціально-значущої поведінки, що підконтрольна свідомості та волі особи, передбачена правовими нормами та спричиняє юридичні наслідки [6, с. 32].

На нашу думку, заслуговує на увагу поняття правової поведінки, запропоноване Н.А. П'яновим: «Правова поведінка – це врегульована нормами позитивного права та підконтрольна державі свідомо-вольова, соціально значуща поведінка людей, яка зазвичай, спричинює чи здатна спричинити певні юридичні наслідки» [7, с. 13]. Позитивним, на нашу думку, є виділення у даному визначенні такої характеристики правової поведінки як підконтрольність державі.

Сучасними українськими науковцями правова поведінка визначається як соціальна значуща поведінка осіб, яка має свідомо вольовий характер, врегульована правовими нормами та спричиняє юридичні наслідки [8, с. 29]. Так, О.Ф. Скакун підкреслює, що правова поведінка – це поведінка соціальна (дія або бездіяльність) особи свідомо-вольового характеру, яка врегульована нормами права та тягне за собою юридичні наслідки [9, с. 258]. На думку О.В. Зайчука та Н.М. Оніщенко, правовою поведінкою є соціально значимі, свідомі вчинки суб'єктів права, що передбачені нормами права та контрольовані їх волею, які спричиняють юридичні наслідки [10, с. 481]. Т. Ю. Кирилюк розглядає правову поведінку як юридично значущий прояв свободи особистості [11, с. 102].

Порівнюючи поняття правової поведінки різних авторів, потрібно зазначити, що більшість запропонованих визначень є подібними і характеризуються типовим переліком ознак – соціальна значущість, вираження у діях чи бездіяльності, свідомий характер, регламентованість правом та юридичні наслідки. Однак, є і свої особливості, виділення специфічних і важливих, на думку науковців, характеристик, котрі розкривають правову поведінку більш повно.

На нашу думку, позитивною тенденцією сьогодні є підвищений інтерес до категорії правової поведінки, що сприяє становленню суспільної свідомості, загальної та правової культури, подоланню таких негативних соціальних явищ, як правовий нігілізм.

Отже, під правовою поведінкою розуміють, поведінку, котра складається із соціально-значимих, свідомих вчинків суб'єктів права, що передбачені нормами права, контрольовані їх волею та тягнуть за собою юридичні наслідки. Без правової поведінки не відбудуться правовідносини, не реалізуються права і свободи громадян, оскільки правова поведінка визначає характер поведінки. Правова поведінка має соціальний характер, і на перше місце ставить саме суспільну цінність дій суб'єкта.

Список використаних джерел

1.Нерсисянц В. С. Ценность права как триединства свободы, равенства и справедливости / В. С. Нерсисянц // Проблемы ценностного подхода в праве : традиции и обновление. М. : 1996. С. 4 – 11.

2. Гончарук А. П. Механізм правової поведінки (загальнотеоретичний аспект): дис. ... кан. юрид. наук: спец. 12.00.01/ Теорія та історія держави і права. Нац. Акад. Інстит. Держ. І Права. В. Корецького. Київ, 2016. 188с.
3. Горбова Н. Правомірна поведінка: підходи до визначення дефініцій, соціальна значимість та типологія. *Право і суспільство*. 2015. № 5-2. С. 35-39.
4. Правовое поведение: норма и патология. Кудряцев В.Н. М.: Наука, 1982. 288 с.
5. Максимова И. М. Правосоздание как источник правового поведения личности: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. / И.М. Максимова. Тамбов, 2005. 161 с.
6. Кдлян. Е.Л. Законность как фактор воздействия на правовое поведение личности: вопросы теории: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.01/ Современ. Гуманит. Акад. Москва, 2009. 262с.
7. Правовое поведение: понятие и виды. Н.А. Пьянов. *Сибирский юридический вестник*. 2004. . № 4. С. 11-14.
8. Полонка І. Генезис сутності правової поведінки та пропозиції щодо поняття. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Юриспуденція. 2014. № 10-2 том 1. С. 28-30.
9. Теорія держави і права : [підручник] О.Ф. Скакун. К.: Алерта, ЦУЛ, 2011. 520с.
10. Зайчук О. В. Теорія держави і права : академічний курс / [за ред. О. В. Зайчука, Н. М. Оніщенко]. К., Юрінком Інтер, 2006. 688 с.
11. Кирилюк Т. Ю. Правова поведінка як юридична категорія та явище правової дійсності / Кирилюк Т. Ю. // *Держава і право. Юрид. і політ. науки* : збірник наукових праць. 2009. Вип. 43. С. 100 – 105.
-

Мишаєва К. Б., здобувачка вищої освіти 3 курсу, група КЮ-183
Науковий керівник – **Козинець І. Г.**, старший викладач
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ ПРИМУС В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Усі учасників адміністративного процесу повинні чітко дотримуватися правил при процедурі розгляду справ в адміністративних судах. Для забезпечення ефективності діяльності суду від сторін процесу вимагається належний рівень правової поведінки, відповідна культура юридичної практики та професійно-правова культура суддів та інших учасників адміністративного процесу. Дотримання правил поведінки у суді досягається завдяки заходам процесуального примусу.

Відповідно до ч. 1 ст. 144 КАС України заходами процесуального примусу є процесуальні дії, що вчиняються судом у визначених цим Кодексом випадках з метою спонукання відповідних осіб до виконання встановлених у суді правил, добросовісного виконання процесуальних обов'язків, припинення зловживання правами та запобігання створенню протиправних перешкод у здійсненні судочинства [1].

Заходи процесуального примусу – це певні попереджувальні заходи, вони направлені на підтримку належного порядку у судовому розгляді справи. Суд вживає заходи примусу відразу, як особа вчинила порушення, шляхом постанови ухвали [2]. Існує також точка зору, що заходи процесуального примусу - це реакція суду на ті правопорушення, яких припустилися учасники процесу або інші особи, присутні в залі судового засідання, і які заважають подальшому розгляду справи [3, с. 179]. Е.Ф. Демський визначає заходи

процесуального примусу в адміністративному процесі, як способи примусового впливу на учасників процесу з метою забезпечення повного, об'єктивного та неупередженого вирішення адміністративних справ, а також підтримання певного порядку під час їх розгляду [4, с. 171].

Окремі дослідники під заходами процесуального примусу в адміністративному процесі розуміють способи примусового впливу на учасників процесу з метою забезпечення повного, об'єктивного та неупередженого вирішення адміністративних справ, а також підтримання певного порядку під час їх розгляду [4, с. 172]; встановлені законом процесуальні дії, що застосовуються судом до осіб, які порушують встановлені в суді правила або протиправно перешкоджають здійсненню адміністративного судочинства [5, с. 536]; нормативно визначені способи впливу як майнового, так і немайнового характеру на учасників процесу, які скоїли процесуальні правопорушення [6, с. 5]. Це значить що, застосування заходів процесуального примусу є виключно правом судового органу в особі судді – головуючого в судовому засіданні, який виступає єдиним суб'єктом, що уповноважений на їх застосування лише під час розгляду та вирішення адміністративної справи у чітко визначених, законодавчо встановлених межах.

На думку А.Т. Комзюк, В.М. Бевзенко та Р.С. Мельник для застосування заходи процесуального примусу в адміністративному процесі застосовуються із метою: по-перше, охорони процесуальних правовідносин під час розгляду і вирішення публічно-правового спору; по-друге, припинення порушень встановлених правил поведінки у залі судового засідання; по-третє, забезпечення встановленого порядку розгляду та вирішення публічно-правового спору та постановлення законного, обґрунтованого та повного рішення у справі [7, с. 224].

Заходи процесуального примусу застосовуються лише до осіб, що порушили встановлений порядок у суді під час розгляду адміністративної справи (порушення порядку може виражатись у нецензурній лайці, неповазі до суду, невиконанні вимог головуючого, надання документів не через судового розпорядника тощо), а також до осіб, що перешкоджають здійсненню адміністративного судочинства. Підставою для виконання заходів процесуального примусу є постановлення судом ухвали про їх застосування.

Як вже зазначалося вище для реалізації заходів адміністративного примусу потрібне постановлення судом (суддею) ухвали про застосування заходів примусу до особи, що порушила правила поведінки у адміністративному суді.

Виходячи із положень ч. 1 ст. 144 КАС України підставами застосування заходів процесуального примусу слід вважати: 1) невиконання відповідними особами встановлених у суді правил; 2) недобросовісне виконання процесуальних обов'язків; 3) зловживання правами; 4) запобігання створенню протиправних перешкод у здійсненні судочинства.

За наявності принаймні однієї із підстав, враховуючи тяжкість проступку, до особи правопорушника адміністративним судом може бути застосований один із заходів процесуального примусу.

В ч.1 ст. 145 КАС України законодавець виділяє п'ять видів заходів процесуального примусу: попередження (ст. 146 КАС України), видалення із залу судового засідання (ст. 146 КАС України), тимчасове вилучення доказів для дослідження судом (ст. 147 КАС України), привід (ст. 148 КАС України), штраф (ст. 149 КАС України) [1].

В юридичній літературі заходи процесуального примусу умовно класифікують на дві групи. До першої групи належать заходи які застосовуються до осіб у залі судового засідання (попередження та видалення із залу судового засідання). А до другої – заходи, що застосовуються до осіб за межами суду (тимчасове вилучення доказів для дослідження судом, привід). В свою чергу штраф застосовується у випадках передбачених ст.149 КАС

України. Аналізуючи думки різних науковців можна прийти до висновку, що штраф входить до обох груп одночасно.

Важливо розуміти, що до однієї особи не може бути застосовано кілька заходів процесуального примусу за одне й те саме порушення, тобто діє принцип, закріплений у ст. 61 Конституції України. При цьому законодавство встановлює важливу гарантію для подальшого виконання обов'язків сторони адміністративного провадження. Так, застосування до особи заходів процесуального примусу не звільняє її від виконання обов'язків, встановлених КАС України [1].

Підсумовуючи вищевикладене потрібно зазначити, що в КАС існує визначення поняття заходів процесуального примусу, їх види, підстави та порядок застосування цих заходів. Заходи процесуального примусу застосовуються лише до осіб, що порушили встановлений порядок у суді під час розгляду адміністративної справи, а також до осіб, що перешкоджають здійсненню адміністративного судочинства.

Список використаних джерел

1. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 06.07.2005 №2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення - 11.03.2021).
2. Єременко Є.І. Купін А.П. Заходи процесуального примусу в адміністративному судочинстві. URL: https://zp.edu.ua/uploads/dept_s&r/2020/conf/4.1/TN_2020YF.pdf#page=30 (дата звернення - 11.03.2021).
3. Стеценко С. Г. Адміністративне право України: навч. посібник. Вид. 2-ге, допов. і переробл. Київ: Атіка, 2009. 640 с.
4. Демський Е.Ф. Адміністративне процесуальне право України : навч. посібник. Київ: Атіка, 2008. 496 с.
5. Лукіна І.М. Цивільна процесуальна відповідальність : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03; Харк. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2011. 20 с.
6. Кодекс адміністративного судочинства України : науково-практичний коментар / за заг. ред. А.Т. Комзюка. Київ : Прецедент: Істина, 2009. 823 с.
7. Адміністративний процес України: навч. посіб. / А. Т. Комзюк і інші; Харківський національний ун-т внутрішніх справ. Київ: Прецедент, 2007. 531 с.

Мишаста Т. Б., здобувачка вищої освіти 1 курсу, група КЮ-201

Науковий керівник – **Литвиненко В. М.**, к.ю.н., доцент

Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

ПОНЯТТЯ ПРАВА НА ПРАЦЮ

З поміж усього комплексу соціально-економічних прав особливе місце посідає право на працю. Воно відображає природну потребу людини до праці. Це зумовлено тим, що право на працю є підґрунтям для набуття всіх інших трудових прав та обов'язків, воно становило й становить вольову діяльність, що спрямована на створення матеріальних цінностей. Саме завдяки праці людина забезпечує себе та членів своєї сім'ї, набуває певні здібності й досвід шляхом реалізації у трудовій діяльності.

Відповідно до Конституції України наша держава є правовою, незалежною, суверенною та соціальною. Найвищою соціальною цінністю в нашій державі є сама людина, її честь і гідність, життя і здоров'я, недоторканність. Держава несе відповідальність за свою діяльність перед людиною, визначає гарантії прав і свобод людини при здійсненні

діяльності державою та її органами. Утвердження й забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком країни [1, с. 161]. У ст. 43 Конституції України зазначається одне із прав людини: «Кожен має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він добровільно обирає або на яку погоджується» [2].

Щоб досконало дослідити термін «право на працю», нам необхідно зрозуміти, що являють собою поняття «право» та «праця».

У «Академічному тлумачному словнику української мови» (1970–1980) слово «право» визначається як система встановлених або санкціонованих державою загальнообов'язкових правил (норм) поведінки, що виражають волю панівного класу (в експлуататорському суспільстві) або всього народу (в соціалістичному суспільстві); зумовлена певними обставинами підстава, здатність, можливість робити, чинити що-небудь, користуватися чим-небудь [3]. Згідно «Великого енциклопедичного юридичного словника», право – це офіційно визнані можливості, які мають громадяни та організації [4, с. 667].

На нашу думку, доречно буде згадати теорію природного права, яка виходить з того, що «право» це не тексти закону, а система ідей (понять) про загальнообов'язкові норми, права, обов'язки та заборони [5].

Отже, зі сказаного вище ми можемо зробити висновок, що «право» це офіційно визнані можливості, які має людина, тобто, можливість робити, чинити що-небудь, користуватися чим-небудь.

Нам необхідно зрозуміти, що несе в собі поняття «праця». У тлумачному словнику В.І. Даля «праця – це робота, заняття, вправа, справа, все, що потребує зусиль, старань і турботи, будь-яке напруження тілесних і розумових сил, усе, що стомлює, наслідки роботи, старань, зусиль, зроблена річ, працювати, старатись у чому-небудь, займатись чимось, не сприймати неробства, бути зайнятим, заклопотаним» [6, с. 436-437].

На думку О.А. Ситницької, праця - це цілеспрямована щодо створення, зміни та збереження матеріальних і духовних цінностей, виробництва товарів і послуг для задоволення власних і суспільних потреб і роль у розвитку людини й суспільства, на думку автора, полягає не лише у створенні матеріальних і духовних цінностей, призначених для задоволення потреб людей, а й у розвитку самих працівників. Завдяки праці людина забезпечує своє існування, формується як особистість, набуває певних навичок і здібностей, реалізує їх у трудовій діяльності [7, с. 56].

Цікаву точку зору з приводу цього поняття висловив Р. Н. Зиятдинов, який, зокрема, визначає працю як основний спосіб самореалізації людини, вираження її внутрішнього потенціалу, перетворення зовнішньої необхідності у внутрішню потребу [8, с. 14]. Проаналізувавши наведені думки вчених, можна дійти висновку, що праця це заняття, вправа, справа, робота, яка полягає у створенні матеріальних і духовних цінностей, призначених для задоволення потреб людей та розвитку самих працівників.

Отже, що таке «право на працю»? Н.Б. Болотіна вважає, що одне з основних прав людини – це право на працю. Право на працю визнане основними державами світу та закріплене у їх правових актах. Це право відповідає потребам людини своєю діяльністю здобувати для себе та членів своєї сім'ї кошти для існування [9, с. 21].

Н.С. Мокрицька висловила, що «втіленням суттєво нового праворозуміння стала сучасна концепція прав людини, яка розглядає право на працю як природне право, що належить людині так само, як і право на життя» [10].

Ми вважаємо, що найбільш доречною є думка О.І. Процевського, який вважає, що право на працю як одне з фундаментальних прав людини відображає її об'єктивну потребу в створенні матеріальних і духовних цінностей не лише для задоволення своїх потреб, а й для існування всього суспільства та держави. Саме тому право на працю й умови його

реалізації визначають зміст усіх норм трудового права як самостійної галузі права України, а також головний напрям економічної політики держави [11, с. 10].

Враховуючи вище викладене, ми можемо стверджувати, що праця характеризує прояв людської сутності, виявлення людської можливості до праці. Праця це процес реалізації природної здатності, яка дозволяє проявлятися людській особистості у створенні матеріальних та духовних цінностей. В своя чергу право на працю є носієм здатності до праці, а також являє собою можливість заробляти для себе та членів своєї сім'ї кошти для існування.

Список використаних джерел

1. В. В. Китайгородська. Поняття та зміст права людини на працю. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2019. Випуск 3(28). Том 1. С.161-165
2. Конституція України: Закон від червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр> (дата звернення: 12.03.2021).
3. Академічний тлумачний словник української мови. URL: <http://sum.in.ua/s/pravo> (дата звернення: 12.03.2021).
4. Великий енциклопедичний юридичний словник. Київ: Юридика думка, 2007. С.667, 805
5. Остапенко О.Г. Право: основні поняття. URL: <https://dl.khadi.kharkov.ua/mod/book/view.php?id=29669> (дата звернення: 12.03.2021).
6. Даль В. И. Толковый словарь великорусского языка. 1882. Т.4. С. 436-437.
7. Ситницька О. А. Право на працю: поняття та зміст. *Кримський юрид. вісник / Крим. юрид. ін-т*. Одес. держ. ун-ту внутр. справ. Сімферополь, 2011. Вип. 1 (11). Ч. 1.С. 257-264
8. Зиятдинов Р. Н. Отношение к труду как ценности: дис. ... канд. филос. наук: 09.00.11. Пермь, 2004. 146 с.
9. Болотіна Н. Б. Трудове право України. Київ: Знання, 2008. 860 с.
10. Мокрицька Н. С. Про сутність проголошеного у Конституції України права на працю. URL: <http://vuzlib.com/content/view/2451/115/> (дата звернення: 12.03.2021)
11. Процевський О. І. Чи дійсно держава не гарантує громадянам право на працю? Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г.С.Сковороди. Харків: Право, 2013. Вип. 20. С. 10-18

Никипорець І. О. здобувачка вищої освіти 4 курс, група КІР-171

Науковий керівник – **Толкач А. М.**, ст. викладач

Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

СУЧАСНИЙ БАНДИТИЗМ В УКРАЇНІ: СТАН, ДЕТЕРМІНАЦІЯ, ЗАПОБІГАННЯ

Криміногенна ситуація, що склалася в Україні, перетворилася на найбільш небезпечне соціальне зло, яке створює серйозну загрозу становленню та розвитку суверенної держави. Одним з чинників, що її обумовлюють, є наявність такого негативного соціального явища, як організована злочинність в усіх формах її прояву та бандитизму зокрема. Незважаючи на стабільну тенденцію до поступового зменшення кількості кримінальних правопорушень цього виду, бандитизм залишається одним з найбільш небезпечних загально-кримінальних проявів організованої злочинності.

Згідно ст. 257 ККУ, бандитизм – це організація озброєної банди з метою нападу на підприємства, установи, організації чи на окремих осіб, а також участь у такій банді або у

вчинюваному нею нападі. Оскільки, відповідно до ст. 257 КК України та до Постанови Пленуму Верховного Суду України за № 13 від 23 грудня 2005 року «Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями» банда – організована злочинна група (організована група або злочинна організація), то і розглядати таку групову форму слід у рамках співучасті [1]. Сучасний бандитизм належить до тих кримінальних правопорушень, темпи поширення яких утворюють реальну загрозу громадській безпеці. Проте варто зауважити, що не всі випадки вчинення бандитизму стають відомі правоохоронним органам, зокрема, помилки при кваліфікації діянь, схожих на бандитизм, нашоухують на думку про неповноту офіційної статистики та надають змогу аргументовано припустити, що через значну латентність рівень вчинення бандитських нападів в Україні значно вищий. Більшість науковців підтримує думку про обов'язковість диференціації кримінальної відповідальності залежно від участі кожного співучасника у вчиненому кримінальному правопорушенні [2, с. 86].

На думку науковців, доцільно доповнити ст. 257 КК України заохочувальною нормою щодо звільнення від кримінальної відповідальності особи, крім організатора банди, яка перебувала в її складі, якщо вона до повідомлення їй про підозру у вчиненні нею кримінального правопорушення добровільно повідомила правоохоронний орган про існування озброєної злочинної групи та активно сприяла її викриттю, якщо в її діях немає складу іншого кримінального правопорушення.

Майже у 60 % порушених за фактом бандитизму кримінальних справ кваліфікація змінена на розбійний напад. Засуджується лише четверта частина осіб, які вчинили кримінальні правопорушення цієї категорії. Така ситуація зумовлена багатьма чинниками, зокрема, високим рівнем суспільної небезпеки бандитизму, його поєднанням з іншими тяжкими та особливо тяжкими злочинами (вбивство, нанесення тілесних ушкоджень, розбійний напад, вимагання, захоплення заручників тощо), різноманітністю злочинних форм і проявів, складністю кваліфікації та доказування різних його аспектів. До основного безпосереднього об'єкта бандитизму відносять охоронювані законом про кримінальну відповідальність суспільні відносини які забезпечують громадський спокій, безпеку діяльності підприємств, установ, організацій та окремих осіб від насильницьких посягань такого злочинного об'єднання, яким є банда [3, с. 11].

Завдяки аналізу міжнародного досвіду запобігання бандитизму й іншій організованій злочинності правоохоронними органами виділено основні складові їхньої ефективної діяльності. Насамперед, це створення єдиного координуючого органу й формування відповідного законодавства, зокрема, у вигляді спеціального закону про боротьбу з організованою злочинністю, в якому визначають поняття організованої злочинності та бандитизму; збільшення строків досудового розслідування за окреслені діяння; усунення окремих обмежень при здійсненні слідчих дій, спрощення порядку проведення деяких негласних слідчо-розшукових дій; посилення нагляду за органами, що здійснюють боротьбу з організованою злочинністю. Доцільним є вироблення механізму оцінювання діяльності спеціальних підрозділів з боротьби з організованою злочинністю за прикладом США, де одним з критеріїв оцінювання (на рівні політичного керівництва) є кількість засуджених як керівників, так і членів злочинних організацій від відомої їхньої загальної кількості.

Прийшли до висновку, що для вдосконалення системи правоохоронних органів, що здійснюють запобігання злочинності, зокрема бандитизму, доцільно позбутися дублювання функцій і повноважень окремих правоохоронних органів, що надасть змогу оптимізувати їхні штатні та організаційні структури, а також посилити роль Ради національної безпеки й оборони України як органу, який координуватиме діяльність правоохоронних органів, відстежуватиме тенденції, ризики, визначатиме пріоритетні дослідження стосовно

запобігання та протидії організованій злочинності. Враховуючи соціально-економічну зумовленість організованої злочинності, вплинути на її стан можна шляхом підсилення соціальної орієнтації реформ, а саме: підвищенням життєвого рівня населення, скороченням розриву між заможними та бідними, забезпеченням рівного доступу кожного до занять підприємницькою діяльністю, суттєвою підтримкою малого бізнесу тощо.

Індивідуально-профілактичні засади відіграють значну роль у запобіганні бандитизму, адже чимало учасників банд до вчинення нападів уже раніше вчиняли кримінальні правопорушення й були за них засуджені, тобто їхня антисоціальна спрямованість має стійкий характер, і цілеспрямованість цих заходів має бути максимально ефективною [4, с. 158]. Способи індивідуально-профілактичної діяльності можуть бути найрізноманітнішими, зокрема постановка на облік, розробка й реалізація профілактичних заходів щодо осіб, які не мають житла, постійної роботи та джерел доходу, профілактичні бесіди, надання допомоги .

Отже, в системі організованої злочинності бандитизм посідає особливе місце. Це продиктовано не лише тим, що він є найбільш яскраво вираженим кримінальним правопорушенням корисливо-насильницького спрямування, але і його великою різноманітністю щодо власних злочинних форм та проявів, специфікою об'єкту, об'єктивної сторони та інших ознак. Головною перешкодою на шляху до ефективної боротьби з бандитськими угрупованнями є недосконалість кримінально-правової кваліфікації і регламентування відповідальності за бандитизм, що сприяє виникненню численних неточностей і помилок під час розслідування і судових слухань справ про бандитизм, затягуванню судового процесу та інших негативних наслідків. З огляду на зарубіжний досвід запобігання організованій злочинності, вважаємо за доцільне розглянути можливість впровадження в Україні заходів, спрямованих на матеріально-технічне, фінансове, кадрове забезпечення боротьби з організованою злочинністю.

Список використаних джерел

1. Кримінальний Кодекс України від 05.04.2011 № 2341-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
 2. Гаврилов Ю. Г. До проблеми визначення поняття «бандитизм». *Національний юридичний журнал: теорія і практика*. 2016. №1 (17) . С. 86-90.
 3. Яблоков Н.П. Расследование организованной преступной деятельности. М. : Юристъ, 2002. 172 с.
 4. Криміналістика. Підручник / [В. В. Пясковський, Ю. М. Черноус, А. В. Іщенко, О.О.Алексеев]. К. : Центр учбової літератури. 2015. 544 с.
-

Павлова С. Л., здобувачка вищої освіти 1 курсу, група ПД-201
Науковий керівник – **Козинець О. Г.**, к.і.н., доцент
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ДІЯЛЬНОСТІ МІНІСТЕРСТВА ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

Міністерство внутрішніх справ України є органом центральної виконавчої влади. Його основне завдання – це захист прав і свобод громадян, інтересів суспільства і держави від протиправних посягань, ведення боротьби зі злочинністю, охорона громадського порядку, забезпечення громадської безпеки, безпеки дорожнього руху тощо.

Процес розвитку нашої держави неможливий без формування ефективної системи захисту прав і свобод громадян, інтересів суспільства і держави. Нові виклики є небезпечними та масштабними. Вони спричинені певними соціальними, демографічними, економічно-політичними, правовими та психологічними чинниками, які потребують постійних реакцій, та ефективної організації як всієї галузі безпеки, так і внутрішніх справ зокрема [1].

Функції та призначення міністерства внутрішніх справ України полягають у формуванні певних факторів розвитку незагрозованої сфери життя і нинішньої схеми внутрішньої безпеки, як фактор запобігання майбутнього розповсюдження загроз та агресії з боку будь-якої країни, насамперед Росії.

Якщо раніше назва міністерства внутрішніх справ асоціювалась тільки з діяльністю міліції, то на сьогодні до сфери управління міністерства входять чимало різноманітних структур та підрозділів. А саме: Національна поліція України, Державна служба з надзвичайних ситуацій України, Адміністрація Державної прикордонної служби України, Державна міграційна служба України, Національна гвардія України, Головний сервісний центр МВС України, а також територіальні органи, підприємства, установи та організації [1].

Впродовж декількох років тривають реформи щодо покращення роботи МВС і доведення її до зарубіжних стандартів. Також, з причин прогнозування розвитку порушень закону було переформовано деякі підрозділи та утворено нові служби і нову профільну схему підготовки персоналу для поліції. З метою формування нової системи МВС більшу частину працівників у Міністерстві та підрозділах було замінено новими фахівцями.

Важливою є співпраця Міністерства внутрішніх справ України з правовими організаціями інших країн. МВС почало вивчати світовий досвід. Поки що наша держава ефективно долучається до процесів Міжнародної організації кримінальної поліції та затвердила вхід до європейських пактів щодо кримінальних справ.

Працівники органів МВС України презентувались як кваліфіковані професіонали щодо мирної активності у складі призначень ОБСЄ.

Компетенція МВС України полягає у виконанні таких видів діяльності:

- по-перше, створювати нові ідеї, можливо запозичення досвіду інших країн щодо покращення своєї роботи та в встановленому порядку вносити їх на розгляд Кабінету Міністрів України,
- по-друге, це формувати проекти нормативних та правових актів з питань, які належать до їх сфери діяльності,
- по-третє, та не менш важливе, це розглядати варіанти актів законодавства, які приходять на погодження від інших міністерств та центральних органів виконавчої влади, і обов'язково формувати висновки і пропозиції щодо своєї роботи та законів і нормативно-правових актів, які дають на розгляд Кабінету Міністрів України,

- по-четверте, створювати плани національних програм щодо підтримки безпеки, та запереченні злочинності і захисту предметів чи місць на випадок появи термінових ситуацій, вони також зобов'язанні забезпечувати міжнародну співпрацю, та брати участь у формуванні проектів і укладенні міжнародних проектів України з питань, які належать до їх роботи [2].

Щодо сучасного стану МВС України, то в сучасному суспільстві часто виникають різноманітні проблеми, що потребують швидкого реагування та вирішення. Тому МВС має на меті опрацювати термінове реагування на виклики та будь-які загрози суспільству, і у зв'язку з цим планується створення єдиної системи авіаційної безпеки та цивільного захисту МВС. А саме, планується використання гвинтокрилів та літаків, задля швидкого реагування на ситуації. Основні завдання МВС щодо авіаційних підрозділів:

- медична допомога
- рятувальні операції
- підтримання суспільного порядку
- антитерористичні операції
- безпека митного кордону [3].

Отже, для створення ефективної роботи МВС пройшло важкий та довгий шлях. Діяльність МВС України ґрунтується на принципі, що всі люди мають мати свободу дій і повинні бути рівними у своїх правах, а як ми знаємо права і свободи є непорушними.

Система органів внутрішніх справ є однією із складових системи правоохоронних органів України. Їх робота налаштована на формування суспільного порядку в усій державі. На систему внутрішніх справ України покладено дуже важливе завдання щодо захисту прав і свобод громадян, захисту інтересів суспільства, боротьби зі злочинами, запобігання порушень і захист держави в цілому.

Отже, протягом часу діяльності міністерства внутрішніх справ з часу здобуття незалежності Україною і до сьогодні воно докорінно змінює своє функціональне призначення. А саме, трансформується з міністерства «міліції» у багатофункціональну структуру з основними завданнями – охорона та захист прав і свобод громадян, інтересів суспільства та держави.

Список використаних джерел

1. Стратегія розвитку МВС. URL: https://mvs.gov.ua/ua/pages/strategiya_2020.htm
2. Постанова КМУ «Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/878-2015-п#Text>
3. Єдиний портал органів системи МВС України. URL: <https://mvs.gov.ua/>

Пальона А. В., здобувачка вищої освіти 2 курсу, група АЮ-191
Науковий керівник – **Козинець І. Г.**, старший викладач
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

ЗАСТОСУВАННЯ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ ЯК СПОСІБ ПОПЕРЕДЖЕННЯ ТА ПРИПИНЕННЯ ПРАВОПОРУШЕННЯ

Дії працівників поліції не завжди є своєчасними та доцільними, особливо при застосуванні вогнепальної зброї під час виконання службових обов'язків, що призводить до порушення умов законності її використання. У деяких випадках, застосовуючи вогнепальну зброю, поліцейські володіють тактикою та технікою її використання, але не мають достатньої психологічної підготовки, що призводить до негативних наслідків.

Найчастіше застосування вогнепальної зброї пов'язане із припиненням правопорушень. Зброю використовують суб'єкти адміністративної влади і лише вони, а всі інші суб'єкти права (посадові особи, громадяни) використовують її не для здійснення влади, а для власного захисту.

Варто зазначити, що застосування вогнепальної зброї не має прямого зв'язку з порушенням кримінального провадження і може мати місце до порушення провадження, після його закінчення, а також для припинення соціально небезпечних дій [1, с.489].

Як зазначено у ч. 4 ст. 46 Закону України «Про Національну поліцію», працівник поліції, уповноважений застосовувати вогнепальну зброю у виняткових випадках: якщо існує безпосередня загроза життю осіб (поліцейського, членів його сім'ї, жертв нападника, заручника тощо) або затримати особу, яка чинить збройний опір (що також становить загрозу життю поліцейського) [2].

Усі працівники, яким законно видано вогнепальну зброю, мають право використовувати її для припинення протиправних дій. Сюди не входять особи, яким дозволений доступ до зброї з різною метою (працівники тирів, військові інструктори шкіл, лаборанти військових кафедр, особи, які ремонтують зброю тощо), і керівники, які отримують зброю для самооборони. Застосовуючи вогнепальну зброю, працівник поліції здійснює низку юрисдикційних дій, організаційно-управлінського, державного, виконавчого та адміністративного характеру. Таким чином, використання зброї є важливою формою реалізації правових норм та ступенем управлінської діяльності.

Залежно від цілей можна виділити наступні види застосування вогнепальної зброї: не для поразки людей: використання для припинення правопорушення (для захисту громадян у разі нападу небезпечної тварини, подачі сигналу або тривоги, покликати на допомогу); з метою зупинити правопорушення (попередити про намір застосувати зброю, зупинити транспортний засіб шляхом пошкодження, якщо водій створює реальну небезпеку для життя та здоров'я людей і відмовляється зупинитися, незважаючи на неодноразові вимоги поліції). На поразку людей: з метою необхідної оборони, в умовах крайньої необхідності [3, с.225].

Застосування вогнепальної зброї є кульмінацією діяльності поліцейського, де перетинаються юридичні, соціальні, психологічні, релігійні, професійні та адміністративно-правові аспекти особистості поліцейського. Метою використання вогнепальної зброї працівниками поліції як примусового заходу є забезпечення подолання опору, відновлення громадського порядку та громадської безпеки, локалізація соціальної напруженості або забезпечення особистої безпеки працівника.

Поліцейський, уповноважений активно застосовувати вогнепальну зброю у разі збройного нападу, якщо запобігання або припинення нападу неможливо досягти іншими способами. Метод подолання активного опору з боку правопорушника також повинен включати застосування вогнепальної зброї в поліції – виставлення вогнепальної зброї, приведення її в бойову готовність та спрямування на правопорушника (демонстрація вогнепальної зброї), так і попередження особі про можливість її активного використання [4, с.203].

Поряд із позитивними аспектами чинного законодавства, деякі питання вимагають додаткового правового регулювання та роз'яснень. Так, у ч. 4 ст. 46 Закону України «Про Національну поліцію» визначено вичерпний перелік підстав для застосування вогнепальної зброї працівником поліції, а частина 6 статті 46 закону визначає обставини, за яких поліцейському дозволяється застосовувати зброю у вогнепальній зброї без попередження. Українська поліція отримала набагато більше прав на використання вогнепальної зброї [1]. Поліцейський має право навіть дістати пістолет, вирішивши, що він може знадобитися.

Тепер будь-яка атака дає право поліції натиснути на курок. Співробітник поліції може стріляти без попередження, якщо небезпечний злочинець намагається втекти на транспортному засобі.

Насправді на практиці виникає багато питань щодо використання вогнепальної зброї. Отже, закон дозволяє використовувати вогнепальну зброю під час відбиття нападу на поліцейського або членів його родини у разі загрози їхньому життю чи здоров'ю, захищати людей від нападу, зупиняти транспорт, пошкодивши його, якщо водій своїми діями створює загрозу життю і здоров'ю людей та в інших випадках. Але в реальному житті завжди є небезпека завдавати шкоди іншим особам, не пов'язаним із злочинними діями, через те, що найбільш небезпечні злочини, пов'язані з вогнепальною зброєю, мають місце в громадських місцях, де є натовп людей і, насправді, поліція може застосовувати зброю переважно на відстані до 5 м, оскільки на великих відстанях існує ризик поранення інших. Поліцейський зобов'язаний у письмовій формі повідомляти свого керівника про застосування вогнепальної зброї, а також негайно повідомити свого керівника про активне застосування вогнепальної зброї, який, у свою чергу, зобов'язаний поінформувати центральний орган управління поліції та відповідного прокурора. Але в більшості випадків вогнепальна зброя дійсно є дієвим засобом для попередження правопорушень.

Список використаних джерел

1. Вогнепальна зброя. *Юридична енциклопедія*: В 6 т. / Редкол.: Ю.С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. Київ: «Укр. енцикл.», 1998. Т. 1: А - Г. 672 с.
2. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 6.03.2021)
3. Права людини в діяльності української поліції – 2015: науково-практичне видання / упоряд. Є.О. Крапивін. Київ : Асоціація УМДПЛ, 2016 р. 408 с.
4. Логачев М.Г. Правові та психологічні аспекти застосування вогнепальної зброї персоналом поліції. *Право і Безпека*. 2017. № 4. С. 199-204.

Переверза А. М., студентка 2 курсу, гр. КЮ-192

Науковий керівник – **Литвиненко В. М.**, к.ю.н., доц.

Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

ОСНОВНІ ОСОБЛИВОСТІ ТА ЗАВДАННЯ КАДРОВОЇ ПОЛІТИКИ

На сучасному етапі розвитку суспільно-економічної та соціально-політичної сфери потребує вирішення питання якісного кадрового забезпечення, формування та розвитку ефективного кадрового потенціалу та кадрової системи.

Рішення вище перелічених завдань прямо залежить від ефективної реалізації кадрової політики підприємства, що є одним з визначальних засобів для досягнення успіху на будь-якому підприємстві.

Така політика передбачає роботу з персоналом, тобто її вдалий результат залежить від творчого колективу, що повинен координуватися та налагоджено працювати.

Кадрова політика розробляється з урахуванням стратегії, мети, цілей, методів та засобів підприємства, на основі певної системи правил, процедур, які безпосередньо пов'язані з виконанням процесів підбору кадрів, їх розстановки, використання, перепідготовки, стимулювання, мотивації, кар'єрного зростання.

Тема кадрової політики вивчалася такими дослідниками як Ващенко К. О., Водолажська Т. О., Капінос Г. І., Ковбасюк Ю. В., Костюк І. В., Пушкар З.М., Пушкар Б. Т., Сурмін Ю. П.

На сьогодні поки не існує чіткого визначення поняття «кадрова політика», тому дискусія щодо даного питання набрала значних обертів. Серед багатьох підходів тлумачення виділяють німецький та вітчизняний підходи.

Представники німецької школи визначають кадрову політику як план дій, що спрямований на працівника та повинен слугувати як посібник в галузі кадрового планування, організації, управління персоналом. Також, представники цієї школи дають і більш ширше значення «кадрової політики», визначаючи її як частину загальної підприємницької політики, що забезпечує організацію, використання та збереження персоналу [1, с. 57].

Прикладом вітчизняного трактування може слугувати визначення Пушкар З.М. та Пушкар Б.Т., що висвітлюють кадрову політику як «систему роботи з персоналом, що об'єднує різні форми діяльності й має на меті створення згуртованого й відповідального, високопродуктивного колективу для реалізації можливостей підприємства адекватно реагувати на зміни в зовнішньому і внутрішньому середовищах» [2, с. 36].

Таким чином, кадрову політику можна вважати одним з головних напрямків загальнодержавної діяльності в соціально-економічній сфері, що охоплює питання, які стосуються розробки та організації роботи з людьми, забезпечує раціональне використання людських ресурсів, реалізовує економічні, політичні та соціальні програми для стимулювання розвитку персоналу.

Окремі науковці визначають такі особливості кадрової політики:

- 1) спрямована на роботу з персоналом;
- 2) являє собою систему правил, принципів, методів, ідей, форм, вимог;
- 3) направлена на стимулювання, мотивацію, формування, розвиток, ефективне використання персоналу [1, с. 61].

Крім специфічних ознак, кадрова політика має своєрідні завдання. Капінос Г. І. та Костюк І. В. зазначають, що на кадрову політику покладаються такі завдання як:

- 1) кількісне та якісне забезпечення підприємства кадрами з урахуванням стратегії підприємства;
- 2) створення такого середовища, яке допоможе працівникові саморозвиватися, самостверджуватися, самореалізовуватися;
- 3) раціональне використання праці персоналу;
- 4) ефективна розстановка та відбір кадрів;
- 5) стимулювання праці працівників для досягнення поставлених цілей;
- 6) підтримка ефективної роботи підприємства [3, с. 53].

Узагальнюючи вище сказане, можна сказати, що кадрова політика є однією з складових державної політики, забезпечує потребу в кадрах та є науково обґрунтованою. Сприяє послідовному та етапному вирішенню важливих стратегічних завдань, що сприяє розвитку не тільки підприємства, але й України в цілому, оскільки вона є орієнтованою на підготовку персоналу з творчими прагненнями та мотивацією. До того ж, їй характерна єдність форм, методів, принципів, цілей, це означає, що вона є об'єктивною, всебічною, комплексною та всеохопною, бо охоплює всі кадрові процеси незалежно від механізму і ступеня державного впливу на них.

Однією з особливостей є й те, що вона є демократичною у разі виникнення кадрових проблем та може бути досить гнучкою і навіть стабільною. Проте, водночас може бути

динамічною, бо підлягає коригуванню та змінам залежно від ситуації, що виникає на підприємстві.

Кадрова політика направлена на індивідуальний підхід до персоналу, сприяє вихованню та стимулюванню поведінки останнього. І найголовніше, є правовою: здійснюється тільки в межах і на засадах закону, що створює правові гарантії об'єктивного і справедливого вирішення кадрових питань [4, с. 7].

Проведене дослідження дало можливість сформулювати такі висновки:

По-перше, кадрова політика виступає як сукупність норм, які окреслюють зміст роботи, її вектор, методи та форми.

По-друге, кадрова політика забезпечує рівновагу між соціальною та економічною ефективністю використання персоналу. Вона спрямована на об'єднання єдиної корпоративної етики з мотивацією та розвитком працівників, що забезпечується задоволенням соціальних та економічних інтересів трудового колективу.

По-третє, кадрову політику формує керівництво організації, а її реалізації сприяє кадрова служба.

По-четверте, основними завданнями кадрової політики є набір, відбір та розстановка кадрів, забезпечення оплати праці, навчання та стимулювання працівників до праці, розвиток соціальних відносин та підвищення кваліфікації тощо.

Список використаних джерел

1. Водолажська Т.О. Сутність поняття «Кадрова політика підприємства». *Економіка транспортного комплексу*. Харків. 2014. Вип. 24. С. 55-64.

2. Пушкар З.М., Пушкар Б.Т. Кадровий менеджмент: навч. посіб. / Тернопільський нац. економічний ун-т. Тернопіль: Осадца Ю. В., 2017. 210 с.

3. Капінос Г. І., Костюк І. В. Особливості формування та реалізації ефективної кадрової політики вітчизняних підприємств в сучасних умовах розвитку ринкової економіки. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2019. №2. С. 52-56.

4. Ковбасюк Ю. В., Ващенко К. О., Сурмін Ю. П. та ін. Державна кадрова політика в Україні: стан, проблеми та перспективи розвитку: наук. доп. / Нац. акад. держ. управління при Президентові України. Київ: НАДУ, 2012. 72 с.

Пророченко В. В., здобувач вищої освіти 1 курсу магістратури гр. МКПРп-201

Науковий керівник – **Литвиненко В. М.**, к.ю.н., доцент

Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

КОНЦЕПЦІЯ «AQUIS COMMUNAUTAIRE» В ПРАВІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Європейський союз (далі – ЄС) – приклад унікальної, успішно функціонуючої наднаціональної правової системи в рамках окремо взятої регіональної міжнародної організації, що характеризується верховенством і прямою дією її норм в країнах – членах ЄС, а також так званим «acquis communautaire» – правовими досягненнями, які повинні розділяти і застосовувати як країни – члени ЄС, так і країни, що претендують на отримання членства в ЄС.

Разом із тим, поки що не склалося єдиного підходу до уніфікованого тлумачення обсягу та змісту терміну «acquis communautaire» у праві ЄС. У цих умовах виникають

складнощі як у країнах – членах ЄС так і у третіх країнах при імplementації «*acquis communautaire*» в правові системи і правозастосовну практику. Через це виникає потреба в однаковому тлумаченні і використанні «*acquis communautaire*», розкритті його характеру і змісту як у внутрішній, так і у зовнішній сфері застосування ЄС, вироблення підходів до єдиного розуміння обсягу та змісту «*acquis communautaire*».

Вивченням різних аспектів «*acquis communautaire*» займалися такі вчені як: Л.В. Акуленко, Н.Т. Гончарук, І.О. Драган, Р.А. Петрова, Ю.В. Мовчан, В.І. Муравйов, Т.А. Соколова, І.В. Суходубова, В.В. Трюхан та інші. Проте, кожен із вчених розглядав особливості даної концепції по-різному, акцентуючи увагу на одних особливостях та залишаючи поза увагою інші.

Поступове формування та розвиток «*acquis communautaire*» було пов'язане, із поступовим обмеженням суверенітету національних держав. Однак таке обмеження суверенітету не завжди трансформувалося в еквівалентне створення демократичного суверенітету на наднаціональному європейському рівні, оскільки воно повинно було відповідати принципу субсидіарності, який є одним з основних принципів процесу європейської інтеграції.

Поняття «*acquis communautaire*» було вперше офіційно закріплене в тексті Договору про ЄС, підписаному в Маастрихті у 1992 р. У статтях 2(4) і 3(1) Договору про ЄС «*acquis communautaire*» проголошується як одна з цілей і основ функціонування ЄС і як опора всієї інституційної системи ЄС. У статті 43(1)(e) Договору про ЄС гарантується, що так зване «просунуте співробітництво» між країнами-членами не повинне торкнутися «*acquis communautaire*» та інших заходів, які вжито в рамках установчих договорів. Однак, у жодному з актів ЄС зміст і обсяг поняття «*acquis communautaire*» у праві ЄС не розкриті [1].

Від самих витоків європейської інтеграції поняття «*acquis communautaire*» знайшло широке застосування серед інститутів і країн – членів ЄС і символізує всі правові та політичні досягнення ЄС за понад півстолітній період його еволюції. Згодом «*acquis communautaire*» набуло рис динамічного і комплексного поняття, яке знайшло своє застосування у внутрішній і зовнішній сферах діяльності ЄС. У внутрішній області «*acquis communautaire*» є основою всієї структури ЄС. У зовнішній області імplementація і ефективне застосування «*acquis communautaire*» є головною умовою завершення переговорів про вступ до ЄС для країни-кандидата [2, с. 26].

На думку В.І. Муравйова зміст поняття «*acquis communautaire*» більш вузький, ніж поняття «право ЄС» і відповідає поняттю «правова система ЄС». Він підкреслює динамічний характер «*acquis communautaire*», особливо у сфері зовнішніх відносин ЄС і процесу розширення ЄС [3, с. 312]. Вважаємо, що динамічний характер і багатозначність «*acquis communautaire*» зробили його одним із найбільш ефективних засобів для поширення фундаментальних цінностей та принципів ЄС в політичні і правові системи третіх країн. Необхідність прийняття «*acquis communautaire*» на сьогоднішній день розглядається як істотна передумова для підтримки і поліпшення хороших політичних та економічних відносин між ЄС та третіми країнами.

С.А. Петров акцентує увагу на існуванні трьох підходів до розуміння обсягу та змісту поняття «*acquis communautaire*». Відповідно до першого підходу, поняття *acquis communautaire* охоплюється не лише правом ЄС, але також включає і всі правовідносини, які регулюються установчими договорами ЄС, в тому числі вторинне законодавство та судову практику ЄС в сучасній західній юридичній науці. Відповідно до другого підходу поняття «*acquis communautaire*» розуміється як таке, що властиве не лише правовій системі ЄС, а є більш широкою категорією, яка у будь-який момент може доповнюватися (переглядатися) державами-членами. Відповідно до третього підходу поняття «*acquis*

communautaire» включає не лише правові та політичні елементи, але і майбутні цілі європейської інтеграції та інституціональні засоби досягнення даних цілей [2, с. 29-31]. Таким чином, існує припущення, що поняття «acquis communautaire» є універсальним та міждисциплінарним.

Слід зазначити, що «acquis communautaire» не може бути відділений від договорів і угод, які пов'язують держав – членів ЄС. Прийняття acquis означає повне і беззастережне прийняття договорів і актів ЄС, що забезпечує взаємність і рівні відносини між державами – членами ЄС і також гарантує, що держави – члени реалізовуватимуть права і виконуватимуть зобов'язання, пов'язані з усіма угодами ЄС. Після виконання вимог і критеріїв acquis держави – члени (і їх громадяни) отримують права і привілеї, пов'язані з членством в ЄС.

Разом із тим «acquis communautaire» – це не лише тягар зобов'язань, що обтяжує держави, які мають намір отримати членство в ЄС, це також можливість отримати гарантії демократії, соціальної стабільності та економічного розвитку, які ЄС пропонує тим державам, які є його членами.

Таким чином, «acquis communautaire» – це комплексне і міждисциплінарне поняття, яке включає в себе первинне і вторинне право ЄС, «м'яке» право, а також «ненормативні» джерела. «Acquis communautaire» відображає динамічний характер правового порядку Європейського союзу, це концепція, яка постійно розвивається та зачіпає юридичну, політичну, соціальну та історичну сфери. При цьому універсальний характер «acquis communautaire» обумовлює необхідність уточнення змісту кожного його елемента у кожному конкретному випадку застосування цього поняття. Так, у внутрішній сфері застосування «acquis communautaire» інститутами Євросоюзу перш за все переслідується мета розвитку ЄС на основі його політичної, правової, економічної та культурної спадщини. У зовнішній сфері застосування поставлена мета по «просуванню» цінностей і принципів Європейського союзу за його межі для максимальної підготовки країн-кандидатів до вступу в ЄС і адаптації передових досягнень економічного, політичного і правового співробітництва третіми країнами.

Список використаних джерел

1. Договір про Європейський Союз (1992 р.) (Маастрихтська Угода). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_029/ed20050101. (Дата звернення: 07.12.2020).
 2. Петров Р.А. Транспозиция «acquis» Европейского Союза» в правовые системы третьих стран: Монография. К: Истина, 2012. 384 с.
 3. Муравйов В.І. Правові засади регулювання економічних відносин Європейського Союзу з третіми країнами (теорія і практика). К.: Академ-Прес. 2002. 426 с.
-

Пророченко В. В., здобувач вищої освіти 1 курсу магістратури гр. МКПРп-201
Науковий керівник – **Толкач А. М.**, старший викладач
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ УТВОРЕННЯ СЛІДІВ ЗАСТОСУВАННЯ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ НА ГІЛЬЗАХ

Однією із важливих та доступних форм реалізації науково-технічного потенціалу у процесі попередження, розкриття та розслідування кримінальних правопорушень, що вчиняються із застосуванням вогнепальної зброї є судово-балістична експертиза, в ході проведення якої використовуються досягнення науки і техніки, забезпечується створення доказової бази.

Наявність у осіб, які вчинили кримінальне правопорушення вогнепальної зброї підвищує їх можливості нанести вагому шкоду суспільству, оскільки загрожує життю та здоров'ю людей. Крім того, останнім часом значно зросла кількість особливо небезпечних кримінальних правопорушень, що здійснюються з використанням вогнепальної зброї, які пов'язані із нападами на громадян та відповідно людськими жертвами, в тому числі і тих, хто випадково опинився на місці події.

Вивченням судової балістики загалом та різних аспектів слідів пострілу зокрема займалися такі вчені як: Р.С. Белкін, П.Д. Біленчук, Р.Ю. Богуш, В.К. Весельський, В.А. Гамера, І.А. Голдинський, І.М. Гоменюк, П.П. Давидюк, В.В. Копча, Н.В. Копча, А.В. Кофанов, В.С. Кузьмічов, Я.А. Куций, О.Л. Кобилянський, Р.В. Мельник, В.І. Перкін, Г.І. Прокопенко, В.Б. Школьний та інші. При цьому кожен із зазначених вчених розглядав особливості слідів пострілу по-різному, акцентуючи увагу на одних особливостях та залишаючи поза увагою інші.

Практика показує, що найбільш поширеними речовими доказами, що часто зустрічаються на місці вчинення кримінального правопорушення, скоєного з використанням вогнепальної зброї, є гільзи. Вони зустрічаються майже завжди, в разі здійснення пострілу з автоматичної зброї (автоматичних пістолетів, гвинтівок, рушниць); досить часто після застосування неавтоматичної магазинної зброї; інколи, якщо постріли здійснювалися з револьвера або рушниці, які перезаряджались (звільнялися від стріляних гільз) на місці події. Попереднє дослідження гільз та інших об'єктів в ході огляду місця події полягає переважно в зовнішньому вивченні виявлених речових доказів. Характер досліджуваних об'єктів не дозволяє здійснювати більш глибокі дослідження поза межами криміналістичної лабораторії.

Гільза – це тонкостінна стаканоподібна ємкість для порохового заряду, капсуля, кулі або снаряда, у дробовому патроні – дробу і піжів. Складається з денця, корпусу і дульця, в якому закріплюється куля. У гільзі дробового патрона дульце відсутнє. Виготовляється гільза з металу або картону [1, с. 75], [2, с. 132].

Механізм утворення слідів на гільзах доцільно розглядати у такій послідовності: 1) утворення слідів при переміщенні і витяганні патрона у магазин або із магазину; 2) утворення слідів при подачі патрона у патронник; 3) утворення слідів при пострілі; 4) утворення слідів при витягуванні стріляної гільзи (патрона зі слідами осічки).

Сліди на гільзах виникають в ході трьох процесів: заряджання, пострілу і перезарядження (викидання гільзи – ежекції). У пістолетах, автоматах і карабінах сліди на гільзах утворюють деталі патронника, затвор тощо. Так, при наповненні магазину патронами на корпусі гільз з'являються сліди від його губ у вигляді поздовжніх подряпин. При досиланні патронів з магазину у патронник-затвор, відходячи в крайнє заднє

положення, утворюються сліди-відбитки на краю капелюшка гільзи, а при русі вперед на корпусі гільзи можуть додатково з'явитися сліди ковзання – подряпини. При входженні гільзи в патронник на її капсулі можуть виникнути слабкі сліди-відбитки, утворені чашкою затвору, а на закраїні або кільцевій проточці капелюшка – подряпини від зачепа викидача. Сліди на гільзах, що виникають в процесі заряджання, не завжди мають неповторну своєрідність.

При пострілі на корпусі гільзи можуть виникнути сліди від стінок патронника, а на поверхні її капелюшка – сліди від чашки затвору. На капсулі з'являються сліди від бійка ударника. Ці сліди широко використовуються в практиці балістичних експертиз. Під час вилучення гільзи з патронника на передній поверхні капелюшка залишається слід зачепа викидача, а на протилежній стороні капелюшка – слід відображувача. Ці сліди мають важливе значення для ідентифікації зброї.

Під час вилучення гільзи (ежекції) на її фланці залишається слід зачепа викидача, а на протилежному боці донної частини – слід відбивача. Оскільки сам механізм пострілу складається із займання пороху при ударі бійка ударника по капсулю, виштовхування кулі по каналу ствола під дією порохових газів і зіткнення кулі з перепонуєю, то відповідно на кулі залишаються сліди від тиску порохових газів на дно кулі, входження кулі в кульовий вхід, далі – в нарізну частину і дуловий зріз каналу ствола. При русі кулі по каналу ствола можна виділити три етапи: 1) поступальний рух – входження кулі в кульний вхід і початок руху по каналу ствола; 2) перехід від поступального руху до поступально-обертального – початок врізання оболонки кулі в нарізи; 3) поступально-обертальний рух кулі по каналу ствола.

При виштовхуванні кулі із гільзи силою порохових газів вона з великою швидкістю рухається уперед та зіштовхується із початковими ділянками полів нарізів у кульовому вході ствола. У перший момент, через високий тиск, куля рухається прямолінійно. При цьому на її оболонці від початку полів утворюються первинні сліди, що розташовуються паралельно поздовжній осі кулі [3, с. 396-397].

На сьогоднішній день проблема отримання попередньої, розшукової інформації під час огляду гільзи на місці події поки не вирішена, так як встановлення системи і моделі зброї за даними огляду стріляної гільзи можливий тільки орієнтовний, при цьому відносно далеко не всіх видів зброї, а визначення конкретного екземпляра взагалі неможливе.

Крім того, сліди на стріляних гільзах можуть змінюватися у процесі їхнього зберігання. Ці зміни можуть відбуватися як результат тертя об сторонні предмети або від корозії металу гільзи. При довготривалому зберіганні гільз сліди на них зазнають змін у результаті природнього старіння металу (сліди тьмяніють, а їх деталі згладжуються).

Таким чином, для дослідження особливостей виникнення слідів пострілу вогнепальної зброї на гільзах необхідно розуміти, яким чином об'єкти дослідження здійснюють взаємодію один з одним, а також які фактори є визначальними в процесі залишення слідів, чи має місце варіативність відтворення властивостей і ознак відображення одного об'єкта на об'єкті, який є носієм сліду. При цьому необхідно розуміти, що механізм формування слідів обумовлений процесом відображення зовнішніх властивостей одного об'єкта (слідоутворюючої вогнепальної зброї) на іншому (слідосприймаючій гільзі) при їх безпосередній взаємодії. Разом із тим важливими чинниками є і самі умови, в яких протікає цей процес.

Ідентифікація слідів застосування вогнепальної зброї на гільзах є досить копітким і трудомістким завданням, результати якого в подальшому нерідко відіграють ключову роль в якості джерела доказової інформації. Слід зазначити, що успіх розкриття і розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із застосуванням вогнепальної зброї, багато в

чому залежить від швидкості, повноти і якості виявлення і дослідження слідів її застосування на гільзах, які відображають обставини кримінального правопорушення, а також використання отриманої інформації для пошуку осіб, які вчинили кримінальне правопорушення.

Список використаних джерел

1. Шепітько В.Ю. Криміналістика / За ред. В.Ю. Шепітька. 2-ге вид., переробл. і допов. К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре». 2004. 728 с.
2. Мельник Р.В., Голдинський І.А., Гамера В.А. Судова балістика: класифікація та сліди вогнепальної зброї, огляд вогнепальної зброї. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2016. № 3. С. 131-134.
3. Сенченко Н.М., Пророченко В.В. Криміналістичне дослідження слідів пострілу та їх значення у розкритті кримінальних правопорушень. *Порівняльно-аналітичне право*. 2019. № 5. С. 395-398.

Ромащенко К. Ю., здобувачка вищої освіти 1 курсу, група ПД-201

Науковий керівник – **Козинець О. Г.**, к.і.н., доцент

Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

НОРМИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА ЗА РУСЬКОЮ ПРАВДОЮ

Руська Правда (давн. рус. - Правда Руська) – найдавніша пам'ятка права часів Київської Русі. Це декілька збірок, які містять норми кримінального, спадкового, звичасового, цивільного права, а також закони та судові рішення, що регулювали давні галузі суспільних відносин на Русі.

Метою дослідження є норми кримінального права за Руською Правдою, а також поглиблене ознайомлення з поняттям та видами злочинів, системою покарань у давньоруські часи.

Руська Правда роз'яснює не тільки як встановлювалося право, а те, що вона є першою кодифікованою збіркою юридичних норм давньоруського суспільства.

Звернемося до норм кримінального права. У часи, які розглядаються, поступово з'являються окремі елементи кримінального права, також виникає поняття злочину. Тому й не дивно, що «Руська Правда» є однією з головних збірок в юридичній історії минулого, вона містить велику кількість статей, які демонструють високий рівень розвитку кримінального регулювання [1, с. 40]. У цій пам'ятці злочини називають «образою», тобто розуміють різне правопорушення в шкоду суспільному ладу, яке виявляється безпосередньо у нанесенні потерпілому фізичної, моральної та матеріальної шкоди.

Об'єктами злочинного процесу була влада князя, феодала, майно, звичаї, також і влада. Об'єктивна сторона злочину не прозоро виражена, тому відомі лише дві стадії вчинення злочинного діяння: замах на злочин і закінчений злочин. Суб'єктами злочину могли бути всі вільні – феодали, городяни, селяни, окрім челяді та холопів, тому що вони несли іншу відповідальність. Тобто за раба, перед князівським судом, був відповідальний його хазяїн [2, с. 33-34].

Заподіяння шкоди на Русі називалось обідою або кривдою. Спочатку правопорушення розглядалось як приватна справа. Пізніше стало розглядатися як порушення публічного порядку. Це привело до появи 2 складових у покаранні, а саме, одна частина – відшкодування шкоди, заподіяної особі та друга частина – була за порушення порядку на користь держави [3, с. 92].

«Руська Правда» має декілька різновидів злочинного діяння. А саме злочини поділялися на такі види:

1. Злочини проти особи (навмисне чи ненавмисне вбивство, завдання тілесних пошкоджень, злочин проти честі особи, убивство, побиття). Особливим небезпечним злочином проти особи було вбивство, якому присвячено багато статей та покарання за вчинене.

2. Майнові злочини (розбій, крадіжка «тятьба», пошкодження, привласнення чужих речей). Суворо каралося, також, крадіжка коня, тому що серед людей Русі панувала прикмета, що хороший кінь споріднюється душею зі своїм господарем і це означало, що крадіжка коня, позбавляло хазяїна частини душі [4, с. 67]. Також за підпалом житлових чи не житлових домівок, передбачалась найвища міра покарання – потік за пограбування. Велика увага в «Руській Правді» приділялася захисту майна князівської дружини. Посягання на її власність, каралось досить суворо: «аще поиметь кто чужь конь, любое оружие, либо порт, а познает в своем мире, то взяти ему свое, а 3 гривне за обиду» (ст. 13 Короткої Редакції) [5, с. 77].

3. Злочини проти сім'ї та моралі (перелюбство, нанесення побоїв родичам, викрадення нареченої, зґвалтування). У «світському праві» Київської Русі не було норм, котрі охороняли сімейні відносини і норми моралі від злочину. Тільки такі злочини передбачались в церковних статутах Ярослава і Володимира [5, с. 77].

4. Злочини проти церкви та християнської моралі (церковна тятьба, віровідступництво, введення до церкви тварин, розриття могил, чародійство, знищення хрестів). Покарання проти церковного багатства, передбачалося церковними статутами, після рішення церковних судів, злочинці були відправленні під жорсткі покарання.

5. Злочини проти князівської влади (повстання, перехід на сторону ворога, зрада). Злочином котрий був неприпустимим, вважалася зрада князя, оскільки відносини між князями засновані на договорах сюзеренітету – васалітету. Порушення договору – порушення вірності [5, с.77].

У давньоруській державі, метою покарання було започатковане відшкодування збитків від заподіяної шкоди. Тобто, найчастішою формою покарання були штрафи. Покарання були не суворими. На початку розквіту, Русь не знала смертної кари, як покарання. Найдавнішим інститутом покарання була помста [3, с. 93]. Зокрема, була кровна помста, яка часом була замінена на грошову віру. Найвищою мірою покарання зазначались потік і пограбування, тобто вигнання з общини, конфіскація майна злочинця, котрий пізніше зі своєю родиною ставали холопами. Поширеними були грошові покарання (віра та продаж), збирались вони на користь князя. Віру призначали за вбивство, котра становила собою 40 грн., а продаж від 3 до 12 гривень, за інші злочини. Започаткована, також, дика віра, стягувалась не з однієї особи, а з общини (верві), коли на її території знаходили вбитого, а вбивцю покривала община. Штраф платили родині убитого (головництво) і потерпілі від образи (урок) [5, с.78-80].

Отже, «Руська Правда» зробила значний вплив на розвиток давньоруського права, свідчить про високий рівень давньої правової свідомості, є основним джерелом осягнення суспільного ладу, права і самої держави Русі. Також, вважається дуже важливою пам'яткою давньоруського права, оскільки містить не тільки норми звичаєвого права, але й «устави княжі». Кримінальне право в Київській Русі, за «Руською Правдою» мало достатньо високий рівень розвитку, що впливало на боротьбу зі злочинністю та свідчило про розвиток права.

Список використаних джерел

1. Історія держави і права України. Підручник. У 2-х т. / За ред. В.Я. Тація, А.Й.Рогожина, В.Д. Гончаренка. Том 1. К.: «Ін Юре», 2003. 656 с.

2. Історія держави і права України. Навчальний посібник / В.М. Калашніков, Г.Г. Кривчик, К.А. Марков; за ред. В.М. Калашнікова. Дніпропетровськ, 2012. 256с.
 3. Історія держави та права України: підручник для курсантів та студентів вищих навч. закл. / О. М. Бандурка, М. Ю. Бурдін, О.М. Головка та ін. Харків: Майдан, 2018. 616 с.
 4. Бочарніков Д. М. Грушевський про історію створення та кримінальне право «Руської Правди». *Право України*. 1996. № 11. С.65-70.
 5. Іванов В. М. Історія держави і права України: Навч. посіб. В 2 – х ч. К.: МАУП, 2002. Ч. I . 264 с.
-

Сидоренко Є. В., к.ю.н, завідувач кафедри «Правознавства»
*Чернігівський інститут імені Героїв Крут ПАТ «Вищий навчальний заклад
«Міжрегіональна Академія управління персоналом» (м. Чернігів, Україна)*

ПРОБЛЕМИ НОРМАТИВНОГО ТА ДОКТРИНАЛЬНОГО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ "УМИСНЕ ТЯЖКЕ ТІЛЕСНЕ УШКОДЖЕННЯ"

З моменту проголошення України незалежною та прийняття основного закону держави Конституції, основним завданням нашої держави стало захист прав та інтересів особи. Так, Конституційний принцип - забезпечення природного права людини на життя і здоров'я посів чи не основне місце в царині державних гарантій. Держава гарантує, що основною соціальною цінністю в суспільстві є людина, а точніше її здоров'я, життя, честь і гідність. Забезпечуючи виконання зазначеного основного принципу, на державу покладено виконання завдання здійснення захисту суспільства від протиправних посягань на життя та здоров'я особи. Основним засобом реалізації зазначеного завдання держави є розробка і застосування ефективних способів і засобів, які спрямованні на охорону життя і здоров'я особи, а також ті, що сприяють протидії злочинів в цій сфері. Так, Кримінальний кодекс України (далі – КК України) містить норми, що встановлює правове регулювання встановленої проблематики - злочини проти життя і здоров'я особи, а зокрема умисне тяжке тілесне ушкодження, що спричинило смерть потерпілого, а також умисне вбивство і вбивство через необережність. Аналізуючи статистику, яку надає Генеральна прокуратура України більша частина злочинів стосується саме нанесення шкоди здоров'ю особи.

Кримінальний кодекс України чітко встановлює визначення умисного тяжкого тілесного ушкодження, під яким розуміється умисне тілесне ушкодження, небезпечне для життя в момент заподіяння, чи таке, що спричинило втрату будь-якого органу або його функцій, психічну хворобу або інший розлад здоров'я, поєднаний зі стійкою втратою працездатності не менше як на одну третину, або переривання вагітності чи непоправне знівечення обличчя – ч. 1 ст. 121 КК України [1].

До ознак тяжкого тілесного ушкодження належать:

- а) небезпека для життя;
- б) втрата будь-якого органу або втрата органом його функцій;
- в) душевна хвороба;
- г) розлад здоров'я, поєднаний зі стійкою втратою працездатності не менш ніж на одну третину;
- д) переривання вагітності;
- е) невиправне знівечення обличчя [2].

До тяжких тілесних ушкоджень також відноситься таке ушкодження, яке призвело до втрати органу, або частини органу, або до втрати його функції. Тілесне ушкодження є

тяжким і у разі виникнення в наслідок ушкодження інші розлади здоров'я, що призвело до стійкої втрати працездатності. Іншими розладами здоров'я вважається такі ушкодження, що не характеризуються ознаками, перелічені в ст. 121 КК України [1]. В такому випадку особливе значення має стійкість втрати працездатності (не менше 1/3), яка передбачена законодавством тільки у разі інших розладів здоров'я.

Умисним тілесне ушкодження вважається в тому випадку, коли в діях особи, яка вчиняє злочинні дії, є умисел до таких злочинних дій та наслідків.

На думку М. І. Бажанова та Ю. В. Бауліна "тілесне ушкодження – це протиправне заподіяння шкоди здоров'ю іншої людини, що виражається в порушенні анатомічної цілості або фізичної функції органів і тканин тіла людини" [5, с. 16]. Такої ж думки і В. І. Борисов та В. Н. Куц : "телесного повреждения: это противоправное, умышленное или неосторожное причинение вреда здоровью другого человека, выразившееся в нарушении анатомической целостности или физиологической функции органов и тканей человеческого тела" [3, с. 16-17].

Проте, Ю. І. Скуратов та В. М. Лебедев вважають, що "далеко не будь-яка шкоду здоров'ю, навіть, якщо така шкода виникла внаслідок дії факторів зовнішнього впливу, можна називати тілесні ушкодження" [4, с 95].

Як стверджує Н. Ф. Кузнецова та І. М. Тяжкова в теорії кримінального права існує думка, відповідно до якої рівень шкоди здоров'ю встановлюється відповідно до положень медицини. Так, шкода здоров'ю – це ушкодження самого тіла або анатомічної цілісності окремих органів або тканин, а також зміна фізіологічної функції, або захворювання, що спричинилися від механічних, фізичних, хімічних, біологічних, психічних факторів [4, с. 96].

Так, термін "умисне тяжке тілесне ушкодження" трактується як умисне, тяжке ушкодження здоров'я особи через пошкодження анатомічної його цілісності, а також пошкодження окремих його органів та тканин тіла людини. Таке визначення містить і в доктрині, і в законодавстві кримінального права.

Так, при заподіяння шкоди здоров'ю, об'єктом такого злочину завжди виступає здоров'я особи. Відповідно до чинного кримінального законодавства України (КК України) кримінальна відповідальність за вчинення шкоди власному здоров'ю настає тільки у конкретних випадках. Як правило, це поширюється на такі відносини, які пов'язані не лише із здоров'ям іншої особи (ч. 1 і 2 ст. 409 КК України [1]). Потерпілим у такому злочині завжди є особа – громадянин України, особа без громадянства, іноземець. Об'єктивною стороною є: суспільно-небезпечне діяння (дія чи бездіяльність); наслідки від такого суспільно-небезпечного діяння у вигляді тяжкого тілесного ушкодження; причинний зв'язок між суспільно-небезпечними діяннями та неминучим наслідком у формі тяжкого тілесного ушкодження і як результат – ушкодження здоров'я. Суб'єктом злочину завжди є осудна особа, якій на момент заподіяння суспільно-небезпечного діяння (нанесення умисного тяжкого тілесного ушкодження) виповнилося 14 років. Суб'єктивна сторона складу злочину – прямий чи непрямий умисел.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2001. – № 25-26. – Ст.131.
2. "Правила судово-медичного визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень" : МОЗ України; Правила від 17.01.1995 № 6 : [Електронний ресурс] – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0255-95?lang=ru>.

3. Борисов В. И., Куц В. Н. Преступления против жизни и здоровья. – Х.: НПКФ "Консум", 1995. – 104 с.

4. Курс уголовного права. Том 3. Особенная часть / Кузнецова Н. Ф. Тяжкова И. М. – Москва : Зерцало-М. – 2002. – 312 с.

Слиш О. С., здобувач вищої освіти 3 курс, група АЮ-181

Науковий керівник – **Чічкань М. В.**, к.ю.н., доцент

Національний університет "Чернігівська Політехніка" (м. Чернігів, Україна)

ЩОДО ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ НАДБАВОК ТА ДОПЛАТ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИМ ПРАЦІВНИКАМ

У сучасній науковій літературі досить часто звертається увага на питання оплати праці науково-педагогічних працівників. Фахівцями, які займаються дослідженням даної теми підкреслюється її важливість та актуальність. Так, Є. Момот, зазначає, що система оплати праці працівників вищої школи має свої особливості, характерні саме для цієї категорії працівників. Ця система включає посадовий оклад, який сплачується за виконання в межах шестигодинного робочого дня визначеного обсягу всіх видів педагогічної, наукової, методичної й організаційної роботи, яка передбачена індивідуальним планом викладача. Іншими її складовими можуть бути надбавки, премії, доплати. Специфіка оплати праці науково-педагогічних працівників залежить від таких факторів, як посада, кваліфікація, наявність наукового ступеня і вченого звання, стаж науково-педагогічної роботи [1 с. 84]. Розглянемо особливості таких елементів системи оплати праці науково-педагогічних працівників, як надбавка за вислугу років та доплати за науковий ступінь та вчене звання.

Відповідно до положень чинного законодавства науково-педагогічним працівникам установ освіти виплачуються надбавки за вислугу років щомісяця у відсотках до посадового окладу (ставки заробітної плати) залежно від стажу роботи у таких розмірах: понад три роки-10 відсотків; понад 10 років - 20 відсотків; понад 20 років — 30 відсотків посадового окладу. Порядок виплати зазначеної надбавки врегульований постановою Кабінету Міністрів України від 31 січня 2001 року № 78 [2]. Основним документом для визначення стажу педагогічної роботи є трудова книжка та інші документи, що відповідно до законодавства підтверджують стаж роботи. Зміна розміру надбавки за вислугу років провадиться з місяця, що настає за місяцем, коли виникло таке право, якщо документи, необхідні для своєчасного і правильного обчислення стажу, знаходяться в навчальному закладі чи установі освіти, або з дня подання таких документів працівником. У разі коли науково-педагогічні працівники виконують роботу обсягом менше або більше норми, передбаченої ставкою заробітної плати, розмір надбавки за вислугу років зменшується або збільшується пропорційно навантаженню (обсягу роботи).

Важливо, що для виплати надбавки за вислугу років до стажу роботи зараховується час роботи на посадах, передбачених переліком, затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України від 14 червня 2000 року «Про затвердження переліку посад педагогічних та науково-педагогічних працівників» [3]. Час роботи на посадах науково-педагогічних працівників за межами України зараховується до стажу педагогічної роботи, якщо міжнародними угодами (договорами) передбачено зарахування роботи до стажу, необхідного для призначення трудових пенсій. Працівникам, які крім основної роботи займалися викладацькою роботою у навчальних закладах обсягом не менше ніж 180 годин на

навчальний рік, до стажу педагогічної роботи для виплати надбавки за вислугу років зараховуються місяці, протягом яких проводилася викладацька робота.

Працівникам, які крім основної роботи працювали за сумісництвом на посадах науково-педагогічних або педагогічних працівників з обсягом роботи не менше ніж на 0,25 посадового окладу (ставки заробітної плати), до стажу педагогічної роботи для виплати надбавки за вислугу років зараховується період роботи на цих посадах. Слід звернути увагу, що до стажу педагогічної роботи зараховується час перебування громадян України на військовій службі, час перебування у відпустці по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку та відпустка без збереження заробітної плати.

У системі оплати праці науково-педагогічних працівників важливе місце займають також доплати за науковий ступінь, які встановлюються у таких розмірах: за науковий ступінь доктора філософії - 15 відсотків посадового окладу; за науковий ступінь доктора наук - 25 відсотків посадового окладу. Важливо, що зазначена доплата встановлюється працівникам, якщо їхня діяльність за профілем збігається з наявним науковим ступенем. За наявності у працівників двох наукових ступенів доплата встановлюється за одним (вищим) науковим ступенем.

Доплати за вчене звання встановлюються у таких розмірах: за вчене звання доцента, старшого наукового співробітника, старшого дослідника - у граничному розмірі 25 відсотків посадового окладу (ставки заробітної плати); за вчене звання професора - у граничному розмірі 33 відсотки посадового окладу (ставки заробітної плати). Відповідно до Закону України «Про вищу освіту» (ст. 59) заклад вищої освіти може встановити більший розмір доплат за науковий ступінь та вчене звання за рахунок власних надходжень [4].

Зазначена доплата встановлюється працівникам, якщо їхня діяльність за профілем збігається з наявним ученим званням. За наявності у зазначених працівників двох або більше вчених звань доплата встановлюється за одним (вищим) званням. Відповідність ученого звання та наукового ступеня профілю діяльності працівника на займаній посаді визначається керівником навчальних закладів, установ освіти та наукових установ. Документи, що засвідчують наявність наукового ступеня та вченого звання повинні відповідати нормам і вимогам, передбаченим законодавством [5].

Таким чином, на сьогодні доплати та надбавки є невід'ємною та важливою складовою системи оплати праці науково-педагогічних працівників, а правове регулювання механізму їх призначення врегульовано у ряді нормативно-правових актів.

Список використаних джерел

1. Момот Є. О. Межі центрального та локального регулювання оплати праці науково-педагогічних працівників / Є. О. Момот // Право та іноваційне суспільство. - 2018. - № 2 (11) — С.83-87. - Режим доступу: <http://apir.org.ua/wp-content/uploads/2018/12/Momot11.pdf>
2. Порядок виплати надбавок за вислугу років педагогічним і науково-педагогічним працівникам навчальних закладів і установ освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 31.01.2001р. №78 [Електронний ресурс] // Офіційний веб-портал «Верховна Рада України». - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/78-2001-%D0%BF#Text>
3. Перелік посад педагогічних та науково-педагогічних працівників: постанова Кабінету Міністрів України від 14.06.2000 р. № 963 [Електронний ресурс] //Офіційний веб-портал «Верховна Рада України». — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/963-2000-%D0%BF#Text>
4. Закон України “Про вищу освіту” : від 1 липня 2014 року № 1556 [Електронний ресурс] // Офіційний веб-портал «Верховна Рада України». — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>

5. Про впорядкування умов оплати праці та затвердження схем тарифних розрядів працівників навчальних закладів, установ освіти та наукових установ : наказ Міністерства освіти і науки України від 26 вересня 2005 року № 557 [Електронний ресурс] // Офіційний веб-портал «Верховна Рада України». — Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z1130-05>.

Слиш М. В., здобувач вищої освіти гр. ПД-171
Науковий керівник - **Берднік І. В.**, к.ю.н., доцент
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ ЕТИЧНИХ ЗАСАД ДІЯЛЬНОСТІ СПІВРОБІТНИКІВ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ

Актуальною темою сучасної професійної культури є етикет, оскільки має безпосереднє відношення до дотримання загальної культури, поваги та тактовності у професійній сфері. Досить вагомим аспектом є дотримання моралі для правоохоронних органів, зокрема Державного бюро розслідувань (далі – ДБР), адже об'єктом їх діяльності є людина. Ця правова структура веде досудове розслідування кримінальних правопорушень, в яких фігурують правоохоронці, судді та інші службовці.

На мою думку, професійна етика є важливою в діяльності правоохоронних органів, оскільки недотримання норм моралі для представників цієї галузі є підставою їх професійної некомпетентності та притягнення їх до відповідальності та звільнення із займаних посад. Зрозуміло, що для цього необхідні чіткі юридичні підстави. Саме з цією метою необхідна правова регламентація етичної поведінки працівників, тобто повинна бути створена правова основа професійної етики таких осіб.

Саме із цією метою етика у роботі працівників ДБР виражена у системі нормативно-правових актів, які регулюють службову діяльність працівників. Законодавчу основу професійної етики співробітників ДБР складає: Конституція України, міжнародні нормативно-правові акти, ратифіковані Україною, закони України, нормативно-правові акти центральних державних органів (постанови Верховної Ради України, укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України), відомчі нормативно-правові акти (накази, інструкції, розпорядження Міністерства внутрішніх справ України).

Конституція України є одним із найважливіших джерел моральних засад у діяльності правоохоронних органів. Стаття 28 Конституції України встановлює, що кожен має право на повагу до його честі та гідності; ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню [1].

В свою чергу стаття 3 Конвенції «Про захист прав людини і основоположних свобод» встановлює, що нікого не може бути піддано катуванню або нелюдському чи такому, що принижує гідність, поводженню або покаранню. Тобто жодний працівник ДБР не має права своїми діями принижувати осіб, висловлюватися образливо або іншим чином зневажати людей [2].

Серед нормативних актів, які складають правову основу моралі посадових осіб цього органу, перш за все можна назвати закон України «Про Державне бюро розслідувань». Закон України «Про Державне бюро розслідувань» включає основні елементи реалізації своєї діяльності, зокрема і певні етичні засади. Ці норми розміщені в розділі I, який визначає основні засади організації та діяльності Державного бюро розслідувань, а також в розділі II, який встановлює правила організації і діяльності Державного бюро розслідувань.

Верховенство права, відкритість та прозорість, дотримання прав і свобод людини, взаємодія з населенням на засадах партнерства, політична нейтральність, іншими словами засади діяльності правоохоронців, зазначені в законі України «Про Державне бюро розслідувань», є моральними орієнтирами, на яких ґрунтується діяльність ДБР загалом, це і є певний перелік тих етичних норм, яких повинен дотримуватися посадові особи у своїй професійній діяльності [3].

До того ж, протидіяти злочинності й іншими правопорушенням – це не тільки правова, але й моральна проблема ДБР, оскільки не можна боротися зі злочинністю та причинами її виникнення, не зміцнюючи моральні принципи суспільства. У свою чергу без протидії злочинності неможливо досягнути реалізації прав громадян сучасної правової держави. Адже дотримання етики зобов'язує кожного працівника проявляти такт, витримку, повагу до учасників професійної діяльності Державного бюро розслідувань, що, як показує практика і дослідження надає помітну дисциплінуючу, виховну дію на громадян.

Професійна мораль службовців складається із певних категорії етики, що регламентує діяльність людей тієї або іншої професії, етичні якості, якими вони повинні володіти, норми, що керують їх службову діяльність, і ряд інших моральних аспектів професійної діяльності. Водночас професійна етикет представлений такими видами, як «професійний обов'язок», «службова гідність», «професійна честь». Мають цілком певне професійне звучання в практиці Державного бюро розслідувань такі етичні категорії, як «відповідальність», «справедливість», «гуманізм», «колективізм» і інші [4, с. 132].

Таким чином, можна зробити висновок, що в Україні створена необхідна законодавча основа професійної етики в діяльності Державного бюро розслідувань, що містить у собі розгалужену систему нормативно-правових актів, спрямовану на досягнення виконання посадовими особами Державного бюро розслідувань своїх службових обов'язків, збільшують авторитет серед колег і населення, зміцнюють особистий статус захисника правопорядку. Ба більше, можна сміливо стверджувати, що як показує практика і дослідження, чим досконаліше у співробітників почуття індивідуальної та професійної честі, тим вища його соціальне значення, оскільки вона поєднується з етичною зрілістю, культурою працівника, необхідними моральними якостями.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Відомості Верховної Ради України від 28 червня 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 20.03.2021).
2. Про захист прав людини і основоположних свобод: Конвенція Ради Європи від 04.11.1950. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 20.03.2021).
3. Про Державне бюро розслідувань: Закон України від 12.11.2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19#Text> (дата звернення: 20.03.2021).
4. Бандурка А. М., Бочарова С. П., Землянская Е. В. Психологія управління. Харків. Титул, 2007. 532 с.

Старчун Я. М., здобувач вищої освіти гр. ПД-171
Науковий керівник - **Берднік І. В.**, к.ю.н., доцент
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

ЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

Важливою частиною сучасної професійної культури є етикет. Його прийнято розглядати, як систему правил поведінки і відповідних ритуальних дій: манери, одяг, формули звертання, вітання, вибачення, подяки, поведінку у місцях загального користування тощо. Він пов'язаний із загальною культурою, повагою, тактовністю, делікатністю. Це не тільки форма самовираження, але і форма самоконтролю, опанування емоцій, почуттів, дій і вчинків є надзвичайно важливими у професійній сфері життя сучасної людини.

Особливої актуальності професійна етика має для соціально-орієнтованих професій, зокрема для працівників правоохоронних органів, адже об'єктом їх діяльності є людина. Недотримання норм професійної етики для представників цієї галузі є підставою говорити про їх професійну непридатність і притягати до відповідальності та звільняти з займаних посад. Зрозуміло, що для цього необхідні чіткі юридичні підстави. Саме з цією метою необхідна правова регламентація етичної поведінки працівників поліції, тобто повинна бути створена правова основа професійної етики таких осіб.

На мою думку, етичні засади – невід'ємне джерело функціонування органів Національної поліції. Це обумовлено рядом об'єктивних причин.

По-перше, протидіяти злочинності й іншими правопорушенням – це не тільки правова, але і моральна проблема, адже не можна боротися зі злочинністю та причинами її виникнення причинами, не зміцнюючи моральні принципи суспільства. У свою чергу без протидії злочинності неможливо досягнути реалізації прав громадян сучасної правової держави.

По-друге, співробітникам органів Національної поліції нерідко доводиться працювати, не з кращою частиною суспільства, що іноді згубно впливає на їх моральний стан і може за певних обставин спричинити моральну деформацію правоохоронця. До того ж етичні засади зобов'язують кожного працівника проявляти такт, витримку, повагу до учасників професійної діяльності Національної поліції, що, як показує практика і дослідження надає помітну дисциплінуючу, виховну дію на громадян.

Етичні засади у роботі Національної поліції виражаються в системі нормативно-правових актів, які регулюють службову діяльність працівників. Правову основу професійної етики працівників поліції в Україні складають: конституція України, міжнародні нормативно-правові акти, ратифіковані Україною, закони України, нормативно-правові акти центральних державних органів (постанови Верховної Ради України, укази Президента України, постанови Кабінету міністрів України), відомчі нормативно-правові акти (накази, інструкції, розпорядження Міністерства внутрішніх справ України).

Конституція України є одним із найвагоміших джерел моральних засад у функціонуванні правоохоронних органів. Стаття 28 Конституції України встановлює, що кожен має право на повагу до його честі та гідності; ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню [1]. Тобто жодний поліцейський не має права своїми діями принижувати осіб, висловлюватися образливо або іншим чином зневажати людей. Вказана стаття є

відображенням статті 3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, в якій зазначено, що нікого не може бути піддано катуванню або нелюдському чи такому, що принижує гідність, поводженню або покаранню [2].

Серед нормативних актів, які складають правову основу професійної етики поліцейських, перш за все можна назвати закон України «Про Національну поліцію України». Закон України «Про Національну поліцію України» включає основні елементи реалізації діяльності поліції, зокрема і певні етичні засади. Ці норми розміщені в розділі II, який визначає основні принципи діяльності поліцейських, а також в розділі VII, який встановлює правила проходження служби в поліції. Верховенство права, відкритість та прозорість, дотримання прав і свобод людини, взаємодія з населенням на засадах партнерства, політична нейтральність, іншими словами засади діяльності поліції, зазначені в законі України «Про Національну поліцію України», є моральними орієнтирами, на яких ґрунтується діяльність Національної поліції. Загалом, це і є певний перелік тих етичних норм, яких повинен дотримуватися поліцейський у своїй професійній діяльності [3].

Безпосередньо моральні засади поліцейського на нормативному рівні зазначені в наказі МВС України «Про затвердження Правил етичної поведінки працівників апарату Міністерства внутрішніх справ України, територіальних органів, закладів, установ і підприємств, що належать до сфери управління МВС» від 28.04.2016 № 326, в якому визначено, що з наміром зміцнення дисципліни та законності серед працівників, безумовного забезпечення прав і свобод громадян, дотримання стандартів етичної поведінки, доброчесності та запобігання конфлікту інтересів у діяльності працівників Національної поліції України були прийняті Правила етичної поведінки працівників апарату Міністерства внутрішніх справ України, територіальних органів, закладів, установ і підприємств, що належать до сфери управління МВС [4].

Цей наказ вміщує в собі два розділи. Перший розділ «Загальні положення» включає конкретну настанову щодо неухильного виконання норм поведінки, встановлених цим актом. Другий розділ встановлює основні засади професійної етики працівників МВС України. Тому, визначені наступні принципи етики працівників поліції: гідної поведінки; доброчесності; служіння державі і суспільству; політичної нейтральності; лояльності; прозорості і підзвітності; сумлінності [4].

Отже, з наведеного можна стверджувати, що в Україні існує належний правовий базис професійної етики в діяльності Національної поліції, що складається з розгалуженої системи нормативно-правових актів. Виконання вищезазначених правових норм – обов'язок усіх поліцейських і вказує на гуманну спрямованість державної політики. До того ж, неухильне дотримання засад професійної етики не тільки роблять працівника культурним громадянином, але і допомагають йому більш ефективно виконувати свої службові обов'язки, збільшують авторитет серед колег і населення, зміцнюють його статус захисника правопорядку.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28 червня 1996 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 20.03.2021).
2. Про захист прав людини і основоположних свобод: Конвенція Ради Європи від 04.11.1950/ URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 20.03.2021).
3. Про Національну поліцію України: Закон України від 02.07.2015/ URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 20.03.2021).

4. Про затвердження Правил етичної поведінки працівників апарату Міністерства внутрішніх справ України, територіальних органів, закладів, установ і підприємств, що належать до сфери управління МВС: Наказ МВС України від 28.04.2016/ URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0778-16> (дата звернення: 20.03.2021).

Стеченко К. Л., здобувачка вищої освіти 3 курсу, група КЮ-181
Науковий керівник – **Керноз Н. Є.**, ст. викл.
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

ПОНЯТТЯ «ПРОЦЕСУАЛЬНІ СТРОКИ» В НАЦІОНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ: ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ

Конвенційна норма статті 6: «кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку» [1], знайшла відображення в п. 7 ч. 2 ст. 129 Конституції України, зміненій Законом України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» від 02.06.2016 року № 1401-VIII, який набрав чинності 30.09.2016 року, як нова конституційна засада, а саме - розумні строки розгляду справи судом [2], що відповідає важливому завданню національного судочинства «своєчасний розгляд».

На законодавчому рівні з 15.12.2017 року принцип «розумність строків розгляду справи судом» віднесено до основних засад національного судочинства в змінених національних процесуальних кодексах, але виписано уніфіковано в ст. 121 Цивільного процесуального кодексу (далі – ЦПК), ст. 114 Господарського процесуального кодексу (далі – ГПК), ст. 119 Кодексу адміністративного судочинства (далі – КАС) України як «розумність процесуальних строків», а саме: «строк є розумним, якщо він передбачає час, достатній, з урахуванням обставин справи, для вчинення процесуальної дії, та відповідає завданню судочинства (цивільного, господарського, адміністративного)» [3,4,5]. Але чи тотожні поняття «строк розгляду справи» та «процесуальний строк»?

На актуальність зазначеного питання свідчить закріплення «розумності строків виконавчого провадження» в п. 7 ч. 1 ст. 2 Закону України «Про виконавче провадження» від 02.06.2016 року № 1404-VIII як нової засади, що є дуже важливим, оскільки саме виконавче провадження є «завершальною стадією будь-якого судового провадження» [6]. Тобто, на законодавчому рівні принцип «розумності строків розгляду справи» відмежований від принципу «розумності строків виконавчого провадження», але перебіг строків судового розгляду у справах починається з часу надходження письмових заяв до суду, а закінчується ухваленням остаточного судового рішення у справі, проте для ефективного захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів учасників судової справи як основної причини звернення до суду, цього недостатньо, так як він залежить від реально виконаного судового рішення.

Чинний ЦПК України містить Главу 6 Розділу I з назвою «Процесуальні строки», якою регламентується даний інститут, але її положеннями прямо не закріплюється їх нормативне визначення. Аналізуючи зміст ст. 120 ЦПК України «Види процесуальних строків», уявляється можливим зробити висновок, що законодавець по суті визначає їх як «строки, в межах яких вчиняються процесуальні дії, встановлені законом (...) або судом» [3].

На нашу думку, дане визначення є неповним, тому, вбачаємо необхідність здійснення аналізу відповідних положень інших національних процесуальних кодексів щодо

нормативного закріплення дефініції «процесуальні строки», для полегшеного сприйняття яких пропонуємо Таблицю 1.

Таблиця 1 - Нормативне закріплення дефініції «процесуальні строки» у ГПК та КАС України

Ст. 113 ГПК України [4]	Ст. 118 КАС України [5]
1. Строки, в межах яких вчиняються процесуальні дії, встановлюються законом, а якщо такі строки законом не визначені, - встановлюються судом.	1. Процесуальні строки – це встановлені законом або судом строки, у межах яких вчиняються процесуальні дії.
<i>Висновок: за змістом ст. 113 ГПК = ст. 120 ЦПК України; в ч. 1 ст. 118 КАС України вписано термін «процесуальні строки», але хто має вчиняти процесуальні дії?</i>	

Незважаючи на пряме закріплення поняття процесуальних строків в КАС України, досі не конкретизовано хто ж може та має вчиняти такі процесуальні дії – суд, який є обов'язковим суб'єктом процесу (але не є його учасником) чи безпосередньо учасники судового процесу? Тому, дослідивши інші положення, зокрема ч. ч. 4,5 ст. 127 ЦПК, ч. ч. 4,5 ст. 119 ГПК, ч. ч. 4,5 ст. 121 КАС України, доходимо до висновку, що вони розповсюджуються саме на учасників справи.

На відміну від неповних редакцій ст. 120 ЦПК, ст. 113 ГПК та ст. 118 КАС, лише у ч. 1 ст. 113 Кримінального процесуального кодексу (далі – КПК) України з назвою «Поняття процесуальних строків» їх термін, на наш погляд, вписано повно й вдало, з урахуванням галузевої спрямованості, а саме: «процесуальні строки – це встановлені законом або відповідно до нього прокурором, слідчим суддею або судом проміжки часу, у межах яких учасники кримінального провадження зобов'язані (мають право) приймати процесуальні рішення чи вчиняти процесуальні дії» [7], при цьому в п. 26 ч. 1 ст. 3 КПК України чітко визначено перелік таких учасників справи судового провадження, до яких суд не відноситься, проте є обов'язковим суб'єктом кримінальних процесуальних правовідносин.

Таким чином, виникає необхідність в однозначному розумінні суті та навантаження на термін «процесуальні строки» в національному судочинстві, так як положення чинного (некримінального) процесуального законодавства є обмеженими й суперечливими через неоднаковість змістового навантаження на поняття «строк розгляду справи», «строк виконавчого провадження», «процесуальний строк», що ускладнює їхнє правозастосування.

Ураховуючи вагоме значення процесуальних строків для правозастосування та забезпечення виконання завдання національного судочинства: справедливого, неупередженого та своєчасного вирішення судом справи, пропонуємо внести уніфіковані зміни до ст. 120 ЦПК, ст. 113 ГПК та ст. 118 КАС України: перейменувати назву статей на «Поняття процесуальних строків» та викласти їх у такій редакції:

«Процесуальні строки – це встановлені законом або призначені судом проміжки часу, в межах яких учасники судового процесу зобов'язані (мають право) вчиняти процесуальні дії».

Список використаних джерел

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: від 04.11.1950 року. Дата оновлення: 02.10.2013. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 18.03.2021).

2. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 року № 254к/96-ВР. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 18.03.2021).

3. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18.03.2004 року № 1618-IV. Дата оновлення: 13.08.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15/ed20200813> (дата звернення: 18.03.2021).

4. Господарський процесуальний кодекс України: Закон України від 06.11.1991 року № 1798-XII. Дата оновлення: 16.08.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12> (дата звернення: 18.03.2021).

5. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 06.07.2005 року № 2747-IV. Дата оновлення: 15.08.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15> (дата звернення: 18.03.2021).

6. Про виконавче провадження: Закон України від 02.06.2016 року № 1404-VIII. Дата оновлення: 10.12.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19> (дата звернення: 18.03.2021).

7. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 року № 4651-VI. Дата оновлення: 14.01.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 18.03.2021).

Стеченко К. Л., здобувачка вищої освіти 3 курсу, група КЮ-181
Науковий керівник – **Керноз Н. Є.**, ст. викл.

Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

СУДОВИЙ ЗБІР ЯК ДЖЕРЕЛО НАПОВНЕННЯ СПЕЦІАЛЬНОГО ФОНДУ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ

Стаття 55 Конституції України гарантує кожному захист його порушених прав, свобод та інтересів судом [1] як у межах цивільного, господарського, адміністративного, кримінального та конституційного судочинства. Проте, при зверненні до суду за подання позовної заяви, апеляційної чи касаційної скарги та інших заяв або маючи намір отримати певні судові документи (повторну копію судового рішення, копії технічного запису судового засідання в електронному вигляді) та за їх видачу судами, особа має подати документ (квитанцію) про сплату судового збору, який справляється на всій території України, оскільки суд перед прийняттям до розгляду письмових заяв учасників справи та відкриттям провадження у справі повинен перевірити зарахування судового збору до спеціального фонду Державного бюджету України.

01 січня 2021 року набув чинності Закон України «Про Державний бюджет України на 2021 рік», який визначає основні фінансові показники на поточний рік, зокрема встановлює розмір прожиткового мінімуму для працездатних осіб – базис для розрахунку розміру судового збору. Так, у порівнянні з 2020 роком його розмір у 2021 році дещо зріс – з 2102 грн. до 2270 грн., а, отже, пропорційно зросли й ставки судового збору. Відсоткове співвідношення до ціни позову та фіксований розмір судового збору, який потрібно сплатити, щоб суд почав розглядати подану особою заяву, чітко визначено положеннями ч. 2 ст. 4 Закону України «Про судовий збір» від 08.07.2011 року № 3674-VI (далі – Закон № 3674-VI), який залежать від виду судочинства (цивільного, господарського, адміністративного) в порядку якого буде вирішуватися справа. Також ст. 5 Закону № 3674-

VI визначено звільнення від сплати судового збору як автоматична пільга, що розповсюджується під час розгляду справи в усіх судових інстанціях, яка залежить від категорії справи та суб'єктів звернення як учасників справи.

Відповідно до ч. 2 ст. 3 Закону № 3674-VI виписані положення відповідно до яких, за подання вичерпного переліку заяв, позовних заяв та клопотань, судовий збір не справляється, який за наслідками уявляється можливим прирівняти до пільги - звільнення від сплати судового збору.

Новелами, що знижують надходження до Державного бюджету України, стали позитивні для учасників справи нові положення статті 8 Закону № 3674-VI, щодо можливості судом зменшити або звільнити їх від сплати судового збору через майновий стан за їх клопотанням за певних умов:

якщо розмір судового збору перевищує 5% розміру річного доходу позивача - фізичної особи за попередній календарний рік; або

якщо позивачами є: військовослужбовці; батьки, які мають дитину віком до чотирнадцяти років або дитину з інвалідністю, якщо інший з батьків ухиляється від сплати аліментів; одинокі матері (батьки), які мають дитину віком до чотирнадцяти років або дитину з інвалідністю; члени малозабезпеченої чи багатодітної сім'ї; особа, яка діє в інтересах малолітніх чи неповнолітніх осіб та осіб, які визнані судом недієздатними чи дієздатність яких обмежена; або

якщо предметом позову є захист соціальних, трудових, сімейних, житлових прав, відшкодування шкоди здоров'ю [3].

Значний негативний вплив на фінансове забезпечення судової влади та зниження планових надходжень спеціального фонду Державного бюджету у 2020-2021 роках спричинено внесенням змін від 27.02.2020 року до Закону України «Про судовий збір» встановленням обмеження ставки судового збору, яка справляється «за подання до адміністративного суду апеляційної скарги на рішення суду, заяви про приєднання до неї, заяви про перегляд судового рішення у зв'язку з нововиявленими обставинами: 150 % ставки, що підлягала сплаті при поданні позовної заяви, іншої заяви і скарги, але не більше 15 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб» [3], яке призведе до того, що спеціальний фонд державного бюджету (за попередніми розрахунками ДСА України) не доотримає не менш як 500 млн. грн..

Нормами ч. 1 статті 9 Закону № 3674-VI встановлено, що судовий збір надходить до спеціального фонду Державного бюджету України, а ч. 3 статті 29 Бюджетного кодексу (далі – БК) України конкретизовано, що саме Державна судова адміністрація (далі – ДСА) України є їх розпорядником. Проте, окрім ДСА України, органами, що наділені повноваженнями контролювати справляння надходжень бюджету за кодом бюджетної класифікації 22030000 «Судовий збір та надходження від звернення застави у дохід держави», відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 16.02.2011 року № 106, визначаються і суди. Тоді чи є можливою перспектива сплати судового збору одразу на офіційний рахунок суду, до якого звертається конкретна особа, а не до Державного бюджету?

За даними ДСА України, до спеціального фонду Державного бюджету у 2015 році фактично надійшло 1580,4 тис. грн. судового збору, у 2016 році – 3217,2 тис. грн., у 2017 році – 2969,7 тис. грн., у 2018 році – 3116,9 тис. грн., у 2019 році – 2866,7 тис. грн., у 2020 році – 2929,9 тис. грн.. Тобто, фактичні обсяги надходження коштів від сплати судового збору в 2020 році збільшились на 63,2 млн. грн. порівняно з 2019 роком та зменшились на 187 млн. грн. порівняно з 2018 роком [2]. Саме ці кошти мають цільове спрямування: забезпечення здійснення судочинства, функціонування органів судової влади, забезпечення

архітектурної доступності приміщень судів для осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення [3]. Тобто, даний платіж має справлятися з мотивів необхідності компенсувати витрати суду особою, яка до нього звертається, на розгляд її заяви кваліфікованим суддею із залученням працівників апарату суду, у певному спеціально обладнаному приміщенні, із використанням комп'ютерів, копіювальної техніки, засобів поштового або іншого зв'язку тощо.

Так, проаналізувавши звіти ДСА України, уявляється можливим констатувати, що у 2020 році 39 % зазначених коштів (1215,3 тис. грн.) було розподілено на оплату праці усіх працівників суду, ще 39 % (1222,2 тис. грн.) – на нарахування на оплату праці і лише 22 % - на придбання предметів, матеріалів, обладнання та інвентаря, оплату послуг, відрядження та інші поточні витрати. Отже, кошти спеціального фонду Державного бюджету від сплати судового збору направляються не на вузькоспеціалізовані цілі, а, перш за все, - на оплату праці суддів та інших працівників апарату суду, а чи є це «гарантією якості» судовою системи України?

Список використаних джерел

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 року № 254к/96-ВР. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 21.03.2021).

2. Динаміка надходження судового збору за 2015-2020 роки: Таблиця № 11 Звіту про огляд витрат ДБ України у сфері судової влади. URL: https://kzm.rv.court.gov.ua/img/files/file_4632.pdf (дата звернення: 21.03.2021).

3. Про судовий збір: Закон України від 08.07.2011 року № 3674-VI. Дата оновлення: 27.02.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3674-17/conv> (дата звернення: 21.03.2021).

Сушко Я. В., здобувач вищої освіти 5 курс, група ЗМКПРп-201
Науковий керівник – **Толкач А. М.**, ст. викладач
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

ГЕМОЛОГІЧНА ЕКСПЕРТИЗА В УКРАЇНІ

В сучасних умовах судова гемологічна експертиза являє собою діяльність, що здійснюється в експертних установах відповідними висококваліфікованими фахівцями-гемологами. Їх багатоаспектна діяльність має специфічні характеристики, які стосуються пізнавальної, організаційної та інших сторін практичної діяльності.

Загальними проблемами судової експертизи та експертної діяльності у різні часи цікавилися багато науковців як українських та і зарубіжних: Т.В. Авер'янова, І.А. Арсеньєв, В.Д. Басай, А.І. Вінберг, В.Г. Гончаренко, Г.І. Грамович, А.В. Дулов, С.В. Євдокіменко, О.О. Ейсман, О.М. Зінін, А.В. Іщенко, Н.І. Клименко, М.В. Костицький, Г.М. Соколовський, І.Я. Фрідман, О.Р. Шляхов, М.Г. Щербаковський та інші.

Однак вищезазначені вчені, хоч і займалися та досліджували широкий спектр різних видів судових експертиз, проте, у їх працях не розглядалися проблеми гемологічних досліджень. Експертна практика в останні роки запровадила у межах товарознавчої експертизи дослідження коштовного каміння. Поява значної кількості правопорушень у

сфері незаконного обігу коштовного каміння обумовила появу досліджень з проблем здійснення судової гемологічної експертизи.

Дослідженню судової гемологічної експертизи присвячено мало наукових доробок. Цьому сприяє те, що гемологічна експертиза до нашого часу залишається не достатньо дослідженою теоретично та фактичною відсутністю методики судових гемологічних досліджень.

Основною метою судово-гемологічної експертизи є перевірка дорогоцінного каміння та виявлення його справжності чи навпаки фальшивості. Окрім того, деякі фізичні та юридичні особи звертаються до експертних центрів з метою підтвердження якості, справжності дорогоцінного каміння та діамантів.

З давніх часів при виробництві дорогоцінного каміння часто використовувалися різноманітні імітації, більше того, навіть скло. Сучасні технології дозволяють проводити різноманітні махінації з природними мінералами так, що не те що неозброєним оком неможливо відрізнити справжнє дорогоцінне каміння від підробки, а і деякі спеціалісти можуть цього не зрозуміти без проведення відповідної експертизи.

У сучасних ювелірних виробках, що наявні на ринку даного виду товарів, пропонуються діаманти і близько 350 видів дорогоцінного каміння (смарагди, сапфіри, рубіни та менш вартісні аметисти, топази, гранати тощо) та самоцвітних мінералів. Найчастіше камінь, заявлений як дорогоцінний або напівдорогоцінний, в ювелірному виробі середнього цінового сегменту є облагородженим, синтетичним (близько 70 видів) або імітацією [1].

Відповідно Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень гемологічна експертиза віднесена до основних видів експертиз з 2019 р. [2].

Судово-гемологічна експертиза виконується згідно Технічних умов та регламенту Державного гемологічного центра України [3], міжнародних і традиційних для пострадянських країн правил, відповідно до ст.1 Закону України «Про судову експертизу» [4], а саме – на основі спеціальних знань у галузі гемології з метою надання висновку з питань, що є або будуть предметом судового розгляду.

Нелегальний ринок обігу коштовного каміння щорічно досягає 5 млрд. доларів, а нелегальний ринок махінацій з виробами із коштовного каміння – близько 25 млрд. гривень. Одним із видів посягання на фінансові інтереси держави є незаконні видобуток, виробництво та обіг каміння органічного утворення, дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння [5].

Найбільш розповсюдженим видом кримінального правопорушення в цій сфері залишається саме незаконний видобуток бурштину.

Статистика кримінальних правопорушень, за яких є необхідною проведення гемологічної експертиз з часом збільшується в період з 2016 року по 2019 рік було зареєстровано понад 75 кримінальних проваджень, проте, зовсім не велика їх частка дійшла до суду.

Крім того, сьогодні на ринку ювелірних виробів найбільшу частку займають кримінальні правопорушення, пов'язані із заміною природного каміння на неприродні (синтетичні) та підроблені продукти, а саме:

- реалізація штучного (синтетичного) дорогоцінного каміння, що має хімічний склад, фізичні властивості та структуру натурального [6];

- заміна природного каміння реконструйованим камінням (штучні продукти, які виготовляють шляхом сплавлення, спікання або спресовування з дрібних уламків або порошку природного каміння);

- запровадження в обіг облагородженого каміння: термічна обробка – янтар, аквамарин, сапфір, рубін, цитрин, аметист, турмалін; радіаційна обробка – жовтий сапфір, топаз, турмалін, кунцит; лікування тріщини – смарагд, рубін; промаслювання – смарагд, жадеїт, лазурит; нанесення забарвлюючого покриття – сапфір; обезбарвлення і фарбування – агат, онікс, корал; лазерне свердління – діамант [7];

- використання штучних продуктів, які імітують зовнішній вигляд дорогоцінного, напівдорогоцінного, декоративного каміння, але не мають його хімічного складу, фізичних властивостей та його структури [8].

Значно впливають на криміногенну ситуацію кримінальні правопорушення пов'язані з контрабандою дорогоцінного каміння. За словами експертів контрабанда бурштину за кордон становить сотні тонн, але це тільки за офіційною статистикою. Однак навіть, те дорогоцінне каміння, зокрема, бурштин, який все ж конфіскують на території України, в більшості випадків його доля залишається невідомою.

Таким чином, судово-гемологічна експертиза є новим видом експертної діяльності. Вона є складним дослідженням та потребують від фахівців-експертів спеціальної підготовки та знань, значного практичного досвіду, а також підтвердження кваліфікації судового експерта за відповідними спеціальностями.

Гемологічна експертиза залишається недостатньо розвиненою до наших днів, але є досить актуальною саме в наш час.

Список використаних джерел

1. Андерсон Б. Определение драгоценных камней. М.: Мир камня, 1996. 456 с.
2. Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень: Наказ Міністерства юстиції України від 08.10.98 № 53 /5 URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text>
3. Положення про Державний гемологічний центр України: наказ Міністерства фінансів України від 19.07.2004 № 465 (у редакції наказу Міністерства фінансів України від 16.07. 2012 № 837). URL : <https://www.gems.org.ua>.
4. Про судову експертизу: Закон України від 25 лютого 1994 р. № 4038- XII. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua>.
5. Експерти Харківського НДІСЕ встановлюють справжність дорогоцінного каміння. URL : <https://www.facebook.com/InstitutBokariususa/posts>
6. Гемологічна (мінералогічна) експертиза культурних цінностей. Инконсалтинг. URL: <https://inconsulting.com.ua/uk/gemologchna-ekspertiza.html>
7. Проблемні камені. Як розпізнати фальшивку. URL: <https://kamnu.com.ua/index.php/faktkamni/1214-pidrobleni-kameni-yak-rozpiznati-falshivku.html>
8. Про ліцензування певних видів господарської діяльності: Закон України від 01.06.2000 № 1775-III-ВР. URL : <http://rada.gov.ua>

Тищенко С. В., здобувач вищої освіти гр. ПД-171
Науковий керівник - **Берднік І. В.**, к.ю.н., доцент
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

РОЛЬ І ЗНАЧЕННЯ ПРИНЦИПІВ ПРАВА В ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

Однією з головних умов розвитку державності є наявність інститутів та регуляторів, які виконують функції соціальних настанов та відтворюють закони суспільного життя. Концентрований вираз вимог суспільної моралі відповідає певному періоду розвитку держави, міститься в принципах – приписах найвищого ступеня нормативності, що відображають напрямки соціальної спрямованості суспільства.

Прийняття Конституції України створило правову базу для побудови соціально орієнтованої, правової, демократичної держави. Саме в Основному законі закріплені такі важливі ознаки верховенства права, як пріоритет прав та інтересів особи над інтересами держави, взаємна відповідальність держави та особи, незалежний суд як гарант прав людини та інші. Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищими соціальними цінностями, а встановлення та підтримка прав і свобод людини є головним обов'язком держави [1].

Як зазначає О. Ф. Скакун, принципи – це вихідні положення, об'єктивно властиві законодавству, незаперечні вимоги (позитивні зобов'язання), які висуваються учасникам суспільних відносин з метою гармонійного поєднання індивідуальних, групових та суспільних інтересів. Принципи концентрують світовий досвід розвитку права, досвід цивілізації [2, с. 221].

Підходи вчених, що класифікують принципи правозастосування, ґрунтуються на різних підставах. Однак, на наш погляд, наукове завдання полягає не стільки в класифікації принципів правозастосування (ця проблема вже загалом вирішена), скільки у визначенні ієрархії (системи) принципів – із законодавчих актів найвища юридична сила підзаконних актів.

Тому всі принципи права можна розділити на такі групи: 1) загальносоціальні, що відображають систему цінностей, властивих певному типу суспільства, мають юридичну форму консолідації та гарантії безпеки (гуманізм, демократія, справедливість); 2) спеціальні, що втілюють принципи формування та існування правоохоронних органів, належних системі як специфічного соціального явища (верховенство права; законність, рівність усіх перед законом; гласність; взаємодія з органами державної влади, місцевою владою, об'єднання громадян, населення; професіоналізм та компетентність; незалежність правоохоронних органів тощо).

Наприклад, принцип гуманізму робить необхідним зосередитись при здійсненні правоохоронних органів на невід'ємних (природних) правах і свободах людини, зокрема, це права людини на життя, здоров'я, повагу гідності, свободу та безпеку людини, свобода думки та слова, до вільного вираження своїх поглядів і вірування тощо [2, с. 177]. Суб'єкти правоохоронних органів зобов'язані захищати людину, її життя, особисту недоторканність, честь і гідність тощо. У сучасному демократичному суспільстві домінуючою ідеєю є те, що правоохоронні органи не можуть бути ефективними без поваги свобод та людської гідності.

Принцип демократії забезпечує участь громадськості у захисті прав громадськості, дає можливість контролювати суб'єктів правозастосування. Останніми роками питання демократичного цивільного контролю над правоохоронними органами набуває особливої актуальності. Втілення цього принципу у всіх сферах державної діяльності суттєво сприяє

розвитку громадянського суспільства та формуванню правової держави, забезпечує можливість реалізації принципу демократії, визнання суверенітету народу [3, с. 135].

Відповідно до Конституції України (ст. 8), принцип верховенства права визнаний і застосовується в Україні. Як зазначає М. Козюбра, феномен правової держави може бути розкритий лише за умови дотримання певних гносеологічних позицій щодо права: по-перше, має бути розмежування між законом і правом; по-друге, право слід розглядати не як акт державної влади, а як соціальне явище, пов'язане з такими категоріями, як справедливість, свобода, рівність, гуманізм; по-третє, закон слід вважати нерозривно пов'язаним з правами людини [4, с. 47].

Тим часом принцип верховенства права не тотожний принципу законності. Різниця між ними пов'язана з розбіжностями в розумінні права та закону. Перший за змістом ширший і передбачає верховенство права у житті громадянського суспільства та функціонуванні держави. Він передбачає необхідність відповідності закону. Адже будь-який закон може бути законним.

Принцип законності в діяльності правоохоронних органів та організацій полягає, насамперед, у чіткому, неухильному дотриманні та виконанні вимог закону. Крім того, передбачається необхідність використання правоохоронними органами всіх наданих їм прав для виконання завдань, на них покладається чинне законодавство, але таким чином, щоб заходи, які будуть застосовуватися, не виходили за межі, встановлені законом [5, с. 48-49].

Ці та багато інших принципів відображені в Основному законі. Відповідно до конституційних норм люди вільні та рівні за своєю гідністю та правами; права і свободи людини є невідчужуваними і недоторканими.

Отже, принципи права є невід'ємною частиною діяльності сучасної правоохоронної системи. Поліція повинна в першу чергу захищати права та законні інтереси громадян, а у випадках, визначених законом, – також інтереси громад та держави в цілому; повинна відповідати перед законом; повинна ініціювати та застосовувати процедури та норми, які унеможливають довільні арешти та затримання, забезпечують захист від тортур та жорстокого поводження, а головне, правоохоронні органи повинні бути прозорими у своїх діях та суворо дотримуватися загальних та спеціальні правових принципів, пов'язаних з їхньою діяльністю.

Список використаних джерел

1. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. с. 141. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 20.03.2021).
2. Скаун О. Ф. Теорія держави і права : підручник О. Ф. Скаун. Харків: Консум, 2001. 656 с.
3. Сухонос В. В. Динаміка сучасного державно-політичного режиму в Україні: антиномія демократизму і авторитаризму Сухонос В. В. Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України; Укр. акад. банк. справи. Юрид. ф-т. Суми, 2003. 335 с.
4. Козюбра М. І. Принцип верховенства права і права людини. М. І. Козюбра Права людини і правова держава (До 50-ї річниці Загальної декларації прав людини): тези доповідей та наукових повідомлень (10–11 грудня 1998 р.) Х., 1998.
5. Горбунова Л. М. Принцип законності у нормотворчій діяльності органів виконавчої влади. Л. М. Горбунова. К., 2008. 237 с.

Толкач А. М., старший викладач
кафедри кримінального права та правосуддя
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

СУЧАСНІ МОЖЛИВОСТІ ОДОРОЛОГІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Останнім часом у багатьох європейських державах, в тому числі і в Україні помітно зросла зацікавленість слідчих органів та інших процесуальних суб'єктів до лабораторних досліджень слідів і зразків запаху людини на основі біоаналізатора запаху - нюху спеціально підготовленого собаки-детектора. У більшості країн світу діють одорологічні лабораторії і призначаються комісійні одорологічні експертизи, висновок якої використовується в якості доказів у кримінальних провадженнях.

Підставою для проведення одорологічної експертизи є постанова (ухвала) суду в кримінальних провадженнях. Суть судової одорологічної експертизи полягає у використанні запахів слідів, вилучених під час оглядів місця події, у розкритті кримінальних правопорушень за допомогою спеціально навчених собак-детекторів.

Нюхові властивості собак мають великі можливості і здатні запам'ятовувати заданий індивідуальний запаховий комплекс людини та розпізнавати як в свіжих зразках так і в зразках запахової інформації, що була законсервована, в тому числі і в змішаних з іншими запахами [1].

Об'єктами досліджень одорологічної експертизи є вилучені зразки запаху людини, які зберігаються в крові, потожирових слідах, спермі, волоссі, або предметах з якими вона мала контакт.

Експерт, який проводить судову одорологічну експертизу, повинен дати відповідь на наступні питання:

- чи походять запахові сліди, наявні на наданих предметах (фрагментах одного предмету), від особи, що перевіряється?

- чи наявні на наданих предметах (або у вилучених пробах) запахові сліди людини?

- чи залишені вони однією або декількома особами, що перевіряються?

- особою якої статі залишені дані запахові сліди?

- чи наявні запахові сліди даної особи у вилучених слідах крові, на волоссі?

- чи є на даному об'єкті запахові сліди конкретної підозрюваної особи (звинуваченого), потерпілого, чиї порівнювальні зразки направлені на дослідження?

- чи характеризуються індивідуальним запахом даної особи проби з слідів рук, ніг (носимого взуття), які виявлені на місці пригоди, при обшуку квартири, при інших обставинах?

- на яких вилучених предметах-слідоносіях є запахові сліди перевіряємих осіб, чиї порівнювальні запахові зразки представлені на дослідження? [1].

Як ми бачимо з переліку питань, дослідження експерта охоплює великий спектр роботи із запаховими слідами підозрюваного, потерпілого, звинуваченого.

Одорологічна експертиза запахів слідів людини використовується у кримінальних провадженнях для: встановлення числа і конкретних учасників кримінальних правопорушень; встановлення індивідуального запаху людини в запахових слідах, вилучених з різних місць подій; встановлення запахів слідів злочинця на предметах, виявлених на місці події; встановлення запахів слідів потерпілого на предметах, вилучених у злочинця або інших осіб [2, с. 85].

На сьогоднішній час в Україні працює три лабораторії по ідентифікації запахів слідів - у Вінницькій, Житомирській та Миколаївській області в складі Державного науково-дослідного експертно-криміналістичного Центру.

За період своєї роботи експертами виконано велику кількість експертиз, серед яких резонансні кримінальні правопорушення та вбивства, по яким встановлено особи та притягнуто їх до кримінальної відповідальності. Наведемо один із прикладів роботи експертів.

Досудовим розслідуванням встановлено, що 11 вересня 2015 року Особа 1, познайомився з Особою 2, яка запропонувала за грошову винагороду в сумі 100 грн. надати сексуальні послуги. Особа 1, перебуваючи в стані сп'яніння, здійснила статевий акт з Особою 2, після чого у них виникла сварка. У ході сварки в Особи 1 виникли неприємні відносини до Особи 2, усвідомлюючи протиправність своїх дій, з метою умисного заподіяння тяжких тілесних ушкоджень потерпілій, спочатку наніс їй декілька ударів руками та ногами по різним частинам тіла та, підібравши на місці перебування обпашу з дерева гілку довжиною 55 см, декілька разів ввів в статевий орган Особи 2. Своїми діями спричинив ушкодження життєво-важливих органів потерпілої, що спричинило смерть потерпілої [3].

Була призначена судово-одорологічна експертиза в якій використовувалися 4 спеціально навчені собаки-детектори. Дослідження проводилося в три етапи. На першому встановлено, що собаки детектори - фізично здорові та знаходяться в робочому стані, зразки запаху, надані на дослідження, являються придатними для подальшого використання. На другому - що всі зразки запаху надані на дослідження наявні та придатні для порівняльної ідентифікації. На третьому - що зразок запаху, відібраний у Особи 1 - має спільне джерело походження, зі зразком запаху, вилученого з поверхні гілки [3].

Висновком судово-одорологічної експертизи було встановлено, що зразок запаху, наданий на дослідження, вилучений з поверхні гілки - наявний, придатний для ідентифікації об'єкта та при порівнянні зразку запаху відібраного з Особи 1, зі зразком запаху, вилученого при огляді місця події з поверхні гілки, в ході дослідження встановлено, що зразок запаху відібраний з крові у гр. Особи 1 - має спільне походження зі зразком запаху, вилученого з поверхні гілки [3].

Наразі серед науковці тривають дискусія щодо можливості використовувати результати одорологічної експертизи як доказ у кримінальному провадженні. Деякі вчені та практики вважають, що результати одорологічної експертизи є достовірними і їх можна використовуватися як докази у кримінальному провадженні. Інші не визнають результати одорологічної експертизи, аргументуючи тим, що експертизу «проводять собаки», нехай навіть і спеціально вивчені, а тому результати, які отримують в ході одорологічного дослідження за допомогою собак, дуже сумнівні, тому що не виключена також і можливість підказки кінолога [4, с. 71].

Підсумовуючи вищенаведене, вважаємо, що одорологічна експертиза є перспективним видом експертної діяльності у системі розкриття та розслідування кримінальних правопорушень. Повноцінне застосування запахів слідів у кримінальному судочинстві надасть можливість використовувати результати одорологічних експертиз як докази у кримінальних провадженнях.

Список використаних джерел

1. Житомирський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС України URL: <https://www.ndekc.zhitomir.ua/odorologichna-ekpertiza>

2. Кофанов А.В, Кобилянський О.Л., Кузьмічов В.Я., Удовенко. Ж. В., Хільченко С.В. Криміналістика України: питання і відповіді. Навчальний посібник. «Видавництво «Центр навчальної літератури». 2017. 280 с.

3. Вирок Ужгородського міськрайонного суду Закарпатської області від 23 серпня 2019 року у справі № 308/14602/15-к URL:<https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/83964850>

4. Гусева, В. О. Використання результатів одорологічного дослідження як доказів у кримінальному провадженні. *Право і безпека*. 2015. №3. С. 68-71.

Труба В. М., здобувачка вищої освіти 1 курсу, група АЮ-201
Науковий керівник – **Пузирна Н. С.**, к.ю.н., доцент
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

ОЗНАКИ ТА ФУНКЦІЇ ПРАВООХОРОННОГО ОРГАНУ

На сьогоднішній день юридична наука приділяє особливу увагу правоохоронним органам. Ця тема є досить актуальною і важливою, адже саме від правоохоронних органів залежить безпечне життя громадян України.

Основна функція правоохоронного органу полягає у забезпеченні законності та правопорядку, боротьбі зі злочинністю та захисті законних прав та інтересів громадян, юридичних осіб, суспільства та країни. В наш час безпека є понад усе, тому можна сказати впевнено і без сумнів, що без правоохоронних органів наше життя, навряд чи, буде безпечним.

Згідно з Конституцією України, правоохоронні органи - це органи, які виконують спеціальні завдання щодо забезпечення національної безпеки та захисту національних кордонів України. Існують підручники з державної та правової теорії, а також судових та правоохоронних органів в яких зазначені різні погляди на визначення поняття «правоохоронний орган». На жаль, не існує єдиної теорії чи правового розуміння правоохоронних органів, але якщо говорити загалом, то правоохоронний орган є державним органом, і основною темою його діяльності є функція або завдання захисту закону, визначені законом. В. Тацій вказував, що надати визначення поняття "правоохоронний орган", можна тільки розкривши характер його функцій. Відповідно до цього, згідно зі ст. 1 Закону України "На засадах національної безпеки України" правоохоронний орган України - це державні повноваження, в тому числі виконання правоохоронних функцій, надані Конституцією та законами України. Правоохоронний орган виконує правозастосовні або правоохоронні функції. [1, с. 287]

За словами В. Дяченка, правоохоронний орган - це держава, як правило, збройний орган, і його виконання, а також одна або кілька інших основних правоохоронних функцій превентивного характеру відіграють вирішальну роль у його діяльності, для цього потрібні конкретні закони про логістику передбачають, що працівники, які мають до них особливі вимоги, а також працівники, які ефективно виконують свої обов'язки відповідно до закону, отримують різні спеціальні права, а працівники, які користуються відповідними привілеями та зовнішніми характеристиками, та посиленій правовий захист. [2, с. 12]

О. Бандурка вказав, що головним завданням правоохоронних органів є правоохоронна діяльність. Діяльність правоохоронних органів спрямована на забезпечення правопорядку, захист прав та інтересів громадян, соціальних груп, суспільства та країни, запобігання та

припинення злочинів та накладення заходів державного примусу або громадського впливу на тих, хто порушує закони та мораль. команди. [3, с. 146-147]

В. Зайченко та Ю. Загуменна проаналізували чинне законодавство України та теоретично та методично визначили такі ознаки правоохоронних органів:

1) Правоохоронний орган уповноважений спеціальним законом здійснювати правоохоронну діяльність, розкриваючи організацію та мету діяльності цього органу.

2) здійснювати діяльність з дотриманням норм та процедур, встановлених законом;

3) діяльність правоохоронних органів має право вживати загальнонаціональних примусових заходів щодо осіб, які вчинили злочини;

4) законні та обґрунтовані рішення прийняті державними органами є обов'язковими для посадових осіб та громадян;

5) це ціла сукупність, і її системоутворюючі фактори не є структурними (організаційними). Функціональні стандарти - це безпосередня правоохоронна діяльність, що визначається їх спільним функціональним призначенням, головним чином для захисту та захисту прав. З огляду на це, Ю. Загуменна запропонувала правоохоронним органам призначити спеціально уповноважені державні органи для забезпечення дотримання та реалізації прав і свобод громадян та правопорядку, а також дотримуватися встановлених законом норм та процедур відповідно до їх повноважень. [3, с. 149]

Щодо основних (спеціальних) функцій правоохоронного органу, які є не менш важливі, чім ознаки, то це є забезпечення законності, боротьба зі злочинністю та захист законних прав та інтересів громадян, юридичних осіб, суспільства та всієї країни в цілому. До них належать прокуратура, поліція, департамент безпеки, Державна прикордонна служба, Національна служба доходів, Національне контрольно-ревізійне бюро тощо. Вони формуються на базі трьох традиційних урядових відомств. [6, с. 67]

Тож, можна сказати, що функції правоохоронних органів зумовлені завданнями органів прокуратури, на вирішення яких вони спрямовані. Ці функції є одним з основних понять, за допомогою яких розкривається основний зміст діяльності прокуратури. Чим ширший зміст правоохоронної функції держави, тим різноманітніші форми її реалізації, зазначає у своїй праці М. В. Ковалів. [5, с. 18] Функції або завдання правоохоронних органів, як правило, залежать від участі того чи іншого правозастосування. Законодавство передбачає статус установи як правоохоронного органу; установа, яка виконує одну або кілька правоохоронних функцій; установа, на якій правоохоронні функції є основою своєї діяльності; установа, яка виконує функції, та правоохоронні функції не його основні обов'язки.

Отже, відповідно до закону та згідно з концепцією безпеки України, правоохоронні органи є невід'ємною частиною національної безпеки та складають відділи сил безпеки та оборони. Аналізуючи всю юридично-правову літературу та положення вчених-юристів можна дійти висновку, що правоохоронні органи - це судові органи, уповноважені державою здійснювати правоохоронну діяльність, розслідування або попередження злочинів з функціями або завданнями, передбаченими законом, захищати національну безпеку, підтримувати правопорядок та забезпечувати верховенство права, а його ознаками є:

1. Виконувати профілактичну та одну або кілька основних функцій;

2. Потрібна спеціальна організаційна, юридична, кадрова, логістична, фінансова, інформаційна, наукова та інша підтримка.

3. Закон вимагає від працівників цієї організації особливих вимог до ділових та моральних якостей, освіти та відсутності судимості.

4. Правоохоронці користуються все більшим соціальним та правовим захистом.

Список використаних джерел

1. Тацій В. Я. Щодо визначення поняття та системи правоохоронних органів у Концепції внесення змін до Конституції України (концептуальні підходи): доповідь Комісії Конституційної Асамблеї з питань правоохоронної діяльності / В. Я. Тацій // Вісник конституційної асамблеї. 2013. № 1. С. 286–293.
2. Дяченко В. Система правоохоронних органів: навчальний посібник. К.: КНЕУ, 2003. 320 с.
3. Загуменна Ю. Правоохоронні органи: поняття, ознаки, функції, особливості діяльності. *Право і безпека*. 2010. № 3. С. 145-150. [Електронний ресурс] Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pib_2010_3_33
4. Зайченко В., Лаптева А. Роль і місце правоохоронних органів у правовій державі. Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки. Вип. 23. 2013. С. 419-424
5. Ковалів М. В., Єсімов С. С., Назар Ю.С. Гаврильців М. Т., Лук'янова Г.Ю., Годяк А.І., Бліхар М. М. Судові та правоохоронні органи: навчальний посібник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2016. 388 с.
6. Гель А.П. Судові та правоохоронні органи України: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / А. П. Гель, Г. С. Семаков, С. П. Кондракова. К.: МАУП, 2004. 272 с.

Чічкань М. В., доцент кафедри

трудового права, адміністративного права та процесу

Горошко О. О., здобувачка вищої освіти 4 курсу, група СР-171

Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

ЩОДО ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ НАДАННЯ ОДНОРАЗОВОЇ НАТУРАЛЬНОЇ ДОПОМОГИ «ПАКУНОК МАЛЮКА»

У системі соціального захисту України значне місце посідають заходи спрямовані на соціальну підтримку сімей з дітьми, які є доволі різноплановими; з часом вони змінюються, вдосконалюються або оновлюються з урахуванням сучасних потреб. Так, відповідно до постанови Кабінету Міністрів від 20 червня 2018 року було започатковано впровадження пілотного проекту із надання при народженні дитини одноразової натуральної допомоги «пакунок малюка» [1].

У Законі України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» [2], одноразова натуральна допомога "пакунок малюка" трактується як безповоротна адресна соціальна допомога сім'ям, в яких народилася живонароджена дитина, а в разі відсутності обох батьків - родичам, які у встановленому законом порядку забирають дитину з пологового будинку або з іншого закладу охорони здоров'я, усиновлювачам, патронатним вихователям, прийомним батькам, батькам-вихователям, опікунам новонародженої дитини. Комплектування одноразової натуральної допомоги "пакунок малюка" здійснюється згідно з переліком дитячих товарів, затвердженим Наказом Міністерства соціальної політики України від 17 липня 2018 року (у редакції від 17 листопада 2020 року) [3], у який входить понад 35 найменувань товарів необхідних малюку, а саме: пелюшки, підгузки, серветки вологі, олії, присипки, іграшки, спеціальний матрац, два різновиди ковдр, різноманітний одяг, термометри для води та тіла та ін.

Порядок надання одноразової натуральної допомоги “паунок малюка” врегульовано постановою Кабінету Міністрів від 25 листопада 2020 року [4]. Даний Порядок визначає механізм планування обсягу, розподілу та надання при народженні дитини одноразової натуральної допомоги “паунок малюка”.

Скористатися правом на отримання “пакунку малюка” можуть громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які в установленому законодавством чи міжнародними договорами України порядку в’їхали в Україну та постійно (тимчасово) проживають на її території або тимчасово перебувають в Україні, а також особи, яких визнано в Україні біженцями або особами, які потребують додаткового захисту, що народили живонароджену дитину. Зазначений вид допомоги надається на кожную новонароджену дитину. Отримувач може відмовитися від отримання “пакунка малюка” на підставі заяви, поданої керівнику закладу охорони здоров’я.

За загальним правилом “паунок малюка” видається закладом охорони здоров’я при народженні дитини. У разі відсутності “пакунка малюка” в закладі охорони здоров’я, народження дитини за межами України або поза межами закладу охорони здоров’я, - “паунок малюка” може видаватися місцевим структурним підрозділом з питань соціального захисту населення. Якщо ж “паунок малюка” в закладі охорони здоров’я не видано через його відсутність, отримувачу видається про це довідка. У такому випадку, заява на отримання «пакунка малюка» подається місцевому структурному підрозділу з питань соціального захисту населення не пізніше ніж через 30 календарних днів з дня народження дитини.

Якщо “паунок малюка” був неотриманий протягом 30 днів з дня народження дитини з незалежних причин отримувач має право на отримання грошової компенсації відповідно до Порядку та умов реалізації пілотного проекту “Монетизація одноразової натуральної допомоги “паунок малюка” у 2020-2021 роках [5].

Слід відмітити, що відповідно до вищезазначеного пілотного проекту передбачено можливість отримання грошової компенсації з 1 липня 2021 року за бажанням отримувача. Грошова компенсація призначається, якщо звернення за нею надійшло не пізніше ніж через 12 місяців з дня народження дитини. У такому разі, розмір грошової компенсації становить не менш як три розміри прожиткового мінімуму для дітей віком до шести років, встановленого законом на дату подання заяви. Перерахування грошової компенсації здійснюється на поточний рахунок із спеціальним режимом використання, відкритий в акціонерному товаристві комерційний банк “ПриватБанк”.

Грошова компенсація не виплачується у таких випадках: відмови від новонародженої дитини; відбування матір’ю покарання у місцях позбавлення волі та подальшого перебування новонародженої дитини в будинку дитини при установі виконання покарань; смерті новонародженої дитини в пологовому будинку; отримання одноразової натуральної допомоги “паунок малюка”.

Отримувач може протягом року з дня зарахування коштів використати призначену йому грошову компенсацію на придбання, визначених законодавством, товарів у закладах торгівлі, що приєдналися до пілотного проекту. Якщо ж отримувач протягом року не використав грошову компенсацію, то уповноважений банк самостійно повертає кошти на відповідний рахунок Мінсоцполітики. Важливо відмітити, що виплата грошової компенсації не тягне за собою зміни розміру допомоги при народженні дитини та не враховується під час обчислення сукупного доходу сім’ї для отримання всіх видів соціальної допомоги, що надаються відповідно до законодавства.

Отже, одноразова натуральна допомога «паунок малюка» є важливою сучасною соціальною ініціативою держави, яка спрямована на підтримку сімей з дітьми та стимулювання народжуваності в Україні, яка отримала позитивне сприйняття у суспільстві.

Список використаних джерел

1. Деякі питання реалізації пілотного проекту із надання при народженні дитини одноразової натуральної допомоги “паунок малюка”: Постанова Кабінету Міністрів України від 20 червня 2018 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/512-2018-%D0%BF#Text>
2. Про державну допомогу сім'ям з дітьми: Закон України від 21.11.1992 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-12#Text>
3. Перелік дитячих товарів для комплектування одноразової натуральної допомоги «паунок малюка» при народженні дитини: Наказ Міністерства соціальної політики України від 17 липня 2018 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0845-18#n13>
4. Порядок надання при народженні дитини одноразової натуральної допомоги “паунок малюка”: Постанова Кабінету Міністрів України від 25 листопада 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1180-2020-%D0%BF#Text>
5. Порядок та умови реалізації пілотного проекту “Монетизація одноразової натуральної допомоги “паунок малюка” у 2020-2021 роках: Постанова Кабінету Міністрів України від 29 липня 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/744-2020-%D0%BF#Text>

Чічкань М. В., доцент кафедри
трудового права, адміністративного права та процесу
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

ДОПОМОГА ПО ТИМЧАСОВІЙ НЕПРАЦЕЗДАТНОСТІ ПІД ЧАС САМОІЗОЛЯЦІЇ: АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ

Стрімко та без попередження у життя сучасного людства увірвалася гостра респіраторна хвороба Covid-19, змусивши кожна країну приймати радикальні заходи, що спрямовані на запобігання поширенню зазначеної хвороби. На території України з цією метою проводиться ряд заходів різнопланового характеру: від запровадження карантину до розширення сфери дії соціально-захисного законодавства. Так, згідно із Законом України від 17 березня 2020 року «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо підтримки платників податків на період здійснення заходів, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19)» були внесені зміни до закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» [1]. Відповідно даних змін до переліку страхових випадків при настанні яких застрахована особа може розраховувати на отримання допомоги по тимчасовій непрацездатності у формі матеріального забезпечення віднесено період перебування у закладах охорони здоров'я, а також на самоізоляції під медичним наглядом у зв'язку з проведенням заходів, спрямованих на запобігання виникненню та поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19), а також локалізацію та ліквідацію її спалахів та епідемій [2]. Отже, до страхових випадків, з урахування реалій сьогодення, віднесено період самоізоляції особи застрахованої в системі загальнообов'язкового державного соціального страхування.

Відповідно до Закону України «Про захист населення від інфекційних хвороб», самоізоляція це перебування особи, стосовно якої є обґрунтовані підстави щодо ризику інфікування або поширення нею інфекційної хвороби, у визначеному нею місці (приміщенні) з метою дотримання протиепідемічних заходів на основі зобов'язання особи[3]. Вичерпний перелік осіб які підлягають самоізоляції визначено Постановою Кабінету Міністрів України «Про встановлення карантину та запровадження обмежувальних протиепідемічних заходів з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2» [4]. Проте, важливо зауважити, що у контексті визначення права особи на допомогу по тимчасовій непрацездатності через перебування на самоізоляції правоустановлююче значення має також факт участі особи у системі загальнообов'язкового державного соціального страхування.

Оплата перших п'яти днів тимчасової непрацездатності здійснюється за рахунок коштів роботодавця, відповідно до затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 26 червня 2015 року Порядку оплати перших п'яти днів тимчасової непрацездатності внаслідок захворювання або травми, не пов'язаної з нещасним випадком на виробництві, за рахунок коштів роботодавця [5]. Починаючи з шостого дня непрацездатності, виплата здійснюється Фондом соціального страхування.

Особам, які перебувають у закладах охорони здоров'я, а також на самоізоляції під медичним наглядом у зв'язку з проведенням заходів, спрямованих на запобігання виникненню та поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19), а також локалізацію та ліквідацію її спалахів та епідемій, допомога по тимчасовій непрацездатності виплачується у розмірі 50 відсотків середньої заробітної плати (доходу) незалежно від страхового стажу, за винятком медичних працівників, яким допомога по тимчасовій непрацездатності у таких випадках виплачується в розмірі 100 відсотків середньої заробітної плати (доходу) незалежно від страхового стажу [2]. Отже, як бачимо, розмір допомоги по тимчасовій непрацездатності у разі перебування застрахованої особи на самоізоляції визначається незалежно від страхового стажу.

Підставою для отримання допомоги є виданий в установленому порядку листок непрацездатності, обов'язково із зазначенням причини непрацездатності, а саме - «ізоляція від COVID-19-11». При цьому, слід взяти до уваги, що відповідно до Інструкції про порядок видачі документів, що засвідчують тимчасову непрацездатність громадян, - на період проведення заходів, спрямованих на запобігання виникненню та поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19), а також локалізацією та ліквідацією її спалахів та епідемій в Україні, відкриття листків непрацездатності може здійснюватися лікарем, що надає первинну медичну допомогу на підставі звернення та опитування хворого за допомогою засобів телефонного зв'язку або інтернет-телефонії з обов'язковим відповідним записом у медичній карті амбулаторного хворого[6].

Отже, відповідно до положень чинного законодавства, особа, застрахована у системі загальнообов'язкового державного соціального страхування, має право на отримання матеріального забезпечення (допомоги по тимчасовій непрацездатності) у разі настання страхового випадку (перебування на самоізоляції), підтвердженого оформленим у встановленому порядку листком непрацездатності.

Список використаних джерел

1. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо підтримки платників податків на період здійснення заходів, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19): Закон України від 17 березня 2020 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2020. № 17. Ст. 11.

2. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України від 23.09.1999 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 46. Ст. 403.

3. Про захист населення від інфекційних хвороб: Закон України від 06.04.2000 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 29. Ст. 228.

4. Про встановлення карантину та запровадження обмежувальних протиепідемічних заходів з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2»: Постанова Кабінету Міністрів України від 09.12.2020 р. *Офіційний вісник України*. 2021. № 1. Ст. 41.

5. Порядок оплати перших п'яти днів тимчасової непрацездатності внаслідок захворювання або травми, не пов'язаної з нещасним випадком на виробництві, за рахунок коштів роботодавця: Постанова Кабінету Міністрів України від 26.06.2015 р. *Офіційний вісник України*. 2015. № 54. Ст. 68.

6. Інструкція про порядок видачі документів, що засвідчують тимчасову непрацездатність громадян: наказ Міністерства охорони здоров'я України від 13.11.2001 р. *Офіційний вісник України*. 2001. № 49. Ст. 234.

Чалкова І. Ю., студентка 4 курсу, група СР-171
Науковий керівник – **Чічкань М. В.**, к.ю.н., доцент
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ПЕНСІЯ» У ПРАВІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Як галузь вітчизняного права, право соціального забезпечення здійснює регулювання надзвичайно важливої сфери суспільних відносин. Це відносини щодо формування соціальних фондів, призначення пенсій та різного виду допомог, надання соціальних пільг та здійснення соціального обслуговування. У цьому переліку особливе місце займає пенсійне забезпечення, оскільки воно зачіпає інтереси мільйонів громадян України – отримувачів пенсій, для більшості з яких пенсія є основним джерелом існування.

У даному аспекті слушною є позиція С. М. Прилипка, який зауважує, що «пенсійні правовідносини посідають особливе, центральне місце в соціальному забезпеченні та є ядром відносин із соціального забезпечення» [1, с. 156-157]. Проблеми дослідження та удосконалення поняття категорії «пенсія» в галузевій науці аналізувалися вченими-юристами у різні періоди формування галузі права соціального забезпечення. Проте, на сучасному етапі творення нової пенсійної системи, в умовах формування сучасного пенсійного законодавства, розуміння поняття пенсії зазнає істотних змін, і, певна річ, важливим завданням є подальший аналіз цієї правової категорії, що становить для науки права соціального забезпечення як теоретичний, так і практичний інтерес [2, с.57].

У сучасній доктрині права соціального забезпечення термін «пенсія» походить від латинського «pensio» та означає «платіж». В одному з тлумачних словників цей термін найбільш узагальнено трактується як грошове забезпечення за вислугу років, з інвалідності, непрацездатності тощо [3, с. 41-49]. Також, в історико-правовому контексті пенсіями вважалися щомісячні виплати аліментарного характеру за рахунок коштів держави та колгоспів, що акумулювалися у відповідних фондах суспільного споживання і надавалися за вислугу років, з інвалідності, у разі старості, втрати годувальника, які обумовлюються певною довготривалістю суспільно корисної діяльності, в розмірах, що залежать від

минулого заробітку працівника. Є. І. Астрахан визначав пенсію як періодичні виплати, що проводяться за рахунок коштів соціального страхування з метою матеріального забезпечення робітника, службовця чи його сім'ї у зв'язку із завершенням певного великого циклу його трудової діяльності або у зв'язку з остаточним чи тривалим вибуттям його з числа повноцінних працівників. При цьому у своїй праці вчений наводить характерні ознаки пенсій: • виплата їх за рахунок спеціалізованого джерела; • виплата здійснюється періодично (щомісячно); • пенсії встановлюються з урахуванням трудового стажу громадян та соціальних факторів; • призначаються за умов, указаних у законі (досягнення передбаченого віку, настання інвалідності, втрата годувальника, наявність певного трудового стажу тощо); • виплата пенсій гарантується державою; • як правило, вони нараховуються відповідно до заробітної плати або іншого доходу; • пенсії є основним джерелом для існування непрацездатних пенсіонерів [4, с. 62].

Слушно звернути увагу на визначення поняття пенсії, запропоноване С. М. Синчук, а саме: «пенсія – це щомісячна довгострокова виплата, яка призначається та виплачується особі у випадку настання пенсійного віку, інвалідності, втрати годувальника чи вислуги років за рахунок коштів Пенсійного фонду України чи бюджетів різних рівнів та є основним джерелом доходу особи» [4, с. 59].

Оптимальним, з позиції повноти юридичних ознак, слід визнати визначення, яке пропонує Н. П. Коробенко – «це обумовлена та гарантована системою загальнообов'язкового державного пенсійного страхування та недержавного пенсійного забезпечення щомісячна грошова виплата, що призначається та виплачується правомочним особам на умовах та в порядку, передбаченому актами пенсійного законодавства, а в окремих випадках – договором страхування та пенсійним контрактом, спеціально уповноваженими органами у сфері пенсійного забезпечення за рахунок коштів Пенсійного та інших спеціально створених фондів, а в деяких випадках – з Державного бюджету» [4, с. 60].

Відповідно до положень чинного законодавства, пенсія – це, щомісячна пенсійна виплата в солідарній системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, яку отримує застрахована особа в разі досягнення нею передбаченого законом пенсійного віку чи визнання її особою з інвалідністю, або отримують члени її сім'ї у випадках, визначених законом [5].

Таким чином, підсумовуючи вищезазначене, можна сказати, що пенсія є важливим об'єктом, який покладено в основу функціонування системи не лише пенсійного, а й права соціального забезпечення загалом. Пенсія – це регулярна щомісячна грошова виплата, яка є основним джерелом існування особи-пенсіонера, що надається на умовах, у розмірах і порядку передбачених законом; фінансується за рахунок коштів Пенсійного фонду, бюджетів інших страхових фондів і коштів, асигнованих державою та виступає важливою гарантією реалізації соціальної функції держави.

Список використаних джерел

1. Прилипко С. М. Предмет права соціального забезпечення : дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.05. Х., 2007. - 382 с.
2. Скоробагатько А.В. Поняття пенсії у праві соціального забезпечення : Правова держава : юридичний вісник. – О. №34, 2019. – 57-62 с. URL : <http://pd.onu.edu.ua/article/view/169534>
3. Князькова Л. М. Правові питання забезпечення пенсіями за вислугу років працівників : Правовий часопис. - Х., 2001. – 41-49 с.

4. Перехрест Р. Ю. Поняття пенсії у праві соціального забезпечення : Наукові записки, том 38. – К., 2005. – 61-66 с. URL :<http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/8050?show=full>

5. Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне забезпечення» URL : <https://zakon.rada.gov.ua/go/1058-15>

Щербінін М. Ю., здобувач вищої освіти 1 курсу, група ЦГЮ-201
Науковий керівник – **Нітченко А. Г.**, к.і.н., доцент
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м.Чернігів, Україна)

ПРИЗНАЧЕННЯ ПРАВА В СУСПІЛЬСТВІ

Роль права в житті суспільства важко переоцінити, оскільки право є головним регулятором за допомогою якого держава здійснює свій вплив на суспільні відносини.

Є різні прояви призначення права, зокрема, соціальне та функціональне. Соціальне і функціональне призначення права проявляються в його функціях. Функції права є відображенням основних напрямків впливу права на відносини в суспільстві та на поведінку людей. Соціальне призначення права вбачається в тому, що право в першу чергу впливає на різноманітні сфери життя суспільства, такі як економіка, політика, духовні відносини тощо. Це у свою чергу означає, що право виконує загальносоціальні функції. Функціональне призначення проявляється в тому, що право виступає як регулятор суспільних відносин, виконуючи при цьому, окрім загально-соціальних, також спеціально(власне)-юридичні функції.

Виходячи із зазначеного, необхідно вказати, що розподілу функцій права на загальносоціальні та спеціально(власне)-юридичні дотримується більшість науковців. Цю тезу, підтримують В. І. Кунченко-Харченко, В. Г. Печерський та Ю. Ю. Трубін. Вони зазначають, що є автори, котрі класифікують функції права за іншими критеріями [1]. Зокрема, О. В. Зайчук і Н. М. Оніщенко виділяють п'ять функцій права, що утворюють систему: міжгалузеві, загальноправові, галузеві, правові інститути та норми права [2, с. 320]. Що ж до розподілу на загальносоціальні та спеціально-юридичні, то вчені порізно їх виділяють. Так, О. Ф. Скакун до загальносоціальних функцій відносить інформаційну, виховну та орієнтаційну [3, с. 225-226]. В той же час, Г. О. Саміло, окрім вказаних виділяє інтегративну, соціалізаційну, соціального контролю та культурно-історичну функції [4, с. 139]. Варто також зазначити класифікацію М. С. Кельмана та О. Г. Мурашина, які крім інформаційної та виховної функцій, виділяють також гуманістичну, організаторсько-управлінську, оціночну-гносеологічну та загальносоціальні функції [5, с. 290]. Або ж, можна навести, як приклад, класифікацію К. Г. Волинки, який поділяє їх на економічну, політичну, культурну, виховну, оціночну, інформаційну, ціннісно-орієнтаційну [6, с. 101].

Як бачимо, науковці різняться у поглядах на класифікацію загально-соціальних функцій. Це може бути пов'язано з різним баченням авторами категорії «права» і відповідно його похідних або з тим, що визначити повний перелік цих функцій на даному етапі розуміння категорії «права» не є можливим. Що ж до спеціально-юридичних функцій, то тут спостерігається більша єдність. Більшість авторів розподіляє їх на регулятивну та охоронну функції. Регулятивною є та функція, яка, за твердженням О. Ф. Скакуна, упорядковує суспільні відносини, визначає правила поведінки суб'єктів права та наділяє

правами та обов'язками [3, с. 226]. Вона в свою чергу розподіляється на регулятивно-статичну та регулятивно-динамічну:

- регулятивно-статична функція упорядковує суспільні відносини шляхом закріплення в нормах права вже існуючих, сталих відносин, тим самим, гарантуючи їх недоторканість [7, с. 127];
- регулятивно-динамічна функція забезпечує нормальний динамічний розвиток тих відносин, які є суспільно корисними, та стимулює до розвитку, ті відносини, які вже існують [6, с. 101-102].

Охоронна функція права пов'язана з тим, що право охороняє суспільні відносини. Як слушно зазначає К. Г. Волинка, ця функція забезпечує нормальне здійснення регулятивно-статичної та регулятивно-динамічної функцій. Вона, на думку Г. О. Саміло проявляється у:

- правових заборонах дій, що є протиправними;
- встановленні юридичних санкцій, за протиправні діяння;
- застосуванні цих санкцій до особи яка вчинила правопорушення [4, с. 140].

Доречним буде навести тезу С. Д. Гусарева та О. Д. Тихомирова, про те, що поділ функцій на регулятивну та охоронну є доволі умовним, тому що між регуляцією та охороною суспільних відносин не існує чіткої межі, тому що обидві ці функції втілюють головне призначення права, впорядковуючи відносини у суспільстві, для забезпечення в ньому порядку та стабільності [4, с. 128].

Варто також зауважити, що деякі вчені, поряд з охоронною і регулятивною, також виділяють стимулюючу, захисну, оперативної дії, обмежувальну, компенсаційну функції тощо.

Отже, підсумовуючи вищевикладене доходимо висновку, що призначення права полягає в позитивному реагуванні на потреби суспільного розвитку. Позитивне реагування забезпечується основними функціями права, що упорядковують суспільне життя, забезпечують стабільність та стійкість суспільних відносин.

Список використаних джерел

1. Кунченко-Харченко В.І., Печерський В.Г., Трубін Ю.Ю.: навч. пос. К.: Кондор, 2011. 474 с. URL: https://pidru4niki.com/13500804/pravo/funktsiyi_prava (дата звернення: 20.03.21)
2. Теорія держави і права. Академічний курс: підручник / За ред. О. В. Зайчука, Н. М. Оніщенко. 2-е вид., перероб. і допов. К.: Юрінком Інтер, 2008. 688 с.
3. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: підручник / пер. з рос. Харків: Консум, 2001. 656 с.
4. Саміло Г.О. Теорія держави і права: навч. посіб. Запоріжжя: Просвіта, 2010. 348 с.
5. Кельман М. С., Мурашин О. Г. Загальна теорія держави та права: підручник. К.: Кондор, 2005. 477 с.
6. Волинка К. Г. Теорія держави і права: навч. посіб. К.: МАУП, 2003. 240 с.
7. Теорія держави та права : навч. посіб. / Є.В. Білозьоров, В.П. Власенко, О.Б.Горова, А.М.Завальний, Н.В.Заяць та ін.; за заг. ред. С.Д. Гусарева, О.Д. Тихомирова. К.: НАВС, Освіта України, 2017. 320 с.

Щербак К. А., здобувачка вищої освіти 3 курсу, група КЮ-181
Науковий керівник – **Козинець І. Г.**, старший викладач
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

ПРАВОВИЙ СТАТУС АДВОКАТА В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Стаття 55 Конституції України забезпечує кожному громадянину право на судовий захист. Такий захист може здійснюватись в порядку конституційного, цивільного, господарського, кримінального і адміністративного судочинства. У свою чергу ст. 59 Основного Закону [1] гарантує кожному право на професійну правничу допомогу, зміст якого на сучасному етапі розвитку української державності може реалізовуватися адвокатурою України. Адвокатура являє собою відокремлений та незалежний, від державних органів, інститут, діяльність якого регламентується низкою нормативно-правових актів.

Одним з головних правових актів, що регулює діяльність адвоката є Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». Відповідно до цього закону, адвокатом є фізична особа, яка здійснює адвокатську діяльність на підставах та в порядку, що передбачені зазначеним законом [2].

Поняття правового статусу досліджувалось багатьма науковцями, проте, на нашу думку, доцільним є визначення М.В. Кравчука, який під правовим статусом розуміє сукупність або систему всіх належних громадянину суб'єктивних юридичних прав, свобод і обов'язків, що визначають його правове становище в суспільстві, яке закріплене в чинному законодавстві та інших формах права [4, с. 86-87]. Виходячи з цього, можна виокремити правовий статус адвоката в адміністративному судочинстві – це комплексна категорія, що складається з прав, покладених обов'язків, функцій та завдань які виконує адвокат.

Зважаючи на особливості адміністративного судочинства можна виділити такі завдання адвоката: 1) захист прав, свобод та законних інтересів осіб у процесі розгляду справи. Це завдання є першочерговим, оскільки між сторонами виникає конфлікт, де адвокат повинен вжити всі заходи, щоб забезпечити непорушність прав та свобод особи; 2) складення документів адміністративно-правового характеру (скарг, заяв); 3) надання правової інформації, консультацій і роз'яснень з правових питань, що виникають у результаті розгляду адміністративної справи; 4) представництво інтересів осіб (юридичних або фізичних) у судах під час здійснення процесу [3, с. 345].

Говорячи про функції, то виділяють дві основні: представницьку та консультативну. Що стосується представницької функції, то відповідно до Кодексу адміністративного судочинства (далі КАС) сторонам та третім особам надано право брати участь у адміністративному процесі особисто або через представника [5]. Представником і виступає адвокат, який діє від імені свого клієнта. Сутність консультативної функції у публічно-правових відносинах, полягає в тому, що під час здійснення адвокатської діяльності адвокат надає консультативну допомогу (консультації) сторонам та учасникам адміністративного процесу. Ці дві функції взаємопов'язані та доповнюють одна одну.

Як вже зазначалося одним із ключових елементів статусу є права та обов'язки. Вони безпосередньо регулюється Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». Проте в адміністративному судочинстві права та обов'язки адвоката можуть уточнюватися та доповнюватися, у зв'язку з особливостями зазначеного процесу.

Оскільки адвокат здійснює свою представницьку функцію від імені свого клієнта, тому права адвоката доповнюються ст. 44, 47, 51 КАС. Відповідно до цього, адвокат має право : 1) ознайомлюватися з матеріалами справи, робити з них витяги, копії, одержувати

копії судових рішень; 2) подавати докази; брати участь у судових засіданнях, якщо інше не визначено законом; брати участь у дослідженні доказів; ставити питання іншим учасникам справи, а також свідкам, експертам, спеціалістам; 3) подавати заяви та клопотання, надавати пояснення суду, наводити свої доводи, міркування щодо питань, які виникають під час судового розгляду, і заперечення проти заяв, клопотань, доводів і міркувань інших осіб та інші права [5].

Основною нормою КАС, що визначає обов'язки адвоката є ч.2 ст. 44 - зобов'язаний добросовісно користуватися належними процесуальними правами і неухильно виконувати процесуальні обов'язки. Проте всі обов'язки адвоката можна поділити на обов'язки перед судом і клієнтом. Перша група полягає в тому, що адвокат не може запевняти свого клієнта і давати гарантії щодо результату виконання своєї роботи. Він не має права формувати у свого клієнта необґрунтованих уявлень та надій. Адвокату заборонено переконувати свого клієнта в тому, що він може вплинути на результати справи іншими засобами, крім виконання своїх професійних обов'язків тощо [6, с. 81].

Щодо обов'язків адвоката перед судом, то вони полягають у тому, що під час представництва інтересів клієнта в адміністративному процесі, він повинен виходити не тільки з його інтересів, а й дотримуватися принципів порядності, чесності, поваги до суду та інших учасників адміністративного процесу, сприяти неупередженості, повноті та об'єктивності судового розгляду адміністративної справи. Відповідно до Правил адвокатської етики, які зобов'язують адвоката не повідомляти сторонам та іншим учасникам судового провадження свідомо неправдиву інформацію щодо фактичних обставин справи, суті закону, обсягу прав та обов'язків сторін або іншим чином намагатися схилити їх до зміни їх позиції, свідчень, здійснення інших дій, в яких зацікавлений його клієнт; адвокат повинен уникати позапроцесуального спілкування за суттю справи, що є предметом судового розгляду, з учасниками провадження, які не є його клієнтами, і має здійснювати таке лише у формах та з метою, що не суперечать чинному законодавству, і лише у випадках, коли це є необхідним для належного виконання доручення [7]. Правила адвокатської етики закріплюють і інші обов'язки, які покладаються на адвоката.

Отже, підсумовуючи все вищевикладене, можна стверджувати, що адвокат в адміністративному судочинстві є самостійним учасником, що відповідно до свого правового статусу має специфічні завдання, функції, права та обов'язки. Адвокатська діяльність є одним із головних чинників забезпечення справедливості та законності процесу. Незалежність адвоката в публічно-правових відносинах передбачена тим, що він не належить до жодної державної структури, в наслідок чого, він може більш ефективно протистояти інтересам публічних суб'єктів, що виступають однією зі сторін в адміністративному процесі.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996р. № 254к/96-ВР від 01.01.2020 № 254к/96-ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 14.03.2021).
2. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України 05.07.2012 р. № 5076-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text> (дата звернення: 14.03.2021).
3. Єфіменко М. Ю. Завдання та функції адвоката в адміністративному процесі. *Форум права*. 2012. № 4. С. 343-348.
4. Кравчук М. В. Теорія держави і права. Проблеми теорії держави і права : навч. посіб. Тернопіль: Карт-бланш, 2002. 247 с.

5. Кодекс адміністративного судочинства України : Закон України від 06.-7.2005 № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення: 14.03.2021).

6. Чудик Н. Правовий статус адвоката в адміністративному судочинстві. *Актуальні проблеми правознавства*. 2016. Вип. 2. С. 77-82.

7. Правила адвокатської етики від 09.06.2017 № n0003418-12. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0003418-12#Text> (дата звернення: 14.03.2021).

Роліна О. С., здобувач вищої освіти гр. ПД-171
Науковий керівник – **Берднік І. В.**, к.ю.н., доцент
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

ВПЛИВ КАТЕГОРІЙ ДОБРА І ЗЛА НА МОРАЛЬНИЙ ВИБІР ПРАВООХОРОНЦЯ

Життя кожної людини сповнене неочікуваних поворотів, ситуацій, які буває не просто оцінити - чи слід звернути увагу на цінності, чи піде прийняте рішення на користь, або на шкоду собі чи оточуючим, робочому колективу, чи варто вчинити так, або інакше. Обставини, що надають людині своєрідну дилему, при якій необхідно вирішити конфлікт внутрішніх інтересів, - поступитися чимось привабливим власне для себе, але зробити так, як велить совість. Саме ця дилема, ці обставини, називаються моральним вибором.

Професія правоохоронця сповнена таких моментів, які у повній мірі випробовують міцність внутрішньої моральних переконань, здатність людини діяти не лише заради власного блага, а й жертвувати своїми амбіціями, побажаннями, заради установа у суспільстві порядку культурного, соціального та законного. Правоохоронець є частиною того фундаменту, який не дає соціуму звалитися у прірву анархії, - саме тому так важливо для представників даної професії уміти робити правильний вибір, розуміти грань між дещо філософськими категоріями добра та зла, керуватися тими засадами, які допоможуть покращувати світ, а не руйнувати його.

Добро та Зло з точки зору етики можна розглядати як певну оцінку пізнавальних здібностей людини, її діяльність, пов'язану з вибором тих норм поведінки, додержання тих норм моралі, які надають можливість досягнути бажаної мети. Людина сама повинна визначати істинність або помилковість власних прагнень. Бенедикт Спіноза, Кант, Поль Гольбах, Клод Гельвецій висували критерієм Добра користь, ставлячи цю користь в залежність від пізнання [1, с. 56]. Отже, можна сказати, що ступінь розуміння Добра та Зла залежить саме від того, наскільки людина розвинула та розвиває свої пізнавальні здібності, адже неможливо оцінювати ситуацію, не маючи жодного внутрішнього уявлення про те, яка реакція на неї принесе суспільну користь, і буде вважатися заподіяним Добром. Для правоохоронця дуже важливою є ця здатність розпізнати у своїх прагненнях обидві сторони, та зробити правильний вибір відповідно до совісті та закону.

Однак, не завжди вдається сумістити мораль, совість та закон. Часом виникають випадки, коли особисте розуміння особою справедливості та совісті не збігається із законом, - саме тоді у боротьбу вступають внутрішні переконання. Уміння правильно оцінити їх і є тою необхідною навичкою, яка допомагає відрізнити Добро від Зла.

Не зважаючи на те, що мораль і закон є окремими соціальними регуляторами, вони взаємодіють одне з одним задля досягнення спільної мети. Правові норми у своїй переважній більшості є відображенням моралі.

Слід зауважити, що будь-яке правопорушення є вчинком аморальним, - про це свідчить навіть походження слова «злочин» в українській мові. Але у сучасному світі з його різноманіттям культур та багатогранністю різниці поняття моралі (наприклад, моралі християн, атеїстів і т.д.), правові норми часто вступають у конфлікт із вимогами системи цінностей [2, с. 89].

Отже, певною мірою закон можна вважати офіційним відображенням у суспільстві категорії Добра. У свою чергу беззаконня – Зло, боротьба з яким є основним завданням правоохоронця. Зрозуміти та відмежувати одне від іншого можливо лише через пізнання своїх власних моральних якостей, та через налаштування цих внутрішніх переконань у відповідності із загальносуспільними, офіційно визначеними правилами поведінки. Питання морального вибору працівника правоохоронних органів дуже тісно пов'язане із тим, що він вважає Добром чи Злом, і що під цим розуміє суспільство. А значить, правильне розуміння даних категорій є нагальною потребою для тих, хто діє від імені закону.

Список використаних джерел

1. Малахов В. А. Етика: Курс лекцій: навч. посібник. Київ: Либідь, 2001. 384 с.
2. Максимов С. І. Трансформації моральної правової культури в сучасному українському суспільстві. URL.: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/16790/1/SB_30-05-2019.pdf (дата звернення: 20.03.2021).

Ботвинко А. В., здобувач вищої освіти гр. ПД-171
Науковий керівник – **Берднік І. В.**, к.ю.н., доцент
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

ЕТИЧНА ПОВЕДІНКА ПОЛІЦЕЙСЬКОГО

З розвитком суспільства спостерігається чітка тенденція до звуження меж правового регулювання суспільних відносин та зменшення впливу держави на регулювання особистих відносин населення за допомогою закону через їх регулювання шляхом інших соціальних норм, зокрема моральних. Деякі моральні норми отримують своє законодавче підтвердження і автоматично стають законними. Це також стосується етичних правил поведінки деяких професій, які разом складають професійну етику. Професійна етика має особливе значення для соціально орієнтованих професій, наприклад, поліцейських.

Правове регулювання професійної етики працівників поліції в Україні – це система правових актів, що регулюють службову діяльність таких осіб. Якщо закріпити ці нормативно-правові акти відповідно до їх юридичної сили, то можна визначити, що правовою основою професійної етики працівників поліції є: 1) Конституція України; 2) міжнародні нормативно-правові акти, ратифіковані Україною; 3) закони України; 4) нормативно-правові акти центральних державних органів (постанови Верховної Ради України, укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України); 5) відомчі нормативні акти (накази, розпорядження, накази Міністерства внутрішніх справ України) [1, с.152].

Професійна етика поліцейського – це не лише сукупність певних моделей поведінки у певних професійно значущих випадках. Професійна етика поліцейського – це певний спосіб і стиль життя, особисті переконання, життєва позиція та особиста відповідальність. Правила етичної поведінки поліцейських – це узагальнений збір професійно-етичних вимог до правил поведінки поліції і спрямований на забезпечення служби суспільству шляхом

забезпечення захисту прав і свобод людини, боротьби зі злочинністю, підтримання громадськості безпеки та порядку, засновані на етиці та людських цінностях.

Звертаючись до громадян, поліцейському забороняється зневажати, погрожувати, іронізувати та використовувати ненормативну лексику. Поліцейський повинен бути коректним і не допускати застосування насильства чи інших негативних дій щодо членів суспільства, і, незважаючи на провокації, повинен залишатися об'єктивним. Для того, щоб зменшити кількість випадків застосування примусових заходів поліції, поліцейський повинен проявляти розсудливість, відкритість, почуття справедливості, володіти комунікативними навичками (переконання, ведення переговорів тощо), а при необхідності мати лідерські та організаційні якості [2].

Також перебуваючи на службі, поліцейський повинен, наприклад, неухильно дотримуватися положень Конституції та законів України, інших нормативних актів, що регулюють діяльність поліції, та поліцейської присяги; професійно виконувати свої службові обов'язки, діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, визначені законодавством; поважати і не порушувати права і свободи людини; у кожному окремому випадку обирати подію серед заходів, передбачених законодавством України, використання яких призведе до настання найменших негативних наслідків; неухильно дотримуватись антикорупційного законодавства України та інших.

У Дисциплінарному статуту Національної поліції України зазначено, що при проведенні службових розслідувань за фактом порушення службової дисципліни поліцією здійснюється дисциплінарними комісіями, до складу яких можуть входити представники громадськості, що мають бездоганну репутацію, високі професійні та моральні якості. Відповідно до ст. 18 даного Дисциплінарного статуту при проведенні службового розслідування працівник поліції має право на захист, який полягає у наданні йому можливості надати письмові пояснення щодо обставин дисциплінарного правопорушення та доказів законності своїх дій. Також поліцейський має право користуватися правовою допомогою. Зокрема, представником поліцейського може бути адвокат, повноваження якого підтверджуються копією свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю, ордером та копією угоди з представником [3].

Естетичною складовою професійної діяльності поліцейського є його зовнішність.

Діяльність поліцейського сприяє розвитку як позитивних (витривалість, спокій, дисциплінованість, вміння знаходити підхід до людей і встановлювати з ними контакт, широкий світогляд тощо), так і негативних (байдужість до людей, їх долі, досвід, інтереси, надмірна підозрілість, грубість, кар'єризм тощо) якостей.

Отже, у діяльності правоохоронних органів моральні норми не менш важливі, ніж правові. Людина, обираючи професію поліцейського, повинна бути готовою до певних «правил», в першу чергу моральних, етичних, якими керуватиметься в подальшому. Можна навіть стверджувати, що імплементація правових норм обов'язково передбачає аналіз юридичного факту через відповідну моральну систему.

Список використаних джерел

1. Застосування в Україні європейських стандартів протидії жорстокому поведінню і безкарності: науково-практичний посібник для суддів. За заг. ред. проф. Маляренка В.Т. К.: «К.І.С», 2011. 320 с.

2. Про затвердження Правил етичної поведінки поліцейських: Наказ МВС України від 09.11.2016 № 1179. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1576-16> (дата звернення: 20.03.2020).

3. Про Дисциплінарний статут Національної поліції України: Закон України. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 29. Ст.233. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2337-19#Text> (дата звернення: 20.03.2020).

Воєдило А. В., здобувач вищої освіти гр. ПД-171
Науковий керівник – **Берднік І. В.**, к.ю.н., доцент
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

ПРОФЕСІЙНА ЕТИКА ПРАЦІВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОГО АНТИКОРУПЦІЙНОГО БЮРО УКРАЇНИ

Однією з найбільших проблем на шляху розбудови України як незалежної правової держави європейського зразка є корупція. Це негативне явище перешкоджає ефективному функціонуванню органів державної влади та місцевого самоврядування, посадових осіб, які відповідно до ст. 19 Конституції України зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України. Тому нині перед державними органами стоїть досить складне завдання – очищення влади від корупції. З метою виконання цього завдання 14 жовтня 2014 року в Україні з прийняттям пакету антикорупційних законів було започатковано антикорупційну реформу, одним із елементів якої було створення Національного антикорупційного бюро (далі - НАБУ) [1, с. 224].

Кодекс професійної етики (далі – Кодекс) – це публічний документ, який містить перелік принципів і стандартів етичної поведінки працівників НАБУ при виконанні ними посадових обов'язків та в повсякденному житті. Дотримання Кодексу сприятиме запобіганню та врегулюванню можливих конфліктних ситуацій, розвитку організаційної культури, забезпеченню гарантії високої якості та ефективності роботи НАБУ, утвердженню його позитивної репутації і, як наслідок, зростанню рівня суспільної довіри.

Працівник має дотримуватися встановлених Кодексом принципів і стандартів етичної поведінки, а також загально визнаних норм моралі; дбати про власну репутацію, поважати честь і гідність інших службових та посадових осіб, громадян України, іноземців та осіб без громадянства; утримуватись від дій, заяв чи вчинків, що компрометують його самого, колег, інших осіб, з якими взаємодіє працівник НАБУ, державу [2, с. 105].

Принципи етичної поведінки є невід'ємними складовими системи цінностей Національного бюро, а саме: цілісності (здатність діяти відповідно до загальноприйнятих суспільних, етичних та професійних норм, здатність протидіяти зовнішньому тиску); мужності (спроможність іти на ризики заради виконання поставлених Законом завдань); рішучості (прийняття своєчасних та ефективних рішень та уникання невинуватої затримки їх реалізації); цілеспрямованості (готовність просуватись вперед, демонструючи прагнення до професійного зростання та самовдосконалення у реалізації поставлених цілей). Високий морально-етичний рівень працівників НАБУ є запорукою довіри суспільства та ефективного виконання поставлених перед НАБУ завдань.

Наведений перелік містить основні принципи етичної поведінки працівника НАБУ та не є вичерпним. Системна узгодженість та структурна цілісність запропонованих принципів забезпечує формування єдиного підходу щодо визначення ключових рис морально-етичного портрета працівника НАБУ.

Кожен працівник НАБУ постійно дбає про свою компетентність, професійну честь і гідність. Віддано та сумлінно виконує службові обов'язки, сприяє підвищенню авторитету НАБУ та зміцненню суспільної довіри до нього.

У своїй діяльності працівник НАБУ неухильно дотримується конституційних принципів верховенства права та законності. При здійсненні своїх повноважень працівник діє у спосіб, передбачений законом, та в межах своєї компетенції, своєчасно та ефективно вживає вичерпних заходів щодо усунення порушень закону, незалежно від суб'єкта їх вчинення [3, с. 105].

Детектив НАБУ не застосовує заходи впливу такі, як погрози, шантаж, підкуп, введення в оману, не використовує складні матеріальні чи особисті обставини інших осіб або інші протизаконні заходи для досягнення своїх професійних чи особистих цілей; поважає права, свободи, законні інтереси, честь, гідність, репутацію та почуття осіб, з якими він взаємодіє при здійсненні посадових обов'язків.

При виконанні посадових обов'язків у межах своїх повноважень працівник НАБУ є незалежним від будь-якого впливу, тиску чи втручання у його професійну діяльність, окрім випадків, передбачених чинним законодавством [4, с. 217].

Працівник НАБУ, виконуючи покладені на нього обов'язки, несе персональну відповідальність за прийняті ним рішення, дії чи бездіяльність.

Працівник НАБУ прагне досягнення справедливого балансу між правами та свободами особи і загальними інтересами суспільства.

При виконанні посадових обов'язків та прийнятті рішень працівник НАБУ керується об'єктивними фактами (доказами) і неупередженими професійними висновками.

Отже, стандарти етичної поведінки є певними зразковими моделями (поведінковими кліше), які регламентують лише окремі аспекти багатоманітної діяльності працівників НАБУ. Водночас сумлінне дотримання запропонованого алгоритму прийняття рішень та вчинення дій сприятиме уникненню протиправної поведінки у тій або іншій типовій ситуації, пов'язаній із виконанням професійних обов'язків.

Список використаних джерел

1. Войтюк Р. В. Процесуальні гарантії діяльності детектива Національного антикорупційного бюро України. *Право і суспільство*. 2017. № 3. Ч. 2. С. 223-226.
 2. Довжич Є.В. Місце НАБУ в системі органів, що здійснюють заходи щодо запобігання та протидії корупції. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Випуск 33 2, Том 2. 2015. С.102-107.
 3. Войтюк Р. В. Детектив Національного антикорупційного бюро України. Детективна діяльність: теоретичні, методичні та практичні проблеми: матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (Дніпро, 24 берез. 2017 р.). 2017. С. 104–108.
 4. Гвоздецький В.Д. Адміністративно-правові та організаційні засади запобігання і протидії корупції в Україні Дисертація д-ра юрид. наук: 12.00.07, Держ. НДІ М-ва внутр. справ України. Київ, 2013. 360 с.
-

Стрельцова О. О., здобувачка вищої освіти 1 курсу, група АЮ-201
Науковий керівник – **Пузирна Н. С.**, к.ю.н., доцент
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

ДІЯЛЬНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ЩОДО ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА

Конституція України (ст. 3) гарантує права і свободи людини та громадянина. Пріоритет прав і свобод людини та громадянина є суттєвою складовою правоохоронної функції держави. Виходячи з цього, Закон України «Про національну поліцію» визначає, що поліція у своїй діяльності керується принципом верховенства права, відповідно до якого людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями й визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Базовим принципом діяльності поліції є дотримання прав і свобод, «гарантованих Конституцією та законами України, а також міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України», і сприяння їх реалізації (ст. 7).

Захист прав і свобод людини та громадянина, інтересів суспільства та держави є пріоритетним у діяльності цього правоохоронного органу. З огляду на це гарантування прав людини має переважати у відносинах держави і громадянина, всі функції, які здійснює країна, мають бути направлені на охорону інтересів людини, на забезпечення та захист її прав, свобод та законних інтересів. Так, діяльність поліції має забезпечувати на відповідному рівні: законність та правопорядок, гарантувати права, свободи людини, інтереси суспільства та держави загалом [1, с. 14].

Як зазначає Ковалів М.В., Національна поліція України – це центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку.

Діяльність поліції спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ України згідно із законом.

Завданнями поліції є надання поліцейських послуг у сферах:

- забезпечення публічної безпеки і порядку;
- охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави;
- протидії злочинності;
- надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з

особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги [2, с. 198]

Діяльність Національної поліції України проявляється у таких формах:

1) Організаційна форма - перш за все необхідна для створення умов з метою забезпечення виконання правозастосовних актів, що регламентують діяльність поліції у сфері забезпечення особистих прав і свобод людини та громадянина. Усе це робиться для налагодження взаємозв'язку між різноманітними органами держави, що допомагає цим органам обмінюватись позитивним досвідом, розробляти найефективніші заходи щодо реалізації прав і свобод людини та громадянина, дозволяє контролювати посадових осіб на предмет виконання ними норм права, що гарантують права та свободи людини та громадянина, дозволяє впливати на поведінку самих громадян у процесі реалізації ними своїх прав і свобод, а в разі порушень застосовувати ефективні засоби впливу і, нарешті, усувати недоліки чи прогалини в цій сфері [3, с. 110-111].

2) Правозастосовна форма - полягає у створенні необхідних умов для забезпечення прав і свобод шляхом видання правозастосовних актів, що є складником системи

юридичних фактів, що становить організаційно-правовий механізм забезпечення конституційних прав і свобод. Головною метою таких актів є конкретизація змісту прав і свобод, встановлення порядку, меж і підстав їх реалізації та індивідуалізації інших юридичних фактів, з якими пов'язане здійснення прав і свобод [4, с. 349].

3) Виховна форма - допомагає створити всі необхідні умови для підвищення рівня правосвідомості як кожного окремого громадянина, так і працівників Національної поліції в контексті захисту прав та свобод дитини. Виховна робота в поліції – це насамперед цілеспрямована діяльність керівників усіх рівнів, громадських інститутів щодо формування в особового складу високих громадянських, моральних і професійних якостей, мобілізації на успішне виконання оперативно-службових завдань, укріплення законності та зміцнення службової дисципліни. В умовах формування правової держави виховна робота, що проводиться поліцією, набула особливої актуальності [5, с. 131].

4) І остання форма діяльності Національної поліції України, якій ми приділимо увагу в контексті забезпечення прав та свобод дитини, – правоохоронна форма - вона спрямована на охорону найважливіших суспільних відносин, врегульованих нормами права, від будь-яких посягань. Ця форма безпосередньо пов'язана із забезпеченням прав і свобод громадян, а також створенням найбільш сприятливих умов для їх реалізації [6, с. 10].

Важливою також є гарантія дотримання прав і свобод людини в діяльності поліції, яка проявляється в можливості потерпілого від свавілля поліцейського ідентифікувати особу представника влади для оскарження незаконних дій. Це питання набуває особливої актуальності у питанні притягнення до відповідальності поліцейських, які діяли неправомірно під час обмеження мирних зібрань, масових акцій протесту тощо [7, с. 107].

Слід зазначити, що реформування системи правоохоронних органів позитивно вплинуло на процес звернень громадян до державних органів за допомогою. Зокрема, люди почали частіше звертатися з обґрунтованими висловлюваннями щодо фактів беззаконня та бюрократизму, посягання на власність, їхню честь і гідність.

Отже, діяльність Національної поліції забезпечує захист прав та свобод людини і громадянина, ефективно впливає на правосвідомість кожного та допомагає охороняти ці права і свободи через принципи верховенства права, взаємодії з населенням, прозорості і відкритості та законності.

Список використаних джерел

1. Швець Д. В. Захист прав і свобод людини та громадянина – пріоритет діяльності Національної поліції України. Правоохоронна функція держави: теоретико-методологічні та історико-правові проблеми: тези доп. круглого столу (м. Харків, 27 жовтня. 2017 р.). Харків, 2017. С. 13–16.

2. Ковалів М. В., Єсімов С. С. та ін. Судові та правоохоронні органи: навчальний посібник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2016. 388 с.

3. Филипенко Є. П. Особливості методів діяльності Органів внутрішніх справ України щодо забезпечення прав і свобод неповнолітніх. *Право і безпека*. Харків: 2010. № 3 (35). С. 109-113.

4. Гіда Є. О. Основні форми та методи діяльності української міліції у сфері реалізації прав і свобод людини. *Науковий вісник*. № 1. 2004. С. 345-353.

5. Могілевська Л.Г. Форми діяльності Національної поліції у сфері забезпечення прав і свобод дитини: наукова стаття. Харків: Харківський національний університет внутрішніх справ, 2020. С. 128-132.

6. Боняк В. О. Забезпечення прав людини у правоохоронній діяльності: навчальний посібник. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ; Ліра ЛТД, 2017. 224 с.

Хамула А. М., здобувач вищої освіти гр. ПД-171
Науковий керівник - **Берднік І. В.**, к.ю.н., доцент
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

ПРОФЕСІЙНА ЕТИКА СЛІДЧИХ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ

Ефективність розкриття і розслідування кримінальних правопорушень складається з ряду складових. Поряд з багатьма з них важливе місце займає етика поведінки слідчого при провадженні окремих слідчих дій. Така етика є професійною і відображає моральні норми і моральні принципи, які повинні дотримуватися слідчого в процесі своєї діяльності.

Діяльність Державного бюро розслідувань (далі – ДБР) спрямована на боротьбу зі злочинністю шляхом запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування злочинів, віднесених до його компетенції. Відповідно до ст.1 Закону «Про Державне бюро розслідувань» ДБР здійснює правоохоронну діяльність з метою запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування злочинів, віднесених до його компетенції. У статті 10 Закону передбачені вимоги до Директора ДБР та його заступників, і серед них наявність високих моральних якостей та бездоганна репутація. Ця якість є не менш важливою, ніж наявність вищої юридичної освіти і стажу роботи в галузі права, а тому її слід поставити принаймні на друге місце серед чеснот працівників бюро [1].

В даний час можна впевнено говорити, що сформувалася слідча етика, що включає сукупність відповідних правил поведінки. Слідчий постійно знаходиться в різних відносинах з людьми, які або регулюються нормами права, або визначаються етичними правилами.

Структуру етичних основ діяльності слідчого складають такі елементи:

- 1) морально-правова свідомість слідчого;
- 2) морально-правовий аспект мети, засобів, результату діяльності слідчого;
- 3) етико - правовий аспект процесу діяльності слідчого, який включає систему кримінально-процесуальних та моральних відносин слідчого із суб'єктами кримінального процесу, а також норми кримінально - процесуального права, моральні норми, моральнісні принципи, що регулюють ці відносини [2, с. 15].

Діяльність слідчого постійно здійснюється в стані конфлікту (наприклад, подолання опору злочинців, свідків, потерпілих, що дають неправдиві свідчення і ін.). При розслідуванні злочинів слідчому доводиться вторгтися в особисте життя учасників кримінального процесу. У зв'язку з цим перед ним виникають етичні проблеми щодо забезпечення таємниці слідства. У подібних ситуаціях слідчий зобов'язаний діяти в суворій відповідності до вимог законодавства, принципами судочинства, дотримання професійних і етичних вимог, уникати ситуацій, які викликають заподіяння моральної і фізичної шкоди [3,с.78].

Слідчий повинен своєчасно реагувати на всілякі дії з боку зацікавлених осіб, спрямовані на створення ситуацій, які порушують приватне життя громадян, раніше вчинили злочини. Моральний зміст відносин слідчого та учасників процесу визначається насамперед бездоганим дотриманням слідчим правових і моральних норм. Тому слідчий

повинен постійно контролювати свою поведінку (особливо при застосуванні заходів примусу та припинення) [4, с. 110].

Моральні принципи і вимоги найбільш яскраво проявляються при провадженні слідчих дій: допит, обшук, огляд, очній ставці та ін. Під час обшуку слідчий повинен проявляти витримку, терпіння, тактовність, протистояти провокаціям, своєчасно надавати допомогу при хворобливому (непритомному) стані обшукуваного та ін.

Ці принципи має бути покладено в основу змісту правових норм і практики їх застосування. Саме додержання морально-етичних норм і правил має стати стрижнем діяльності владних структур, в тому числі і Державного бюро розслідувань. У цьому відношенні і етика, і мораль є поняттями одного порядку.

Але в сучасних умовах, гостро стоїть питання необхідності у появі своєрідного Кодексу етичної поведінки, в якому були б сконцентровані основні етичні норми, що стосуються працівників Державного бюро розслідувань, є очевидною, тим більше, що нормативно-правові акти такого роду уже давно прийняті для суддів, адвокатів, прокурорів та інших юридичних професій

При розробці Кодексу етичної поведінки працівника ДБР потрібно врахувати досвід, уже накопичений у споріднених структурах, проте не потрібно його просто копіювати. Наприклад, це, стосується Кодексу суддівської етики, що складається з 20 статей, тому він є зовсім недеталізованим та практично не відображає специфіки суддівської діяльності. Зважаючи на вище зазначене в повній мірі можна стверджувати, що Кодекс етичної поведінки працівників Державного бюро розслідувань повинен бути відповідним чином структурованим із урахуванням характеру та специфіки їх діяльності [5, с. 39].

Отже, для виконання у майбутньому поставлених перед Державним бюро розслідувань завдань, потрібно забезпечити злагоджену його діяльність, як з середини у колективах, так і ззовні в тих відносинах, що виникають при реалізації завдань та функцій, які стоять перед працівниками ДБР. Це можна буде забезпечити через прийняття Кодексу етичної поведінки працівників Державного бюро розслідувань, оскільки саме дотримання професійної етики та етикету в діяльності слідчого відіграє важливу роль на всіх стадіях розкриття та розслідування кримінальних правопорушень.

Список використаних джерел

1. Про Державне бюро розслідувань. Закон України від 12.11.2015 року № 794-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19> (дата звернення: 17.03.2021).
2. Гуртієва Л. М. Етичні основи діяльності слідчого : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Нац. ун.-т «Одеська юридична академія». Одеса, 2008. 20 с.
3. Лозовой В.О. Професійна етика юриста. Харків: Право, 2004. 176 с.
4. Фіолевський Д. П. Юридична етика: підручник. Київ. Алерта, 2011. 288 с.
5. Билиця І. О. Етичний кодекс працівника Державного бюро розслідувань - вимога сьогодення. Державне бюро розслідувань: на шляху розбудови: матер. Міжнар. наук.-практ. конф. Одеса. Юридична література, 2018. С. 38-40.

Апанасевич Т. С., студентка гр. ПХ-31
Научный руководитель – **Рутман Е. Я.**, старший преподаватель
Барановичский государственный университет (г. Барановичи, Беларусь)

ДОГОВОР ДАРЕНИЯ В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ: НЕКОТОРЫЕ ПРОБЛЕМНЫЕ ВОПРОСЫ

Договор дарения как способ возникновения права собственности у участников гражданских правоотношений и регулятор взаимоотношений сторон в гражданском обороте по безвозмездной передаче имущества в собственность является одним из наиболее распространенных безвозмездных договоров в белорусском гражданском праве.

Выделение договора дарения в современном гражданском праве в отдельный вид договорных обязательств обусловлено наличием ряда отличительных признаков, позволяющих квалифицировать его как таковой. К таким признакам относятся: безвозмездность, безусловность, намерение одарить, уменьшение имущества дарителя, увеличение имущества одаряемого, согласие одаряемого на принятие дара. Чтобы классифицировать сделку как дарение, необходимо одновременно обладать всеми вышеперечисленными признаками.

В соответствии с нормой ст. 543 Гражданского кодекса Республики Беларусь (далее – ГК) [1] по договору дарения одна сторона (даритель) безвозмездно передает или обязуется передать другой стороне (одаряемому) вещь в собственность, либо имущественное право (требование) к себе или к третьему лицу, либо освобождает или обязуется освободить ее от имущественной обязанности перед собой или перед третьим лицом.

Согласно ст. 22 Конституции Республики Беларусь все равны перед законом и имеют право без всякой дискриминации на равную защиту прав и законных интересов [3]. Равенство сторон при договорных правоотношениях также закреплено и в ст. 2 ГК [1], в соответствии с которой субъекты гражданского права участвуют в гражданских отношениях на равных, равны перед законом, не могут пользоваться преимуществами и привилегиями, противоречащими закону, и имеют право без всякой дискриминации на равную защиту прав и законных интересов (принцип равенства участников гражданских отношений). Однако п. 3 ст. 544 ГК [1] гласит, что если договор дарения был заключен в письменной форме, даритель вправе требовать от одаряемого возмещения реального ущерба, причиненного отказом принять дар. В свою очередь, в п.3 ст. 548 ГК [1] закреплено, что в случае отказа дарителя от исполнения договора дарения по основаниям, предусмотренным пунктами 1 и 2 данной статьи, не дает одаряемому права требовать возмещения убытков. Исходя из анализа данных статей, мы пришли к выводу о том, что имеет место защищенность правового положения дарителя и пренебрежение правами одаряемого, что, в свою очередь, порождает неравенство сторон.

Законом установлено, что даритель вправе отменить дарение, если одаряемый совершил покушение на его жизнь, жизнь кого-либо из членов его семьи или близких родственников либо умышленно причинил дарителю телесные повреждения (п. 1 ст. 549 ГК) [1]. Однако в п. 1 статьи 549 ГК [1] не предусматривается право дарителя отменить дарение в случае совершения преступных действий в отношении имущества дарителя, а также о пренебрежительном отношении к дарителю

Стоит подчеркнуть, что в ГК, кроме того, не закреплено право одаряемого на истребование дара или его стоимости у дарителя, когда по договору дарения с обязанностью передать дар в будущем наступил срок или отлагательное обстоятельство, с наступлением

которого связана обязанность дарителя передать дар, что негативно отражается на защите прав одаряемого, возникающих из консенсуального договора дарения и существующих до момента передачи дара [2, с. 80].

Обобщая изложенное, следует сформулировать следующие теоретические обобщения и предложения по совершенствованию законодательства, касающиеся договора дарения:

1) закрепленные положения в ГК, которые регулируют дарственные правоотношения, не обеспечивают полное равноправие участников данных отношений;

2) считаем необходимым легально закрепить дефиницию понятия безвозмездность;

3) представляется возможным дополнить п.1 ст. 549 ГК и изложить ее в следующей редакции: «Даритель вправе отменить дарение, если одаряемый совершил покушение на его жизнь, жизнь кого-либо из членов его семьи или близких родственников либо умышленно причинил дарителю телесные повреждения, а также, если одаряемый совершил иные преступные действия в отношении чести, достоинства или имущества дарителя». Полагаем, что применение именно такой дефиниции вышеуказанной статьи позволит обеспечить наиболее полную защиту прав и законных интересов дарителя;

4) предлагаем дополнить ГК статьями, предусматривающими право одаряемого на истребование дара или его стоимости, когда по договору дарения с обязанностью передать дар в будущем наступил срок или отлагательное обстоятельство, с наступлением которого связана обязанность дарителя передать дар, и изложить ее в следующей редакции : «В случае наступления срока или отлагательного обстоятельства, установленных договором дарения с обязанностью передать дар в будущем, одаряемый имеет право требовать от дарителя передачи дара или возмещения его стоимости».

По нашему мнению, данное предложение способствует защите прав как одаряемого, так и самого дарителя. Так, интересы одаряемого обеспечиваются самой возможностью истребования того, что было обещано, или, если дар по каким-либо причинам не удастся передать, истребованием его стоимости. В данном случае интересы дарителя защищаются ограниченной ответственностью, которая заключается только в возмещении стоимости дара, подразумевая то, что одаряемый не вправе требовать возмещения любых убытков, которые были нанесены просрочкой исполнения обязательства.

Список использованных источников

1. Гражданский кодекс Республики Беларусь [Электронный ресурс]: 7 декабря 1998 г. №218-З: принят Палатой представителей 28 октября 1998 г. : одобрен Советом Респ. 19 ноября 1998 г.: в ред. Закона Респ. Беларусь от 4 мая 2019 г. № 185-З // ЭТАЛОН. Законодательство Республики Беларусь / Нац. Центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2021.

2. Колбасин, Д.А. Гражданское право. Особенная часть: учеб. пособие / Д.А. Колбасин. – Минск: Амалфея, 2011. – 768 с.

3. Конституция Республики Беларусь 1994 года [Электронный ресурс] : с изм. и доп., принятыми на республиканских референдумах 24 нояб. 1996 г. и 17 окт. 2004 г. // ЭТАЛОН. Законодательство Республики Беларусь / Нац. Центр правовой информ. Респ. Беларусь.– Минск,2021.

Aristanbekov A. T., student Gr IL-31,
Faculty of Law, International Law Department
Supervisor: **Aristanbekova Z. I.**, Master of pedagogical sciences, Senior Lecturer
L.N.Gumilyov Eurasian National University (Nur-Sultan, Kazakhstan)

INVESTIGATION INTO PUBLIC AWARENESS OF CONSUMER RIGHTS AND EFFECTIVE WAY TO PROTECT THEM IN KAZAKHSTAN

Acquisition of purchases an integral part of our live, such as buying real estate, technology, products, items, etc. But these acquiring do not always meet our expectations after we bought it, because they may not be qualitative or can be broken, twisted, corrupted, expired, and then there are two choices, to leave things as they are, or to protect own consumer rights.

But not everyone is aware of their consumer rights, or even knowing them do not ready to defend their rights. In The whole world there are some special organizations that protect consumer rights.

For example: In USA – Consumer federation of America, in Europe –European Commission on Consumer Affairs and the global one which protect consumer rights the whole world which spanning around 120 countries– Consumers International (1). This organizations proof that fact that this type of problem exist on the whole world.

In order to define the level of knowledge of citizens of my country about consumer rights and the level of protection which has consumer rights, I organized the research.

During this research report I formulate that the main purpose is explore public awareness of consumer rights and effective way to protect them in Kazakhstan.

The intention was to find out the how much the local people (Kazakhstan people) know about consumer rights. Here the main aims:

- To what level are people aware about consumer rights? Do people know about organizations which help them to protect their consumer rights?
- How often local people face with situation in which consumer rights was violated?
- What is the most effective way to protect consumer rights

In order to reach the aims, were used two methods of collection of information. They are survey and searching internet sources. According the internet sources from 1991 up until 2010 consumer rights in Kazakhstan were based on the ones that were active in Soviet times.

But in 19 years a lot has and as country started to develop the need to insert some changes appeared.(Electronic government of the Republic of Kazakhstan) So, on fourth of may of 2010 The republic of Kazakhstan the new law on protection of consumer rights.

From this we can claim that the government of Kazakhstan protect the consumer rights of their citizens. Second method was primary research, which was useful and effective on this research work. 95 people completed survey, if we descry the survey without compare different group, here the main findings:

- 80 % of 100 people know consumer rights, 20 % of 100 people don't know what is the consumer rights
- The 18 percent of 95 people know less than average knowledge, 38 percent answer that they have average knowledge, 43 percent answer that they have more than average knowledge.
- The third question was how people evaluate safeness of consumer rights in Kazakhstan, about half of them think that safeness in Kazakhstan is average, about 26 percent think that safeness is higher than average, 16 percent think that it lower than average and 6 percent don't know.

- 75 percent of respondents was in the situation where their rights was violated, other 25 percent point that they don't be in that situations

- 63 percent of surveyed people know that exist organization which protect consumer rights and 37 percent don't know about organizations.

- Only 42 percent of surveyed people saved their consumer rights, 38 percent not saved their rights and 20 percent not in the situation when the consumer rights were violated.

- 69 percent of asked people point for counterfeit or faulty goods, this most choosy indicator, 56 percent indicate poor service and 18 percent choose that they meet rogue trader .

- 96 percent of respondent's indicate that it's necessary to know consumer rights and other 4 percent believe that it's not necessary to know it.

The majority of people explained importance of knowing consumer rights is protection own rights, protect themselves from bad/ tainted goods

The most popular answer for what is the most effective way to protect consumer rights was "know them",

In response to each of the research questions it is possible to make the following conclusions.

- To what level are people aware about consumer rights? Do people know about organizations which help them to protect their consumer rights?

About 80 percent of the participant answer that they know consumer rights, but 38 percent not saved their rights in the situation when the consumer rights were violated, the interesting fact for this that 37 percent people don't know that exist organization which protect consumer rights, maybe it is one of the reason why they not saved their consumer rights.

- How often local people face with situation in which consumer rights was violated?

According to my survey for 95 people consumer rights violated 147 times, it's estimated if on one people violated different type of consumer rights only one times.

- What is the most effective way to protect consumer rights.

The most effective way to protect them is to know consumer rights, if you will know them nobody can't deceive you, in case of emergency you can apply to organization which protect them. One interesting answer I get from questionnaire "To educate people about it. Because i think half of our population does not even know what that is. And may be even sellers themselves don't know consumer rights." To my mind it's very reasonable answer, if people will be more aware, will have more knowledge about consumer rights, they can easily protect their rights.

List of sources used

1. Kussainov A. Economy of Kazakhstan :Myths and Reality.KIMEP,Almaty,May - 2016. - p. 50-53.

2.Yerzhanow A.Intellectual Property Rights Protection in Kazakhstan . //- 2014. - pp. 209-214.

3.Natonal Export and Investment Agency- "Kaznex Invest"JSC Export Products of Kazakhstan/2015.

Байрамгылыджова А. Б., студентка гр. П-44
Научный руководитель – **Копыткова Н. В.**, к.ю.н., доцент
Гомельский государственный университет им. Ф. Скорины
(г. Гомель, Республика Беларусь)

СУБЪЕКТЫ НАСЛЕДСТВЕННЫХ ПРАВООТНОШЕНИЙ

Институт наследования нашел свое закрепление в законодательстве практически всех государств мира. Большинство государств на постсоветском пространстве включили в свои Гражданские кодексы самостоятельные разделы (части, главы, книги) и имеют общее название «Наследственное право». Так, Гражданский Кодекс Республики Беларусь (далее – ГК Беларуси) отводит этим вопросам раздел VI, который включает в себя 61 статью (ст. ст. 1031-1092) [1]. В Гражданский кодекс Республики Туркменистан (далее - ГК Туркменистана) включена Часть V «Наследственное право» (ст. ст. 1070 - 1260) [2]. В Гражданском кодексе Украины (далее - ГК Украины) – это Книга шестая (ст. ст. 1216 - 1308) [3].

В любом правоотношении необходимым элементом является субъектный состав его участников. В теории наследственного права существует научная дискуссия по вопросу субъектного состава наследственных правоотношений, главным образом это касается правового статуса наследодателя. Например, Ю.К. Толстой полагает, что наследодателя нельзя рассматривать в качестве субъекта наследственного правоотношения, так как «покойники субъектами правоотношений быть не могут» [4, с. 504]. Мы разделяем противоположную точку зрения таких ученых, как Е.А. Суханов, К.Я. Ананьева, М.В. Хлыстов и других, которые считают, что «субъектами наследственного правоотношения являются наследодатель и наследники» [5]. На наш взгляд, наследственное правоотношение – это сложное правоотношение, длящееся во времени, которое возникает еще при жизни наследодателя. Наследодателя следует признавать субъектом наследственных правоотношений в силу факта составления им завещание, а также в связи с тем, что наследодатель является субъектом наследственного правопреемства.

В ГК Беларуси и ГК Украины законодатель на первое место поставил наследование по завещанию, что в полной мере позволяет собственнику реализовать правомочие свободно распорядиться своей собственностью на случай смерти. Именно наследодатель выступает центральной фигурой в наследственном праве. По поводу его имущества и с учетом его воли возникают наследственные правоотношения. При наследовании по закону им может быть гражданин независимо от его дееспособности. Но распоряжаться своим имуществом путем составления завещания может лишь дееспособный гражданин (ст. 1040 ГК Беларуси, ст. 1234 ГК Украины). Статья 1104 ГК Туркменистана кроме указания на дееспособность завещателя также конкретизирует, что завещатель в момент составления завещания должен разумно судить о своих действиях и ясно выразить свою волю. По общему правилу, лица ограниченные в дееспособности, не могут выразить свою завещательную волю. На наш взгляд, законодатель должен предоставить возможность составления завещания лицам, ограниченным в дееспособности по причине злоупотребления спиртными напитками, наркотическими средствами, психотропными веществами, их аналогами. Однако, обязательно предусмотреть дополнительное условие, о котором шла речь выше на примере ГК Туркменистана, то есть «при условии, что это лицо, в момент составления завещания могло разумно судить о своих действиях и ясно выразить свою волю». Дело в том, что именно в содержание правоспособности, а не дееспособности входит полномочие «наследовать и завещать имущество» (ст. 17 ГК Беларуси). При ограничении

дееспособности законодатель не подразумевает одновременного ограничения правоспособности. Надо сказать, что ограниченные в дееспособности лица по вышеуказанным причинам не всегда пребывают в невменяемом состоянии. Тем более, что нотариус должен убедиться в способности человека, пришедшего написать завещание, адекватно понимать то, за чем он пришел.

Во многих государствах в качестве наследника может выступать любой субъект гражданского права: им может быть и гражданин, и юридическое лицо, и государство в целом (в том числе иностранное). Наследником может быть любой гражданин независимо от его дееспособности. Законодательством выделен круг лиц, которые не могут выступать в качестве наследников (недостойные наследники). В ГК Туркменистана в перечень наследников не включена Республика Туркменистан как государство, ни любое другое иностранные государство (ст. 1071 – 1072). Однако ст. 1160 Туркменистана гласит, что при отсутствии наследников имущество переходит к казне, а ст. 1202. ГК устанавливает, что казна не вправе отказаться от принятия перешедшего к ней наследства. Полагаем, что при возникновении, так называемого, выморочного имущества, казна действует от имени государства, поэтому представляется обоснованным в ст. 1071 ГК Туркменистана внести дополнение и включить в перечень наследников государство – Республика Ткркменистан.

Республика Беларусь и ее административно-территориальные единицы, совместно с другими субъектами гражданского права, могут быть наследниками по завещанию (ст. 1037 ГК Беларуси). Выморочное наследство переходит в собственность административно-территориальной единицы по месту нахождения соответствующего имущества, входящего в состав наследства (ст. 1039 ГК Беларуси). Анализируя белорусское законодательство о выморочном имуществе и сравнивая его с ГК Украины (ст. 1277) приходим к выводу о недостаточном правовом регулировании данного вопроса в ГК Беларуси. Полагаем, что в развитие положений ст. 1039 ГК необходимо дать понятие выморочного имущества, более четко оговорить случаи, когда имущество признается выморочным, описать порядок перехода и реализации такого имущества, а также регламентировать механизм оплаты долгов наследодателя за счет выморочного имущества.

Список использованных источников

1. Гражданский кодекс Республики Беларусь: Кодекс Республики Беларусь от 7 декабря 1998 года, № 218-3: принят Палатой представителей 28 октября 1998 г.: одобр. Советом Республики 19 ноября 1998 г.: с изм. и доп. от 29 июня 2020 г. // [Электронный ресурс] / Нац. центр правовой информ. Республики Беларусь. – Минск, 2021.
2. Гражданский Кодекс Туркменистана от 17 июля 1998 г., № 2, ст. 38: принят Меджлисом Туркменистана 1998 году.: с изм. и доп. от 1 марта 2021 г.// [Электронный ресурс] / – Режим доступа: <https://minjust.gov.tm/>. – Дата доступа: 01.03.2021.
3. Цивільний кодекс України: Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, №№ 40-44, ст.356. // [Электронный ресурс] / – Режим доступа: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text/>. – Дата доступа: 19.03.2021.
4. Гражданское право: Учебник / Под ред. А.П. Сергеева, Ю.К. Толстого. М.: Проспект, 1999. Часть 3. С. 510.
5. Ананьева К.Я., Хлыстов М.В. Наследодатель как участник наследственных правоотношений – Режим доступа: <https://pravo163.ru/nasledodatel-kak-uchastnik-nasledstvennyx-pravoотношений/> – Дата доступа: 19.03.2021.

Кремень Л. Л., студент гр. П-31
Научный руководитель – **Ковалёва Н. П.**, старший преподаватель
кафедры гражданско-правовых дисциплин
Гомельский государственный университет имени Франциска Скорины
(г. Гомель, Республика Беларусь)

СУДЕБНАЯ ЗАЩИТА ПРАВ ПОТРЕБИТЕЛЕЙ

Любое государство не может обойтись без такого специфического органа как суд. Причина сугубо прозаическая: поскольку в процессе взаимодействия людей возникают споры и конфликты, нужен орган который бы их разрешал. Кто-то должен определять виновность лиц, совершивших правонарушение, и назначать наказание, если будет установлена их виновность. Таким органом испокон веков был суд [1,с.42].

Между тем хотелось бы отметить, что эффективность закона Республики Беларусь «О защите прав потребителей» привела к тому, что появилась особая категория покупателей, которые, пользуясь знанием закона, применяя разного рода хитрости, а то и просто надеясь на сочувствие судьи «несчастному» потребителю выступающему против продавца, стремятся использовать указанный закон в корыстных целях. Тем более, что судебная процедура таким истцам ничем не грозит – госпошлину платить не нужно. В тоже время необходимо помнить, что судебной деятельности присуща особая процедура рассмотрения и разрешения правовых споров и конфликтов, основанная на принципах законности, гласности, состязательности, коллегиальности. Установленный законом порядок рассмотрения и разрешения судебных дел обеспечивает всестороннее, полное и объективное исследование обстоятельств дела, его справедливое разрешение, выступает гарантией прав и законных интересов участников процесса.[2]

Судебная защита является разновидностью формы защиты [3, с.253].

Судебная защита наряду с защитой, возмещающей экономический и моральный ущерб потребителю, выполняя при этом и карательную функцию в отношении нарушителей прав потребителя, является окончательной инстанцией. Иски предъявляются в суд в порядке, предусмотренном Гражданским процессуальным кодексом.

При удовлетворении иска, связанного с нарушением прав неопределенного круга потребителей, суд обязывает правонарушителя довести в установленный судом срок через средства массовой информации или иным способом до сведения потребителей решение суда.

При удовлетворении иска, связанного с нарушением прав потребителя, если с исковым заявлением о защите прав потребителя выступают местные исполнительные и распорядительные органы или общественное объединение потребителей, суд выносит решение о наложении на продавца (изготовителя, исполнителя), нарушившего права потребителя, штрафа в размере взыскиваемой суммы за несоблюдение добровольного порядка удовлетворения требований потребителя. Если с исковым заявлением о защите прав потребителя выступают местные исполнительные и распорядительные органы, 50 процентов суммы взысканного штрафа перечисляется в соответствующий местный бюджет. Если с исковым заявлением о защите прав потребителя выступает общественное объединение потребителей, 10 процентов суммы взысканного штрафа перечисляется этому общественному объединению.

Одновременно с удовлетворением иска, предъявленного общественным объединением потребителей в интересах потребителя (неопределенного круга

потребителей), суд принимает решение о взыскании с ответчика в пользу общественных объединений потребителей возмещения судебных расходов, связанных с рассмотрением дела, в том числе расходов по привлечению к участию в деле экспертов.

Исходя из требований Гражданского процессуального кодекса, при подготовке дела к судебному разбирательству и в процессе разбирательства суд предлагает истцу и ответчику представить доказательства, необходимые для всестороннего, полного и объективного выяснения действительных обстоятельств возникшего спора.

При возникновении спорных дел связанных с осуществлением и защитой потребителем своих прав, суд принимает во внимание, что законодательством Республики Беларусь, а также договором между потребителем и продавцом может предусматриваться ответственность за нарушение последним обязательств, за которые ответственность законом не предусмотрена, или устанавливается более высокий размер ответственности.

Вместе с тем при разрешении таких споров суд учитывает, что условия договора ущемляющие права потребителей по сравнению с правами установленными законодательством, признаются недействительными. Если в результате применения таких условий договора у потребителя возникли убытки, они подлежат возмещению изготовителем (продавцом, исполнителем) в полном объеме. Убытки, причиненные потребителю вследствие недостатков товара подлежат возмещению сверх неустойки установленной законом Республики Беларусь «О защите прав потребителей». При этом следует иметь в виду, что уплата неустойки и убытков не освобождает продавца от выполнения возложенных на него этим законом обязанностей перед потребителем.

Отсутствие у потребителя товарного чека или иного документа который дает право потребителю предъявлять требования к продавцу само по себе не может служить основанием к отказу в защите его интересов, поскольку договор купли продажи в системе розничной торговли, как правило заключается в устной форме, и время заключения договора совпадает с его исполнением, то потребитель вправе доказывать факт покупки товара с помощью свидетельских показаний, которые оцениваются в совокупности со всеми собранными по делу доказательствами.[4]

Вместе с тем изготовители (исполнители, продавцы) товаров (работ, услуг) вправе обращаться в суд с заявлением о признании недействительными полностью или частично предписаний и решений уполномоченных государственных органов по защите прав потребителя.

Наряду с экономической защитой, суд по заявлению истца взыскивает и моральный вред причиненный потребителю в следствие нарушения его прав, к которому относят устойчивые (а не временные) физические страдания или нравственные переживания, вызванные нарушением здоровья, смертью близких, невозможными имущественными потерями и т.п.

В понятие морального вреда, помимо указанных страданий, включаются также те лишения, которые испытывает человек в результате отказа продавца (изготовителя, исполнителя) удовлетворить его законные и обоснованные требования, потеря времени на бесплодное ожидание выполнения работы (оказания услуги), неудобства, травма от неэтичного поведения работников сферы обслуживания и т.д.

Таким образом, можно сделать следующие выводы:

– в гражданском праве ответственность наступает при любой форме вины. При этом виновность человека, причинившего другому моральный вред, всегда предполагается. Это означает, что причинитель вреда признаётся виновным во всех случаях, если не докажет отсутствие своей вины;

– характер физических и нравственных страданий оценивается судом с учетом фактических обстоятельств, при которых был причинен моральный вред, и индивидуальных особенностей потерпевшего;

– при определении размера компенсации морального вреда учитываются требования разумности и справедливости. Окончательный размер возмещения морального вреда определяется судом.

В целом, судебная форма защиты играет большое значение в рассмотрении и разрешении споров о защите прав потребителей. Кроме того, законодательство предусматривает имущественную (гражданско-правовую), административную и уголовную ответственность за нарушение прав потребителей.

Список использованных источников

1. Справочник юрисконсульта. Комментарий действующего законодательства Республики Беларусь/Коллектив авторов: В 4т.-Мн.: Амалфея, 1997, Т.3 846с.

2. Картель В. Как бороться с потребительским экстремизмом? // «Бизнес-адвокат» 1- 997-№7 – С.11-12

3. Виноградова С.Н. Справочное пособие. Организация коммерческой деятельности. Мн.: Высшая школа, 2000. 273с.

4. О практике рассмотрения судами дел о защите прав потребителей: Постановление Пленума Верховного суда Республики Беларусь от 28.03.1996 №3, с изменениями и дополнениями Постановление Пленума Верховного Суда Республики Беларусь от 23.09.1999г // Национальный реестр правовых актов Республики Беларусь – 1999 - №78, 6/56.

Леоненя Е. А., студентка группы ПХ-31

Научный руководитель – **Рутман Е. Я.**, старший преподаватель
Учреждение образования «Барановичский государственный университет»
(г. Барановичи, Республика Беларусь)

ПРОИЗВЕДЕНИЕ ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОГО ИСКУССТВА (ЖИВОПИСИ) КАК ОБЪЕКТ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЙ СОБСТВЕННОСТИ

Одним из общепринятых признаков цивилизованного общества, безусловно, является высокоразвитая культура. Особым условием для развития сферы культуры в современном мире служит законодательно закрепленное право на произведения искусства как объекты интеллектуальной собственности, ее адекватная оценка и защита в интересах авторов произведений и других правообладателей.

При попытках дать единственно верное определение искусства как формы культуры возникают трудности ввиду многообразия характеристик ее проявления: пространственных, временных, пространственно-временных. Вместе с тем, ст. 1 Кодекса Республики Беларусь о культуре от 20 июля 2016 г. № 413-З определяет изобразительное искусство как вид художественного творчества и дает последнему понятие: создание произведений художественной литературы и искусства, их исполнений и (или) их исполнение [1].

Существует множество видов изобразительного искусства, которые классифицируют по объектам приложения творческих усилий, используемым художественным и техническим средствам и исторически сложившимся концепциям творчества: архитектура,

скульптура, живопись, графика, каллиграфия, дизайн, фотоискусство, граффити, декоративно-прикладное искусство и др. [2]. Здесь следует отметить, что современное законодательство Республики Беларусь не содержит определения понятия живописи как одного из видов изобразительного искусства. В связи с чем, предлагается закрепить его в законе следующим образом: живопись - это форма изобразительного искусства, способ художественного отображения действительности, сущность которого заключается в создании картин, живописных полотен с помощью красок, которые наносятся на какую-либо поверхность.

Основой национального законодательства Республики Беларусь в направлении регулирования правоотношений с объектами интеллектуальной собственности (и в частности, произведениями живописи), являются:

- Гражданский кодекс Республики Беларусь (далее – ГК Республики Беларусь) [3];
- Закон Республики Беларусь от 17 мая 2011 г. №262-З «Об авторском праве и смежных правах» (далее – Закон) [4].

Так, в частности, согласно ст. 980 ГК Республики Беларусь, к объектам интеллектуальной собственности относятся результаты интеллектуальной деятельности, в том числе произведения науки, литературы и искусства. Согласно ст. 992 и ст. 993 ГК Республики Беларусь и ст. 6 Закона произведение живописи, являющееся результатом творческой деятельности, является объектом авторского права, независимо от назначения и достоинства произведения, а также способа его выражения [3]. Авторское право в объективном смысле - это совокупность норм гражданского права, регулирующих отношения по признанию авторства и охране произведений науки, литературы и искусства, установлению режима их использования, наделению их авторов имущественными и неимущественными правами, защите прав авторов и других правообладателей. В соответствии со ст. 8 Закона авторское право на произведение возникает в силу факта его создания [4].

Кроме того, Республика Беларусь является участницей большинства международных соглашений в сфере интеллектуальной собственности, в частности, среди тех, что регулируют правоотношения в сфере произведений живописи являются:

- «Договор ВОИС по авторскому праву»
- «Бернская конвенция по охране литературных и художественных произведений»
- «Договор о координации действий по защите прав на объекты интеллектуальной собственности» и др.

Автору произведения искусства (живописи) принадлежит исключительное право, являющееся имущественным правом, т.е. правом, позволяющим автору использовать произведение и распоряжаться им по своему усмотрению любым, не противоречащим закону, способом. К имущественным правам относится также право следования, представляющее собой право автора или его наследников получать 5% от цены произведения каждый раз при публичной перепродаже оригиналов произведений живописи. Помимо исключительного права автору принадлежат личные неимущественные (бессрочные и неотчуждаемые) права, которые обеспечивают связь личности автора с его произведением живописи, и включающие: право авторства; право автора на имя, т.е. право использовать или разрешать использовать произведение под подлинным именем автора, вымышленным именем (псевдонимом) или без обозначения имени (анонимно); право на неприкосновенность произведения; право на обнародование произведения. Личные права художника останутся неизменными даже при продаже оригинала картины или исключительных (имущественных) прав на нее. Закон гарантирует, что не может быть изменено имя автора произведения или псевдоним, содержание изобразительного объекта

и его наименование. Эти права позволяют автору извлекать экономическую выгоду из своего произведения, в том числе путем получения денежных компенсаций за нарушение авторских прав [5].

Согласно белорусскому законодательству личные неимущественные права на произведения живописи абсолютны и охраняются бессрочно. Имущественные права являются срочными и охраняются в течение жизни автора и 50 лет после его смерти. Для произведений, созданных в соавторстве, охрана имущественных прав действует в течение жизни и 50 лет после смерти автора, пережившего других соавторов. В указанный период можно самостоятельно реализовать права на произведение искусства, продать или передать их иным лицам. Размер вознаграждения будет определяться по согласованию сторон либо путем оценки через независимых экспертов. Договоры уступки или лицензионные соглашения не нуждаются в обязательной регистрации, однако эта процедура может проводиться в добровольном порядке через независимые авторские общества, аукционные дома и иные профильные ведомства [4].

Согласно практике Общества по правам художников, основанного в США в 1987 г., существуют некоторые особенности в признании права авторства на произведения живописи. В случае с произведениями, сделанными для продажи определенному лицу, когда художник создал произведение в качестве заказа, его автором и правообладателем считается заказчик, а не сам художник. Если произведение было создано совместно более чем одним художником, то все его авторы будут являться совладельцами авторских прав на произведение, если только не существует соглашения об обратном. Существует и иное ограничение, которое заключается в изображении автором определенной личности при написании картины: у автора произведения живописи при ее создании возникают авторские права, которые, следовательно, будут ограничены волей изображенного лица. Ввиду данных обстоятельств, реализовать свои исключительные права на произведение живописи художник имеет право только с согласия изображенного лица, за исключением случаев, предусмотренных законом [6].

Кроме того, необходимо отличать право собственности на картину как на предмет материального мира (материальный носитель, на котором изображено произведение) и авторское право на картину как на произведение. Также, помимо произведения живописи в целом, авторское право может распространяться на отдельную его часть, на название, на персонажа произведения, если существуют доказательства его признания в качестве самостоятельного результата творческого труда автора, и вышеперечисленное отвечает требованиям об объективной форме выражения данного объекта.

Следует также упомянуть и о моральных правах автора произведения. Страны общего права, в частности США, придерживаются правовой традиции, которая защищает экономические права в искусстве, где их отстаивает авторское право. В результате художник практически не имеет возможности претендовать на интеллектуальное или моральное право в своей работе. Напротив, страны континентального права, такие как Франция и Германия, придают моральным составляющим в правовой системе первостепенное значение и рассматривают их в качестве неотъемлемых прав авторов на свои произведения; неотчуждаемость означает личный характер произведения. Теоретически, моральные права возвышают художественное над вещным, тем самым, позволяя авторам защищать свое произведение от изменения и искажения творческих аспектов [6].

Стремительное развитие цифровых технологий и информационно-коммуникационной сети «Интернет» значительно упростило процессы использования произведений искусства с нарушением прав авторов - плагиат, незаконное изготовление и распространение копий

произведений живописи. В этих условиях задача государственной политики Республики Беларусь в области защиты прав на объекты интеллектуальной собственности становится актуальной как никогда и состоит в координации действий по предупреждению, выявлению, пресечению и расследованию нарушений прав на объекты интеллектуальной собственности. Основным государственным органом, реализующим политику в сфере интеллектуальной собственности в Республике Беларусь, является Национальный центр интеллектуальной собственности (НЦИС), который обеспечивает охрану прав на объекты интеллектуальной собственности, выступает в качестве патентного органа, осуществляет международное сотрудничество и обеспечивает выполнение международных обязательств Республики Беларусь в сфере интеллектуальной собственности.

В достижение цели повышения эффективности правового регулирования вопросов, касающихся интеллектуальной собственности, считаем необходимым расширить задачи НЦИС (или другого уполномоченного на то государственного органа), закрепив за ним процедуру обязательной государственной регистрации произведений живописи в качестве объектов интеллектуальной собственности, когда будет учитываться не только сам факт создания произведения, но и его художественное исполнение, стиль написания и отличительные черты. Это, на наш взгляд, станет, безусловно, полезным при защите прав автора (при незаконном использовании его произведений или их составляющих, использовании или согласии на использование произведения под именем автора, псевдонимом или без упоминания имени художника, опубликовании произведения в любой форме, включая его название, и т.п.) от всякого искажения или иного посягательства, способного нанести ущерб чести и достоинству автора.

Список использованных источников

1. Кодекс Республики Беларусь о культуре [Электронный ресурс] : 20 июля 2016 г., № 413-З : принят Палатой представителей 24 июня 2016 г. : одобр. Советом Респ. 30 июня 2016 г. : в ред. Закона Респ. Беларусь от 20.07.2016г. // ЭТАЛОН. Законодательство Республики Беларусь / Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2021.
2. Большаков, В. П., История и теория культуры: учеб. пособие для академического бакалавриата / Л. Ф. Новицкая, К. Ф. Завершинский, В. П. Большаков; под общ. ред. В. П. Большакова. - 2-е изд., пере раб. и доп. - М.: Издательство Юрайт, 2018. - 289 с.
3. Гражданский кодекс Республики Беларусь: Кодекс Республики Беларусь от 07 декабря 1998 г., №218 - З (в ред. от 28.12.2009) - Мн., Современная школа, 2009. - 576 с.
4. Закон Республики Беларусь «Об авторском праве и смежных правах» от 17 мая 2011 г., № 262-З // Национальный реестр правовых актов Республики Беларусь, 2011 г., № 60, 2/1813.
5. Марков, К. В. Права авторов произведений искусства: как ими пользоваться и как защищать // Научно-методическое пособие / К. В. Марков. - Ярославль: Изд-во «Российские справочники», 2017. - 128 с.
6. Banerjee, A., Agrawal, A.D. Morality of Copyright - A Critique in view of the '3 Idiots' Controversy. JIPR, vol. 16(5):394-401.

Луньков И. А., студент гр. 2073-П
Научный руководитель – **Климович А. А.**, преподаватель
*Гомельский филиал Учреждения образования Федерации профсоюзов Беларуси
«Международный университет «МИТСО» (г. Гомель, Республика Беларусь)*

ЗАЩИТА ПРАВ НА ОБЪЕКТЫ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЙ СОБСТВЕННОСТИ В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ

Защита прав интеллектуальной собственности в Республике Беларусь является одной из самых актуальных проблем переходного периода формирования социально-ориентированных рыночных отношений, построения многоукладной экономики. Поэтому ключевой вопрос обеспечения экономической безопасности – это, прежде всего, защищенность отношений собственности. При всем многообразии преступных посягательств на собственность в настоящее время набирает силу новый вид присвоения собственности – в сфере нематериальных активов, иначе говоря, преступления против интеллектуальной собственности. Поэтому решение задачи надлежащей защиты интеллектуальной собственности является крайне важной и необходимой в сложившихся экономических условиях развития Республики Беларусь.

Преступления против интеллектуальной собственности – это предусмотренные уголовным законом умышленные общественно опасные деяния, посягающие на исключительное (имущественное) право правообладателя на результаты интеллектуальной деятельности и средства индивидуализации.

Общественная опасность таких противоправных деяний заключается в том, что в результате их совершения нарушаются права и причиняется вред не только отдельным гражданам, но и обществу в целом, т.к. потребителями результатов интеллектуальной деятельности является абсолютно все население страны.

Статья 51 Конституции Республики Беларусь гарантирует каждому свободу художественного, научного, технического творчества, преподавания и охрану интеллектуальной собственности [1]. Таким образом, основным законом государства изначально признается естественно правовая природа этого института, что свидетельствует о важности предоставления охраны объектов интеллектуальной собственности всеми доступными правовыми средствами.

Установление уголовной ответственности за нарушение авторских, смежных, изобретательских и патентных прав является в настоящее время не только реализацией конституционного принципа о защите интеллектуальной собственности, но и актом по приведению национального законодательства Республики Беларусь в соответствие с международными стандартами, исполнением обязательств по обеспечению надлежащего уровня безопасности интеллектуальной собственности и результатов интеллектуальной деятельности.

Общественная опасность нарушений интеллектуальных прав определяется экономической значимостью регулируемых гражданским правом отношений. Объективная способность преступлений, посягающих на авторские, смежные, изобретательские и патентные права, причинять вред не только правам личности, но и интересам общества и

государства не оставляет сомнений относительно их высокой общественной опасности, которая свойственна только преступлениям.

В Республики Беларусь ответственность за нарушение авторских, смежных, изобретательских и патентных прав предусматривает ст. 201 Уголовного кодекса Республики Беларусь (далее – УК).

При этом, как отмечается в юридической литературе, установление уголовной ответственности за нарушение авторских, смежных, изобретательских и патентных прав соответствует научно обоснованным критериям криминализации:

а) указанные в ст. 201 УК деяния обладают высокой общественной опасностью, которая свойственна только преступлениям, и являются достаточно распространенными;

б) эффективное и адекватное противодействие указанным деяниям посредством лишь мер гражданско-правовой и административной ответственности невозможно;

в) ст. 201 УК оказывает предупредительное воздействие и не противоречит предписаниям Конституции, международных соглашений;

г) признаки состава преступления, предусмотренного ст. 201 УК, процессуально доказуемы.

В ст. 201 УК в части 1 предусмотрена ответственность за «присвоение авторства либо принуждение к соавторству, а равно разглашение без согласия автора или заявителя сущности изобретения, полезной модели, промышленного образца или иного объекта права промышленной собственности до официальной публикации сведений о них», а в части 2 уголовная ответственность устанавливается за «незаконное распространение или иное незаконное использование объектов авторского права, смежных прав или объектов права промышленной собственности, совершенные в течение года после наложения административного взыскания за такое же нарушение или сопряженные с получением дохода в крупном размере». Таким образом, в одной статье уголовного закона охраняются личные неимущественные и имущественные права [2].

Не вполне, на наш взгляд, обоснованно говорить об ущербе (ч. 3 ст. 201 УК) в норме о нарушении авторских и смежных прав, изобретательских и смежных прав, незаконном использовании товарного знака, как о конструктивном признаке посягательств именно на исключительные права. Вряд ли следует связывать здесь ущерб, являющийся обязательным признаком составов преступлений против неимущественных прав авторов и правообладателей, с извлечением дохода от противоправного использования объектов интеллектуальной собственности. Во многих случаях судебные органы при рассмотрении дел данной категории вообще не соотносят причиненный ущерб автору с извлечением имущественной выгоды виновными лицами. А все потому, что правоохранительным органам весьма проблематично доказать и определить ущерб, причиненный автору или правообладателю.

Нам представляется, что говорить необходимо о получении виновным имущественной выгоды (дохода), а не о причинении ущерба, так как лицо может извлечь выгоду (получить доход), а правообладатель не заявит о каком-либо причинении ему ущерба, либо вовсе может и не знать о таком факте. Для присвоения авторства либо принуждения к соавторству, а равно разглашения без согласия автора или заявителя сущности изобретения, полезной модели, промышленного образца или иного объекта права промышленной собственности до официальной публикации сведений о них не характерен имущественный ущерб, а общественно опасные последствия могут найти свое воплощение в причинении существенного вреда правам и законным интересам автора или правообладателя [3].

При этом необходимо учитывать, что для признания незаконного использования объектов авторского права, смежных прав или объектов права промышленной

собственности в качестве преступления лицо должно преследовать цель получения дохода или иной имущественной выгоды. Если такая цель не ставится, хотя правообладателю и причиняется имущественный ущерб, то речь должна идти не об уголовно-наказуемом деянии, а о правонарушении или гражданско-правовом деликте.

Следовательно, криминообразующим признаком должен стать не размер причиненного ущерба, а получение дохода. Сумма такого дохода должна рассчитываться не из стоимости легального экземпляра произведения или его прав, а из суммы денежных средств, которые предполагал получить или получил преступник в результате нарушения объектов авторского права, смежных прав или объектов права промышленной собственности.

Список использованных источников

1. Конституция Республики Беларусь от 15 март. 1994 г.: с изм. и доп., принятыми на респ. референдумах 24 нояб. 1996 г. и 17 окт. 2004 г. – 10-е изд., стер. – Минск: Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь, 2014. – 62 с.

2. Уголовный кодекс Республики Беларусь [Электронный ресурс] : 9 июля 1999 г., № 275-3 : принят Палатой представителей 2 июня 1999 г. : одобр. Советом Респ. 24 июня 1999 г. : с изм. и доп. : в ред. Закона Респ. Беларусь от 6 января 2021 г. № 85-3 // КонсультантПлюс. Беларусь / ООО «ЮрСпектр», Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2021.

3. Харченко, В.Б. Уголовно-правовая охрана прав на результаты интеллектуальной деятельности в правоприменительной практике и доктрине уголовного права Республики Беларусь, Российской Федерации и Украины / В.Б.Харченко // Право.by. – 2010. – № 3. – С. 245.

Миколайчук Д. А., студентка 4 курса, группа П-41
Научный руководитель – **Ковалёва Н. П.**

Учреждение образования «Гомельский государственный университет им. Ф. Скорины»

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ОБЪЕКТОВ АВТОРСКОГО ПРАВА И СМЕЖНЫХ ПРАВ В СЕТИ ИНТЕРНЕТ

Обмениваясь друг с другом текстовыми документами, фотографиями, аудиозаписями и видеофайлами посредством использования сети Интернет, большинство граждан не задумываются о нарушении подобными действиями прав интеллектуальной собственности иных лиц. Вероятно, граждане считают, что ответственность за соблюдение авторских прав лежит на владельцах интернет-платформ, посредством которых происходит обмен. Соответственно подобное заблуждение свидетельствует о том, что обыденные пользователи Интернета могут стать нарушителями прав интеллектуальной собственности.

Проблема защиты авторских прав в сети Интернет является одной из наиболее актуальных проблем правовой системы не только Республики Беларусь.

Прежде всего, необходимо определить объекты интеллектуальной собственности, использование которых в сети Интернет может привести к нарушению законодательства в сфере интеллектуальной собственности. Авторское право распространяется на произведения науки, литературы и искусства, являющиеся результатом творческой деятельности, независимо от назначения и достоинства произведений, а также способа их выражения [1, п.1 ст.6].

Основанием возникновения авторского права на произведение является факт его создания, соответственно для возникновения и осуществления авторского права не требуется соблюдение каких-либо формальностей [1, п.1 ст.8]. Важно отметить, что размещение файлов, содержащих произведения, охраняемые авторским правом, в сети Интернет с возможностью свободного или ограниченного доступа к ним, не изменяет их правового режима и не отменяет их правовую охрану.

Автору или иному правообладателю произведения принадлежит исключительное право на произведение, в соответствии с которым они могут использовать произведение по своему усмотрению в любой форме и любым способом, при этом им принадлежит право разрешать или запрещать другим лицам использовать произведение [1, п.2 ст.16].

В законодательстве Республики Беларусь в области авторских (смежных) прав не содержится дефиниция понятия «использование произведения». Лосев С.С., проанализировав законодательство Республики Беларусь, пришел к выводу о том, что любое действие, в результате которого создается новая копия произведения или расширяется круг лиц, имеющих доступ к произведению, и является использованием, а лицо, создающее и распространяющее копию, является лицом, использующим произведение [2].

Законом Республики Беларусь №262-3 от 17 мая 2011 г. «Об авторском праве и смежных правах» закреплена норма, согласно которой не требуются получение разрешения автора или иного правообладателя и выплата вознаграждения при воспроизведении объектов авторского права или смежных прав в случае, когда такое воспроизведение является временным и составляет неотъемлемую существенную часть технологического процесса передачи данных, имеющего единственной целью правомерное использование записей объектов авторского права или смежных прав, в том числе их правомерное сообщение для всеобщего сведения [1, ст.40].

Следовательно, с одной стороны, процесс прослушивания или просмотра какого-либо файла, размещенного в сети Интернет, возможен без разрешения правообладателя, но с другой стороны, в случае, если файл был размещен в сети Интернет неправомочно, с нарушением права интеллектуальной собственности, то лицо, разместившее данный файл в сети Интернет, будет являться нарушителем такого права и соответственно нести ответственность по законодательству.

Рассмотрим ситуацию, когда пользователь желает сохранить файл, содержащий произведение, охраняемое авторским правом, на своё персональное устройство. Без согласия автора или иного правообладателя допускается воспроизведение правомерно опубликованных произведений и объектов смежных прав в единичных экземплярах физическим лицом исключительно в личных целях [1, п.1 ст.35]. Само по себе скачивание файла из сети Интернет на своё персональное устройство подразумевает создание электронной копии произведения, но если целью такого скачивания является личное использование, не носящее коммерческого характера, то такое воспроизведение не будет являться нарушением права авторского или смежного права с правовой точки зрения.

Но при этом рассматриваемая ситуация может стать нарушением авторского права, если скачанный файл, размещается например, в персональном аккаунте в социальных сетях. Сохранение файла на таком интернет-ресурсе говорит о том, что сохранённый файл выходит за пределы свободного использования, и действия лица, разместившего файл в своём персональном аккаунте, должны рассматриваться как нарушение исключительного авторского или смежного права, поскольку своими действиями данное лицо открывает доступ к сохранённому файлу другим лицам. Исходя из этого, целесообразным будет вывод, что размещение объекта авторского или смежных прав в персональном аккаунте в сети

Интернет без разрешения правообладателя, является нарушением его исключительного права.

Обмен файлами, содержащими объекты интеллектуальной собственности, охраняемые законом, между пользователями сети Интернет не подпадает под сферу действия допускаемого законодательством случая свободного использования, соответственно подобный обмен будет являться неправомерным.

Законодательством Республики Беларусь предусмотрена гражданско-правовая, административная и уголовная ответственность за нарушение авторского или смежных прав. Уголовная ответственность наступает в том случае, если лицо совершило незаконное распространение или иное незаконное использование объектов авторского (смежного) права, смежных прав в течение года после наложения административного взыскания за такое же нарушение или в случае получения дохода в крупном размере, который установлен Уголовным кодексом Республики Беларусь.

На основании вышеизложенного следует сделать вывод, что необходима дополнительная правовая охрана распространения объектов авторского права и защиты права интеллектуальной собственности в сети Интернет. Но вопрос о возможности создания актуального закона, регулирующего права интеллектуальной собственности в сети Интернет, остается открытым, поскольку сеть Интернет – это всемирная система, не имеющая четких границ, а интеллектуальная собственность имеет территориальную привязанность. Также следует отметить, что большинство действий пользователей сети Интернет, осуществляемых ежедневно, с формально-юридической точки зрения являются нарушениями прав интеллектуальной собственности. В связи с чем, считаем целесообразным ввести в Закон Республики Беларусь от 17.05.2011 г. № 262-З «Об авторском праве и смежных правах» норму, в которой будут изложены основы правового регулирования использования объектов интеллектуальной собственности в сети Интернет.

Список использованных источников

1. Об авторском праве и смежных правах: Закон Республики Беларусь, 17 мая 2011 г. №262-З: в ред. Закона Республики Беларусь от 15.07.2019 г. №216-З // Национальный правовой Интернет-портал Республики Беларусь, 2019. – 2/2655.

2. Лосев, С. С. Использование объектов авторского права и смежных прав в социальных сетях: правовые аспекты [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://ilex-private.ilex.by/view-document/BECMB/28243/searchKey=jruu&searchPosition=4#M100001>. – Дата доступа: 26.11.2020 г.

Миколайчук Д. А., студентка гр. П-41
Научный руководитель – **Ковалёва Н.П.**, старший преподаватель
Учреждение образования «Гомельский государственный университет имени
Франциска Скорины» (г. Гомель, Республика Беларусь)

О ПРАВОВОЙ ПРИРОДЕ И ПОРЯДКЕ ПЕРЕДАЧИ КОНСТРУКТОРСКОЙ ДОКУМЕНТАЦИИ В РАМКАХ ХОЛДИНГА

Нередко возникают ситуации, когда в рамках холдинга в процессе организации производства и выпуска продукции на базе дочернего предприятия появляется необходимость передать конструкторскую документацию от управляющей организации дочерней. Разберем более подробно, каковы правовые основания передачи конструкторской документации в рамках холдинга и порядок оформления такой передачи.

Правовой статус холдинга, порядок его создания и условия функционирования регламентируются Указом Президента Республики Беларусь от 28.12.2009 № 660 «О некоторых вопросах создания и деятельности холдингов в Республике Беларусь» (далее – Указ № 660).

Холдингом является объединение коммерческих организаций (участников холдинга), в котором одна из коммерческих организаций или физическое лицо (не является участником холдинга, но управляет им) оказывают влияние на решения, принимаемые участниками холдинга на основании владения 25% и более долей в уставном фонде (простых акций) либо обладания статусом собственника имущества унитарного предприятия [1, п. 1].

Законом Республики Беларусь от 17.05.2011 № 262-3 «Об авторском праве и смежных правах» предусмотрено, что конструкторская документация является объектом авторского права [2, абз. 12 п. 5 ст. 6].

Конструкторская документация – это совокупность графических и текстовых конструкторских документов, которые самостоятельно или в совокупности определяют состав и устройство изделия и содержат необходимые данные для его разработки или изготовления, контроля, приемки, эксплуатации и ремонта [3, п. 18.1].

В порядке, определенном законодательством, уставом (учредительным договором) управляющей компании и уставами (учредительными договорами) дочерних компаний холдинга, договорами доверительного управления либо иными договорами, управляющая компания холдинга, а также дочерние компании по согласованию с управляющей компанией холдинга (собственником) *вправе осуществлять безвозмездную передачу имущества (товаров)*, в том числе машин и оборудования, указанных в абзаце втором части пятой пункта 12 Указа № 660, денежных средств, имущественных прав, *включая исключительные права на объекты интеллектуальной собственности*, работ, услуг (далее – имущество) иным дочерним компаниям и управляющей компании, являющимся резидентами Республики Беларусь, если иное не предусмотрено в абзаце втором части пятой пункта 12 Указа № 660 в отношении безвозмездной передачи участникам холдинга машин и оборудования, приобретенных иным участником холдинга путем централизованных закупок за счет средств централизованного фонда [1, ч. 12 п. 12].

Приведенная выше норма предусматривает возможность безвозмездной передачи между участниками холдинга любого имущества независимо от источников и момента его приобретения при условии соблюдения требований, установленных Указом № 660.

Необходимо отметить, что безвозмездная передача денежных средств и иного имущества между участниками холдинга не является сделкой дарения, поскольку

отсутствует цель одарить какое-либо лицо, а опосредовано определенными мотивами инвестиционного характера.

Таким образом, безвозмездную передачу конструкторской документации между участниками холдинга следует квалифицировать как безвозмездную передачу имущественных прав, включая исключительные права на объекты интеллектуальной собственности.

Порядок оформления безвозмездной передачи имущества между участниками холдинга и требования к её договорной форме подробно не регламентированы законодательством Республики Беларусь и находятся в правовом вакууме, поэтому при совершении безвозмездной передачи имущества между участниками холдинга следует руководствоваться:

1) в части общих требований к сделкам – Гражданским кодексом Республики Беларусь от 07.12.1998 г. № 218-3;

2) в части требований к совершению хозяйственными обществами отдельных видов сделок – Законом Республики Беларусь от 09.12.1992 № 2020-XII «О хозяйственных обществах»;

3) учредительными документами участников холдинга, определяющими процедурные вопросы, неурегулированные Гражданским кодексом Республики Беларусь и Законом Республики Беларусь «О хозяйственных обществах»;

4) договорами доверительного управления либо иными договорами, определяющими процедурные вопросы, неурегулированные Гражданским кодексом Республики Беларусь и Законом Республики Беларусь «О хозяйственных обществах».

На основании вышеизложенного и руководствуясь Указом Президента Республики Беларусь № 660 «О некоторых вопросах создания и деятельности холдингов в Республике Беларусь», считаем целесообразным оформлять передачу конструкторской документации между участниками холдинга договором уступки исключительного права или лицензионным договором, а также иными документами, перечисленными в части двенадцатой пункта 12 Указа № 660. Договор уступки исключительного права необходимо заключать в случае, если управляющая компания будет отчуждать исключительное право на конструкторскую документацию в полном объеме [2, ч. 1 п. 1 ст. 43], а лицензионный договор – если управляющая компания желает продолжить использование конструкторской документации и одновременно предоставить право её использования иным участникам холдинга [2, ч. 1 п. 1 ст. 44]. Преимуществом названных договоров является то, что законодательством предусмотрена возможность заключить данные договора на безвозмездной основе [2, п. 2 ст. 43, п. 4 ст. 44], что в свою очередь будет отвечать интересам холдинга при передаче конструкторской документации своему дочернему предприятию.

Список использованных источников

1. О некоторых вопросах создания и деятельности холдингов в Республике Беларусь: Указ Президента Республики Беларусь от 28.12.2009 № 660: в ред. Указа Президента Республики Беларусь от 31.10.2019 г. № 411 // Национальный правовой Интернет-портал Республики Беларусь, 2019. – 1/18653.

2. Об авторском праве и смежных правах: Закон Республики Беларусь от 17 мая 2011 г. № 262-З: в ред. Закона Республики Беларусь от 15.07.2019 г. № 216-З // Национальный правовой Интернет-портал Республики Беларусь, 2019. – 2/2655.

3. Правила работы с научно-технической документацией в организациях Республики Беларусь: утв. Постановлением Комитета по архивам и делопроизводству при Совете Министров Республики Беларусь от 06.11.2003 № 38 [Электронный ресурс] – Режим

доступа: <http://bii.by/tx.dll?d=67416&v=1&f=%EA%EE%ED%F1%F2%F0%F3%EA%F2%EE%F0%F1%EA%E0%FF+%E4%EE%EA%F3%EC%E5%ED%F2%E0%F6%E8%FF#f.> –
Дата доступа: 15.03.2021 г.

Наливайко А. Г., студент гр. П-31, юридический факультет
Ковалева Н. П., старший преподаватель
*Гомельский государственный университет имени Франциска Скорины
(г. Гомель, Беларусь)*

ОБРАЩЕНИЕ ВЗЫСКАНИЯ НА ИМУЩЕСТВО ПО ОБЯЗАТЕЛЬСТВАМ СОБСТВЕННИКА

Собственность как одно из вещных прав существовала всегда. В определенный период истории в понятие собственности входили не только предметы, животные, но и человек. Без собственности трудно и даже немислимо представить нашу каждодневную жизнь, на ней основываются все имущественные отношения. Соответственно белорусский законодатель закрепил в Конституции Республики Беларусь нормы о собственности: «право частной собственности охраняется законом. Каждый вправе иметь имущество в собственности, владеть, пользоваться и распоряжаться им как единолично, так и совместно с другими лицами» (статья 44) [1].

Наравне с появлением самой собственности сформировался институт права собственности, так как собственность имеет экономическое, политическое и иное значение.

Эти фундаментальные нормы и составляют основу правового регулирования права собственности. Немаловажное значение для обеспечения неприкосновенности права собственности имеет правовое закрепление оснований, условий и пределов применения прекращения права собственности.

Утратить право собственности возможно как по волеизъявлению собственника, так и против его воли. Остановимся на таком основании прекращения права собственности как обращение взыскания на имущество по обязательствам собственника.

Право собственности на имущество, на которое обращается взыскание, прекращается у собственника с момента возникновения права собственности на изъятое имущество у лица, к которому переходит это имущество. Изъятие имущества путем обращения взыскания на него по обязательствам собственника производится на основании решения суда, если иной порядок обращения взыскания не предусмотрен законодательством или договором. Суд не может, по общему правилу, лишить кого-либо принадлежащего ему права собственности или создать это право у другого лица. Задача суда при обращении взысканий по обязательствам ограничивается определением принадлежности права. После этого (на основании судебного решения) происходит прекращение права собственности и изъятие имущества у ответчика. Изъятие имущества по вступившему в законную силу решению производится на основании исполнительных документов, выдаваемых судами [2].

Закон Республики Беларусь «Об исполнительном производстве» №439-З от 24.10.2016 г. (далее – Закон № 439-3) года определяет условия и порядок принудительного исполнения судебных актов, а также актов других органов, которым при осуществлении установленных законом полномочий предоставлено право возлагать на граждан, организации или бюджеты всех уровней обязанности по передаче другим гражданам,

организациям или в соответствующие бюджеты денежных средств и иного имущества либо совершения в их пользу определенных действий или воздержания от совершения этих действий [3].

Особенности обращения взыскания на имущество должника определены главой 7 указанного выше Закона №439-З взыскание по исполнительным документам обращается в первую очередь на денежные средства должника. Наличные денежные средства подлежат изъятию судебным исполнителем незамедлительно по их обнаружении и сдаче в банк для перечисления на счет взыскателя в размере долга. На средства должника, находящиеся на счетах и во вкладах или на хранении в банках и иных кредитных организациях, налагается арест. В случае отсутствия у должника денежных средств, достаточных для погашения задолженности, взыскание обращается на иное имущество, принадлежащее ему на праве собственности, праве хозяйственного ведения или праве оперативного управления (за исключением имущества, изъятого из оборота, либо ограничиваемого в обороте), независимо от того, где и в чьем фактическом пользовании оно находится.

В соответствии со статьей 122 Закона № 439-З арест и реализация имущества должника осуществляется в следующей очередности:

1) в первую очередь - имущества, непосредственно не участвующего в производстве (ценные бумаги, денежные средства на депозитных и иных счетах должника, валютные ценности, легковой автотранспорт, предметы дизайна офисов и иное);

2) во вторую очередь - готовой продукции (товаров), а также иных материальных ценностей, непосредственно не участвующих в производстве и не предназначенных для непосредственного участия в нем;

3) в третью очередь - объектов недвижимого имущества, а также сырья и материалов, станков, оборудования, других основных средств, предназначенных для непосредственного участия в производстве [3].

В случае ареста судебным приставом - исполнителем принадлежащего должнику - организации имущества третьей очереди он в трехдневный срок направляет в регистрирующие органы уведомление о произведенном аресте имущества должника с приложением сведений о составе и стоимости имущества, на которое наложен арест, а также о сумме требований взыскателя.

Торги недвижимым имуществом организуются и проводятся специализированными организациями, с которыми заключается соответствующий договор. Эти организации проводят торги по заявке судебного пристава - исполнителя с указанием минимальной начальной цены имущества, выставляемого на торги.

Торги должны быть проведены в двухмесячный срок со дня получения специализированной организацией соответствующей заявки.

Резюмирую все вышесказанное, нужно отметить, что утрата права собственности через обращение взыскания на имущество по обязательствам собственника является исключительно «процессуальным» способом прекращения права собственности и подразумевает судебное разбирательство, деятельность судебных исполнителей с последующей реализацией данного имущества на торгах. Вышеизложенный механизм обеспечения исполнения обязательства является взаимовыгодным для всех сторон, так как истец получит гарантии исполнения обязательства, а ответчик соответственно будет стремиться исполнить данное обязательства должным образом и в указанные сроки.

Список используемых источников

1. Конституция Республики Беларусь : с изм. и доп., принятыми на респ. референдумах 24 нояб. 1996 г. и 17 окт. 2004 г. - Минск : Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь, 2016. - 62 с.
2. Илларионова Т. И. Гражданское право : учебник для вузов / Т. И. Илларионова, Г. М. Гонгало, В. А. Плетнева. - М. : 1998. – 464 с.
3. О судебных исполнителях : Закон Респ. Беларуси от 24 октября 2016 года № 440-3 // принят Палатой представителей 6 октября 2016 года : одобрен Советом Республики 6 октября 2016 г. – ст. 1-19.

Пашкевич К. В., студентка гр. ЭП-31
Научный руководитель – **Рутман Е. Я.**, старший преподаватель
Барановичский государственный университет
(г. Барановичи, Республика Беларусь)

НАСЛЕДОВАНИЕ ПО ЗАВЕЩАНИЮ В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ: НЕКОТОРЫЕ ПРАВОВЫЕ АСПЕКТЫ

Институт наследования является древнейшим правовым институтом, насчитывающим многовековую историю становления и развития. Институт наследования по завещанию берет свое начало в Законах Хаммурапи (1792-1750 гг. до н.э.). Однако, как одно из оснований наследование по завещанию прямо не выделялось. Но из содержания статей можно проследить схожесть с современным его пониманием. Например, согласно свободам законов Вавилонии, наследодатель (отец) имел право увеличивать долю одного из сыновей путем уменьшения у других, наследодатель имел право полностью лишить наследства одного из сыновей.

Дальнейшее упоминание о наследовании по завещанию находит свое отражение в законодательстве Солона (VI в. до н.э.). Главная особенность этого периода состоит в том, что происходит ограничение наследодателей в субъектном составе, т. е. завещать в то время могли лишь мужчины, не имеющие сыновей.

Большой вклад в формирование института наследования по завещанию сделали римские цивилисты, заложив фундамент в становление и развитие института, осуществив наиболее полное регулирование наследственных правоотношений. Многие положения, разработанные римскими цивилистами, были восприняты другими поколениями и до сих пор имеют основополагающее значение.

Римским правом впервые были установлены требования об обязательной письменной форме завещания, о личном характере назначения наследника. Также были разработаны правила о том, что в качестве наследника может быть одно или несколько лиц и только физическое лицо. Именно римским цивилистам мы обязаны появлением таких правовых конструкций как обязательная доля в наследстве, выморочное имущество, завещательный отказ и завещательное возложение [1, с. 283].

В юридической литературе термин завещание не имеет однозначного толкования. С одной стороны – практической – под ним следует понимать документ, в котором наследодатель сделал определенные распоряжения, а с другой – теоретико-правовой – завещание является юридическим фактом (конкретное жизненное обстоятельство) в виде

юридического акта (действия), наличие которого опосредует после смерти наследодателя возникновение наследственных правоотношений [2, с. 51-52].

Под завещанием следует понимать юридически значимые действия физического лица (гражданина, иностранного гражданина и лица без гражданства) по распоряжению принадлежащими ему имущественными, а в ряде случаев неимущественными правами и обязанностями на случай своей смерти [3, с. 43-47].

Наследование по завещанию рассматривается в качестве основного способа призвания к наследству, поскольку позволяет наиболее точно и правильно выразить последнюю волю собственника имущества.

Приоритет наследования по завещанию, в первую очередь, определяется последовательностью расположения норм, регулирующих наследование по завещанию и закону. Гражданский кодекс Республики Беларусь, принятый в 1998 г., поставил на первое место главу «Наследование по завещанию». Поэтому в п. 2 ст. 1032 Гражданского кодекса Республики Беларусь закреплено принципиально важное положение, что наследование по закону имеет место лишь тогда, когда завещание отсутствует либо определяет судьбу не всего наследства, а также в иных случаях, установленных Гражданским кодексом Республики Беларусь и принятыми в соответствии с ним иными актами законодательства [4].

Завещание является односторонней сделкой, которая представляет собой волеизъявление гражданина по распоряжению принадлежащим ему имуществом на случай смерти. Распоряжение завещателя принадлежащим ему имуществом на случай смерти состоит в назначении наследников, в определении, кому из них, какое и в каком объеме переходит наследственное имущество, кто из наследников и в чью пользу должен совершить за счет наследства действия, именуемые завещательным отказом, возложением. Обычно в качестве признаков завещания выделяют: личный и индивидуальный характер завещания; односторонний характер сделки; свобода завещания [5].

Во всех правоотношениях необходимым элементом является субъектный состав участников. К субъектам наследственных правоотношений можно отнести: наследников; лиц, содействующих наследственным правоотношениям.

Однако, в юридической литературе рождается множество дискуссий относительно субъектного состава наследственных правоотношений. Так, Е. А. Суханов считает, что субъектами наследственного правоотношения являются наследодатель и наследник.

Утверждение о признании наследодателя субъектом наследственных правоотношений обосновывается следующими аргументами. Во-первых, составляя завещание, наследодатель уже выступает субъектом наследственных правоотношений. Во-вторых, наследодатель – субъект наследственного преемства и уже поэтому, в силу указанного обстоятельства, признается субъектом наследственного правоотношения.

Другие авторы, такие как А. Сергеев, Ю. Толстой, не соглашаясь с этой точкой зрения, отмечают, что наследодатель не может быть субъектом данных отношений, так как «покойники субъектами правоотношений быть не могут».

Во-первых, наследодатель в результате смерти к моменту открытия наследства и возникновения наследственного правоотношения утрачивает гражданскую правоспособность и дееспособность, а, следовательно, перестает быть субъектом права, что не позволяет считать его субъектом каких-либо правоотношений, включая наследственные.

Во-вторых, безосновательна ссылка на составление завещания как основание возникновения наследственного правоотношения. При таком подходе искажается природа завещания, поскольку само лишь его составление, до наступления факта открытия наследства, не может порождать наследственные правоотношения.

Предпочтительней видится точка зрения о том, чтобы не включать наследодателя в число субъектов, так как сторонники данного подхода убедительнее в своей аргументации. Для раскрытия наследственных правоотношений необходимо дать характеристику ключевому субъекту данных отношений – это наследник [6].

По мнению З. У. Гасанова, лицо приобретает статус наследника не автоматически с момента открытия наследства, а для этого необходимо наличие ряда юридических фактов: открытие наследства; лицо должно быть указано в завещании в качестве наследника; требуется действие со стороны потенциального наследника, так как его бездействие не может породить наследственных правоотношений [7, с. 110].

Наследник является лицом, призываемым к наследованию в связи со смертью наследодателя. В качестве наследника может выступать любой субъект гражданского права [6].

Вопрос о характере правопреемства наследования по завещанию также является дискуссионным в теории гражданского права. Рассуждая на эту тему, большинство правоведов придерживаются позиции, что наследование по завещанию представляет собой универсальное преемство, т. е. переход всех прав и обязанностей в один и тот же момент от одного субъекта в связи с его смертью к другому лицу. Наследник не имеет права принять наследство, выделив часть имущества из наследственной массы или же отказаться от какой-то ее части.

Таким образом, для универсального правопреемства характерны следующие признаки – имущество переходит к другим лицам в неизменном виде, как единое целое и в один и тот же момент. Другие цивилисты, не разделяя эту точку зрения, считают, что наследование по завещанию возможно в форме сингулярного преемства [8].

Анализ судебной практики показывает, что одним из самых часто встречаемых оснований для признания завещания недействительным, является неспособность наследодателя в момент совершения завещания понимать значение своих действий и руководить ими. Юридически значимыми обстоятельствами в таком случае являются наличие или отсутствие психического расстройства у наследодателя в момент составления завещания, степень его тяжести, степень имеющихся нарушений его интеллектуального и волевого уровня. Одним из способов установления психического состояния лица, составившего завещание, выступает проведение посмертной судебно-психиатрической экспертизы. При ее проведении заключение эксперта строится на записях в медицинской карте наследодателя и показаниях свидетелей. Однако заключение экспертов, как один из видов доказательств, не имеет для суда заранее установленной силы и оценивается судом на основании всех обстоятельств дела в их совокупности.

В связи с этим считается необходимым расширить возможности нотариуса при проверке дееспособности завещателя, в частности, включив его в перечень лиц, имеющих право истребовать у медицинских учреждений сведения, содержащие врачебную тайну. Также можно отметить, что на сегодняшний день законодатель предоставил нотариусам право использования средств видеофиксации при совершении нотариальных действий. Однако, ввиду того, что данная возможность носит диспозитивный характер, немногие нотариусы применяют ее на практике. Введение обязательного использования видеофиксации при удостоверении завещаний, хоть и не будет являться полной гарантией дееспособности гражданина, но станет весомым доказательством при возникновении судебного спора о признании завещания недействительным по причине неспособности завещателя осознавать характер совершаемых действий, что затруднит оспаривание завещания недобросовестными наследниками и сможет защитить как волю завещателя, так и права и законные интересы добросовестных наследников [9].

Список использованных источников

1. Новицкий, И. Б. Римское право / И. Б. Новицкий. – М.: КНОРУС, 2016. – 608 с.
 2. Волкова, Н. А. Наследственное право: пособие для студентов вузов, обучающихся по специальности 030501 «Юриспруденция» / под ред. Н. А. Волковой, А. Н. Кузбагарова. – 4-е изд., перераб. и доп. – М.: Юнити-дана, 2009. – 247 с.
 3. Смирнов, В. И. Историко-правовое развитие учения о сделках, как одном из юридических фактов / В. И. Смирнов, С. С. Желонкин // Современная наука. – 2010. – № 3. – С. 43–47.
 4. Гражданский кодекс Республики Беларусь [Электронный ресурс]: Закон Респ. Беларусь, 7 декабря 1998 г., № 218-З; в ред. Закона Респ. Беларусь от 29.06.2020 г., № 33-З // Нац. правовой Интернет-портал Респ. Беларусь. – 02.07.2020. – 2/2749.
 5. Сергеева, Е. М. Некоторые правовые особенности наследования по завещанию [Электронный ресурс] / Е. М. Сергеева. – Режим доступа: <https://cyberleninka.ru>. – Дата доступа: 15.02.2021.
 6. Стоногина, Д. С. Субъекты наследственных правоотношений при наследовании по завещанию [Электронный ресурс] / Д. С. Стоногина. – Режим доступа: <https://cyberleninka.ru>. – Дата доступа: 15.02.2021.
 7. Гасанов, З. У. Наследник как субъект отношений по наследованию: права, обязанности, ответственность / З. У. Гасанов // Ученые записки Казанского университета. – 2013. – № 4. – С. 110.
 8. Стоногина, Д. С. Понятие и значение наследования по завещанию [Электронный ресурс] / Д. С. Стоногина. – Режим доступа: <https://cyberleninka.ru>. – Дата доступа: 16.02.2021.
 9. Калашник, М. Д. Правовые проблемы наследования по завещанию [Электронный ресурс] / М. Д. Калашник. – Режим доступа: <https://cyberleninka.ru>. – Дата доступа: 17.02.2021.
-

Пугачевский В. В., студент гр. П-31

Научный руководитель – **Ковалёва Н. П.**, старший преподаватель
кафедры гражданско-правовых дисциплин

*Гомельский государственный университет имени Франциска Скорины
(г. Гомель, Беларусь)*

ФИЗИЧЕСКИЕ ЛИЦА КАК СУБЪЕКТЫ ГРАЖДАНСКИХ ПРАВООТНОШЕНИЙ

Граждане являются субъектами гражданского права, т. е. носителями гражданских прав и обязанностей. Для полноценного участия в гражданском обороте физическое лицо должно обладать гражданской правосубъектностью, которая состоит из: гражданской правоспособности; гражданской дееспособности.

Содержание гражданской правоспособности состоит в возможности иметь имущество на праве собственности; наследовать и завещать имущество; заниматься предпринимательской и иной, не запрещенной законом, деятельностью; создавать юридические лица; заключать любые, не противоречащие закону, сделки и участвовать в обязательствах; избирать место жительства; иметь авторские права на произведения науки, литературы и искусства; иметь иные имущественные и личные неимущественные права.

Ограничение правоспособности гражданина возможно только на основании закона и только в строго определенных случаях (например, лишение права заниматься определенной деятельностью или занимать определенную должность как санкция за совершение преступления). Полный или частичный отказ гражданина от правоспособности не влечет никаких юридических последствий, за исключением случаев, когда такие сделки разрешаются законом.

Правоспособность иностранцев и лиц без гражданства в Республике Беларусь определяется материально-правовой нормой, содержащейся в пункте 2 статьи 1104 Гражданского кодекса Республики Беларусь, опирающейся на положения Конституции, – иностранным гражданам и лицам без гражданства в Республике Беларусь предоставляется национальный режим, то есть они пользуются гражданской правоспособностью наравне с гражданами Республики Беларусь. Изъятия из принципа национального режима устанавливаются только Конституцией, законами и международными договорами республики. Например, Кодексом Республики Беларусь о земле (ст. 10, 11) предусмотрено, что земельные участки в частную собственность, пожизненное наследуемое владение могут получить только граждане Республики Беларусь. Иностранцы и лица без гражданства такого права не имеют. Важной особенностью принципа национального режима является также и то, что никакими другими правами, кроме тех, которые предоставлены гражданам Республики Беларусь, иностранные граждане и лица без гражданства на территории Республики Беларусь не обладают. Основным законодательным актом, определяющим общее правовое положение этих лиц, является Закон Республики Беларусь «О правовом положении иностранных граждан и лиц без гражданства в Республике Беларусь» и иные акты в развитие вышеуказанного. [1, с. 239].

Гражданская дееспособность – это способность гражданина своими действиями приобретать и осуществлять гражданские права, создавать для себя гражданские обязанности и исполнять их. [2, с. 498].

Дееспособность возникает в полном объеме: с наступлением совершеннолетия (с достижением определенного возраста), с момента вступления в брак (если это предусмотрено законодательством) или при эмансипации.

Полностью недееспособными являются:

– признанные судом недееспособными граждане, которые вследствие психического расстройства не могут понимать значения своих действий или руководить ими. Над такими гражданами устанавливается опека. При отпадении оснований, в силу которых гражданин был признан недееспособным, суд признает его дееспособным.

От имени недееспособных граждан все сделки совершают их законные представители (родители, усыновители, опекуны).

Несовершеннолетние в возрасте до 14 лет (малолетние) самостоятельно могут совершать:

– мелкие бытовые сделки;
– сделки, направленные на безвозмездное получение выгоды и не требующие нотариального удостоверения или государственной регистрации;
– сделки по распоряжению средствами, предоставленными законными представителями или с их разрешения третьими лицами для определенной цели или для свободного использования.

Остальные сделки от их имени совершают их законные представители.

Частично дееспособные граждане в возрасте от 14 до 18 лет самостоятельно могут:

– совершать сделки малолетних;
– распоряжаться своим заработком, стипендией или иными доходами;

- осуществлять права авторов интеллектуальной собственности;
- по достижении 16 лет быть членами кооперативов;
- вносить вклады в кредитные учреждения и распоряжаться ими.

Иные сделки они совершают с письменного согласия законных представителей. Они самостоятельно несут ответственность за причиненный вред. Законные представители в этом случае несут субсидиарную ответственность, если у совершеннолетнего нет достаточных средств для возмещения причиненного вреда.

Дееспособность – неотчуждаемое свойство гражданина, которое может быть ограничено только в установленных законом случаях. Ограничение дееспособности возможно в двух случаях:

- при наличии достаточных оснований несовершеннолетний в возрасте от 14 до 18 лет может быть лишен или ограничен в праве распоряжаться доходами, если ранее он не приобрел полной дееспособности путем снижения брачного возраста или эмансипации;
- дееспособный гражданин может быть ограничен судом в дееспособности, если он вследствие злоупотребления спиртными напитками или наркотическими средствами ставит свою семью в тяжелое материальное положение.

Такой гражданин самостоятельно совершает мелкие бытовые сделки и несет имущественную ответственность по своим обязательствам. Совершать другие сделки, а также получать заработок, пенсию и иные доходы и распоряжаться ими ограниченно дееспособный гражданин может только с согласия попечителя.

При отпадении обстоятельств, послуживших основанием ограничения дееспособности гражданина, суд отменяет решение о признании его ограниченно дееспособным. [3, с. 113].

Список использованных источников

1. Комментарий к Гражданскому кодексу Республики Беларусь: В 3 кн. / В.Н. Годунов [и др.]: отв. ред. В.Ф. Чигир. - Минск: Амалфея, 2004. - Кн. 1.- 544 с.
2. Гражданский кодекс Республики Беларусь: принят Палатой представителей 28 октяб. 1998 г.; одобрен Советом Республики 19 нояб. 1998 г. – Мн. : НЦПР Республики Беларусь, 2008. – 656 с.
3. Чигир В.Ф. Физические и юридические лица как субъекты гражданского права. – Мн., 2000

Резник Е. А., студентка гр. ЭМ-31

Научный руководитель – **Рутман Е. Я.**, старший преподаватель
Барановичский государственный университет (г. Барановичи, Беларусь)

О ПОНЯТИИ КОЛЛИЗИОННОЙ НОРМЫ В МЧП

Усиление интеграционных процессов, возрастание роли международного права в выработке подходов к ситуациям, в которых возникают коллизии, влекут за собой сближение национальных законодательств в объемах и пределах, определяемых природой правовых систем и политикой соответствующих государств. Отсюда постоянный поиск согласованных юридических средств и способов разрешения коллизий. Коллизионные нормы давно «поселились» в международном частном праве и в отраслях национального законодательства, облегчая преодоление юридической несовместимости там, где

ощущается потребность в общих, унифицированных или согласованных решениях и процедурах, ведь основу международного частного права составляют коллизионные нормы. Многими учеными-правоведами коллизионная норма рассматривается как центральный институт данного права.

Коллизия с латинского языка означает «столкновение противоположных взглядов, стремлений, интересов». В области права коллизия понимается как столкновение правовых явлений в трех аспектах: в правопонимании, в объективном праве и в правовой практике. Коллизии связаны с расхождением между отдельными законами одного государства или противоречием законов, судебных решений различных государств, расхождением или разногласием между правовыми нормами, регулирующими одинаковые правоотношения. Юридическая коллизия обусловлена столкновением или противоречием двух и более действующих норм права, регулирующих один и тот же вопрос [1, с. 34].

Понятие «коллизионная норма» имеет множество значений, но сущность ее остается неизменной. Она направлена на разрешение противоречий, возникающих в международной жизни и вызванных определенными причинами. Подобные коллизии обусловлены различным подходом законодателей во внутреннем праве к решению тех или иных проблем, а также регулированию частноправовых отношений. Важно понять, что наличие иностранного элемента в частноправовом отношении выводит из сферы действия права какого-либо одного государства и дает основания для постановки коллизионного вопроса и выборе права, применимого к спорному правоотношению.

Рассмотрим несколько подходов к пониманию и применению коллизионных норм. Первый подход гласит, что коллизионная норма носит международно-правовой характер. Сущность понимания данной теории состоит в том, что не существует универсальных коллизионных норм, подходящих для регулирования многочисленных международно-правовых отношений. Основоположниками этой позиции выступали Савиньи, Циттельман, фон Бар [2, с.15].

Второй подход заключается в признании коллизионной нормы внутренней, т. е. данная норма носит императивный характер для суда, но не учитывает, что коллизионные нормы отсылают к правопорядку в целом или группе материальных норм, регулирующих определенные отношения. Основоположниками этой позиции выступали М. И. Брун., Ж.Сталев, А. А. Рубанов [2, с. 16].

Согласно третьему подходу коллизионная норма всегда действует в сочетании с материально-правовой нормой, к которой она отсылает, а предмет регулирования коллизионной и соответствующей материально-правовой нормы неделим. В данном подходе этой позиции придерживалась Л. А. Лунц, М. М. Богуславский. Вместе с тем по замечаниям А. В. Аскова, указанный подход требует совершенствования, поскольку нельзя переносить акцент только на материально-правовой аспект, забывая о значимости роли связи коллизионной нормы и «выбранной» ее материальной нормой [2, с. 17].

Наиболее обоснованным нам видится третий подход. Считаем необходимым придерживаться мнения о том, что коллизионные нормы относятся к особым и самостоятельным нормам права. Коллизионная норма предназначена для определения права, применимого к конкретным правоотношениям, осложненным иностранным элементом. Применение любой правовой нормы начинается с уяснения ее смыслового содержания и связи с фактическими обстоятельствами, в которых она должна быть применена, т. е. с процесса толкования. Соприкосновения правовых систем и их составных частей в регулировании общих или смежных отношений и в обеспечении согласованных интересов сопровождаются «встречами» разных норм. Многие законы и проекты законов в сфере международного частного права отмечают, что отсылка должна приниматься в

вопросах личностно-правового и брачно-семейного характера. По общему правилу, которое, к сожалению, еще не получило воплощения в законодательстве, но было обосновано в доктрине и подтверждено судебной практикой, отсылка не подлежит принятию в сфере деликтов и договорных обязательств.

Список использованных источников

1. Международное частное право: учебник. Том 1. Общая часть / А.И. Абдуллин [и др.]. М.: Статут, 2011. – 265 с.
 2. Асосков, А.В. Основы коллизионного права / А. В. Асосков. – М.: Инфотропик Медиа, 2012. – 335 с.
-

Хилькевич А. В., студентка гр. П-31

Научный руководитель – **Ковалёва Н. П.**, старший преподаватель кафедры
гражданско-правовых дисциплин

*Гомельский государственный университет имени Франциска Скорины
(г. Гомель, Беларусь)*

УСТУПКА ПРАВА ТРЕБОВАНИЯ В ДОГОВОРЕ

Уступка права требования – это соглашение между кредиторов по обязательству (цедентом) и новым лицом (цессионарием) о передаче последнему права требования к должнику [3, с. 798]. Следует заметить, что уступка требования - это исключительное право кредитора.

Структура правоотношений, связанных с уступкой прав, состоит в следующем [1, с. 440]. Во – первых, субъектами представленных правоотношений могут быть любые лица в гражданском обороте, во – вторых, инициатором перемены лиц может быть как кредитор, так и должник.

Из числа физических лиц здесь могут быть и недееспособные граждане, так как сделки от их имени совершаются специально уполномоченные лица и с соблюдением порядка их совершения. Для совершения определенных сделок требуется согласие органов опеки и попечительства.

Из числа юридических лиц запреты на уступку прав касаются только государства и других публичных образований, так как их имущественные и неимущественные права не могут быть предметами исключительно частного интереса, предназначены служить интересам всех граждан и иных частных лиц данного публичного образования. Кроме того государство не вправе отказываться от своих прав.

Субъектами данных правоотношений может быть лицо, уступающее свое право, и лицо, принимающее такое право. Данные лица именуется соответственно первоначальным кредитором или цедентом и новым кредитором или цессионарием [1, с. 441].

Объектами правоотношений являются права и имущество, а в случаях, установленных законодательством, и определенные нематериальные блага, имеющие имущественную (денежную) оценку. В связи с признанием имущественных и исключительных прав объектами гражданских правоотношений, согласно статье 128 ГК Беларуси основания для передачи таких прав в рамках института цессии расширяются.

Объекты уступки прав должны быть из числа имеющихся в наличии или, которые могут возникнуть в будущем. Предмет уступки прав должен быть определенным, и его

передача должна иметь признаки реальности, исполнимости.

Нельзя уступить права на объекты, запрещенные в гражданском обороте [1, с. 441].

Содержание правоотношений, охватывающих уступку требования, включает определенные права и обязанности.

Новый кредитор имеет все права и несет все обязанности, которые могут возникнуть из договора об уступке требования с первоначальным кредитором, включая права и обязанности по существенным, обычным и случайным условиям; имеет все права и несет все кредиторские обязанности перед должником в рамках полученного требования; обязан своевременно уведомить должника о переводе на него прав под угрозой, что должник вправе, не имея уведомления, исполнить обязательство первоначальному кредитору, что будет считаться надлежащим исполнением [2, п. 3 ст. 353]; имеет право на получение документов и сведений, необходимых для удостоверения и осуществления требований к должнику [2, п. 1 ст. 356]; вправе требовать с первоначального кредитора возмещения убытков при недействительности переданного ему требования [2, ст. 362].

Первоначальный кредитор имеет все права и обязанности, вытекающие из его договора с новым кредитором об уступке требования; обязан передать новому кредитору документы, удостоверяющие передаваемые права, а также обязан сообщить известные ему сведения, имеющие значение для осуществления новым кредитором приобретенных прав; обязан возместить убытки новому кредитору при недействительности уступленного требования.

Должник несет все обязанности и имеет все права в отношениях с новым кредитором, которые имелись в отношениях с первоначальным кредитором; вправе не исполнять обязательство новому кредитору до предоставления ему доказательств перехода требования к кредитору [2, п. 2 ст. 356]; вправе выдвигать против требования нового кредитора возражения, которые он имел против первоначального кредитора к моменту получения уведомления о переходе прав по обязательству к новому кредитору [2, ст. 357]; вправе не исполнять обязательства новому должнику при наличии к тому заслуживающих внимания обстоятельств, вытекающих из личности нового кредитора [2, п. 2 ст. 359]; вправе не исполнять первоначальному кредитору обязанности, права по которым уступлены новому кредитору.

Следовательно, договор или закон ставшие основанием уступки требования, создают совокупность правовых последствий:

- перемена кредитора прекращает определенное обязательство данного кредитора с должником;
- возникает новое правоотношение между должником и новым кредитором (обязательство);
- сохраняет силу договор об уступке требования (правоотношение) между первоначальным и новым кредитором до положенного исполнения сторонами своих обязательств, вытекающих как из данного договора, так и из правоотношений первоначального кредитора с должником, в частности при недействительности уступленного обязательства [1, с. 443].

Форма договора об уступке требования должна соответствовать форме того договора, требования по которому уступаются. Уступка требования, основанного на сделке, совершенной в простой письменной или нотариальной форме, должна быть совершена в том же порядке. Уступка требований по сделке, требующей государственной регистрации, должна совершаться с той же государственной регистрацией, если законодательством не установлено иное. Уступка требования может подразделяться на активную и пассивную. Активная цессия – это изложенная здесь уступка прав в силу соглашения между

кредиторами. Пассивной может считаться такая цессия, когда кредитор заключает договор с новым должником о принятии им на себя обязательств первоначального должника.

Список использованных источников

1. Витушко, В.А. Гражданское право [Текст] Учеб. Пособие. В 2 ч. Ч.1 / Под общ. Ред. В.А. Витушко – Мн.: Белорус. Наука, 2007. – 566 с.
2. Гражданский Кодекс Республики Беларусь от 7 декабря 1998 г. № 218-З [Текст] с изменениями и дополнениями от 3 июля 2011 г. № 285-З// Эталон – Беларусь [Электронный ресурс] / Нац. центр правовой информ. Республики Беларусь. – Минск, 2012.
3. Гражданское право [Текст] Учебник в 2 ч. Ч.1 / Под общ. Ред. Проф. В.Ф. Чигира. – Мн.: Амалфея, 2000. – 976 с.

Шаповалов Ю. В., студент 3 курса, группа П-32, факультет правоведение
Научный руководитель – **Скуратов В. Г.**, старший преподаватель
кафедры гражданско-правовых дисциплин.
Гомельский государственный университет им. Ф. Скорины (г. Гомель. Беларусь)

ПРОСПЕКТ ЭМИССИИ: ПРАВОВОЕ ПОЛОЖЕНИЕ

Для функционирования рынка ценных необходимы участники отношений. В данном случае это инвесторы, владельцы ценных бумаг и те, кто бумаги выдает – эмитенты, инструменты, которыми опосредуются отношения и которые являются предметом интереса участников. Товар – ценные бумаги и связанные с их выдачей, обращением и погашением услуги, а также развитая регуляторная среда, которая включает в себя регуляторов рынка.

Одним из основных моментов в появлении ценной бумаге на рынке, является порядок её эмиссии [1, с. 7]. Основные положения по поводу эмиссии ценных бумаг содержатся в главе 4 Закона Республики Беларусь «О рынке ценных бумаг».

Одним из документов, составление которого является обязательным при эмиссии акций, размещаемых путем проведения открытой подписки (продажи); эмиссии облигаций; допуска эмиссионных ценных бумаг к торгам на фондовой бирже, является проспект эмиссии. Под проспектом эмиссии в действующем законодательстве понимается документ, содержащий сведения об эмитенте эмиссионных ценных бумаг, о его финансовом положении и предстоящем размещении эмиссионных ценных бумаг, а также иные сведения, состав которых устанавливается настоящим Законом и республиканским органом государственного управления, осуществляющим государственное регулирование рынка ценных бумаг. А.В. Габов в качестве основных юридических целей проспекта эмиссии выделил следующее:

- проспект признается одной из форм раскрытия информации о ценных бумагах. В этом состоит его главное значение;
- регистрация проспекта является важным юридическим условием для обращения ценных бумаг;
- регистрация проспекта ценных бумаг создает весьма существенные последствия для эмитента [1, с. 397].

Основные положения касающиеся проспекта эмиссии содержатся в статье 16 Закона Республики Беларусь «О рынке ценных бумаг».

В ней содержатся положения о подготовке проспекта, его регистрации. Проспект эмиссии должен быть подготовлен при участии профессионального участника рынка ценных бумаг, за исключением случаев подготовки проспекта эмиссии эмитентом, являющимся профессиональным участником рынка ценных бумаг.

Основным способом раскрытия информации о эмитируемой ценной бумаге является отражение в проспекте эмиссии всей информации касающейся предстоящей эмиссии в кратком виде, которая подлежит размещению на информационном ресурсе рынка ценных бумаг, для осведомления всех участников. При этом раскрытие информации в другом виде предусмотрено республиканским органом государственного управления, осуществляющим государственное регулирование рынка ценных бумаг, в порядке и сроки, установленные этим органом.

Проспект эмиссии, изменения и (или) дополнения, вносимые в проспект эмиссии, подлежат регистрации, а краткая информация об эмиссии – заверению республиканским органом государственного управления, осуществляющим государственное регулирование рынка ценных бумаг, в сроки, установленные законодательством Республики Беларусь об административных процедурах.

В статье 16 Закона Республики Беларусь «О рынке ценных бумаг» также предусмотрены основания отказа в регистрации проспекта эмиссии, внесения изменений и(или) дополнений в проспект эмиссии:

- нарушение эмитентом требований законодательства Республики Беларусь о ценных бумагах или о хозяйственных обществах;
- вносимые изменения и (или) дополнений, вносимых в проспект эмиссии, недостоверных и (или) неполных сведений, сведений, не соответствующих установленным законодательством Республики Беларусь условиям эмиссии и обращения эмиссионных ценных бумаг;
- несоответствие документов, представленных для регистрации проспекта эмиссии, изменений и (или) дополнений, вносимых в проспект эмиссии, и состава содержащихся в них сведений требованиям настоящего Закона и иных актов законодательства Республики Беларусь о ценных бумагах или об административных процедурах;
- наличие в течение пяти лет до даты представления документов для регистрации проспекта эмиссии факта неисполненных обязательств по ранее эмитированным эмитентом или эмитентом, собственником имущества или участниками, владевшими более 25 процентами долей в уставном фонде, облигациям.
- иные случаи, определенные законодательными актами Республики Беларусь.

В данной статье также определена форма и содержание проспекта эмиссии.

Проспект эмиссии должен включать: информацию об эмитенте; сведения о финансово-хозяйственной деятельности эмитента, включая сведения о бухгалтерской и (или) финансовой отчетности эмитента; информацию о финансово-экономическом состоянии эмитента и его предпринимательских рисках; сведения о членах совета директоров и других органах эмитента, осуществляющих управленческие и контрольные функции; сведения о собственнике имущества; сведения об аудиторской организации или аудиторе; сведения о порядке и условиях размещения эмиссионных ценных бумаг; сведения о счёте, банке выдавшим счёт; сведения о размещенных эмитентом эмиссионных ценных бумагах, находящихся в обращении; иные сведения, установленные республиканским органом государственного управления, осуществляющим государственное регулирование рынка ценных бумаг, и (или) определенные эмитентом.

Проспект эмиссии подписывается руководителем эмитента либо уполномоченным им лицом, главным бухгалтером эмитента либо руководителем организации или

индивидуальным предпринимателем, оказывающими эмитенту услуги по ведению бухгалтерского учета и составлению бухгалтерской и (или) финансовой отчетности, а также уполномоченным лицом аудиторской организации или аудитором – индивидуальным предпринимателем, уполномоченным лицом исполнителя оценки, являющегося юридическим лицом, либо оценщиком – индивидуальным предпринимателем, если их услуги использовались при подготовке проспекта эмиссии, и утверждается:

- уполномоченным органом эмитента, принявшим решение о выпуске;
- общим собранием акционеров – при принятии решения об увеличении уставного фонда путем эмиссии акций, размещаемых путем проведения открытой подписки (продажи) на акции;
- собственником имущества (уполномоченным им лицом) или уполномоченным органом эмитента – при принятии решения о выпуске облигаций.

Исходя из вышеизложенного, можно определить, что процедура эмиссии облигации, в виде создания проспекта эмиссии облигаций является весьма сложной и многоступенчатой. Проспект эмиссии гарантирует участникам рынка ценных бумаг защиту вложенных средств, достоверность полученной информации и предупреждает возможные попытки манипуляций в сфере ценных бумаг.

Список использованных источников

1. Габов А.В. Ценные бумаги: Вопросы теории и правового регулирования рынка / А.В. Габов. – М.: Статут: 2011. – 1102 с.
2. О рынке ценных бумаг Республики Беларусь: Закон Республики Беларусь от 5 января 2015 г. №231-З: в редакции Закона Республики Беларусь от 17 июля 2017 г. №52-З // Эталон – Беларусь. [Электронный ресурс] / Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2021.

Москаленко Ю. С., студентка гр. 2073 мдЮ

Научный руководитель – **Кибисова Е. И.**, старший преподаватель, м.ю.н.
*Гомельский филиал Учреждения образования Федерации профсоюзов Беларуси
«Международный университет «МИТСО» (г. Гомель, Республика Беларусь)*

ПРОБЛЕМА РАЗДЕЛА ИМУЩЕСТВА СУПРУГОВ

Самой распространенной проблемой современности, к сожалению, является раздел имущества супругов, которые в свою очередь возникают при расторжении брака. Проблем раздел имущества можно избежать благодаря своевременному заключению брачного договора, в котором раздел имущества будет осуществляться с условиями, прописанными в брачном договоре, т.е. данная процедура будет осуществляться на основании добровольного соглашения. Однако, заключение брачного договора не является распространенной практикой среди супружеских пар, которые относятся к данной процедуре как оскорблению чувств, тем самым совершая грубую ошибку и усложняя себе процедуру раздела имущества в случае прекращения брачных отношений, т.к. споры по поводу раздела имущества практически всегда сопровождают расторжение брака.

В случае если брачный договор не был заключен, то, имущество, которое было нажито супругами во время брака, будет являться их совместной собственностью, и будет подлежать его разделу [1].

Необходимо внести коррективы определению «совместная собственность», и определить, что входит в него, а что нет. Перечень имущества каждого из супругов регламентируется ст. 23 КоБС РБ. К данному имуществу относится имущество, принадлежащее каждому из супругов до вступления в брак; полученное в дар или в порядке наследования (также и от супруга во время брака); которое приобреталось на личные средства одного из супругов; вещи индивидуального пользования. [2].

При разделе совместного имущества супругов доли признаются равными. Статья 23 КоБС РБ устанавливает перечень общего имущества супругов - это недвижимость; движимые вещи; ценные бумаги; банковские вклады; доходы, полученные от движимого и недвижимого имущества; драгоценности, и другие предметы роскоши; доходы, полученные от трудовой, коммерческой, в результате интеллектуальной деятельности.

Раздел совместного имущества предусматривает два способа: это составление соглашения, по желанию нотариально заверенное, и получение у нотариуса свидетельств о праве собственности; и в судебном порядке. Срок исковой давности, возникающие при разделе общего имущества составляет три года после расторжения брака в суде (со дня вступления решения в законную силу) [3].

При неудачном соглашении супругов по поводу раздела имущества, суд по их требованию постановляет, какое и кому из супругов будет принадлежать определенное имущество. Если, одному из супругов, в процессе раздела имущества, достанется имущество превышающее стоимость имущества другого, то суд присуждает выплату супругу денежной компенсации, размер которой соответствует этой разнице, в определенный срок, который устанавливает суд. Между супругами делиться не только имущество, но и их совместно нажитые в браке долги распределяются на равные части.

Несомненно, в процессе раздела совместного имущества супругов, решающую роль играет наличие детей у супругов, суд исходя из интересов несовершеннолетних детей, вправе отступить от принципа равенства долей имущества, и присудить большую часть имущества лицу, который признан опекуном ребенка.

Супругу, с которым остались дети после развода увеличивается доля в собственности на совместное имущество, а имущество, которое приобреталось для пользования детьми, не подлежат разделу и автоматически передаются той стороне, у которой остались дети при разводе (вещи ребенка, книги, мебель для ребенка и т.д.).

В судебном процессе, задача суда состоит не только в разделе имущества между супругами, но и установление имущества не подлежащее совместной собственности и его разделу, в случае включения супругами данного имущества в исковое заявление.

Нажитое имущество во время раздельного проживания, до фактического расторжения брака, так же может быть исключено судом из искового заявления, ссылаясь на личное имущество одного из супругов.

Долговые обязательства распределяются вместе с супругами, которые впоследствии должны будут погасить свою часть долга, которая была определена судом. Возникают и случаи, когда невозможно разделить либо выделить долю одного из супругов, не нарушая целостность имущества (автомобиль, картина и т.п.), то суд может принять решение, учитывая интерес каждой стороны и определяя необходимость в его использовании, оставляет право за тем, кому это больше необходимо, а второму назначает выплату компенсации, которая выражается в виде предоставления равноценного имущества, либо выплата в денежном выражении, с условием того, если супруг дал согласие на получение денежных выплат [2]. Если сумма незначительна, то суд может принять решение об обязанности к выплате компенсации, не требуя на то согласия. Суд устанавливает срок

выплаты денежной компенсации одному из супругов, нарушение которых влечет за собой штрафные санкции.

Раздел совместного имущества супругов часто сталкивается с такой практикой, как подделка документов, преследуя за собой две цели: первая – устранить раздел имущества общего путем доказательств, что имущество не существовало, либо было приобретено третьими лицами, чаще всего 4 указываются родственники, либо не является данное имущество совместно нажитым; вторая – уменьшить реальную долю супруга в совместном имуществе, доказывая, что супруги имеют общие долги, занижая стоимость имущества и т.д.

Устранить фальсификацию доказательств, при разделе общего имущества при расторжении брака можно с помощью обеспечения иска, и наложения ареста на спорное имущество.

До наложения ареста на имущество, необходимо собрать все возможные документы, которые подтверждают факт приобретения имущества супругами до расторжения брака (документы, фотографии и т.п.).

Так же в случае необходимости в процессе судебного разбирательства, следует провести судебно – товароведческую экспертизу, она нужна для того, чтобы установить реальную стоимость спорного имущества; судебно – техническую документов, почерковедческую экспертизу, необходимых для установления давности соответствия расписок, либо внесения в них изменений.

Для установления факта подделки доказательств, в случае предоставления стороной фиктивных документов, подтверждающих платеж, необходимо направить запросы в налоговый орган, с целью выяснения факта существования данной организации, место, сфера ее деятельности.

Таким образом, проблема раздела имущества супругов является достаточно актуальной. Именно договорное регулирование имущественных отношений между супругами позволит избежать многих сложностей при расторжении брака. Однако, для реализации на практике условий о договорном режиме имущества супругов необходимо обеспечить повышение правовой грамотности населения, поэтому работы в этом направлении предстоит еще много.

Список использованных источников

1. Гражданский Кодекс Республики Беларусь [Электронный ресурс] : 07 декабря 1998 г., №218-3: принят Палатой представителей 28 октября 1998 года : одобрен Советом Республики 19 ноября 1997 года : с изм. и доп. : в ред. Закона Республики Беларусь от 04 мая 2019 года №185-3 // Консультант Плюс. Беларусь. Технология 3000 / ООО «ЮрСпектр», Нац. центр правовой информ. Республики Беларусь. – Минск, 2021.

2. Кодекс Республики Беларусь о браке и семье [Электронный ресурс] : 09 июля 1999 г. № 278-3 : принят Палатой представителей 03 июня 1999 года : одобрен Советом Республики 24 июня 1999 года : с изм. и доп. : в ред. Закона Республики Беларусь от 17 июля 2018 года № 135-3 // Консультант Плюс. Беларусь. Технология 3000 / ООО «ЮрСпектр», Нац. центр правовой информ. Республики Беларусь. – Минск, 2021.

3. Комментарий к Кодексу Республики Беларусь о браке и семье / Т. А. Белова, Ж. В. Захарова, В. В. Левый [и др.]; под ред. В. Г. Тихини, В. Г. Голованова. – Минск, 2000. – 303с.

Саплицкая А. Н., студентка гр. 1873-П
Научный руководитель – **Савчик Е. В.**, м.ю.н.
*Гомельский филиал Учреждения образования Федерации профсоюзов Беларуси
«Международный университет «МИТСО» (г. Гомель, Республика Беларусь)*

ХОЗЯЙСТВЕННЫЕ ОБЩЕСТВА В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ И УКРАИНЕ: СРАВНИТЕЛЬНО-ПРАВОВОЙ АНАЛИЗ

Наиболее распространенной организационно-правовой формой предпринимательской деятельности являются хозяйственные общества, которые считаются основой рыночной экономики в большинстве стран Европы и занимают одно из значимых мест среди субъектов хозяйствования, которые действуют на территории Республики Беларусь и Украины. Однако единого мнения о правовом положении хозяйственных обществ, их видах и правовой природе отношений между их участниками нет. В научной литературе высказываются различные мнения по этим вопросам и среди авторов, исследовавших данные вопросы, можно выделить таких ученых как Т.А. Аппакова В.Ю. Башкинскас, Д.И. Дедов, Д.В. Ломакин, С.А. Карелина, А.А. Кулик, А.А. Мальцев, П.С. Настин, Д.В. Тариканов, Я.И. Функ и др. В частности, А.А. Мальцев полагает, что субъективное право участника хозяйственного общества является по своей юридической природе имущественным и обязательственным [1], в свою очередь П.С. Настин считает, что участники корпорации не наделяются конкретными субъективными корпоративными правами и обязанностями лишь в силу приобретения такими участниками долей в уставном капитале либо акций корпоративной организации, а приобретают таким образом только «правовые возможности», которые впоследствии могут привести к возникновению различных субъективных корпоративных прав и обязанностей, в том числе информационных, которые не могут быть отнесены ни к имущественным, ни к обязательственным, ни к организационным правам [2, с. 14, 17].

Нет полного единства и в нормативном закреплении понятия «хозяйственное общество». Так, согласно ст. 1 Закона Республики Беларусь от 9 декабря 1992 г. № 2020-ХІІ «О хозяйственных обществах» (далее – Закон Республики Беларусь) таковым признается коммерческая организация, уставный фонд которой разделен на доли (акции) ее участников [3], а в ст. 1 Закона Украины от 1 октября 1991 г. № 1577-ХІІ «О хозяйственных обществах» (далее – Закон Украины) закреплено, что им является юридическое лицо, уставный (составленный) капитал которого разделен на доли между участниками [4]. Таким образом, Закон Украины не ограничивает хозяйственные общества только коммерческими организациями.

Что же касается участников хозяйственных обществ, то по законодательству обеих стран таковыми признаются граждане (физические лица) и (или) юридические лица, принявшие решение о его учреждении. Также, согласно ст. 3 Закона Украины хозяйственное общество, кроме полного и командитного обществ, может быть создано одним лицом, которое становится его единственным участником, что характерно и для Республики Беларусь.

В обеих странах участники хозяйственных обществ имеют аналогичные права, а именно: принимать участие в управлении делами общества в порядке, определенном в учредительных документах, за исключением предусмотренных законом случаев; принимать участие в распределении прибыли общества и получать ее долю (дивиденды); получать информацию о деятельности общества; выйти в предусмотренном учредительными документами порядке из состава общества, и др.

В ст. 5 Закона Украины указано, что «если в учредительных документах общества не указан срок его деятельности, общество признается созданным на неопределенный срок». Такое же положение имеется и в ст. 10 Закона Республики Беларусь.

В ст. 23 Закона Украины четко прописано, что должностными лицами органов управления общества являются физические лица – председатель и члены исполнительного органа, ревизионной комиссии, ревизор общества, а также председатель и члены другого органа общества, наделенные полномочиями по управлению обществом, если образование такого органа предусмотрено учредительными документами общества. Указано также, что должностными лицами органов управления общества не могут быть народные депутаты Украины, члены Кабинета Министров Украины, военнослужащие, депутаты местных советов, работающие в этих советах на постоянной основе, нотариусы, должностные лица органов прокуратуры, суда, государственной безопасности, внутренних дел, а также должностные лица органов государственной власти и местного самоуправления, кроме случаев, когда государственные служащие осуществляют функции по управлению акциями (долями, паями), принадлежащими государству, и представляют интересы государства в наблюдательном совете общества или ревизионной комиссии общества. Согласно ст. 13 Закона Республики Беларусь «государственные органы, органы местного управления и самоуправления не вправе выступать участниками хозяйственных обществ, если иное не установлено законодательством». Такого четкого списка как в Украине, в Республике Беларусь нет.

К хозяйственным обществам, согласно законодательству Украины, относятся: акционерные общества (АО), общества с ограниченной ответственностью (ООО), общества с дополнительной ответственностью (ОДО), полные общества, командитные общества. В Беларуси хозяйственные общества подразделяются на акционерные общества (АО), общества с ограниченной ответственностью (ООО), общества с дополнительной ответственностью (ОДО). Следует отметить, что в Республике Беларусь полные и командитные общества включаются в отдельную организационно-правовую форму как хозяйственные товарищества, которые в свою очередь подразделяются на полные и командитные товарищества. Хозяйственными товариществами и обществами признаются коммерческие организации с разделенным на доли (акции) учредителей (участников) уставным фондом. Имущество, созданное за счет вкладов учредителей (участников), а также произведенное и приобретенное хозяйственным товариществом или обществом в процессе его деятельности, принадлежит ему на праве собственности (ст. 63 Гражданский кодекс Республики Беларусь (далее – ГК Республики Беларусь)) [5]. В полном товариществе должно быть не менее двух участников (ст. 80 ГК Республики Беларусь). При этом полное товарищество представляет собой объединение лиц, а не только имущества, в силу того что в основе полного товарищества лежит не только имущественный фактор, но и личные взаимоотношения участников.

В литературе также выделяют дополнительные признаки полного товарищества. Так, например, Я.И. Функ называет следующие дополнительные признаки:

– одно лицо может быть участником только одного полного товарищества либо полным товарищем только в одном командитном товариществе (п. 2 ст. 66 ГК Республики Беларусь);

– полное товарищество – всегда «открытое» товарищество в отличие, например, от простого товарищества, т. е. участие лица в полном товариществе всегда известно третьим лицам. При этом по другому основанию полное товарищество является самым закрытым из всех видов хозяйственных товариществ и обществ, поскольку доли участия в нем могут быть отчуждены только с согласия всех остальных участников;

–разногласия между полными товарищами - основа для прекращения товарищества, поскольку управление деятельностью полного товарищества осуществляется, как правило, исходя из принципов обязательственного права, по общему согласию всех участников (п. 1 ст. 68 ГК Республики Беларусь);

–в полном товариществе присутствует запрет на конкуренцию между товарищем и товариществом (п. 3 ст. 70 ГК Республики Беларусь).

Нельзя не отметить, что признаки полного товарищества в той или иной мере использованы в правовых конструкциях всех остальных видов хозяйственных обществ и товариществ. Тем самым Я.И. Функ называет полное товарищество «архетипом» хозяйственных обществ и товариществ [6, с. 36]. Однако тот факт, что хозяйственные товарищества в Республике Беларусь (как полные, так и командитные) – это относительно молодая организационно-правовая форма, не имеющая достаточно развитой законодательной базы, регулирующей их деятельность, многие предприниматели не рискуют их создавать, хотя в зарубежных странах эта организационно-правовая форма юридических лиц очень хорошо развита. В Украине также недостаточно урегулирована деятельность таких нераспространенных видов хозяйственных обществ как общество с полной ответственностью и командитное общество, что связано с существованием применимых к ним некоторых неоднозначно трактуемых нормативных положений, которые допустил законодатель. Полагаем, что целесообразно было бы издать отдельный нормативный правовой акт с четким описанием всех возможностей полных и командитных обществ в Украине, а также аналогичный акт для хозяйственных товариществ в Республике Беларусь, чтобы в дальнейшем можно было ими руководствоваться при создании данных юридических лиц.

Проанализировав законодательство о хозяйственных обществах в Республике Беларусь и Украине можно сделать вывод о том, что в целом они аналогичны в обеих странах, но существуют и некоторые расхождения:

- 1) понятие хозяйственного общества в Украине шире, чем в Республике Беларусь;
- 2) в Законе Украине имеется широкий перечень лиц, которые не могут являться должностными лицами органов управления хозяйственного общества, чего нет в Законе Республике Беларусь;
- 3) в Республике Беларусь хозяйственные общества подразделяются только на три вида (ООО, ОДО, АО) и существует отдельная организационно-правовая форма как хозяйственные товарищества, которые в свою очередь подразделяются на полные и командитные товарищества, а в Украине к хозяйственным обществам отнесены кроме ООО, ОДО, АО также полное и командитное общества.

Список использованных источников

1. Мальцев, А. А. К вопросу о юридической природе прав участников хозяйственных обществ [Электронный ресурс] / А. А. Мальцев // Правовое государство : теория и практика. – 2012. – № 4. – Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/n/k-voprosu-o-yuridicheskoy-prirode-prav-uchastnikov-hozyaystvennyh-obschestv/viewer>. – Дата доступа: 21.03.2021.
2. Настин, П. С. Корпоративные информационные правоотношения в деятельности хозяйственных обществ : автореф. дисс. ... канд. юр. наук, спец. 12.00.03 / П. С. Настин. – Екатеринбург, 2016. – 35 с.
3. О хозяйственных обществах [Электронный ресурс]: Закон Республики Беларусь от 9 дек. 1992 г. № 2020-XII : в ред.от 5 янв. 2021 г. № 95-3 // ЭТАЛОН. Законодательство Республики Беларусь / Нац. Центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2021.

4. О хозяйственных обществах [Электронный ресурс]: Закон Украины от 1 окт. 1991 г. № 1577-ХІІ : в ред.от 17 июня 2020 г. № 720-ІХ // Профи Винс. – Режим доступа: <https://www.profiwins.com.ua/ru/legislation/laws/104.html>. – Дата доступа: 21.03.2021.

5. Гражданский кодекс Республики Беларусь [Электронный ресурс] : 7 дек. 1998 г., № 218-3 : принят Палатой представителей 28 октября 1998 г. : одобр. Советом Респ. 19 нояб. 1998 г. : в ред. Закона Респ. Беларусь от 18 дек. 2019 г. // КонсультантПлюс. Беларусь / ООО «ЮрСпектр», Нац. центр правовой информации Респ. Беларусь. – Минск, 2021.

6. Функ Я. И. Полное товарищество по законодательству Российской Федерации и Республики Беларусь / Я. И. Функ ; науч. рук. В. Ф. Чигир ; науч. ред. Н. Г. Юркевич, М. Ф. Чудакова. – Минск : «Амалфея». – 2002. – 399 с.

Стрижак Н. О., студентка гр. 1973-П

Научный руководитель – **Савчик Е. В.**, м.ю.н.

*Гомельский филиал Учреждения образования Федерации профсоюзов Беларуси
«Международный университет «МИТСО» (г. Гомель, Республика Беларусь)*

ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ИТ-СФЕРЫ В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ И В УКРАИНЕ: ПРОБЕЛЫ И КОЛЛИЗИИ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА

Современное общество большую часть существующей информации старается перевести в электронный вид. Из-за этого появляется необходимость создания и внедрения определенных электронных способов защиты информации, которые должны быть обеспечены как с технической и организационной стороны, так закреплены в юридическом поле. Развитие информационно-коммуникационных технологий (далее – ИКТ) обуславливает постоянное внедрение и изменение законов, регулирующих отношения в информационном пространстве. За счёт повсеместного распространения ИКТ законодатели различных стран выбирают довольно разнообразные пути закрепления процесса цифровизации в правовом поле.

В данной работе рассматривается законодательство Республики Беларусь и Украины с целью изучить правовое регулирование сферы информационных технологий, а также выявить коллизии в правовых актах вышеуказанных государств. Одним из ключевых понятий в законодательстве об информатизации является защита информации. В Законе Республики Беларусь и Законе Украины оно представлено в двух разных дефинициях.

В Законе Республики Беларусь от 10 ноября 2008 г. «Об информации, информатизации и защите информации» (далее – Закон Республики Беларусь) защита информации закреплена как «комплекс правовых, организационных и технических мер, направленных на обеспечение конфиденциальности, целостности, подлинности, доступности и сохранности информации» [1] В Законе Украины «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» (далее – Закон Украины) защита информации подразумевает под собой деятельность, направленную на предотвращение несанкционированных действий относительно информации в системе [2].

Отсюда следует, что понятие защищенности в законодательстве двух рассматриваемых государств имеет разную направленность. В первом случае важен сам факт сохранения информации в первоначальном виде, в то время как дефиниция,

представленная в украинском законе, делает акцент на недопустимости совершения несанкционированных действий по отношению к информации. Важно заметить, что к несанкционированным относятся такие действия, которые проводятся с нарушением порядка доступа к этой информации, установленного украинским законодательством. Однако нарушение сохранности информации может происходить и без нарушения порядка доступа к ней, к примеру, если лицо имело право доступа в систему, но своими действиями, которые напрямую не связаны со входом в определенную систему, нарушили целостность информации или её первоначальный вид. Это указывает на коллизию, которая присутствует в Законе Украины в термине «нарушение целостности информации», который также подразумевает нарушение целостности за счёт несанкционированных действий.

Важно заметить, что в вышеупомянутом украинском Законе также присутствуют понятия как комплексная защита информации, криптографическая защита информации и техническая защита информации. Комплексная защита информации подразумевает совокупность организационных и технических средств и методов защиты информации, что отсылает нас к технической защите информации. Так как понятия организационных средств не упомянуто украинским законодателем, видится неразумным использовать два этих понятия, так как они являются равносильными. И если вернуться к термину о защите информации, то можно заметить, что дефиниция, используемая в белорусском Законе, является более удачной, так как охватывает всевозможные способы обеспечения сохранности информации, в то время как украинский законодатель подразумевал лишь защиту от неправомерного доступа к информации. Если же обратиться к понятию криптографической защиты информации, то здесь уже упоминаются понятия целостности, подлинности. Но стоит отметить, что по мнению А.П. Назаровой при криптографии применяются многообразные шифровальные средства [3].

По сути, использование шифрования и секретных ключей и представляет собой совокупность технических и организационных мер, что также может создать коллизию с рассматриваемыми ниже понятиями в украинском законодательстве.

Тем самым можно сделать вывод, что наиболее удачные формулировки, которые не только лаконичны, но и в полной мере отражают меры и средства по всесторонней защите информации, закреплены в Законе Республики Беларусь, в то время как Закон Украины имеет ряд коллизий и пробелов в сфере правового закрепления информационной защиты.

Список использованных источников

1. О информации, информатизации и защите информации [Электронный ресурс] : Закон Республики Беларусь от 10 нояб. 2008 г. № 455-3 // Национальный правовой Интернет-портал Республики Беларусь. – Режим доступа: <https://pravo.by/document/?guid=3871&p0=H11800130>. – Дата доступа: 20.03.2021.

2. Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах [Электронный ресурс] : Закон України від 05.07.1994 № 80/94-ВР // Офіційний вебпортал парламенту України. Законодавство України. – Режим доступа: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80/94-%D0%B2%D1%80#Text>. – Дата доступа: 20.03.2021.

3. Назарова, А. П. Криптографические методы защиты информации / А. П. Назарова // Перспективы развития информационных технологий. – 2014. – № 19. – Режим доступа : <https://cyberleninka.ru/article/n/kriptograficheskie-metody-zaschity-informatsii>. – Дата доступа : 20.03.2021.

Ястремская А. Л., студентка гр.1772-П
Научный руководитель – **Можяева Л. Е.**, ст. преподаватель
Гомельский филиал Учреждения образования Федерации профсоюзов Беларуси
«Международный университет «МИТСО»
(г. Гомель, Республика Беларусь)

РОЛЬ ОРГАНОВ ПРОКУРАТУРЫ В ОБЕСПЕЧЕНИИ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ЗАЩИТЫ ДЕТЕЙ В НЕБЛАГОПОЛУЧНЫХ СЕМЬЯХ

Система правоохранительных органов является достаточно сложной и разветвленной. Одно из важнейших мест в ней занимает прокуратура, как орган высшего надзора за точным и единообразным исполнением законов. Прокуратура направляет свою деятельность на укрепление законности и правопорядка, охрану прав и законных интересов граждан, на воспитание граждан в духе добросовестного исполнения своих конституционных обязанностей, а её надзорная деятельность имеет решающее значение для взаимоотношений с другими властными органами. Она способствует взаимодействию ветвей власти, их согласованному функционированию.

Одним из направлений прокурорского надзора является надзор за исполнением Декрета Президента Республики Беларусь «О дополнительных мерах по государственной защите детей в неблагополучных семьях» от 24 ноября 2006 года № 18 (далее – Декрет № 18) [1]. Органами прокуратуры ведется активная работа в данном направлении, в частности, за исполнением положений о трудоустройстве обязанных лиц. Так, к примеру, в соответствии с Декретом №18 на территории Гомельского района трудоустроено 127 лиц, обязанных возмещать ежемесячные расходы на содержание несовершеннолетних детей (за аналогичный период прошлого года – 141).

За 2020 год обязанными лицами возмещено 21 854,20 рублей, при остатке задолженности 1 274 025,18 рублей, что составило 58,3% (аналогичный период прошлого года 95 337 рублей или 57,9%). Следует отметить, что процент возмещаемости расходов обязанными лицами, трудоустроенных на территории Гомельского района на протяжении последних лет остается одним из самых низких в области.

В 2020 году в Гомельском районе 15 лиц систематически не выплачивали расходы (13 лиц в 2019 году), вместе с тем, к уголовной ответственности привлечено лишь 2 из них [2].

Сложившаяся ситуация обусловлена как рядом объективных факторов, так и недостаточной работой всех заинтересованных органов, отсутствием между ними надлежащего взаимодействия.

Нарушения законодательства допускаются как руководством, так и кадровыми службами предприятий, в которых работают обязанные лица.

Например, обязанное лицо Иванова И.И. на основании приказа ОАО «Комбинат «П» трудоустроена животноводом. В период работы на вышеуказанном предприятии последняя с 01.09.2019г. по 31.10.2019 г. умышленно от возмещения расходов уклонялась, за что была привлечена в качестве обвиняемой и с ноября 2019 г. находилась в СИЗО. Приговором суда она признана виновной и ей назначено наказание в виде ареста сроком на 2 месяца. В то же время, еще до вынесения приговора суда, в нарушение требования Декрета №18 и трудового законодательства Иванова И.И. уволена по п. 5 ст. 44 Трудового кодекса Республики Беларусь. Исполнительные листы в отношении последней и сообщение о ее увольнении в отдел образования предприятием направлены только в марте 2020г.

Определенные недоработки отмечаются и при смене места жительства обязанными лицами. При переезде в другой район, область обязанные лица не перетрудоустраиваются по новому месту жительства, а также не выходят на работу по предыдущему месту трудоустройства.

Так, например, обязанное лицо Петрова Н.П. трудоустроена в ОАО «Агрокомбинат «П», однако переехала для постоянного места жительства в Речицкий район, где и была установлена с помощью розыскных мероприятий. Вместе с тем, исполнительное производство в отношении последней находится на исполнении в отделе принудительного исполнения Гомельского района, так как последняя не была уволена с вышеуказанного предприятия и не трудоустроена по новому месту жительства. Учитывая вышеизложенное, последняя не возмещает расходы на содержание детей, находящихся на государственном обеспечении.

Ряд нарушений законодательства встречается и при проверке отдела принудительного исполнения Гомельского района. Так, например, судебными исполнителями не осуществляется контроль за правильностью и своевременностью удержаний из заработной платы и иных доходов по исполнительным документам о взыскании алиментов. Отсутствует системность в работе с должниками, меры по привлечению их к уголовной ответственности принимаются несвоевременно, а в ряде случаев представления в территориальный орган внутренних дел направляются без проведения всех необходимых исполнительных действий и достаточных на то оснований.

Также возникают вопросы при передаче материалов в отношении должников из отдела принудительного исполнения в районный отдел внутренних дел. Сотрудниками территориального органа внутренних дел, в свою очередь, допускаются нарушения законодательства при розыске обязанных лиц и проведении доследственных проверок.

Органы прокуратуры являются центральным звеном правоохранительной системы государства, так как на них возложена функция надзора за точным и единообразным исполнением законодательства. Прокуратура, не вмешиваясь в практическую деятельность тех или иных органов, осуществляет повсеместно надзор за законностью их действий и представляет собой уникальное звено в системе государственного механизма. В связи с этим, для совершенствования прокурорского надзора за исполнением требований Декрета № 18 было бы целесообразным, используя координационные полномочия, предоставленные прокуратуре законом, обязать органы исполнительной власти, принудительного исполнения и органы внутренних дел проводить следующие мероприятия:

- органам внутренних дел совместно с нанимателями организовать контроль за ежедневной явкой обязанных лиц на работу;

- управлению по труду, занятости и социальной защиты с целью трудоустройства административно арестованных обязанных лиц еженедельно предоставлять органам внутренних дел информацию о наличии свободных рабочих мест (вакансий) в организациях, включенных в перечень организаций независимо от форм собственности для трудоустройства обязанных лиц.

Органам принудительного исполнения следует:

- провести сверку исполнительных производств в отношении обязанных лиц, при установлении их места проживания на территории иных районов информировать Гомельский районный исполнительный комитет, нанимателей для решения вопроса о перетрудоустройстве обязанного лица;

- разъяснять должнику его обязанность ежемесячно оплачивать расходы на содержание детей, порядок оплаты, а также предупреждать его об ответственности за

уклонение от оплаты указанных расходов и образовавшейся задолженности, наличии, в том числе, за это уголовной ответственности, о чем отбирать соответствующую расписку;

– осуществлять систематический, а также по информации о не поступлении либо об изменении сумм расходов по содержанию детей, подлежащих взысканию, контроль правильности удержаний из заработной платы и приравненных к ней доходов должника.

В заключении стоило бы отметить, что органы прокуратуры в данной области осуществляет надзор, прежде всего, по двум направлениям – за юридическими лицами, обеспечивающих трудоустройство обязанному лицу, и за органами ОПИ, это необходимо прежде всего, для выявления и устранения недостатков при осуществлении исполнительного производства, а также соблюдение законодательства, в частности Декрета № 18.

Список использованных источников

1. «О дополнительных мерах по государственной защите детей в неблагополучных семьях»: Декрет Президента Республики Беларусь от № 18 от 24 ноября 2006 года (в ред. Декрета Президента Республики Беларусь от 27.06.2011 № 6) // ЭТАЛОН. Законодательство Республики Беларусь / Нац. центр правовой информ. Республики Беларусь. – Минск, 2021.

2. Архив прокуратуры Гомельского района за 2020 год. – Информация об обязанных лицах и возмещении ими расходов в Гомельском района за период 2020 года.

Коротченко Е. Л., студентка гр. П-33

Научный руководитель – **Ковалева Н. П.**, старший преподаватель
Гомельский государственный университет имени Франциска Скорины
(г. Гомель, Республика Беларусь)

ВИНДИКАЦИОННЫЙ ИСК КАК ВЕЩНО-ПРАВОВОЙ СПОСОБ ЗАЩИТЫ ПРАВА СОБСТВЕННОСТИ

Среди основных гражданско-правовых способов защиты права собственности особое место занимает виндикация, поскольку она обеспечивает неприкосновенность собственности от незаконного завладения. Однако в любой защите существуют определенные условия для ее применения. Исходя из судебной практики, виндикационный иск является одним из наиболее распространенных способов защиты вещных прав. Статье 282 Гражданского Кодекса Республики Беларусь (далее – ГК) закреплено, что «собственник вправе истребовать своё имущество из чужого незаконного владения» [1], т. е. предъявить виндикационный иск. Такой иск вправе предъявить собственник имущества, выступающий в роли: физического лица; юридического лица, основанного на праве частной собственности; государства или его административно-территориальной единицы; лица, владеющего имуществом на праве хозяйственного ведения, оперативного управления, пожизненного наследуемого владения либо по иному другому основанию, предусмотренному законодательством или договором (ст. 268 ГК) [1].

Законодательством предусмотрено, что для предъявления и удовлетворения виндикационного иска необходимо одновременное наличие следующих условий:

- 1) во – первых, данные правоотношения должно быть внедоговорным;
- 2) во – вторых, предметом должно выступать само требование о возврате того самого имущества, которое было изъято из владения собственника (т.е. индивидуально-

определенного) и у собственника (истца) имеются неоспоримые доказательства того, что именно он является собственником изъятой вещи;

3) в – третьих, незаконный владелец должен является недобросовестным, в силу части 2 статьи 284 ГК [1], так как в данном случае собственник вправе потребовать все доходы, которые лицо извлекло или могло было извлечь за все время незаконного владения;

4) в – четвертых, в силу статьи 283 ГК вещь выбыла из владения собственника против его воли «собственник, независимо от возражения ответчика о том, что он является добросовестным приобретателем, имеет право истребования своего имущества из чужого незаконного владения, если докажет факт выбытия имущества из его владения против его воли»;

б) в – пятых вещь сохранена для возможности ее истребования в натуре и не истек срок исковой давности (3 года).

Вопрос ответственности незаконного владельца за повреждение или уничтожение имущества собственника решается исходя из установления добросовестности или недобросовестности владельца.

Отметим следующее, виндикационный иск представляет собой иск об истребовании вещи невладеющим собственником у владеющего несобственника, в конечном итоге которого является защита прав собственника (или титульного владельца) имущества.

Несмотря на весьма длинную историю института виндикации и на хорошую практическую изученность, споры об истребовании имущества из чужого незаконного владения, как правило, представляют определенную сложность при их рассмотрении.

Список использованных источников

1. Гражданский кодекс Республики Беларусь: Кодекс Респ. Беларусь, 7 декабря 1998г. №218-З : принят Палатой представителей 28 октября 1998 г. : одобр. Советом Респ. 19 ноября 1998 г. : в ред. Закона Респ. Беларусь от 18.12.2019 г. [Электронный ресурс] // ЭТАЛОН. Законодательство Республики Беларусь / Нац. центр правовой информ. Респ.Беларусь. – Минск, 2021.

Резник Е. А., студентка гр. ЭМ-31

Научный руководитель – **Рутман Е. Я.**, старший преподаватель
Барановичский государственный университет (г. Барановичи, Беларусь)

ДОГОВОР КОНТРАКТАЦИИ: НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ

В условиях развивающихся рыночных отношений появляются новые виды товаров и услуг, что требует постоянного развития правовой системы, но есть и другая сторона этой ситуации, она становится менее информированной о популярных видах договоров, один из таких видов – договор контрактации. Договор контрактации является одним из видов договора купли-продажи, который призван регулировать отношения, связанные с закупками у сельскохозяйственных организаций и крестьянских (фермерских) хозяйств выращиваемой, либо производимой ими сельскохозяйственной продукцией. В то же время его содержание также охватывается понятием договора поставки, и поэтому договор контрактации можно считать разновидностью договора поставки.

Договор имеет сложный и длительный путь исторического развития как самостоятельный институт гражданского права. С середины XX века становлением и развитием договора подряда занимались такие ученые-правоведы, как Б. А. Лисковец, Г. Н. Полянская, С. М. Лурье [3, с. 79]. Договор контрактации в советский период истории, в отличие от настоящего времени, считался особым видом договора поставки. В течение нескольких десятилетий этот договор традиционно закреплялся в советском законодательстве только для продажи сельскохозяйственной продукции.

В соответствии со ст. 505 Гражданского кодекса Республики Беларусь (далее – ГК) договор контрактации – это соглашение, по которому производитель сельскохозяйственной продукции обязуется передать выращенную (произведенную) им сельскохозяйственную продукцию лицу, осуществляющему закупки такой продукции для переработки или продажи (заготовителю) [2].

Предметом договора является сельскохозяйственная продукция, которая непосредственно выращивается в хозяйстве у продавца. В настоящее время вопрос о том, что именно может быть предметом договора: будущая или существующая продукция, данный вопрос достаточно актуален. Многие ученые придерживаются мнения, что предметом договора может быть только будущая продукция, что, на наш взгляд, вполне обоснованно.

Специфика договора контрактации заключается в том, что при производстве сельскохозяйственной продукции производитель является экономически более слабой стороной, так как успешная реализация договора во многом зависит от факторов внешней среды, погодных условий, хранения продукции и других событий, которые могут привести к порче продукции. Именно поэтому данный договор очень важен в настоящее время, так как имеет основной целью повышение уровня правовой защиты производителя-продавца, приравнивая при этом его экономические возможности к возможностям покупателя. Наличие обстоятельств непреодолимой силы, а также вина изготовителя учитываются при определении его ответственности. Так, на практике встречаются случаи, когда суд устанавливает, что на момент заключения договора производитель уже знал о неблагоприятных погодных условиях и ожидаемом снижении урожайности. На основании этого делается вывод о наличии вины в действиях изготовителя и, как следствие, последний несет ответственность за неисполнение обязательства. Однако производитель должен доказать, что невыполненные обязательства стали следствием непреодолимой силы. Доказательства должны реально указывать на причинно-следственную связь между гибелью урожая и данными обстоятельствами.

По договору контрактации нельзя продавать приобретенную готовую продукцию, которая не была выращена производителем в собственном производстве или хозяйстве. Но из анализа статьи ГК Республики Беларусь нельзя сделать вывод о том, что договор контрактации не имеет правовых последствий до момента производства урожая, ведь здесь соблюдается главное условие – производитель вырастит сельскохозяйственную продукцию, а не совершит его закупку [1, с. 139]. Однако возникает вопрос, может ли производитель не самостоятельно выращивать сельскохозяйственную продукцию, но в своем хозяйстве. Думаем, что может, так как условие того, что продукция будет выращена (произведена) им соблюдается, независимо от того, какими способами и методами он это делает.

На наш взгляд, можно говорить и о другом случае, когда возникают договорные отношения. Например, когда производитель не только выращивает, но и сам перерабатывает такие продукты, а затем продает их. В законе четко прописано, что заготовитель имеет право перерабатывать или продавать приобретенный товар, что не говорится про производителя. Покупатель не может приобретать сельскохозяйственную продукцию для личного

использования, не связанного с переработкой или продажей, и регулировать эти действия договором контрактации. Например, если производитель поставляет продукцию, произведенную в результате переработки выращенных им материалов, то данный договор может считаться контрактацией.

В определенных вариантах фиксировалось, что производителю необходимо быть осмотрительным и осуществлять необходимые мероприятия по хранению урожая. Если это условие не выполняется, то нельзя говорить об освобождении производителя от ответственности в связи с непреодолимой силой.

Таким образом, представляется целесообразным уточнить положения ГК, определяющие сущность договора контрактации, а именно четко сопоставить момент заключения договора с моментом производства будущей продукции, подлежащей выращиванию производителем.

Государство должно стимулировать данную сферу не только субсидированием производителей, выдачей кредитов под низкий процент таким предприятиям, но и предоставлением различного рода преференций производителям. Например, взять на себя часть расходов по закупке и транспортировке продукции.

Кроме того, стоит отметить, что необходимо конкретизировать предмет договора, указав только будущую продукцию. Отсутствие правового регулирования, а также в определенном смысле отсутствие ясности в предмете договора приводит к противоречиям в судебной практике. С помощью этих мер можно будет создать единую систему правоприменительной практики, которая позволит устранить противоречия в отношениях между производителем и заготовителем по договору контрактации.

Список использованных источников

1. Вабищевич, С.С. Гражданское право. Особенная часть: учеб. пособие / И.А.Маньковский, С.С. Вабищевич. Минск: Адукацыя і выхаванне, 2013. – 368 с.

2. Гражданский кодекс Республики Беларусь [Электронный ресурс]: 7 декабря 1998 г. №218-З: принят Палатой представителей 28 октября 1998 г.: одобрен Советом Респ. 19 ноября 1998 г.: в ред. Закона Респ. Беларусь от 4 мая 2019 г. № 185-З // ЭТАЛОН. Законодательство Респ. Беларусь / Нац. Центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2021.

3. Скаяева, С.Р. Историко-правовой аспект законодательного регулирования договора контрактации в России / С.Р. Скаяева //Вестник Северо-Осетинского государственного университета имени К. Л. Хетагурова. 2010. – 256 с.

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ГУМАНІТАРНОГО РОЗВИТКУ
СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА**

***THE PROTECTION PROBLEMS OF THE HUMAN RIGHTS AND
FREEDOMS***

ПІДСЕКЦІЯ – МОВОЗНАВСТВО

SUBSECTION - LANGUAGE STUDIES

Буряк А. П., здобувачка вищої освіти 2 курсу, група ОА-191
Науковий керівник – **Гаценко І. О.**, к.філол.н., доцент
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

ПОПУЛЯРИЗАЦІЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ

Сьогодні соціальні мережі починають витісняти всі інші види комунікацій. Щороку кількість користувачів соціальних мереж невідомо росте. За даними організації The Statistics Portal, до 2025 року вона складе понад 4,4 мільярда осіб, що дорівнюватиме приблизно половині світового населення [1]. Зважаючи на це, дуже гостро постає питання щодо того, якою мовою будуть спілкуватися всі ці люди.

У порівнянні з російською та англійською мовами українська знаходиться у найгіршому становищі. За статистикою лише кожен шостий пост написаний українською мовою, те саме стосується й кількості акаунтів, які ведуться українською мовою. Що найгірше, охоплення українських постів в середньому менше, ніж російських [2]. Як наслідок, це сприяє формуванню стереотипів щодо використання української мови в соціальних мережах. Більшість користувачів вважають, що в українських блогерів менше охоплення, суржик – це прикольно, і, якщо писатимуть російською, то матимуть більшу аудиторію. У таких умовах гостро постає питання популяризації української мови в соціальних мережах.

Незважаючи на те, що користувачами соціальних мереж є не лише молодь, а й дорослі, активним веденням акаунтів займаються перші. Саме на молодь покладено завдання щодо поширення української мови. Вагомий внесок у виконання цього завдання зробили такі відомі блогери, як Данило Гайдамаха (перший український блогер, чия аудиторія в TikTok склала понад 100 тисяч підписників) та Уляна Станіславська (акторка та блогерка, яка пропагує відмову від суржика на користь чистої української мови, аудиторія Уляни складає 439 тисяч підписників).

Більше за все у популяризації української мови просунувся відомий відеоблогер Андрій Шимановський. Що цікаво, у популяризації української мови хлопець вбачає мету свого життя. Разом зі створенням відео рідною мовою він також займається проведенням

авторських курсів. Таким чином Андрій Шимановський допомагає людям покращити рідну мову та спонукає використовувати літературну українську в повсякденному житті [3].

Поряд з молоддю популяризацією нашої мови займаються й інші лідери думок, які мають акаунти в соціальних мережах: журналісти, актори, співаки, політичні діячі. Як зазначала Ірина Марченко (кандидатка філологічних наук та викладачка української мови й стилістики в Інституті журналістики КНУ імені Тараса Шевченка), сучасна молодь бере приклад з лідерів думок [4]. Саме тому останні мають слідкувати за своїм мовленням: не вживати сленгову лексику, дотримуватися правил вживання української та уникати нехарактерних для нашої мови скорочень.

Однак поширення української мови в соціальних мережах відбувається повільніше, ніж російської чи англійської. Насамперед це пов'язано з поширенням самої мережі на території України. Візьмемо за приклад Instagram. Створена у США, вона спершу поширилася у Росії й вже потім дійшла до нас. Розв'язати цю проблему можна, якщо почати користуватися суто українськими мережами [5]. Таким чином можна успішно популяризувати нашу мову серед українців. Це є дуже актуальним питанням сьогодення, адже не всі громадяни України спілкуються державною мовою. Але це не означає, що потрібно відмовитися від користування іноземними мережами, досить лише використовувати рідну мову при веденні власного акаунту або у спілкуванні з іншими користувачами.

Сьогодні популяризація української мови у соціальних мережах покладена насамперед на плечі молоді. Але не всі розуміють важливість використання рідної мови в повсякденному житті. Така позиція громадян суттєво впливає на швидкість поширення української. З усім тим кількість громадян України з активною життєвою позицією щороку збільшується, що дає надію на прискорення процесу популяризації української мови в соціальних мережах.

Список використаних джерел

1. Social Media & User-Generated Content [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.statista.com/markets/424/topic/540/social-media-user-generated-content/#overview>.
2. Українська мова у соцмережах: оцінка вживання [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://ukrcontent.com/reports/ukrainska-mova-u-socmerezah-ocinka-vzhivannya.html>.
3. Українська мова як життєва місія. Як відеоблогер у TikTok популяризує її серед молоді? [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.radiosvoboda.org/a/tiktok-i-popularizacija-ukrajinskoji-movy/31091727.html>.
4. «Стильно все писати з маленької літери»: як соціальні мережі змінюють українську мову [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://hromadske.ua/posts/stilno-vse-pisati-z-malenkoji-literi-yak-socialni-merezhi-zminyuyut-ukrayinsku-movu>.
5. Мова українських блогерів у соціальній мережі Інстаграм [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://philology.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/03/Bloher-INSTAGRAM.pdf>.

Бердник С.С., здобувачка вищої освіти 2 курсу, група КЮ-191
Науковий керівник – **Гаценко І. О.**, к.філол.н., доцент
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

МОВА ПРАВА: СТИЛІ ТА ПРОБЛЕМАТИКА

В Україні сьогодні система юридичної освіти потребує реформування, оскільки постійно змінюється відповідно до державно-правових, політичних, економічних та культурно-освітніх суспільних потреб. Нові вимоги до рівня підготовки фахівців у сфері права у закладах вищої освіти зумовлені створенням дієвої системи правового забезпечення в різних сферах суспільного життя, удосконаленням нормотворчої, правоохоронної та правозастосовної діяльності. Набуття фахово-лінгвістичних компетентностей у процесі підготовки майбутніх правників у сучасних умовах суттєво ускладнюються у зв'язку з трансформацією суспільно значущих і взаємопов'язаних процесів (таких, як сфера правового регулювання, поява нових галузей права і законодавства, поява нових дефініцій права, наявність значних мовних проблем у сфері сучасної правової комунікації).

У професіограмі фахівця у сфері права перелік необхідних мовних компетентностей досить великий. Для ефективного виконання своїх повноважень фахівець у сфері права сьогодні повинен мати вагому теоретичну і практичну мовну підготовку, володіти значними мовними сучасними навичками, які відрізняються певним ступенем складності: від простих, механічних (правильне і грамотне оформлення документів, літературний стиль мови) до більш складних, творчих, що формуються на основі різних науково-дослідницьких і творчих дій (індукції, дедукції, синтезу, аналізу, порівняння, моделювання та ін.).

Слід погодитися з думкою Н.В. Артикуцої, що мова права - це цілісна комунікативно-галузева підсистема літературної мови з певним набором характерних лінгвостилістичних і структурно-жанрових ознак, що зумовлено специфікою правової сфери та комунікативно-професійними потребами в ній. Мова права, як досить важлива мовна комунікація, привертає увагу науковців і практичних працівників, а саме: мовознавців, правознавців, істориків, лексикографів, редакторів, експертів, програмістів тощо [1, с. 23].

Основними завданнями юридичної стилістики як підгалузі юридичної лінгвістики є дослідження елементів стилістичного юридичного мовлення всіх рівнів мови, а саме: семантики, фразеології, лексики, синтаксису; аналіз особливостей використання мовних засобів у певному різновиді правничої мови; дослідження нормативно-правових актів і визначення кожного жанру; вироблення певних пропозицій щодо використання мовних елементів залежно від змісту й обсягу висловлювання.

Мова права забезпечується різними засобами функціональних стилів, а саме: офіційно-діловий, що застосовується у внутрішньому та міжнародному законодавстві, правозастосуванні, судовому процесі, нотаріаті, діловодстві; науковий, що застосовується у сфері юридичної науки й освіти, публіцистичний, що використовується у засобах масової інформації, правовій освіті населення, судових дебатах, та розмовний, що застосовується у сфері неофіційного професійного спілкування правників. Саме ці основні різновиди юридичної мови поділяються на підстили.

Офіційно-діловий стиль юридичного мовлення, що відображається у текстах юридичних документів, визначається сукупністю таких основних стильових ознак: офіційність, визначеність, точність, однозначність, зрозумілість, повнота змісту, логічна послідовність, аргументованість, суворота нормативність на всіх мовних рівнях, безособовість, узагальненість, стилістична однорідність, емоційно-експресивна нейтральність, відсутність образності та індивідуально-авторських рис [1, с. 24].

Науковий стиль характеризується наступними підстилями: власне науковий, що використовується у монографіях, дисертаціях, наукових статтях, доповідях, повідомленнях, рецензіях, відгуках, анотаціях, тезах тощо; навчально-науковий, що використовується у підручниках, посібниках, лекціях, методичних вказівках та рекомендаціях тощо; науково-популярний, що застосовується в юридичних енциклопедіях, довідниках для населення, науково-популярних творах тощо. Метою науково-популярних текстів є популяризація наукових знань, що містять різноманітні публіцистичні та риторичні засоби і прийоми. Мова наукового твору відображає особистість автора, а також його індивідуальні мовленнєві особливості [2, с. 115].

Публіцистичний стиль як один із видів юридичної мови використовується у юридичній періодиці, а саме газетах, журналах, теле- і радіопрограмах юридичного спрямування, у публічних промовах, правових дискусіях, судових дебатах, під час масових заходів тощо. У публіцистично-правових творах акцентується увага на сучасних правових проблемах суспільства, робиться певна правова оцінка фактам, що мають важливе значення для суспільства. Правова публіцистика є важливим засобом правового виховання громадян, формування та узагальнення громадсько-правової думки, правових поглядів та уявлень людей у розбудові правової соціальної держави.

Основною функцією розмовного стилю у юридичній мові є комунікативна, що реалізується у двох видах усного професійного спілкування - офіційному та неофіційному. Офіційне усне спілкування реалізується у процесі ділових зустрічей, нарад, переговорів, круглих столів та потребує поєднання елементів інших стилів юридичної мови (наукового та офіційно-ділового). Неофіційне спілкування є індивідуально адресованим, а тому характеризує такі специфічні ознаки розмовного стилю, як непідготовленість, ситуативність, демократизм у спілкуванні, свобода при висловленні думок та почуттів, неповнота або надлишковість мовних засобів, експресивно-емоційна насиченість, суб'єктивність [1, с. 25].

Отже, висококваліфікований і конкурентоспроможний фахівець у сфері права повинен володіти такими мовними компетентностями, як складання й написання правових документів різних жанрів; тлумачення правових норм законів та підзаконних нормативно-правових актів; обґрунтування юридичних висновків, пропозицій, рекомендацій; аналіз законодавчих текстів та їх експертиза; розроблення й написання законопроектів, усне юридичне мовлення з дотриманням норм ділового етикету і культури професійного спілкування; інтерв'ювання та консультування клієнта; ведення діалогу й аргументування під час судових дебатів; публічного виступу в судах та інших органах; ділового листування та інші.

Список використаних джерел

1. Артикуца Н. В. Мова права і юридична термінологія: навчальний посібник. 2-ге вид., змін, і доп. Київ: Стилос, 2004. 277 с.
2. Баранник Д. Х. Мова нормативно-правових актів і система функціональних стилів літературної мови. *Право і лінгвістика*. У двох частинах. Частина 2. Сімферополь, 2003. С. 115–118.

Візір А. І., здобувачка вищої освіти 2 курсу, група КЮ-191
Науковий керівник – **Гаценко І. О.**, к.філол.н., доцент
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

ДАЛЕКТИ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Актуальність цієї теми полягає у визначенні поняття «діалектологія», а також тлумаченні діалектів різних регіонів України. Оскільки територіальні діалекти й зараз залишаються одними із джерел збагачення лексики української мови і використовуються у творах сучасної літератури, їх визначення є дуже важливим.

Мова творів українських письменників часто відображала місцевості, звідки вони походили. Тому з погляду норм сучасної української літературної мови в художніх творах усіх українських класиків від І. Котляревського, М. Коцюбинського, Лесі Українки до сучасних Ю. Винничука, М. Матіос є певна частка діалектних слів та висловів. Загалом, діалектизми використовуються й письменниками як спеціальний стилістичний засіб для передачі місцевого колориту.

Термін «діалектологія» (від грец. «діалектос» – наріччя, «логос» – слово, вчення) – це розділ мовознавства, який вивчає діалектичну мову, її територіальну диференціацію, історію формування лексичних утворень і окремих мовних явищ. Крім цього, діалекти виділяються на всіх рівнях мови – акцентуаційному, фонетичному, словотвірному, фразеологічному, лексичному та граматичному. Діалектологія має надзвичайно важливе значення для розвитку лінгвістики й інших галузей знань [1, с.16].

Крім того, є певні групування діалектів української мови: південно-східне, північне (поліське) та південно-західне. Північно-східне (частина Київської, Одеської та Сумської областей, Полтавська, Черкаська, Харківська, Луганська, Донецька, Дніпропетровська, Запорізька, Миколаївська і Херсонська області); Південно-західне (охоплює частину Київської та Одеської областей, Вінницьку, Хмельницьку, Чернівецьку, Закарпатську, Львівську, Івано-Франківську і Тернопільську області); Північне (охоплює північ Сумської і Київської областей, Чернігівську, Житомирську, Рівненську і Волинську області). Кожне з них, у свою чергу, поділяється на говірки. [2, с.18].

Діалектна лексика охоплює слова, вживання яких обмежене певною територією, наприклад: глива – груша, клювак – дятел, ляскавиця – грім (північні говори); банітувати-ляяти, крумплі – картопля, маржина – худоба (південно-західне наріччя); кабиця – літня піч (південно-східні говори). До діалектної лексики належать слова, словосполучення, властиві певним територіальним діалектам української мови. У межах територіальних діалектів, до складу яких уходять вужчі регіональні утворення – говори і говірки, функціонують відмінні від закріплених у літературно-нормативному вживанні слова. До них належать назви предметів домашнього побуту, об'єктів рослинного і тваринного світу, продуктів сільського виробництва і народних промислів та ремесла, об'єктів навколишнього природного середовища, понять, пов'язаних із народними звичаями, віруваннями, обрядами тощо [2, с.110].

Так, у південно-східному наріччі поширені слова: пшеничка – кукурудза, слабій – хворий, хупавий – красивий, ясниця – веселка, у південно-західному – гостинець – шлях, чічка – квітка. Наприклад, словники східних говірок визначають свої діалекти: «башмаки» – взуття вище кісточок на шнурках; черевики або м'яке селянське взуття, виплетене з лика; «бедровки» – колготки із синтетичного еластичного волокна із заниженою лінією талії; «безболка» – легкий картуз з довгим козирком; «безкозирка» – кашкет без козирка, який носять моряки; «безрозмерки» – колготки з синтетичного еластичного волокна [3, с.18].

Північно-східні діалекти, зокрема в місті Харків, можуть здивувати. Так, заряд із чорнилом для кулькової ручки тут називають «ампулки», плічки для одягу – «тремпель». Істинно харківським вважають слово «сявка», яке вживають у значенні «хуліган». Лезо бритвиназивають «чинкою», а блискавку на одязі – «змійкою». А ось мешканці Донбасу наполягають, що слово «тормозок», яким у багатьох регіонах країни називають перекус, походить від «пригальмувати і поїсти». Ще одне популярне донбаське слово «лайба», по-донецьки – велосипед.

Південно-західний говір, на думку істинних галичан, – це чиста українська мова з мінімальним запозиченням польської, німецької та угорської. Праска тут називається «залізком» або «железком». «Варити в баняхах зупу і драглі з когута» означає варити в каstrулях суп і холодець з півня, застеляти столи «обрусом» – скатерттинами, а «канани» – це дивани. Газдині (тобто господині) завішують вікна фіранками (занавісками), смажать на пательні плячки з бульби (деруни на сковорідці), вкривають своїх благовірних теплими коциками (ковдрами), сидять у зручному фотелі (кріслі), роблять «фризуру» (зачіску) та насмаровують писк (фарбують губи), а потім йдуть на дефіляду (гулянку). Не випадково в цьому регіоні нерідко обожнюють людей. Так, «велетами» називають давніх міфічних людей велетенського зросту; «віжлун» – це людина, яка може передбачати майбутнє; градівник [4, с.25].

На Буковині також збереглися певні діалекти: афени – чорниці, баєр – кольоровий шнурок для одягу, балая – назва корови, бануш – мамалига зварена на сметані, барда – теслярська сокира [5, с.14].

Отже, можна зробити висновок, що лексичні діалекти – це слова, поширені на певній території України. Діалекти можна знайти у творах українських письменників, словниках та наукових працях. Кожен регіональний діалект має свої різноманітні особливості, які допомагають ознайомитися з історією та етносом нашої країни.

Список використаних джерел

1. Торчинська Н. М. Українська діалектологія: навчальний посібник /Хмельницький, 2017. 158 с.
 2. Сердега Р. Л. Українська діалектологія: навчальний посібник / ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2011. 156 с.
 3. Березовська Г. Г. Словник назводягу та взуття у східноподільських говірках. Умань: Уманське комунальне видавничо-поліграфічне підприємство, 2010. 348 с.
 4. Глуховцева К. З народного джерела: говори української мови / К.: ТОВ «Праймдрук», 2012. 79 с.
 5. Науковий вісник Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича: Збірник наукових праць. Випуск 428-429: Слов'янська філологія / наук. ред. Бунчук Б.І. Чернівці: Рута, 2008. 350 с.
-

Гришко І. Г., здобувачка вищої освіти 2 курсу, група МР-191
Науковий керівник – Гаценко І. О., к.філол.н., доцент
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

ІНТЕРНЕТ-СЛЕНГ

У сучасній українській літературній мові інтернет-сленг як тенденція набуває дедалі більшої ваги. Все більше дослідників приваблює словниковий запас різних соціальних груп. Мова молоді зазнає особливо швидких змін та доповнень, оскільки молоді люди запозичують занадто багато «модного словника», що робить мову інтернет-середовища більш заплутаною. Більшість запозичень відбувається у популярних соціальних мережах (Facebook, Instagram тощо), численних реаліті-шоу, ситкомів, медіа та комп'ютерних іграх, що ілюструє активну пропаганду американського способу життя та мислення.

Інтернет-сленг – це жаргон, який використовується під час спілкування через комп'ютерні мережі, у першу чергу, через найбільшу з них – Інтернет. На сьогодні точне визначення цього поняття сформулювати неможливо через те, що мережевий сленг постійно змінюється, як і його тенденції. Один з найпопулярніших прикладів мережевого жаргону – «ЛОЛ» (англ. LOL), що означає «смій, веселоці». Найчастіше ці слова або вирази використовуються для скорочення повних слів і пропозицій. Так, щоб позначити небажання читати довгий текст, можна використовувати аббревіатуру. Мережевий жаргон став популярний разом з розвитком соціальних мереж і ігрових платформ (деякі використовують сленг для задоволення, а деякі навіть в реальному житті). Згідно з дослідженнями, основною причиною використання мережевого сленгу є полегшення спілкування і набору букв. Це дозволяє економити час і збільшувати швидкість читання[1].

Таким чином, бажання бути «у тренді» стало запорукою поведінки і, зрештою, керує прагненням молоді вільно володіти інтернет-сленгом. Тому вивчення цього шару лексики сучасної української мови в наш час стає досить актуальним, оскільки так звана асиміляція англіцизмів в національній мові спричиняє певні труднощі під час перекладу та вживання, тому що такі слова ще не зафіксовані в словниках, що говорить про проблеми із систематизацією та кодифікацією лексем молодіжного сленгу у національній мові. Часто мова молоді не розуміється іншими частинами суспільства, що стимулює тенденцію активних досліджень та вивчень інтернет-сленгу як яскравого і самобутнього явища.

Лінгвісти з багатьох країн світу багато років активно вивчають соціальні діалекти, професійний жаргон та молодіжні сленги, адже ці соціальні групи швидко поповнюють словниковий запас новими лексемами одночасно з появою нових реалій чи тенденцій сучасного суспільства. Ці лексеми також мають такі характеристики: надмірна представленість, образність, вульгарність. Нові лексеми потребують детального вивчення, систематизації та кодифікації з наступним складанням сучасних словників молодіжного сленгу [2].

Існують різні думки щодо походження сленгу. Деякі мовознавці, у тому числі Ірина Щур, вважають, що комп'ютерна термінологія з'явилася одночасно з розповсюдженням мкомп'ютерів у США в середині 20 століття. Інші вважають, що комп'ютерна мова – це окрема мова, яка з'явилася лише в 1960-х. і пов'язують цей процес з так званою «епохою мікрокомп'ютерів». Після 1995 року операційна система Windows надійшла у продаж, і з'явилася чергова «манія» до нових слів та висловів. Це призвело до "масового напливу" користувачів, які виконували подвійні функції: по-перше, ввели нові поняття в комп'ютерну мову, а по-друге, сприяли популяризації мови комп'ютерних концепцій. Молодіжна комп'ютерна лексика містить багато англійських слів, які часто переробляються або

навмисно деформуються. Так, термін *шутер* (стрілянина) походить від англійського *shoot* – *стріляти*; *ахакнути* та іменник *хакер* – від *hack* – *розбивати*[2].

Існує очевидна потреба у розмежуванні понять "жаргон" та "сленг" – наголошує Л. Ставицька, зауважуючи, що жаргон «історично вказує на обмеженість групи його носіїв, а також на вузькість семантичного поля лексичних одиниць». Натомість «мовне середовище спілкування великої кількості людей, яке відрізняється від мовної норми, отримало найменування “сленг”» [3].

Часто дослідники соціальних діалектів поділяють сленг на два типи:

- загальний (просторічна лексика, яка не обмежена у своєму використанні рамками яких-небудь професійних або соціальних діалектів);
- спеціальний (сленги військових, студентів, музикантів, спортсменів тощо)[4].

Основними ознаками сленгу дослідники називають такі:

- швидкоплинність
- невизначеність
- неформальність
- підвладність мові
- нестабільність
- опозиція до офіційного стилю[4].

Отже, підсумовуючи вищесказане, можна зробити висновок, що інтернет-сленг є цікавим матеріалом для вивчення процесу словотворення, оскільки поєднує загальномовні тенденції з видатною особистісною творчістю у галузі усного та писемного жанрів, яка сформувалася та динамічно розвивається в Інтернеті. Через новизну цього явища та швидкість його виникнення сленгові термінологія дозволяє розглянути весь процес окремого слова від його появи до зникнення, щоб зрозуміти закономірності розвитку та функціональності нової української мовної підсистеми.

Список використаних джерел

1. Don't be 404, know the tech slang URL: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/technology/7775013.stm>
2. «Особливості перекладу англійських лексем молодіжного сленгу українською мовою» URL: <https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwjT-cWQh7fvAhWqyYUKHdHjA5IQFjADegQIBhAD&url=https%3A%2F%2Flingua.lnu.edu.ua%2Fwp-content%2Fuploads%2F2020%2F04%2FKonkursnarobota-PEREKLAD-SLENHU.pdf&usq=AOvVaw3FNklda4pvyq0w-HvZa0-6>
3. Ставицька Л. Арго, жаргон, сленг: соціальна диференціація української мови. *Південний архів: філологічні науки*. Херсон: Видавництво Херсонського державного університету, 2003. Вип. 21. С. 93 – 98.
4. Грабовий П. Молодіжний сленг у системі соціолектів сучасної української мови URL: <http://litmisto.org.ua/?p=7963>.

Задосенко А., студентка I курсу теоретичного відділу
Наукові керівники – **Жукова Н. С.**, завідувачка денним відділом,
викладач української мови та літератури;
Лісничка Л. Г., викладач-методист вищої категорії;
Фень О. М., викладач музично -теоретичних дисциплін.
*Комунальний заклад «Чернігівський фаховий музичний коледж
ім. Левка Ревуцького» (м. Чернігів, Україна)*

ЛЕСЯ УКРАЇНКА ТА ЇЇ ТВОРЧИСТЬ МУЗИЦІ

Актуальність роботи. 2021 року відзначається 150-річчя з дня народження Лесі Українки. Уся українська еліта поставила перед собою завдання переглянути і по - новому проаналізувати життя та творчість геніальної поетеси. Музикантам теж дуже цікаво зрозуміти поезію Лесі Українки, осягнути її глибше, бо з дитинства ця дівчина проявила великі здібності у сфері музики: мала ідеальний слух, талановито грала на фортепіано та створювала музичні твори.

Вплив музики на її творчість величезний. Протягом усього життя саме це мистецтво бриніло у її серці, відкривало двері таємного внутрішнього світу Лесі та було найлегшим способом вираження невинних емоцій. Уже назви віршів красномовно свідчать про музично – поетичну природу її поезій: «Мелодії», «Ритми», «Сім струн», «Романс», «Лісова пісня»...

Ступінь наукової розробки. Тематика про розвиток української культури та її просвітелів тільки починає розвиватися на повну силу. Багато чого ми ще не знаємо про багатьох героїв нашої країни, тому досліджуємо документи, перечитуємо твори, переглядаємо світлина, щоб вивчити їх творчість, по-новому осмислити їх учинки та думки.

Ми знаємо Лесю Українку як геніальну особистість кінця XIX – початку XX ст. Вона одна з найкращих митців свого часу. Але мало хто знає, що справжня захисниця української культури навчалася грати не тільки на фортепіано та органі, а ще й на бандурі, писала музичні твори, імпровізувала. Якби не хвороба, не відомо, чи не стала б вона геніальним композитором? Леся була дуже здібною та багатогранною особистістю.

Метою роботи — дослідити зв'язок Лесі Українки з музикою;

дізнатися причини того, що завадило їй стати блискучим музикантом; познайомитися із композиторами, які мали своє особливе бачення її творів, яких поетеса надихала своєю творчістю на створення музичних шедеврів; проаналізувати романи, які були написані на слова Лесі Українки.

Сутність дослідження. Ім'я Лесі Українки навечно закарбоване в пам'яті українського народу, її творчість завжди була і буде цікавою як для науковців - філологів, істориків, музикантів, так і для пересічного українця, бо ця мужня жінка – одна із найкращих поетес України.

Змалечку дівчина пристрасно любила музику. Найчастіше вона виконувала твори Бетховена, Шумана, Шуберта, Моцарта, Баха, а з українських композиторів найулюбленішим був Микола Лисенко. Грала Леся, коли не дуже хто прислухався і власні імпровізації.

Навчившись майстерно грати і компонувати на фортепіано, Леся навчала цьому мистецтву своїх сестричок. На думку сестри поетеси, Ольги, якби Леся набула необхідних теоретичних знань і не була б змушена через хворобу покинути музику, вона стала б не

тільки першокласною піаністкою, а й композитором, бо уже в п'ять років Леся написала невелику музичну п'єсу.

Але коли хвороба не дозволила їй грати, Леся усю свою творчу енергію направила у мистецтво слова. В елегії «До мого фортепіано» вона попрощалась зі своїм інструментом, немов з другом.

Протягом усього життя поетеса зберігала у пам'яті безліч пісень. Багато народних пісень сам Микола Лисенко записав з голосу Лесі Українки.

Багато композиторів вражалися унікальними талантами поетеси, її життям та мужнім характером, який поєднувався із жіночою витонченістю та чуйністю. На твори Лесі Українки була написана численна кількість музичних творів. Знаменита поема «Лісова пісня» перевтілювалася в оперу завдяки композитору Віталію Кирейку та в балет, музику до якого написав Михайло Скорульський.

Видатний український композитор Микола Лисенко створив вельми красивий романс «Східна мелодія». Поезія увійшла до циклу «Кримські відгуки» збірка «Думи і мрії»). Героїні романсу тяжко від розлуки з коханим, який знаходиться на чужині. Але жінка готова чекати його довгі роки, аби тільки він повернувся живим. Лисенко відчуває настрій поезії та її емоційний підтекст. Ідейний і сюжетний мотив твору - світло-печальна лірика, настрої самотності, глибокий душевний біль від розлуки з коханою людиною, надія на зустріч. Структурна завершеність і рельєфність образу, певна «сюжетність» дають змогу говорити про романс як про мініатюрну повість. У романсі гнучка музична форма.

Вступ відтворює східний колорит. Чуттєвість і разом із цим стриманість. Домінуюча виразна роль в романсі належить мелодії. Супровід підпорядковується їй, поглиблює та доповнює її. Фортепіанний вступ пророщує основне емоційно-інтонаційне зерно романсу, а фортепіанні програші зв'язують строфи музичного твору. Емоційно-образний рух поезії відбувається в таких напрямках:

1) зовнішньо-структурному (поєднуються хвилеподібні мелодії декламаційного характеру з невеликими мотивами та фразами);

2) внутрішньоінтонаційно-горизонтальному русі мелодичної лінії (хвилеподібні побудови з секвенціями, мотивами зітхань, затримань впливають на особливість мелодії та поступове емоційне нагнітання, яке приводить до кульмінації на словах «Світе мій! Буду тебе дождатися»).

Кульмінація підкреслена динамікою, метро-ритмічними засобами (зміна розміру з 3/2 на 4/4), інтонаціями (es г.) та тонально-гармонічним (As), органом пунктом та тоніці з рухом акордів S групи. Мовна акцентуація досягається за допомогою не тільки ритму, метру (збігом мовного наголосу з сильними долями метричної сітки), а й інтонації (сполучення наголошеного складу з вищим звуком (es г.).

Різноманітні масково-гармонічні барви та варіаційний спосіб розвитку подібний до структури української народної пісні. Тональна гармонія збагачена елементами натурального та гармонічного мажору та мінору та елементами народних ладів (фригійського з 2 пониженим та дорійського з 6 підвищеним ступеннями). Широке використання натурально-ладової гармонії, плагальних зворотів, органного пункту на Т та D, прохідних дисонуючих співзвуччях - сприймаються з одного боку як східний колорит, а з іншого - посилюють напругу.

Неймовірний твір Якова Степового «Гетьте, думи, ви, хмари осінні» створений на основі вірша «Contra spem spero» (збірка «На крилах пісень»). Поезія написана в один із скрутніших моментів життя поетеси, у період загострення хвороби. Вірш являє собою своєрідний девіз (творче кредо) жінки – бути незламною.

Мужність та рішучість героїні передає чіткий ритм вокальної партії та короткі, підкреслюючі акорди акомпанементу. Простота і не переобтяженість фактури фортепіанного супроводу виводить на перший план невибагливу, але дуже виразну мелодію вокалістки.

Її початок на «f» з сильної долі з вершини-джерела в нисхідному русі відповідає відчайдушному «Гетьте!» у поетеси. Двічі в кадансах постає неаполітанська гармонія(IIIb):

- в I розділі вона припадає на слова «промайнуть молодії літа»,
- в репризі її відчутно при словосполученні «темних ночей».

Ця гармонія ніби пророкує рядки смерті.

Середній розділ романсу втілює ідею незламності в боротьбі за мрію про щастя, яка нерозривно пов'язана з гіркотою і болем. Саме цей драматичний конфлікт поетичного образу «квітів на морозі» яскраво втілює Я.Степовий. Фактурної наповненості і теплоти надають м'які ходи по терціях, свіжість і барвистість вносять засоби акордики ХХ ст. - нонакорди та ундецимакорди. Поряд з цим, композитор підкреслює інтонації жалю - плавні секундові ходи, що завершуються зітханням.

Олександр Білаш - один із найкращих українських композиторів радянської доби, написав музику до вірша «Горить моє серце». Поезію було надруковано у циклі «Мелодії» (збірка «Думи і мрії»). Романс написаний у тональності ля мінор. Мінор завжди асоціюється із смутком. Ля мінор - найлегша тональність для співу та гри на будь – якому інструменті. Але для виконання цей твір досить складний. По – перше, швидкий темп від початку романсу, по – друге, складний ритм (тріолі, накладені на шістнадцяті); велика голосова амплітуда у вокальній партії – саме ці музичні засоби якнайкраще передають внутрішнє, душевне напруження героїні. Їй нестерпно боляче, але вона не плаче рясними сльозами. Зовнішньо героїня сильна, але музика зрадливо «відкриває» справжню, слабку жінку через постійні модуляції. Середня частина романсу (а твір можна умовно поділити на три частини) хоч і повільніша, але не менш напружена. Виконується тихо (p,mp – ось які тут основні нюанси), але музичний малюнок акомпанементу – ускладнений, візерунчастий малюнок замінився напруженими акордами, бо «...до очей не доходять ці сльози, бо сушить їх туга вогнем запальним».

Спочатку слухачеві здається, що остання частина романсу повторить мелодію та акомпанемент, що були на початку, але ні. Душевний надрив почуттів ще більший. Звук підсилюється до надможливого (ff), до того ж композитор використовує дисонанси, які напружують, не дають можливості слухачеві розслабитися. Акорди фінальних чотирьох тактів «охоплюють» клавіатуру всього фортепіано, а сольна партія «піднімається» до найвищих нот, «щоб зорі почувли, щоб люди вжахнулись», який біль переживає ця жінка.

Висновки. Через усе своє життя Леся Українка пронесла любов до музики. Вона була впевнена у тому, що слово у поєднанні з музикою з найбільшою силою відтворює думки і почуття. За натхненням до слова письменниці зверталися М. Лисенко, О. Білаш, Я. Степовий, В. Кирейко, М. Скорульський та інші. Упевнено можна сказати, що поезія Лесі Українки надихала й буде надихати митців різних епох, століть та націй на створення шедеврів.

Список використаних джерел

1. Білаш Олександр. Вокальні твори 2. Пісні та романси. Видавництво “Музична Україна” Державного комітету Української РСР у справах видавництва, поліграфії і книжкової торгівлі, 252004, Київ, Пушкінська, 32. Київська нотна фабрика республіканського виробничого об’єднання “Поліграфкнига” Держкомвидаву УРСР, Київ, Фрунзе, 51-а. [ст.251]

2. Жарких М. І. Енциклопедія життя і творчості. Леся Українка. Думи і мрії. Мелодії. “Горить моє серце, його запалила...” [<https://www.l-ukrainka.name/uk/Verses/DumyIMrii/Melodii/GorytMojeSerce.html>]
 3. Історія української музики. - Т.4 - К., 1992-с. 179-183.
 4. Лисенко Микола. Солоспіви 2. Видавництво “Музична Україна” 1991р., 252004, Київ, Пушкінська, 32. Київська нотна фабрика 252655, Київ, МСП, Фрунзе, 51а. [ст.161]
 5. Лісецький С. Українська музична література для 6 класу ДШМ – В.,2005, с. 36-38.
 6. Рудяченко Олександр. Олена Пчілка. Укрінформ. Київ. Серія публікацій мультимедійного циклового проекту “КАЛИНОВИЙ К@ТЯГ”. [<https://www.ukrinform.ua/amp/rubric-society/2551121-olena-pcilka-1-svitla-trudivnica.html>]
-

Здор Я. О., здобувачка вищої освіти 2 курсу, група МР-191
Науковий керівник – **Гаценко І. О.**, к.філол.н., доцент
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

ПОМИЛКИ НА ТЕЛЕБАЧЕННІ. МОВЛЕННЯ ВЕДУЧИХ

Коли виникає постійна потреба шліфувати свою мову? Очевидно, тоді, коли людина (у нашому випадку ведучий) прагне стати професіоналом. Нині, коли надто даються взнаки болючі проблеми побудови цивілізованої правової держави, подальшого стрімкого зубожіння переважної більшості громадян, моральної деградації суспільства, люди хочуть діставати інформацію саме від професіоналів. Слухачі мають колосальну потребу у більш різнобічній, об'єктивній інформації, вони хочуть споживати інформаційний продукт високої якості з тим, щоб після самим робити висновки. З-поміж чинників високоякісної роботи ведучого мовний є чи не найважливішим. Маємо на увазі культуру мовлення людини перед мікрофоном. Специфіка останніх вістей – робота у суворих часових межах, плинність матеріалів програми, одномоментність подання інформації та ін. – часто-густо призводить до того, що ведучий не звертає увагу на логічність викладу повідомлень, правильне вживання слів, словосполучень, наголосів, не дбає про тональну забарвленість свого мовлення. І, певна річ, втрачає як професіонал. Відповідно, втрачають і ті, хто по той бік мікрофона.

Спробуємо визначити найтипівші помилки мовлення ведучого інформаційної програми. Адже немає сумніву в тому, що тільки знаючи свої вади, можна з ними боротися.

1. Інтонаційні помилки

Стиль ведення програми – це, по суті, стиль читання матеріалів. Професійний ведучий читає матеріали у розмовній манері, непрофесійний – робить це як сумлінний декламатор у кращому випадку. Але здебільшого ведучі новин залишаються в ефірі сірими, нецікавими людьми. Так відбувається через те, що впродовж тривалого часу (30–45 хвилин звучання програми) більшість з них читають найрізноманітніші повідомлення, користуючись однією тональною й тембральною забарвленістю. Йдеться про суху, сувору, офіційну, позбавлену емоцій тональність. А тим часом текст повідомлення потрібно розбити на синтагми, зробити його партитуру. Так, уже згадувана дослідниця Н. Бабич з цього приводу зазначає: «Перш ніж виголосити чужий текст, треба вчитатися в нього, вслухатися у власний внутрішній голос, яким промовляється написане. Для цього текст потрібно підготувати до виконання, тобто розмітити на ньому логічні та інші наголоси, зміни інтонації, паузи» [1, с. 200].

2. Акцентуаційні помилки

Часто-густо у мовленні ведучих трапляються помилки у наголошуванні слів. Такі огріхи свідчать про те, що журналіст не дбає про свою мову, що для нього орфоепічний словник – це швидше «сумне провалля», а не «пишний яр». Акцентуаційні помилки разом із гугнявою, монотонною манерою ведення програми створюють враження, що перед мікрофоном – байдужа та нецікава людина. Причина, як і в попередньому випадку, полягає у незнанні, рідше у небажанні дотримуватися літературних норм. Дослідниця Н. Бабич вважає, що акцентуаційні норми мають еталоном живе народнорозмовне мовлення, тому вони частіше змінюються, відбувається їх уточнення, що (разом із впливом діалектного мовлення та поширеної російськомовної практики) є однією з причин появи типових помилок у наголошуванні слів [1]. Звісно, словники наголосів мають бути настільною книгою ведучого інформаційної програми.

3. Синтаксичні помилки

Поширеною помилкою, яка трапляється у мовленні ведучого інформаційної програми, є неправильний переклад з інших мов на українську. Диктор Національного радіо Надія Подоляко наголошує, що «наші радіо і телебачення при перекладі часто-густо зациклюються на якомусь однісінькому слові, чим збіднюють і знебарвлюють мовну палітру своїх матеріалів» [2, с. 10]. І це при тому, що фахівці вважають українську мову однією з найбагатших на синоніми.

Мовна ситуація в Україні- одне з найболочіших питань не лише для лінгвістів, а й для кожного громадянина нашої держави. На жаль, наше суспільство виявилось абсолютно байдужим до низького рівня мовної культури, нав'язаної нам телебаченням та соцмережами. Оскільки 60% населення України проводять свій вільний час біля екранів телевізорів або переглядають соціальні мережі, дуже важливо, щоб з уст «еліти» нашої держави звучала правильна і чиста українська мова. Бо, на превеликий жаль, ще не всі відомі особистості досконало володіють державною мовою, а від спілкування деяких політиків і зірок української естради взагалі стає погано. Навіть люди, які не мають глибоких знань української мови, вловлюють суттєві помилки в їхньому мовленні. Ми повинні повністю змінити мовленнєву ситуацію в країні, задля подальшого нашого успішного розвитку та покоління, що зростають.

Також популярності в ЗМІ набуває молодіжний сленг. Найчастіше його використовують зірки української естради, перекладачі іноземних фільмів, гості розважальних молодіжних шоу. А нецензурною лексикою вже нікого не здивуєш, лайку можна почути майже на кожному каналі в будь-який час. Сучасне телебачення та його працівники прищеплюють нам мовне невігластво, знижену лексику, яка має безкінечну кількість помилок.

Усе частіше в телеэфір виходять програми, у яких паралельно звучать дві мови: один з ведучих говорить російською, інший - українською. Такі телепроекти, як «Хто зверху?» (Катерина Варнава та Сергій Притула), «Від пацанки до панянки» (Ірина Діденко та Ольга Фреймут). Сфера сучасних ЗМІ доводить, що мова живе, еволюціонує, і завдання небайдужих до її долі телевізійних редакторів дбати, щоб наша мова за цих складних обставин зберігала свої генетико-топологічні риси та повну красу її звучання. Тож, у сучасному мовному процесі інтенсивна демократизація мови в поєднанні зі скасуванням цензури призвела до того, що потоки зниженої, жаргонної лексики вийшли за межі свого соціального середовища і стали зустрічатися у всіх жанрах, де потрібна експресія: художні твори, преса і телебачення, публіцистичні виступи, політичні дебати [3, с. 12-14].

Список використаних джерел

1. Бабич Н. Д. Основи культури мовлення. Л.: Світ, 1990. 232 с.
2. Подоляко Н. Культура мови телерадіоэфіру // Телерадіовісник України. 1998. С. 10-15.

3. Ващенко К. О. Типологія мовних помилок на українському телебаченні та в соціальних мережах - Слов'янськ 2020. 48 с.

4. Електронна бібліотека Інституту журналістики. М. В. Нагорняк. Типологія мовних помилок ведучих інформаційних програм Національного радіо. Доступно: <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=2119>

Кот В. В., здобувач вищої освіти 2 курсу, група АЮ-191
Науковий керівник – **Гаценко І. О.**, к.філол.н., доцент
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

ДЕРЖАВОТВОРЧА РОЛЬ МОВИ

Кожна нація, народ повинен мати свою мову для підтримання національно-культурної ідентичності, адже без якогось виразного показника народ, нація поступово починають втрачати культурну самобутність і, зрештою, стають залежними від якої-небудь іншої культури, що поступово нав'язувалася шляхом активної культурної пропаганди з метою поглинути культурну самобутність нації, народу. Питання державотворчості мови завжди є актуальним, а особливо для України. Протягом сотень століть наша держава практично не мала власної держави, яка б займалася активною розбудовою культурної складової. У наш час українська мова також, як і сто років тому, потребує постійного захисту від іноземних держав, які прагнуть насадити власні мовні атрибути з метою культурної інтеграції України у свій політико-правовий простір, що фактично буде означати втрату незалежності та будь-якої самобутності.

Мета даної статті полягає в аналізі державотворчої ролі української мови в нашому суспільстві.

Мову можна вважати потужним знаряддям, яке може консолідувати, об'єднати розділену націю, при цьому необхідно не забувати, що мовне питання може роз'єднувати країну. За визначенням відомого українського мовознавця Дмитра Овсянико-Кулинського: “Мова народу, народності чи діаспори – то генетичний код національної культури, запорука самобутності та самозбереження” [1, с.30]. З таким твердженням необхідно погодитися, адже мова в багатьох питаннях відіграє важливу роль, підносить національну самосвідомість до найвищого рівня, коли нація вважає, що мова є її національним багатством, який необхідно берегти та розвивати.

Як зазначає ст.10 Конституції України, єдиною державною мовою є українська мова [2]. Зважаючи на національно-культурний склад населення Основний закон також гарантує вільне використання інших мов, серед яких виділяється російська як мова, що є другою за популярністю в Україні. Таке виділення можна вважати недоречним, оскільки фактично такими діями російська мова ніби виділяється з-поміж всіх інших мов, отримує певні привілеї в порівнянні з іншими, що фактично можна вважати порушенням прав інших національностей. Така політика свого часу вилилася в те, що російська на певний період набула статусу регіональної мови.

Отже, було здійснено розкол в українському суспільстві в питанні мови, що, у свою чергу, у 2014 році призвело до загострення ситуації як на політичному фронті, так і на мовному. Значна кількість політиків з проросійського вектору часто використовує мовне питання в цілях роз'єднання народу задля його подальшого ослаблення та постійної ненависті один до одного.

Посилаючись на Рішення Конституційного Суду України від 14.12.1999 року № 10-рп/99 [3], яким він офіційно здійснює тлумачення ст.10 Основного закону, державний статус української мови означає, що вона має обов'язково вживатися на всій території нашої держави при здійсненні державними органами та органами місцевого самоврядування своїх повноважень, а також в інших публічних сферах, зокрема, навчальний процес, засоби масової інформації, сфера обслуговування, культурні заходи.

Україна намагається проводити мовну політику в максимально компромісному варіанті із додержанням положень Конституції, при цьому не забуваючи про національні інтереси кожного. Так, наприклад, у 2021 році вся сфера обслуговування перейшла на українську мову, адже неможливо собі уявити, щоб десь у Франції під час обслуговування в ресторані до тебе зверталися німецькою мовою, звичайно, законодавством передбачено, що якщо особа звернеться з проханням перейти на іншу мову, то за її згодою вони можуть продовжити спілкування іншою мовою. Такими законодавчими рішеннями влада намагається врегулювати питання застосування української мови в нашій державі, тим самим закриваючи проблеми мовного питання в Україні.

Мова має виконувати державотворчу функцію, а отже, бути постійно вживаною, максимально працювати в усіх сферах суспільного життя [1, с. 31]. Як зазначав французький лінгвіст Андре Мартіне: “Мова перемагає своїх суперників не завдяки якимось внутрішнім якостям, а тому, що її носії є більш войовничі, фанатичні, культурні, заповзятливі” [4, с. 509]. Виходячи з викладеного, можна зазначити, що не може бути аналогії в застосуванні мови, якщо її державний статус прямо вказано в Основному законі держави.

Вирішуючи мовне питання в Україні, неможливо не усвідомлювати того, що мова, яка, крім виконання ролі комунікативного інструмента, також має когнітивне значення, здійснює контролювання соціальної реальності, визначає символічні кордони нації та її визначні атрибути у світі.

Мова є джерелом і, водночас, засобом самовиявлення народу, оскільки такі показники, як стан державної мови, рівень володіння та розповсюдження, є невід'ємними атрибутами будь-якої демократичної держави. Мову можна вважати генетичним кодом, що зв'яже минуле та сучасне, ніби переплітаючи це все в єдиний неподільний зв'язок, що формує національну ідентичність.

Українську мову можна вважати не тільки засобом спілкування, а й скарбницею, що містить в собі духовні та культурні здобутки нашого народу, у різноманітних формах буття мови зберігається культурна ідентичність та пам'ять нації, віддзеркалюються національні традиції, зберігаються звичаї, національні ознаки народу тощо.

Отже, головною метою мовної політики в Україні повинно бути збереження мови від засмічення, деградації, тим самим зберігаючи нашу культурну самобутність, що, у свою чергу, позитивно вплине на національну ідентичність, самосвідомість.

Незважаючи на значні перешкоди на шляху встановлення української державності, територіальної роз'єднаності, українська мова змогла зберегти свою культурну самобутність і, зрештою, стати головним чинником возз'єднання нашої держави зі збереженням національної культурної самобутності.

Список використаних джерел

1. Українська мова в юриспруденції: стан, проблеми, перспективи. *Матеріали XII Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 30 листоп. 2016 р.)* / ред. кол.: Черней В. В., Гусарев С. Д., Чернявський С. С. К.: Нац. акад. внутр. справ, 2016. 170 с.
2. Конституція України. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1996. № 30. с. 141.

3. Рішення Конституційного Суду України про офіційне тлумачення положень статті 10 Конституції України від 14 грудня 1999 року. м. Київ.

4. Луньо Є. А. Повстанський героїчний епос і питання сучасного державотворення. *Народознавчі зошити*. № 3 (117), 2014. С. 502-513.

Лабута А. О., здобувачка вищої освіти 2 курсу, група МР-191
Науковий керівник – **Гаценко І. О.**, к.філол.н., доцент
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

НОВОВВЕДЕННЯ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Українська мова — це, у першу чергу, ідентичність української нації, її історія етнокультурної цілісності, яка має свій правопис зі своєю системою загальноприйнятих правил.

Новий український правопис ухвалили майже два роки тому – 3 червня 2019-го року. Цьому передувала довга дискусія та обговорення щодо змін, які збиралися запровадити. Але досі в Україні ми користувалися правописом, ухваленим ще в 1989 року [1].

Думки щодо доцільності нових мовних правил розділилися. Головний науковий співробітник Інституту педагогіки Наталія Богданець-Білоskalенко впевнена, що це позитивні зміни. «Спочатку здається, що буде плутанина, але, якщо подивитися історично, то в 1928 році була прийнята «скрипниківка», а з часом сталінський тоталітарний режим, що знівельовав і наблизив українську мову до російської. Тому ми повертаємо свій автентичний правопис», – стверджує Богданець [2]. Також висловив і свою думку відомий педагог Олександр Авраменко: «Мова – це живий організм, і в ній весь час виникають якісь нові слова, тому нічого дивного немає в тому, що через якихось тридцять-сорок років виникає потреба зробити якісь поправки» [3].

Проте інші фахівці налаштовані більш критично. «Цей правопис суперечить сам собі. У ньому може бути правило, згідно з яким ми пишемо категорію слів певним чином, а до нього – десять винятків. У кількох моментах правопис усе спростив, але на кожне правило, яке вирішило певну проблему – з'явилося ще більш незрозумілих правил», – стверджує філолог Остап Українець [2].

Але все ж таки, для чого нам новий проєкт правопису? Розробники кажуть, що – це все заради того, аби українці користувались правописом, створеним вже на фундаменті української правописної традиції з урахуванням новітніх мовних явищ, що набувають поширення в різних сферах суспільного, наукового та культурного життя [4]. Таким чином, він зможе захистити українську мову від русифікації [2].

Щодо нововведень, то рекомендовано застосовувати норми і правила нової редакції правопису в усіх сферах суспільного життя, а саме:

- Числівник «пів» у значенні «половина» пишемо окремо: *пів Києва, пів яблука, пів відра*. Виняток – слова, з якими «пів» становить єдине поняття (*півкуля, півмісяць, півострів* тощо);

- складені назви інформаційних агентств пишемо з великої літери (крім родової назви) і без лапок: *агентство Українські Національні Новини, агентство Франс Пресс, агентство Інтерфакс-Азербайджан*;

- в прізвищах та іменах людей допускається передавання звука [g] двома способами: буквою г (*Васко да Гама, Вергілій, Габсбург, Гегель, Гете*) і шляхом імітації іншомовного [g] – буквою ґ (*Васко да Гама, Вергілій, Габсбург, Гетель, Гете*);

- у запозиченнях із давньогрецької мови, що мають стійку традицію передавання буквосполучення «au» шляхом транслітерації як «ау», допускаються орфографічні варіанти: *аудієнція і авдієнція, аудиторія і авдиторія, лауреат і лавреат, пауза і павза, фауна і фавна;*
- буквосполучення «th» у словах грецького походження передається варіативно: *Марфа і Марта, Афіни та Атени, міфологія і мітологія, кафедра і катедра* тощо. Раніше було прийнято зазвичай вживати «ф»;
- слова «проекція» та «проект» потрібно писати через «є» (раніше через «е»);
- географічні назви, що починаються зі Східно-, Західно-, Північно-, Південно-, пишуться з великої літери (обидва слова) і через дефіс: *Східно-Китайське море (раніше Східнокитайське), Південно-Західна залізниця;*
- слова із першим іншомовним компонентом *анти-, контр-, віце-, екс-, лейб-, обер-, штабс-, унтер-* писатимуться разом: *ексміністр, віцепрем'єр, оберофіцер, унтерофіцер, онлайн, штабскапітан* [5].

Мовознавці відзначають, що ці нововведення полегшать правопис, оскільки зменшиться кількість правил, і учням буде легше сприймати нові правила [6].

Важливо наголосити, що Правописна комісія не створила абсолютно нові норми, а ввела їх як паралельні, тобто означає, що це тільки рекомендовано їх дотримуватись. Але цю реформу українського правопису вже називають історичною, адже фактично йдеться про впровадження нового мовного законодавства у державі [3].

Сучасна українська мова — відкрита й динамічна. Змінюється словник, з'являються нові терміни в різних сферах суспільної комунікації, тому виникає потреба в адаптації загальних і власних назв до раніше сформульованих орфографічних правил [6]. Деякі українці вважають, що українська мова є суттєвою ознакою цілісності нашої нації. Її функціонування та розвиток повинні відбиватися у правописі. А він, безумовно, кодифікує нашу мову в соціолінгвістичному контексті [6].

Отже, зміни в правописі – це нормальне явище, а також ознака того, що мова розвивається, тому до цього просто потрібно звикнути. До того ж, обов'язково потрібно знати та вдосконалювати свої знання. Тож шануйте та поважайте рідну мову та навчайтесь писати грамотно.

Список використаних джерел

1. Новий український правопис: історія, зміни ,нововведення.URL:<https://nasze-slowo.pl/novuj-ukrayinskiy-pravopys-istoriya-zminy-novovvedennya/>
2. Український правопис. 14 нових правил, які варто запам'ятати. URL:<https://glavcom.ua/country/science/ukrajinskiy-pravopis-14-novih-pravil-yaki-varto-zapamyatati--596631.html>
3. Нова редакція «Українського правопису»: основні зміни, які потрібно знати.URL: <https://uatv.ua/nova-redaktsiya-ukrayinskogo-pravopysu-osnovni-zminy-yaki-potribno-znaty/>
4. Новий правопис: що змінили в українській мові та чому це важливо.URL: https://24tv.ua/noviy_proekt_pravopisu_shho_zminyat_v_ukrayinskiy_movi_ta_chomu_tse_vazh_livo_n1020295
5. Зміни в українському правописі: які слова ми тепер маємо писати інакше.URL: <https://bit.ua/2019/05/zmimy-pravopysu/>
6. Нова редакція «Українського правопису»: коли введуть і навіщо це потрібно? URL: <https://znaj.ua/society/236109-nova-redakciya-ukrajinskogo-pravopisu-koli-vvedut-i-navishcho-ce-potribno>.

Лисенко О. В., здобувачка вищої освіти 2 курсу, група ЕП-191
Науковий керівник – **Гаценко І.О.**, к.філол.н., доцент
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

ГРАМОТНІСТЬ У НАШ ЧАС – ПРИМХА ЧИ НЕОБХІДНІСТЬ?

Людина не завжди додержується всіх правил письма та говоріння, а іноді взагалі може придумувати нові слова, які не мають сенсу і значення. Незважаючи на це, ми розуміємо та можемо підтримати співбесіду з цією людиною, не помічаючи помилок. Усі ці похибки не заважають нам повністю розуміти сказане, тоді навіщо нам взагалі дотримуватися правил мовлення та правопису?

Ще сто років тому грамотною називали людину, яка може читати та писати рідною мовою. У наш час це поняття значно розширили: тепер недостатньо лише цих вмінь. Щоб вважати особу грамотною, необхідно вміти читати, писати й говорити відповідно до норм і правил, встановлених у суспільстві.

Можна виділити дві категорії мовців: ті, які або повністю дотримуються всіх принципів правильного мовлення, або, навпаки, повністю їх заперечують. Насправді ж обидві ці позиції помилкові й навіть шкідливі. Наприклад, мовці, які завжди дотримуються всіх канонів, «консервують» мову, нав'язуючи ці правила всім. Проте такі люди не припускають того, що мова жива і вона має постійний розвиток. Також їхня поведінка часто обмежується грубістю, нахабством і невихованістю, що, у свою чергу, може призвести до психологічних проблем.

З іншого боку, мовці, які ігнорують усі правила, також помиляються у своїх переконаннях. Одна з причин очевидна: не використовуючи норми правопису й мовлення, такі люди можуть повністю спотворювати і перекручувати зміст. Тим самим своїм мовленням вони породжують нові слова, що не мають значення.

Проте одна з найголовніших функцій мови – зробити так, щоб мовці розуміли один одного, через це й існують норми і правила мови. Говорити і писати правильно потрібно через декілька доволі очевидних причин.

По-перше, мовці повинні розуміти один одного. Більшість правил були створені саме для того, щоб у мові не було двозначності, а це доволі важливо в деяких сферах життя, наприклад у законодавстві, науці чи медицині. Відомий лінгвіст Н.Хомський [1] вважає, що наша мова є поверхневою структурою, і ми ніколи не висловлюємося з повною точністю так, як і хотіли сказати. Це є в обмеженнях мови, проте якщо ще говорити з помилками й без норм, то зміст сказаного взагалі може зникнути, доходячи до співрозмовника в дуже спотвореному вигляді.

По-друге, грамотність у наш час це своєрідний кренденціалізм освіченого суспільства, оскільки нас ще зі шкільних часів вчать, що бути грамотним це добре, а неграмотним – погано.

По-третє, говорити та писати без помилок потрібно для того, щоб здаватися серйознішим в очах інших людей. Деякі похибки можуть звести нанівець усе вищесказане і викликати в аудиторії лише сором або сміх.

По-четверте, дотримання усіх норм і правил є свого роду повагою до рідної мови, освіти та країни.

Звичайно, існує ще багато причин, щоб бути грамотним, проте важливо зазначити, що невелика кількість помилок – це нормально, якщо вони не спотворюють значення сказаного.

Отже, грамотними потрібно бути для того, щоб зробити свою мову зрозумілішою та цікавішою для співрозмовника. Але водночас не треба перетворювати свою освіченість у

грубість і хамство. Грамотність – це необхідність нашого часу, навіть повага до людини базується на ній.

Список використаних джерел

1. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://znaimo.com.ua/Хомський_Ноам
2. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://iprosvita.com/hramotnist-ia-indykator-osvichenosti-dumky-znavtsiv-ukrainskoho-slova/>

Пікуль Є. Ю., здобувачка вищої освіти 2 курсу, група МР-191
Науковий керівник – **Гаценко І. О.**, к.філол.н., доцент
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

ФЕМІНІТИВИ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Вживання фемінітивів в українській мові викликає чимало дискусій. Дехто вважає, що фемінітиви потрібно використовувати для досягнення гендерної рівності, а для когось це не має жодного значення.

Фемінітиви — це назви жінок за сферою діяльності, професією, соціальним станом тощо. У новому Українському правописі 2019 року фемінітиви та правила їхнього творення були затверджені для вживання. Тобто якщо раніше такі лексичні одиниці використовували лише у розмовному чи художньому мовленні, а у словниках вони позначалися переважно як зневажливі (продавщиця, математичка, директорка), то зараз фемінітиви можуть вживатись в усіх сферах мовлення, включно з науковою та офіційно-діловою [1].

Насправді фемінітиви в українській мові — явище не нове. Фемінітиви були ще зафіксовані в першому церковно-слов'янському словнику «Лексисі» Лаврентія Зизанія (1956 р.), а в скарзі 1619 р. зазначається, що у волинському монастирі (с. Гудчий Брід) віднайшли утікачку «гафтарку Огапку» (гаптарку). Вже на межі XIX та XX століть Леся Українка писала: «Наші критики ставлять в одну лінію і поетів, і поетес, і літераторів, і літераторок; не знаю, як хто, а я не раз казала їм за це спасибі» [2]. У «Словарі» Бориса Грінченка (1907–1909 рр.) наявно вже 935 найменувань осіб жіночої статі. А найбільший український словник СУМ в 11 томах (1970–1980 рр.) містить близько 3500 фемінітивів.

Значна кількість науковців, наприклад Іван Огієнко та Михайло Гінзбург, стверджують, що гендерні мовні особливості були витіснені з української мови у 30-х рр. XX ст. під впливом російської, однак поступово почали відновлюватися з 1991 року [1].

У новій редакції українського правопису, яку уряд України схвалив 22 травня 2019 року, згадується механізм утворення фемінітивів. Згідно з пунктом 4 параграфу 32 правопису, іменники на означення осіб жіночої статі утворюються від іменників чоловічого роду за допомогою суфіксів -к-, -иц-(я), -ин-(я), -ес- та інших. При цьому найпоширенішим є суфікс -к- (дизайнерка, директорка, редакторка тощо).

Суфікс -иц-(я) приєднують до основ на -ник (порадниця) та -ень (учениця), а суфікс -ин-(я) – до основ на -ень та до приголосного (кравчиня, філологиня). Суфікс -ес- у правописі охарактеризовано як рідковживаний. Нову редакцію правопису розробила та ще в жовтні 2018 року схвалила Українська національна комісія з питань правопису [3].

Є три групи причин, чому людина може опиратися вживати фемінітиви. Перша може бути пов'язана з тим, що в мовця немає такої звички або ж людина може бути російськомовною. Друга причина пов'язана з тим, що дуже часто жінки самі не хочуть, щоб їх називали з використанням фемінітивів, бо їм здається, що це применшує. Це пов'язано зі

століттями патріархату. Якщо ми подивимося у словник, то побачимо, що маскулітивів у половину більше, ніж фемінітивів. Звичайно, стає зрозуміло, що суспільство протягом кількох століть жінок зневажало. І це залишилося, тому що не так багато часу минуло відтоді, як жінки вибороли такі ж права, як у чоловіків. І така реакція – лише незаперечне підтвердження того, що ми живемо у патріархатному світі. І є третя категорія людей, яким просто важливо заперечити і посперечатися [4].

Отже, з мовної точки зору використання фемінітивів нарівні з маскулітивами є цілком нормальним та доцільним. Їх вживання збільшується щодня. Фемінітивів стає більше у нашому повсякденному житті, також вони набувають поширення в медіа-просторі, наближаючись до культурних традицій української мови, посилюючи первісно притаманну їй ідею паристості.

Список використаних джерел

1. Звідки взялися фемінітиви та чому їх варто використовувати. *Happymonday*: веб-сайт. URL: <https://happymonday.ua/ru/shho-take-feminityvu>.
2. ФЕМІНІТИВИ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ. *Pereklad*: веб-сайт. URL: <https://pereklad.zp.ua/feminitivi-v-ukra%D1%97nskij-movi/>.
3. Членкиня і філологиня: в українській мові запровадили фемінітиви. *DW Made for minds*: веб-сайт. URL: <https://www.dw.com/uk>.
4. Маркетологиня, водійка та підприємця: що таке фемінітиви та чому ми їх вживаємо. *The Village*: веб-сайт. URL: <https://www.the-village.com.ua/>.

Степанець Ю. О., здобувачка вищої освіти 2 курсу, група КЮ-191

Науковий керівник – Гаценко І. О., к.філол.н., доцент

Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

РОЛЬ ДЕРЖАВИ ТА ГРОМАДЯН У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ФУНКЦІОНУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Актуальність теми дослідження обумовлена тим, що мова є суспільним явищем. Вона проникла в усі суспільні сфери, а також є основним знаряддям соціалізації людини в суспільстві. Адже нам щодня доводиться спілкуватися та пристосовуватись до оточуючих людей, зміцнювати зв'язки та взаємодіяти з різними суспільними групами і в цьому проявляється наша людська суспільна сутність. А мова якраз і є засобом спілкування, інтелектуального освоєння та збереження досвіду людства, а також умовою його подальшого розвитку. Особлива роль у забезпеченні функціонування української мови належить державі та громадянам.

Українську мову, що є основним засобом спілкування та одним з найголовніших чинників самоствердження нації, законодавчо закріплено в ст. 10 Конституції України як єдину державну. Згодом її статус засвідчено в Законі України «Про забезпечення функціонування української мови як державної», ухваленому Верховною Радою України 25 квітня 2019 року [7].

Важливою справою національного відродження України є піднесення мовної/мовленнєвої культури суспільства, озброєння знаннями стилістичних багатств рідної мови насамперед молоді, яка здобуває вищу освіту й використовуватиме слово як знаряддя праці, носій інформації, професійну вербальну зброю та засіб духовного впливу й

у такий спосіб сприятиме піднесенню культури, духовності народу. Держава забезпечує, а Конституція гарантує всебічний розвиток і функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя; сприяє розвитку української нації, її традицій і культурі [1, с. 45].

Стан суспільства має безпосередній вплив на розвиток і функціонування мови. У мові відображаються всі існуючі в суспільстві соціальні диференціації (класові, професійні та статеві). На розвиток мови впливає багато чинників, це і рівень освіченості населення, і демографічні процеси в країні. Політичні зміни в суспільстві також мають вплив на розвиток мови. До того ж суспільство і держава, проводячи цілеспрямовані урядові заходи можуть свідомо здійснювати вплив на мову. Такий вплив називається мовною політикою держави і спрямований на забезпечення оптимального функціонування української мови в усіх сферах життя українського суспільства, їх подальшого розвитку та взаємодії. Значний вплив на стан мови населення мають засоби масової інформації, а саме преса і телебачення [2, с. 42].

У ст. 10 Конституції України зазначено, що державна мова повинна застосовуватися в усіх сферах суспільного життя та на всій території країни. Це означає, що акти найвищих органів державної влади та управління України приймаються українською мовою. В Україні мовою діловодства, взаємовідносин державних, громадських органів, підприємств, установ і організацій, а також мовою сесій, конференцій, з'їздів, засідань, зборів, зібрань державних органів, підприємств і організацій є українська мова. Державною мовою проводиться також, згідно з законом, виховання дітей у дитячих дошкільних установах, навчальна і виховна робота в загальноосвітніх школах. Абітурієнти, які вступають до вищих і середніх спеціальних навчальних закладів України, складають екзамен з української мови. Мовою офіційних засобів масової інформації є українська мова[3].

Окремі статті Конституції містять вимоги про обов'язкове володіння державною мовою певних посадових осіб. У законодавстві України передбачена також вимога володіння українською мовою в обсязі, достатньому для спілкування особами, які вступають до громадянства України. З одного боку, Конституція захищає українську мову, але, з іншого, – підтримує розвиток мов національних меншин. Стосовно цих груп громадян, згадана стаття 10 гарантує вільний розвиток, використання і захист мов національних меншин, що живуть в Україні. Громадянам надається право користуватися своєю національною або будь-якою іншою мовою. Держава активно сприяє вивченню мов міжнародного спілкування [4,с. 85].

Найголовнішими проблемами, забезпечення функціонування української мови, є такі:

- відсутність у частини українського суспільства самоідентифікації з Україною;
- відсутність цілісного українського мовно-культурного простору, що пов'язано, зокрема, з неналежним інституційним, фінансовим та кадровим забезпеченням реалізації державної мовної політики;
- домінування іноземного (передусім російськомовного) культурного продукту в Україні;
- збереження у свідомості значної частки населення України негативних стереотипів щодо статусу і місця української мови в суспільному і культурному житті;
- штучна за політизованість української мови в Україні, внаслідок чого мова використовується як інструмент політичної боротьби та є предметом маніпуляцій;
- втрата мовної ідентичності населення під час переїзду у великі міста і асиміляція їх у російськомовному середовищі;
- низький рівень володіння державною мовою серед представників національних меншин, що не дозволяє їм належно реалізовувати свої права та інтегруватися в українське суспільство;

– недостатній рівень задоволення національно-культурних та мовних потреб українців, які проживають за кордоном[5,с. 114-115].

Сьогодні, наша держава знаходиться на етапі розв'язання глобальної проблеми пов'язаної з мовою. Допомогти в цьому може тільки народ, який своїми діями зробить українську мову такою, яка буде конкурувати з іншими.

Також, в наш час особливо важливого значення набуває збереження національних традицій. Саме завдяки традиціям функціонує й розвивається національна мова, без якої неможливе існування нації, оскільки зречення своїх національних традицій, рідної мови рівнозначне зреченню своєї національності[6,с. 134].

Таким чином, для забезпечення функціонування української мови необхідно, щоб всі українські громадяни незалежно від національності знали і поважали державну мову, вміли спілкуватися нею та володіли культурою мовлення. Державна мова повинна виконувати всі суспільні та культурні функції, бути мовою науки.

Список використаних джерел

1. Бащук О.Р. Українська мова в українському суспільстві: тенденції розвитку та проблематика. *Українська мова в юриспруденції: стан, проблеми, перспективи: матеріали XV Всеукр. наук.-практ. Конф.Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2019. С.43-46.*

2. Гриневич А.Ю. Українська мова в українському суспільстві. *Українська мова в юриспруденції: стан, проблеми, перспективи: матеріали XV Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 28 листоп. 2019 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ. 2019. С. 40-43.*

3. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.

4. Критович В.В. Забезпечення мовних прав у конституційній сфері України. *Українська мова в юриспруденції: стан, проблеми, перспективи: матеріали XV Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 28 листоп. 2019 р.). Київ: Нац. акад. внутр. Справ. 2019. С.84-86.*

5. Місіюк П.В. Шляхи популяризації української мови. *Українська мова в юриспруденції: стан, проблеми, перспективи: матеріали XV Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 28 листоп. 2019 р.). Київ: Нац. акад. внутр. Справ. 2019. С.114-116.*

6. Пилип'юк В.В. Актуальні зміни розвитку української мови в сучасних законопроектах. *Українська мова в юриспруденції: стан, проблеми, перспективи: матеріали XV Всеукр. наук.-практ. конф. Київ: Нац. акад. внутр. справ. 2019. С.132-134.*

7. Про забезпечення функціонування української мови як державної: Закон України від 25.04.2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text>

Сябро А. В., здобувачка вищої освіти 2 курсу, група МР-191
Науковий керівник – Гаценко І. О., к.філол.н., доцент
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

ПОМИЛКИ НА БІЛБОДРАХ

Щодня ми чуємо, читаємо та бачимо рекламу звідусіль. Ми знаходимо її ще не вийшовши з будинку, а особливо рекламу на білбордах. Білборд – один з найефективніших джерел реклами. Завдяки розмірам і помітності продукція або послуги запам'ятовуються людям волею-неволею, особливо якщо реклама на бордах розміщена біля доріг, по яких щодня проїжджають сотні тисяч машин. Білборд – одна з найлегший за розміщенням реклам, що містить небагато тексту, найчастіше один заголовок, але навіть у такій простій рекламі ми часто бачимо помилки.

Джерелом численних русизмів та кальок, що зустрічаються в рекламних оголошеннях, можна вважати двомовність, яка існує в нашому суспільстві. Низька якість зовнішньої реклами негативно позначається на іміджі замовника, банальні помилки в рекламних текстах можуть негативно впливати і на споживача.

До невисокого культуромовного рівня досліджуваних текстів призвело паралельне функціонування двох мов, а звідси й недостатня мовна компетентність тих осіб, які займаються створенням текстів реклам.

Українці помітили багато помилок на агітаційних білбордах кандидатів від різних партій на місцевих виборах: пропуск розділових знаків і пробілів, використання російських слів замість українських, низка граматичних помилок.

Наприклад, на білбордах Тетяни Руденької, кандидатки в депутати до Житомирської міської ради, українці виявили аж дві граматичні помилки в одному слові. «*Освідченні люди – успішний Житомир*», – написано на рекламному щиті. Але коли йдеться про людей з освітою, то слід писати «освічені» [1].

Також помічена помилка на білборді Максима Глухова. Там написано "*ПрибИremo*" [2].

Кандидатка в депутати Київради Наталія Пряженкова однією з проблем Шевченківського району столиці називає «*занедбані дворові «пространства»*». Очевидно, Пряженкова мала на увазі простір між будинками [1].

Таких прикладів можна наводити дуже багато, а отже, навіть реклама дуже досвідчених та поважних людей не відповідає правилам української мови.

Цей факт наштовхує нас на думку, що основна функція нашої «мови» полягає у демонстрації факультативності та недоцільності української мови, її залежності чи, краще сказати, тотожності російській [3].

Інтереферентний вплив російської мови відчутний у сучасній мовній ситуації, трапляється велика кількість помилок в мовленні людей. Це відбувається тому, що лексикографічний матеріал, на якому вчилося не одне покоління, підкреслював не окремішність української мови, а спільні ознаки російської мови. За умов тоталітаризму панувала така тенденція вивчати та описувати тільки загальне в обох мовах, щоб не протиставляти українську мову російській. Ця тенденція призвела до стирання та забуття національної специфіки української мови, до формування збідненої форми спілкування мовців – суржику. І зараз слова з глибин української мови сприймаються як незрозумілі або нові навіть етнічними українцями. Саме для покращення цієї ситуації треба створити контрактивний словник, який би виділяв відмінні, специфічні ознаки для обох мов [3].

Отже, відмітимо шляхи подолання негативних мовних явищ та покращення мовної системи в Україні (мовознавчі, правові заходи): зробити українську мову знаряддям знань, морально-психологічного, соціального, професійного самоутвердження, тобто створити стимул для ширшого використання державної мови, зробити її престижною; створити такі громадські організації, які б задовольняли потреби україномовного населення, сприяли б подоланню психології вторинності, меншовартості; мовна політика держави повинна стати цілеспрямованішою і контролювати виконання законів щодо мови; усвідомлення самими мовцями необоротності цього процесу і доцільності своєї участі в ньому.

Список використаних джерел

1. Дворові «пространства» та «освідченні» люди – передвиборча реклама «Слуги народу» рясніє помилками [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/30898270.html>
2. Передвиборні борди кандидатів рясніють помилками [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ua.korrespondent.net/>
3. Мовні помилки в рекламних текстах як явище українсько-російської інтерференції [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://works.doklad.ru/view/kdCrQyl7le8.html>

Трошко А. В., здобувачка вищої освіти 2 курсу, група КЮ-191
Науковий керівник – **Гаценко І. О.**, к.філол.н., доцент
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

УКРАЇНЬКА МОВА В ЮРИСПРУДЕНЦІЇ: СТАН, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ

Актуальність дослідження стану та проблем української мови в юриспруденції на сучасному етапі обумовлена тим, що юридична термінологія є віддзеркаленням системи юридичних знань, явищ, процесів, на тлі їх динамічного розвитку. В сучасних умовах розвитку суспільства юридична термінологія суттєво змінюється, ускладнюється її поняттєво-категоріальний апарат, структура, з'являються не лише нові терміни, але й нові терміносистеми, які потребують вивчення, упорядкування, систематизації та лексикографічного опису [1, с. 17].

Безпосереднім є вплив мови на формування норм права. Право як інструмент управління суспільними процесами набуває властивостей нормативного регулятора лише тоді, коли закріплене в мові. Точність і зрозумілість правових формулювань, чіткість мовного їх втілення, правильність уживання й однозначність юридичної термінології сприяють належному тлумаченню нормативно-правових актів [7, с. 10].

Слід зазначити, що в юриспруденції мова виступає засобом отримання і використання професійних знань, пізнання та пов'язаних з ними явищ соціальної дійсності, оцінки їх та надання їм юридичної форми, оперування ними в процесі правотворчої, правоохоронної та правозастосовної діяльності. Юриспруденція, не маючи власних методів пізнання, успішно застосовує методи інших наук, у т.ч. й лінгвістики [2, с. 12].

Розвиток правничої термінології пов'язаний з розвитком суспільства та його політично-правових норм. Засобом вираження понять, що виникають у правовій сфері життя суспільства є мова. Правознавство як наука є чіткою системою взаємопов'язаних між

собою понять, виділення яких відбувається на основі узагальнення їхніх основних ознак [6, с. 16].

Тільки точність та однозначність термінів і понять дозволять найбільш коректно сформулювати зміст того чи іншого правового інституту і забезпечити культуру правового регулювання в певній галузі правових відносин, тому що вироблення уніфікованих дефініцій в праві взагалі є однією із важливих завдань законодавчої і в цілому нормотворчої практики [4, с. 385].

Типовими помилками, які зустрічаються в нормативних актах і негативно впливають на якість законодавства, одні науковці називають змістовну неточність дефініції, тавтологію; невідповідність дефініції сучасному розумінню поняття (терміну), невиправдану багатослівність дефініції, наявність різних визначень одного і того самого терміну в різних законодавчих актах; інші помилками називають занадто широке, або занадто вузьке визначення поняття, тавтологію у визначенні, визначення невідомого через невідоме, неясність та розпливчатість ознак, що входять до визначаючого поняття [3, с. 3].

З нашої точки зору, необхідно звернути увагу на такі проблеми формулювання дефініцій, які наявні у законодавстві України:

1. Коло у визначенні – це логічна помилка у визначенні понять. В якості прикладу може бути дефініція «безоплатна допомога – надання гуманітарної допомоги без будь-якої грошової, матеріальної або інших видів компенсацій донорам» (ст. 1 ЗУ «Про гуманітарну допомогу»). Далі в Законі термін «гуманітарна допомога» визначається як «цільова адресна безоплатна допомога в грошовій або натуральній формі, у вигляді безповоротної фінансової допомоги або добровільних пожертвувань». Якщо дати коротке визначення цим термінам, то вийде: безоплатна допомога – гуманітарна допомога, а гуманітарна допомога – безоплатна допомога. Наявність кола у цих визначеннях більш ніж очевидна.

2. Тавтологія у дефініції. Ця помилка є однією з найпоширеніших. Тавтологічне визначення поняття може бути як результатом прямої помилки, що є наслідком недостатньо високої кваліфікації розробників та осіб, відповідальних за підсумкову якість законопроекту, так і прикладом втілення помилкової думки цих осіб про неможливість розкриття змісту того чи іншого поняття інакше як визначенням його через самого себе [3, с. 4].

3. Відсутність дефініції. Не лише недотримання логічних та мовних правил під час формулювання дефініцій є помилкою законодавця, а й відсутність визначення терміну там, де воно необхідне. Відсутність дефініції, так само як і її некоректне формулювання, неминуче породжує відмінності у тлумаченні термінів і понять, порушує однаковість у розумінні і реалізації правових норм, спричиняє юридичні конфлікти [3, с. 5].

На основі аналізу наукових праць, матеріалів звіті, наукових конференцій основними проблемами розвитку юридичної термінології в Україні є: 1) використання юридичної термінології в законодавстві України в умовах європейської інтеграції, особливо стосовно перекладів текстів українською; 2) розрізненість та неузгодженість термінології, необґрунтоване введення нових термінів, що зумовлює паралельне існування нових і старих термінів; 3) неповний перелік базових понять у законах України, що призводить до вільного тлумачення термінів; 4) перенасиченість іншомовними термінами законодавства України; 5) різнотипні й неоднорідні за структурою та змістом термінопоняття в юридичних словниках; 6) мова законодавства має бути максимально наближеною до звичайної літературної мови; 7) багатозначність термінології, складність тлумачення, незрозумілість; 8) створення національної юридичної термінології [5, с. 136-137].

Таким чином, в сучасних умовах розвитку українська мова в юриспруденції потребує постійного удосконалення з метою усунення наявних проблем в нормативно-правових

актах, оскільки чим правильніше сформульована дефініція поняття, тим меншим є ступінь невизначеності у праві, а також рівень конфліктності багатьох правових ситуацій. Дефекти юридичних дефініцій не лише перешкоджають правильному розумінню права, але й негативно позначаються на розвитку понятійного апарату і нормативно-праової бази. З метою уникнення зазначених проблем доцільно дотримуватися логічних правил формулювання дефініції, зокрема ліквідувати кола (тавтології), негативного визначення, визначення невідомого через невідоме. Визначення термінів в нормативно-праових актах має здійснюватися через виділення лише головних ознак, які мають значення для правозастосування.

Список використаних джерел

1. Артикуца Н.В. Головні вектори розвитку юридичного термінознавства на сучасному етапі. *Українська мова в юриспруденції: стан, проблеми, перспективи: матеріали XV Всеукр. наук.-практ. конф. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2019. Ч. 1. С17-22с.*
2. Костицький М.В., Кушакова-Костицька Н.В. Лінгвістика як методологія юриспруденції. *Українська мова в юриспруденції: стан, проблеми, перспективи: матеріали XV Всеукр. наук.-практ. Конф.. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2019. С. 12-14с.*
3. Костюк М.Л. Дефінітивні проблеми нормотворчості. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2017. Спецвипуск, ч. 2. С. 3-7.*
4. Литвин Н. А. Адміністративно-правове забезпечення інформаційної діяльності органів Державної фіскальної служби України. дис. д-ра юрид. наук за спец. 12.00.07. Ірпінь, 2018. 517с.
5. Лукашенко А.А. Аспекти розвитку юридичної термінології в Україні. *Українська мова в юриспруденції: стан, проблеми, перспективи: матеріали XV Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 28 листоп. 2019 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2019. Ч. 1. С. 135-137с.*
6. Симоненко Л.О. Формування основ мовно-фахової культури в закладах вищої освіти. *Українська мова в юриспруденції: стан, проблеми, перспективи: матеріали XV Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 28 листоп. 2019 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. Ч. 1. С. 14-16с.*
7. Черней В.В. Українська мова в юриспруденції: стан, проблеми, перспективи: *матеріали XV Всеукр. наук.-практ. конф. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2019. Ч. 1. С. 10-11с.*

Хоменко К. Ю., здобувачка вищої освіти 2 курсу, група ОА-191
Науковий керівник – **Гаценко І. О.**, к. філол. н., доцент
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

ПРО НАЙПОШИРЕНІШІ МОВНІ ПОМИЛКИ В ТЕЛЕ-РАДІО ЕФІРІ

Чи можемо ми сьогодні уявити життя без телебачення? Звісно, ні. Ми з жахом згадуємо часи, коли ще не було таких технологій, і подумки співчуваємо нашим «попередникам», оскільки теле- та радіомережі стали невід'ємною частиною нашого існування. Ми слухаємо пісні, дивимось фільми, запам'ятовуємо поради, дізнаємося новини і вважаємо людей, що знаходяться по той бік екрану чи приймача, – взірцем, ідеалом. Ми наслідуємо їхній одяг, зачіску, макіяж, а також мову, адже вони правильно використовують слова, ставлять наголоси. Але це не завжди так. Особливо тепер, коли важливим є питання поширення української мови, радіо- та телеведучі як ніколи мають піклуватися про свою вимову. Не так давно ведучих не особливо хвилювало, якою мовою розмовляти в ефірі: дехто говорив

українською, більшість надавали перевагу російському мовленню, а хтось – звичному нам усім народному суржикові. Зараз же майже всюди лунає державна мова. За даними члена Нацради з питань телебачення і радіомовлення Сергія Костинського у 2019 році частка української на телебаченні досягла 92% [5].

Проте іноді ми все ж помічаємо неточності. Не варто звинувачувати в цьому працівників ЗМІ, бо вони також можуть помилятися, адже для багатьох українська мова є робочою, а не побутовою. Звісно, як на радіо, так і на телебаченні ведучі читають вже підготовлені для них і відкореговані матеріали, але, вставляючи власну думку, вони можуть схибити.

Можна виділити найпоширеніші помилки у медіапросторі:

1. Фонетичні. Зокрема вимова звуків з російським акцентом: «*пакунка*», «*вцім*», «*ціло*» («*втім*», «*тіло*»), «*дзїти*», «*понеділок*», «*поліф*», «*Киїф*», «*робітників*», «*танцюю*»; діалектна орфоєпія: «*пругноз пугоди*».

2. Граматичні:

а) неправильне вживання відмінкових закінчень – «*в Ригі*» («*в Ризі*»), «*в Ямайкі*» («*в Ямайці*»);

б) вживання роду й числа іменників за російським зразком – «*біль стає все відчутнішою*» («*біль стає дедалі відчутнішим*»), «*блок зупинили через витік пару*» («*блок зупинили через витікання пари*»);

в) використання невідповідних суфіксів і префіксів – «*10 тисяч евакуйовано*» («*евакуйовано*»), «*відчутно похолодає*» («*похолоднішає*»), «*комедія італійського театру*» («*італійського театру*»), «*відпрасувати сукню*» («*випрасувати*»);

г) хибне ступенювання прикметників – «*5% пенсії, якщо вона більше мінімальної*» («*більша за мінімальну*»), «*Щербakov сильніше, краще*» («*сильніший, кращий*»), «*на змаганнях українські спортсмени стали сильнішими*» («*виявилися найсильнішими*» або «*показали ліпші результати*»);

д) вживання невластивих українській мові активних дієприкметників – «*самовирівнюючі покриття*» («*самовирівнювальні, саморівняльні, самопростувальні*»), «*шпалери миючі*» («*змивні*»), «*самоклеючі обої*» («*самоклеїні, клейсті, клейні, клейкі, ліпні, ліпчасті шпалери*»), «*один із виступаючих*» («*один із промовців*»), «*переважаюча частина*» («*переважна частина*»);

е) неправильне використання прийменникових конструкцій – «*оцінки по предметах*» («*оцінки з предметів*»), «*працюють по обраним спеціальностям*» («*за вибраними спеціальностями*»), «*виплата відсотків по залишкам*» («*із залишків*») [3].

Тому, як бачимо, журналістам потрібно постійно працювати над своєю дикцією, вимовою, слідкувати за нововведеннями, змінами в мові. «Зірки екрану» мають велику місію – вчити глядачів справжньої літературної мови, нести в широкі маси її високу культуру. Один досвідчений диктор сказав: «Прислухайтесь, і ви зауважите, що майже половину слів ми не чуємо, а вловлюємо за змістом. Слухач же повинен чути, а не прислуховуватись». Тому тележурналіст завжди має прагнути до чистоти мовлення, його зрозумілості [4].

Отже, сьогодні засоби масової інформації перебувають на стадії повного впровадження української мови, і теле- та радіоканали потребують висококваліфікованих кадрів. Не варто забувати, що слово – це головний інструмент для будь-якого журналіста і, звісно, його зброя.

Список використаних джерел

1. Аналіз мовлення телеведучих новин на «УТ-1» та «1+1» [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://naub.oa.edu.ua/2013/analiz-movlennya-televeduchyh-novyn-na-ut-1-ta-11/>.
2. Мова розважальних телепередач [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://referat-ok.com.ua/work/mova-rozvazhalnih-teleperedach/>.
3. Мовностилістичні помилки ведучих українських телеканалів. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. №3. 2019. С.129–135.
4. Порухення норм на українських телеканалах як одна з проблем якісного ефірного мовлення в Україні. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://ru.osvita.ua/vnz/reports/journalism/22511/>.
5. Частка українського мовлення на радіо і ТБ сягнула 92% [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://lb.ua/society/2019/04/15/424557_dolya_ukrainskogo_veshchaniya_radio_tv.html.

Савченко В. М., студентка групи 2074-ЛК

Научний керівитель – **Скачкова В. А.**, к.ф.н., доцент

*Гомельський філіал Учреждения образования Федерации профсоюзов Беларуси
«Международный университет «МИТСО» (г. Гомель, Республика Беларусь)*

ЛЕКСИЧЕСКИЕ НОВООБРАЗОВАНИЯ В СОВРЕМЕННОМ МОЛОДЕЖНОМ ЯЗЫКЕ

Интернет является одним из самых популярных средств общения. Но посещая различные сайты, форумы, легко заметить, что люди, находясь здесь, напрочь забывают о языковых нормах. В блогах, живых дневниках и сообщениях тексты пишутся «на ходу» и выглядят примерно одинаково – это короткие реплики, фразы, без знаков препинания, с многочисленными сокращениями и опечатками.

Полноценное общение в такой среде невозможно без владения ее языком. Речь отражает нашу действительность, которая связана с ускоренным темпом жизни, сменой культурных ориентиров и ценностей. С ростом темпов жизни растет и словарный запас, так как каждому новому понятию должно соответствовать его определение. Погрузившись в интернет-общение, человек не хочет выглядеть «белой вороной», хочет быть «как все». А для этого надо усвоить язык «большинства».

«Альтернативный язык», «афтарский текст», «падонкафский язык», «албанский язык», «лингвистическая анархия», «новояз», «сетез» – это варианты названия нового стиля, новых слов, употребляемых не только в сети, но и в повседневной жизни.

Стремительные изменения, происходящие в русском языке, заставляют многих говорить о том, что он истощается, теряет свой блеск, глубину. Большинство исследователей сходятся во мнении, что причина негативных тенденций в развитии русского языка заключается в активном проникновении в него разговорного, просторечного языка (в частности интернет-сленга) [1].

Минусы такого общения очевидны:

наличие орфографических ошибок входит в привычку становится причиной безграмотности;

«сетез» наступает теперь не только из виртуального пространства, но и с экранов телевизоров, из радиоприемников и со страниц печатных средств массовой информации;

подростающее поколение не знает, как относиться к «аффттарским текстам», принимает эти явления за норму;

невозможно постоянно выражать свои мысли и эмоции с помощью сленга, а потом заговорить красиво, грамотно, свободно [2].

Но мы можем посмотреть на эту ситуацию и с другой стороны. Носителям языка, особенно людям более зрелого возраста, свойственно не принимать любые новшества и оценивать их негативно. Хорошим считается только русский язык прошлого, правильной всегда признается речь отцов, дедов, прадедов, очень редко свою речь и уж ни в коем случае не речь детей. Это хорошо, что новые языковые факты вначале вызывают оборонительную реакцию, ведь это помогает сохранить на определенном временном этапе устойчивость литературного языка.

Многие слова и устойчивые выражения появляются в языке, потому что меняется жизнь, мировоззрение, миропонимание, появляются новые идеи, формируются новые взгляды на те или иные вещи, реалии. Так, с развитием технологий появилась необходимость в заимствовании новых слов, например «гаджет», «интерфейс» или «девайс».

В литературе встречаются разные определения «сетеза». Его называют и жаргоном, и арго, и сленгом. Эти понятия почти идентичны, также их называют устойчивыми выражениями. У данного направления есть главная особенность: увеличение количества нарочитых ошибок считается достоинством и только приветствуется. Например, ребята, одобряя новую игру, говорили 15 лет назад «клево!», 5 лет назад – «прикольно!», а сейчас – «зачОт!».

Шквал новообразований и заимствований хлынул в речь подростков из интернета. Например:

иноязычные заимствования и образованные от них слова: митинг ‘встреча’ — смитингнуться ‘встретиться’; краш ‘человек, который нравится’; спич ‘разговор’ — ‘разговаривать’, кринж (to cringe) ‘испанский стыд’; ЛОЛ – транслитерация LOL – Laughing Out Loud – буквально с английского ‘очень громко смеюсь, в мемориз (в избранное, в память)’;

образования с суффиксом -ов: брендовый ‘модный’, олдовый ‘старый’, янговый ‘молодой’, хитовый ‘популярный’, файновый ‘хороший’, топовый ‘лучший’ и т.п.

Примеры с сокращением слов: седня — сегодня; плз — пожалуйста; щас — сейчас; прив, привки, хай — привет; ок — хорошо; норм — нормально; здоров, здорова — здравствуй; пасибки, спс, спасиб — спасибо; дз, домашка — домашнее задание; комп — компьютер; контроша — контрольная работа; днюха, др — день рождения; телек — телевизор; звякну — позвоню; ваще — вообще; медляк — медленный танец; слыш — слышишь; сори — извини; треня — тренировка.

Примеры выражений, которые у всех нас слуху: братела ‘обращение к другу’, врубаться ‘понимать’, жесьть ‘эмоциональная оценка’, жлоб, жмот ‘жадина’, затариваться ‘приобретать что-либо’, живоглот ‘человек, который много ест’, запрячь ‘заставить кого-то что-то делать’, засветиться ‘обнаружить, выдать себя’, штукатурка ‘косметика’, засечь ‘застать кого-либо в неудобный момент’, башня, чердак ‘голова’, катить бочку ‘проявлять агрессию по отношению к кому-либо’, колёса ‘таблетки’, кирдык, хана, дело труба ‘сложная ситуация’, коньки отбросить ‘умереть’, копать ‘1) медленно собираться; 2) искать что-либо’, красавчег, красава ‘положительная оценка кого-либо’, лафа ‘спокойная жизнь’, дубак, дрыбаган ‘холод’, махач ‘драка’, флекс ‘хвастовство’, на мозги капать ‘раздражать’, нарваться ‘оказаться в опасном положении’, хайп ‘шумиха’, наяривать ‘делать что-либо с интересом’, ништяк ‘хорошо’, свинячить ‘мусорить’, свистнуть ‘1) украсть; 2) позвать’,

сгонять ‘сбегать за чем-либо’, смачно ‘очень хорошо’, топать ‘идти’, параша ‘1) туалет, мусорка; 2) оценка «2»’, точняк ‘точно’, хавчик ‘еда’, харэ, хва ‘хватит’, чвакнуться ‘поцеловаться’, шандарахнуть ‘упасть’, халява ‘нечто, получаемое даром’, шарить ‘разбираться в чем-либо’, ясен перец, ежу понятно ‘ясно’.

И это далеко не все новообразования. Широко распространена графическая передача звуков и слогов цифрами: крас0тка ‘красотка’, нови40к — ‘новичок’, вну3 — ‘внутри’, о5 — ‘опять’, 4то — ‘что’.

Все виды новых слов и выражений представить очень сложно, так как это социальный конструкт, который развивается, дополняется и меняется ежеминутно. Новый стиль общения в интернете подразумевает, что виртуальный человек должен уметь говорить быстро и при этом еще быть оригинальным. Сленг становится своеобразным паролем, благодаря которому сразу становится понятно, кто «свой», «кто чужой». Причинами использования данных выражений может стать желание дать яркую эмоциональную окраску высказываниям или особое ощущение свободы.

Без новых слов, пришедших в русский язык после 90-х годов, было бы невозможно обсуждать новую действительность. Таких тонких различий очень много. Меняется система ценностей, а с ней меняются и наши представления о том, что хорошо, что плохо.

Самому языку ничего не угрожает. Язык как систему невозможно ухудшить или улучшить. Когда мы говорим о разных негативных тенденциях или ошибках, мы не должны смешивать язык и речь. Языку угрожают не слова – ни жаргонные, ни иностранные. Плохо для языка, когда им пользуются мало или не во всех сферах. На родном языке не пишут сейчас научные труды, и это печально.

Язык – это ведь не музей, в котором выставлены слова, на которые мы все любимся. Язык – это в первую очередь средство общения, средство передачи смыслов. Жизнь меняется, язык должен этому соответствовать. Хорошо, если на языке можно обсуждать новую, изменившуюся реальность.

Список использованных источников

1. Береговская, Э. М. Молодежный сленг: формирование и функционирование // Вопросы языкознания. – 1996. – Выпуск № 3 С. 32-41 [Электронный ресурс]. URL: <https://arxiv.gaugn.ru/s0373-658x0000617-1-1-ru-271/> (дата обращения: 16.03.2021).

2. Голованова, Д. С. Влияние интернет-сленга на речевую культуру современной молодежи / Д. С. Голованова, И. Н. Якименкова. — Текст : непосредственный // Юный ученый. — 2019. — № 3 (23). — С. 1-3. — URL: <https://moluch.ru/young/archive/23/1409/> (дата обращения: 16.03.2021).

ПІДСЕКЦІЯ – ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

SUBSECTION – HISTORY OF UKRAINE

Бибик А. О., здобувачка вищої освіти 1 курсу, група ПУА-201
Науковий керівник – **Колеватов О. О.**, к.і.н., доцент
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

БОЯРСЬКИЙ КЛАС ЗА ЧАСІВ КИЇВСЬКОЇ РУСИ

«Княжі мужі», так у давньоруських джерелах називають клас населення, який для нас більш відомий під назвою бояри. Бояри – неоднорідний вищий клас, правлячий у Київській Русі та середньовічній Україні, вони займали друге місце після князів, тому мали важливе становище у питанні управління державою та прийнятті рішень.

Неоднорідним клас був не тільки через те, що до нього входили люди не лише слов'янського походження, а ще й варязького. Бояр було прийнято умовно ділити на три групи: крупні, середні та дрібні. Середнє та дрібне боярство перебувало на службі у князя, часто отримувало від нього землі. Великі князі роздавали землі боярам за їхню військову службу – «до волі господарської» (до волі великого князя), «до живота» (до смерті власника), «в отчину» (з правом передачі землі в спадщину).

Боярство не було закритим та недоступним класом. За певні заслуги перед державою та особисто князем кожен міг отримати таку посаду. Незважаючи на доступність, клас бояр вважався привілейованим, наприклад, злочини спрямовані на бояр каралися більш суворо, спадково передати свою спадщину можна було й дочці (в той час це було доступним лише для них), за уставом Ярослава честь їх дружин і дочок карається штрафом у 5 гривень золота, в той час як звичайної людини лише в 1 гривню срібла [1].

Клас бояр у X – на початку XI ст. почав розподілятися за інтересами, тому можна виділити дві групи: земських та дружинників.

Земські – бояри місцевого походження, які займалися господарюванням за рахунок невільників. В народі їх називали огнищанами, це обумовлено тим, що невільників називали огнищаном.

Дружинники – бояри які складали найближче оточення князя, зазвичай це була збройна сила. З князем дружинники знаходились у вільних відносинах, дружинники не отримували грошового заохочення, вони отримували так звану честь від князів, яка означала собою впливові місця в адміністрації. Основними вимогами дружини можна назвати декілька моментів: дружина вимагала від князя радитися з нею, брала участь у договорах і хресному цілуванні. Дружина могла покинути князя, так сталося коли Володимир Мстиславич сам на свою руку зарядив похід на Київ, дружина стала проти цього, говорячи: «Еи сам собі, княже, таке замислив, ми з тобою не йдемо» [2]. Але також мала й головний обов'язок – покласти голову за князя.

Княжа дружина була досить заможною, іноді навіть богаче самого князя, зазвичай це були воєводи які були у складі дружини та мали своє військо.

У XI ст. відбулося об'єднання двох цих груп, бояри стали васалами. Васали підкорялися князю за землю, тобто за їх службу князь нагороджував їх землеволодінням.

Основними обов'язками бояр було:

- адміністративні справи при дворі (сокольничий, дворецький, скарбники тощо);
- вони складали боярську раду;
- міжнародні договори підписувались не лише князем, а ще й старшими дружинниками;
- будучи дружинниками князя бояри служили у війську;
- ставали вихователями княжих дітей.

Боярська рада – вища рада при князі, що складалася з бояр. Основними функціями боярської ради було розглядання питань законодавства, внутрішньої та зовнішньої політики, державного устрою, релігії. Боярська рада не мала постійного складу, князь скликав її лише під час необхідності [3; с. 5].

Під час роздробленості в XII – XV ст. влада князя сильно послабилась, натомість влада бояр лише закріпилася. Бояри мали свої землі і тому самі мали змогу правити. Були створені боярські республіки, всі важливі рішення приймалися боярською радою. Великі князі намагалися зменшити боярські привілеї, які було створено. Великі князі поступово почали придушувала виступи бояр, які чинили опір їхній політиці. Особливо сильний удар по боярству завдав цар Іван Грозний. Цар не мав принципів щодо страти бояр. За правління Івана Грозного покарання отримував кожен хто його заслужував, не зважаючи на взаємовідносини та колишні заслуги.

Боярство було скасовано на початку XVIII ст. царем Петром 1. Він заснував дворянську імперію з абсолютною монархією.

Отже, можна зробити висновок, що створення боярського класу, незважаючи на всі незгоди, відіграло велику роль у формування Київської Русі. Бояри займали неоднозначну позицію в управлінні державою, їх прагнення до автономії та самостійності, яку вони згодом набули через близькі стосунки з князем було викорінено назавжди, адже чим більше пільг та заохочень, тем більше потреб у них.

Список використаних джерел

1. <http://studies.in.ua/shpora-hukr/259-3-harakteristika-susplnogo-ladu-kiyivskoyi-rus.html>
2. <https://ru.osvita.ua/vnz/reports/history/35765/>
3. Науковий вісник Ужгородського університету, серія «Історія», Вип. 29, 2012. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/18043/1/misc_boyarskoi_ta_druzynnoi_dum.pdf

Воробей Ю. О., здобувач вищої освіти гр. ОА-201
 Науковий керівник – **Мельник О. Є.**, к.філос.н., доцент
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

ТРАДИЦІЙНЕ ЖІНОЧЕ ВБРАННЯ ЧЕРНІГІВЩИНИ

Перший одяг у людському суспільстві виник як засіб захисту тіла від зовнішніх дій навколишнього середовища. З плином часу в різних регіонах України він видозмінювався. Цьому сприяла низка різних факторів: історичні, кліматичні та соціальні.

Найбільш незвичайних та привабливих рис набув одяг Чернігівщини.

Тему жіночого вбрання Чернігівщини досліджували такі історики, як З. О. Васіна, О. Ю. Косміна, О. І. Рігельман, Ю. Ю. Павлович, Л. А. Юда та інші.

Як зазначає З. О. Васіна, у жіночому вбранні Чернігівського Полісся в період XI-XVII століття можна виділити три комплекси: сорочка і плахта; сорочка і спідниця; сорочка і “юпка з нагрудником”. До кожного з них додавалася “запасха” [1,38].

Дослідники зазначають, що *сорочки* Чернігівщини шилися додільними, іноді з небіленого полотна. Рукави могли бути як суцільно кроєні, так із уставками. В колористому відношенні побутувала вишивка “білим по білому”, біло-червона, біло-чорна. Найбільш характерними орнаментами були геометричні. Зустрічалися й рослинні орнаментальні мотиви, але вони розроблялися переважно в геометризованому вигляді (Рис. 1, 2) [1, 38].

Рис. 1

Рис. 2

Жіночим *поясним одягом* були “запаски”, “плахти” і спідниці. Запаска складалася з двох шматків домотканої тканини: “сіряка” та передньої синьої “попередниці”. Це був щоденний робочий одяг. На свята жінки носили плахти. Молоді дівчата носили спіднички з однотонної фарбованої вовнячої матерії насичених яскравих кольорів. Святковий комплекс з андраком доповнювався широким червоним поясом з багато орнаментованими кінцями та бахромою: “Так-то гарно убралась! Сорочка тоненька і плахта шовкова, пояс сріблом цвіткований, черевички високі; дрібно, дрібнесенько русу косу заплела, і золотий перстень блищить на правій руці” – так згадує про красиво одягнену жінку Марко Вовчок [3].

За дослідженнями О. Ю. Косміної, локальною своєрідністю жіночих комплексів цієї етнографічної зони були “спідниці до нагрудника”, являли собою варіант широкої спідниці, пришитої до ліфа, - реліктовний тип міщанського вбрання. Ліф додатково оздоблювали застроченими дрібними зборка. Наприкінці XIX - на початку XX ст. традиційні плахти з запасками та спідниці з нагрудниками з доморобної тканини замінили широкі спідниці з ситцю, які також шили з нагрудником (Рис. 3, 4) [2, 320].

Рис. 3

Рис. 4

На північно-західній Чернігівщині, як і на суміжній з нею Київщині, за матеріалами Ю. Ю. Павловича, носили керсетки з широким відкритим коміром типу давньоруського опліччя у комплексі з широкою кранною спідницею та фартухом [2, 322].

Як зауважує З. О. Васіна, *верхнім осінньо-весняним одягом* слугували короткі свити з домашнього сукна переважно темних кольорів. Деякі жінки одягали довгі білі свити. Кожухи в цій місцевості були укорочені, фарбовані в характерний оранжевий колір, прикрашені аплікацією та вишивкою [2, 322].

На думку О. Ю. Косміної, жіночі *головні убори* північної Чернігівщини мають характерні місцеві ознаки. Білі хустки, намітки та невисокі циліндричні очіпки густо вишивалися рослинним геометричним орнаментом. На південній Чернігівщині побутували різнокольорові очіпки. Бідні жінки носили ситцеві, а заможні - парчеві очіпки. В будень дівчата заплітали волосся в одну, рідше в дві коси, на свята носили розпущеним. Голову з обох боків прикрашали барвисто вишитою широкою стрічкою та букетами квітів [2, 322]. На вулиці поверх очіпка жінки вдягали великі куповані хустки: “маслинові”, “прохорівські”, “загрянисні”, “бодрусові”. Як правило, надавали перевагу вовняним чорним хусткам з каймою з різнокольорових квітів. В деяких повітах хустка пов’язувалась в три обхвати, і при цьому обов’язково було видно “вершок” очіпка, а в інших навпаки хустка покривала весь очіпок. Окрім купованих, побутували також домоткані полотняні хустки, вишиті по кутах червоними та синіми нитками. Орнаментальні мотиви вишивки були теж геометричні: хрести, чотирикутники, ламані лінії (Рис. 5, 6)

Рис. 5

Рис. 6

Комплекс жіночого вбрання південної Чернігівщини з середини XIX ст. урізноманітнюється одягом з кубового ситцю.

З другої половини XIX ст. зовнішній вигляд жіночого комплексу вбрання урізноманітнюється юпками з “перчиками”. Святковий комплекс убрання складався з довгополого літнього халата або зимового шушуна. Взимку також носили смугасті кожушанки та толуб’ясті кожушанки з широким відкритим коміром.

За працями З. О. Васіної, жіночим *взуттям* були чоботи і черевики. Чоботи з червоної шкіри на високих підборах з підківцями називались “сап’янцями”. Жіночі черевики кріпились до ноги за допомогою “волоків” – шкіряних ременців, якими хрест-навхрест перев’язували голінь. Інший варіант черевиків являв собою шкіряні туфлі з тупими носиками на високих підборах з залізними підківками [1, 47].

Робочим взуттям жінок були “постоли” з липового та в’язового лика. Їх плели на колодці у вигляді черевика з заокругленим носиком. Постоли кріпились обматаною до ноги онучею за допомогою мотузки. Постоли-личаки могли носити і взимку, якщо не було

сильних морозів. Ще в зимку носили “лямці” – валянки, які виробляли на суконних валяльнях.

Як описувала З. О. Васіна, *шийними прикрасами* дівчат і молодих жінок були різнокольорові намиста. Особливо цінувалося намисто з бурштину, яке переходило від бабусі до онуки. Дівчата підвішували до намиста дукачі. Коралове намисто перенизувалося срібними бусинами. Менш заможні носили намисто з малинового, жовтого та голубого скла. До намиста підвішували хрестики та ладанки, які купували в Києві. Жіноча шийна прикраса у вигляді двох ікон (Благовіщення і Воскресіння) у спільній срібній оправі, прикріпленої двома ланцюжками до срібного або позалощеного банта, прикрашеного червоною скляною вставкою, називалось “личманом”. Він підвішувався на шовкову малинову стрічку. Також на шії носили “плетінки” – прикрасу у вигляді смужки з різнокольорового бісеру [1,46].

На пальцях жінки носили перстні, у вухах - сережки. Сережки були срібні, дуті, переважно місяцеподібної форми. Часом робили підвіски з жовтого скла, яке імітувало бурштин.

Отож, у всі часи українська жінка була уособленням краси та витонченості. Їх красою надихались письменники та художники, а особливо жінки вражали розмаїттям та неповторністю свого одягу та прикрас. Серед традиційного жіночого одягу України найнезвичайніших та найгарніших рис, на думку автора, набув одяг Чернігівщини. Жіноче вбрання поділялося на повсякденне та святкове, також одяг змінювався залежно від статків господині. Але попри це все традиційне жіноче вбрання Чернігівщини залишалось особистим та індивідуальним, оскільки кожна жінка створювала сама свій образ.

Список використаних джерел

1. Васіна З.О. Український літопис вбрання: в 2-х т. / З. О. Васіна. – Т.2. – Київ: Мистецтво, 2006. – 158 с.
2. Косміна О. Ю. Традиційне вбрання українців: в 2-х т. / О. Ю. Косміна. – Т.2: Полісся. Карпати. – Київ: Балтія-Друк, 2009. – 443 с.
3. Марко Вовчок Максим Гримач [Електронний ресурс] / Марко Вовчок. – Режим доступу: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=1966> – Дата перегляду: 17.03.2021. – Назва з екрана

Гнип Є. В., здобувачка вищої освіти 1 курсу, група МКІ-201
Науковий керівник – Колеватов О. О., к.і.н., доцент
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

ТЯЖКА ДОЛЯ ЄВРЕЇВ: ПОДІЇ В БАБИНОМУ ЯРІ 1941-1943 РР.

Для євреїв які проживали на території України в ХХ столітті нестабільність Російської імперії у політиці та соціумі обернулася погромами, які уряд сприймав як один із способів боротьби з революцією. Під час першої світової війни починають відчуватися перші утиски євреїв. Їх звинувачують в поразках російської армії та у шпигунстві для ворожої Німеччини. Забороняється друкувати статті про героїчні досягнення євреїв на фронтах. На території Австро-Угорщини ситуація була подібна: євреїв звинувачували в зрадництві, боягузтві та отриманні вигоди від війни[1].

Найбільш жахливими для єврейського народу вважаються утиски у 1940-х роках, які були здійснені зі сторони очільника національно-соціалістичної партії Німеччини Адольфа

Гітлера. Він ділив народ на «вищі» та «нижчі» раси. Домінування серед інших рас нацисти віддали німецькій расі, що могла впливати на підлеглі народи (слов'янів та азіатів) [2].

Найстрашнішим періодом в житті українських євреїв є події в Бабиному Ярі 1941р.

Вперше назва «Бабин Яр» згадується в 1401 році. Власниця трактиру розташованого на цьому місці, віддала дану ділянку землі домініканському монастирю. А в XV-XVIII ст. територію сучасного Бабиного Яру символічно називали «Шалена Баба» та «Бісова Баба».

У роки Другої світової війни Бабин Яр став братською могилою. Тут з 1941 по 1943 рік нацистськими окупантами було розстріляно від 70 000 до 200 000 людей, з них близько 34 тисячі євреїв.

19 вересня 1941 року Київ було окуповано військами шостої німецької армії. Відразу після цього відбувався відчутній тиск на євреїв: окупанти часто займали їх на вулицях, декого відразу вбивали. Нікому з киян не було ще відомо, що вже як два місяця рейхсмаршал Геринг видав директорію про розроблення заходів щодо «Остаточного вирішення єврейського питання в Європі» [2].

Жах Бабиного Яру почався з цинічної виверти. 26 вересня 1941 нацисти розмістили на вулицях Києва указ, що наказує всім місцевим євреям, зібратися на місці зустрічі з документами, речами і теплим одягом. «*После санобработки все евреи и их дети, как элитная нация, будут отправлены в безопасные места...*» [3; с. 15]. Кожному, хто не підкорився б наказу, загрожувало розстріл.

Після того, як присутні євреї були сформовані в колони, вони рушили до урочища, а на КПП їм було наказано залишити важкий багаж, коней і вози.

Українська театральна акторка єврейського походження Діна Пронічева – одна з небагатьох, кому вдалося врятуватися від розстрілу у Бабинім Ярі наприкінці вересня 1941-го року. У своєму виступі на судовому процесі по справі «про злочиння німецько-фашистських загарбників на території Української РСР» жінка згадує: «Мама вирвалася вперед, щоб подивитися, що там відбувається, куди ж людей зганяють. Вона зрозуміла, що євреїв усіх разом зібрали не заради евакуації. У них відбирали дорогоцінності, теплі речі та документи й сортували їх. Потім гнали далі, били, змушували роздягатися і розстрілювали. Нас не роздягали, уже було темно. Нас повели й вишикували на дуже маленькому виступі, на якому ледь можна було втриматися. Почали всіх розстрілювати. Я заплющила очі, стисла кулаки, напружила всі мускули та кинулася вниз до пострілу. Мені здавалося, що я летіла цілу вічність. Впала на трупи. Через певний час, коли стрілянина закінчилася, почувла, що німці спускаються вниз, у яр, і дострілюють усіх, хто стогне. Я лежала тихо, не ворушилася. Боялася себе видати. Я відчувала, що тут мені кінець. Я була дуже обережною. Мені вдалося доповзти до однієї зі стін яру і з великими зусиллями вибратися нагору» [4].

Нажаль знищення єврейського народу було тільки початком інших масових вбивств. Протягом двох років в Бабиному Ярі продовжувалися вбивства людей вже різного етнічного походження і віку.

Відступаючи з Києва, у серпні-вересні 1943 року, німці спробували приховати свої сліди і частково знищили концтабір, розкопали і спалили за допомогою євреїв-в'язнів десятки тисяч тіл. Неспалені рештки дробили й розсипали. Людей, яким довелося це робити, вбили в Бабиному яру останніми.

Голокост – страшне минуле не тільки України, але й інших країн. Бабин Яр став його жахливим символом на території Східної Європи й прикладом того, до чого призводять людиноненавистницькі теорії. Дії, що були вчинені в той страшний час не тільки знищили тисячі ні в чому невинних людей, а й спустошили більшість єврейських громад по всій Європі. І ця подія залишається незагоєною травмою десятиліття.

Список використаних джерел

1. Круглов А.И. Катастрофа украинского еврейства 1941-1944 гг.: Энциклопедический справочник. Х.: Каравелла, 2001. 376 с.
 2. Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів / Упор. А.А. Батюк, І.Л. Бутич, П.М. Кострита та ін. К.: Держполітвидав, 1963. 488 с.
 3. Кузнецов А. Бабий Яр. М.: Астрель: CORPUS, 2010. 704 с.
 4. Бабин яр. Контекст.R13 / Діна Пронічева. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://www.youtube.com/watch?v=2N_ZERMx78E
-

Губко О. В., здобувачка вищої освіти 1 курсу, група ФАМ-201

Науковий керівник – **Колєватов О. О.**, к.і.н., доцент

Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

«РОЗСТРІЛЯНЕ ВІДРОДЖЕННЯ»

«Розстріляне відродження» – це літературномистецьке покоління 20-х – початку 30-х рр., яке дало високохудожні твори у галузі літератури, живопису, музики та яке було знищене під час великого терору. Сама назва «розстріляне відродження» виникло через два десятиліття після трагічних подій. Цей термін вперше було використано діаспорним літературознавцем Юрієм Лавріненко, вживши його як назву збірника найкращих текстів поезії та прози 1920 – 30-х рр.

Після початку політики «українізації» у 1920-х рр. у українських митців з'являється можливість вільно творити, чого вони не могли робити раніше, так як майже все перебувало під забороною. Це позитивно вплинуло на появу великої кількості обдарованих митців: Лесь Курбас, Григорій Косинка, Євген Плужник, Микола Зеров, Михайло Драй-Хмара, Микола Хвильовий та інші. Однак, нажаль, майже всі вони були знищені або зламани радянською владою.

Урочище Сандармох стало одним із сумних символів Великого терору. Найбільшу групу в'язнів – 1111 осіб (з них 290 українців) – розстріляли з 27 жовтня по 4 листопада 1937 року. Найбільше розстрілів випало на перші дні листопада. 3 листопада було розстріляно 134 особи, всі, як зазначалося у «розстрільних списках» – «українські буржуазні націоналісти. Знищенням української інтелігенції займався Михайло Матвеев, який згодом теж був репресований. Сандармох – лісове урочище в Медвеж'єгорському районі Республіки Карелія (площа близько 10 гектарів) стало братньою могилою для майже 7 тис. розстріляних у 30-х роках органами НКВС людей 60 національностей [1].

Головними літературними об'єднаннями в той час були «Ланка» (пізніше «МАРС»), «Плуг», неокласики «Молодняк», «Спілка письменників західної України». Найвпливовішим був «Гарт» (союз українських пролетарських письменників), який пізніше був перейменований на «ВАПЛІТЕ» («Вільну Академію Пролетарської Літератури»), лідером якої став Микола Хвильовий. Приймаючи офіційні вимоги Комуністичної партії, ВАПЛІТЕ в питаннях літературної політики зайняла незалежну позицію, підтримавши М. Хвильового. Це завершилися ліквідацією ВАПЛІТЕ, а її члени стали одними з перших жертв репресій сталінського режиму [2].

На сьогоднішній день ми маємо доступ до раніше секретних документів того часу з яких бачимо раніше невідомі біографії і слідчі справи українських митців. Один із них –

Микола Зеров. Він був одним із лідерів групи неокласиків. Восени 1935 року письменника заарештовують. Його відправляють до Соловецького табору, де Зеров був розстріляний у 1937 році. З документу із розсекречених архівів КДБ: Зі звинувачувального висновку: «ЗЕРОВ Николай Константинович, 1890 г. рождения, уроженец м. Зиньково, Харьковской области, украинец, беспартийный, с высшим образованием, профессор-литературовед, не судим, снят с работы в ВУЗе за националистическую деятельность, – обвиняется в том, что: а) Входил в состав руководства контрреволюционной организации, ставившей перед собой задачу свержения Советской власти на Украине. б) На протяжении ряда лет активно проводил работу по воспитанию и подготовке контрреволюционных националистических кадров. в) Свою работу проводил под лозунгами и в целях фашизации Украины, являлся вдохновителем идей террора, организовал террористические. При обыске у обв. Зерова изъята книга «Политика» с автографом расстрелянного террориста КОСЫНКО, «Черна рада» КУЛИША и другая националистическая литература» [3].

Одним із представників розстріляного відродження був і наш земляк Марко Миколайович Вороний (1904 – 1937) син поета Миколи Вороного і Віри Вербицької-Антіох, дочки поета Миколи Вербицького. Хрещеним батьком став Михайло Коцюбинський. 1918 р. записався добровольцем в армію Денікіна, однак його не взяли, оскільки був неповнолітнім. Від 1925 р. друкувався під псевдонімом Антіох, від 1926 р. під своїм ім'ям у радянському журналі «Червоний шлях», «Глобус», «Життя й революція». Вірші й уривки з поем цього періоду відзначаються споглядальністю, сповнені роздумів про навколишній світ, природу, місце поета в суспільстві. 1934 року, коли заарештували Миколу Вороного, Марко повернувся в Україну, разом із батьком вимагав в інстанціях переглянути справу. 19 березня 1935 року Марка Вороного заарештували. Військовий трибунал Київського військового округу на закритому судовому засіданні 1-4 лютого 1936 року засудив Марка Миколайовича Вороного до 8 років виправно-трудоих таборів. Покарання відбував у місті Кем, потім на Соловках. 9 жовтня 1937 року поета засуджено до розстрілу. Вирок виконано 3 листопада 1937 року [4].

Серед жертв сталінського режиму був і чернігівець Дмитро Тась (Могилянський Дмитро Михайлович). У Чернігові, а пізніше у Києві та Харкові молодий письменник друкував вірші та оповідання у збірниках «Голод» (Чернігів, 1919), «Квартали» (Харків, 1924), журналах «Глобус», «Життя і революція», «Селянське життя» (Чернігів), «Чернігівська земська газета», «Чернігівщина» та інших виданнях. Із 1925 року Дмитро Тась працював журналістом у Києві, з 1930 року – у Харкові. Дмитра Тася, як і його сестру Лідю Могилянську (розстріляна 1937 р.), силоміць було вилучено з літератури. Він був звинувачений у активній контрреволюційній націоналістичній діяльності. 25 лютого 1938 року Д. Тась був засуджений до розстрілу. Вирок виконано 28 лютого, імовірно в Московській області [5].

«Розстріляне відродження» своєю творчістю та бажанням створити незалежну державу було перешкодою для радянської влади за що і було знищено. Для України це була велика втрата, так як ці люди були надзвичайно обдаровані та могли зробити набагато більше для культури не тільки України, а й всього світу, але поплатилися життям за свій талант. На багато років всі ці імена та їхнє мистецтво було недоступним для народу, але все ж таки сьогодні ми маємо чудову нагоду ознайомитися з неперевершеною творчістю тих часів і людей, які поплатилися за неї своїм життям.

Список використаних джерел

1. Мультимедійна платформа «Українформ». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2806681-sogodni-rokovini-pocatku-rozstriliv-ukrainskoi-eliti-v-urocisi-sandarmoh.html>
 2. Ткачова Л.І. ВІЛЬНА АКАДЕМІЯ ПРОЛЕТАРСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ ВАПЛІТЕ. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.history.org.ua/?termin=Vilna_akademii
 3. ТСН. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://tsn.ua/special-projects/kdb/>
 4. Щоденна українська газета «день» Україна Incognita. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://incognita/day/kyiv/ua/marko-voronij.html>
 5. Відкритий список. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://ua.openlist.wiki>
-

Глоба А. О., здобувачка вищої освіти 1 курсу, група ФАМ-201
Науковий керівник – **Мельник О. Є.**, к.філос.н., доцент
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

МОДА В ЖИТТІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

25 лютого 2021 року виповнилось 150 років з дня народження української письменниці, талановитої Лесі Українки. Мода займала особливе місце в житті Лесі [2].

В епоху Лесі Українки кінець 19 — початок 20 століття мода переживала переломний період переходу на стиль модерн, тобто багато жінок хотіли виділятися із натовпу. З одного боку, у тренді досі були незручні корсети, які забезпечували надтонку талію, а з іншого — модниці все частіше відмовлялися від суконь на користь сорочок і довгих спідниць, у яких було зручніше рухатися [2].

Відомо, що у 1908 році жінки відмовляються й від корсета. Все завдяки французькому дизайнеру-реформатору Полю Пуаре, який ввів у моду легкі сукні, що не сковують рухів і дозволяють вільно дихати. Жінки цієї епохи все більше комунікують у суспільстві, вони стають мобільнішими і відстоюють власну думку. Для цього їм необхідний комфортабельний гардероб, який дозволяє виразити свою індивідуальність через зовнішній вигляд [2].

Леся Українка є однією з активних феміністок того часу. Її стиль можна назвати консервативний, вона хотіла щоб її сприймали й в чоловічому просторі. Як представник української інтелігенції поетеса із розумом ставилася до свого гардероба і не використовувала одяг для пошуку визнання та уваги [2].

В Україні на той період у Львові та в Києві були модні будинки, де працювали дуже професійні майстри. Вони піддивлялися моду в польській періодиці, а там друкували фасони Парижу та Відня, так як Леся була із заможної сім'ї, вона часто туди їздила і купувала сукні, не тільки в Україні.

Свідки того часу зауважують, що Олена Пчілка (мама Лесі Українки) була просто архімодницею, вона була такою жінкою, яка любила і яка на цьому зналася і одягалася відповідно. І от цю всю свою любов вона привила своїм донькам, і Лесі зокрема. Також цікаво знати, що Олена Пчілка привозила в Париж вишиванки на виставки з різних територій України. Вона поєднувала сучасну моду з українським.

І справді, Леся Українка полюбляла все українське. Зокрема, на багатьох світлинах Леся та її родина позують у вишитих сорочках, вінках та коралях. Жительки міста вбиралися в українське на свята та з нагоди урочистих подій [2].

Звісно потрібно сказати, що на дрес-код Лесі Українки впливала її хвороба, вона не все могла одягати. Практично на всіх сукнях ми не спостерігаємо прикрас, але знаємо кілька портретів з братом Михайлом, де вона стоїть уже в етностилі і де в неї на шії гердани – це дуже позиціонує, бо жінки того часу, якщо сукні були декольтовані носили бархатні стрічки на шії до яких чіплялися різні красиві брошки, то як раз у гардеробі Лесі Українки була така прикраса. Також раніше вважалося, якщо родина статна, то чим більше гарного намиста, тим самим вони показують заможність. В дорослому житті Леся не так багато використовувала намист, тобто в неї була все ж таки скромність.

Українська письменниця й перекладачка Оксана Старицька-Стешенко згадує Лесею Українку так: "Леся... завжди була у центрі уваги. Коли вона пережила операцію, то носила мітенку на лівій руці (щоб приховати прооперовану руку, яка була вражена туберкульозом) і ходила з палицею. Достатньо було їй чимось загорітися, вона ставала неймовірно привабливою.» [1].

Після 97 року мода міняється, і ми це чітко можемо побачити на світлині, де зображені Леся Українка і Ольга Кобилянська. Тут ми уже бачимо геть інший дизайн сукні - вузький рукав, цікаво іще те, коли прочитаємо листи Лесі, навіть про це пише, що вона собі зробила модну блузку із вузьким рукавом, і говорить якщо я вийду то всі будуть подивовані і що вона буде всіх чарувати своїм модним стилем. Із цього ми бачимо вона чітко знала і відчувала, тобто слідувала за модою.

Далі кольорова гама змінюється в унісон із характером та емоційним станом — доля геніальну жінку не милувала. Кажуть, вона була людиною категоричною та не дуже комфортною у спілкуванні, і це помітно з одягу: стриманість, навіть аскетичність, прогресують разом із хворобою і важкими випробуваннями. Деінде з'являються грайливі рукави-буфи, як на відомій світлині з матір'ю, Оленою Пчілкою, але то більше данина бонтону [2].

Зрідка бачимо мереживо — як та хустка на знаменитому портреті пензля Івана Труша, через продаж якого польському шляхтичу письменниця повністю розірвала відносини з художником. Константою її персонального стилю був традиційний український костюм: любов до рідної мови і культури йшли із сім'ї. В дитинстві й у дорослому віці вона часто вдягала народний стрій та інколи заміняла ошатну батистову блузу вишиванкою, поєднуючи її із довгою спідницею з високою лінією талії. Українкою в українському вона й увійшла в історію, і тепер під бронзою національної героїні нам важко розгледіти жінку, яка могла любити бантики і перли"[2].

Одного разу, подорожуючи Кримом, Леся настільки закохалася у цей край, одяг місцевих жителів, колоритний побут, вишиті килими, що зібрала цілу колекцію узорів. Леся добре вишивала сама і певний одяг створювала самостійно. Та, зрештою, більшість вбрань мисткиня шила на замовлення або купувала у крамницях, які помалу з'являлися на території Європи [2].

Зазначимо, що Леся Українка, як і багато інших жінок її покоління, найбільше любила носити сорочку і спідницю замість сукні. Ці елементи гардероба були символічними. Тоді жінки робили лише перші спроби влитися у чоловічий простір. До цього мати право виражати свою думку і висвітлювати її через імідж було надано лише чоловікам. Оскільки жінки почали претендувати на новий статус у суспільстві, їм потрібно було бути активними й мобільними не тільки духовно, але й фізично. Саме тому на зміну незручним сукням приходили сорочки і довгі спідниці, які остаточно закріпилися у другій половині 19-го століття. Леся Українка не лише зналася на моді, але й була двигуном феміністичних трендів. Поетеса формувала нову культуру ставлення до жінки, і мода у певному сенсі допомагала їй у цьому [3].

Щоб глибше познайомитися і зрозуміти взагалі дрес-код Лесі Українки, потрібно прочитати її твори, а особливо показовий є її пізній твір «Лісова пісня». Звернувши увагу, як вона дає характеристики і описує одяг персонажів, як вона приземляє одяг Килини і як вона виглядає такою огрядною, у сільському костюмі, вона це добре знала і описувала. У Лукаша була вишита сорочка білим по білому, а Мавка фактично це Леся. Прочитавши цей твір можна побачити наскільки він автобіографічний, це людина яка оджила замкнено в лісі, а Леся замкнено в тому своєму середовищі, тому що вона не могла собі фізично дозволити бути активною.

Отже, Леся Українка – це великий приклад для наслідування незламаної та сильної духом постаті. Вона виступала етнокультурним маркером свого часу, навіть не тільки своєю творчістю, але й зовнішнім виглядом.

Список використаних джерел

1. Створювала власні тренди: улюблені модні образи Лесі Українки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.volynnews.com/news/all/stvoriuvala-vlasni-trendy-uliubleni-modni-obrazy-lesi-ukrayinky/> (дата звернення 15.03.2021). – Назва з екрана.
2. Стиль поетеси: З чого складався гардероб Лесі Українки [Електронний ресурс]. – <https://official-online.com/lmoda/trendy/lesia-ukrainka-wardobe/> (дата звернення 15.03.2021). – Назва з екрана.
3. Якою була мода в епоху Лесі Українки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://harpersbazaar.com.ua/fashion/trend/yakoyu-bula-moda-v-epohu-les-ukranki/> (дата звернення 15.03.2021). – Назва з екрана.

Коробко В. В., здобувачка вищої освіти 1 курсу, група ПУА-201

Науковий керівник – **Колєватов О. О.**, к.і.н., доцент

Національний університет «Чернігівська політехніка» (м.Чернігів, Україна)

РОЗВИТОК ДРУКАРСТВА В УКРАЇНІ В XV-XVII СТ.

Споконвіку книги мали дуже велике значення для людини. Ще з давніх-давен усі намагалися якимось чином зберегти та передати інформацію. Раніше це робилося за допомогою наскельних малюнків або за допомогою орнаментів, а пізніше люди навчилися та почали писати. Спочатку це відбувалися вручну, писали на клаптиках паперу чи на папірусі, потім почали збирати написані листи у томи. Але згодом люди почали писати літописи та книжки. Найперші книжки виготовлялися зі шкіри тварин, папірусу, бамбуку, кори дерев, листя, глини, або навіть шовку. Спочатку вони почали з'являтися в Європі приблизно в XIII столітті та виготовлялися доволі довго, адже писалися вручну і коштували дуже дорого, тому книжки могли собі дозволити лише дуже заможні люди. Потім, при церквах та монастирях, почали з'являтися скрипторії – майстерні, у яких переписувалися книги та тексти, але це була дуже довготривала та не проста праця.

Але людський розвиток не стояв на місці, тому згодом, під час піднесення розвитку ремесел, почали з'являтися друкарні, які ознаменували новий прорив у книгописанні. Найперша друкарня з'явилася у Китаї, але це питання доволі спірне, тому що саме в Європі, у Німеччині, ідейником та новатором встав Йоган Гутенберг.

Щодо друку слов'янською мовою та друкарство в Україні можна сказати наступне. У 1491 році у Кракові друкар Швайпольт Фіоль видав три, одні з найперших, книги:

«Осмигласник», «Тріюдь цвітна» та «Часословець», надруковані кирилицею. В Україні першою друкованою книгою вважається «Апостол» Івана Федорова.

Але, за даними деяких дослідників, історію українського друкарства розпочав міщанин зі Львова, Степан Дропан [1; с. 164], ще у XV ст., а саме початком друку вважається заснування його друкарні у 1460 році [2]. Тобто, все ж питання щодо появи друкарства в Україні залишається відкритим: деякі вважають, що перша друкарня в Україні з'явилася у Львові у міщанина Степана Дропана, інші ж вважають, що першодрукарем України став Іван Федоров. Та все ж більшість критиків кажуть про те, що першою стала саме Львівська друкарня Івана Федорова.

Львівська друкарня була створена в основному для забезпечення потреб та бажань міщан і простих людей, що хотіли та вміли читати. Створення друкарні мало своє підґрунтя, адже Львів здавна славився всебічним розвитком мистецтва, живопису, архітектури, а з появою друкарні і літератури. А от сам друкар, Іван Федоров, вважався мандрівним друкарем, який працював у Москві та Білорусії, а от до Львова він приїхав, коли він почав розвиватися, набирати оберти та оживати культурно та економічно. Саме тут друкарня почала працювати на початку 1573 року та проіснувала близько року, випустивши «Апостол», а пізніше в друк вийшов один із перших посібників для читання у Східній Європі – «Буквар» [3]. Найвідоміші книжки та друки з Львівської друкарні: «Очаг», «Євангеліє», «Зоря Галицка», «Псалтир», «Слово», «Літургія», «Осмигласник», «Січові Вісти», «Трифологійон», «Ірмологійон», «Вечерниця», «Галицько-Руської Матиці», «Просвіта» [4].

Другою за відомістю та відкриттям в Україні стала Острозька друкарня. Вона також була під проводом Івана Федорова, але збудована та відкрита за кошти та ініціативи князя Костянтина Василя Острозького у 1577-1579 роках [5]. У 1580 р. були надруковані «Псалтир» та «Новий Завіт», а у 1581 р. – «Острозька Біблія», яка була написана церковнослов'янською мовою. Одними із найвідоміших книжок, що вийшли друком в Острозі, стали: «Новий Завіт», «Псалтир», «Требник», «Молитвослов», «Часослов», та багато інших. А згодом, у 1625 р., на Житомирі з'явилася одна із перших паперових фабрик в Україні, яка розробила новий друкарський шрифт, що піднесло друкарство в Україні на вищий рівень. Тому вже до 1648 року існувало та функціонувало близько 25-ти українських друкарень.

Щодо розвитку друкарства в часи Гетьманщини та Руїни можна відстежити деякі закономірності, стрибки та падіння розвитку. З одного боку, у ті часи почалося піднесення української культури, літератури, мистецтва, церковного життя, освіти та науки, але у той же час відстежуються деякі утиски з боку інших країн, до складу яких частково входили українські землі. Ще за часів гетьмана Петра Дорошенка було сказано, що: «Гімназія, теж школи, в котрих би по латині учено, і друкарні, колько їх потреба будет, аби без трудності становити било вольно, і вольно науки отпраовати і книги всякіє друковати» [6]. Неабияким проривом у розвитку українського друкарства стало створення на Лівобережжі, у Новгороді-Сіверському, книговидавництва у 1674 р., а пізніше ця друкарня почала функціонувати в Чернігові.

Беручи до уваги саме часи Руїни, то ситуація стала набагато важчою. Діяльність приватних друкарень практично унеможлилювалася, що спричиняло деякий дефіцит та недостачу друку. На той час існувало чотири друкарні: три лаврських та одна Київська, а пізніше залишилося лише три з них. Деякі міщани намагалися відкривати свої друкарні знову і знову, але все було марно, адже, по-перше, на це йшло багато коштів, а по-друге, друк частково був під заборонаю. Пізніше друк у чернігівських та київських друкарнях взагалі був повністю заборонений.

Аналізуючи весь опрацьований та досліджений матеріал, без сумніву можна сказати, що поява друкарства в Україні ознаменувала підвищення масово-культурного рівня. Поява друкарень допомогла людям відкрити для себе новий світ та відчутти розумовий розвиток. Головним відкриттям для України став Іван Федоров, що посприяв появі двох найвідоміших українських друкарень: Львівської та Острозької. Щодо пізнішого періоду, то можна відстежити зміни у розвитку друкарства, а саме піднесення, а водночас, і занепад українського друку, адже за часів Гетьманщини книгодрукування розвивалося, спостерігався розквіт не тільки цієї справи, а й культури, науки, освіти, літератури та мистецтва. А от в часи Руїни розвиток друкарства призупинився, адже умови для розвитку були жакливі, а часто і неможливі, що фактично спричинило деякий занепад українського друкарства. Тому українське друкарство розвивалося неоднозначно, переживало і злети, і падіння.

Список використаних джерел

1. Тимошик. М.С. Друкарство // Українська мова: Енциклопедія / Редкол.: В. М. Русанівський, О. О. Тараненко та ін. 2-е вид. випр. і доп. / НАН України; Інститут мовознавства імені О. О. Потебні НАН України; Інститут української мови НАН України. К.: Українська енциклопедія, 2004. 824 с. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://archive.org/details/UkrMovEnts/page/n163/mode/2up?view=theater>
2. Українці у світі – Степан Дропан. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://web.archive.org/web/20151119072734/http://www.ukrainians_world.org.ua/peoples/cb652ff16fab9bcb/
3. Орос О. Техніко-художні особливості початків українського книгодрукування // Друкарство. 2003. № 2. С. 82-87.
4. Запаско Я., Мацюк О. Львівські стародруки: Книгознавчий нарис / Худож. І.П. Плєсканко. Львів: Каменяр, 1983. 175 с.
5. Запаско Я., Мацюк О., Стасенко В. Початки українського друкарства. Львів: Центр Європи, 2000. 224 с..
6. Ткаченко М. (під псевд. М. Михайленко). Про київські стародруки XVII і початку XVIII ст. (1616-1721 рр.) // Бібліологічні вісті, 1924, № 1-3.

Лапа А. С., здобувач вищої освіти 1 курсу, група ФАМ -201

Науковий керівник – **Колеватов О. О.**, к.і.н., доцент

Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

АННА ЯРОСЛАВНА – КОРОЛЕВА ФРАНЦІЇ

Ім'я дочки великого київського князя Ярослава Володимировича Мудрого Анни завжди викликало неабиякий інтерес учених та всіх, хто цікавиться історією Київської Русі. Анна Ярославна відіграла важливу роль в історії Франції, і практично жоден нарис про минуле цієї держави не оминає увагою постать цієї легендарної жінки. Ця загадкова жінка залишила по собі багато таємниць, над розв'язанням яких билися десятки дослідників [1].

Анна Ярославна народилася між 1024 і 1032 роками у граді Кия. «...Я народилася багато століть тому і була дочкою київського князя Ярослава Мудрого. Власне, однією з його доньок, найменшою. Про мене історики сьогодні пишуть десь приблизно так: «Майбутня королева Франції в дитинстві була схожа на янгола. Золотаві кучері, милий пустотливо-бешкетний погляд робили її зовнішність неповторною». Mersi». Прочитуємо

джерела далі: батько виховував дочок як амазонок, тож Анна з дитинства впевнено трималася в сідлі, фехтувала не гірш за братів, не пропускала жодного сезону полювання (у Київській Русі – лови), відзначалася впертістю і силою характеру. Росла вона в часи процвітання Русі. Київ, за прикладом Константинополя, був прикрашений Золотими ворітьми і незрівняним Софійським собором. Ярослав нового покоління грамотних, освічених християн, зібрав багату бібліотеку давньоруських і грецьких книг. Анна була блискуче освічена, володіла грецькою і латиною [2; с. 8].

Отже, Анна зростала в культурній атмосфері держави, що на той час вважалася однією з наймогутніших і найрозвиненіших у світі. Приватні вчителі навчали князівну грамоті, історії, іноземним мовам, співам, малюванню, правилам етикету. Можна припустити, що вибір французького короля Генріха I, який просив руки Анни Ярославни, був зумовлений не лише політичними міркуваннями: слава про красу й розум руської князівни линула по всій Європі, дійшовши й до Франції [3].

Коли дочка виросла, великий князь став обирати для неї гідну партію. Ярослав був мудрим політиком і хотів за допомогою шлюбів власних дітей з європейськими монархами укріпити зовнішньополітичні зв'язки. Довго вагався князь, та французький король Генріх I своєю наполегливістю виборов згоду на шлюб із Анною.

На жаль, до цього часу не встановлено точну дату народження Анни Ярославни. 1028 рік є найбільш імовірним, бо це час між народженням її братів Святослава і Всеволода. Французькі автори, які повідомляють, що Анні було 22 роки, коли вона приїхала до Франції, також підтверджують цей рік [3].

У 1043 році до Анни посватався овдовілий король Німеччини Генріх III Чорний із Салічної династії, однак віддав перевагу Агнес де Пуатьє, дочці герцога Аквітанії Вільгельма V. У 1044 році овдовів 36-річний король франків Генріх I Капетінг. Ярослав Мудрий відмовив сватам. Не хотів віддавати свого мізинчика в далеку не дуже могутню країну за немолодого бездітного короля-удівця. У 1048 році до Києва вдруге прибуло французьке посольство з багатими дарами на чолі з єпископом Шалона Роджером III із роду графів Намюрських. Єпископ Роже був послом короля Генріха I в Римі, в Нормандії, у германського імператора, був талановитим дипломатом [4].

Мабуть жодна французька королева не викликала у вітчизняних дослідників такого жвавого зацікавлення, як Анна, дружина короля Генріха I та мати його наступника й спадкоємця Філіпа I, що певний час правила Французьким королівством за малолітства сина після смерті чоловіка. Це не дивно, якщо врахувати ту обставину, що вона єдина королева Франції, яка народилася в Києві, та й взагалі на терені сучасної України.

Швидко чи ні, а лише по весні 1049 року французи побачили кортеж, на чолі якого їхала золотоволоса красуня, київська княжна Анна Ярославна. Анна, як і будь-яка дівчина, мріяла про чарівного принца і казкову країну, в якій вони будуть жити і правити. Та, нажаль, її чоловіком став доволі не молодий король Франції, перша дружина якого померла, і політичне становище його було доволі не стабільним. Шлюб із руською князівною мав укріпити його положення та надати підтримку могутньої держави.

На Святу Трійцю, 19 травня 1051 року, в кафедральному Реймському соборі вона вийшла заміж за Генріха I. Струнка блакитноока білявка під шлюбним контрактом підписала «Анна Рїна» (королева Анна), Генріх поставив лише хрестик [4].

Уривок із листа Анни до батька: у яку варварську країну ти мене послав; тут житла похмурі, церкви потворні і звичаї жадливі... Ти казав, що французи – розумний народ, а вони навіть письма не знають. Показала книжку королю. Він поморщився гидливо і каже: «Я не священник, щоб стільки читати! У нас в Європі жоден король читати не вміє» [5].

Невдовзі Анна коронувалась на престол Франції, це була перша королева Франції, яка коронувалась у соборі Реймса. З того часу всі французькі королі присягалися на Євангелії, привезеному Анною з Києва. Щодня вона засинала з думкою, що завтра ж утече з цієї похмурої та брудної країни, але щоранку просиналась і мусила виконувати роль, яку поклали на неї батько та доля. Тому королева вирішила виправити ситуацію та почала навчати грамоті короля та придворних, а також змусила їх користуватися виделками. Мудрість та дипломатичні якості, яким навчали її вдома, дозволили Анні завоювати прихильність не тільки французів, а й навіть Папи Римського Миколи II.

23 травня 1052 року Анна народила первістка, королева дала синові грецьке ім'я Пилип. Через два роки сповила дочку Емму, у 1055 році – Роберта та Гуго у 1057-у. Королева народила здорових дітей, займалася їхнім вихованням, освітою. Як королева, Анна супроводжувала чоловіка під час поїздок країною, опікувалася церквами і монастирями, була членом королівської ради й багато документів містять її особистий підпис або згадку про неї на королівських указах у формі «Зі згоди моєї дружини Анни» чи «У присутності королеви Анни».

Оскільки щасливим шлюб не став, тому Анна Ярославна мала коханця – графа Рауля де Валуа. Оскільки кохання Анни та Рауля було щирим, оточення захлинулося від заздрощів, а римський папа написав королеві листа з проханням поберегти короля [4].

Генріх I був досить розумним правителем і дружина допомагала йому у державних справах. Згодом на документах поряд із підписом короля став з'являтися підпис Анни. Обізнаність у державних справах дуже допомогла королеві, коли у 1060 році від серцевого нападу Генріх I Капетинг раптово помер. Ставши вдовою, Анна не стала регентом при малолітньому принці, бо згідно з законом це міг бути тільки найближчий родич чоловічої статі. Ця честь випала на долю графа Болдуїна Фландрського, але Анна залишилась поряд з сином Філіпом і підписувала деякі документи разом з ним [5].

Анна залишила сина на волю регента, забрала двох синів і перебралася до королівського замку в Санлісі, поблизу Парижа. Там вона збудувала церкву Сен-Венсан, заснувала монастир Сен-Ремі, у якому й сьогодні стоїть скульптура жінки на повний зріст з написом: «Анна руська, королева французька, засновниця собору 1060 рік». Розповідала королева сином про далекий зелений Київ, про трубадурів, лицарські герці; часом читала власні поезії. Того ж року Рауль де Крепі граф Валуа і Анна обвінчались в містечку Крепі-ан-Валуа й у коханні прожили 12 років у замку Мондідьє, хоч вчинком королеви був обурений увесь двір.

У 1074 році Анна овдовіла вдруге. Після смерті коханого Анна, у якої були проблеми з дітьми Рауля від першого шлюбу, повернулася до королівського двору свого сина Філіпа.

Дата і місце її смерті невідомі, а остання згадка про Анну датується 1075 роком. Припускається, що саме цього року вона померла. В історії Європи Анна Ярославна залишилась як прабабця майже 30 французьких королів.

Отже, на мою думку, Анна Ярославна гордість нашої Батьківщини. Мене дуже вражає її мужність, те як вона пройшла всі свої нелегкі життєві випробування. Анна Ярославна не тільки гордість України, а ще й Франції. Я дуже пишаюся своєю землячкою.

Список використаних джерел

1. https://shron1.chtyvo.org.ua/Luniak_Yevhen/Anna_Ruska_koroleva_Frantsii_v_svitli_istorichnykh_dzherel.pdf
2. Анна Київська: роман / Валентин Чемерис; худож.-оформлювач Л.П.Вировець. Харків: Фоліо, 2016. 220 с.
3. https://iino.knuba.edu.ua/images/docs/Atestacija_Ukr/text_1.pdf

4. <https://www.spnews.pp.ua/tsikavi-fakty-pro-annu-iaroslavnu/>

5. <https://myukraine.org.ua/anna-yaroslavna/>

Немчик В. В., здобувачка вищої освіти 1 курсу, група МР-201
Науковий керівник – **Колєватов О. О.**, к.і.н., доцент
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

СУЧАСНА МОЛОДІЖНА ПОЛІТИКА В УКРАЇНІ

Сьогодні молодь знаходиться в авангарді суспільного прогресу. Неможливо собі уявити не лише політичного, але й економічного і культурного життя в ХХІ столітті поза молодіжним ракурсом. Молодь завжди гостро реагує на соціальні та політичні процеси і, як не парадоксально, є першою жертвою цих перетворень.

Зараз ми можемо констатувати, що молодіжні рухи стали практичними засобами самореалізації багатьох молодих поколінь. Вони є засобами, що відкривають канали зв'язку, комунікації в середовищі одного покоління, виявляючи та репрезентуючи його інтереси перед суспільством в цілому.

Тому дослідження процесу становлення сучасного молодіжного руху в його організованій формі є дуже актуальним питанням суспільної науки. Особливо актуальним є вивчення в країнах перехідного періоду, зокрема в Україні.

Молодіжний рух – боротьба молоді за задоволення її соціально-економічних і політичних вимог, а також її участь у загальнополітичній боротьбі. У молодіжному русі існують різні напрямки, що відбивають соціальну структуру суспільства; кожне з напрямків пов'язано з інтересами визначених класів і соціальних груп.

Молодіжними організаціями вважаються громадські організації, що складаються з людей віком до 35 років, але одна третина з них може бути старше за 35 років (Закон України «Про молодіжні та дитячі громадські організації»). В Україні існує 224 національні молодіжні організації та 27 дитячих. На центральному рівні в Україні існує два органи виконавчої влади, відповідальні за питання молоді. Функції одного з них полягають у формуванні молодіжної політики та носять політичний характер, інший орган влади відповідає за реалізацію молодіжної політики. На «політичному рівні» основним суб'єктом виступає Міністерство молоді та спорту України (ММС). На національному рівні у структурі Верховної Ради України також існує Комітет з питань сім'ї, молодіжної політики, спорту та туризму. На обласному рівні за молодіжну політику відповідають, як правило, великі управління, як, наприклад, управління з питань сім'ї, молоді та спорту чи головні управління у справах сім'ї та молоді. На обласному рівні також створено консультативні органи. Наприклад, у Чернігові працює Координаційна рада з питань молодіжної політики та Громадська рада, в роботі якої беруть участь молодіжні організації [1].

Головним аспектом молодіжної політики в Україні в наступні 5 років є її інституціоналізація. За цей період має відбутися становлення молодіжного руху: українські молодіжні організації мають вийти на європейський показник охоплення молоді в 40–50%. Зараз цей показник дорівнює лише біля 5%. Іншим важливим аспектом є розвиток інфраструктури. Ключовим моментом є створення Українського молодіжного фонду (УМФ) [2].

Державна цільова соціальна програма «Молодь України» на 2016-2020 рр.: формування громадянської позиції і національно-патріотичне виховання, здоровий спосіб

життя молоді, розвиток неформальної освіти, зайнятість молоді, житло для молоді, партнерська підтримка молоді, що проживає на тимчасово окупованій території України, надання фінансової підтримки молодіжним та дитячим громадським організаціям [3].

Тематикою регіональних пріоритетів Чернігівської області є: створення умов для розумового та креативного розвитку молоді, посилення патріотизму та моральних цінностей, популяризація здорового способу життя, створення сприятливих умов для працевлаштування молоді [1].

Децентралізація влади вже помітно змінює нашу країну і пострадянську систему управління. Вони стають сильнішими й успішнішими. Водночас економічний, освітній, культурний, спортивний розвиток українських міст, селищ і сіл значною мірою залежить саме від молоді – відповідальної, думуючої, патріотичної, залученої до управлінських процесів [2].

Системоутворюючу роль у побудові роботи з молоддю в умовах децентралізації відіграє державна молодіжна політика, зокрема Концепція Державної цільової соціальної програми «Молодь України» на 2016-2020 роки, що має на меті створення сприятливих умов для розвитку та самореалізації української молоді, формування патріота і громадянина, визначає загальнодержавні пріоритети та напрями молодіжної політики, ґрунтуючись на найактуальніших проблемах молоді. Молодіжна політика в умовах децентралізації по своїй суті є формуванням комфортного середовища для життя, розвитку, зайнятості молоді в громадах [4].

Українське суспільство знаходиться в процесі соціальної диференціації та виокремлення політико-економічних та культурних інтересів конкретних соціальних верств та соціально-демографічних груп населення. Відповідно, паралельно з цим процесом, відбувається формування молодіжного руху України.

Перехід від тоталітаризму до плюралістичної демократії, розвиток ринкових відносин, трансформація соціальних структур суспільства, посилення процесів соціальної диференціації, створюють основу для втілення в життя цінностей та принципів політичного плюралізму. Це знаходить відображення у виникненні в середовищі молоді широкого спектру найрізноманітніших громадсько-політичних рухів, організацій, об'єднань та неформальних ініціатив [5].

На сьогодні в Україні існує вісім найбільших молодіжних організацій, які об'єднались в Національне українське молодіжне об'єднання (НУМО). Туди ввійшла Українська асоціація студентів (УАС), Спілка Української молоді (СУМ) в Україні, Фондація Регіональних Ініціатив (ФРІ), Молодіжний націоналістичний конгрес (МНК), Національний альянс, а також Пласт – Національна Скаутська організація України. До процесу створення НУМО долучились також дві структури, які виникли вже після «Революції Гідності»: Асоціація молодіжних центрів України (АМЦУ) та Українська академія лідерства (УАЛ). Метою спілки є забезпечення представництва та участі молоді в суспільному житті України та світу задля формування ефективної відкритої молодіжної політики. Головне завдання, на початковому етапі діяльності, забезпечити максимальне представництво різних прошарків молоді у формуванні та реалізації державної молодіжної політики. Серед них є не лише фінансова незалежність і досвід ефективного демократичного врядування, але й відсутність будь-яких контактів організацій-кандидатів чи окремих їх лідерів із агентами впливу держави-агресора.

Президентом України Володимиром Зеленським був підписаний Указ «Про Національну стратегію до 2030 року». Стратегія передбачає собою за мету утвердження важливості молоді для розвитку держави, а також створення можливостей для молодих людей розвиватися в цьому напрямку, бути конкурентоспроможними, економічно

активними, відповідальними та свідомими. Також створення умов для посилення самостійності молодих людей, формування в них навичок здорового способу життя [6].

В Україні серед широкого спектру проблем, пов'язаних із формуванням та реалізацією молодіжної політики, необхідно виділити наступні: молодіжна політика у сфері освіти; становище молоді, створення необхідних умов для зміцнення правових та матеріальних гарантій; діяльність молодіжних організацій для повноцінного соціального становлення та розвитку молоді; аналіз механізмів політичної соціалізації молоді та формування їхньої громадянської ідентичності; залучення молоді до активної участі в економічному розвитку України тощо. Отже, успішне розв'язання проблем молоді можливе лише за умови об'єднання зусиль державних управлінських структур, які відповідають за розроблення та реалізацію державної молодіжної політики, науковців і, безперечно, самої молоді.

Список використаних джерел

1. Молодіжна політика в Україні Висновки Команди міжнародних оглядачів Ради Європи. Видавництво Ради Європи F-67075 Strasbourg Cedex, жовтень 2013 Надруковано в Раді Європи. 185 с.
2. Мацюк Т.І. Молодіжна політика в Україні: сучасний стан та шляхи розвитку. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2392>
3. Державна молодіжна політика в Україні, міністерство молоді та спорту України, 2020. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/148/Molodizhna_politika_v_Ukrayini.pdf
4. Формування та реалізація державної молодіжної політики в Україні в умовах децентралізації. Тернопіль: ТОВ «Тернограф», 2017. 100 с.
5. Державна молодіжна політика в Україні: світовий і національний досвід формування та реалізації. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.viche.info/journal/1740/>
6. Українська правда життя «Хто матиме вплив на три мільйони молодих українців». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://life.pravda.com.ua/columns/2019/08/10/237830/>

Остапенко Д. П., здобувачка вищої освіти 1 курсу, група ФК-201

Науковий керівник – **Колєсватов О. О.**, к.і.н., доцент

Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

ГОЛОД В УКРАЇНІ 1946-1947 РР.

Післявоєнний період є одним із ключових етапів історії радянського державного устрою і суспільства. Населення України сподівалось, що почнеться спокійне життя, а все страшне залишилось за порогом війни. Однак ейфорія перемоги та уявлення про ідеальне життя були розвіяні реальними життєвими обставинами. Вже у 1946-1947 рр. на Україні розпочався масовий голод [1].

Актуальність теми даної роботи обумовлена тим, що про післявоєнний голод в Україні відомо ще недостатньо, але його наслідки досі болісно озиваються в пам'яті живих свідків. Таким чином, метою роботи є дослідження основних причин та наслідків голоду 1946-1947 рр., однієї з трагічних сторінок історії України.

Отож, виділимо основні причини даного голоду. По-перше, були важкі наслідки війни, які виражалися у зменшенні посівних площ, зменшилося поголів'я худоби, був значний

занепад матеріально-технічної бази колгоспів, не вистачало техніки і робочих рук, і звичайно ж низька врожайність культур. По-друге, у 1946 році була посуха і неврожай. Валовий збір села був у 3 рази менший, ніж у 1940 році, хоча планові завдання хлібозаготівлі були вищими. Це також відобразилося на тваринництві через проблему кормів [2].

В той час були встановлені великі плани хлібозаготівель і вони мали постійну тенденцію на збільшення. Так як майже весь хліб вивозили, на харчування нічого не залишалось, це і почало викликати масовий голод. Також було масове вивезення сільськогосподарської продукції за кордон [3].

Влада СРСР на чолі з диктатором Й. Сталіним використовувала села як «донорів» для відбудови промисловості і промислового комплексу. Московська верхівка викачувала хліб з сіл, щоб здійснити свою ціль: відмінити карткову систему раніше держав Західної Європи, теж охоплених засухою. Москва поставляла хліб майбутнім союзникам – країнам «соціалістичного табору».

Непосильний план хлібозаготівель на 1946 рік – 340 млн. пудів хліба – було неможливо виконати для України [3]. Проте замість зниження плану його поступово підвищували. Вилучення зерна та іншої сільськогосподарської продукції, мізерна видача чи взагалі невидача зерна колгоспникам за тяжку працю, вибивання непосильних для селян податків за присадибні господарства, викликали майже по всій Україні голод, що дуже швидко поширювався.

У серпні 1946 р. керівництво УРСР знову підвищило хлібозаготівельний план до 362 млн. пудів. Незважаючи на жорсткі дії центру, зерно надходило не тими темпами, на які розраховували. При тотальній викачці зерна з українських сел план було виконано на 62,4%.

Голод ставав масовим, однак замість допомоги з боку держави населення України зазнало жорстокого репресивного удару, наслідком якого було зняття людей з централізованого постачання за хлібними картками. Селяни були залишені без нічого і сам на сам з голодом.

Найлютішим голод був узимку та весною 1947 р., перетворившись на голодомор. В той час, коли люди в Україні голодували і вмирили голодною смертю, майже весь хліб вивозився за кордон. За 1946-1947 р. з СРСР було експортовано 2,5 млн. тис. пудів зерна [3].

Весь цей час смертність значно перевищувала народжуваність. Люди страждали від нескінченного голоду, вони були змушені вживати у їжу різні сурогати, траву, листя дерев, м'ясо загиблих тварин, ховрашків тощо. В деяких випадках доходило й до каннібалізму. Станом на 2 липня 1947 року в Україні нараховувалось понад 1 млн. 154 тис. виснажених голодом людей. Проте радянська влада не визнавала факту голоду [4].

Наслідки цього голоду були страшними. За підрахунками, за час голодомору постраждало більше, ніж 1 млн. осіб, деякі люди помирили, деякі тяжко хворіли і навіть по закінченню голоду прожили небагато. Особливо частим явищем була дитяча смертність. Цей голод залишив значний відбиток на демографічному розвитку України.

Голод також ускладнив і без того важкий процес відбудови України. Скорочувалися трудові ресурси, треба було поповнювати капіталовкладення в сільське господарство. Негативно вплинув голод і на свідомість та психологію людей. Моральний стан суспільства був складним. Була масова втеча селян, особливо молодих, у промисловість, на транспорт, на будови [2].

Мені вдалося поспілкуватися з людиною, яка пережила голод 1946-1947 рр. Це моя бабуся Остапенко Надія Петрівна, якій на той момент було всього 7 років. Зі страшними муками і невгамовним голодом боролася вся її сім'я: її мати та дві старші сестри. Бабуся розповідала: «То був тяжкий час. Я тоді була ще зовсім малою, тому голод для мене був страшною каторгою. Їсти зовсім нічого не було. Приходили, забирали все: всю худобу,

абсолютно все забирали з хат. Ми ходили з сестрами збирати картоплю хоч якусь, гнилу і мати готувала її, оце таке ми їли. Ще пам'ятаю, що мати робила ладки чи то з верби, чи то з берези, вони були зеленого кольору, мати добавляла туди ще щось і виходило щось схоже на ладки. Вони були дуже гіркими, але їсти хотілося, тому їли. Моя мати старалась все віддавати нам, дітям. Пам'ятаю, що коли мама наварить якісь обрізки з картоплі поїсти, то старші сестри були шустрішими, швидшими і все одразу їли, а мені майже не залишали, тому у мене від голоду почало опухати тіло, дуже сильно живіт опух, тоді мама годувала мене, доки інші не бачили, щоб я не померла. Взагалі були тяжкі часи, страшно було дивитись на людей, які опухли, багато людей не витерпіли і помирали голодною смертю. Це мабуть найгірша і найважча смерть...» Бабуся згадувала це все зі сльозами на очах, адже для неї, малої дівчинки, то було дуже важко пережити. Голод залишив по собі страшні рани, які навіть з часом не загоюються. Іноді спогади приходили до бабусі в жахливих снах, іноді вона сама згадувала про ті часи, проте все одно ніколи не забувала.

Голод 1946-1947 рр. став важким етапом для населення у післявоєнний час. Він був викликаний сталінським тоталітарним режимом, українські села страждали від хлібозаготівельної політики, яка в кінцевому результаті призвела до масового голоду. Його наслідками стали великі втрати людських життів. Тому події тих років залишаються чорною плямою в історії України. Хочу закінчити свою доповідь словами депутатки польського Сейму Мілени Рудницької, яка влучно висловилася стосовно моєї теми: «Голод був найбільшою катастрофою, яку Україна пережила – як щодо кількості жертв, так і щодо людських страждань.» [5].

Список використаних джерел

1. <https://www.bestreferat.ru/referat-164478.html>
2. <https://history.vn.ua/compendium/11klas/49.html>
3. https://pidru4niki.com/76104/istoriya/golod_1946_1947_prichini_masshtabi_naslidki_de_mografichna_situatsiya_riven_zhittya_pobut_naseleння_povoyenniy
4. <https://osvita.ua/vnz/reports/history/4065/>
5. <https://holodomorinstitute.org.ua/holodomor-henotsyd-ukraintsiv/czytaty-vidomyh-lyudej-pro-golodomo r/>

Семенченко А. С., здобувачка вищої освіти 1 курсу, група ДС-201

Науковий керівник – **Колєватов О. О.**, к.і.н., доцент

Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

АРХІТЕКТУРА СТАРОДАВНЬОГО ЧЕРНІГОВА

Як ми знаємо, Чернігів – це дуже старовинне місто, місто легенд і незвичайної архітектури. Вперше місто згадується в «Повісті минулих літ» під 907 роком, коли київський князь Олег після успішного походу на Візантію зобов'язав греків платити данину найбільших міст Русі. Чернігів в договорі був згаданий другим після Києва [1].

Саме з Дитинця (Вал) починається історія Чернігова, він займав близько 11 гектарів. Був оточений земляним валом з дерев'яною стіною і глибоким ровом, мав три в'їзди: Водні, Київські і Погорелов ворота. У дитинці розміщувалися князівський двір, багаті садиби багатой знаті і головні собори міста. Такими є Спасо-Преображенській і Борисоглібський

собор де зберігаються срібні царські врата, зроблені з язичницького ідола за наказом самого гетьмана Мазепи, що збереглися до нині [2].

А взагалі, найвідоміших архітектурних ансамблів Чернігова дуже багато. Такими є Антонієві печери, засновані преподобним Антонієм Печерським 1069 р., будинок Глібова, Лизогуба та багато інших.

Але ми розглянемо найвідоміші й головні церкви. Спасо-Преображенський собор, який є не тільки одним з найдавніших храмів, а й найстаршим сонячним годинником на Русі. Та Катерининську церкву і з'ясуємо, як взяття однією неприступної фортеці спонукало зодчих на зведення цього прекрасного храму в стилі козацького бароко.

Спасо-Преображенський собор побудували за наказом князя Мстислава, тмутараканські майстри, що були обізнані в традиціях Малої Азії та Закавказзя. Планувально-просторове рішення собору унікальне: у ньому поєднано схему візантійського хрестово-купольного храму з елементами романської базиліки. За переказами, кам'яний храм збудовано на місці дерев'яної церкви, яка, в свою чергу, була зведена на місці язичницького капища. Тут зберігалися мощі святих та чудотворні ікони, упокоювалися князі і духовні владика єпархії [3].

Спасо-Преображенський собор зберігся до наших днів майже повністю, але при цьому частково перебудованим. За давньоруським мірками це великий храм. Довжина (з апсидами) – 35 метрів, ширина – 22,4 метра, висота від підлоги до склепіння – 30 метрів, а товщина стін – 1,4 метра. Спочатку собор оточували каплиці-усипальниці, прилягала кругла вежа зі сходами на горі і була прибудована трюхапсидна церковка-хрещальня, які в 1239 р., під час монголо-татарської навали були сильно зруйновані. Відновлювали храм вже в XVII ст. Тоді надбудували апсиди і звели барокові бані. У XVIII–XIX століттях храм знову перебудували. Він унікальний своєю незвичайною кладкою і оформленням [4].

Також унікальним є те, що на Спасо-Преображенському соборі є безліч символів. Наприклад в орнаментах вежі знаки зодіаку. Вежа ділиться на ніші. Кожна означає 1 годину. Подвійні «У» – образні компоненти є зображенням знаку сузір'я Рака, а також 5-ти хвилинною стрілкою – вступ сонця в цей зодіакальний будинок відповідає літньому сонцестоянню. «Ялинкові» передають знак сузір'я Овна, відповідає весняному рівноденню. У формі літери «W» переданий наступний знак сузір'я Тільця, а у вигляді перевернутої букви «Т» всередині хреста – знак сузір'я Лева. На цей період часу припадає головне престольне свято собору – Спас, а також свято Пресвятого Іллі, ім'я якого читається в древньої написи часів побудови собору на південному його фасаді. На цій же стороні собору вгорі видно зображення солярного знаку – сонечка з плінфи, так як саме південний фасад собору протягом дня постійно висвітлювався сонцем [5].

Катерининська церква – це церква Української православної церкви в місті Чернігів, пам'ятка архітектури національного значення. Яскравий зразок кам'яної української архітектури Лівобережжя XVII–XVIII століть. Зведена за кошти козаків, братів Лизогубів (Якова та Семена), за заповітом їхнього батька Чернігівського полковника Юхима Лизогуба. Церква побудована в пам'ять про героїзм діда, Чернігівського полковника й наказного гетьмана Якова та козаків Чернігівського полку, виявлений ними під час штурму турецької фортеці Азов в 1696 році.

Спочатку її побудували з дерева, ще при імператриці Катерині II, але пізніше зробили кам'яною і кілька разів реставрували. Відомо, що перший іконостас Катерининської церкви був триярусний, на тумбах якого розміщувалися різьблені герби Лизогубів. Під час пожежі, церква дуже сильно постраждала, внаслідок чого її довелося заново відбудувувати. Від колишнього іконостасу залишилися тільки царські ворота, й його зробили одноярусним. У 1908 році з цегли була побудована церковна дзвіниця. Потім, храм був закритий. Під час

Другої світової війни згоріла верхня частина купола і покрівля. З 1947 по 1957 роки був відновлений зовнішній вигляд архітектурного пам'ятника і розібрана дзвіниця [6].

Цікавий факт. У Катерининській церкві зберігаються мощі преподобного Меркурія Брігінського (світське ім'я – Максим Матвієнко). Він був священиком в селі Бригинці на Чернігівщині. Його молитви зцілювали хворих. Він зазнав репресій радянської влади. 7 грудня, в день пам'яті святого, віруючі збираються в Катерининській церкві, щоб вшанувати його молитвою і доторкнутися до його кісток [7].

Загалом ми дізналися цікаві факти про незвичайну історію Чернігова і його архітектури. Поглибилися у минуле та дізналися особливості будівництва деяких архітектурних ансамблів міста. Чернігів завжди відіграв важливу роль в культурному житті країни. Його декілька раз спалювали та захоплювали. Але він встояв й продовжує радувати чернігівців і туристів своїми архітектурними спорудами.

Список використаних джерел

1. <https://ru.m.wikipedia.org/wiki/%D0%A7%D0%B5%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%B3%D0%BE%D0%B2>
2. https://ru.m.wikipedia.org/wiki/%D0%A7%D0%B5%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%B3%D0%BE%D0%B2%D1%81%D0%BA%D0%B8%D0%B9_%D0%B4%D0%B5%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%B5%D1%86
3. <https://ru.osvita.ua/vnz/reports/arhitektura/25285/>
4. <https://www.tuda-suda.by/countries/europe/ukraine/chernigov/spaso-preobrazhenskij-sobor#:~:text=%D0%A1%D0%BF%D0%B0%D1%81%D0%BE%2D%D0%9F%D1%80%D0%B5%D0%BE%D0%B1%D1%80%D0%B0%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D1%81%D0%BA%D0%B8%D0%B9%20%D1%81%D0%BE%D0%B1%D0%BE%D1%80%20%D1%81%D0%BE%D1%85%D1%80%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D0%BB%D1%81%D1%8F%20%D0%B4%D0%BE,%D1%81%D1%82%D0%B5%D0%BD%20%E2%80%94%20%2C4%20%D0%BC%D0%B5%D1%82%D1%80%D0%B0>
5. https://m.gorod.cn.ua/news_14901.html
6. <https://www.tuda-suda.by/countries/europe/ukraine/chernigov/cerkov-svyatoj-ekateriny>
7. https://md-ukraine.com/ru/object/detail/8140_ekaterininskaa-cerkov.html

Сорока А. В., здобувачка вищої освіти 1 курсу, група ЕК-201

Науковий керівник – **Колєватов О. О.**, к.і.н., доцент

Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

БАХМАЧ У РОКИ РЕВОЛЮЦІЇ 1917-1921 РР.

Історичний шлях розвитку України й української державності надзвичайно складний і тернистий. Державотворчі процеси в Україні мають свої багатовікові корені й продовжуються досі. Проте в різні історичні епохи вони мали характерні властивості, які слід враховувати на сучасному етапі. Зокрема значний інтерес представляють особливості державного будівництва за часів Центральної Ради, Гетьманату, Директорії та радянської влади в Україні.

Збираючи різноманітні матеріали, документи і спогади, ми звернули увагу на те, що державотворчі процеси 1917-1921 рр. не досконало досліджені на території нашого краю. Тому ми й вирішили зупинитися на цій проблемі.

Напередодні 1917 року Бахмач, хоч і називався «містечком», мало чим відрізнявся від села. Безладно розкидані вбогі хатинки під солом'яним дахом, вузькі, криві, не бруковані вулиці, невилазна грязюка восени та весною, пилюка влітку визначили обличчя містечка залізничників. Населення Бахмача в 1917 році становило 7388 чоловік [1; с. 136].

Перемогу Лютневої революції більшість Бахмача зустріла з великою радістю. Тож, одержавши звістку про революцію в Петрограді, багато мешканців міста вийшли на демонстрацію зі співами «Інтернаціоналу», «Марсельези», «Варшав'янки» та інших революційних пісень. У цей же час на Бахмаччині виникають і нові органи влади. Так, вже з березня 1917 року була організаційно оформлена Конотопська організація РСДРП (б), яка вже до 1 травня зросла до 250 чоловік. До її складу входили й більшовики Бахмача. На початку квітня створена більшовицька організація й на Бахмацькому вузлі [2].

Та все ж, є незаперечні дані, що більшовики не користувалися підтримкою більшості населення нашого краю. Про це, приміром, свідчить протокол зборів Конотопської Міської Думи від 2 (15) листопада 1917 року, в яких брали участь і гласні (депутати) від Бахмацької волості. Ці збори розглядали питання щодо ставлення до більшовицького перевороту, що стався в Петрограді. У протоколі зазначено, що Міська Дума визнає владу Центральної Ради в Україні й не приймає більшовицьких резолюцій.

Але все-таки, більшовикам вдалось 10 (17 листопада) захопити владу в Бахмачі. Більшовицька група, очолювана столяром депо Д.Л.Ковальовим, учителем К.П.Танчером й телеграфістом Ф.П.Шевелою, згуртувала революційно-налаштованих залізничників і робітників [1; с. 136].

Захопивши столичний Київ, синьожупанники (українські підрозділи, сформовані з військовополонених російської армії, яких утримували в концтаборах Німеччини, що висловили бажання служити Україні) на початку грудня 1917 року окупували Бахмач, де розташувалися зі штабом у семирічній школі. Солдатів розквартирували навколо залізничного вузла по хатах господарів. Під командуванням офіцерів солдати виїздили у сусідні села наводити свої порядки. На залізниці вони встановили свої порядки й не пропускали ешелонів з радянськими військами, що їхали на Дон для боротьби з Каледіним, який був союзником військ Центральної Ради. До речі, після вигнання синьожупанників з Бахмача, декілька солдатів – наших земляків, залишилися вдома й ще довго носили сині жупани (Іван Павлович Пиріг та інші) [3].

Влада Центральної Ради в Бахмачі теж довго не протрималась. Зі сходу та півночі в наш край рушили війська М.Муравйова, який очолював більшовицькі частини, командував червоними військами в бою під Крутами. 27 січня 1918 року в місто увірвалися війська Муравйова та влаштували криваві розправи. До нашого часу збереглися спогади очевидців тих подій. Так, старожил нашого міста, ветеран війни та праці М.Є.Лященко у своїх спогадах стверджував, що тоді, в січні 1918 року, в Бахмачі на кошелевому кладовищі розстріляли 18 полонених захисників Центральної Ради [2].

Згідно з рішеннями повітового з'їзду Рад у Бахмачі створюється ревком на чолі з більшовиком Є.Вовком. Також 10 лютого 1918 року відбувся волосний з'їзд Рад. Рішення цього з'їзду, як єдиного органу представницької влади в місті, стають обов'язковими для виконання. З цього часу в Бахмачі повним ходом розпочалися соціально-економічні перетворення, які повністю відповідали програмі більшовицької партії. Так, була проведена повна конфіскація поміщицьких земель та націоналізація всіх промислових підприємств [4].

До нашого часу збереглися спогади учасників цих подій, частина з яких щиро повірила більшовикам. До таких належав і наш земляк, учасник революційних подій в Петрограді, С.Іванько. Він згадував: «... У Бахмачі теж йшла революція. Біднота конфіскувала майно поміщика Астафєва, маєток якого був розташований на місці нинішнього Жовтневого

відділення бурякорядгоспу. Ділили землю, посівний матеріал, худобу. Участь в цьому брав і я ...» [2].

27 січня 1918 року між Центральної Радою і Німецькою був підписаний договір, за яким фактичним господарем України стала кайзерівська Німеччина. 18 лютого 1918 року майже півмільйона німецька армія рушила в Україну. Загроза окупації повисла і над Бахмачем, де було створено Бахмацьку ділянку фронту. 18 березня 1918 року радянські війська залишили Бахмач [1; с. 136].

28-29 квітня 1918 року у приміщенні Київського цирку відбулися вибори, де гетьманом України був обраний отаман вільних козаків та земельний магнат Павло Скоропадський [5; с. 142]. Один з гетьманських полків був розміщений й у Бахмачі.

Улітку 1918 року почався масовий вивіз до Німеччини й Австро-Угорщини продуктів харчування. Ящики відвозилися до станції Бахмач-Київський, де вони заповнювалися пташиними тушками і відправлялися до Німеччини через станцію Бахмач-Гомельський [2].

У ніч з 13 на 14 листопада було утворено Директорію. Директорія оголосила війну Радянській Росії. Тим часом німецькі війська похапцем залишили Україну, велика частина ешелонів з кайзерівськими солдатами проходила через Бахмач у бік Гомеля. Робітник вагонного депо С. Верещака в одного з таких ешелонів зміг відчепити 2 задніх вагони. Коли відкрили перший – побачили липові бочки з медом, а коли другий – повний вагон сувоїв чорного сатину. Другого дня все було поділено серед залізничних робітників та службовців: кожному дісталось майже по відру меду й по великому шматку чорного сатину [4].

У другій половині листопада радянські війська перейшли у наступ. Життя на Бахмацькому залізничному вузлі почало входити у нормальне русло. Улітку 1919 року короточасне мирне життя було порушено – з півдня наступали денікінці. Почалася евакуація. У Бахмач денікінці зайшли 27 серпня 1919 року [1; с. 137]. Почалися найтяжчі дні громадянської війни. Білогвардійці заборонили українську мову, видавництво українських газет й журналів, а у великих містах позакривали вищі і середні навчальні заклади.

19 листопада 1919 року частина 60-ї стрілецької дивізії визволили Бахмач. Громадянська війна ще тривала на теренах України до початку 1920 року, а в Бахмачі вже розпочався відбудовний період.

Великої шкоди завдала громадянська війна Бахмачу. За умов, коли всі політичні опоненти були усунені силою зброї, боротьбу бахмачан за відбудову зруйнованого війною господарства могли очолити лише більшовики. Весною 1920 року вони проводять низку організаційних заходів. У цей час, приміром, відновлює свою діяльність партійний осередок залізничників [6; с. 43].

Воєнні дії на Бахмаччині не припинялися протягом 1917-1921 років. За цей час у Бахмачі періодично хазяйнували німецькі окупанти, денікінці, знову поверталися більшовики. Усі політичні сили діяли кривавими, насильницькими методами. Найважливішим в історичному значенні української революції було те, що вона активізувала процеси формування модерної української політичної нації та відновила традиції української державності.

Список використаних джерел

1. Історія міст і сіл Української РСР. Чернігівська обл. К.: Головна редакція УРЕ АН УРСР, 1972. 697 с.
2. Погорілий І.А. Чернігівщина: віхи історії // Голос Присеймів'я (Бахмач). 2002. № 13.
3. Виноградов М.М. Бахмач у 1917 році // Порадник. 14 серпня. Бахмач. 2008. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://poradnik.org.ua/category/21-regional/470>

4. Виноградов М.М. Бахмач у 1919 році // Порадник. 23 жовтня. Бахмач. 2008. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://poradnik.org.ua/category/21-regional/535>
 5. Довідник з історії України. К.: Генеза, 2001. 903 с.
 6. Чернігівщина. Енциклопедичний довідник. К.: «Головна редакція Української радянської енциклопедії» ім. М.П. Бажана, 1990. 1007 с.
-

Лапа А. С., здобувач вищої освіти 1 курсу, група ФАМ -201
Науковий керівник – **Мельник О. Є.**, к.філос.н., доцент
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

МЕНТАЛЬНІ РИСИ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІЇ

«Ментальність» чи «менталітет» (з лат. mentalis) як «розумовий» і може бути визначений як спосіб мислення і поведінки нації чи людини, який спирається не тільки на свідомість, але й на глибинні, підсвідомі архетипи національної культури. Отже, менталітет визначає, насамперед, те, чим одна нація чи людина відрізняється від іншої. Як науковий термін слово вперше було вжито в середині 19 ст. в англійській мові (mentality), потім перейшло у французьку і поширилось по всьому світу [3].

Тема української ментальності завжди цікавила науковців, зокрема першими хто звернувся до цієї проблематики, вважаю, були Микола Костомаров (1817-1885 рр.) «Дві руські народності», Володимир Антонович (1834-1908 рр.) «Три національні типи народні» та Дмитро Чижевський (1894-1977 рр.) [5].

На сучасному етапі ментальність та національна ідея стали об'єктами дослідження таких вчених, як І. Бичко, П. Гнатенко, І. Грабовська, П. Кравченко, О. Лісеєнко та ін. Спільним моментом поглядів вітчизняних вчених є акцентування зв'язку поняття ментальність із поняттям душі народу та її складовими: психічними характеристиками, волею, розумом. Як пише Г. Лозко, ментальністю сьогодні прийнято називати, власне, те, що можна вважати «духом народу» [7].

На думку П. Леньо, виділяють три основні компоненти, які складають систему ментальності: емотивний (емоції, переживання), когнітивний (пізнавальний), конативний (поведінковий) [2].

Дослідники М. Костомаров, В. Липинський, Д. Чижевський схилилися до думки, що українцям властива така психологічна риса, як інтровертованість, яка проявляється у втечі в різних формах від зовнішнього світу на самоту – ідеалізований, вигаданий міфічний світ, у якому тільки й відчуває себе цей дух цілком природно. Саме тому в українському суспільстві родина, найближча громада відігравали велику роль і мали особливу цінність. «До свого роду, хоч по горло в воду» – без родини не уявляв українець повноцінного, змістовного життя [7].

М'який клімат, родюча земля, багатство природних надр, водяних і лісових ресурсів позбавляли людей, які жили на території України, агресивності, прагнення до захоплення інших земель, жорстокості, сприяли утвердженню толерантності навіть до тих сусідів, які прийшли на їхню територію. Життя в щедрих природних умовах робило людей врівноваженими, звільняло від необхідності побудови суспільства на принципах жорстокої нормативності, авторитарності, виключало постійну запеклу боротьбу за розширення власного господарства, не налаштовувало на зовнішню активність, а навпаки, формувало мрійливо-споглядальне ставлення до світу. Водночас вельми сприятливі можливості

досягнення високих результатів господарської діяльності формували у людей особливу працьовитість і здатність до вирішення господарських проблем, а також розвитку культури і мистецтва.

Отже, миролюбність, доброзичливість й працьовитість притаманні українцю. Вважається, що від племен трипільської культури, українцям перейшли і хліборобська працьовитість, і звичка прикрашати своє помешкання, використовувати орнаменти, і певна схильність до духовного життя, і особливе ставлення до жінки тощо. Адже серед знайдених трипільських теракотових фігурок переважали жіночі образи. Це говорить про світовідчуття, засноване на жіночому початку. Жінку ототожнювали з землею та її родючістю. Як і сама природа, вона мала свої фізіологічні цикли і, найголовніше, народжувала нове життя. Втім ідея класичного матриархату для цієї культури вже дещо застаріла, бо чоловік в трипільському суспільстві посідав вже не менш важливу роль, вважався опорою родини, гарантом її благополуччя і тому, мабуть, ототожнювався з образом бика, що теж відображалось в пластиці трипільців – на думку автора [3]. Але роль жінки в українському суспільстві завжди залишається вагомою. Культ жінки і творчого натхнення – це ще одна суто українська риса [6].

На думку С. Максименка, українській нації притаманний козацький дух, а з іншого – пасивність у політичному житті, зміни і майбутньому. Цей інфантилізм є основою того, що ми часто не можемо досягти бажаного. Авантюрно-козацький стиль українців уживається з терпимістю, пасивністю і тому владі при такому укладі добре живеться [6].

Отже, менталітет будь – якого народу суттєво впливає на розвиток їхньої державності, а також є основою формування моральних цінностей в розвитку суспільства.

Список використаних джерел

1. Смітюх, Г. Є. Український менталітет / Г. Є. Смітюх, В. В. Стрілецький [Електронний ресурс] – Режим доступу : <https://www.myslenedrevo.com.ua/uk/Publ/SacralUkraine/Mentality.html> – Дата перегляду: 17.03.2021. – Назва з екрана.
2. Леньо, П. Особливості менталітету українців і русів / П. Леньо [Електронний ресурс] – Режим доступу <http://igormelika.com.ua/moi-karpati/zhittya-buttya/osoblivosti-mentalitetu-ukrajinciv-i-rusiv> – Дата перегляду: 17.03.2021. – Назва з екрана.
3. Український менталітет // Сучасне українське суспільство: історико-політологічний аналіз [Електронний ресурс] – Режим доступу : <https://sites.google.com/site/stiopinspezkurs/Home/tema-6-ukraienska-mentalnist-i-proces-samoorganizacii-e-suspilstva> – Дата перегляду: 17.03.2021. – Назва з екрана.
4. Ознаки українського менталітету [Електронний ресурс] – Режим доступу : <https://i100rik.com.ua/oznaki-ukrayinskogo-mentalitetu/> – Дата перегляду: 17.03.2021. – Назва з екрана.
5. Бойко, О. Особливості української ментальності як фактор формування лідерських якостей майбутніх офіцерів / О. Бойко [Електронний ресурс] – Режим доступу : <https://gurt.org.ua/blogs/%D0%9E%D0%BB%D0%B5%D0%B3%20%D0%91%D0%BE%D0%B9%D0%BA%D0%BE/825/> – Дата перегляду: 17.03.2021. – Назва з екрана.
6. Максименко, С. "Для українців характерне переважання серця над розумом": інтерв'ю з психологом / С. Максименко [Електронний ресурс] – Режим доступу : <https://ukraine.segodnya.ua/ua/ukraine/dlya-ukraincev-harakterno-preobladanie-serdca-nad-razumom-intervyu-s-psihologom-1172626.html> – Дата перегляду: 17.03.2021. – Назва з екрана.

7. Шевель, А. МЕНТАЛЬНІСТЬ УКРАЇНЦІВ КРИЗЬ ПРИЗМУ ПРИРОДИ / А. Шевель [Електронний ресурс] – Режим доступу http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:FdUelCpwj_wJ:irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe%3FC21COM%3D2%26I21DBN%3DUJRN%26P21DBN%3DUJRN%26IMAGE_FILE_DOWNLOAD%3D1%26Image_file_name%3DPDF/Npchdupol_2012_204_192_20.pdf+&cd=4&hl=ru&ct=clnk&gl=ua - Дата перегляду: 17.03.2021. – Назва з екрана.

Губко О. В., здобувачка вищої освіти 1 курсу, група ФАМ-201
Науковий керівник – **Мельник О. Є.**, к.філос.н., доцент
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

ІВАН МАЗЕПА – МЕЦЕНАТ

Іван Мазепа (1639 – 1709) – гетьман Війська Запорозького, який був головою козацької держави упродовж майже 22 років. В цей період відбувся злет економічного, церковно-релігійного життя та культури [2]. Хоч і доводилось діяти в значно обмежених умовах, але через це українська культура протягом багатьох років не втратила своєї актуальності та неперевершеності. Меценатство Івана Мазепи досліджували такі видатні історики, як В.Січинський, М.Слабошпицький, С.Павленко, І.Огієнко тощо.

Шведський король Карл XII згадував про Мазепу так: «Побачив чоловіка, котрого кожний крок і кожний рух свідчили про дуже високу культуру і про незвичайно вироблені товариські форми». Це й не дивно, бо початкову освіту гетьман отримав у школі Київського братства, згодом закінчив Києво-Могилянський колегіум та Єзуїтську колегію у Варшаві. Протягом трьох років навчався у Німеччині, Італії, Франції та Голландії, де здобув блискучу європейську освіту [2]. На мою думку, саме освіта відіграла вирішальну роль у його житті. Також, Іван Мазепа став вимагати від людей, які його оточували, бути освіченими.

За даними С. Павленка, за часів гетьманування Мазепи головним містом Гетьманщини став – Батурин. Як тільки Мазепа приходить до влади, він починає розбудовувати Батурин. Перебудовує фортецю, будує кам'яні хорони для старшини, фондує кілька кам'яних храмів – понад 20 тис. золотих на Троїцький собор, 4 тис. – на храм святого Миколи, 15 тис. на будівництво дерев'яних церков – Воскресенської та Покрови Богородиці. Замість дерев'яних споруд будувалися кам'яні. Дуже опікувався артилерією й оснував відливню гармат [6]. Характерний силует Батурина утворювали п'ять великих храмів, які будувалися гетьманським коштом. Резиденція гетьмана знаходилася неподалік від міста і була побудована за зразком французького палацу – Версалью. В ній знаходилася одна із найбільших бібліотек в Україні. [4]. Але подальша доля у міста була нещаслива 2 листопада 1708 р. його захопили російські війська, знищивши козаків, дітей, жінок, а саме місто було вщент спалено.

Також, Мазепа прагнув не тільки до державної автономії, а й у релігійної, перетворивши українські монастирі й церкви на великих землевласників (за доби Мазепи монастирська власність становила 17% від усієї земельної власності). Для поширення та посилення УПЦ по всій Україні потрібно було боротися з порушенням прав православних у Речі Посполитій. В листі до князя В.В.Голіцина (від 16.12.1687), де Мазепа, скаржачися та просить дій царського посольства на «утиск...великие и незносние...кривды и гонения», що відбувалися проти православних в Речі Посполитій і неодноразово звертався скаржачись до

Петра І, щоб той розв'язав цю проблему. Знайдена велика кількість листів, де йшлося про заборону «зачипати панщиною» ченців або черниць [5].

Іван Мазепа проявив себе і як щедрий меценат. Величезні суми пожертв Мазепа на Церкву навела старшина у 1709 р. реєстрі його фундацій та донацій – понад 1 млн. золотих дукатів. Можна помітити, що більшу увагу приділялося будівництву церков, храмів, монастирських комплексів. На думку І.Огієнка: «Гетьман Мазепа любив прикрашати Святі Божі Храми дорогими та пишними Іконостасами (Св. Софія, Успенська, Михайлівська Золотоверха, Січова Покровська Церква). Разом з тим численні дрібні подарунки гетьмана УПЦ – дзвони, хрести, богослужбові книги, чаші, ікони, облачення, нерідко з коштовними оправами та окладами. На своєму прикладі Мазепа показав, яке має бути відношення до освіти та культури: полковники фондували храми, сотники замовляли іконостаси, заможні козаки дарували церквам ікони й книги. За його життя побудовано 12 і відреставровано 20 храмів, що не може не вражати. Не випадково український архітектурний стиль кінця XVII - початку XVIII ст. назвали «мазепинським бароко» [4]. Зокрема прикладом «мазепинського бароко» в Чернігові вважають – Троїцьку церкву (1679), будинок полкової канцелярії (будинок Я. Лизогуба), Чернігівський колегіум (1700-02) - перше в Російському царстві навчальний заклад повної середньої і, згодом, вищої духовної освіти, величну дзвіницю при Борисо-Глібській церкві.

Хоч українське бароко і базувалося на європейському стилі, де головне завдання було наблизитись до чогось естетичного та гарного, але для Мазепа стояли два головні питання – підкреслення історичної спадковості княжих часів і права України на незалежність. Православну церкву військо Запорозьке вважало єдиною дійсною Христовою Церквою і вбачали в ній опору. Зводили розлогі монастирські комплекси та могутні храми, що асоціюються з величною Київською Руссю.[3]. С. Павленко зазначає, що завдяки старанням І. Мазепа у Києві збудовано Церкву Всіх Святих над Економічною брамою 1696 р., Онуфріївську (Палатну) башту-церкву 1698 р., здійснено реставрацію Успенського собору 1073 р. Києво-Печерської лаври, Кирилівської церкви середини XII ст., Софійського собору, до якого завдяки допомозі гетьмана були прибудовані Богословський, Богоявленський, Страсний та Воскресенський вівтарі та нові куполи [5]. На столичні церкви Мазепа витратив загалом близько 40 тис. золотих. Коло кожної збудованої церкви буд шпиталь та початкова школа. З діяльністю І. Мазепа пов'язані також численні оборонні споруди – замки, фортеці, укріплення. Він здійснював нагляд за будівництвом земляних укріплень цитаделі (Старої Києво-Печерської фортеці) з бастіонами. Лаврські фортифікації розпочали будувати коштом гетьмана, це стало значною військово-інженерною акцією й ознаменувало новий етап у фортифікаційному будівництві Наддніпрянщини [1].

Культура «мазепинського бароко» тому й унікальна, що змогла перейняти як і західноєвропейський традиції, які ми бачимо в архітектурі – динамізм, просторовий розмах, плавність й складне поєднання криволінійних форм, так і надбала свій самобутній та унікальний стиль на основі давніх і багатих народних традицій. В оформленні спостерігаються національні риси, більш спокійні орнаменти й простіші форми, що тільки додало унікальності. Головними рисами архітектури доби Мазепа стали – монументальність, велич, вільне розташування частин і деталей споруд, декоративність орнаменту і сила.

Отже, завдяки меценатській діяльності Івана Мазепа нам дісталися скарби «українського бароко» в архітектурі збудованої протягом його гетьманування, що несуть в собі силу та дух українського козацтва і є величезною гордістю для сучасної України.

Список використаних джерел

1. Демиденко, О. Нерухомі пам'ятки історії та культури доби гетьмана І.Мазепи в Україні / О. Демиденко [Електронний ресурс]. – Режим доступу :<http://history.org.ua/LiberUA/Book/mazepa/13.pdf> (дата звернення: 17.03.2021). – Назва з екрана.
 2. Ковалевська, О. Ім'я Івана Мазепи [Електронний ресурс] / О. Ковалевська. – Режим доступу: <http://www.mazepa.name/biohrafija-ivana-mazepu-rozhornuto/> (дата звернення: 17.03.2021). – Назва з екрана.
 3. Липа, К. Іван Мазепа – диктатор моди [Електронний ресурс] / К. Липа. – Режим доступу: <http://artvertep.com/news/6882.html> (дата звернення: 17.03.2021). – Назва з екрана.
 4. Новий довідник: Історія України / упоряд. : С. Крупчан, Т. Крупчан, О. Скопненко, О. Іванюк. – К.: ТОВ «КАЗКА», 2006. – 263 с.
 5. Павленко, С. Іван Мазепа / С. Павленко. – К., 2003. – 736 с.
 6. Павленко, С. Іван Мазепа як будівничий української культури / С. Павленко. – К., 2005. – 133 с.
-

Кондрашевська Є. В., здобувачка вищої освіти 1 курсу, група ФАМ-201
Науковий керівник - **Мельник О. Є.**, к.філос.н., доцент
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

ОДЯГ ЛЕСІ УКРАЇНКИ ОЧИМА СУЧАСНИКІВ

Серед видатних українських письменників-класиків блискучій поетесі, перекладачеві, публіцисту і критику — Лесі Українці належить одне з найпочесніших місць. Легендарна поетеса залишила у спадок не лише неймовірну кількість творчих шедеврів, а й згадку про неї як жінку, представницю української інтелігенції, яка завжди відстоювала свою думку, вражала прогресивними принципами і любов'ю до своєї Батьківщини [1].

Як зазначають очевидці вона не була красунею і модницею в звичайному розумінні, але оточуючі сходилися на думці, що унікальна привабливість її особистості немов фарбували і її зовнішність в більш яскраві фарби, а стилю Лесі Українки була властива витонченість і навіть якась природна бравада, своєрідний дендізм, з яким вона гордо і в той же час невимушено носила український народний костюм [6].

Аутентичні речі, характерні для періоду життя Лесі Українки, розкривають її як земну жінку. Лідерка думок свого часу, дворянка, яка багато подорожувала, попри скромність та невибагливість до розкоші турбувалася про те, щоб виглядати відповідно до свого статусу.

Леся Українка була представницею стилю прекрасної епохи, аристократка за походженням, яка одягалася відповідним чином. Мирослав Мельник, історик моди, запевняє, що її костюми говорять про високе шляхетне самосприйняття, не зверхне по відношенню до інших, а стримане. Лариса Косач була дуже тонкою і толерантною людиною. В одязі це також відображається, — звертає увагу Мирослав Мельник. Як бачимо, її костюми дуже скромні. На фотографіях жінка у затулятому, та закритому одязі, з високим комірцем та заплетеним волоссям. Хоча в цей час було чимало акторок з декольтованими сукнями і шаленими капелюхами. Лесі Українці не було потреби демонструвати розкіш через зовнішність. Вона була творцем, як в образі, так і у творчості закладала мінімалізм та лаконічність. Цікаво відмітити, що письменниця надавала перевагу чорному вбранню, говорила, що «це костюми, які личать до мого письменницького стану» [2].

Марія Катаєва, журналістка, зазнає, що стиль поетеси – це аристократичний мінімалізм. Вона настільки любила чорний колір, що навіть носила його вдома. Леся не

намагалася одягатися за останньою модою, та значення «пристойного вбрання» не зменшувала. Для неї сукня була наче броня: високий воріт, все затягнуто, мінімум декору. Такий благородний лаконізм свідчив про надзвичайну самодисципліну та силу волі Лесі Українки [3].

Цікаво відмітити, що в наш час збереглося чимало фотографій юної Лесі Українки в українському традиційному костюмі. Але вони були зроблені переважно під час свят або на спеціальних фотосесіях, популярних серед представників дворянства на той час. Історик, Марина Олійник наполягає, що народний одяг не слугував як повсякденний серед міського населення, проте «для демонстрації свідомого українства прекрасно підходила вишита сорочка, яку можна було носити разом з міським костюмом». Хоч і в повсякденному житті Леся Українка не носила вишиванки постійно, вона все одно дуже любила все, що було пов'язане з українськими традиціями [5].

Також слід зазначити, що найзручнішим вбранням стають блузки і спідниці, які створюють нові можливості для комбінування, крім того, порівняно із сукнями, вони значно практичніші в догляді. Це все стало популярним після того, як жінки почали претендувати на новий статус у суспільстві з правом на фінансову незалежність від чоловіків і реалізацію своїх здібностей та амбіцій [5].

Доречі із прикрасами Леся була обережна: їй не потрібне було пір'я у волоссі або бантики на сукні, щоб залишатися у центрі уваги. Тому письменниця робила ставку на мінімалізм: мереживних рукавичок, лаконічного капелюшка та брошки було достатньо [1].

Українська письменниця й перекладачка Оксана Старицька-Штепенко згадує Леся Українку так: «...Леся... завжди була у центрі уваги. Коли вона пережила операцію, то носила мітенку на лівій руці (щоб приховати прооперовану руку, яка була вражена туберкульозом) і ходила з палицею. Достатньо було їй чимось загорітися, вона ставала неймовірно привабливою. У Лесі були дивовижні сірі очі, вони випромінювали таку силу ясного розуму, що все обличчя сяяло внутрішньою красою» [4].

Мати Лесі, Олена Пчілка, не мала жодного уявлення про «моднявість», але змогла передати своїй дочці таку силу і глибину характеру, таке прагнення до внутрішньої свободи духу, таке горюче бажання пізнавати, жити і любити, що квола дівчинка виросла стильною і прекрасною жінкою, яка одна із перших наважилася відкрито в суспільство надягти український одяг і завдяки своїй яскравості зробити це модним [6].

Отже Леся Українка – постать світового масштабу, чий образ відповідає іконам стилю дев'ятнадцятого століття. Можна з упевненістю сказати, що дівчина добре зналася на моді. Вона вміла гарно поєднувати різні елементи одягу. Її стиль був унікальним і не схожим на інший. Леся Українку можна назвати еталоном жіночої краси того часу.

Список використаних джерел

1. Катаєва, М. У столиці демонструють костюми прекрасної епохи: як вдягалася Леся Українка [Електронний ресурс] / М. Катаєва. - Режим доступу: <https://vechirniy.kyiv.ua/news/50253/> <https://vechirniy.kyiv.ua/news/50253/> (дата звернення: 17.03.2021). – Назва з екрана.

2. Мельник, М. Про стиль Лесі Українки - куратор виставки «Леся Українка - лицарівна belle époque» [Електронний ресурс] / М. Мельник. - Режим доступу : <https://marieclaire.ua/fashion/620436/> (дата звернення: 17.03.2021). – Назва з екрана.

3. Олійник, М. Вираження української ідентифікації в міському одязі (на прикладі життя родин Драгоманових і Косачів) / М. Олійник // Народна творчість та етнологія. - 2014. - № 4. - С. 105-114. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NTE_2014_4_10 (дата звернення: 17.03.2021). – Назва з екрана.

4. Улюблені модні образи лесі українки [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://elle.ua/moda/fashion-blog/ulyublen-modn-obrazi-les-ukranki/> (дата звернення: 17.03.2021). – Назва з екрана.

5. Як вдягалася Леся Українка: аналізуємо модні образи поетеси [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://bestin.ua/fashion/yak-odyagalasya-lesya-ukrainka-analizuyemo-modni-obrazi-poetesi/> (дата звернення: 17.03.2021). – Назва з екрана.

6. Луста, Н. Український тренд : як одягалася Леся Українка [Електронний ресурс] / Н. Луста. - Режим доступу : <https://hochu.ua/cat-fashion/ikony-stilya/article-57991-ukrainskiy-trend-kak-odevalas-lesya-ukrainka/> (дата звернення: 17.03.2021). – Назва з екрана.

Шелест Т. С., здобувачка вищої освіти 2 курсу, група ГЗ-191
Науковий керівник – **Колєватов О. О.**, к.і.н., доцент
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

«РУСЬКА ПРАВДА» ЯРОСЛАВА МУДРОГО – ПАМ'ЯТКА ДАВНЬОРУСЬКОГО ПРАВА

«Руська правда» – це не тільки перший збірник законів Київської Русі, а також найвідоміша пам'ятка давньоруського права. Важливість та актуальність цього зведення законів полягає в тому, що «Правда Ярослава» була першоджерелом для написання різних кодексів українського права наступних поколінь, а також російського, білоруського та частково литовського.

Автором «Найдавнішої правди» є Ярослав Мудрий. Поділяється збірник на три редакції: Коротку, Велику і Скорочену. «Руська правда» в першій редакції включає 18 статей, які регулюють відносини ранньофеодального періоду. Історія написання «Правди Ярослава» достеменно невідома, але науковці припускають, що виникла вона в період боротьби Ярослава Мудрого за Київський престол. Згідно із першим Новгородським літописом в 1016 році князь Ярослав після повернення з перемогою над Святополком повернувся до Новгорода, де його наймана варязька дружина вступила в конфлікт з новгородцями. Задля врегулювання ситуації Ярослав обдаровує новгородців грошима «и отпусти их всех домовъ, и давъ имъ правду, и уставъ списавъ, тако рекши имъ: по сей грамоте ходите; яко же списах вамъ, такоже держите. А се есть правда руская» [1]. Але в Софійському першому літописі датою «дарування» збірки законів є 1019 рік. Згідно з ним, дана новгородцям грамота мала назву «Устав великого князя Ярослава о судех. Суд о душегубстве. Правда Руская» [2].

«Руська правда» регулювала суспільні відносини в ренньофеодальному періоді Київської Русі. Вона містила традиції церковного суду та княжої влади, родові принципи, право спадкування та моральні засади. Основним предметом правового захисту являється життя феодалів та дружинників, їх недоторканність [3].

Особливостями «Найдавнішої правди» є те, що зберігався інститут кровної помсти, проте з обмеженнями. Покарання передбачалось сплатою «віри» на користь князя та «головщини» – на користь постраждалого. Залежно від соціального становища суб'єктів правовідносин визначався розмір грошових виплат. Найбільшими покараннями були ті, які завдавали шкоди панівній верхівці. При цьому тілесні покарання обмежувались і застосовувались лише у випадку покарання для холопів за побиття вільної людини. Смертної кари цим актом не було передбачено [4].

Основні статті кодексу законів Ярослава Мудрого були присвячені покаранням за вбивство, розбій, крадіжки чи нанесення матеріальної чи моральної шкоди (зведення наклепу). Про кровну помсту, яка залишалась, в зведенні говориться в першій статті: «Коли уб'є муж мужа, то помститися має брат убитого, чи батько або син, або брат старшого сина, або інші брати. Якщо не буде кому звершити кровну помсту, то внести 80 гривень, коли вбитим буде князів муж. Якщо вбитим буде горожанин – то 40 гривень сплатити за нього» [5]. За вчинення вбивства залежно від соціального статусу здійснювалися грошові виплати – «якщо уб'ють княжого мужа під час розбою, а вбивцю не шукають, то платити верву 80 гривень тій верві, в якій голова убитого лежить, а коли простолудин, то 40 гривень» [5]. У разі купівлі краденого «довести невинуватість можуть два вільні мужі або митник, які мають знати, у кого купив, тоді йти за ним тим свідкам під присягою, а позивачу своє наявне забрати» [5]. Після оскарження покупцю поверталися гроші за придбаний товар, а князю сплачувалась «віра». Якщо під час крадіжки злодія поранено, то його повинні були привести до княжого двора на суд, а якщо «буде вбитий і будуть люди, що бачили його зв'язаним, то платити за нього 12 гривень» [5].

Майже всі статті «Найдавнішої правди» передбачали грошові стягнення, що в свою чергу добре поповнювало княжу казну. Але потрібно відзначити, що в ній існувало багато недоліків та несправедливостей, зокрема життя холопа коштувало менше ніж вбивство домашньої худоби.

«Правда Ярослава» була доповнена його синами: Ізяславом, Святославом та Всеволодом. «Правда Ярославичів» також була спрямована на охорону життя привілейованої верстви населення, але також встановлювалась грошове відшкодування за вбивство смерда чи холопа. Визначалась відповідальність за крадіжку чи загибель не тільки коня, великої рогатої худоби та домашньої худоби, але і для собак, соколів, яструбів, лебедів, голубів тощо [6].

Величезним досягненням правди Ярославичів було скасування кровної помсти та заміна її на грошові стягнення, але направлялись вони не на користь постраждалого, а до державної скарбниці.

«Руська правда» зберігала свою чинність протягом кількох століть і набагато пережила Давньоруську державу, у якій вона виникла. Її норми мали значний вплив на Литовські статuti, російське Соборне Уложення 1649 р. та інші пам'ятки права України, Росії, Білорусії, Литви та деяких інших країн [7].

Отже, «Руська Правда» стала першоджерелом законодавства та пізнання суспільного ладу Київської Русі. Збірник законів слугував прототипом наступних законодавчих актів з права не тільки України, а й сусідніх держав. Протягом століть збірник законів удосконалювався згідно із вимогами відповідного часу. Цінність та важливість цього документа полягає у тому, що «Руська Правда» дозволяє простежити за розвитком давньоруського права, а також вона стала головним джерелом дослідження правового, соціального та економічного життя Київської Русі.

Список використаних джерел

1. Руська Правда – видатний політичний документ в історії України. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://ru.osvita.ua/vnz/reports/history/4662/>
2. Уголовный закон Древней Руси. К 1000-летию Правды Русской. Монография. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://litgid.com/read/ugolovnyy_zakon_drevney_rusi_k_1000_letiyu_pravdy_russkoy_monografiya/page-3.php

3. «Руська правда» – автор, загальна характеристика. Руська Правда як історичне джерело. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://histua.com/istoriya-ukraini/knyayadoba/ruska-pravda>
4. Руська Правда – видатна пам'ятка давньоруського права. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://politics.ellib.org.ua/pages-3847.html>
5. ПРАВДА РУСЬКА. URL: <http://litopys.org.ua/oldukr2/oldukr51.htm>
6. Правда Ярославичів. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://ua-referat.com/%D0%9F%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%B4%D0%B0_%D0%AF%D1%80%D0%BE%D1%81%D0%BB%D0%B0%D0%B2%D0%B8%D1%87%D1%96%D0%B2
7. «Руська Правда». [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://history-ukr.at.ua/news/ruska_pravda/2015-03-19-33

ПІДСЕКЦІЯ – ФІЛОСОФІЯ
SUBSECTION – PHILOSOPHY

Аліксійчук А. О., здобувачка вищої освіти 2 курсу гр. УП-191
Науковий керівник – **Киселиця С. В.**, к. філос. н., доцент
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

**ПРОБЛЕМА УПРАВЛІННЯ ЛЮДСЬКИМИ РЕСУРСАМИ ТА СПОСОБИ ЇЇ
ВИРІШЕННЯ У ХХІ СТОРІЧЧІ**

Методологія управління персоналом є основою успішності як комерційних, так і некомерційних підприємств у сучасному світі. Наразі її головне завдання полягає у можливості кожному працівникові отримати фінансове та моральне задоволення від виконаної роботи, а організації – забезпечення якісним персоналом. Для того, щоб вирішити цю проблему ефективно, потрібно дослідити і пояснити сутність інновацій у сучасній філософії управління персоналом.

Управління персоналом в організації будь-якого виробничого спрямування – це комплекс цінностей та способів ведення справ, які створюють певну програму, завдяки чому організація й функціонує. Сучасна управлінська методологія – багатоаспектна, але одним із найзатребуваніших підходів вважається системний. Його сутність полягає у дослідженні умов цілісності складного об'єкта та впливовості чинників, які забезпечують цю цілісність, позаяк кожна проблему, яка виникає перед суспільством потрібно вирішувати за допомогою детального вивчення усіх її компонентів. Саме таким чином можуть бути досліджені усі внутрішні зв'язки об'єкта, що вивчається, а також його взаємодія з навколишнім середовищем.

Специфіка системного підходу здавна і дотепер не перестає цікавити мислителів. Справедливо, що саме Г. В. Ф. Гегель вважається теоретичним засновником принципу системності. Аналізуючи структуру філософії, він зауважив, що кожен її елемент є цілісним і стверджував, що світ складається не з окремих об'єктів, а є завершеною системою та містить велику кількість взаємозв'язків: «Ця остання постать духу, – духу, що водночас надав форми Я своєму повному справжньому змістові і, таким чином, реалізував своє поняття, проте лишився при цій реалізації у своєму понятті, – це абсолютне знання; це дух, що знає себе у формі духу, або знання, що розуміє на основі понять. Істина тут не тільки в собі цілковито тотожна з вірогідністю, а й має форму [Gestalt] самої самовірогідності, або існує у своєму існуванні, тобто існує для знаючого духу у формі [Form] знання про себе» [1, с. 540];

Л. Берталанфі розглядав системний підхід як фундаментальну науку, яка охоплює усю сукупність проблем пов'язаних з дослідженням систем [2];

О. Антонюк вважав, що ідеєю системного підходу є ідеальний цілісний об'єкт, а також те, що кожна система є підсистемою іншої, більшої системи [3].

Якщо розглядати організацію як систему, однією з основних підсистем буде служба управління персоналом. Відтак, критично важливо окреслити складові сучасного менеджменту людських ресурсів:

- кожен працівник та його індивідуальність має визначну роль у функціонуванні організації;
- кожен співробітник є цінним для компанії, адже має свої здібності, навички та досвід, які в сукупності сприяють ефективній праці;
- повинна бути створена та реалізована проста для розуміння програма управління персоналом;
- основою програми повинна бути комунікація між усіма рівнями менеджменту та організації;
- однією з основних частин програми повинен бути прояв ввічливості та поваги до працівника та його внеску у розвиток підприємства;
- продемонстрована співробітникові з боку керівництва довіра є запорукою успішного управління;
- чесність та прозорість є незамінними принципами сучасної управлінської культури і саме на них повинен ґрунтуватись менеджмент [4].

Застосовуючи ці способи управління людськими ресурсами, організація не тільки задовольнить потребу в якісному персоналі, а й тим самим підвищить ефективність як індивідуальної, так і колективної праці. У ХХІ сторіччі керівникам та менеджерам вищого рівня потрібно приділяти більше уваги не стільки економічним, як гуманітарним складовим менеджменту людських ресурсів.

Звернувшись до філософських традицій, можна віднайти там вельми перспективну управлінську модель: використання системного підходу дозволить організації забезпечувати плідну співпрацю між усіма підрозділами та працівниками. Якщо людина, працюючи на конкретному підприємстві зможе адекватно і вчасно задовольняти свої нагальні потреби, то вона з необхідністю цінуватиме створені працедавцем умови, ставатиме дедалі стараннішою, щоб не втратити ці можливості та, звісно, приноситиме більше користі. Тож, найефективнішим способом управління людськими ресурсами є поєднання усіх виробничих ланок навколо ідеї комфортного співіснування, а це можливо лише на основі впровадження гуманістичних принципів у сучасний менеджмент і, тим самим, досягнення максимальної продуктивності праці від зусиль максимальної кількості співробітників.

Список використаних джерел

1. Гегель Г. В. Ф. Феноменологія духу / пер. з нім. П. Таращук. Київ: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2004. 548 с. URL: http://aps-m.org/wp-content/uploads/2017/03/Fenomenologia_Dukhu-1.pdf (дата звернення: 19.02.2021).
2. Спицнадель В. Н. Основы системного анализа: уч. пособ. Санкт-Петербург : Изд. дом «Бизнес-пресса», 2000. 326 с.
3. Антонюк О. В. Основы этнополитики : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ : МАУП, 2005. 432 с.
4. Аверіна О. І. Філософія управління людськими ресурсами: до визначення концептуально-методологічних засад / О. І. Аверіна // *Нова парадигма. Філософія. Політологія. Соціологія* : [журнал наук. праць] / Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова, Творче об-ня «Нова парадигма». Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2013. Вип. 115. С. 3-11.

Андарак В. С., Донець Я. І., здобувачі вищої освіти
ступеня доктора філософії 2 року навчання
Науковий керівник – **Киселиця С. В.,** к. філос. наук, доцент
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

ЦИФРОВА МОДЕРНІЗАЦІЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ ЯК ДІЄВИЙ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИЙ ЧИННИК

В умовах євроінтеграції вітчизняні підприємства орієнтують свою діяльність на підвищення конкурентоспроможності продукції, посилення ринкових позицій за рахунок інвестиційно-інноваційного напрямку економічного розвитку. Відповідно зростає інтерес до управління процесом формування прибутків та використання інвестиційних ресурсів в напрямку реалізації інвестиційно-інноваційних проектів та програм, які є основним джерелом фінансового благополуччя й подальшого розвитку суб'єктів економічних відносин. Разом з тим висуваються нові вимоги до інформації, шляхів її отримання, враховуючи орієнтацію нашої держави на цифровізацію (діджиталізацію) економіки, яка стає пріоритетом розвитку більшості цивілізованих країн. Сінгапур, Великобританія, Нова Зеландія, ОАЕ, Естонія, Японія, Ізраїль – країни-лідери з розвитку цифрової економіки, які вже взяли курс на цифровий розвиток у сферах транспорту, освіти, електронних засобів і новітніх технологій. По всьому світу частка традиційної економіки зменшується, а цифрової – збільшується, надаючи величезні переваги для країн та бізнесу, про що свідчать наявні результати модернізації [1].

В Україні, також, спостерігаються перші кроки цифровізації. Так, розпорядженням Кабінету Міністрів України у 2018 році розпочато рух у напрямку розбудови цифрової економіки, де ключовими факторами та засобами виробництва є цифрові дані (бінарні, інформаційні тощо) та мережеві транзакції, а також їх використання як ресурсу, що дає змогу істотно збільшити ефективність і продуктивність економічної діяльності [2, 3].

Здатність цифрових технологій стрімко збільшувати ціннісний потенціал економіки та бізнесу виступає головною мотивацією держави щодо обрання цільового сценарію розвитку задля зростання доходів громадян, капіталізації бізнесу, податкових надходжень до бюджету та підвищення конкурентоспроможності економіки.

Отже, цифрова епоха змінює підхід до ведення бізнесу, а також вимоги до використовуваних інформаційних технологій: систем управління маркетингом, продажами і сервісом; телефонії і messenger; систем документообігу і управління персоналом і таке інше.

Наразі вже використовуються цифрові технології, що вважаються інноваційними трендами сучасного соціально-економічного середовища (табл. 1).

Таблиця 1

Продукт /Послуга	Загальна характеристика продукту/послуги цифрової економіки
BioTech	Від грец. “bios” – “життя”, “techne” – “мистецтво, майстерність”) – використання живих організмів і біологічних процесів у виробництві, с/г та медицині з застосуванням високих технологій. Біотехнологічні процеси з використанням мікроорганізмів і ферментів на сучасному технічному рівні широко застосовуються у харчовій промисловості
NanoTech	Являють собою високотехнологічні центри, підприємства, що займаються розробкою, корпусуванням, тестуванням мікроелектронної продукції, а саме напівпровідних пластин, кремнієвих кристалів, інтегральних мікросхем з високими стандартами контролю якості.

	Нанотехнології – це технологія колоїдних систем, це колоїдна хімія, колоїдна фізика, молекулярна біологія, вся мікроелектроніка
--	---

Продовження таблиці 1

RetailTech	Від англ. “retail” – “роздрібний, в роздріб”, “tech” – “технологія”. RetailTech – це технології, які розроблені startup для застосування в сфері торгівлі. До цих технологій відносяться: 3D сканування тіла, відстеження споживачів асистентами з підтримкою AI, які допомагають роздрібним торговцям і споживачам. (AI (Adobe Illustrator) – формат файлу, розроблений Adobe Systems для зберігання векторних зображень. Adobe Illustrator для зберігання файлів AI використовує розширення .ai. AI підтримують практично всі програми, пов’язані з векторною графікою. Цей формат є найкращим посередником при передачі зображень з однієї програми в іншу. У цілому, поступаючись CorelDRAW у ілюстративних можливостях, (може містити в одному файлі тільки одну сторінку, має маленьке робоче поле – цей параметр дуже важливий для зовнішньої реклами – всього 3x3 метри) тим не менш, він відрізняється найбільшою стабільністю і сумісністю з мовою PostScript, на яку орієнтуються практично всі видавничко-поліграфічні додатки).
FinTech	Технологічні проекти в сфері фінансових сервісів, що вважаються одним з найперспективніших (а тому затребуваних) напрямків для стартапів, незважаючи на складності держрегулювання, з якими доводиться зіштовхуватись, працюючи за цим напрямком. Існує два основних види продуктів на базі FinTech. Перший, досить давно представлений на ринку, забезпечує софт і послуги фінансових сервісів, тобто використовує модель B2B. Другий, активно розвивається останнім часом, орієнтований на кінцевого споживача, тобто охоплює ринок B2C, і прагне виконати вкрай амбітне завдання – скласти конкуренцію традиційним постачальникам фінансових послуг в боротьбі за масового клієнта
LegalTech	Цифрові технології в юридичній сфері бізнесу, що спеціалізується на інформаційно-технологічному обслуговуванні професійної юридичної діяльності, а з кінця 2000-х років – і на наданні споживачам юридичних послуг з використанням інформаційних технологій. В останньому випадку може мати місце on-line-посередництво між замовником та юридичною фірмою або надання інструментів для юридичної самообслуговування, що виключають необхідність звернення до професійних юристів. Крім того, можна говорити про рух legal tech, метою якого є перегляд традиційних поглядів на вирішення юридичних питань шляхом впровадження сучасних інформаційних технологій в сфері правових послуг.
InsurTech	InsurTech (сфера новітніх страхових технологій) відведено велике місце на фінансово-технологічній арені. Insurtech – це впровадження інноваційних рішень, покликаних максимізувати ефективність використання нових технологій на страховому ринку. Insurtech – це з’єднання і взаємопроникнення традиційного поняття страхування з новітніми технологіями за аналогією з поняттям Fintech. InsurTech дає можливість змінити “правила гри” для страховиків, дозволяючи впроваджувати інновації, підвищувати актуальність пропозицій і зростати. InsurTech отримує фінансування поряд з інвестиціями в FinTech-сектор. Великі можливості InsurTech приховуються не в тому, щоб надати існуючим страховим продуктам цифрову форму, а в тому, щоб докорінно змінити продукт або процес укладення договору на його надання з метою – на порядок поліпшити якість обслуговування клієнта.
GovTech	До GovTech належать усі IT-продукти, рішення, розробки, сервіси, що допомагають вирішити проблеми держсектора. Які проблеми розв’язують рішення у галузі GovTech? - партисипація. Створення платформ для колаборації громадян, електронних петицій, краудсорсингу. Розширення можливостей електронної ідентифікації. Ці технології більш відомі під поняттям CivicTech; - інфраструктура (цифрові датчики, контрольні сенсори); - надання послуг в освіті, охороні здоров’я; - регулювання (рішення для оцінки об’єктів, проведення перевірок); - адміністрування – ліцензування, управління хмарними технологіями, програмного забезпечення.

Враховуючи, що конкурентоспроможність будь-якої галузі доцільно розглядати як її здатність виробляти товари і послуги із відповідністю вимогам світових і внутрішніх ринків та створювати умови для зростання конкурентоспроможності економіки країни загалом,

враховуючи характерні конкурентні переваги та ступінь її живучості та динамічності при різних варіантах розвитку економіки даної країни та світу в цілому, діджиталізація це можливість посилення своїх позицій на світовому ринку.

Список використаних джерел

1. Akymenko Olena, Petrovska Alina, Zholobetska Maryna, Skrytskyi Dmytro (2020). Digital Development of The Economy And Its Role In Improving The International Competitiveness Of Ukraine. International Journal of Advanced Science and Technology, 29(8s), 2290-2296 (IJRTE is a SCOPUS Journal). URL: <http://sersc.org/journals/index.php/IJAST/article/view/14668> (дата звернення 15.12.2020).
2. Про концепцію розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки (Розпорядження Кабінету Міністрів України № 67 від 17 січня 2018 року). URL: <http://zakon1.rada.gov.ua> (дата звернення 19.10.2020).
3. Україна 2030E – країна з розвинутою цифровою економікою. URL: <https://strategy.uifuture.org> (дата звернення 10.11.2020).
4. Проблеми та перспективи гармонізації цифрового ринку України з ринками ЄС та країн СхП : аналітичний звіт. URL: <https://cid.center/wp-content/uploads> (дата звернення 12.09.2020).

Арищенко Ю. І., здобувачка вищої освіти 2 курсу гр. УП-191
Науковий керівник – **Киселиця С. В.**, к. філос. н., доцент
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

ОСНОВНІ КРИТЕРІЇ УСПІШНОСТІ МЕНЕДЖЕРА: СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ПОРТРЕТ

Основним завданням фахового менеджера є обговорення суперечливих питань, що стосуються всіх учасників виробництва матеріальних чи духовних благ, розгляд неоднозначних за наслідками вимог співробітників, розповсюдження складних для сприйняття ділових повідомлень та вирішення проблем продуктивної праці. Незважаючи на те, що не існує єдиного путівника чи прямолінійних відповідей на ці фінансово-економічні та соціально-психологічні виклики, наявність чіткої філософської стратегії може створити надійні підмурівки продуктивного функціонування конкретного підприємства чи організації саме завдяки успішному менеджменту.

Як же сформувати цю філософію успіху? Для цього, в ідеалі, кожен менеджер-професіонал повинен володіти такими характеристиками:

- сміливість і рішучість;
- самоконтроль;
- відчуття справедливості;
- чіткість рішень;
- якість планів;
- звичка працювати понаднормово;
- привабливість особи управлінця;
- співчуття і розуміння;
- досконале володіння предметом і ситуацією;

- готовність взяти відповідальність на себе;
- активізація співробітництва і відповідальності [1].

Але це є початковою ланкою, що виступає рушієм для створення власного стилю управління, який надає впевненості у роботі. Ми підтримуємо визначення стилю управління або керівництва, який, насамперед, репрезентує гнучку манеру поведінки очільника організації щодо співробітників, що змінюється в часі залежно від ситуації і виявляється в способах виконання управлінських робіт, підпорядкованих керівнику співробітників [2].

Кожен менеджер обирає для себе певний вид стилю управління, він може обирати як стиль управління при якому дотримується підхід управління зверху вниз, тобто спілкування від начальства до співробітників. Також, більш демократичний стиль управління, в цьому стилі менеджери заохочують співробітників давати свій внесок у процес прийняття рішень, але вони несуть відповідальність за остаточне рішення. Ще є стиль управління в якому керівництво довіряє персоналу виконувати свою роботу без нагляду, їм залишається контролювати прийняття рішень та вирішення проблем.

Також основним завданням гарного менеджера є прийняття рішення про найм. Ефективність вашого процесу найму багато чого говорить про вашу компанію, для цього вам потрібна команда професіоналів, яка буде швидко діяти та відповідати цілям. Першим кроком для прийняття рішення про найм – це знати що ви шукаєте і де шукати.

Дуже важливо працювати із натхненною командою, для чого соціально-психологічні науки створюють потужні методи мотивації членів команди. Коли ви як організатор певної виробничо-економічної діяльності встановлюєте зарплату своїм працівникам, переконайтеся, що їх вона відповідає тому рівню, що панує у вашій галузі та географічному регіоні. Забезпечте їм приємне місце для роботи, адже кожна людина хоче працювати в офісному середовищі, яке є охайним і, тим самим, стимулюючим до творчості.

Необхідно запропонувати можливості для саморозвитку: члени вашої команди будуть ціннішими для вашої організації та для них самих, коли вони матимуть можливість засвоїти нові навички. Заохочуйте членів вашої команди брати повну участь, запрошуючи їхні пропозиції та пропозиції щодо того, як зробити щось краще. Слідкуйте за тим, чи задоволені ваші люди роботою, роботодавцем та вами.

Коли члени команди роблять чесні помилки, не карайте їх – натомість заохочуйте спробувати ще раз, адже як справедливо зазначається «людські стосунки наповнені неусвідомленими бажаннями, неочевидними образами чи хиткими переконаннями. Ірраціональне відношення, відчуття впевненості чи непевності, є підґрунтям людського спілкування. Суперечливість сутнісного та суцього в Собі змушує людину шукати порятунку у безумовній цінності Іншого, прагнучи до цілокупності» [3, с. 181].

Відтак, основна соціально-психологічна настанова керівника має бути зосереджена на тісній співпраці з людьми для чіткого визначення цілей і встановлення найкращого способу їх колективного досягнення. Успішний менеджер опікується збереженням кількості персоналу, тому що змінюваність кадрів є поганим показником іміджу компанії, а стабільність і постійність складу кваліфікованих працівників є конкурентною перевагою на сучасному ринку праці.

Філософія управління має осмислювати принципи та ідеали, які покладено в основу діяльності конкретного успішного підприємства чи організації будь-якого виробничого спрямування [4]. Створення надійної управлінської стратегії не є надзвичайно складним завданням, але наявність такої виявиться дуже потужним підґрунтям їх конкурентоздатності. Це вимагає від кожного відповідального менеджера ретельно відслідковувати продуктивні ідеї, які вже напрацьовані наукою і власним досвідом.

Давайте повсякчас думати про те, що важливо і для нас, і для нашого оточення: які лідери надихають і чому; які цінності та поведінка значущі для вияву найкращих рис членів команди; як створити цікаве та продуктивне робоче середовище; як правильно оцінювати людей; чи дійсно прагнемо, щоб нас розглядали як справжнього, а не номінального лідера і, головне, що для цього робимо? Відповівши на ці питання з наукової точки зору, можна зрозуміти, що повинен робити менеджер-професіонал:

1. Формувати довіру, мати доброчесність і демонструвати компетентність.
2. Залучати усі зацікавлені сторони до спільних соціально спрямованих амбітних планів.
3. Управляти з емпатією та регулярно звітною перед колективом.
4. Мотивувати кожного члена команди на успіх.
5. Створювати позитивне та заохочувальне середовище.
6. Ставитись до кожної людини з повагою та смиренням.

Тільки за дотримання таких ціннісних орієнтирів суспільство може очікувати на продуктивні результати від діяльності менеджера, який має щоденно докладати зусилля до підвищення рівня знань і навичок кожного члена команди, починаючи з себе!

Список використаних джерел

1. Хилл Н. Думай и богатей. Москва : Агенство «ФАЙР», 1997. 272 с.
2. Стиль управління. URL: https://pidru4niki.com/18271207/menedzhment/stil_upravlinnya (дата звернення 16.02.2021).
3. Киселиця С. В. Дуалізм переконаності: досконаломудрість віри чи нігілізм зневіри // Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць / Гол. ред. В. М. Вашкевич. Київ : Видавництво «Гілея», 2015. Випуск 102 (№11). С.179-182. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe? (дата звернення 26.02.2021).
4. Кремень В.Г., Пазиніч С.М., Пономарьов О.С. Філософія управління: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / Національний технічний ун-т «Харківський політехнічний ін-т». Вид. 2-ге, доп. і переробл. Харків : НТУ «ХПІ», 2008. 524 с.

Борзіхіна А. М., здобувачка вищої освіти ступеня доктора філософії І курсу навчання

Науковий керівник – **Киселиця С. В.**, к. філос. н., доцент
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

МЕНТАЛЬНІСТЬ ЯК УНІВЕРСАЛЬНИЙ ЗВ'ЯЗОК ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ З БУДЕННИМ ЗНАННЯМ

Вирішення проблем забезпечення розвитку національної економіки та її високого рівня конкурентоспроможності є неможливим без урахування особливого історичного досвіду, культурних традицій, моральних принципів, технологічних засобів життєзабезпечення тощо, які наполегливо здобувалися кожним суспільством або цивілізацією протягом багатовікового існування. Ці чинники, зазвичай, виявляються ментально найвпливовішими. Економіка як відносно самодостатня царина життєдіяльності людини розвивається за специфічними правилами, характерними для конкретної території, а економічна наука змушена на абстрактно-теоретичному рівні вирішувати нагальні

проблеми. Саме такі взаємодоповнюючі характеристики визначають універсальний зв'язок економічної теорії з буденним знанням [1].

Таким чином, актуальною проблемою сьогодення є аналіз взаємодії матеріального виробництва з економічною парадигмою, що є визначальною складовою економічної політики будь-якої країни. Основа парадигми – національно-сміслове поле розвитку, котре будується на традиціях, світорозумінні, історичному досвіді, мові, цінностях та цілях кожного народу, що дає змогу створювати такі зразки економічної культури, які виведуть економіку України і національну методологію на якісно новий світовий рівень функціонування [5].

Тому задля обґрунтування концепції розвитку національної економіки необхідно почати з поняття ментальності та історії його виникнення. Менталітет (ментальність) є системою поглядів, оцінок, норм і умонастроїв, що ґрунтується на наявних у цьому суспільстві знаннях і віруваннях і задає разом з домінуючими потребами та архетипами колективного позасвідомого ієрархію цінностей, переконання, ідеали, схильності, інтереси, світоглядні настанови, що відрізняють цю спільність від інших (засвідчено у наукових джерелах [9; 10]).

Дослідження менталітету має тривалу історію та умовно поділяється на три напрямки: 1) культурологічний, представники якого розглядають ментальність як сукупність уявлень і поглядів людей, що проживають на одній території і в певну епоху; 2) психологічний, згідно якого менталітет – це система поглядів, оцінок, що розкриваються на індивідуальному рівні і ґрунтуються на існуючих у певному суспільстві знаннях, традиціях і віруваннях; 3) соціологічний, у якому ментальність розглядається як історично зумовлені соціальні настрої та установки, що склалися в конкретних умовах [2; 8].

Менталітет визначає досвід і поведінку як індивіда, так і соціальних груп. Основними його властивостями є: 1) латентність – прихованість від безпосереднього спостереження; 2) константність – стійкість і відтворюваність в будь-яких умовах, в тому числі і кризових; 3) амбівалентність – двоїстість, суперечливість прояву; 4) взаємопов'язаність і агрегатність – прояв якісної системності характеристик менталітету [7, с. 25-32]. У цій відповідності зазначимо, що у своєму генезисі класичною політекономією (смітіанством) безпосередньо враховано основи моральної філософії, сама назва якої свідчить про схожості з проблемами ментальності. Подальша історія економічної теорії свідчить, що окремі складові змістовного наповнення ментальності включалися представниками багатьох напрямів і шкіл (переважно гетеродоксії) в предмет економічного дослідження. Причому, зазвичай у якості важливих концептуальних елементів їх теорій. Так, наприклад, у ХХ столітті поняття ментальності активно увійшло у науковий обіг як філософії, соціальної психології, так і економіки. Щодо економічної теорії, то мова може йти про доцільність оперування поняттям економічної ментальності, що впливає на всі сфери життя суспільства [8].

Особливості економічних цінностей і норм поведінки, властиві тією чи іншою мірою для всіх представників будь-якої етнічної групи, характеризують й національну економічну ментальність. Щодо структури економічної ментальності – загальноприйнятої концепції не існує. На нашу думку, можна виокремити наступні структурні рівні її реалізації: а) рівень несвідомого (підсвідомість, колективне несвідоме, трансперсональна свідомість), б) рівень свідомого (освідомлення, рефлексія), в) рівень індивідуальної ментальності, єдність свідомих і несвідомих (підсвідомих, трансперсональних) цінностей, г) рівень ментальності певної соціальної групи, суспільства, єдності загальноприйнятих в їх межах норм і настанов.

Основними елементами економічної ментальності є: 1) стереотипи споживання, 2) цінності, мотиви, норми, зразки, 3) ціннісно-мотиваційне ставлення до праці та багатства, 4) уявлення про прийняття та переваги організаційних форм господарської діяльності, 5)

ступінь сприйняття зарубіжного досвіду [1; 3; 5; 8]. Менталітет, вочевидь, має історичний або суспільний контекст. Економічна ментальність синтезує результати попереднього культурного розвитку, його загальноцивілізаційні, етнонаціональні та інші параметри. Риси ментальності варіюють відповідно до соціально-економічної специфіки його носіїв: статусу, потреб, інтересів цілей тощо. Національний характер (тип) економічної ментальності обумовлює її широку варіативність для різних етносів, націй, жителів різних країн та регіонів. Зазначимо неабиякий вплив на її формування релігійних та моральних норм і принципів [4].

Притаманна переважній більшості українців ментальність відображає тривалу і трагічну історію нашої країни. Можна виокремити, принаймні, чотири групи факторів, які її сформували: 1) мобілізаційно-комунальне виробниче середовище – фактор, який діє з початкових моментів розвитку української нації; 2) православна етика – чинник, надає сильний вплив на розвиток національної культури понад тисячоліття; 3) наздоганяюча модернізація, яка протягом останніх століть змушує українське суспільство знаходитись у стані постійної мобілізації; 4) радянський „експеримент”, під впливом якого протягом більше 70 років здійснювалося цілеспрямоване ідеологічне виховання українців [1; 3].

Доходимо висновку, що менталітет можемо сприймати як специфічне знання про себе та навколишнє середовище, масову свідомість населення, що складається історично і проявляється в єдності усвідомлених норм, цінностей, настанов та ірраціональних мотивів, які відображаються у буденній поведінці. У вузькому сенсі ментальність – це можливість психологічної адаптації людини до конкретного типу господарювання як основної сфери життєдіяльності, яка реалізується в найрозповсюдженіших схемах дії. У широкому сенсі ментальність є принциповою властивістю суспільної діяльності людини як суб’єкта, внутрішня логіка її вчинків як основного суб’єкта господарської активності [1, с. 15].

Проведене дослідження дозволило, крім нових рис економічних пріоритетів для вітчизняного соціального суб’єкта, виявити також й нові риси його ментальності, основи суспільної свідомості, адаптованої до радикальних змін соціально-економічної поведінки в процесі управління національною економікою та забезпечення її конкурентоспроможності.

Список використаних джерел

1. Бондаренко О.В. Західноєвропейський вимір й контекст економічної ментальності щодо України та українців. URL: file:///C:/Users/User/Desktop/Olga_student/%D0%91%D0%BE%D0%BD%D0%B4%D0%B0%D1%80%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE%20%D0%9E.htm (дата звернення 20.02.2021).
2. Бондаренко О.В. Українська економічна ментальність: соціально-філософський аналіз : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. докт. філософ. наук: 09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії. Київ, 2007. 32 с.
3. Внуков Є.О. Соціетальні складові організаційної культури в транзитивному суспільстві. *Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики*, 2015, вип. 65-66. URL: <http://soctech-journal.kpu.zp.ua/archive/2015/65-66/18.pdf> (дата звернення 10.03.2021).
4. Гайдай Т.В. Теоретико-методологические основы исследования экономической ментальности: институциональный аспект. URL: <http://ecsocman.hse.ru/data/595/113/1231/Gaidai.pdf> (дата звернення 18.02.2021).
5. Герасимова Е.М. Ментальність в структурі цінностей і цілей економічного знання. *Мультиверсум. Філософський альманах*. К.: Центр духовної культури, 2007. № 62. URL: http://www.filosof.com.ua/Jornel/M_62/Herasymova.pdf (дата звернення 27.02.2021).
6. Кенэ Франсуа, Тюрго Анн Робер Жак, Дюпон де Немур Пьер Самюэль. Физиократы. Избранные экономические произведения / пер. с фр., англ. и нем., предисл. П. Н. Клюкина Москва : Эксмо, 2008. 1199 с.

7. Латов Ю.В., Латова Н.В. Экономическая ментальность как неформальный институт экономики. *Постсоветский институционализм*. 2005. С. 347-374.

8. Маргасова В.Г. Инкорпорація потенціалу ментальності життєзабезпечення до методологічної схеми дослідження стійкості економіки України. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2015. № 4. Т. 3. С. 88-96. URL: http://journals.khnu.km.ua/vestnik/pdf/ekon/VKNU-ES-2015-N4-Volume3_226.pdf (дата звернення 11.03.2021).

9. Никифоров А.Л. Соотношение рациональности и свободы в человеческой деятельности. *Исторические типы рациональности*. Т.1. Москва: Институт философии РАН, 1995. 298 с.

10. Райзберг Б.А., Лозовский Л.Ш., Стародубцева Е.Б. Современный экономический словарь. 5-е изд., перераб. и доп. Москва: ИНФРА-М, 2006. 495 с.

Бондаренко А. Ю., здобувачка вищої освіти 2 курсу гр. УП-191

Науковий керівник – **Киселиця С. В.**, к. філос. н., доцент

Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

СТРАТЕГІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ ЯК РУШІЙНА СИЛА СУСПІЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Сучасні топіві менеджери все частіше звертаються до канонів управління, які були сформульовані не одне десятиліття тому, використовуючи їх не як вагомий фактор теоретичного впливу на загал, а як елемент, що здатен своєю багаторічною функціональністю прискорити досягнення потрібного результату, розширити коло знань і рівень досвідченості в найкоротший термін.

Успішна діяльність організації у значній мірі залежить від теоретичної підготовленості та управлінських навичок її керівників. Тому рушійною силою підприємницької діяльності, вочевидь, постає філософія управління. Варто зауважити, що у кожної мислячої людини формується унікальне розуміння життєвої та ділової стратегії, власний стиль менеджменту і, відповідно, свій унікальний шлях до успіху, адже «програмування себе на позитивний результат (ощасливлення) не тільки вдалий психологічно-філософський прийом, а й науково доведений факт: зона головного мозку, котра відповідає за певні дії, може збільшуватись, якщо проводяться регулярні тренування» [1, с. 105]. Відтак, доцільно було б навіть для менеджера-початківця належним чином дослідити ті моделі, які дали позитивні результати і деінде вже були успішно реалізовані.

Філософія управління персоналом зосереджена, насамперед, не стільки на економічних відносинах, скільки на соціально-психологічних. Її основне завдання полягає у створенні ще на початковому етапі становлення компанії своєрідного морально-етичного кодексу на основі загальнолюдських цінностей і розповсюдженні цих принципів, норм і правил у взаєминах між співробітниками, які узгоджуються з соціокультурним контекстом етносу і політикою держави. Всупереч розхожій думці керівників малого і середнього бізнесу щодо окремої компанії, яка начебто ізольована від інших і знаходиться у внутрішньо-організаційному вакуумі, насправді кожна із них є необхідною ланкою загальнодержавного механізму забезпечення життєздатності суспільства. Менеджери різних рівнів цих підприємств у роботі з персоналом дуже часто беруть за основу власне матеріальне становище і свої моральні норми видають за загально-організаційні, що є неприпустимим, позаяк тим самим, очевидно, порушуються деякі права працівника [2].

Тобто наявність чи відсутність стратегії управління та її характер впливає не тільки на самих керівників, але й на структуру компанії загалом. Реалізуючи певну філософію управління в кожній організації, слід брати до уваги, насамперед, інтереси переважної більшості працівників, задіяних у виробництві стратегічного продукту.

Філософія управління компанією покликана зв'язати смисли існування організації зі смислами роботи в ній працівників з метою знаходження консенсусу і гармонії. Тому зміст ефективного управління персоналом полягає перш за все в досягненні гармонійних взаємин між працівником і роботодавцем [3]. В сучасних ринкових умовах, останнім все динамічніше доводиться пристосовуватися до змін, які все частіше змушують вдаватися до нетривіальних і ризикованих управлінських ідей. Відповідно, творчий підхід до управління персоналом окреслює інноваційне явище, що здатне допомогти адаптуватися організаціям до посилення конкуренції на ринку праці.

Проаналізувавши розвиток компаній, як вітчизняних так і іноземних, можна сказати, що багато керівників стали акцентувати увагу на необхідності розуміння максимальною кількістю співробітників сутності та актуальності завдань, що перед ними постають, а також методів їх досягнення. Це і є так звана філософія управління, актуальність якої в сучасних умовах важко переоцінити. Незалежно від того, як складеться ситуація, порозуміння між робітником та роботодавцем завжди було та буде серед пріоритетів.

Відправною точкою задля збалансованості інтересів усіх учасників виробничого процесу в управлінні персоналом повинен стати документально закріплений статут компанії. Незважаючи на те що «папір стерпить усе», вже на стадії розробки даного документа необхідно твердо усвідомити значущість управлінської культури як фундаменту подальших продуктивних міжособистісних стосунків.

Зміст поняття «філософія управління персоналом» наразі не знаходить належного відображення у наукових працях, що обумовлено його новизною для теорії управління персоналом [4]. Виходячи з того, що напрям філософії управління є новим та малорозробленим у сучасному менеджменті, його не потрібно залишати без уваги. Тож, необхідно аналізувати його витoki та прагнути реалізувати найсміливіші стратегічні ідеї навіть менеджерам-початківцям. Знайти баланс у відносинах між керівником та підлеглим – головне із завдань будь-якого управлінця, адже те, як він поставиться до співробітників, сформулює завдання, обов'язково і досить швидко вплине не тільки на виконання цього завдання, а й на подальше існування підприємства.

Сьогодні варто пам'ятати про те, що без належної методології управління – суть філософії управління – практично неможливо досягнути задекларованих цілей. Організація, контроль та здоровий розрахунок повсякчас сприяють отриманню позитивного соціально-фінансового результату. В цьому й полягає суспільна значущість філософії управління персоналом, в якому система управлінських заходів має бути спрямована на створення гармонійного співіснування організації та людини.

Список використаних джерел

1. Киселиця С. В., Шевченко В. О. Антропогенний вимір щастя у техногенному світі. *Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць* / Гол. ред. В.М. Вашкевич. Київ: Видавництво «Гілея», 2018. Випуск 139. С. 103-107. URL: <http://gileya.org/index.php?ng=library&cont=long&id=169> (дата звернення 21.02.2021).
2. Рогожин С. В., Рогожина Т. В. Теория организации. Москва : Экзамен, 2010. 320 с.
3. Диев В.С. Управление. Философия. Общество. *Вопросы философии*. 2010. № 8.
4. Розин В. М., Голубкова Л. Г. Философия управления. Йошкар-Ола: Марийский Государственный Технический Университет, 2010. 608 с.

Бурсала О. О., здобувачка вищої освіти ступеня доктора філософії 1 року навчання
Науковий керівник – **Киселиця С. В.**, к. філос. н., доцент
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

ФІЛОСОФСЬКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ СУЧАСНОЇ НАУКОВОЇ КАРТИНИ СВІТУ

Теорія походження та функціонування світу базується на трьох ґрунтовних компонентах людських знань: сучасній фізичній картині світу, епістемологічних ідеалах і нормах та філософських засадах науки. Ці складові формують парадигмальне уявлення про специфіку дослідження того чи іншого об'єкту чи Всесвіту загалом, пояснюють характер взаємодії науки і культури відповідного просторово-часового континууму. Наукова картина світу є багатозначним поняттям і в сучасних загально-філософських та вузько-спеціалізованих галузях воно вживається для позначення світоглядного доробку, що виступає культурним фундаментом на кожному історичному етапі [1].

До прикладу, наш співвітчизник, знаний науковець XIX-XX сторіч Володимир Іванович Вернадський наполегливо підкреслював, що науковий світогляд розвивається в тісній взаємодії з усіма сторонами духовного життя суспільства і містить у собі обґрунтовану загальнонаукову картину світу в якості обов'язкового компоненту знання. Видатний вчений досить багато уваги приділяв аналізу взаємозв'язку різних форм духовного життя й наукового світогляду, що є необхідним живильним середовищем для науки, що розвивається [2].

Від початку свого становлення наука знаходиться під впливом філософських постулатів, важливість яких для розвитку наукового знання визнається представниками різних методологічних напрямків. Щодо онтологічної системи знань особливо міцно пов'язує філософський та науковий світогляд саме універсальна картина світу. Експериментальна наука свідчить, що у пошуках як філософської, так і наукової істини існує проміжна ланка: загальна картина світу, тобто система фізичних і метафізичних законів, через яку фізика і філософія зазнають взаємовпливу.

Впродовж історії людства фізична картина світу невпинно змінювалась. На різних етапах розвитку науки послідовно виникали різноманітні фізичні теорії: механічна, електромагнітна і, нарешті, сучасна квантово-польова.

Засновник механістичної картини світу сер Ісаак Ньютон довів, що між матеріальними тілами існує гравітація: сила, що притягує їх одне до одного, але які невідомі сили діють між тілами віддаленими, остерігався навіть припустити. На той час простір уявлявся йому гігантським порожнім контейнером, що містить у собі Всесвіт.

На етапі формування електромагнітної картини світу Майкл Фарадей і Джеймс Максвелл додали до ньютонівського світу електромагнітне поле. Це поле – об'єктивна реальність, що проникає наскрізь, переносить радіохвилі, наповнює простір, вібрує і коливається, як поверхня озера, а також транспортує електричну силу.

Автор сучасної квантово-польової картини світу Альберт Ейнштейн припустив, що гравітаційне поле має існувати як аналог електромагнітного і згодом дійшов висновку, що ньютонівський простір, крізь який рухаються предмети, і гравітаційне поле – єдині [3].

Простір хвилеподібно рухається, гнеться, викривлюється, скручується. Планети рухаються навколо Сонця через нахил простору, і предмети падають, бо простір викривлюється. Простір характеризується тримірністю, протяжністю і симетричністю. Час проявляє себе як тривалість, послідовність існування та зміни стану об'єктів, він є

одномірним, асиметричним, тобто спрямований тільки від минулого до майбутнього. В теорії Ейнштейна є припущення, що поблизу Сонця час біжить швидше, ніж поблизу Землі, тобто сповільнення часу більше там, де сильніша гравітація. Отже, гравітаційне поле не пронизує простір, воно і є сам простір, точніше – простір-час [4].

Питання доказовості просторово-часових характеристик буття стало актуальним вже в класичній механіко-детерміністичній картині світу Нового часу, але значно гостріше воно постає в некласичній плюралістично-релятивістській картині світу Новітнього часу. Самобутньо його вирішував німецький екзистенціаліст Мартін Гайдеггер, який трактував «плин часу» як первинний і підкреслював, що ми «живемо в часі» [5]. Наш світ можна уявити собі без кольорів, навіть без простору, але важко уявити його без часу, який виявляється центральною проблемою, що виникає на перетині законів квантової механіки і термодинаміки. Плин часу є очевидним для всіх нас: наші думки і слова існують у часі так само, як і фізичні речі.

Універсальна картина світу завжди спирається на певні філософські принципи, але самі по собі вони ще не репрезентують наукову картину світу. Вона формується всередині конкретної наукової парадигми шляхом аналізу і синтезу найважливіших наукових досягнень. Філософські ж принципи спрямовують цей процес та обґрунтовують отримані в ньому результати.

Список використаних джерел

1. Філософський енциклопедичний словник / НАН України, Ін-т філософії імені Г. С. Сковороди / редкол.: В. І. Шинкарук (голова) та ін. Київ : Абрис, 2002. С. 326-327. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/ukr0011096> (дата звернення 03.03.2021)
2. Вернадский В. И. Научная мысль как планетное явление. М., 1991.
3. Вакарчук І. О. Квантова механіка. Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2012. 872 с.
4. Фридман А. А. Світ як простір і час. Київ : Либідь, 1999. 208 с.
5. Heidegger M. Being and Time. Oxford: Blackwell, 1978, pp.135-137. Актуальні проблеми гуманітарного розвитку сучасного суспільства. Філософія

Бусел О. В., здобувач вищої освіти 2 курсу гр. ХТ-191

Науковий керівник – **Киселиця С. В.**, к. філос. н., доцент

Національний університет «Чернігівська політехніка»(м. Чернігів, Україна)

«ПРАМІДАЛЬНЕ МИСЛЕННЯ» ЯК ОСНОВА ФІЛОСОФСЬКОГО СВІТОГЛЯДУ

Піраміда – відомий досконалий об'єкт фізичного та метафізичного світу. Людську уяву пірамідальні явища завжди вабили невизначеністю їх цивілізаційного навантаження. Науковців та архітекторів ці творіння геометрії площин вражають своєю втаємниченістю в сутність віків, а особливо – цілісністю, використовуваністю, незрозумілою утилітарною метою та незбагненністю можливостей.

Використання форми піраміди в монументальній архітектурі Єгипту досконало підкреслює могутність сили думки, ідеальність розрахунків будівництва та масштаби докладених інтелектуальних та фізичних зусиль людини. Піраміди залишають більше запитань, ніж відповідей.

Сучасна філософія намагається аргументовано відповісти на наступні світоглядні питання: «Яка мета створення пірамід?», «Яку роль в житті наших предків відігравали піраміди?», «Як впливають піраміди на соціально-психологічні настанови сучасних

людей?», «Який зв'язок між потребою людини у створенні пірамід та найпоширенішими містико-релігійними концепціями?» Ці питання дискутуються високоосвіченою частиною людства ледь не з моменту фіксації факту пірамідальності в загальноцивілізаційній історії, адже розуміючи таємницю їх побудови, очевидно, можна буде збагнути абсолютну істину та знайти «нитку Аріадни» на шляху до ідеальних конструкцій.

Намагання відповісти на ці запитання наштовхують сотні мислителів на ще одне дуже своєрідне питання: «Яким чином пов'язана філософія загалом з явищем пірамід?». Відповіддю на нього, напевне, буде звичайна арабська цифра «3», оскільки геометричний зміст піраміди – це трикутник, який має три сторони; рівносторонній трикутник – правильний тетраедр. Як ми не позначили це геометричне явище, у філософії воно в різних інтерпретаціях стабільно зветься «трійцею», «тріадою», «тріодою» і таке інше.

Насамперед звернемося до «трійці» Августина Блаженного, який свідчив: «Бог єдиний в трьох Особах. Ці Особи – не окремі боги, а один Бог. Тому Творцем ми можемо називати кожну з цих Осіб. Не тільки Отець – Творець, а й Син – Творець, і Святий Дух – Творець» [1].

Ще одним знаним представником «пірамідального мислення» був Абрахам Маслоу з його не менш популярною системою ієрархічних потреб та ціннісних орієнтирів людини [2].

Засновник німецької класичної філософії Іммануїл Кант, створивши цілісну таблицю категоріального мислення, також в основу оригінальної трансцендентальної філософії поклав систему троїстих доводів [3].

Звернемося до світових релігій та міфів стародавнього світу. В основі буття людини також лежить цифра «3», оскільки кожна людина переживає три основні періоди, а саме: народження, життя (діяння) та смерть.

Візьмемо до уваги Пантеон грецьких богів, основоположниками якими були Зевс, Аїд та Посейдон.

Заглянемо навіть у мистецтво. Леонардо да Вінчі своїм Триптихом «Тайна вечеря» підкреслив сакральне значення троїстості Божих іпостасей.

Спираючись на ці емпіричні та теоретичні факти, можна стверджувати, що сутність троїстості та «пірамідального мислення» пов'язані та скуті нерозривними зв'язками рівності та симетричної правильності. Зважаючи на те, що троїстість має неабияке значення, чи можна на основі плоскої піраміди описати сутність світогляду людини, якщо розмістити симетрично три основні складові її життя. Кожна людина унікальна і може обрати свій алгоритм, взявши за основу плоску піраміду та в центр перетину меридіан помістити термін «Я», оскільки «Я» бувають різні, то й осмислення себе та світу в такій же пропорції різняться.

Звичайно, з математичної точки зору дана побудова буде правильною, але чи можна сказати, що вона буде рівноправною та симетричною або конструктивною?

Відповідь на ці запитання намагається надати філософія, оскільки становлення людської свідомості на фізичному та метафізичному рівні неможливе без первинного вибору самої людини – самосвідомості, рефлексії – яка приречена самотужки обирати свій життєвий шлях. Але спираючись на той факт, що людям у власному діянні потрібні:

- знання (безпосередні: емпіричні, власне набуті чи опосередковані: писемність, освіта),
- праця (робота над своїми помилками, тобто соціалізація, дія, рух, прагнення, воля),
- досвід (здобутки, успіхи, напрацювання, навички тощо) основою чого і буде становлення власного «Я» як цілісної мети всього життя, бо кожна людина має свідомо обирати власний шлях, використовуючи при цьому самобутні методи досягнення поставленої мети.

Для формування переконань кожної людини можна використати «пірамідальне мислення», скласти свою піраміду буття і, таким чином, якщо об'єднати всі зібрані дані (до прикладу, навіть в межах однієї сім'ї), то в прикінцевому результаті отримаємо практично ідентичну проєкцію на плоску картинку наведеного вище надзвичайно популярного типу філософського світогляду людини.

Список використаних джерел

1. Як Бог може бути єдиним і в той же час Трійцею? // Credo: питання – відповідь. URL: <https://credo.pro/2013/06/58917> (дата звернення 29.01.2021).
2. Маслоу, А. Х. Мотивация и личность / пер. Т. Ю. Гутман. Санкт-Петербург : Питер, 2012. 352 с. URL: http://loveread.ec/view_global.php?id=49550 (дата звернення 25.02.2021).
3. Кант, І. Критика чистого розуму / пер. І. Бурковського. Київ : Основи, 2000. 506 с. URL: http://aps-m.org/wp-content/uploads/2017/03/Krytyka_chystoho_rozumu.pdf (дата звернення 26.01.2021).

Буряк А. П., здобувачка вищої освіти 2 курсу гр. ОА-191
Науковий керівник – **Киселиця С. В.**, к. філос. н., доцент
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

ЕКЗИСТЕНЦІАЛЬНІ МОТИВИ В СУЧАСНІЙ ФІЛОСОФІЇ

Останнє сторіччя характеризується надзвичайно динамічним розвитком суспільства. Стрімкий прогрес спостерігається в усіх сферах життя людини – науці, освіті тощо, а найголовніше – в переконаннях. Спостерігається особливо чітка різниця у світоглядних постулатах сучасної молоді, порівняно з попереднім поколінням.

Сьогодні підлітки прагнуть щодня доводити свою унікальність, демонстративно приймати власні рішення і нести за них відповідальність. Таке прагнення до незалежності та свободи є характерним проявом прихильності до екзистенціалізму або філософії існування.

Сформувавшись у ХХ столітті екзистенціалізм швидко набув популярності, його поширенню не останньою чергою сприяли світові війни. Новий світоглядний підхід активно змальовувався літераторами та досліджувався філософами. Вагомий внесок в розвиток цього напрямку зробили Сьорен К'єркегор (як представник релігійного екзистенціалізму) та Жан-Поль Сартр (як представник атеїстичного екзистенціалізму).

Саме данець С. К'єркегор ввів поняття «екзистенції», що складає основу всіх гілок цієї багатонаціональної філософської течії [1]. Він обстоював ідею про те, що лише виходячи з власного чуттєвого досвіду (суб'єктивно) людина може пізнати істину, де навіть взаємовиключні твердження є рівноправними [2]. Це все наводить на думку про свободу вибору власного шляху, який завжди є єдино правильним.

В основі ж концепції французького філософа Ж.-П. Сартра лежать два поняття: «свобода», що є центральною категорією в його екзистенціалізмі та не менш важливе «відчуження». Єдине, що не можна відняти в людини, це – свобода вибору, хоча індивідуальність людини суттєво обмежена соціальними нормами [3].

Цікаво, що найбільшого розвитку екзистенціалізм зазнає саме в ХХІ столітті, коли почався стрімкий відхід від світоглядних стандартів та будь-яких стереотипів. У сучасному світі вже немає місця усталеним філософським напрямом, позаяк вони все більше втрачають

свій вплив на суспільство. Якщо раніше еволюція характеризувалася зміною поглядів і переходом від однієї філософської течії до іншої, то зараз молодь намагається відкидати будь-які нав'язані переконання, збагнути світ за допомогою власних відчуттів і навчатися на своїх помилках.

Найвищої точки розквіту екзистенціалізм досяг з появою соціальних мереж. Молодь отримала особистий простір, що дало їй змогу вдосконалюватися та приймати особисті рішення, спрямовані на покращення якості свого життя. Зараз все більше підлітків самостійно формують і, головне, не бояться висловлювати власну думку та обирають свій шлях, яким би складним він не здавався. Вони прагнуть приймати вагомі рішення і нести за них відповідальність. Це проявляється як у повсякденному житті (вибір навчального закладу тощо) так і при прийнятті важливих стратегічних рішень (благодійність, політична діяльність і таке інше).

Сьогодні є безліч можливостей для самореалізації, вияву своєї неповторної індивідуальності та творчості. Публічні люди все частіше закликають бунтувати проти встановлених соціальних стереотипів, йти власним шляхом і не звертати уваги на осуд з боку інших людей. Це все формує бунтівні переконання молоді і, як наслідок, потреба у формуванні нових світоглядних підходів.

Цікаво, що саме в кінці ХХ та на початку ХХІ століть людина почала активніше використовувати метод боротьби з абсурдом, який був описаний Альбером Камю десятки років тому як «усвідомлений бунт» [4], ввівши надзвичайно енергетично навантажене поняття «екзистенціальний стрибок», що може тлумачитись як мотивація або стрімкий перехід від однієї якості до іншої [4].

Дійсно, проаналізувавши динаміку подій в останні десятиліття, можна переконатися, що суспільство розвивається не планомірно чи поступово, а саме стрибками. Це виявляється як у світогляді людей, так і в інших, «приземленіших» сферах життя. Для А. Камю бунт – це власний вбір, впертий рух вільно обраним шляхом. Саме за цим принципом діє більша частина людей сьогодні.

Отже, в сучасній філософії не тільки присутні екзистенціальні мотиви, але й сам екзистенціалізм, наразі, зазнає потужного розквіту.

Список використаних джерел

1. С. К'еркегор як предтеча екзистенціалізму. URL: <https://www.docentx.com/wp-content/uploads/2019/10/%D0%A0%D0%B5%D1%84%D0%B5%D1%80%D0%B0%D1%82-%D0%9A%D1%94%D1%80%D0%BA%D0%B5%D0%B3%D0%BE%D1%80-%D1%8F%D0%BA-D0%BF%D1%80%D0%B5%D0%B4%D1%82%D0%B5%D1%87%D0%B0-%D0%B5% D0%BA%D0%B7%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%B7%D0%BC%D1%83.pdf> (дата звернення 19.02.2021).

2. Серен К'еркегор – данський філософ, основоположник екзистенціалізму. URL: http://wikipedia.ua.nina.az/wiki/%D0%A1%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BD_%D0%9A%27%D1%94%D1%80%D0%BA%D0%B5%D2%91%D0%BE%D1%80 (дата звернення 23.02.2021).

3. Жан-Поль Сартр – французький філософ, драматург, письменник. URL: http://wikipedia.ua.nina.az/wiki/%D0%96%D0%B0%D0%BD-%D0%9F%D0%BE%D0%BB%D1%8C_%D0%A1%D0%B0%D1%80%D1%82%D1%80 (дата звернення 16.02.2021).

4. Camus A. Mif about Sif / Selected works in 3 vol. Harkiv: Folio, 1997. V. 3. P. 72-162.

5. Екзистенціальна філософія: поняття та представники. URL: <https://ru.osvita.ua/vnz/reports/philosophy/12819/> (дата звернення 22.02.2021).

6. Дахній А. Й. Динаміка людського існування у мисленні М. Гайдеггера: екзистенційно-темпоральний та філософсько-технічний дискурси : дис. докт. філос. наук. 453 с.

7. Історія виникнення та проблеми філософії екзистенціалізму. URL: <https://ru.osvita.ua/vnz/reports/philosophy/13134/> (дата звернення 20.02.2021).

8. Стеценко В. Екзистенціалізм як «філософія людини» XX сторіччя. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/27409/05Stetsenko.pdf?sequence=1> (дата звернення 13.02.2021).

9. Михайлин І. Л. Бунтар проти абсурду, або відповідь А. Камю на запити масового суспільства. URL: file:///C:/Users/user/AppData/Local/Temp/Filtr_2016_8_1_20.pdf (дата звернення 18.02.2021).

Горваль Д. Г., здобувач вищої освіти ступеня

доктора філософії 1 року навчання

Науковий керівник – **Киселиця С.В.**, к. філос. н., доцент

Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

КОРЕЛЯЦІЯ ПРИСТРОЇВ У МЕРЕЖАХ ТА ОСОБИСТОСТЕЙ У СУСПІЛЬСТВІ В КОМУНІКАТИВНОМУ КОНТЕКСТІ

Для обміну даними між процесами або пристроями, що пов'язані мережею, використовуються сокети, які пов'язані з портами. Уже на цьому етапі можна провести паралелі з соціумом. Якщо обмін даними відбувається між процесами, що виконуються на одному пристрої, то сокет можна вважати кімнатою для зустрічей, де відбувається обговорення, а процеси, що його використовують – відвідувачами. Якщо ж обмін даними відбувається у мережі, сокет можна вважати людиною, а номер порту – її ім'ям.

Детальніше розглянемо процес обміну даними у мережі з використанням протоколів транспортного шару моделі OSI TCP та UDP з точки зору комунікації людей у суспільстві.

UDP, або Universal Datagram Protocol використовується для обміну даними, коли відсутня необхідність у стовідсотковій доставці повідомлень та їх порядок не є важливим, а отже, можна провести паралелі з повсякденним спілкуванням, оскільки даний протокол не вимагає формальних привітань.

У структурі пакету даного протоколу також можна провести паралелі до взаємодії між людьми. Насамперед, визначаються порт, з якого було надіслано повідомлення, та порт, що повинен його прийняти. Можна бачити, що порти можна представити як імена співрозмовників. Наступним необхідним полем є розмір даних, що передаються. У соціальному контексті це поле можна представити як передбачуваний час розмови. Передостаннім полем є поле контрольної суми, що у соціальному контексті можна представити у вигляді питання «чи вам все зрозуміло?» Останнім полем є поле даних, що несе корисне навантаження пакету, яке в контексті розмови можна вважати окремою фразою або монологом в залежності від його довжини.

Наступним розглянемо протокол TCP, що використовується, коли необхідно забезпечити повну та надійну доставку даних у чітко вказаному порядку.

Основною його особливістю є процес встановлення зв'язку – потрійного рукоштовування. Першим кроком є процес синхронізації, коли співрозмовники «вітаються» шляхом обміну початкових числових ідентифікаторів, які у соціальному контексті можна

розглядати як імена співрозмовників, після чого кожна сторона підтверджує встановлення контакту, додавши до початкового числа ідентифікатора одиницю.

Під час подальшого обміну даними кожна сторона підтверджує факт отримання інформації та перевіряє порядок її надходження за допомогою вищезгаданих ідентифікаторів, тобто жодна «фраза» не може бути проігнорованою.

Діалог у даному випадку ведеться у дуже чіткому та формалізованому форматі, обидва співрозмовники зацікавлені в отриманні повної, добре структурованої інформації. До того ж, завершення такого обговорення проходить у чітко встановленому форматі, що повторює процес встановлення контакту.

Основними відмінностями роботи протоколів обміну інформацією у комп'ютерних мережах від взаємодії людей у суспільстві є необхідність у передачі даних, таких, як імена автора повідомлення та адресата й перевірючих сум, що є зайвими в умовах персональної розмови.

Можна побачити, що під час створення специфікації даних протоколів за основу були взяті ефективні та перевірені часом методи обміну інформацією між людьми.

Наступним слід розглянути поняття комп'ютерно-опосередкованого спілкування (Computer Mediated Communication), що визначає форми соціальної взаємодії між людьми у цифровому просторі. Така взаємодія може бути як синхронною, так і асинхронною, відрізнятися за типом даних, що обмінюються, кількістю залучених людей тощо [3].

Дослідження у цій галузі сфокусовані на вивченні впливу комп'ютерних засобів зв'язку, таких як соціальні мережі, чати, форуми, електронне листування тощо. Основним засобом досліджень є порівняння низки аспектів соціальної взаємодії у віртуальному просторі та більш традиційних засобів поширення та обміну інформацією, включаючи постійність, можливості обліку та анонімність. Наприклад, взаємодія за допомогою миттєвих повідомлень є синхронною, але непостійною, адже довготривале зберігання таких повідомлень не передбачається. На противагу, взаємодія з використання електронної пошти або форумів не є повною мірою синхронною, оскільки час відповіді може бути різним, однак повідомлення зберігаються упродовж тривалого часу [4].

Одним із найяскравіших напрямів, де активно використовується комп'ютерно-опосередковане спілкування, є практика вивчення іноземних мов [5]. Наприклад, Warschauer проводив дослідження у напрямі використання електронного листування та форумів для вивчення іноземних мов [6] і дійшов висновку, що цифрові технології обміну інформацією дозволяють «долати бар'єри між розмовним ... та писемним мовленням», що дало поштовх для використання комп'ютерно-опосередкованого спілкування в курсах з вивчення іноземних мов [7].

З цього можна дійти висновку, що цифрові технології, наразі, є потужним інструментом соціальної взаємодії між людьми, що не тільки створюють нові можливості для спілкування, а й використовують засоби обміну даними між пристроями, які є похідними від повсякденного спілкування та листування між людьми.

Список використаних джерел

1. User Datagram Protocol Specification. URL: <https://tools.ietf.org/html/rfc768> (дата звернення 11.03.2021).
2. Transmission Control Protocol Specification. URL: <https://tools.ietf.org/html/rfc793> (дата звернення 14.03.2021).
3. Oxford Bibliographies. URL: <https://www.oxfordbibliographies.com/view/document/obo-9780199756841/obo-9780199756841-0160.xml#:~:text=Computer%20Dme%20diat>

ed% 20communication% 20(CMC),%2C%20and%20For%20video%20messages (дата звернення 12.03.2021).

4. McQuail, Denis (2005). Mcquail's Mass Communication Theory. 5th ed. London: SAGE Publications.

5. Abrams, Z. (2006). From theory to practice: Intercultural CMC in the L2 Classroom.

6. Wershauer, M. (1998). Electronic literacies: Language, culture and power in online education. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

7. Wershauer, M. (2006). Laptops and literacy: Learning in the wireless classroom. Teachers College, Columbia University.

Гучинський В. М., здобувач вищої освіти 2 курсу гр. ЛС-191
Науковий керівник – **Киселиця С.В.**, к. філос. н., доцент
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

ЛОГІКО-РАЦІОНАЛІСТИЧНЕ ПІДГРУНТЯ МУДРОСТІ

Людина, яка прагне зрозуміти природу мудрості насамперед повинна звернутися до етимології основних понять, які дозволять розкрити її походження та функціональність. *Данесю* (від лат. Dare – давати і грец. Σύνδεση – зв'язок) – явище, яке пов'язує речі між собою. *Кюда* (від грец. Κυβερνώ – керувати і рос. Давать – давати) – явище, яке дозволяє керувати геgebенда. *Сюге* (від частинки грец. Σύνδεση – зв'язок та частинки нім. gegeben – дане) – явище яке пов'язує дію геgebенда із відповіддю геgebенпо. *Геgebенпо* (від нім. Gegeben – дане та частинки рос. – отримувати) – стік інформації. *Геgebенда* (від нім. gegeben – дане та частинки рос. – давати) – витік інформації. *Стійкість* – тривала незмінність. *Форма* – вмістилище для існування. *Еволюція* – зміна стану.

Ці найабстрактніші і, водночас, найреальніші явища людського буття формувались протягом всієї історії людства і відображались у філософських пошуках понад 2,5 тисячоліття. Тож, необхідно дати їх визначення у конкретному контексті цього дослідження. *Данесю* – логічне мислення, логіка. *Кюда* – розум, раціональність. *Сюге* – мудрість. *Геgebенпо* – об'єкт. *Геgebенда* – суб'єкт.

1. Данесю(Логіка). Висловлюсь щодо неї загалом, наведу докази деяких своїх роздумів. Абстрагуюсь від усіх подій, які відбувалися до появи логіки й супутніх явищ, які на мою думку не пов'язані з нею. В усіх відомих нам людських цивілізаціях простежується її вплив, адже вона з'явилася в момент створення світу й переслідувала розвиток людини, проникаючи та заселяючись в усі форми «ненаситного» ускладнення буття, доходючи до наших днів, «загарбала» повсюдне визнання та повагу людей, які активно застосовували її. Це явище залишається загадкою, незбагненою і прекрасною, але допитливий розум людей захотів роздягти її перед істиною та відповісти на питання: що таке Данесю(логіка)? Як вона з'явилася? Навіщо вона потрібна? Я спробую відповісти на ці питання.

Чому людина завжди для рішення одних і тих самих проблем застосовує методи, засновані на логічному мисленні? Скоріш за все, вони є найоптимальнішими. Проста відповідь на складне питання. Як взагалі міг виникнути зв'язок між явищами? Це ж не те саме, наприклад, якби ми могли б прямо зараз створити і наділити ними увесь світ. До нашого народження вже існували певні принципи і, скоріш за все, вони існували набагато раніше, ніж тому можна знайти документальне підтвердження, але як вони виникли і навіщо?

Якщо уявити, що світ це – шахова гра, то можна спробувати помислити, як вона виникла... Із самого початку історії гри, повинна існувати ідея гри, тобто задум створити гру, її появу можна зв'язати із початком створення нашого світу, але самої ідеї недостатньо, аби гра існувала, не вистачає ще соціалізованої форми, і певна річ правил гри. Припушу, що форма є, але досі немає правил гри. А чи вони справді необхідні? Без правил гри, вона б не мала, ні початку, ні кінця, що унеможлиблює саму гру, адже гра в яку не можна зіграти, не матиме сенсу, отже, правила і обізнаність з ними учасників є необхідною умовою її функціонування. Вони дають грі стійкість в межах правил, зв'язавши між собою залежні речі, що й дозволяють в неї грати... У момент створення світу з'явилася Данесю(Логіка), аби дати світу ту саму *стійкість*. Ось навіщо вона з'явилася! Ось її доля! Тож, людина застосовує методи для вирішення проблем, засновані на логічному мисленні тому, що вони дають *стійкість* рішенням.

Яким чином можуть бути пов'язані між собою абсолютно різнопланові явища? Так як Данесю(Логіка) пов'язує речі між собою, то за допомогою виокремлення спільних елементів, ці явища можуть отримати очевидний зв'язок. Тобто вона надає всім формам існування спільні елементи. Чому Данесю(Логіка) дає стійкість рішенням? Всі речі, які містять в собі фундаментальні елементи, мають можливість успадковувати їх від носія. Наприклад, перша клітина живої істоти містить інформацію, яку потім успадковує кожна клітина всього організму. Тому всі явища, на які вона буде діяти, матимуть стійкість.

2. Кюда(Розум). Я звернув увагу на ще одне явище, яке, схоже, народилося в момент створення світу – розум? Що таке Кюда(Розум) і навіщо він потрібен? Якщо це – керування геgebендами(суб'єктами), то він виконує дві функції: обмеження і просування.

Схоже, що світові було необхідне явище, здатне переключати стан Геgebендів(суб'єктів), тобто давати їм можливість *вчасно* зупинитися і *вчасно* почати діяти. Наведу два приклади. 1)Водіння автомобіля: водій зупиняється на світлофорі, коли загорається червоне світло, коли загорається зелене світло, то він починає їхати. Він контролює свої дії завдяки Кюда(Розуму). 2)Полювання: вовки полюють за оленем і закінчують переслідування, якщо зустрічають прірву на своєму шляху (завдяки дії Кюда(Розуму), самоконтролю, вони не впадуть. Тут можна сказати, що їх зупинить інстинкт самозбереження, але саме цей інстинкт і є локальним проявом Кюда).

3. Сюге(Мудрість). З необхідних для пояснення понять залишилося тільки одне. З попередніми явищами спостерігалась спорідненість, а це – дещо інакше, екзотичніше і тому розкриватиметься в іншій формі. Що таке Сюге(Мудрість) і навіщо вона потрібна? Так як мудрість пов'язує дію Геgebенда(суб'єкта) із реакцією Геgebенпо(об'єкта), то вона потрібна для *впливу*, тобто для *можливості впливати* на Геgebенпо(об'єкт) Геgebендам(суб'єктом), посилаючи і отримуючи якусь інформацію. До прикладу, так само працює комп'ютер або інтернет.

Докази стверджень.

1) Данесю з'явилася в момент створення світу.

Для того щоб перевірити це, потрібно ось що зробити. Стверджувати, що світ не логічний, але це не є правдою, адже існує зв'язок між речами (наприклад, закони фізики існують всюди, що свідчить про стійкі явища, які пов'язані між собою). Як наслідок світ буде мати Данесю(логіку). Але цього недостатньо, аби стверджувати що вона була завжди, тому необхідно і достатньо сказати, що світ не має Данесю(логіку) у момент створення його і якщо це – неправда, то світ мав Данесю (логіку) завжди... Але для того, щоб світ міг існувати, йому необхідна була стійкість, яку дає Данесю, тому я зробив висновок, що світ мав Данесю(логіку) в момент народження.

2) В усьому світі простежується вплив Данесю.

Мова йде про зв'язок речей, тобто всі речі так чи інакше пов'язані між собою. З найпростішого прикладу можна спостерігати як математичні формули описують різноманітні явища, що свідчить про існування універсального зв'язку між ними. До того ж Данесю зародилося в момент створення світу, де історія є прикладом успадкування людиною цієї здатності, тому я вважаю дане ствердження справедливим.

Доходимо висновку. У світі незалежно існують явища Данесю, яке дає світу зв'язок між явищами та Кюда, яке дозволяє спрямовувати дію Геgebендів(суб'єктів), а також явище Сюге яке має пов'язувати дію Геgebенда(суб'єкта) і реакцію Геgebенпо(об'єкта).

У розгорнутішому вигляді я уявляю таку картину. В момент створення світу зародилася Данесю аби дати світові стійкість, що дозволить пов'язувати наступні явища між собою; паралельно з'являється Кюда аби точно спрямувати інформацію, яка існує у світі, але досі немає зв'язку між поданою інформацією та отримувачем інформації, що й «спровокувало» створення Сюге.

Дідовець К. А., здобувачка вищої освіти 2 курсу гр. ПТ-191
Науковий керівник – **Киселиця С.В.**, к. філос. н., доцент
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

ЕКОЛОГІЧНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО ЯК КРОК ДО ПОРЯТКУ ПЛАНЕТИ

Однією з найактуальніших проблем ХХІ століття можна назвати погіршення стану навколишнього середовища. Часто ми чуємо про танення льодовиків, що виникає через глобальне потепління, виснаження родовищ корисних копалин, забруднення водних ресурсів, а також про світову екологічну кризу, яка вже за кілька років може стати нашою реальністю. Невже нічого не можна зробити, щоб змінити цю ситуацію на краще?

Екологічне підприємництво, яке ще називають «зеленим» бізнесом, може стати одним з кроків, який зробить людство для покращення загальносвітового екологічного стану. Під поняттям екологічного підприємництва розуміють вид підприємницької діяльності, що пов'язана з виробництвом продукції, виконанням робіт і наданням послуг природоохоронного призначення та здійснюється з метою охорони довкілля [1]. Також до екологічного підприємництва слід віднести таку підприємницьку діяльність, що застосовує екологічно чисті технології з метою мінімізації використання сировини та забруднення довкілля.

Царина екологічного підприємництва зараз починає свій активний розвиток. Серед його головних характерних рис виділяють:

- Спрямованість на охорону довкілля, гармонізацію взаємовідносин людини і природи;
- Виробництво продукції, виконання робіт та надання послуг спеціального природоохоронного призначення;
- Зв'язок підприємницької діяльності з раціональним використанням, збереженням, відновленням та охороною природних ресурсів;
- Використання результатів сучасних наукових досліджень, методик та технологій для ефективнішого здійснення екологічної діяльності;
- Застосування нових безвідходних виробничих процесів;
- Основний напрям розвитку підприємства – досягнення екологічної якості продукції, робіт, послуг;

• Діяльність підприємства в рамках чинного законодавства, у тому числі екологічного [2].

Впровадження екологічного підходу до здійснення підприємницької діяльності допоможе не тільки покращити екологічний стан навколишнього середовища, а й отримати певні переваги самому підприємству. Розглянемо деякі з них.

1. Підвищення рівня ефективності виробництва та економія виробничих витрат і ресурсів. Внаслідок впровадження у виробництво нових технологій, підприємство зможе використовувати менше ресурсів та скоротити обсяг викидів шкідливих речовин в атмосферу.

2. Покращення якості продукції. Внаслідок дотримання принципів екологічної політики підвищується якість продукції, яку виробляє підприємство. Тож, у більшості споживачів відповідність продукції екологічним стандартам буде асоціюватися з її якістю.

3. Розширення ринків збуту продукції і приваблення нових споживачів. Екологічно обізнані споживачі вимагають від виробників екологічно безпечних товарів та послуг. В свою чергу, виробникам для виходу на нові ринки збуту, особливо у розвинених країнах, необхідно дотримуватися міжнародних екологічних стандартів.

4. Дотримання встановлених законодавчих норм. Менеджерам підприємства необхідно ретельніше стежити за нововведеннями у законодавстві у сфері екології та екологічного підприємництва. Саме це забезпечує відповідність діяльності чинному законодавству, що, в свою чергу, допоможе зменшити кількість порушень та пов'язаних з цим штрафів.

5. Покращення відносин з органами державної влади. Впровадження екологічної політики зазвичай призводить до послаблення адміністративного тиску на підприємство з боку державних органів, що контролюють цю сферу.

6. Перехід на новий рівень технологічного розвитку та інновацій. Внаслідок пошуку оптимальних екологічних виробничих рішень відбувається технологічне оновлення виробництва, а також з'являються інноваційні продукти та методи виробництва [3].

Для досягнення ефективного здійснення екологічної підприємницької діяльності необхідно впроваджувати розробку та виробництво спеціальної техніки, пристроїв для контролю стану навколишнього середовища й очищення викидів і відходів від шкідливих компонентів, застосовувати у виробництві вторинні ресурси, розробляти менш шкідливі та ресурсощадні технології й обладнання та, що є найважливішим, розробити та вдосконалити законодавство у сфері екологічної політики, а також проводити заходи з підвищення громадської екологічної обізнаності.

Отже, перехід до екологічного підприємництва може стати кроком до вирішення цілої низки екологічних проблем. Це допоможе сповільнити темпи глобального потепління, зменшити кількість викидів шкідливих газів в атмосферу, знизити рівень забруднення водних і земельних ресурсів, пришвидшити перехід до використання відновлювальних джерел енергії та вирішити багато інших, не менш важливих проблем. Ми живемо в такий час, коли ці зміни є вкрай необхідними. Тож, сподіваємося, що нашим майбутнім стане саме «зелений» бізнес.

Список використаних джерел

1. Екологічне підприємництво в Україні. URL: https://smartyg.blogspot.com/2018/04/blog-post_84.html (дата звернення 15.03.2021).

2. Купалова Г. І. Екологічне підприємництво як невід'ємна складова сталого розвитку України. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Військово-спеціальні науки*. 2011. Вип. 26. С. 35-39.

3. Лепейко Т. І., Мазоренко О. В. Розвиток підприємства як соціально-екологічної системи в умовах нестабільності. *Міжнародний науковий журнал «Механізм регулювання економіки»*. 2017. Вип. № 3. С. 65-71.

Димерець А. В., здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії 1 року навчання
Науковий керівник – **Киселиця С. В.**, к. філос. н., доцент
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

ПРОТИЛЕЖНОСТІ ПРИТЯГУЮТЬСЯ: ДЕЩО ПРО ФІЗИЧНЕ ЯВИЩЕ У ЛЮДСЬКИХ СТОСУНКАХ

Протилежності притягуються. Ця приказка добре відома людям будь-якого віку. Але чому люди з різними характерами, прагненнями та інтересами утворюють пару?

Спочатку розглянемо, на чому ґрунтується ця ідея. Зі шкільного курсу фізики ми знаємо, що протилежно (різноміненні) заряджені частинки притягуються, а однойменно заряджені відштовхуються (рис. 1). Аналогічно поведуть себе і магніти (рис. 2). Чому ж це відбувається?

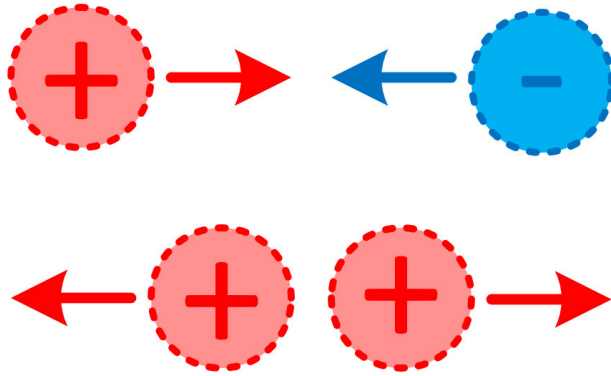

Рисунок 1 – Взаємодія різноміненних та однойменних заряджених частинок

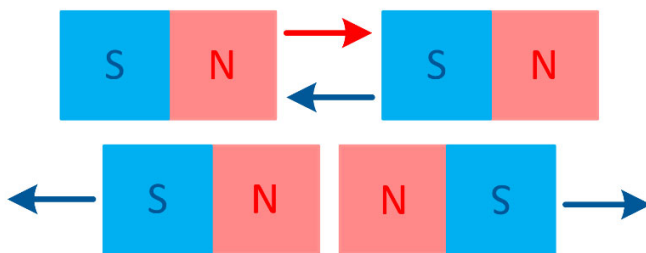
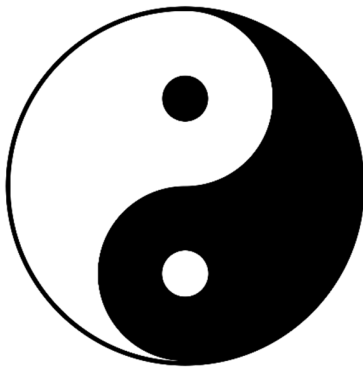

Рисунок 2 – Взаємодія намагнічених тіл

Кожна заряджена частинка (заряд) утворює навколо себе електричне поле [1]. Електричне поле групи зарядів можна розглядати як суму полів кожного окремого заряду. Але все у природі прагне до мінімуму енергії. Тому заряди в групі будуть прагнути зайняти такі положення, за яких енергія загального електричного поля буде мінімальною. З цієї причини поведінка зарядів і є такою, якою вона є. Електричні поля протилежно заряджених частинок будуть компенсувати одне одного, і загальне електричне поле буде меншим за поле кожної окремої частинки. А найбільшої компенсації можливо досягти, коли заряди будуть розташовуватися максимально близько один до одного.

Загальне електричне поле однойменних зарядів в той же час буде більшим за поле кожного окремого заряду, тому частинки будуть прагнути розташуватися якнайдалі одна від одної. Аналогічно поведуть себе і намагнічені тіла в магнітному полі. Яким же чином це фізичне явище проявляється у людських стосунках?

Прихильники цієї теорії спираються на те, що люди з різними характерами, вподобаннями, інтересами доповнюють одне одного, їм завжди є що розповісти одне одному, чим здивувати. Але це мало пов'язане з розглянутим фізичним явищем. У той же

*Рисунок 3 – Символ Дао
Інь та Ян*

час в житті люди з однаковими характерами та захопленнями також легко знаходять спільну мову.

Взагалі, ідея притягування протилежностей сильно нав'язана нам літературою та кінематографом. Ми любимо гарні історії зі щасливим фіналом, наприклад «Красуня та Чудовисько». Але реальне життя дуже рідко схоже на казку.

Тому на мою думку, людські стосунки краще описує принцип Дао [2, 3]. Символ Інь та Ян (рис. 3) ідеально демонструє як ідею протилежностей, так і ідею доповнення, а також ідею подібності. Половинки символу з одного боку є протилежними одна одній (біла та чорна), з іншого боку є абсолютно однаковими за формою, і в результаті вони разом утворюють рівне коло, що також відповідає теорії прагнення до мінімуму енергії, адже все в природі хоче прийняти округлу

форму.

Але символ Інь та Ян також не може ідеально відобразити людські стосунки. Він є всього-на-всього двовимірним, пласким. Людина в той же час є багатовимірною, багатогранною. До того ж форма цієї фігури може сильно змінюватися з віком, під впливом виховання, оточення, інших зовнішніх факторів, задля кращого взаємозв'язку з близькою людиною. І кожна людина прагне оточити себе тими, хто буде з нею найбільш сумісним, доповнювати її, та не конфліктувати.

Тому можна зробити висновок, що ідея притягування протилежностей має місце в людських стосунках, але не в повній мірі їх описує. До того ж вона має мало спільного з фізичним явищем.

Список використаних джерел

1. Бессонов Л.А. Теоретические основы электротехники. Электро-магнитное поле: Учебник для электротехн., энерг., приборостроит. спец. вузов: 8-е изд., перераб. и доп. Москва : Высшая школа, 1986. 263 с.
2. Торчинов Е. А. Даосизм. Опыт историко-религиоведческого описания. 2-е изд. Санкт-Петербург : ЭКСМО, 2004. 246 с. URL: http://biblio.nhat-pam.ru/Torchinov_Daosism.pdf (дата звернення 11.03.2021).
3. Лао Цзы. Дао-Дэ цзин / предисл., пер. с кит., коммент. Е. А. Торчинова. Санкт-Петербург : ЭКСМО, 1999. 487 с.

Захарченко Д. С., здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії 1 року навчання
Науковий керівник – **Киселиця С. В.**, к. філос. н., доцент
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ НОВІТНЬОЇ ФІЛОСОФІЇ ТЕХНІКИ

Філософське ставлення до навколишнього середовища засноване на суб'єктивно-об'єктивній особливості знання, яке виникає в процесі взаємодії «людина-світ», а не самої по собі дійсності або людини, яка розглядається відділеною від світу. Це знання, на відміну від інших видів людського знання, завжди є спогляданням людини у світі і в той же час світу людини, а саме «людського світу». Слід пам'ятати про цю особливість, тому що вона є принциповою, визначальною та задає основний ракурс світосприйняття. Філософське мислення є усвідомленням того, що світ є неоднорідним та багатоманітним. Усі важливі аспекти штучного світу, який був створений та підтримується людиною, тісно пов'язані з наукою і технікою.

«Постнекласична наука» (60-70-х роки ХХ ст.) продемонструвала потужний розвиток таких галузей знань, як кібернетика, синергетика і загальна теорія систем. Ці теорії дали поштовх до створення надскладних систем, їх багатоваріантність, можливість проведення імітаційних моделювань та прогностичність методології. Наразі з високим ступенем доказовості можна стверджувати, що саме такі теорії становлять хребет сучасного етапу розвитку науки і техніки. Вони мають методологічну специфіку. Щоправда, лексичний зміст терміну «постнекласична наука» викликає деякі запитання. Що буде з визначенням наступного етапу розвитку наукового пізнання? Особливості розвитку техніки за останнє сторіччя неминуче позначились на поглибленні та різноманітності її філософського осмислення. Оглядаючи попередні історичні періоди можна помітити швидкий прогрес теорії пізнання. Саме в добу Нового часу завдяки епістемології, тобто теорії пізнання, виникає новий аналітико-доказовий підхід, який з часом став безумовною основою наукової теорії. Саме тому епістемологію вважають не просто знанням, а науковим знанням, яке суттєво доповнилось у ХХ столітті небувалою кількістю епістемологічних відкриттів.

Загальний контекст філософії в тій чи іншій мірі передбачає звернення до гносеологічних основ науки і техніки, а також методологічних засад технологічної діяльності. Ці фактори значно впливають на характер філософського пошуку, його природу, цілісність та органічність, завдяки яким можна говорити про технології як окремий феномен. Факт несподіваного зростання значення техніки у житті суспільства став основною причиною генезису та стрімкого розвитку філософії техніки, яка включає в себе прикладні знання про техніку та фундаментальні науки. Філософія техніки почала своє існування та еволюцію поряд з філософією науки. Як самостійний напрямок філософської думки, філософія науки виникла в середині ХІХ ст. Значний вплив на її розвиток зробили праці У. Уевелла, Дж. С. Мілля, О. Конта, Г. Спенсера. Подальший розвиток пов'язаний з працями та думками Б. Больцано, Е. Маха, А. Пуанкаре та ін. Перший етап філософії науки, самі її витoki, були детерміновані ідейним пафосом класичного позитивізму, то другий період вже найяскравіше представлений у наукознавчій та методологічній праці А. Пуанкаре, відомого французького математика і фізика у кінці ХІХ ст. Він увійшов у історію філософської думки як засновник конвенціоналізму, проте його природничонауковий конвенціоналізм відрізняють від філософського конвенціоналізму Е. Леруа, погляди якого Пуанкаре піддавав сумніву та критиці. Наступні етапи та концепції філософії науки пов'язані з внутрішньою логікою розвитку знання у ХХ ст.

Термін “філософія техніки” вперше застосував німецький мислитель Е. Каппоп (“Основи філософії техніки”, м. Брауншвейг, 1877 р.). Деякі постулати цього напрямку активно розробляли А. Еспіна, П. Енгельмайер, Е. Дюркгейм, Ф. Дессауер та інші, але загалом філософія техніки стала послідовним об’єктом дослідження лише у ХХ сторіччі. На думку американського дослідника К. Мітчема (автора праці “Що таке філософія техніки”), це визначення має два основних тлумачення. Перше пов’язане з вивченням техніки та створенням цілого напрямку технічної творчості, інженерно-технічного мислення, мови техніки, взаємозв’язків науки і техніки. Друге значення – це поступове заглиблення в критичний аналіз специфічного ставлення людини до світу (природного та соціального), яке уособлює необхідність його перетворення, змінюваність світу.

У міру посилення у суспільстві технофобії, неминуче відбувається переосмислення цілей та перспектив науково-технічного прогресу. Цьому істотно сприяє низка техногенних катастроф та аварій різних рівнів, яких у ХХ ст. було чимало. Реальне життя створює дедалі більше підстав для осмислення раціональних засад людського буття. Ці роздуми набувають аксіологічного характеру, стосуються виявлення справжньої цінності чинників першого та другого роду (“органічного” та “організованого” життя за термінологією М. Бердяєва). На думку професора В. М. Сагатовського, фундаментальною суперечністю людського буття є саме суперечність між природним та штучним. До неї, зазначає він, зводиться добре відома у людській культурі, релігії, моралі, світогляді опозиція – Добро і зло, Бог та диявол. І пояснює зміст понять: “Природне – це те, що впливає з об’єктивних законів буття (“волі Бога”), штучне – те, що є втіленням людського проекту, людської свідомості та волі”. На зміну колишнім ілюзіям доби ейфорії від науково-технічних досягнень нерідко приходять інша, протилежна крайність – гостра критика самих цих досягнень (тобто, зрештою, науки і техніки як таких) за їх роль у всіх негараздах людства.

В умовах НТР не можна обійти увагою і той факт, що дедалі помітнішим стає прогрес філософії техніки у країнах Європи, Північної Америки та в Японії. Відомо, що цей період став часом швидкої зміни акцентів у техніці і технологіях. Відповідно змінювалися можливості техніки, її соціальна роль, аксіологічне підґрунтя взаємодії суспільства і науки. Показовим у цьому відношенні став технологічний детермінізм, що більшою чи меншою мірою властивий багатьом концепціям індустріального, постіндустріального, технотронного, інформаційного суспільства. Можна згадати чимало дослідників із Німеччини, США, Франції, Японії, Канади, праці яких сприяли проясненню соціально-технологічної проблематики: Ж. Еллюль, Д. Белл, А. Тоффлер, Ф. Рапп, Г. Рополь, Л. Мемфорд, А. Гелен, С. Карпентер, Дж. Мартін, Х. Еванс, Й. Масуда, Дж. Пелтон, А. Хунінг та інші.

З поглибленням науково-технічного прогресу ця галузь філософських пошуків, безперечно, буде оновлюватися змістовно, так би мовити, змінювати своє обличчя. Отже, новітня доба закономірно стає часом найактивнішого розвитку епістемологічних, методологічних, філософських (у найширшому розумінні) поглядів, пов’язаних з наукою, технікою та їх функціонуванням у суспільстві. Багатоманітність, складність, внутрішня суперечливість цього процесу яскраво відображають неповторну історичну атмосферу сучасної доби.

Список використаних джерел

1. Філософія сучасної науки і техніки: підр. Вид. 3-тє, випр. та доп. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2017. 364 с.
2. Горохов В. Г., Розин В. М. Введение в философию техники. Москва, 1998. 170 с.
3. Філософія науки і техніки. Навч.-метод. посіб. / Алексеева Л. О., Додонов Р. О., Муза

Д.Є. Донецьк: Вид-во ДонДУ, 2006. 326 с.

4. Философия и методология науки / ред. В. И. Купцова. Учебное пособие для студентов высших учебных заведений. Москва: Высшая школа, 1996. 736 с.

5. Белл Даниел. Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования. Москва: Прогресс, 2004. 944 с.

Здор Я. О., здобувачка вищої освіти 2 курсу гр. МР-191
Науковий керівник – **Киселиця С. В.**, к. філос. н., доцент
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

ДАЛЕКТИКА ІНЬ-ЯН ТА ЇЇ ВПЛИВ НА СУЧАСНИЙ УКРАЇНСЬКИЙ МЕНТАЛІТЕТ

Поняття інь і ян існували в китайській філософії здавна. Ян – це чоловіче активне начало, інь – жіноче пасивне. Все в цьому світі, вважали китайці, складається з протилежностей: небесне і земне, холодне і гаряче, високе і низьке, велике і маленьке. У V столітті до н. е. в Китаї з'явилася філософська школа Ін-ян цзя (Школа темного і світлого начал), яка збила всі знання про ін-ян воедино. Філософи цієї школи розробили цілу систему, яка пояснює все світобудову з точки зору двох протилежних начал.

Як же інь і ян створюють Всесвіт і підтримують її гармонійне існування? Тут потрібно згадати ще одну категорію китайської філософії – п'ять першоелементів, або п'ять стихій. Це вогонь, вода, метал, дерево і земля. П'ять елементів утворюються від взаємодії один з одним інь і ян. Вступаючи у взаємозв'язок, вони, в свою чергу, створюють все велике розмаїття цього світу, в тому числі людини.

Вчення про п'ять елементів і двох начал не було абстрактної теорією, воно застосовувалося і до цього дня застосовується китайцями в багатьох сферах життя. На ньому заснована китайська медицина, бойові мистецтва, гадательні практики і феншуй. Всі речі і явища розглядаються в відношенні з п'ятьма елементами. Наприклад, елементу вогню відповідає червоний колір, пора року – літо, числа 2 і 7, планета Марс, в організмі людини – серце тощо [1].

В «Го юй» ін-ян вперше представлені як дві іпостасі «пневми» (ци) – відповідно «земна» і «небесна», порушення порядку взаємодії яких призводить до стихійних лих і відчай. У «Гуань-цзи» з взаємодією ін-ян пов'язані зміна пір року, дня і ночі. У «Чжуан-цзи» інь ян пов'язані з категоріями «Дао де цзин»: «спокій» і «рух». У традиційній космогонії поява інь ян знаменує собою перший крок від недиференційованого («хаотичного» - хунь дунь) єдності первозданної «пневми» до різноманіття всієї «темряви речей» (вань у) («Дао Де Цзін»). У процесуальному аспекті головний закон інь ян – дао, тобто їх взаємоперетворення після досягнення певної фази розвитку: «одне інь, одне ян – це і є дао». Наївно-діалектичні уявлення відображені і в субстанціальному осмисленні опозиції інь ян: кожне з протилежних начал містить в собі потенцію іншого. Таким чином, модель інь ян визначає не тільки розвиток, але і пристрій всього суцього в світі. Принцип полярної дуалізації реалізується на всіх рівнях існування об'єктів: будь-яка сторона інь і будь-яка сторона ян в свою чергу діляться на інь ян і т.д. Ця теорія універсального дуалізму сформувалася в середині 1-го тисячоліття до н. е. і вперше була систематично викладена в «Чжоу і», де інь ян названі «двома зразками» (лян і), народженими «Великим межею» (тай цзи), і ототоженні з елементарними компонентами гексаграмм (див. Гуа) - перерваної і цілої

рисами відповідно. Найбільший розвиток вона отримала в школі Іньян цзя, а Дун Чжуншу поєднав її з вченням про «п'ять елементів» (у син), що в подальшому стало основою практично всіх традиційних філософських і наукових побудов [2].

Україна має традицію використовувати орнамент хреста на рушнику. У такому контексті доцільно звернутись до наступного аргументованого твердження: «Варто зазначити, що хрести на рушниках мають язичницьке коріння. Вважалося, що прямий хрест символізував чоловіче, духовне начало, а косий – жіноче, матеріальне [3]. Проте, не тільки політеїзм наших пращурів спонукав до перенесення цієї діалектики на полотно. Подібне зустрічаємо й у натурфілософії даосів. Подібне зустрічаємо й у дослідженні В. Пахаренка: «Опозиція «чоловік» – «жінка». Її вирішення пропонує вже східна монада. Дві протилежні точки в колі символізують чоловічу й жіночу первини (китайською – янь і інь)... Чорна точка на білому полі і біла – на чорному показують, що кожна із первин уміщує в собі протилежність, яка напружує і підтримує...» [4, с. 69-70]. Відтак, можемо припустити, що аплікація «чоловічого» і «жіночого» в хрестовому зображенні символізувало людську гармонію, а також спільні історико-цивілізаційні надбання [5].

Якщо хочете зробити своє життя щасливим, рішення мудрими, бути здоровими і повністю реалізувати свій потенціал – почніть вивчати природу Інь-Ян. Це основа, на якій будується Всесвіт, це ті цеглинки, які забезпечують будь-які зміни навколо і всередині вас. Варто зрозуміти, як боротьба двох протилежностей народжує всі зміни Буття і допомагає життю проявитися з небуття. Тоді й дізнаємося, як можна змінити своє життя на краще.

Список використаних джерел

1. Онлайн енциклопедія. Філософія інь-ян і вчення про п'ять елементів. URL: https://sitekid.ru/filosofiya/filosofiya_in-yan_i_uchenie_o_pyati_elementah.html (дата звернення 11.03.2021.)
2. Електронна бібліотека. Інститут філософії Російської Академії Наук. URL: <https://iphlib.ru/greenstone3/library> (дата звернення 12.03.2021.)
3. Киселиця С.В., Пономаренко М.І. Християнські мотиви в етнографії українства // Юність науки – 2020: соціально-економічні та гуманітарні аспекти розвитку суспільства: збірник тез доповідей X Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів і молодих вчених (м. Чернігів, 23-24 квітня 2020 р.) / Національний університет «Чернігівська політехніка». Чернігів: ЧНТУ, 2020. С. 658-659. URL: <https://stu.cn.ua/media/files/conference/yun20-t2.pdf> (дата звернення 09.03.2021.)
4. Пахаренко В.І. Власне-мітичний механізм згармонізування світу // Вісник Черкаського університету. Серія «Філософія». – Черкаси : Вид-во ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2015. Вип. 31 (364). С.66-73. Доступно: URL: <http://philosophy-journal.cdu.edu.ua/article/view/374/388> (дата звернення 14.03.2021.)
5. Фольклорно-етнографічна лабораторія «Музей українського рушника» ННІ УФ та СК Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. URL: <http://ufck.univer.cherkassy.ua/> (дата звернення 12.03.2021.)

Зуб І. М., здобувачка вищої освіти
ступеня доктора філософії 1 року навчання
Науковий керівник – **Киселиця С. В.**, к. філос. наук, доцент
Національний університет «Чернігівська політехніка»

ПАРАДИГМА СОЦІАЛЬНОГО ЗДОРОВ'Я В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

Здоров'я – комплексний феномен, що інтегрує біологічні, демографічні та соціальні процеси. Поняття «здоров'я» охоплює такі складові, як стан розвиненості медичної системи, рівень економічного і культурного розвитку та їх взаємодію під впливом розмаїтих умов існування людини в конкретному суспільстві, в тому числі природно-кліматичних, етнографічних, історичних, традиційно-звичаєвих, політико-правових та інших суттєвих складових людської екзистенції [1].

У преамбулі Статуту Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) зазначено, що здоров'я – це не лише відсутність хвороб або фізичних дефектів, а стан повного фізичного (соматичного), психічного та соціального (морального) благополуччя [2]. Саме в тісному взаємозв'язку між фізичними, психологічними та соціальними елементами формується холістична модель соціального здоров'я, в якій стан здоров'я визначається як прогнозований результат взаємодії особистості й оточення. Деякі представники валеологічного напрямку в людинознавстві (П. А. Віноградов, В.А. Пономарчук) розглядають здоровий спосіб життя як основну складову щасливого життя [3]. Адже здоров'я є предмет дослідження не тільки медицини, а й філософсько-соціологічної, психолого-педагогічної та інших гуманітарних наук, які опікуються проблемами свідомості, духовності, моральності і таке інше.

Тож, проблеми, які стосуються соціального (морального) здоров'я виникли разом із людською цивілізацією багато тисяч років тому і наразі ми можемо, спираючись на попередні напрацювання антропології, соціальної філософії, психології, етики, естетики, когнітології, онтології тощо, тлумачити соціальне здоров'я як стан організму, що визначає здатність людини контактувати з соціумом. Зокрема, красномовним свідченням такого багатовікового інтересу до поєднання фізичного та духовного здоров'я людини є твердження римського поета Децима Юнія Ювенала: «Слід молитися, щоб розум був здоровим у тілі здоровому», російського радянського культуролога ХХ ст. Дмитрія Ліхачова: «Ми не виживемо фізично, якщо загинемо духовно» та інших знаних мислителів різних епох [3].

В умовах сучасних викликів, з якими доводиться стикатися в постіндустріальному суспільстві, спостерігається зниження природно-органічної стійкості людини або тенденція до різкого послаблення соціального здоров'я населення. Спостерігається занепад у ціннісній орієнтації, де здоровий спосіб життя не є серед пріоритетів, зменшується почуття особистої відповідальності за стан власного здоров'я, знижуються адаптивні здатності організму та стресостійкість і, як наслідок, відсутнє прагнення до самореалізації.

Одним із найсерйозніших (прогресуючих) демотиваторів соціального здоров'я у глобальному світі стає інформаційно-комунікативний простір, який тисне на світосприйняття людини постійним і не завжди доречним висвітленням гіпердевіації (агресії, цинізму тощо). Широкий доступ багатомільйонної аудиторії споживачів до розмаїтих інформаційних ресурсів сприяє трансформації (часто нездоровій) ціннісних орієнтирів людства. Це обумовлює зростання недовіри, підозрливості, нігілізму, соціальної

напруги, тим самим формуються підстави для розповсюдження руйнівних для здоров'я людини наслідків, зокрема нерозумних стереотипів як фізичної, так і соціальної поведінки.

Результатом такого впливу – цілком деструктивного – є штучно сформоване невдоволення своїм матеріальним станом, соціальним статусом і життям загалом. Це відбувається за рахунок зовнішнього нав'язування світоглядно-ідеологічних алгоритмів, які найчастіше здійснюються шляхом наклепу, викривлення інформації, підміни понять, навіювання відповідних ментальних настанов, котрі руйнують звичне сприйняття історичних подій.

У цьому контексті доречно долучитись до праксеологічно обґрунтованої сентенції, в якій поєднується оздоровча методологія філософської та медичної антропології: «Необхідно навчитись визначати корисні і шкідливі звички та їх вплив на довкілля. Позитивні емоції добре впливають на здоров'я людини. Здоровий оптимізм і гарний настрій сприяють одужанню при деяких хворобах. Емпатія у здорових межах, почуття гідності, моральні обов'язки і доброта автоматично відчиняють двері щирості, яка є передумовою щастя. Перебуваючи у скрутних чи дискомфортних умовах, людині важко не втратити людяність, зберегти позитивні емоції та тримати спокій. В таких ситуаціях корисним буде розумний егоїзм, природній оптимізм та почуття гумору» [4, с. 105].

Тому нагальним завданням сучасного людинознавства по зміцненню соціального здоров'я є формування у максимальній кількості людей відповідних «базових» моральних принципів, заснованих на пріоритетності загальнолюдських цінностей по відношенню до групових та індивідуальних. Такими бажаними і в соціальному, і в особистому житті якостями є чесність, любов до ближнього, милосердя, щирість, вміння співчувати, а також вміння цінувати Життя та розвивати такі духовні феномени як Віра, Совість, Істина, Добро, Краса тощо. До прикладу, ще за часів давнього халіфату моральна чистота та чесне правдиве життя вважалися головними атрибутами здорового способу життя. А найважливішим критерієм духовного здоров'я є відчуття психологічної рівноваги. Ці чинники забезпечують гуманне ставлення людей один до одного, задають морально-етичні норми, високі духовні орієнтири в спільноті «людей для людей», формують толерантність, закладають відповідальне ставлення до сім'ї і держави, збагачують національну свідомість, виховують політичну культуру тощо.

Таким чином, розвиток ідеології соціального здоров'я вимагає від кожної людини переосмислення своїх особистісних якостей: підтримувати ті, які сприяють цьому і відмовитися від тих, які гальмують цей інтеграційний процес. Тож, усвідомлення свободи волі чи право на свободу вибору, активність і відповідальність складають внутрішній резерв для вирішення проблеми соціального здоров'я, зовнішнім резервом є демократизація суспільства, що забезпечує людині право вільно визначати своє місце і роль у соціумі. Це змушує замислитись над сформованими пріоритетами і традиціями у сфері виховання та освіти, праці та відпочинку. Адже соціальне здоров'я при належній ефективній взаємодії людини із соціальним середовищем дає змогу створити достойні умови для зміцнення власного здоров'я та підстави сподіватись на формування здорової нації.

Список використаних джерел

1. Бобро А. А. Аналіз поняття «соціальне здоров'я студента». *Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя. Психолого-педагогічні науки*. 2014. № 1. С. 18-21.

2. Здоров'я. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Здоров'я#cite_note-1 (дата звернення 15.03.2021).

3. Міхеєнко О. І. Валеологія : Основи індивідуального здоров'я людини. Київ : Університетська книга, 2009. 400 с.

4. Киселиця С. В., Шевченко В. О. Антропогенний вимір щастя у техногенному світі. *Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць* / гол. ред. В.М. Вашкевич. Київ : Видавництво «Гілея», 2018. Випуск 139. С.103-107. URL: <http://gileya.org/index.php?ng=library&cont=long&id=169> (дата звернення 12.03.2021).

Католик М. А., здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії 1 року навчання
Науковий керівник – **Киселиця С. В.**, к. філос. н., доцент
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

ЦИФРОВА ГРАМОТНІСТЬ НАСЕЛЕННЯ ЯК СТАТУСНА ОЗНАКА ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

На зломі ХХ-ХХІ сторіч (з моменту передачі інформації на значні відстані в найкоротші терміни) спостерігаємо надзвичайно потужну інтенсифікацію стосунків між людьми та організаціями за допомогою електронних пристроїв. Природою комунікації завжди цікавились багато знаних науковців. За цей час створено велику кількість моделей і схем комунікації, розроблених на основі досліджень З. Фрейда, К. Юнга, Е. Берна та ін. Особливості сучасних комунікативних процесів успішно досліджують Дж. Ньюмен, Л. Баркер, Дж. Хаймс, К. Мортерсон, Дж. Гербнер. З розвитком інформаційного суспільства комунікація поступово стає привілейованим предметом дослідження, насамперед, для представників технічних і математичних наук (Скот М. Катліб, Аллен Х. Центер). Серед вітчизняних науковців привертає увагу теоретична позиція В. Бебик, де комунікація тлумачиться як опосередкована та цілеспрямована взаємодія двох суб'єктів, яка може відбутися як в реальному, так і в віртуальному просторі і часі [2, с. 28-33].

Концепції інформаційного суспільства активно розробляли О. Белл, З. Бжезинський, О. Тоффлер, що корелює з теоретичними постулатами постіндустріального суспільства. В інформаційному суспільстві, наразі, процес комунікації розширився від двох суб'єктів до взаємодії окремих груп людей, інститутів та суспільства загалом. Розвиток Інтернету дав поштовх спілкуванню, не виходячи з дому: отримувати будь-яку інформацію, зберігати і передавати великі об'єми даних та їх оперативно обробляти. Завдяки цьому населенню доступний величезний обсяг послуг. З іншого боку, досить велика частина суспільства не включена в цей процес з різних причин, одна з яких – низька цифрова грамотність населення.

Інформаційне суспільство за короткий проміжок часу здійснило «цифровий комунікаційний стрибок», який для багатьох досі є викликом через відсутність цифрових компетентностей у більшості населення. Цифрова компетентність – це впевнене, критичне та творче користування засобами інформаційно-комунікаційних технологій для роботи, працевлаштування, навчання, дозвілля, включення та / або участі у суспільстві [1]. За даними Міністерства цифрової трансформації України в 2019 році, досить висока частка українців не володіють базовими цифровими навичками: 37,9% українців у віці 18-70 років мають цифрові навички на рівні нижче середнього, 15,1% взагалі не володіють ними. 53% населення України за методологією оцінки цифрових навичок, яка застосовується Європейською комісією, знаходяться нижче позначки «базовий рівень» [3].

Сучасний «цифровий комунікаційний стрибок» можна порівняти з виникненням і розвитком в стародавні часи цивілізації в Греції, хоча до того часу існували вже Єгипет та

Месопотамія, проте їх досягнення в інтелектуальній сфері мали потужний інноваційний характер. Саме в цей час були поставлені основні проблеми буття і пізнання, сформульовані фундаментальні ідеї, які потім доповнювалися і розвивалися. Процес пізнання за Платоном це, пригадування (anamnesis), але, крім того, і свідоме поривання до чогось вищого, прекрасного, досконалого. У добу Відродження застосування результатів пізнання у практичній діяльності дає велику користь: так виникають паростки природознавчої науки та індустріального виробництва. Доба Нового часу надає пізнанню прагматично-ділового характеру: «Опануй природу в ім'я користі й успіху самого життя». При цьому переважає інтерес до фактологічного, позитивного знання про дійсність, що базуються на науці й експерименті. За твердженням І. Канта, все починається з досвіду, але це не означає, що все в ньому походить з досвіду. Пізнання є взаємодія суб'єкта з об'єктом, а основу взаємодії становить принцип відображення об'єктивної реальності.

Коли суспільство прагне бути успішним, то це означає, що воно намагається інтенсифікувати пізнання природних та соціальних закономірностей постійно змінюваного середовища існування. У результаті освітніх зусиль людина отримує певний запас стратегічних знань: і чим різноманітнішими вони будуть, тим ефективнішою буде людська поведінка, тим ширшою буде практична і теоретична спеціалізація людини, що тісно пов'язано з пізнавальними цілями [4, с.117-121].

У культурно-цивілізаційному світі поруч з інтенсивним розвитком комп'ютерних технологій і процесів інформатизації сформована нова ідеологія інформаційного суспільства (ідеологія смарт-суспільства), в основу яких покладено особливу систему пізнання та освоєння дійсності окремими соціальними групами і суспільством загалом [5]. Ідеологія інформаційного суспільства складає сукупність, ідей, цінностей, норм, принципів, що мають об'єктивну змістовність та включає формування інформаційної культури особистості як умови успішної адаптації людини до життя в інформаційному суспільстві та необхідності формування нового світогляду, нової людини, нового суспільства майбутнього [6, с. 134-152].

В основі ідеології інформаційного суспільства як системи реалізації потреби людини у пізнанні – отримання нової інформації та знаходження шляхів її отримання [7]. Людина завжди буде прагнути до пізнання себе та інших, а через цю комунікацію – і до самопізнання, і до самореалізації в сучасному інформаційному суспільстві, в якому суттєвим викликом є збільшення темпів розвитку цифрових технологій, прискорення інновацій шляхом використання цих технологій при недостатності фахових цифрових компетенцій у переважній більшості населення. Надзвичайна актуальність цифрової грамотності споживача та продуцента інформації визначається низкою законодавчих та інших документів на рівні держави, проте досі не затверджені вимоги до цифрових компетентностей дорослого населення і працівників різних галузей знань, вкрай нечисленними є владні ініціативи, спрямовані на їх вдосконалення комунікативної культури. Окрім проекту «ДІЯ. Цифрова освіта», започаткованого у 2020 році, який досі ще наповнюється, відсутні інші програми та заходи національного рівня, які прогнозовано могли б підвищити рівень цифрової грамотності населення, особливо людей старшого віку.

Цифрова грамотність, на жаль, ще не повністю усвідомлюється у вітчизняному соціально-інформаційному просторі (і пересічними громадянами, і владними структурами) як нагальна серйозна проблема, що гальмує процес якісних суспільних перетворень. Тож, найближчим часом необхідно її вирішувати динамічніше як на загальноосвітньому, так і загальнополітичному рівні.

Список використаних джерел

1. *Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції розвитку цифрових компетентностей та затвердження плану заходів з її реалізації»* від 03.03.2021р. № 167-р. / Чинний. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/167-2021-%D1%80#Text> (дата звернення 12.03.2021).
2. Бебик В. К проблеме коммуникации и ее функции в обществе. *Персонал*. 2004. № 3. С. 28-33.
3. Цифрова економіка та інформаційно-комп'ютерні технології. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/uploads/public/602/581/51d/60258151d2896461958259.pdf> (дата звернення 11.03.2021).
4. Вашкевич В. М. Особливості міфічного світогляду в історичній еволюції наукової картини світу // Гілея. Історичні науки. Філософські науки. Політичні науки : наук. вісник : зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2016. Вип. 108. С. 117- 121.
5. Архипова Є. О. Синергетичний вектор експлікації безпеки та небезпеки в інформаційному суспільстві». *Мультиверсум: Філософський альманах*. Вип. 4 (102). Київ : Інститут філософії імені Г. С. Сковороди НАН України, 2011. 240 с.
6. Воронкова В. Г. Формирование нового мировоззрения, нового человека, нового общества будущего : монография // Кого и как воспитывать в 275 подрастающих поколениях / под ред. О. А. Базалука. Киев : Издательский дом «Скиф», 2012. Т.2. С.134-152.
7. Блюмин А. М., Феоктистов Н.А. Мировые информационные ресурсы: Учебное пособие. 3-е изд., перераб. и доп. – Москва : Издательско-торговая корпорация «Дашков и К», 2015. 384 с.

Коваленко С. В., здобувачка вищої освіти
ступеня доктора філософії 1 року навчання
Науковий керівник – **Киселиця С. В.**, к. філос. н., доцент
Національний університет «Чернігівська політехніка»

ФІЛОСОФІЯ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ: КОНКРЕТНЕ І АБСТРАКТНЕ

Моделі організації суспільства є предметом пізнання мислителів різних епох. Теорії та ідеї ефективного функціонування суспільних структур активно продукували у своїх роботах представники широкого кола філософських шкіл.

Осмислення законів розвитку суспільства, ролі соціальних інституцій у впорядкуванні людських відносин представлено в ученнях як зарубіжних, так і вітчизняних науковців. Адже суспільство – надзвичайно складне, суперечливе, багатоаспектне й історично мінливе явище. Поняття «суспільство» має кілька визначень, одне з яких окреслює систему зв'язків та відносин між людьми, що складаються в процесі їх життєдіяльності та практично ототожнюється з поняттям «людське суспільство». Відтак, сутність суспільства трактується як специфічна форма соціальної організації, що склалася в процесі історичного розвитку даної країни.

У широкому розумінні суспільство – середовище цивілізованого перебування людини або олюдненої природи, штучно створене в результаті взаємодії розвинутої свідомості, цілеспрямованої діяльності людини й обставин, у які вона потрапляла або які створила

навмисно. Інакше кажучи, суспільство – це сукупність усіх способів взаємодії і форм об'єднання людей, в яких виражається їх всебічна залежність один від одного.

Структура суспільства містить безліч різноманітних елементів. Основними серед них є: суб'єкти суспільства; взаємини і зв'язки між людьми; соціальні інститути. У процесі спільної життєдіяльності людей у суспільстві формується стійка структура соціальних спільнот, що включає такі групи, як родина, рід, нації, класи і тому подібне. Соціальні групи і співтовариства можуть диференціюватися за певними ознаками. Наприклад, за соціально-демографічними (чоловіки, жінки, діти, молодь, пенсіонери); територіальними (жителі міста, жителі села); за родом заняття (робітники, службовці, учні, творча інтелігенція), а також за рівнем доходів, освіти тощо.

Думка про те, що суспільство являє собою систему, джерело розвитку якої знаходиться в ній самій, спонукає до постійного пошуку оптимальної моделі та структури організації суспільства.

Саме потреба удосконалення системи територіальної організації та не завжди адекватна відповідь влади на запити суспільства стали причинами проведення децентралізації в сучасній Україні. Метою реформи є підвищення ефективності управління суспільним розвитком на відповідній території.

Автор терміна «децентралізація» відомий французький філософ Алексіс де Токвіль у своїй праці «Старий порядок і революція» вказує на те, що саме надмірна централізація столиці держави, яка досягла найвищого рівня переваг над провінціями і фактично поглинула державу, призводить до занепаду [1, с.71]. Разом з тим, мислитель вбачав у самоврядних громадах та асоціаціях громадян механізм реалізації природних прав суспільства на противагу бюрократизму чиновницького управління.

Філософія децентралізації на сучасному етапі полягає у передачі повноважень та фінансів від державної влади якнайближче до людей – органам місцевого самоврядування.

У Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади, схваленій Урядом України, окреслено основні завдання трансформації із забезпечення доступності та якості публічних послуг, досягнення оптимального розподілу повноважень між органами місцевого самоврядування та органами виконавчої влади, створення належних матеріальних, фінансових та організаційних умов для забезпечення виконання органами місцевого самоврядування власних і делегованих повноважень [2]. За рахунок цього громади стають ефективнішими, демонструють спроможність розвивати внутрішню інфраструктуру, раціонально використовувати наявні ресурси тощо.

Використовуючи термінологію Макса Вебера, перетворюючись на «цільовий союз», «створений людьми на розумних засадах заради дотримання їх природних прав та реалізації узгоджених між собою інтересів», децентралізація влади сприяє формуванню спільності інтересів громад та їх згуртованості [3].

З огляду на вищезазначене, конфігурація адміністративно-територіального устрою Чернігівської області змінилася у відповідності до філософії децентралізації. 17 липня 2020 року Верховна Рада України ухвалила постанову №3650 «Про утворення та ліквідацію районів». Цим документом парламент більш, ніж утричі скоротив кількість районів та суттєво збільшив їх розміри.

У Чернігівській області замість двадцяти двох попередніх утворено п'ять нових районів: Чернігівський, Новгород-Сіверський, Корюківський, Ніжинський та Прилуцький та сформовано п'ятдесят сім територіальних громад.

Разом з тим, зміни адміністративно-територіального устрою, формування спроможних громад, забезпечення надання суспільних послуг відповідно до загальнодержавних

стандартів мають ґрунтуватись на принципі субсидіарності і таким чином забезпечити наближення системи влади в Україні до європейських стандартів.

Суть розмежування повноваження між адміністративними рівнями управління за принципом субсидіарності полягає у тому, що механізм управління суспільством має будуватися «знизу вгору». Усі питання, які можуть ефективно вирішуватися на місцях, повинні перебувати в компетенції муніципальних органів як найближчих до населення. Лише у разі неспроможності громади ефективно урядувати самотужки, вирішення відповідних проблемних питань має передаватися в компетенцію вищих рівнів влади.

Тож, аби реформування відбувалося відповідно до вимог та нагальних потреб суспільства, необхідно, насамперед, внести зміни до Конституції, прийняти низку важливих законів. Зокрема: «Про засади адміністративно-територіального устрою України», «Про службу в органах місцевого самоврядування», «Щодо державного нагляду за законністю рішень органів місцевого самоврядування» і такі інші. Саме вони покликані оптимізувати стосунки між владою і народом та мали б регламентувати повноваження органів державної влади й органів місцевого самоврядування з питань адміністративно-територіального устрою, порядку утворення, ліквідації, встановлення і зміни меж адміністративних одиниць та населених пунктів, які забезпечили б активну участь громадян у прийнятті рішень, визначали б цивілізовані інструменти впливу на владу та ефективні механізми розбудови громадянського суспільства.

Список використаних джерел

1. Токвиль А. Старий порядок и революция. URL: <http://pavroz.ru/files/tokvilstaryiyuporiadok.pdf> (дата звернення 16.02.2021).
2. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2014 р. № 333-р «Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80#Text> (дата звернення 19.02.2021).
3. Вебер М. Свобода і примус у правових спільнотах. URL: <http://litopys.org.ua/weber/wbs04.htm> (дата звернення 17.02.2021).

Конопля Я. Ю., здобувач вищої освіти
ступеня доктора філософії 1 року навчання
Науковий керівник – **Киселиця С. В.**, к. філос. н., доцент
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

ФІЛОСОФСЬКА ДУМКА КИЇВСЬКОЇ РУСИ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА СУЧАСНУ УКРАЇНСЬКУ ФІЛОСОФІЮ

Київська Русь – це не просто праукраїнська історія, а й місце і час, де відбувались значущі події, які сприяли розвитку української державності. Одним із таких вимірів в цій локації є становлення філософської думки, що позитивно-стимулююче вплинуло на розвиток вітчизняної філософії загалом і ХХІ століття зокрема. Точно визначити час виникнення філософської думки часів Київської Русі практично неможливо, проте одним з переломних моментів у цьому процесі було запровадження християнства в Київській Русі у 988 році, що здійснило значний вплив на весь подальший розвиток країни.

Варто зазначити, що християнство спочатку було відоме лише вузькому колу людей, а основна частина населення Русі продовжувала вірування у традиційних язичницьких богів – Перуна, Стрибога тощо. Проте, на той час основним завданням філософських просвітників було роз'яснення основ теології і, закономірно, філософії. Відповідно після впровадження християнства на теренах Київської Русі відбувся фактично культурний обмін з країнами Візантійської імперії й активне розповсюдження філософії античного світу.

Також важливим етапом впровадження філософських ідей у Київській Русі була писемність, яка на думку більшості дослідників, виникає відразу після утворення слов'янської азбуки Кирилом та Мефодієм, тобто з початку X століття. Окрім цього, важливою частиною розвитку філософії у Київській Русі було формування літературно-писемної мови, а саме масовий перепис та переклад книг.

Розвиток філософської думки у Київській Русі також знайшло своє відображення у літописах та творах церковного характеру, проповідях та повчаннях.

Основними (просвітницькими та повчальними за характером) творами та пам'ятками філософської думки часів Київської Русі стали: «Слово про закон і благодать», де мова йде про історію Київської держави, настанови про віру та любов; «Повість минулих літ», яка є однією з найвизначніших філософських творів, тут з'явилися терміни автором «філософ» та «філософствувати»; «Слово о полку Ігоревім» яке є не тільки пам'яткою літератури, але і джерелом філософської культури та філософської думки; «Повчання» Володимира Мономаха, твір, у якому висвітлено не тільки ідеї краси та гармонії світогляду, а й настанови дітям, тощо.

Головними проблемами, які потребували нагального вирішення мислителями Київської Русі були: стабілізація суспільного життя, подолання міжусобиць, а також намагання дати переконливі відповіді на питання: що таке філософія? Яке її соціальне призначення? Звідки походить Русь? Пошук відповідей на них й відтворювала сутність філософської думки часів Київської Русі, основною особливістю якої була відсутність чіткого розмежування між представниками різних галузей духовної діяльності людей. Кожен твір того часу був як пам'яткою історії, так і мистецтва й філософії.

Окрім цього, для філософського вчення того часу була характерна різноманітність підходів до вирішення тих чи інших проблем людського буття. Варто зазначити, що розвиток філософських знань відбувався під егідою церкви та християнського віровчення. Розгляд всіх проблем здійснювався мислителями та громадськими діячами через призму боротьби добра і зла, а центральною, на нашу думку, проблемою філософії Київської Русі було створення уявлень про людську цивілізацію.

На початку XXI століття людство ступило на поріг кардинальних змін: з'явилися численні інформаційні технології, принципово нові засоби комунікації, відповідно виникло багато нових питань у плюралістичній царині філософських вчень та їх теоретико-практичної адаптації до таких змін. Перед кожною людиною постали проблеми вибору щодо подальшого розвитку а також щодо певних орієнтирів на майбутнє, у формуванні яких і відіграє важливу роль соціогуманітарна наука та багаточисельні філософські концепції.

На сучасному відповідальному етапі становлення України як держави важливим питанням є не тільки розробка світоглядних орієнтирів, а й вирішення науково-методологічних проблем суспільства загалом та особистості зокрема. Проте, основи філософської думки часів Київської Русі є і залишаються саме тими основоположними орієнтирами, які формують вектор поступу сучасної філософії до європейських цивілізаційних цінностей.

Підсумовуючи вищевикладене, зазначимо, що саме філософські вчення X-XII століть часів Київської Русі сформували підмурівки щодо незнищеного прагнення українців до

незалежності та добробуту на своїй території, а також спричинили суттєвий вплив на тогочасну культуру Візантії зокрема та античний і середньовічний культурно-антропологічні простори загалом.

Основними досягненнями давньоруської філософської традиції можна вважати впровадження писемності, виникнення основних понять та категорій, повага до освіченості та поширення грамотності широких верств населення через школи та монастирі. Тим самим пояснюється досить швидко на теренах Київської Русі поява широкого кола світських та релігійних діячів, які спрямовували свої інтелектуальні та духовні зусилля на розбудову демократичного суспільства.

Тож, філософська думка часів Київської Русі виявила вплив не тільки на тогочасні державотворчі процеси, але й постійно стимулює до соціального та особистого розвитку, спонукає мислячу громадськість і народ до самостійності, що є надзвичайно актуальним для сучасної української філософії, яка зосереджена на програмі цивілізаційного вибору України та пошуку ефективних шляхів її розбудови.

Список використаних джерел

1. Горський В. С. Історія української філософії: Курс лекцій. Київ: Наукова думка, 2009. URL: <http://thales2002.narod.ru/horzsm.html> (дата звернення 15.03.2021).
2. Огородник І. В. Філософська думка східних слов'ян: Бібліографічний словник. Київ: Парламентське вид-во, 2009. С. 10-50.
3. Проблема сенсу життя людини в українській середньовічній філософії: Моногр. / І. Жеребило. Київ: Нац. банк України, Львів: Львів. банк. ін-т, 2004. 223 с.
4. Філософські ідеї в культурі Київської Русі: Збірник наукових праць. 2011. Вип. 4. 142 с.
5. Ярошовець В. І., Бичко І. В., Бугров В. А. Історія філософії: Підручник. Київ: Вид-во ПАРАПАН, 2002. С. 110-135.

Куц Є. В., здобувач вищої освіти
ступеня доктора філософії 1 року навчання
Науковий керівник – **Киселиця С. В.**, к. філос. н., доцент
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

ПЛАНОВАНЕ ЗАСТАРІВАННЯ ЯК ОСНОВА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Плановане застарівання описує стратегію, коли поточна версія продукту стане застарілою або некорисною протягом відомого періоду часу. Цей крок гарантує, що споживачі будуть звертатися за заміною в майбутньому, таким чином, посилюючи попит.

Сучасна модель споживчої поведінки характеризується надмірним споживанням, яке суттєво перевищує базові потреби людини і називається надспоживанням, або споживацтвом. Саме тому сучасне суспільство більшість філософів та вчених-соціологів характеризують як суспільство споживацтва, яке формує певні поведінкові настанови, а саме: витратити кошти на речі, які можливо ніколи не будуть використані, не бережливе ставлення до речей, які можна купити у будь-який час і в будь-якій кількості, навіть не виходячи з дому, купівля нових речей, коли старі ще не вичерпали свого ресурсу використання тощо [1].

Кілька секторів економіки більш відомі запланованим старінням, ніж інші.

У моді, широко прийнято, що нейлонові панчохи доволі часто рвуться, тим самим вимагаючи постійної заміни. У 1935 році в хімічній лабораторії концерну *DuPont* був винайдений нейлон. До 1939-му в продажі з'явилися нейлонові панчохи. Вони були настільки надійні, що деякі чоловіки на суперечку використовували їх в якості буксирного тросу для автомобіля – цілком вдало. І тут керівництво *DuPont* зрозуміло: коли спаде ажіотаж (за перший рік продажів було реалізовано 64 мільйони пар) і у кожній жінки буде по дві-три пари відмінних панчох, прибуток різко впаде. В результаті панчохи стали витратним матеріалом.

В пожежній станції №6 в Лівермор, Каліфорнія, лампочка світиться на невеликій вітрині. Це виглядає звичайним явищем, але вона знаходиться на безперебійному живленні, а веб-камери ведуть трансляцію горіння звичайної лампочки в режимі онлайн [2]. Ця лампа носить назву столітньої, і вона працювала і працює понад 117 років з дуже малими перервами. У 2011 році пройшов мільйон: один мільйон годин майже безперервної роботи [3].

Так з'явився сумнозвісна монополія *Фебус*: в 1920-х роках представники провідних світових компаній – виробників освітлювальних ламп, таких як німецька компанія *Osram*, британська *Associated Electrical Industries* і американська *General Electric*, змовились штучно скоротити термін служби своїх ламп до 1000 годин. Подробіці цієї афери стали відомі лише через кілька десятиліть, коли державні органи та журналісти почали проводити розслідування [4].

Тим часом, в технологічному секторі, цикл заміни особистих електронних пристроїв, таких як смартфони, став два-три роки. Для підтримки актуальності пристрою виробники вносять оновлення програмного забезпечення для додавання нових функцій. Але у оновлення програмного забезпечення є і побічні ефекти, наприклад уповільнення роботи пристрою. Крім того деякі технологічні гіганти, випускають оновлення для пристроїв протягом кількох років, далі підтримка припиняється віддаючи перевагу розробці нових моделей.

Заплановане застарівання також стосується виробників автомобілів, які щорічно представляють нові версії їх моделей. Як правило, для зменшення вартості розробки, автомобілі одного концерну будуються на одній платформі. Найчастіше, зміни нових моделей стосуються дизайну автомобіля. У 20-столітті *General Motors* стала позначати нові моделі роками, тим самим закликаючи споживача купувати найостаннішу, а значить, найкращу машину, – відмінний спосіб потішити своє самолюбство і справити враження на знайомих.

Інші продукти також можуть містити конструктивні особливості, призначені для того, щоб перешкодити ремонту, такі як «захищені від несанкціонованого доступу» гвинти *Apple Pentalobe*, які нелегко видалити за допомогою звичайних споживчих інструментів. У пральних машинах з фронтальним завантаженням підшипник барабана – критичний і схильний до зносу механічний компонент – постійно вбудований в пральний бак або навіть має герметичний зовнішній бак, що робить неможливим заміну підшипників без заміни всього бака. Вартість такого ремонту може перевищити залишкову вартість приладу, що призведе до його утилізації [5].

У 2015 році уряд Франції встановив штраф в розмірі до 300 000 євро і тюремний вирок терміном до двох років для виробників, які заздалегідь планують вихід своєї продукції з ладу. Це правило актуально не тільки через санкції, які воно встановлює, а й тому, що вперше законодавчий орган визнав існування запланованого морального зносу. Ці методи

можуть включати «навмисне введення дефекту, слабкого місця, заплановану зупинку, технічне обмеження, несумісність або інші перешкоди для ремонту» [5].

Європейський Союз (ЄС) також звертається до цієї практики. *Європейський економічний і соціальний комітет (EESC)*, консультативний орган ЄС, оголосив в 2013 році, що він вивчає «повна заборона на заплановане старіння». У ньому йдеться, що заміна товарів, які повинні перестати працювати протягом двох або трьох років після покупки, була марною тратою енергії і ресурсів і приводила до забруднення.

Плановане старіння завдає прямої шкоди навколишньому середовищу. Для виробництва нових виробів потрібні нові ресурси і енергія, видобуток яких дуже неекологічні. Заводи, фабрики зливають відходи в річки, забруднюючи їх і тим самим вбиваючи флору і фауну. Щорічно Червона книга поповнює колекцію рідкісних тварин і рослин.

Безперечно, розвиток економіки це важливий процес для загального блага всього людства. Перехід від лінійної економіки до кругової дозволить значною мірою позбутися негативних наслідків впливу запланованого застарівання виробниками. В основі кругових системах повторне використання, спільне використання, ремонт, модернізація, реконструкція і переробка товарів для створення замкнутої системи, що зводить до мінімуму використання ресурсів та утворення відходів. Метою економіки замкнутого циклу є продовження терміну використання продуктів, обладнання та інфраструктури, тим самим підвищуючи продуктивність цих ресурсів.

Список використаних джерел

1. Самойлович А. Г., Киселиця С. В. Ідеологія споживацтва: витoki та ризики // *Юність науки: соціально-економічні та гуманітарні аспекти розвитку суспільства: збірник тез доповідей X Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів і молодих вчених* (м. Чернігів, 23-24 квітня 2020 р.) / Національний університет «Чернігівська політехніка». Чернігів: ЧНТУ, 2020. URL: <https://stu.cn.ua/media/files/conference/yun20-t2.pdf> (дата звернення 12.03.2021).
2. Livermore Centennial Light Bulb. URL: <http://www.centennialbulb.org/> (дата звернення 12.03.2021).
3. The Lightbulb Conspiracy: Shining Light On Planned. URL: <https://www.urbo.com/content/the-lightbulb-conspiracy-shining-light-on-planned-obsolescence/>
4. «Запланированное устаревание»: коварный заговор производителей? / BBC. URL: <https://www.bbc.com/russian/vert-fut-36798142> (дата звернення 11.03.2021).
5. Запланированное устаревание / Planned obsolescence. URL: https://ru.qaz.wiki/wiki/Planned_obsolescence (дата звернення 10.03.2021).

Лабута А. О., здобувачка вищої освіти 2 курсу гр. МР-191,
Науковий керівник – **Киселиця С. В.**, к. філос. н., доцент
Національний університет «Чернігівська політехніка»

МЕЖІ ТОЛЕРАНТНОСТІ У СУЧАСНОМУ ГЛОБАЛЬНОМУ СВІТІ

Толерантність – у соціально-філософському вимірі досить широке поняття, але кожна людина, унікальна за визначенням, критично його проаналізувавши, надає йому виключно особистісного звучання. Для когось воно означає шанобливе ставлення, а для іншого це – мистецтво жити в світі несхожих людей та ідей. Але якщо його строго перекласти з латинської мови, то побачимо, що в своїй основі це є «терпіння». У науковому вимірі толерантність набуває чіткого визначення як терпеливе ставлення до людей, які мають іншу думку, позицію з того чи іншого питання і його самобутнє тлумачення цілком вкладається в сприйняття усього можливого різноманіття серед людей.

Історико-культурний процес і динамічне становлення філософії не могли не вплинути на цей соціоінтеграційний феномен. Відтак, категорія терпимості (толерантності) з часів античності зазнала відчутних змін, оскільки в житті все змінюється: і світи, і народи, і філософія. Єдине, що не підвладне часу, що проходить крізь нього, трансформуючись, але залишаючись незмінним по суті – вічні загальнолюдські цінності та чесноти, що також значно вплинули на толерантність [1]. Сучасний світ складається з великої кількості етносів, культур, мов і стає мультикультурним. Суспільне життя наповнюється не лише позитивним сенсом, а й тривожними явищами, зокрема, нетерпимістю, відчуттям соціальної винятковості, міжнаціональними і міжконфесійними конфліктами. І тому фундована (генерована) прагненням до соціальної стабільності толерантність є необхідною умовою виживання та розвитку для сучасної цивілізації у вигляді поваги до представників різних етносів, релігій і культур і таке інше [2].

Глобальність розмаїтих зв'язків у багатовимірному світі та складних міжетнічних, міжконфесійних, міжнаціональних стосунках вимагають від нас як мінімум декларувати, як максимум проявляти терпимість (і не тільки до свого найближчого оточення, співгромадян, а й до всіх інших незнайомих людей, які населяють нашу планету). Тому саме в суспільстві з низьким рівнем культури проблема толерантності є надзвичайно болючою, бо саме тут найчастіше порушуються межі особистого простору людини, можливе негативне ставлення до людини іншої раси, інших політичних, релігійних переконань, поглядів, статі, соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими соціально-антропологічними ознаками [3]. Так, на думку І. Канта, природна нерівність людей, багатоманіття людських доль є неухильними супутниками морального та матеріального прогресу. У цьому сенсі тиск на іншодумство не просто не є ефективним, а є регресивним та суперечить природі людського духу [6].

Толерантністю називають також терпимість до чужих думок, вірувань, поведінки. Інакше кажучи, це – повага, визнання рівності з іншими, відмова від домінування чи насильства. Проблема толерантності охоплює всі царини суспільного життя: особистісну, соціальну, релігійно-конфесійну, політичну тощо [4]. Адже «осмислення природи толерантності і втілення її спроможностей у глобальному світі гарантовано слугує комфортності перебування у зовнішньому світі всіх разом і кожного зокрема» [5, с. 63].

Політична толерантність є основою для плідних міжнародних відносин, позитивно слугує міжособистісним стосункам всередині країни та й, взагалі, помітно покращує зовнішній і внутрішній імідж держави [7] Проте, на жаль, сьогодні є підстави вважати, що усталення демократичних цінностей, балансування між свободою та не свободою,

толерантністю та нетерпимістю може бути долею ще багатьох поколінь [6]. Тому потрібно навчитися максимально демократично розв'язувати суперечки, зіткнення, конфлікти, використовувати всі можливі цивілізовані інструменти, які апелюють до суспільного миру, національної злагоди, до толерантного ставлення суб'єктів дії одне до одного та розгляду його як підґрунтя примирення ворогуючих сторін у конфліктних ситуаціях без застосування сили і насильства [8].

Величезного світоглядного значення набуває процес усвідомлення важливості феномена толерантності для розбудови громадянського суспільства в нашій країні. Виховання «смаку» до толерантності та її культивування мають об'єднати численну кількість людей, насамперед, фахівців різних напрямків і рівнів – психологів, педагогів, політологів, філософів, а також представників різних вікових груп (дітей і підлітків, дорослих і молодь). Усі люди народжуються різними, але в кожного з нас неодмінно закладено щось хороше. Тому надзвичайно важливо, щоб фундамент толерантності закладався ще в дитинстві, бо чим старша людина, тим важче їй змінювати свою ідентичність [1]. Саме на прикладі своїх батьків дитина формує свої світоглядні позиції, моральні принципи, які, на жаль, у майбутньому не завжди можна трансформувати у високодостойніші.

Отже, детально ознайомившись з філософським підґрунтям поняття «толерантність» та проаналізувавши його історичні модифікації, можна зробити наступний висновок: феномен толерантного світовідношення формувався упродовж багатьох століть і триває до сих пір. Він ввібрав в себе розмаїті значення і надалі залишається відкритим для тлумачення, бо все ще проблема толерантності не втрачає своєї актуальності, а способи її розв'язання активно дискутуються у сучасному соціумі. Проте, всі ці економічні, політичні, етичні та інші труднощі соціального характеру можуть слугувати для нас не лише викликом, а скоріше, закликом, стимулом стати кращими, відповідальнішими, опікуватися життям своєї країни та «ближнього», дбати як про достойне сьогодення, так і майбутнє, а також гідне виховання наступного покоління.

Список використаних джерел

1. Кулик Є., Саприкін Г. Толерантність у молодіжному середовищі. *Медикобібліографічні матеріали*. Київ, 2018.
2. Саух П. Ю., Козловець М. А., Вознюк О. В. Толерантність як соціогуманітарна проблема сучасності // Євенок О. О. Наукове видання, 2015.
3. Гамідов В. М. Толерантність як прояв світоглядної свободи особистості // *Мультиверсум. Філософський альманах*. № 51. Київ: Центр духовної культури, 2005.
4. Тарасюк Л. С. Проблема культури толерантності в сучасному суспільстві. *Гуманітарний часопис*. 2013. № 1.
5. Киселиця С. В. Парадокси толерантності у контексті життєвої мудрості. *Вісник Черкаського університету*. 2015. № 31(364). С. 59-66. URL: <http://philosophy-ejournal.cdu.edu.ua/article/view/373/387/> (дата звернення 26.02.2021).
6. Вовк Д. О., Бойчук Д. С. Верховенство права та толерантності. Навчальний посібник. Київ : Видавництво «ФОП Голембовська О.О.», 2018.
7. Що таке толерантність? URL: <http://children.kmu.gov.ua/school/1246.html> (дата звернення 27.02.2021).
8. Захарчук Н.В. Філософсько-соціологічний аспект категорії «Толерантність та її роль у міжкультурній комунікації». *Вісник НТУУ – КПІ. Філософія. Психологія. Педагогіка*. 2012. Випуск 3.

Лисенко О. В., здобувачка вищої освіти 2 курсу гр. ЕП-191
Науковий керівник – **Киселиця С. В.**, к.філос.н., доцент
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

СОЦІАЛЬНО-НЕБЕЗПЕЧНІ КОГНІТИВНІ УПЕРЕДЖЕННЯ ТА СПОСОБИ ЇХ УНИКНЕННЯ

Для людей властиво помилятися й ми навіть не уявляємо, наскільки часто це робимо. Відповідно багатьом дослідженням із соціальної психології та поведінкової економіки, ми часто чинимо ірраціонально, покладаючись на автоматичні реакції або соціальні фактори. Іноді омани приводять людей до дуже безсердечних і неадекватних вчинків, проте сама особа не усвідомлює, що вона поводить жорстоко. Людина не тільки не відчуває емпатії та не бере відповідальність за вчинене, а й знаходить адекватні, на його погляд, причини своєї безпощадності.

За приклад візьмемо експеримент Стенлі Мілгрема [1]. У досліді чоловік бив незнайому людину током, лише через те, що той неправильно відповідає на поставлені питання, у той час як авторитетний експериментатор впевнював, що так потрібно. Проте насправді ж досліджували не ту людину, яка відповідала, а ту, яка запитувала. Відповідав на запитання актор, який лише імітував біль. Головна ідея досліду – зрозуміти наскільки далеко людина може зайти, завдаючи страждань іншій особі.

Проблема в тому, що на сьогодні ця ситуація повторюється, проте вже в житті. Люди можуть поводити себе неадекватно, знущатися з інших, але важливо розуміти, що найчастіше така поведінка – ірраціональна. Її навіть можна виявити деякими способами та методами, які були використані в різних експериментах, одним з яких є вищеописаний дослід Стенлі Мілгрема.

Ще один експериментатор у сфері соціально-небезпечних когнітивних упереджень Філіп Зімбардо [2] зробив висновок, що ситуації та зовнішні фактори впливають на людину більше, ніж її внутрішні особливості характеру.

Перша причина цього це наявність авторитету, який нібито бере всю відповідальність на себе. Коли є людина, яка віддає накази або примушує щось робити, то особа думає, що не несе відповідальності за це. Проте наявність «керівника» не пояснює жорстокість і безпощадність чоловіка, який лише виконує наказ.

Ця жорстокість має іншу причину – безкарність і зняття відповідальності, навіть коли поряд немає авторитету, який несе цю відповідальність. Якщо людина відчуває повну свободу у своїх вчинках і діях, то вона схильна до агресії. На сьогодні це рідкісніше явище, оскільки є держава, яка має свої закони і нормативи й повинна стримувати насильство.

Також дуже часто люди починають виправдовувати когнітивний дисонанс, навіть розуміючи, що чинять очевидно жорстоко. На відміну від вищеописаних причин, ця – не пов'язана з зовнішніми факторами, а є суто внутрішньо характерною. Леон Фестінгер [3] продемонстрував те, що коли людина стикається з притиріччям у себе в голові, то до моменту їх вирішення вона відчуває дискомфорт. Деякі люди роблять доволі сміливі кроки для усунення проблем, а деякі лише виправдовують свої вчинки.

Аби уникнути продовження розвитку соціально-небезпечних когнітивних упереджень потрібно розуміти причини, через які це трапляється, але вищеназваних причин недостатньо. Знання про ці проблеми допомагає нам передбачити що саме може статися в залежності від різних передумов і факторів.

Важливо зрозуміти й прийняти те, що кожен має право помилятися. Багато відомих дослідників визнавали свої похибки, тим самим показуючи, що вони й самі підтверджені когнітивним упередженням.

Соціальне несхвалення й засудження можуть призводити до того, що у людини підвищується рівень відповідальності. Часто одній особі дуже складно бути проти всього колективу, саме тому люди вирішують просто відмовитися від своїх когнітивних ідей.

Наразі невідворотність покарання – це найвища міра, яка допомагає стримувати агресію, не дивлячись на те, природною вона була чи викликана іншими факторами. У цьому й полягає роль держави, саме вона повинна протидіяти насильству в будь-якому його прояві, а суспільство через морально-релігійні інституції підтримувати владу в цих зусиллях.

Ми твердо переконані, що у сучасному глобальному світі соціогуманітарні науки мають активніше відображати причини насильства та його вкрай негативні наслідки як для суспільства, так і для особистості, а той, хто здійснив злочин повинен понести покарання, не дивлячись на індивідуальні причини й передумови його вчинків. Суспільствознавство має описати і пояснити витоки агресії, аби в майбутньому людство могло б розробити ефективні технології її уникнення або, принаймні, мінімізації. Ми повинні разом створювати такі умови, щоб людина в суспільстві розвивала свої позитивні риси, роблячи себе і людей навколо себе лише щасливішими.

Список використаних джерел

1. Експеримент Стенлі Мілгрема. URL: https://pidru4niki.com/14051003/psihologiya/eksperiment_stenli_milgrama_1963 (дата звернення 23.02.2021).
2. Експеримент Філіпа Зімбардо. URL: <https://psyfactor.org/lib/stanford-prison-experiment.htm> (дата звернення 25.02.2021).
3. Експеримент Леона Фестінгера. URL: <https://psyfactor.org/lib/festinger-dissonans-2.htm> (дата звернення 26.02.2021).

Лось А. М., здобувач вищої освіти
ступеня доктор філософії 1 року навчання
Науковий керівник – **Киселиця С. В.**, к. філос. н., доц.
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ФІЛОСОФСЬКА ТА НАУКОВА ПРОБЛЕМА

Сучасний глобальний світ актуалізує інтерес і необхідність ретельного моніторингу щодо інтенсивного розвитку техніки і так званих високих технологій з боку відповідальної інтелектуальної частини суспільства. Можемо виокремити широке коло досліджень, пов'язаних зі створенням штучного аналогу інтелекту людини, робототехнікою, семіотикою, нейрокомп'ютерингом та розробкою синергетичних і квантових комп'ютерів, впливом існуючих і потенційно можливих систем штучного інтелекту на людину та суспільство [1]. Однією з найпомітніших і найвпливовіших царин застосування штучного інтелекту вважається військово-промисловий сегмент.

Все частіше штучний інтелект застосовується у військових операціях, де ставиться завдання за допомогою науки і техніки досягнути ефективного результату у найкоротший термін. Такі інтелектуальні системи включають в себе автоматизований пошук цілей, вибір

пріоритетної цілі, автоматичний вибір маршруту руху тощо. При прийнятті рішення щодо використання озброєння (летальна зброя) пріоритет у військових віддається саме людині [2]. Однак, небезпечно помилковим є усвідомлення того, що тільки людина в цьому ланцюзі здатна прийняти рішення щодо знищення живої сили чи техніки противника. Просто людина отримує більше інформації про обстановку на бою, тому може ефективніше виконати (швидше, точніше і тому подібне) бойове завдання.

Проте, наразі, техніко-технологічні системи штучного інтелекту динамічно розвиваються й активно стимулюються різноманітними науковими закладами у світі, а потенціал майбутніх розробок навіть важко уявити. Тому, якщо штучний інтелект зможе отримувати та обробляти той самий масив даних, що і людина, але з більшою швидкістю, а обладнання буде доступним для впровадження, людину неодмінно буде замінено на штучний інтелект.

Летальна автономна зброя може докорінно змінити спосіб ведення війни, і ознаменувати собою чергову воєнну революцію, на кшталт винайдення пороху чи атомної бомби. Етика делегування рішення щодо застосування такої зброї є важливою філософською та науковою проблемою. Тож, необхідно посилити контроль з боку мислячої громадськості за розгортанням різноманітних високотехнологічних проєктів, у яких використовується робототехніка і на правовому, політичному, моральному рівнях ретельно моніторити всі наукові та військово-промислові розробки, пов'язані зі штучним інтелектом. Оскільки у глобальному світі будь-який конфлікт між природним і штучним інтелектом здатен викликати прецедент невідконтрольності людині її ж творинь.

Список використаних джерел

1. Зленко Н. М. Проблема штучного інтелекту: соціально-філософський аналіз: *Філософія науки: традиції та інновації*. № 1 (17). Суми : Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка, 2018. 98 с.

2. Niccolo Mejia. Autonomous Weapons in the Military – What’s Possible and What’s Legal. URL: <https://emerj.com/ai-sector-overviews/autonomous-weapons-in-the-military> (дата звернення 27.02.2021).

Мекшун В. С., здобувачка вищої освіти
ступеня доктора філософії 1 року навчання
Науковий керівник – **Киселиця С.В.**, к. філос. н., доцент
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

ДЕМАРКАЦІЯ ТРАДИЦІЙНОЇ ТА ЦИФРОВІЗОВАНОЇ РЕАЛЬНОСТІ: ЗВОРОТНІЙ БІК ДІДЖИТАЛІЗОВАНОГО СВІТУ

Характерною рисою сучасного суспільства є невідпинні процеси цифровізації, що відбуваються у всіх сферах людської діяльності. На зміну традиційному стилю життя прийшов «гаджетний», що супроводжується появою та використанням новітніх технологій, цифрової економіки, цифрових грошей, цифрової культури за допомогою застосування інформаційно-комунікаційних технологій.

Сучасний світ знаходиться в постійній динаміці, однак далеко не всі люди встигають пристосуватися до цих змін. Філософія їх мислення відстає від реальних темпів розвитку технологій, і, як результат, ми живемо у тому світі, який самі не до кінця розуміємо.

Класик німецької філософії Г. В. Ф. Гегель вважав, що «філософія повинна досягнути примирення свідомості з дійсністю» [1]. Однак через величезний потік інформації, який постійно змінюється, мозок людини не завжди здатен сприймати його раціонально. Причиною цього є захисна реакція нашого організму у вигляді злагодженої сукупності реакцій або фізіології вищої нервової діяльності. Адже для того щоб людина могла якісно засвоїти ту чи іншу інформацію, вона повинна пройти чотири основні етапи обробки пізнавального сигналу: сприйняття – розуміння – запам'ятовування – відтворення.

Поруч із беззаперечними перевагами цифровізованого світу, що значно спрощують наше життя, зменшують витрати часу на отримання тих чи інших послуг, можна також окреслити певні серйозні недоліки, що приховує епоха діджиталізації.

По перше, наше життя стає неначе «на долоні». Проходячи авторизацію на різноманітних сайтах, у спеціальних додатках, ми все більше надаємо персональної, конфіденційної інформації, яка не має гарантованого кіберзахисту, тим самим роблячи людину «інформаційно оголеною». Широке застосування таких технологій сприяє посиленому розвитку кіберзлочинності і лише безпека та кримінальна відповідальність не надто поспішають за цими тенденціями.

По друге, роботизований та автоматизований світ починає витісняти «людину» на різних процесах, тим самим збільшуючи розрив між бідністю та багатством. Головне завдання будь якого бізнесу отримати максимальний прибуток при мінімальних витратах. Таким чином, застосування штучного інтелекту для автоматизованого процесу певної роботи дасть можливість скоротити витрати, які б надавались «живим» працівникам у вигляді заробітної плати. Як результат, маємо скорочення кількості робочих місць і збільшення кількості безробітних. У кінцевому підсумку бізнесмени будуть примножувати свої статки, а так звана «середня ланка» збіднюватиметься.

Значна кількість мислителів минулого, Карл Маркс зокрема, вважали, що звільняючи час, який витрачався на тяжку працю, людина відкриває для себе можливості для саморозвитку та творчості, а заможність країни визначається обсягом вільного часу, що є наявним у її громадян. Однак, як показує реальність, цей самий час витрачається на пошуки шляхів «виживання» в сучасному світі у більшій мірі, аніж присвята його розкриттю творчого потенціалу.

Перед сучасним людинознавством логічно постають питання: як поєднати Людину і «Цифру» для їх органічного співіснування, адже цифровізований світ зможе існувати без Людини, але чи матиме він сенс? Чи не знищить «Цифра» свого творця?

У перегонах за передовими технологіями слід пам'ятати, що все це робиться виключно задля блага Людини. Тож, синергія цих двох світів і є перспективним напрямком розбудови філософських та методологічних основ суспільства майбутнього.

Список використаних джерел

1. Гегель Г. В. Ф. Феноменологія духа. Санкт-Петербург : «Наука», 1992. 389 с. URL: <http://psylib.org.ua/books/gegel02/> (дата звернення 09.03.2021).

Меліхов І. О., здобувач вищої освіти 3 курсу гр. КІ-182
Науковий керівник – Киселиця С. В., к. філос. н., доцент
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

ВПЛИВ ІНДІЙСЬКОЇ КУЛЬТУРИ НА ОСОБИСТІСНИЙ РОЗВИТОК СУЧАСНОЇ ЛЮДИНИ (НА ПРИКЛАДІ «THE BEATLES»)

Важко переоцінити роль The Beatles у культурному та соціальному розвитку західного світу [1]. Четверо музикантів з Ліверпуля – Джон Ленон, Пол Маккартні, Рінго Стар та Джордж Гаррісон – змогли за короткий час перевернути світове уявлення про британську музику та викликали масове явище, що отримало назву «бітломанія». Саме через такий вплив гурту на розвиток усєї західної культури їх захоплення неоіндуїзмом та індійськими музичними традиціями не могло залишитися непоміченим.

Першим з індійською культурою познайомився Джордж Гаррісон. Під час гастролей в США у 1965 році друг Джорджа Девід Кросбі познайомив його з класичною індійською музикою, а також з творчістю відомого виконавця Раві Шанкара. Гаррісона захопило звучання індійських інструментів, зокрема, ситару, і уже в альбомі Rubber Soul (1996) з'являється перша в історії західної популярної музики пісня з використанням цього екзотичного інструменту – Norwegian Wood (This Bird Has Flown). Цей факт є досить знаковим, оскільки він поклав початок явищу, яке згодом отримало назву «World Music 2.0» [2]. Варто зазначити, що сьогодні цей процес знову активізується: «Уже зараз часто можна почути велику кількість народних інструментів ... в музиці різноманітних жанрів» [3].

Під час зйомок фільму фільму «Help!» у 1965 році на Багамських Островах один індуїст подарував членам групи по книзі, присвяченій індуїзму та ідеям реінкарнації. Гаррісон усе більше захоплювався індійським релігійним вченням та невдовзі сам прийняв його [4, с. 338]. Перед початком роботи над альбомом «Sgt. Pepper's Lonely Hearts Club Band» Гаррісон разом із дружиною здійснили паломництво до Індії. Під час цієї подорожі він вдосконалював навички гри на ситарі та спілкувався з місцевими гуру.

У 1967 році учасники групи познайомилися з Махаріші Махеш Йогі під час його семінару в Бангорі. Єдиним, хто на той момент уже був знайомий з роботами Махаріші, був Гаррісон. Махаріші відомий як неоіндуїстський проповідник, автор ідей трансцендентальної медитації та програми ТМ-Сідхи. Саме його ідеями найбільше захопився Гаррісон, а згодом і інші учасники гурту. У лютому 1968 року гурт вирушає до Індії, до міста Рішикеш, аби пройти курс з трансцендентальної медитації під керівництвом Махаріші [5]. Розголосу у засобах масової інформації набув факт публічної відмови учасників групи від наркотичних речовин на користь цього виду медитації. Популярності в Європі починають набирати східні практики. Також важливим наслідком подорожі стало написання великої кількості пісень – цей період в творчості групи відзначається високою продуктивністю.

Філософія Махаріші полягала у тому, що життя складається з духовних та матеріалістичних цінностей. Він виступав проти традиційних індійських ідей зречення. Він не заперечує важливість матеріального, але в той самий час наполягає на розвитку духовного. Саме це і приваблювало учасників групи у його вченнях [4, с.343].

Рінго Старр покинув Індію першим, згодом вимушений був повертатися до Великобританії і Пол Маккартні. Найдовше затрималися в Індії Джон Ленон та Джордж Гаррісон. Через конфлікти, пов'язані з Махаріші, вони теж повернулися до Британії через два місяці після початку практики, хоча пізніше Гаррісон вибачився перед наставником, визнавши свою поведінку недопустимою, а звинувачення безпідставними [5].

Завдяки впливу неоіндуїзму та ідей Махаріші гурт зміг знову консолідуватися після смерті свого менеджера Брайна Епстейна та індивідуалізації творчості. Наприкінці 1968 року це знову був єдиний гурт, хоча і складалася з сильних та відносно незалежних індивідів [4, с. 347].

Вплив індійської культури прослідковується не тільки в інструменталі (пісні «Norwegian Wood», «Love You To», «Tomorrow Never Knows», «Within You Without You», «The Inner Light»), а й у тексті пісень. Цікавою є історія написання пісні «Across The Universe» [6]. Засинаючи після довгої тиради дружини на свою адресу, Джон Ленон почав наспівувати: «Words are flowing out like endless rain into a paper cup». Тож Джон вийшов до сусідньої кімнати і написав одну зі своїх наймелодійніших пісень. Текст її приспіву звучить: «Jai Guru Deva, Om \ Nothing's gonna change my world», що явно вказує на її зв'язок з санскритською мантрою та, відповідно, на вплив вчень Махаріші.

Особистісний вплив східної культури на учасників гурту також є доказовим: відмова від наркотиків, пошуки гармонії матеріального і духовного, вегетаріанство учасників гурту, а також той факт, що Гаррісон прийняв індуїзм.

Розпад гурту у 1969 році не став кінцем тісної взаємодії між західною та східною музичними культурами: Джордж Гаррісон першим з «екс-бітлів» записує сольний альбом, «All Things Must Pass», а також сингл «My Sweet Lord», в яких активно використовує елементи індійської музики. Інші західні музиканти також починають використовувати ситар у власній музиці. В 1966-68 роках цей інструмент з'являється в записах таких гуртів та виконавців, як The Rolling Stones («Paint It Black»), Ricky Nelson, John Fred and His Playboy Band, The Vox Top. Пізніше звуки Ситара з'являлися у багатьох більш відомих нам сьогодні виконавців, зокрема Bon Jovi використав звук ситару як вступ та коду до пісні «I'll Be There For You». Був запатентований і принципово новий інструмент – електроситар, який насправді мало відрізнявся від класичної електрогітари. Серед перших, хто використав його в своїх записах, став Elvis Presley.

На нашу думку, подібні зв'язки є необхідністю в західній музичній культурі, оскільки традиційні західні жанри є досить вичерпними. The Beatles не просто використали східні інструменти та ідеї в своїх композиціях, вони поклали початок новій епосі у музичній культурі Європи та Америки. Значний вплив така тенденція в музиці мала і на свідомість людей, що її слухають – зв'язок The Beatles зі східною культурою спричинив сплеск її популярності в Європі та США.

Список використаних джерел

1. Riccio Ipanaqué, Gisela. Influence of The Beatles in England and the United States of America How The Beatles influenced the social, and cultural in England and United States during the Beatlemania?, 2020.
2. Burkhalter, T. World Music 2.0: Updated and Expanded. Sound as Popular Culture: A Research Companion, 2016.
3. Мелихов Игорь. Как будет звучать музыка через 30 лет? *Scientific journal Virtus*, issue 48, 2020, p. 10.
4. Hunter Davies. The beatles: The Only Ever Authorised Biography, 2017.
5. Бітлз та Індія. URL: <https://tmlatvia.wordpress.com/%D0%B1%D0%B8%D1%82%D0%BB%D1%81-%D0%B8-%D0%B8%D0%BD%D0%B4%D0%B8%D1%8F/> (дата звернення 10.03.2021).
6. Across The Universe // YouTube Music. URL: <https://music.youtube.com/watch?v=90M60PzmxEE&feature=share> (дата звернення 05.03.2021).

Мотуз В. О., здобувач вищої освіти 2 курсу, група МР-191
Науковий керівник – **Киселиця С. В.**, к. філос. н., доцент
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

МЕНТАЛЬНО-СВІТОГЛЯДНЕ ПІДґРУНТЯ ТВОРЧОСТІ МИКОЛИ ГОГОЛЯ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА УКРАЇНСЬКУ КУЛЬТУРУ

Філософія як теоретичний світогляд посідає особливе місце в національній самосвідомості і зумовлює синтез різних течій. Філософські погляди будь-якого визначного мислителя відображають особливості менталітету народу, набувають статусу так званої суспільної свідомості.

Наразі існує незліченна кількість визначень цього поняття. Тож, спробуємо і ми долучитись до її тлумачення через дослідження ментально-світоглядних основ філософської творчості Миколи Васильовича Гоголя та зрозуміти чого він прагнув.

У своїй творчості автор обґрунтовував позицію, відповідно до якої кожна мисляча особистість зокрема і народ загалом мають власну неповторну долю і повинні зрозуміти інший народ і дорогу до істини, яку ті обрали. Не є гуманним наvertати всі народи на одну дорогу, позаяк правда багатогранна і не завжди видно всі її мотиви [1].

На думку Миколи Гоголя філософія – це природа, в якій людина існує та керує своїм життям. Звертаючись до природного і людського буття, він демонструє, що в природі відбувається все злагоджено та гармонійно, тоді як у метафізичному світі панують хаос, безглуздя, душевне багатство людини занедбане та запаскуджене. Щоб покращити світ, виправити його, потрібно насамперед узятися за багатство людської душі. Визволити людину, вдаючись до подолання фінансових проблем, голоду, холоду і смерті це дуже благородна і добра справа, але щоб допомогти людині звільнитися від хвороби та можливої смерті її душі за тілесного існування це – значно складніше завдання. Роздумуючи над проблемою взаємодії добра і зла, М. Гоголь доходить висновку, що зло і брехня бувають надзвичайно глибоко вкорінені в самій глибині людської душі. Ключ до світу, життя знаходиться у власній душі людини. «Суспільство, – зазначає Гоголь, – поліпшає тільки тоді, коли кожна окрема людина візьметься сама за себе і буде жити, як християнин, працювати для бога тим зряддям, яке їй дано, стараючись добре діяти на невелике коло людей навкруг себе. Все тоді прийде в лад, самі собою встановляться тоді наші стосунки поміж людьми, визначаться закони межі усьому. І людство рушить вперед» [2, с. 69].

Найяскравіше світогляд М. Гоголя репрезентовано у «Вибраних місцях листування із друзями» та «Арабесках», де він самотньо концептуалізує «філософію непомітного зла», схилиючись до інтегративної думки про те, що основою світу є Бог, який дає вселякому існуванню сенсу та певного призначення. Оскільки людина є найпершим та найкращим творінням Бога, то найголовнішим її життєвим завданням є усвідомлення власного призначення у цьому світі [3].

Гоголь переконаний, що у кожній людині за спиною – праворуч – стоїть янгол, а ліворуч – диявол, які між собою сперечаються за людську душу. Тим самим автор хоче донести ідею про те, що кожна людська душа постає полем розгортання всесвітньої буттєвої драми: між добром і злом, тобто якщо перемаже диявол – у світі зла стане більше, якщо янгол – менше. Найнебезпечнішим для людини виявляється так зване «непомітне зло», тобто зло незначне, маленьке, наприклад, сказати комусь не правду. Таке зло небезпечне тому, що людина не надає йому великого значення, не думає, що брехня може перерости у велике зло, крапля за краплею збираючись в душі людини, змушує її все частіше брехати, втрачаючи свою гідність, чесність і доброту [4]. Із вище зазначеного витікає, що мислитель

вірив у Бога та відчував у ньому світ, розуму, правди, світ, який несе із собою гармонію і закон.

Свій моральний обов'язок, на мою думку, М. Гоголь вбачав у «наведенні мікроскопу» на зло яке не помітне, і робити так, щоб воно ставало помітним. Але внаслідок душевних перевантажень, автор злободенних творів згодом почав сумніватися в істинності того, чому він служить, якщо тільки він один бачить зло та хаос там, де ніхто його не помічає. Це власне і призвело Гоголя до серйозного захворювання та досить ранньої смерті.

Насамкінець акцентую увагу на впливовості як постаті Миколи Гоголя, так і його філософської творчості на українську духовну культуру. Вважаю, що саме він відкрив світові надзвичайно потужне джерело інформації про Україну та українців, їх менталітет. Завдяки йому люди багатьох країн дізналися про героїзм українських козаків, побут, традиції, звичаї, обряди, цінності а також про багатий внутрішній світ пересічного українця, тим самим поступово витісняючи поняття і психологію «малороса». Він приніс славу українській світоглядній культурі своїми геніальними творами, адже писав про Україну і є одним із найзнаніших вихідців з українського народу, визначним мислителем, класиком світової літератури, яким ми можемо пишатися.

Список використаних джерел

1. Розвиток філософської думки в Україні. Навчальний посібник / ред. проф. Ю. Вільчинського. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/32610712.pdf> (дата звернення 21.02.2021).
2. Гринів Олег. Історія української філософії. Львів, 2015. URL: <http://repository.ldufk.edu.ua/bitstream/34606048/3944/1/Istorija%20ukr.%20filosofiji.pdf> (дата звернення 22.02.2021).
3. Історія філософської думки в Україні. URL: <https://pidru4niki.com/14990528/filosofiya/mikolagogol> (дата звернення 22.02.2021).
4. Філософія: Підручник для вузів. Розділ 5. Київ, 1995. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/11323263.pdf> (дата звернення 24.02.2021).

Немерич А. О., здобувач вищої освіти 2 курсу гр. ХТ-191
Науковий керівник – **Киселиця С. В.**, к. філос. н., доцент
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

ГРОШІ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ЛЮДИНУ В СУЧАСНОМУ СВІТІ

Гроші – термін, що з давніх давен супроводжує людину. Уявлення про них як обмінний еквівалент зародилися ще у первісних племенах, приблизно в VII-VIII ст. до н. е. Так склалось історично, що спочатку виникають так звані «товарні гроші», в якості чого у різних народів виступали різні матеріальні блага: худоба, каміння, шкури або ж інструменти для повсякденного життя. Поступово з розвитком обмінних операцій між етносами, які були розділені один з одним великими відстанями, на роль грошей висуваються благородні метали: золото і срібло. Згодом з'явилася повноцінна готівка, яка була виготовлена з паперу. Винайшли її китайці і розпочали друкувати у 812 році.

Конкретна грошова форма виникла тоді, коли люди усвідомили її необхідність та організаційно забезпечили впровадження у господарський обіг. Прихильником цієї концепції був Аристотель, який детально описав два основних види багатства:

- багатство як сукупність споживних вартостей (природне, істинне багатство);
- багатство як накопичення грошей.

Гроші виділяються з усього товарного світу і являють собою елемент особливого роду, за яким закріплюється роль виразника вартості всіх інших товарів, що послужило універсальним засобом обміну, тобто виступало в ролі загального еквівалента, який призначений для вимірювання та обслуговування руху валового продукту. За грошима закріплюється властивість бути втіленням суспільної природи всього товарного світу [1]. Для того, щоб розібратися в сутності грошей необхідно розглянути їх функції. Виокремлюють п'ять основних:

- засіб нагромадження;
- засіб обігу;
- засіб платежу;
- міра вартості;
- світові гроші.

Такі засоби функціонування готівки створили єдину основу економічної єдності країн. У функціях грошей як засобу платежу не спостерігається зустрічного руху товарів і грошей, а має місце розрив у часі між отриманням економічних благ і рухом грошей на користь продавця. У цій формі гроші використовуються при розрахунках за комунальні послуги, при отриманні заробітної плати, при погашенні заборгованості по кредиту тощо. У функціях засобу накопичення гроші виступають як об'єкт збереження вартості і примноження багатства. У ролі світових грошей спочатку виступало золото, а в сучасних умовах – ключові валюти світового господарства (американський долар, євро, англійський фунт стерлінгів, японська ієна).

Сьогодні вся грошова маса представлена численними видами грошей, які загалом можна поділити на дві групи: готівкові та безготівкові (кредитні). Всі вони покликані обслуговувати господарський оборот, розподіл і перерозподіл ВВП [2]. Наразі існує близько 180 валютних одиниць, котрі виступають в якості міжнародного розрахункового або ж платіжного засобу в усіх видах грошових операцій.

Ще з давніх часів люди навчилися заробляти, витратити або ж нагромаджувати свої статки. Хтось міг дозволити купити собі все, що заманеться, а комусь вистачало лише на їжу. То ж від того моменту і розпочалося умовне розділення людей за статками, класами, яке, на жаль, триває і досі. Така нерівність, на думку відомого давньогрецького філософа Платона, виникає із самої природи людини. Проте, переконує він, кожна особа повинна отримувати свою частку відповідно до своїх здібностей, що є також справедливим. Здібності окремої людини є обмеженими, а її потреби – різноманітними і навіть безмежними. Відтак постає суперечність між потребами людей і можливостями їх задоволення [3].

Попри вищезазначені розбіжності, кожна людина так чи інакше хоче отримати якомога більше грошей, тобто більше, ніж вона сьогодні має. Така жага до збагачення часто призводить до знищення основних людських якостей та почуттів, що не може не зіпсувати відносини між конкретними людьми, адже досить швидко і відверто виявляються такі загалом неприємні риси характеру, як жадібність, заздрість, злість та скупість.

З часом все більше людей схилиються до думки, що все можна придбати за гроші і вірять в їх магічну силу. «Гроші правлять світом!» – вважають вони. На цьому підґрунті зароджується брехня, поширюється хабарництво й процвітає корупція, що призводить до занепаду країни в цілому. Світ стає все далі безглуздішим і жорстокішим. Зараз не важко відшукати тих, хто заради грошей відмовився від своїх моральних принципів, від друзів та від по-справжньому щасливого життя.

Таким чином, дослідивши проблему грошей, можна дійти висновку, що прагнення до збагачення ні в якому разі не повинно бути головною метою нашого життя, бо воно не замінить багатогранності людського існування, не вичерпує межі мрій і дуже швидко з плином незворотнього часу людина виявляє, що не тільки в цьому полягає її щастя. Потрібно пам'ятати, що гроші – це лише засіб для існування і вони ніколи у своїй істинній вартості не зрівняються з такими надважливими феноменами людського буття, як здоров'я, кохання чи моральне благополуччя.

Список використаних джерел

1. Гроші та їх функції. Види грошей. Грошові агрегати. URL: <http://epi.cc.ua/dengi-funktsii-vidyi-deneg-denejniye.html> (дата звернення 21.02.2021).
2. Ашванян С. К. Економіка. Частина 2 : Макроекономіка, 2009. URL: <http://epi.cc.ua/ekonomika-chast-makroekonomika.html> (дата звернення 22.02.2021).
3. Економічна думка античного світу: Стародавня Греція. Опора. URL: https://ru.osvita.ua/vnz/reports/econom_history/24628/ (дата звернення 19.02.2021).

Одинцов О. С., здобувач вищої освіти
ступеня доктора філософії 1 року навчання
Науковий керівник – **Киселиця С. В.**, к. філос. н., доц.
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

РОЛЬ ТА ФУНКЦІЇ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТИРІВ У ЖИТТІ ЛЮДИНИ

Філософія не має загальноприйнятої класифікації цінностей. Суспільні цінності, хоча й витікають з реальних соціальних потреб, але повсякчас модифікуються, виходячи з пануючих ідеалів. У своїй взаємодії зі світом людина спирається на кінцеву цінність – благо.

Цінності – це поняття, яке окреслює культурну, суспільну, особистісну значущість явищ і фактів дійсності. Представники Київської світоглядно-антропологічної школи кінця ХХ століття в енциклопедичному філософському словнику термін «цінність» позначають як належне та бажане на відміну від реального, дійсного. Цінності – предметна потреба людини. Предметом може бути річ або ідея, виходячи з цього, цінності можна поділити на матеріальні та духовні [1, с.707]. Матеріальні цінності – це знаряддя і засоби праці та речі безпосереднього вжитку. Духовними цінностями є ідеї: політичні, правові, моральні, естетичні, філософські чи релігійні.

Філософське вчення про цінності та їх природу називається аксеологією (від грец. аксіс – цінність і логос – вчення). Одним із перших, хто науково-професійно звернувся до питань про сутність і форми блага, був давньогрецький філософ Сократ. А вже в його часи настала криза афінської демократії, зміна культурних зразків організації буття людини і суспільства. Філософи Античності та Середньовіччя створили ціннісну феноменологію, не аналізуючи категорію «цінність» та її зміст [2].

Аксеологічна теорія набула свого розвитку в ХVІІ століття в добу панування філософії раціоналізму. Було поставлено питання про природу людського буття, у розв'язанні якого революціонером став німецький філософ Іммануїл Кант. Він першим роз'яснив відмінності між поняттями «буття» і «людське буття», де благо складає основу останнього і, як наслідок, наступне формування етики як науки про мораль та людську поведінку. Цікавим є підхід до ціннісної концепції великого німецького філософа ХVІІІ століття крізь моральну віру, яка

управляє людиною: «І. Кант зберігає категорію віри у своєму вченні і намагається встановити її нове філософське поцінування, відмінне від теологічного та психологічного» [3].

Одну із провідних функцій у ціннісному ставленні до дійсності відіграють емоційні переживання, пристрасті. Завдяки першому людина надає особистісний сенс життєвим ситуаціям за допомогою їх внутрішнього освоєння. Саме так виникає відчуття значимості явищ, їх цінність. Як такі, цінності надають емоціям глибини, значущості, перетворюють їх у стійкі почуття. Цінності виникають завдяки колективній діяльності людей, зокрема діяльності соціальних груп, класів, націй, суспільства в цілому. Виділяють декілька рівнів цінностей: загальнолюдські, суспільні, соціально-групові та особистісні.

Основна форма функціонування цінностей – ідеал. Ідеалу притаманна нездійсненність. У цьому проявляється абсолютність ідеалу, безкінечність, недосяжність. Ідеал безкінечний, завдяки цьому можлива ціннісна ієрархія, певна градація, що будується на зіставленні з ідеалом, ідеал же не має ступенів. Прийомом конструювання ідеалу є ідеалізація, що абстрагується від полярності позитивного і негативного. Ідеал являє собою заперечення існування недосконалої дійсності, і як ідеалізоване відображення має й свої обмеження. Створюючись у запереченні дійсності, він в деякій мірі відображає уявлення про бажане життя. Ідеал є максимальною цінністю, організуючим, цільовим началом людського життя. В ідеалі цінності виражені найяскравіше, особливо – імперативність, яка є організуючою силою, що перетворює існування людей у цілеспрямований процес. Дослідники акцентують на тому, що в ідеалі виражена особиста внутрішня ідея, тобто вона має надособистісний характер та містить в свідомості особи таку мотивацію, яку вона безумовно приймає за істину.

Одна із основоположних цінностей (особливо в наш динамічний час) – свобода людини. Свобода – це поняття, яке характеризує сутність людини та її існування, стан, можливості мислити і діяти відповідно до своїх уявлень та бажань, а не внаслідок внутрішнього чи зовнішнього примусу. Тож і тлумачиться як свобода вибору чи свобода волі, що означає можливість безперешкодного самовизначення людини у виконанні тих чи інших цілей і завдань.

Безпосередньо пов'язаною зі свободою є відповідальність, що виявляється у діяльності, усвідомленні власного призначення та розумінні своїх обов'язків. Це поняття, яке характеризує ставлення особистості до суспільства з точки зору здійснення нею певних моральних та інших вимог з боку суспільства. Якщо обов'язок людини полягає в тому, щоб застосувати до конкретного становища, в якому вона перебуває, та практично реалізувати моральні вимоги суспільства, то питання про те, якою мірою це завдання виконується або якою мірою людина винна в його невиконанні – це і є питання про особисту відповідальність.

Ідея рівності для людини є не менш значущою цінністю, ніж свобода, адже немає свободи без рівності, як без рівності немає свободи. Потрібно зазначити, що сутність рівності розкривається не «в чому», а «перед чим»: віруючий сприймає себе рівним перед Богом; у правовій державі люди рівні перед законом, мають рівні права тощо. Розуміння ж рівності як абсолютної рівності людей – таке ж утопічне, як і абсолютна свобода.

Отже, цінності є вищим стимулом поведінки людини, вони стверджують у світі дійсно людські засади буття та виступають надійним світоглядним орієнтиром у бурхливому вирі життя.

Список використаних джерел

1. Філософський енциклопедичний словник / НАН України, Інститут філософії ім. Г. С. Сковороди / голов. ред. В. І. Шинкарук. Київ : Абрис, 2002. 742 с. URL:

https://shron1.chtyvo.org.ua/Shynkaruk_Volodymyr/Filosofskyi_entsyklopedychnyi_slovnyk.pdf (дата звернення 10.03.2021).

2. Еволюція філософських уявлень про людські цінності. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/philosophy/13262/> (дата звернення 10.03.2021).

3. Киселиця С.В. Категоричний імператив у вимірах життєвої мудрості // Вісник Черкаського університету. Серія «Філософія». Черкаси: Видавництво ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2015. Випуск 11(344). С.69-77. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Vc_huFil_2015_11_13_ (дата звернення 12.03.2021).

Одуло Я. В., здобувач вищої освіти 3 курсу гр. КІ-182
Науковий керівник – **Киселиця С. В.**, к. філос. н., доцент
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

ІНТЕГРАТИВНИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ АБСТРАКТНО-ЛОГІЧНОГО МИСЛЕННЯ У РАНЬОМУ ДИТЯЧОМУ ВІЦІ

У сучасному світі динамічних перетворень освіта опановує новий соціокультурний простір, в основу якого покладено інноваційність та інтегративність. Тому освітньому процесу слід надати цілісності, знайти життєвий сенс, вибудувати чітку навчально-виховну систему. Важливим аспектом такої системи має бути організація активної пошукової діяльності, яка б сприяла розумінню дитиною дошкільного віку багатовимірної картини світу, передбачала б дотримання одного з провідних методологічних принципів дошкільної освіти – інтеграції. Цей принцип покладено в основу Базового компоненту дошкільної освіти в Україні та Базової програми розвитку дитини дошкільного віку “Я у Світі” [3]. Як зазначають науковці (І. Бех, Н. Гавриш, О. Кононко та інші), дидактична інтеграція не лише змінює якісні параметри змісту освіти, а й стимулює утворення нового знання – відбувається характерний перехід кількості в якість. Тож на відміну від традиційних занять (природознавства, розвитку мовлення, математики тощо), організація навчання із застосуванням міжгалузевих зв’язків надає додаткові можливості.

Аналіз психолого-педагогічної та методичної літератури показав, що єдиної точки зору на це питання немає. Мною було визначено кілька основних підходів до проблеми інтегрованого навчання дошкільників.

Сучасні науковці вкладають різний зміст у поняття “інтеграція”. Інколи його ототожнюють із міжпредметними зв’язками, комплексними або комбінованими заняттями. Як показав порівняльний аналіз цих категорій, усі вони суттєво відрізняються за змістом, структурою. Так, у своїх дослідженнях Н. Гавриш дає порівняльний аналіз інтегрованих та комплексних занять. На її думку, інтегрованим є заняття, яке спрямоване на розкриття цілісної сутності певної теми засобами різних видів діяльності, що об’єднуються в широкому інформаційно-предметному полі заняття, а комплексне заняття розглядається як таке, що спрямоване на різнобічне розкриття сутності певної теми засобами різноманітних видів діяльності, що послідовно змінюють одне одного. Дослідник наголошує на тому, що інтегроване та комплексне заняття обов’язково має бути тематичним, оскільки тема є стрижнем, ключовою ідеєю, віссю, навколо якої об’єднуються різні види діяльності та різні галузі знань. Отже, на інтегрованому занятті майже неможливо, принаймні дуже важко, відокремити одну

галузь знань від іншої, адже в комплексному занятті одна дія змінює іншу, і цей перехід мало відчутний.

Інший підхід знаходимо у дослідженнях І. Беха. На його думку, первинним об'єктом наукового пізнання має бути предмет, явище чи їх сукупність. Саме вони мають виступати тим центром, що породжуватиме в суб'єкта навчання цілісність пізнання. Як наголошує автор, саме цілісність як структурна організація піддослідного явища і цілісність як спосіб його осягнення суб'єктом є визначальною характеристикою інтегрованого підходу. Відповідно до цього, всесвіт загалом і кожний об'єкт зокрема мають складну внутрішню будову, в якій виокремлюються певні частини, компоненти, елементи та різноманітні зв'язки між ними. Завдяки цим зв'язкам і відповідній взаємодії компонентів той чи інший предмет не виявляється простою сумою своїх складових частин. Кожний предмет як цілісність має так звані інтегративні властивості, якими не володіють всі його компоненти, якщо їх розглядати лише сумарно.

Досліджуючи процес інтеграції в субсфері "Мистецтво", О. Терещенко пропонує використовувати різні форми навчання. Автор вводить у навчально-виховний процес підгрупові, індивідуальні, парні та міні-заняття. Звичну та зрозумілу форму роботи таку, як "заняття" автор розглядає як зайнятість дитини протягом реального часу з наданням пріоритету спілкуванню, обговоренню, спостереженню, творчій самостійній діяльності [4].

Логіко-математичний аспект (абстрактно-логічне мислення) проходить червоною ниткою крізь усі сфери життєдіяльності ("Природа", "Культура", "Люди", "Я Сам") та змістові лінії Базового компоненту дошкільної освіти в Україні. Тому, навчально-виховний процес варто будувати за принципом інтеграції, що передбачає кількісне збільшення та якісне збагачення зіставлень, паралелей, аналогій.

На основі аналізу сучасних досліджень проблеми інтегрованого навчання дітей раннього віку (дошкільників) можна дійти висновку: існують кілька продуктивних підходів, у яких інтеграція розглядається 1) як тематичне навчання (Н. Гавриш, К. Крутій), 2) як поєднання різних форм навчання (О. Терещенко), 3) як структурна організація явища (І. Бех). Цілком погоджуюсь з позицією науковців про те, що компоненти того чи іншого предмету не виявляються простою сумою своїх складових частин, а є сукупністю різноманітних зв'язків між ними, які необхідно віднаходити конкретно разом з дитиною за допомогою досвідченого фахівця.

Список використаних джерел

1. Бех І. Д. Інтеграція як освітня перспектива. *Початкова школа*. № 5. 2002. С. 5-6.
 2. Гавриш Н. Інтегровані заняття: Методика проведення. Київ : Шкільний світ, 2007. 128 с.
 3. Коментар до Базового компонента дошкільної освіти в Україні: наук.-метод. посіб. / наук. ред. О.Л. Кононко. Київ : Ред. журнал «Дошкільне виховання», 2003. 243 с.
 4. Терещенко О. Інтеграція мистецької діяльності. *Дошкільне виховання*. 2008. №8. С. 11-13.
-

Панченко М. М., здобувачка вищої освіти
ступеня доктора філософії 1 року навчання
Науковий керівник – **Киселиця С. В.**, к. філос. н., доц.
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

СОЦІАЛЬНІ НАСЛІДКИ ІДЕОЛОГІЇ ПРОТЕКЦІОНІЗМУ В СУЧАСНІЙ ЕКОНОМІЦІ

Виходячи з класичної економічної теорії найвпливовішого мислителя і творця сучасної економіки Адама Сміта, а саме розглядаючи його підхід [1, с.13-14] до змісту поняття «поділ праці», з моменту опублікування в 1776 році його праці «Дослідження про природу та причини Багатства народів» до цих пір тривають дискусії щодо покращення сучасної економіки, успішного функціонування ринку, обговорюються соціальні наслідки окремих корпоративних та державницьких підходів до вирішення сучасних соціально-економічних проблем, включаючи ідеологію протекціонізму.

Адамом Смітом було вперше сформульована концепція вільного ринку як системи, що не потребує жорсткого регулювання. На його думку, кожен на ринку користується власними інтересами, але врешті решт, система досягає рівноваги від якої виграють усі [1, 9]. Адам Сміт першим дослідив питання про розподіл праці та її продуктивність, науково довівши, що в результаті поділу праці збільшується продуктивність та майстерність, уміння, кмітливість з якими її спрямовують і застосовують, тобто збільшується ефективність виробництва і тим самим покращується в кінцевому результаті організація роботи підприємств, економіка в цілому. Але розглядаючи теорію досліджень Адама Сміта щодо поділу ринку праці, очевидним стає застосування протекціонізму і в наш час.

Наразі розглянемо протекціонізм як реакцію на нестабільність розвитку держав, її соціальні наслідки для сучасної економіки. За обґрунтованим висновком В. Г. Панченко, протекціонізм – це перш за все вміння економічно адаптуватись до несприятливих умов на світових ринках, що є однією із складових економічної політики кожної держави з метою стабілізації національної економіки [2]. Порівняння класичних форм (на прикладах Адама Сміта) протекціонізму з новітніми, що набувають латентних форм в умовах лібералізації міжнародних економічних відносин, дають змогу застосовувати їх і розвиненим країнам, що дозволило спростувати поширену думку про те, що просуваючись економічно, країни втрачають стимули до захисту, надаючи перевагу ідеології вільного ринку. Доведено, що прихований протекціонізм виходить далеко за межі нетарифного регулювання.

Важливими науковим завданням є постановка проблеми ідеології протекціонізму та його зв'язок з науковими і практичними завданнями і його соціальні наслідки. Зокрема, з досліджень та аналізу Дж. Бхагаваті та Р.Е. Х'юдек [3] витікає, що «новим протекціонізмом» називають тенденцію знайти обхід правил СОТ, використовуючи обхід умов в договорах та угодах, які не регулюються. Соціальні наслідки такої ідеологічної політики мають наступальний характер з вираженими агресивними експансіоністськими рисами, зокрема, подоланні відносин асиметричної залежності. Наприклад, до них зараховано ті інструменти національної економічної політики, що є реакцією на зменшення зовнішньої залежності країни шляхом уникнення штучно насаджених умов співпраці, прописаних у межах інституційних домовленостей у різних сферах співпраці країн (валютної, фінансової, торговельної, інвестиційної), базованих на принципах глобальної лібералізації [4, с. 5]. Соціальні наслідки є і в встановленні адміністративних, фінансових, кредитних, технічних та інших бар'єрів, які значно ускладнюють вільне пересування товарів через кордони держав [4].

Якщо ж розглядати основні інструменти неопротекціонізму, то сюди можна віднести такі: стандарти і вимоги, пов'язані із захистом життя і здоров'я населення; «добровільне» обмеження експорту; експортне кредитування. Крім того, досвід країн світу свідчить про ефективність змішування економічних чинників політики, які сприяють формуванню здатної до динамічного пристосування змішаної економіки. Передусім йдеться про стабілізаційно-відтворювальну роль протекціонізму. Регулювання інвестиційних потоків захищає внутрішню економіку від несприятливих зовнішніх впливів.

Метою протекціоністських заходів є адаптація до нової економічної ситуації та відтворення економічного потенціалу держави, які б мали позитивні соціальні наслідки. Будучи соціально пов'язаним з податковою, митною та бюджетною політикою держави, протекціонізм є засобом макроекономічної стабілізації, застосування якого спрямоване на стимулювання або стримування діяльності зовнішнього сектора економіки.

Заходи протекціонізму мають дві основні мети: держава сприяє зростанню конкуренції у тих галузях та сферах, де можливості національних виробників порівняно з іншими державами менші з причин абсолютної відсталості та їх подальший розвиток неможливий без залучення досвіду, коштів та технологій зарубіжних виробників, а також, держава перекриває доступ до тих сфер і галузей, які, з одного боку, не готові до конкуренції, але, з іншого боку, діяльність яких безпосередньо пов'язана з потребами національної безпеки взагалі та економічної, зокрема. Такі процеси сприяють національному розвитку. Соціальні наслідки ідеології державного протекціонізму з позицій захисту національного добробуту у таких випадках проявляються у вимушеному просуванні вітчизняних виробників на міжнародні ринки в результаті освоєння нових технологій, що забезпечують результат отримання найбільшої частки доданої вартості.

В економічно розвинених країнах інтереси національної економіки захищаються на внутрішньому і світовому ринках завдяки використанню так званого випереджувачого протекціонізму. В результаті досягається безперервність економічного розвитку з урахуванням досягнень національного та світового науково технічного прогресу. Зокрема, Т. Гордєєва, з посиланням на М. Джонсона, протекціонізм ідентифікує як прямий тоді, коли фіксуються зловживання державними процедурами закупівлі, розробленими для захисту національних виробників від іноземної конкуренції або прихований, що характеризується зловживанням національними стандартами або дискримінаційним застосуванням національного оподаткування для зниження конкурентоспроможності імпортованих товарів у порівнянні з вітчизняними [5].

Відповідно до досліджень Global Trade Alert, за період з листопада 2008 року по квітень 2019 року впроваджено 12,7 тис. протекціоністських заходів країнами світу та 4,6 тис. інструментів лібералізації глобальної торгівлі [6]. Глобальна криза у 2008 році призвела до падіння рівня зростання світової економіки з 4,2% до 1,8%. Для захисту національного виробника країни світу впроваджували політику протекціонізму, стимулюючи виробництво та збільшуючи експорт. Коли деякі науковці спираються на статистичні дані спаду торгівлі розвинених країн світу, то доречно зауважити, що він стосується не лише торговельних війн США та Китаю, але й інших регіонів. Тобто теорія утопічності протекціонізму тут не діє.

Наразі ще не зовсім зрозуміло, яких саме змін повинна зазнати світова торгівля, щоб позбутися кризових явищ та якими мають бути заходи, спрямовані на їх розв'язання? Відповідей на ці запитання суспільство ще не має. В країнах, що розвиваються і навіть в розвинених країнах, мільйони громадян відчувають тривогу через нинішні торговельні війни. Сьогодні для розвитку економіки України, ймовірно, саме протекціонізм є інструментом забезпечення торговельного балансу та припливу грошових коштів і подальших інвестицій в країну. Основа зовнішньої торгівлі – сільське господарство та

промисловість, то вони ж як основні галузі розвитку національної економіки й стали епіцентрами деструктивного впливу прихованого протекціонізму.

Список використаних джерел

1. Сміт Адам. Багатство народів. Дослідження про природу та причини добробуту націй. Київ, 2013. 735 с.
 2. Панченко В. Г. Прихований протекціонізм як виклик регулюванню міжнародних економічних відносин. *Економіка та держава*. 2018. № 2. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/2_2018/17.pdf (дата звернення 18.02.2021).
 3. Резнікова Н. Еволюція форм економічної експансії: неопротекціонізм як інструмент глобального домінування / Н. Резнікова, О. Іващенко. *Економіка і держава*. 2016. №4. С.48.
 4. Келічавий А. В. Політика протекціонізму як фактор підвищення конкурентоспроможності економіки. *Ефективна економіка*. 2014. №6. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=3133> (дата звернення 16.02.2021).
 5. Гордєєва Т. Міжнародні торговельні суперечки у сучасній регулятивній парадигмі / Т. Гордєєва // *Міжнародна економічна політика*. 2013. № 2 (19). С. 101-125.
 6. Global Dynamics / Global Trade Alert. URL: https://www.globaltradealert.org/global_dynamics/area_all/year-from_2018/year-to_2018 (дата звернення 19.02.2021).
-

Пікуль Є. Ю., здобувачка вищої освіти 2 курсу гр. МР-191
Науковий керівник – **Киселиця С. В.**, к. філос. н., доцент
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

НАЙОБГРУНТОВАНІШІ КОНЦЕПЦІЇ ПОХОДЖЕННЯ ЛЮДИНИ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ ФІЛОСОФСЬКОЇ ТА МЕДИЧНОЇ АНТРОПОЛОГІЇ

Проблема людини – її сутності, походження, можливостей і перспектив, сенсу буття – здавна хвилювала мислителів. Щодо сутності й походження людини існувало багато концепцій – міфологічних, релігійних, наукових. Найдоказовіші концепції генези людини та змісту людського буття сформульовані у ХХ сторіччі. Якщо бути більш точними, то обгрунтовано можна стверджувати, що основні наукові досягнення людинознавства зосереджені у попередньому сторіччі і, звісно, суттєво поглиблюються в останні десятиліття.

На початку ХХ сторіччя в історії філософсько-антропологічного знання відбулася переоцінка попереднього філософського досвіду постановки питання про природу і сутність людини. Цей так званий «антропологічний поворот», який пов'язують з публікацією робіт М. Шелера, Г. Плеснера, А. Гелена, Е. Кассіра і ряду інших мислителів, стався в силу необхідності осмислення тих соціальних і культурних трансформацій, які відбувалися в Європі після Першої світової війни [1].

Звертаючись безпосередньо до людської реальності, філософська антропологія висуває завдання створення загального уявлення про людину, котре могло б мати інтегруюче значення в життєдіяльності суспільства [2].

М. Шелер в відомій доповіді «Становище людини в Космосі» (1928) зазначає, що філософська і природно-наукова антропологія, а також теологічне розуміння людини як

ніколи далекі один від одного, авторитет дарвінізму в питанні про людину підірваний і спеціальні науки про людину приховують сутність людини.

Г. Плеснеру найперспективнішими здавалися феноменологія Е. Гуссерля і герменевтика В. Дільтея. У центрі філософської антропології повинна опинитися людина як суб'єкт і об'єкт свого життя, як предмет і центр для самого себе, підкреслює Плеснер в своїй роботі «Сходинок органічного і людина» (1928) [1].

А. Гелен, розвиваючи погляди М. Шелера, бачить джерело людської діяльності в біологічній недостатності людини, розглядаючи «недосконалість» його органів порівняно з високоспеціалізованими органами деяких тварин. На відміну від тварин, людина відкрита сприйняттю, які не мають вродженої сигнальної функції. Ця велика свобода і переповненість, пов'язаного з нею, людського сприйняття «неспецифічними подразненнями», вимагає так званого «розвантаження», яке досягається символічною переробкою, що завершується другою сигнальною системою людини [3].

М. Гайдеггер обґрунтував відміну фундаментальної онтології і філософської антропології. Філософія про людину визначає її як розумну істоту, як живу істоту, але історія цих визначень виявляє незадовільність і недостатність такого бачення стосовно саме до сутності людини, яка нерозривно пов'язана з буттям. Філософська антропологія, коли проблематизує питання про людину, лише окреслює і виявляє більш важливу для філософії і людини проблему – проблему буття. Людина, яка розуміється як суб'єкт пізнання, історії і моральності, поміщена такою філософською установкою поза буттям і поза своєю суттю. В онтології Хайдеггера людина не суб'єкт буття, а пастух буття, вона не творить буття, але знаходиться при ньому [1].

Другою важливою передумовою «антропологічного повороту» стала криза філософії раціоналізму. Відірваність європейської філософії XVIII-XIX ст. від актуальних проблем повсякденності, зосередження на раціоналістичних здібностях людини всупереч почуттям призвело до кризи філософії, її нездатності пояснити сутність людини, її життя та діяльності.

Вихідним пунктом вирішення антропологічної проблеми є питання про те, що ж вважати суто людським в людині, чим саме зумовлений особливий, лише людині притаманний спосіб життєдіяльності. Розуміння сутності (природи) людини пов'язане з визначенням характеру взаємозв'язку і взаємодії природного, соціального і духовного в людському існуванні [2].

Не залишаються непомітними в історії філософської антропології поєднання антропологічних підходів до принципів марксизму. Відкинувши ідеалістичні і натуралістичні концепції розуміння сутності людини, марксизм підійшов до пояснення природного і соціального в людині на основі принципу діалектичного матеріалізму. Вихідним пунктом марксистського «погляду» на сутність людини з'явилася трактування його як продукту і суб'єкта суспільно-трудої діяльності [3].

Таким чином, людина виступає в марксистській теорії як соціальна істота, її сутність визначається як сукупність всіх суспільних відносин. Всі суто людські якості, в тому числі і свідомість, є результатом суспільно-практичного життя. Марксизм обґрунтував принципову незавершеність людини, відкритість світові, «незапрограмованість» раз і назавжди її сутності. Людина самостворює і саморозвиває себе в процесі історичного культурного життя [2].

Бачимо, що в історії розвитку філософської думки абсолютизація однієї зі сторін розуміння сутності людини призвела до виникнення двох концепцій, які характеризують природу людини: соціологізаторську та біологізаторську. Перша поширилася особливо широко серед прихильників марксистської філософії на основі тези про людину як про

сукупність суспільних відносин. Прихильники цієї концепції вважали, що ніяких особливих біолого-генетичних задатків індивідуум не має; соціальна не тільки особистість, але і вся біолого-фізіологічна структура людини. Друга – тлумачила сутність людини переважно з позицій біології, розглядаючи індивідуума як істоту фізичну, тілесну, збурену потягами і несвідомими імпульсами [3]. Істина, напевне, десь посередині.

Отже, проблема походження людини була і є однією з основних проблем філософії. Одним із найважливіших напрямків її вирішення залишається теорія еволюції, в якій формуються доказові концепції через наукове осягнення співвідношень природного і соціального в історичному та індивідуальному розвитку людини. Тож, охоче долучаємось до твердження: «Спілкування на гуманітарній основі стає незаперечною загальнолюдською, груповою та індивідуальною цінністю водночас, а також предметом віри у здатність Усіма разом і Кожним зокрема Тут і Зараз вирішити нагальні життєві проблеми. Спільність позицій, інтересів, майнового, духовного стану тощо формує впевненість не стільки у самоцінність «себе, улюбленого», як силу сумісництва, колективної дії, значущість іншої людини» [4, с. 16]. Таким чином, найважливіше завдання філософської та медичної антропології – зберегти в людині людське, наскільки б проблемним це не здавалось у сучасному багатовимірному і динамічному світі.

Список використаних джерел

1. Хамитов Н. Философия: бытие, человек, мир. Издание 2-е, исправленное и дополненное. Киев : КНТ, 2015. 277 с.
2. Філософська антропологія: передумови виникнення, сутність, проблематика. Соціокультурні та філософські передумови «антропологічного повороту» у європейській філософії ХХ ст. *Методична розробка лекції № 1*. URL: https://nmapo.edu.ua/images/FakPidVik/KafFilos/05_01_17-1.pdf (дата звернення 09.03.2021).
3. Осмысление сущности человека как объекта философского и биосоциального знания в контексте интегративной антропологии. *Современные проблемы науки и образования. Электронный научный журнал*. URL: <https://www.science-education.ru/ru/article/view?id=15415> (дата звернення 07.03.2021).
3. Киселиця С. В. Гуманізм як вистраждана мудрість поколінь. *Virtus: Scientific Journal* / Editor-in-Chief M.A. Zhurba. October #3, 2015, published in 2014 (145 p.) С. 14-17. URL: <http://ir.stu.cn.ua/handle/123456789/10997> (дата звернення 12.03.2021).

Скрицький Д. П., здобувач вищої освіти
ступеня доктор філософії 2 року навчання
Науковий керівник – **Киселиця С. В.**, к. філос. н., доц.
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ВИМІРИ УСПІШНОСТІ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Еволюція зовнішньоекономічної діяльності України та її державно-управлінської складової є багатовимірним та багатофакторним сучасним явищем, що відображає феномен глобалізаційних та євроінтеграційних процесів. Україна, як і всі держави, намагається встановити взаємовигідне економічне співробітництво на регіональному та світовому рівнях, докладаючи серйозних зусиль щодо узгодження всього комплексу дво- та багатосторонніх відносин. Важливим компонентом цих відносин є зближення національних

економічних, політичних, правових, соціальних, управлінських та інших систем з аналогічними системами зарубіжних країн та міжнародних організацій, враховуючи накопичений досвід та генезис теорії регулювання ЗЕД у теорії економічної думки (рис.1).

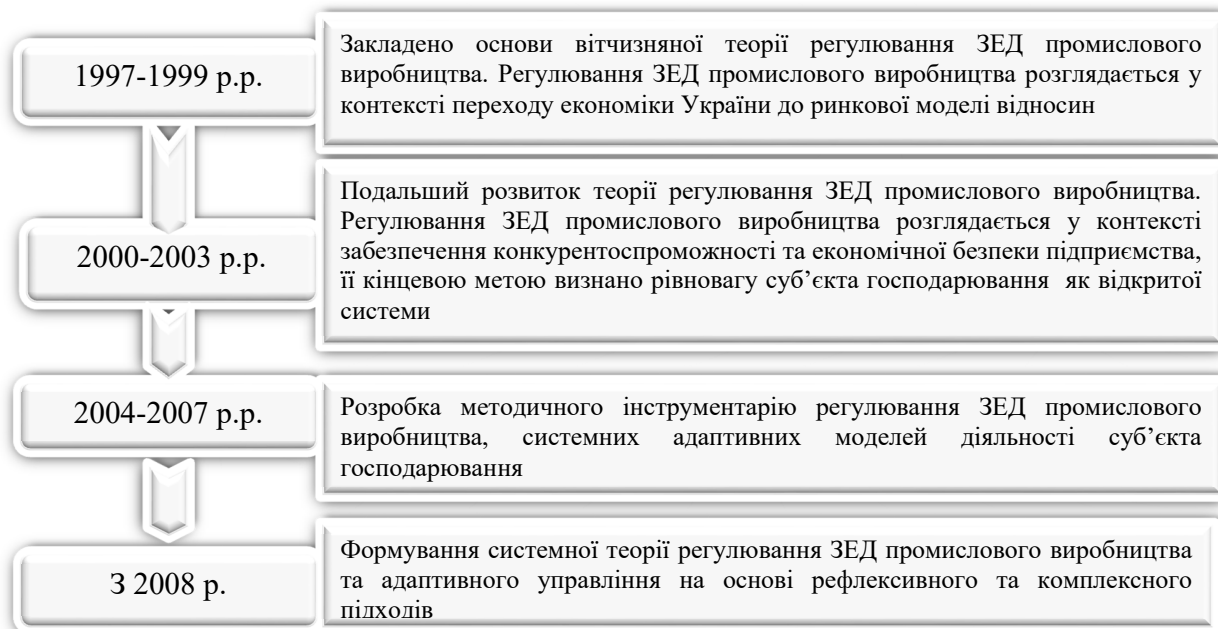

Рис. 1 – Генезис теорії регулювання ЗЕД в історії економічної думки [1]

Нині проголошений урядом України євроінтеграційний курс потребує реформування, модернізації й підвищення ефективності розвитку і конкурентоспроможності податкової системи. Із вибором євроінтеграційного вектора економічного розвитку актуалізувалася необхідність дослідження проблеми удосконалення податкової системи України в контексті умов підписаної Угоди про асоціацію з Європейським Союзом (ЄС) [2].

Відтак, виникає нагальна потреба в ретельному аналізі основ державної зовнішньоекономічної політики (ЗЕД). Система регулювання ЗЕД являє собою сукупність взаємопов'язаних принципів, норм, правил і процедур впливу на формування відповідної ефективної сфери діяльності за допомогою політичних, економічних, фінансових, правових та адміністративних інструментів.

Основні принципи державного регулювання ЗЕД:

1) доступності, стабільності й визначеності (для збалансування інтересів як держави, так і суб'єктів господарювання);

2) стимулювання зовнішньої підприємницької діяльності та інвестиційної активності (для розвитку пріоритетних галузей реального сектора економіки та забезпечення конкурентоспроможності держави на світовому рівні);

3) резиденства та територіальності (для капіталоекспортуючих або капіталоімпортуючих країн при уникненні подвійного оподаткування у разі укладання міжнародних угод);

4) країни походження товару та країни призначення (для заохочення національного виробника до експорту власних товарів або стимулювання імпорту у країну продукції іноземного виробника).

Основні інструменти державного регулювання ЗЕД: за видами – ПДВ, акциз, мито; елементами податків – податкова ставка, податкова пільга.

Основні методи державного регулювання ЗЕД: економічні тарифні; економічні нетарифні; адміністративні нетарифні [3].

Українські науковці мають певні здобутки в дослідженні теоретичних і практичних аспектів оподаткування. У роботах О. Д. Василика, В. П. Вишневського, А. І. Даниленка, І.О. Луїної, В. І. Міщенко, С. В. Науменкової, Ц. Г. Огня, А. М. Соколовської, В.М.Суторміної, В. М. Федосова, Л. М. Шаблистої, С. І. Юрія та інших значна увага приділяється обґрунтуванню ролі і місця податків в економічній системі, дослідженню інституціональних чинників, які впливають на еволюцію податкових механізмів, напрямів реформування податкової системи.

Враховуючи, що податки є найважливішим джерелом радикальних змін, безпосередньою і надзвичайно впливовою складовою щодо всіх господарсько-економічних процесів, що виконує основну роль у формуванні державного бюджету, вважаємо за необхідне обстоювати наступні принципи формування податкової політики у царині ЗЕД:

- ❖ доступності, стабільності й визначеності (для збалансування інтересів як держави, так і суб'єктів господарювання);

- ❖ стимулювання зовнішньої підприємницької діяльності та інвестиційної активності (для розвитку пріоритетних галузей реального сектора економіки та забезпечення конкурентоспроможності держави на світовому рівні);

- ❖ резиденства та територіальності (для капіталоекспортуючих або капіталоімпортуючих країн при уникненні подвійного оподаткування у разі укладання міжнародних угод);

- ❖ країни походження товару та країни призначення (для заохочення національного виробника до експорту власних товарів або стимулювання імпорту у країну продукції іноземного виробника).

Список використаних джерел

1. Управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємства : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Ю. В. Орловська, Г. В. Дугінець, П. А. Фісуненко, О. А. Варламова / ред. д-ра екон. наук, проф. Ю. В. Орловської ; ДВНЗ «Придніпр. держ. акад. буд-ва та архіт.». Дніпропетровськ : АРТ-ПРЕС, 2010. 302 с.

2. Переформатування європейської інтеграції: можливості і ризики для асоціації Україна – ЄС / В. Сіденко (керівник проекту) та ін. Київ : Заповіт, 2018. 214 с.

3. Акіменко О.Ю. Теоретико-методологічні аспекти регулювання зовнішньоекономічної діяльності промислових підприємств в умовах європейської інтеграції / О.Ю. Акіменко // Детермінанти соціально-економічного розвитку України в умовах трансформаційних зрушень : колективна монографія. Чернігів : ЧНТУ, 2018. 67-76 с. URL: <http://ir.stu.cn.ua/bitstream/handle/123456789/19795> (дата звернення 21.10.2020).

Смирнов І. М., здобувач вищої освіти
ступеня доктора філософії 1 року навчання
Науковий керівник – **Киселиця С. В.**, к. філос. н., доцент
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

ФІЛОСОФСЬКА СКЛАДОВА ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ДІТЕЙ

Сімейне середовище у будь-якому суспільстві є своєрідним віддзеркаленням економічних і політичних процесів, які відбуваються в державі, а також її духовного та культурного рівня. Будь-які соціальні потрясіння – війни, революції, голод, катаклізми – неминуче тягнуть за собою дитяче сирітство та бездоглядність, що в усі часи спонукає суспільство до активного пошуку шляхів захисту, виховання та облаштування життя знедолених дітей.

Історія свідчить про те, що механізми реалізації цих завдань безпосередньо залежать від загальноцивілізаційного розвитку суспільства та визначаються сукупністю правових норм та світоглядних ідей певної доби, що в кожному конкретному соціумі вимірюються поняттям «права дитини». Саме в цій галузі історія найчастіше демонструє своє немилосердя: у стародавніх суспільствах тих, хто був «баластом», нездатним прогодувати себе, просто знищували. В античному світі, де людину проголошували виключним створінням, Аристотель все ж досить серйозно з філософсько-теоретичної точки зору вважав справедливим і розумним закон, який забороняв годувати дитину-каліку, а Сенека – правильним і необхідним топити слабких дітей та калік [1, с. 105]. Традиційно збов'язання турбуватись про дітей, що залишались без батьківської опіки, брала на себе громада, тобто проблеми осиротілих дітей вирішувались у тій місцевості, де вона народилась.

У вітчизняному культурно-антропологічному просторі перші форми запобігання дитячій безпритульності та бездоглядності спостерігаються ще до утворення Київської Русі. Серед основних джерел формування бездоглядності дітей було сирітство, викликане низькою тривалістю життя населення, пов'язаною з війнами та епідеміями; також неабияк сприяв сирітству дітей звичай вбивати жінок і ховати їх разом з померлим чоловіком.

Практика надання захисту та соціальних послуг в патріархально-родовій та суспільно-громадській системах знайшла своє відображення у конкретних формах підтримки та взаємодопомоги: дітей-сиріт всиновлювали члени родини або про них піклувалися усією общиною. Ще однією формою підтримки сиріт була громадська допомога, коли дитина у певному поселенні переходила з хати до хати на годування, їй, також, могли призначити «громадських» батьків, які брали її на утримання власним коштом [2].

Про важливість питань соціального захисту дітей у часи князювання Ярослава Мудрого свідчить те, що із 37 статей «Руської правди» 8 цілковито присвячені проблемам захисту дітей. Деякі статті закону спрямовані на захист дітей-сиріт: поділ спадщини, регулювання стосунків дитини з вітчимою, визначення умови призначення опікунів тощо [3].

Англійський мислитель XVII ст. Томас Гоббс, послідовний поціновувач концепції суспільного договору, головним предметом філософії називав людину, яка на його думку є жителем двох світів – природного і соціального. Але на відміну від інших філософів, він звертає увагу переважно на соціально-політичний і моральний аспекти людського буття. Якщо світогляд середньовічної людини спирався на принцип теоцентризму, то в наступні історичні періоди – Відродження (XV-XVI ст.) і пізніше Просвітництво (XVIII ст.) – на передній план виходить принцип антропоцентризму. Щоправда, Томас Гоббс, будучи

дійством, визнає існування Бога-творця, але, як зауважував матеріаліст Карл Маркс, деїзм – зручний і легкий спосіб позбутися релігії.

Сутність людської природи історично констатує той факт, що люди в суспільстві приблизно рівні за своїми фізичними і розумовими здібностями: якщо одна людина в чомусь перевершує іншу, то в іншому аспекті, вочевидь, поступається. Через рівність здібностей і надій на досягнення мети, вони намагаються підпорядкувати чи підкорити одне одного і вступають у стосунки, які називаються загальною війною або «війною всіх проти всіх», що, за переконанням Т. Гоббса, і є «природним станом людей». Як же інакше пояснити такі прояви людської природи: збираючись в дорогу, кожний озброюється і намагається йти великою компанією; відправляючись спати, запирає двері; навіть наодинці у своєму домі замикає ящики і таке інше. Висновок один: людина від природи – зла істота, але її порятунок – у розумі. Саме він підказує вихід: необхідно шукати миру і дотримуватися його.

Тогочасні спроби розглядати суспільство як систему, особливості його еволюції базувалися на недостатньому рівні знань щодо специфіки соціальної форми руху матерії. Розкриття складної діалектики суспільного життя стало можливим на основі матеріалістичного розуміння історії, сформульованого німецькими філософами ХІХ сторіччя Карлом Марксом і Фрідріхом Енгельсом, які розглядали суспільство як складну систему стосунків між людьми, пов'язаних спільною діяльністю для життєзабезпечення людської популяції. Тож, відповідно, людина виступає носієм усіх мислимих і реальних соціальних відносин.

К. Маркс за допомогою потужного емпіричного матеріалу та логічного аналізу довів, що життя суспільства, за своїм сутнісним призначенням, витікає із суто практичних людських потреб. Але саме визнання дійсності, практики основною формою життєдіяльності, це ще не є послідовним матеріалізмом. Воно лише відмовляється від ідеалістичного тлумачення історії. Тому потрібно зрозуміти її сутність новими теоретичними засобами, яку непересічний представник Новітньої філософії афористично виразив в основоположному для тогочасної соціально-філософської парадигми постулаті безпосередньої залежності свідомості від буття. «Свідомість ніколи не може бути чимось іншим, як усвідомленим буттям, а буття людей є реальний процес їх життя» [4, с. 25].

На сучасному етапі суспільного розвитку людство вже не може діяти, не враховуючи необхідності узгодження виробничих процесів, що виходять на новий рівень складності та масштабності, з вимогами цілісної соціальної системи, процесами регулювання природокористування тощо. Це вимагає, в свою чергу, здійснення переходу до нового історичного механізму реалізації об'єктивних, необхідних, закономірних зв'язків у суспільному житті.

З позиції сучасної соціальної філософії суспільство водночас виступає і об'єктом, і суб'єктом. Як об'єкт, воно є частиною універсуму і набуває вигляду природничо-історичного процесу життєдіяльності людства, якій відбиває єдність суспільства з природою. Проте як суб'єкт суспільство є результатом діяльності людей, їхньої матеріальної та духовної матерії і тому його можна зрозуміти як процес становлення людської сутності, який виражає відмінність суспільства від природи. Вважаємо за необхідне попередню соціоцентричну модель доповнити наступним твердженням, яке сприймаємо як реальний спосіб вирішення проблеми дитячої бездоленості у сучасному світі через чітко визначений гуманістичний підхід: «може втілюватись в історію людства гуманізм з його пріоритетністю глобальних інтересів над локальними, усвідомленням необхідності законодавчої підтримки ідеї домінування загальнолюдських цінностей над будь-якими іншими, що є умовою стабільності та гармонізації суспільних стосунків» [5, с. 50]. Адже об'єктивне і суб'єктивне

в людській діяльності нерозривно пов'язані і дуже часто, останнє у вигляді справедливих соціальних законів перемагає перше у вигляді болючої реальності.

Досліджуючи суспільство як специфічний устрій спільного людського життя, що докорінно відрізняється від природно-тваринного світу, соціальна філософія доводить, що за своєю сутністю суспільство є системою політико-правових і соціально-психологічних відносин, які породжені необхідністю практичного співіснування людей. Тож, світоглядно-теоретичні явлення про соціум, де гармонійна взаємодія відповідальних суб'єктів веде до цілісності суспільства, а дисгармонія – до чергових конфліктів змушує нас активніше втручатися у суспільне життя, зокрема в соціально-політичну, духовну, культурно-побутову царини, які тісно пов'язані між собою і в центрі кожної із них має стояти людина.

Список використаних джерел

1. Бондаренко В. В. Соціальне виховання дітей, позбавлених батьківського піклування, у період розвитку князівської та церковно-монастирської підтримки (з X до XIII ст.). *Соціальна педагогіка: теорія і практика*. 2011. № 3. С. 103-106.
2. Горілий А. Г. Історія соціальної роботи в Україні : консп. лек. Тернопіль : Логос, 2011. 68 с.
3. Губерський Л. Культура. Ідеологія. Особистість. Методолого-світоглядний аналіз. Київ : Знання України, 2009. 578 с.
4. Маркс К., Энгельс Ф. *Немецкая идеология // Собрание сочинений*. 2-е изд. Москва : Политиздат, 1955. Т. 3. 689 с.
5. Киселиця С. В. Громадська думка як морально-політичний регулятив людського буття. *Проблеми соціальної роботи: філософія, психологія, соціологія*. 2019. № 2 (14). С. 42-51. URL: <https://psw.stu.cn.ua/uk/component/k2/item/564> (дата звернення 15.03.2021).

Солодчук М. О., здобувач вищої освіти
ступеня доктора філософії 1 року навчання
Науковий керівник – **Киселиця С. В.**, к. філос. н., доцент
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

ФІЛОСОФСЬКІ ОСНОВИ «МИСТЕЦТВА ВІЙНИ» СУНЬ-ЦЗИ

Перевірка правильності будь якої системи знань полягає в оцінці успішності (спроможності) її функціонування в реальних умовах з врахуванням тенденцій, методів, способів реалізації завдань при швидкоплинній зміні умов ареалу застосування.

Система давньокитайського мислителя Сунь-Цзи включає в себе тактику військових дій та, найголовніше, стратегічні принципи ведення війни і залишається однією із класичних систем знань у військовій галузі, до цитування положень якої вдаються теоретики бою різних епох і не тільки Китаю. Зазначені постулати також широко використовуються і в сучасній військовій науці.

Підхід даосів до політики та війни, заснований на принципах співвідношення «хаосу-порядку», «наповненості порожнечі», розглядається як універсальний і застосовується не тільки до різного виду духовних практик, але й до побутових речей. Ієрогліф «війна» являє собою співвідношення таких слів як «спис» і «зупинити». За твердим переконанням Сунь-Цзи, важливо бачити порожнечу у військах супротивника, щоб її наповнити, зробити порожніми свої війська, а при необхідності наповнити їх, тобто вчасно нападати і

відступати, при цьому не відокремлюючи себе від свого ворога, нібито стаючи його продовженням [1]. Такий підхід був притаманний навіть у військових мистецтвах і полягав у продовженні ворога самого, його рухів та його атаки без протиставлення себе йому.

За ідеологією Сунь-Цзи, сукупність чотирьох основних елементів стратегії – підготовка і пізнання власних сил, правильна оцінка противника, розрахунок часу та вивчення місцевості, умов бою та їх грамотний і вчасний аналіз – саме й забезпечують перемогу. Автор цієї військової концепції вважає, що найкращий вид перемоги – це перемога, здобута з мінімальною затратною сил, найефективнішим способом і в найкоротший час, тобто перемога шляхом «недіяння». «Зброя – це знаряддя лиха, боротьба проти чесноти ... тому в бій вступають тільки тоді, коли цього не можна обминути», – каже й інший військовий стратег давнини Вей Ляо-цзи (VI ст. до н. е.) [2]. Вступивши до бою, бажано насамперед «розбити задуми противника» і тим самим відразу ж визначити результат.

В той час, коли Лао-Цзи, Ле-Цзи та інші теоретики філософського даосизму всіляко підкреслювали імпульсивність і спонтанність дій, то Сунь-Цзи, на відміну від них, особливу увагу приділяє тверезій оцінці співвідношення сил противників, розрахункам наслідків їх взаємодії. «Хто – ще до бою – перемагає попереднім розрахунком, у того шансів багато; хто – ще до бою – не перемагає розрахунком, у того шансів замало на продовження» [1]. Розрахунок повинен бути побудований на знанні, на вивченні можливостей противника в порівнянні з власними можливостями: «Якщо знаєш його і знаєш себе, борися хоч сто разів, небезпеки не буде; якщо знаєш себе, а його не знаєш, один раз переможеш, іншим разом зазнаєш поразки; якщо не знаєш ні себе, ні його, кожен раз, коли будеш битися, будеш зазнавати поразки» [1].

Стратег війни Сунь-Цзи не схильний абсолютизувати доктрину «недіяння», яка стала стрижнем філософського даосизму. У його вченні першорядне значення надається ініціативній, стрімкій і добре підготовленій атаці. В битві тільки дві дії – правильний бій і маневреність, але неможливо обчислити всі можливі зміни в правильному бою і маневрах, які є взаємним продовженням один одного і цьому кругообертанню немає кінця. Тактична перевага забезпечується вмінням нав'язати противнику свій план ведення бою, перехопленням ініціативи та потужним натиском.

Сунь-Цзи використовує положення про взаємодію Інь і Янь, про порожнечу і наповненість, про прямування ритму змін і світовому Дао. «Сила воїна подібна до води. У неї немає постійної і певної форми. Здатність перемагати за допомогою мінливості і гнучкості є найбільшою мудрістю» [1].

Тож, цілком закономірно можемо дійти висновку, що міркування відомого давньокитайського мислителя Сунь-Цзи й наразі не втратили актуальності. Широко затребуваним сучасними військовими фахівцями залишається його постулат: стратегія війни має бути зосереджена на гуманітарному аспекті, в основі якого – прорив оборони суперника в слабкому місці та стрімкий завершальний удар.

Список використаних джерел

1. Сунь-Цзи. Мистецтво війни / пер. з давньокит. Г. Латника. Київ : Арій, 2014. 128 с.
2. Ляо-Цзы Вэй. Трактат о военном искусстве. Советы по выживанию государства в эпоху Сражающихся царств / пер. с древнекит. И. Мезиной. Москва : Центрполиграф, 2019. 191 с.

Сябро А. В., здобувачка вищої освіти 2 курсу гр. МР-191
Науковий керівник – **Киселиця С. В.**, к. філос. н., доцент
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

ПРОБЛЕМА ДОВЕДЕНOSTІ СУЧАСНОГО ТЛУМАЧЕННЯ СТРУКТУРИ МАТЕРІЇ

Як відомо, онтологія як галузь знань виникає разом із філософією 2,5 тисячі років тому. Але тільки у XVII сторіччі завдяки німецькому філософу Р. Гоклініусу він набуває широкого вжитку як науково обґрунтований термін. Тож, з цього часу поняття «онтологія» визначається як окрема галузь філософського знання, що досліджує походження світу та сутність буття, основи всього суцього: матерію, рух, розвиток, простір, час, необхідність, причинність і таке інше [1, с.1].

Про матерію можна сказати, що це об'єктивна реальність і вона існує незалежно від свідомості, поза межами людської тілесності та відображається органами чуття. Тож, матеріальне розглядається як протилежність ідеальному. З ґносеологічної точки зору так її тлумачити є цілком коректним, позаяк в самій свідомості не існує, наприклад, степів чи озер, на які спрямовані органи чуття людини. У ній немає нічого речовинно-субстратного, що міститься в цих об'єктах людського споглядання. Там містяться лише ідеальні образи, копії (на кшталт степів та озер), завдяки чому дослідник може осмислено діяти, творити.

Із сучасного уявлення про сутність, зміст і форми матерії витікають її основні властивості: об'єктивність, вічність, нествореність, багатоякісність, системність, структурність, самоорганізація, взаємодія, відображення і таке інше. Якісна нескінченність матеріального світу полягає в невичерпності форм і видів предметної реалізації матерії. Наука відкрила і ще відкриє багато нового, дивовижного в структурі матерії, але вже сьогодні достовірно відомо, що матерія дискретна [2, с. 1].

Сучасне наукове уявлення про матерію являє собою ідею її складної системної організації. Отже, в її структурі можна виокремити наступне: 1) види (речовина, поле з їх особливими станами у виді фізичного вакууму і плазми); 2) рівні (мікросвіт, макросвіт, мегасвіт); 3) стани (нежива, жива, соціально-організована).

Усі ці компоненти матерії взаємодіють між собою. Тому кожен раз досліджуючи нові структурні рівні матерії будуть відкриватися невідомі раніше, нові стани і властивості, її модифікації, форми структурної організації. Невід'ємним атрибутом матерії є рух, яким позначають спосіб існування матерії, що охоплює всілякі зміни, які відбуваються у Всесвіті, починаючи від простого механічного переміщення тіл і закінчуючи мисленням [3, с. 48].

Абсолютність і відносність це – найважливіші характеристики руху. Абсолютність руху полягає у тому, що він є всезагальним способом існування матерії. Рух, разом з тим, є відносним тому, що в природі він існує не як рух «загалом», а як зміна конкретних матеріальних явищ чи систем. Моментом руху виступає спокій, їх зваємозв'язок відбиває стійкість і мінливість матеріальних процесів. Тож спокій виражає динамічну рівновагу, яка характеризує матеріальний об'єкт із погляду його стійкості. Спокій минуший, тимчасовий, відносний, а рух постійний, вічний, абсолютний.

Матеріалістична філософія розглядає простір і час як форми, що виражають певні способи координації матеріальних об'єктів та їх станів. Змістом цих форм виступає матерія, що рухається. Простір – це форма буття матерії, яка відображає її протяжність, структурність, співіснування і взаємодію елементів у всіх матеріальних системах [3, с. 49]. До його властивостей найчастіше відносять об'єктивність та загальність, а також: протяжність, тривимірність, зв'язаність, безперервність та перервність. Час – це форма буття

матерії, яка виражає тривалість існування будь-яких об'єктів, послідовність зміни їх станів [3, с. 50]. Час характеризується такими властивостями, як тривалість, одномірність, необоротність, спрямованість від минулого до майбутнього, асиметричність. Таким чином, час і простір є універсальною характеристикою матерії. Саме названими формами й вичерпується ктегорія «матерія».

Відповідно до загальнонаукової теорії відносності, основи якої сформулював Альберт Ейнштейн на початку XX сторіччя [4], простір у різних частинах Всесвіту має різну кривизну й описується неевклідовою геометрією. Кривизна простору обумовлена дією гравітаційних полів, створюваних масами тіл. Ці поля викликають сповільнення у русі речовинно-корпускулярних субстанцій. Тим самим не тільки окреслюється єдність простору, часу і матерії, а також їх взаємовизначуваність. Отже, можна стверджувати, що в широкому розумінні буття узагальнює все, що є і позначає все те, що існує в нескінченному багатстві його конкретних проявів і виступає універсальним онтологічним поняттям. Буття в цьому розумінні має свою реальну структуру. У найширшому розумінні воно поділяється на об'єктивну реальність, що відображається категорією «матерія» і на суб'єктивну реальність, що відображається категорією «свідомість» [5].

В історії науки існують два основні підходи до тлумачення матерії: філософський і природничонауковий. Останній включає знання про фізичну структуру матерії. Перший – це погляд на матерію як сутність або субстанцію, яка лежить в основі внутрішньої єдності усієї різноманітності явищ і предметів.

Таким чином, сучасне наукове розуміння структури матерії, за своєю сутністю є філософським і ступінь його істинності характеризується лише ступенем логічності.

В основу сучасної наукової картини світу, зокрема діалектико-матеріалістичного її тлумачення, покладено тріаду ідей. Перша з них – це рух, який є невід'ємною, необхідною і суттєвою властивістю або способом існування матерії. Друга визначає рух як будь-яку зміну, «зміну взагалі». Третя підкреслює, що рух являє собою суперечність, джерелом, внутрішнім імпульсом якої є взаємодія протилежностей. Простір і час з моменту виникнення філософії так і залишаються універсальними поняттями, що відображають структуру матерії. Якщо простір є найзагальнішою формою сталості, збереження змісту об'єктивної реальності, то час – це форма його розвитку, внутрішня міра його існування та самознищення. Без просторово-часових характеристик світу просто не існує, як, власне, і без людини. Адже без принципу антропності будь-яке розуміння матерії, за визначенням, неможливе.

Список використаних джерел

1. Буття, рух, матерія та простір з точки зору філософії. URL: <https://ru.osvita.ua/vnz/reports/philosophy/12788/> (дата звернення 10.03.2021).
2. Матерія: рух, простір та час – її властивості. URL: https://pidru4niki.com/10810806/filosofiya/materiya_ruh_prostir_chas_vlastivosti (дата звернення 11.03.2021).
3. Питання з філософії для перевірки знань бакалаврів (спрямованості «економічні науки»). URL: https://donntu.edu.ua/2015/com/ek_nauki/filosof.pdf (дата звернення 10.03.2021).
4. Все в світі відносно: що дав людству Альберт Ейнштейн. URL: <https://suspilne.media/114863-vse-v-sviti-vidnosno-so-dav-ludstvu-albert-ejnstejn/> (дата звернення 11.03.2021).

Тігаренко К. В., здобувачка вищої освіти 2 курсу гр. УП-191
Науковий керівник – **Киселиця С.В.**, к. філос. н., доцент
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

ПРОБЛЕМА СВОБОДИ ВОЛІ В ДІЯЛЬНОСТІ МЕНЕДЖЕРА ТА ПІДПРИЄМЦЯ

Проблема свободи волі в діяльності сучасного менеджера і бізнесмена надзвичайно актуальна в глобальному світі. Проте існує низка інших причин для концентрації уваги на цій проблематиці. Значній частці суспільства стає дедалі складніше виражати назагал свої думки, почуття, ставлення до тієї чи іншої соціально-антропологічної ситуації. Це зумовлено визнанням пріоритетності свободи волі людини, проблеми необхідності чи детермінізму в людській історії, моральних зобов'язань та норм поведінки, відповідальності, покладеної на людину за право вибору власного життєвого шляху та ролі в суспільстві, насамкінець, самоідентифікації та самореалізації. Окрім цього, сутність свободи – одне з найвідкритіших питань всієї 2,5-тисячолітньої історії філософії [1]. Тож, спробуємо на нього відповісти цим дослідженням. Напевне, поняття «свобода» позначає стан суб'єкта, в якому він є визначальною причиною своїх дій, тобто останні не обумовлені безпосередньо ніякими іншими факторами, крім власних почуттів, розуму та волі, в тому числі природними, соціальними. Відтак, можна цей стан тлумачити як здатність діяти внаслідок власних міркувань, бажань та інтересів без жодного примусу й тиску [2].

Сформульована вище проблема є практично невичерпною, адже як філософська, юридична та моральна категорія вона володіє безмежною глибиною і багатозначністю. Особливого значення вона набуває в умовах глобалізації. У зв'язку з цим цілком обґрунтованим, на мою думку, виглядає зауваження Н. Понаріна: «Свобода – одна з філософських категорій, що характеризують людину як багатовимірною, що визначається можливістю особистості мислити і діяти у відповідності зі своїми уявленнями і бажаннями, а не внаслідок внутрішнього і зовнішнього примусу. Кожен народ, кожен регіон, кожна культура мають повноцінне право брати участь в формуванні глобального світу, його вигляду» [3]. Отже, можна констатувати той факт, що свобода – це наявність у конкретної людини або сукупності людей (суспільства, до прикладу) можливості вибору моделі (варіанту) дії і забезпечення результативності події.

Звернемося до часів Античності (Давньої Греції, зокрема), де панувало положення, за яким свобода визнавалася найвищою чеснотою, добром і тому вважалася прерогативою богів, яким не були притаманні земні пристрасті. Тоді як людина, будучи у владі своїх пристрастей і необхідності боротьби із зовнішніми загрозами, змушена була відхилитися від шляху добра. Навіть в умовах життя людини у рабовласницьких країнах, знаходилися ті, хто вважали, що всі люди народжуються однаково вільними і за своєю природою є рівними. Хоча протилежних поглядів дотримувався, наприклад, Аристотель (знаний давньогрецький філософ), який чітко розмежував людину вільну та раба [3].

Підводячи підсумок щодо вище викладеної інформації, можна переконатися, що свобода волі це, насамперед, – усвідомлення особистісної унікальності, розуміння неповторності думок, переживань, подій, незворотності кожної миті тощо [4]. Звісно, ми

маємо право на свободу слова та дії, але в певних межах закону та панівної етико-моральної парадигми. Говорячи про сучасних менеджерів і бізнесменів, можна чітко стверджувати, що не варто боятися виражати себе, бути впевненим та самобутнім, бо саме той, хто вправний з собою, назагал демонструє свій потенціал, зможе повести людей за собою і здатен керувати великим бізнесом, зробити успішну кар'єру, розвинути технологію, започаткувати добру справу і залишити квітучий слід у суспільстві, яке його виховало.

Список використаних джерел

1. О'Коннор Тимоти. Свобода воли // Стэнфордская философская энциклопедия: переводы избранных статей / Под ред. Д.Б. Волкова, В.В. Васильева, М.О. Кедровой.
2. Разеев Д. Н. (2017). Проблема свободы воли в контексте исследований нейронауки. *Журнал высшей нервной деятельности им. И. П. Павлова*. № 67(6). С. 721-727.
3. Хамітов Н. В., Гармаш Л. Н., Крилова С. А. Історія філософії: проблема людини. Навч. посібник / ред. Хамітов Н. В. Київ : КНТ, 2006.
4. Киселиця С.В. Громадська думка як морально-політичний регулятив людського буття. Проблеми соціальної роботи: філософія, психологія, соціологія. 2019. № 2 (14). С. 42-51. URL: <https://psw.stu.cn.ua/uk/component/k2/item/564-kiselitsya-s-v-gromadska-dumka-yak-moralno-politichniy-regulyativ-lyudskogo-buttya/564-kiselitsya-s-v-gromadska-dumka-yak-moralno-politichniy-regulyativ-lyudskogo-buttya.html> (дата звернення 12.03.2021).

Усов І. А., здобувач вищої освіти 2 курсу гр. ФК-191
Науковий керівник – Киселиця С. В., к. філос. н., доцент
Національний університет «Чернігівська Політехніка» (м. Чернігів, Україна)

АПОЛОНІВСЬКИЙ ТА ДІОНІСІЙСЬКИЙ ВИМІРИ В СУЧАСНІЙ КУЛЬТУРІ

Аполонівські та діонісійські мотиви в поведінці людини з давніх-давен викликають неабиякий інтерес і протягом тисячоліть вони не перестають привертати увагу кожного наступного покоління. Не виняток і сучасні мистецтвознавці та філософи, предметом зацікавленості яких є аполоніо-діонісійські виміри в елітарній і масовій культурі кінця ХХ та перших десятиліть ХХІ століття.

Актуальність даної проблематики зумовлена очевидним загостренням суперечностей між так званими популярною (масовою) та інтелектуальною (елітарною) культурою. Одним із яскравих дослідників аполонієво-діонісійського дуалізму є німецький філософ другої половини ХІХ століття Фрідріх Ніцше. Його аналіз стосувався розподілу на Аполонівську та Діонієвську моделі поведінки, що актуалізувались ще за часів Античності. На думку деяких культурознавців зараз ми переживаємо перехідний етап від модерну до постмодерну, а отже важливим є визначення тенденцій розвитку сучасної культури.

Теорію щодо поділу мистецтва на Аполонівський та Діонісійський виміри Фрідріх Ніцше запропонував у своїй праці «Народження трагедії з духу музики» 1872 року. Відповідно до цієї концепції, велич та значущість культури Давньої Греції походить від протистояння прагнень Аполона до симетрії, гармонії, спокою та Діонісія – до природного буйства, хаосу, динаміки.

Таке протистояння обґрунтовувалось як мистецтвом, так і міфологією та релігією: Аполон – бог краси, гармонії, батько муз, покровитель мистецтва, в той час Діоніс – бог родючості, виноробства. Як відомо, серед грецьких полісів існувало політичне протистояння, основними сторонами якого були Афіни та Спарта. Остаточо гегемонію

Аполонівського виміру закріпив Сократ та його послідовники. Вони вбачали тенденцію тогочасного розвитку культури у відході від Діонісійського начала.

Однією з основ сучасної культури постмодерну є запозичення та поєднання стилів минулих часів, тому необхідно зазначити які саме виміри переважали у різні періоди історії.

Римська імперія зберігала баланс між діонісійським та аполонівським, хоча переважали тенденції до симетрії та гармонії. Візантійський та Романський стилі мали на меті показати велич володарів та оспівати нову християнську релігію, тому це радше аполонівський стиль. Виключенням із загальної тенденції є готика, адже там динаміка та асиметрія переважали над злагодженістю попередніх стилів. Ренесанс брав за основу Античну аполонівську культуру. Бароко та рококо належать до Діонісійського стилю, а Класицизм та Ампір до аполонівського. Таким чином, одні тенденції змінювали інші впродовж всієї історії культури, але на час написання «Народження трагедії з духу музики» виникла велика нестача діонісійського начала у тогочасній культурі.

Проаналізувавши тенденції сучасної культури, можна дійти висновку щодо необхідності розглядати їх з двох так би мовити конкуруючих точок зору – культури масової та культури елітарної. Перша – феномен кінця ХХ початку ХХІ століття, адже з розвитком засобів масової інформації доступ до культурних надбань отримали широкі верстви населення, але разом із тим значно знизилась інтелектуальні вимоги як до предметів мистецтва, так і поведінки людини.

Наразі переважають діонісійські тенденції, але без того смислового навантаження, яке у нього вкладав Фрідріх Ніцше: «людське стало занадто людським». Що ж стосується елітарної культури, то тут відслідковується поліфонія запозичень з різних стилів, тому зберігається певний баланс між формою та змістом.

Список використаних джерел

1. Ницше Ф. Рождение трагедии из духа музыки. Санкт-Петербург: «Азбука», 2014.
2. Жердев Е.В. Аполлоническое и дионисийское начала в пластических искусствах. URL: https://www.mghpu.ru/images/content/nauka_vestnik/vestnik-articles/vestnik-2-1-2019/e-v-zherdev-apollonicheskoe-i-dionisijskoe-nachala-v-plasticheskikh-iskusstvah.pdf (дата звернення 18.03.2021).
3. Ирицян Г. Е. Дионисизм Ф. Ницше как новая культурологическая парадигма. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/dionisizm-f-nitshe-kak-novaya-kulturologicheskaya-paradigma-1/viewer> (дата звернення 17.03.2021).

Хоменко К. Ю., здобувачка вищої освіти 2 курсу гр. ОА-191
Науковий керівник – **Киселиця С. В.**, к. філос. н., доцент
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

ПОБУТОВА МОВА ЯК ОСНОВА ЄДНОСТІ НАРОДУ

В середині ХХ сторіччя виникає і стрімко розвивається лінгвістичний напрямок в аналітичній філософії, який згодом став позначатись як філософія буденної мови. Один з основоположників цієї філософії – Гілберт Райл – дуже чітко відрізняв такі процеси як «побутове вживання мови» і «вживання побутової мови». Побутове вживання мови це, всього лиш, – підтвердження якогось факту чи дії. Побутовою ж мовою є мова, яку ми використовуємо у повсякденному спілкуванні: багатозначність слів, фразеологізми, вставні слова [8]. В контексті нашого дослідження другий процес уявляється набагато цікавішим, ніж перший.

Один із найяскравіших мислителів ХХ сторіччя Людвіг Вітгенштайн акцентував на необхідності «повернути слова від метафізичного до їх повсякденного використання», запропонувавши вдатися до наукового аналізу побутової мови як основи будь-яких мовних і комунікативних ситуацій [8], бо буденна мова, як він вважав, на відміну від мови логіки є «живою», вона така, як наше життя, а тому звести її до чітких, «мертвих» правил означає її смерть, коли вона вже не буде грою [3]. Одним із надважливих завдань, які ставив перед собою Л. Вітгенштайн, вивчаючи буденну мову, було лінгво-філософське дослідження особливостей ментальних станів (свідомості), які виявляють, вживаючи відповідні мовні вирази. Наприклад, окремими ментальними станами можна вважати розуміння чогось чи коли щось просто мається на увазі. Здатність розуміти знаки, тлумачити їх чи загалом процес мислення, за задумом Л. Вітгенштайна, органічно притаманні мовній діяльності. А оперування знаками є її неорганічною частиною [5].

Взагалі мова живе і розвивається тільки в суспільстві. Головною запорукою її розвитку є народ, який її використовує, не буде народу – помре і мова. Будь-які зміни, яких зазнають люди, відображаються і на ній. Майже не щорічно з'являються якісь неологізми, надходять з інших країн популярні слова, утворюються влучні вислови. Мова пристосовується до постійної модифікації поглядів і цілей людей, вона об'єднує їх.

Нас все наполегливіше навчають спілкуватися правильно, але все ж ідентифікуємо ми себе за народною, природньою, рідною мовою. Тому можна стверджувати, що побутова мова – це основа єдності народу.

Розмовно-побутове мовлення у своєму типовому прояві виражається своєрідними для такого стилю мовними рисами – фонетико-інтонаційними, лексичними, фразеологічними, морфологічними й синтаксичними [4]. Наприклад, українська мова має безліч прислів'їв, приказок, фразеологізмів, вставних слів, істинне значення яких знають тільки справжні українці. Це нас і об'єднує, ми одразу бачимо, а точніше, чуємо земляка та співвітчизника.

Найголовнішу норму розмовно-побутового мовлення іноді спеціально порушують з певною комунікативною метою і використовують діалектизми чи інші нелітературні одиниці [4]. Наприклад, тільки в українській мові розрізняють три групи територіальних говорів: північний; південно-східний; південно-західний. І це також нас єднає, адже все починається зі своєї хати, села, району [6].

Розмовно-побутове мовлення – це найбільш невимушене, максимально вільне мовлення. Під час звичайного повсякденного спілкування ми не дуже сильно задумуємось, що і як казати, ретельно підбираючи слова. Коли ми розмовляємо з рідними чи знайомими людьми, то звикаємо до певних штампів мови, до її звичних форм, які поповнюють звичайні

для нас невластне мовні засоби. Інколи ми можемо розуміти один одного з півслова, з ритміки всього речення, з жесту чи міміки [2].

Недарма знаний німецький мислитель Вільгельм фон Гумбольдт, яскравий представник лінгвістичного напрямку філософії Нового часу, визначав національну мовну особистість носієм єдності мови та мислення, головною функцією якої є збереження та передача духовного багатства нації. Ми цілком поділяємо його тлумачення мови, яка є духом, тобто свідомістю народу [1].

Отже, лінгвістична філософія займає вкрай важливе місце у світовій культурі. Побутова мова, вочевидь, є основою та опорою не тільки для кожної свідомої людини, а й всього народу, який розвитком мовленнєвої культури демонструє бажання єднатися за етнічною ознакою і, тим самим, формує національну свідомість.

Список використаних джерел

1. Герасимова О. Держава та мова в контексті процесів глобалізації. *Політичний менеджмент*. 2007. №5. С. 99-104.
2. Ланських О. Теоретичні аспекти філософського розуміння мови як комунікативного інструменту. URL: file:///D:/%D0%97%D0%B0%D0%B3%D1%80%D1%83%D0%B7%D0%BA%D0%B8/gileya_2013_75_135.pdf (дата звернення 20.02.2021).
3. Лебідь А. Транспозиції поняття «істина» в аналітиці мовних конструкцій: Л. Вітгенштайн та Дж. Остін. *Наукові записки*. 2013. №13. С. 35-39.
4. Розмовно-побутовий стиль мови і мовлення. URL: <http://litmisto.org.ua/?p=5456> (дата звернення 21.02.2021).
5. Синиця А. С. Прагматико-когнітивна інтерпретація сучасної аналітичної філософії : дис. докт. філос. наук – 09.00.05. Львів, 2018. 453 с.
6. Територіальні діалектизми. URL: https://ukrainskamova.com/publ/chinnijpravopis/leksika/teritorialni_dialektizmi/5-1-0-66.
7. Філософія буденної мови. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A4%D1%96%D0%BB%D0%BE%D1%81%D0%BE%D1%84%D1%96%D1%8F_%D0%B1%D1%83%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D0%BE%D1%97_%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D0%B8 (дата звернення 19.02.2021).
8. Ягодзінський С. М. Наукова та побутова мови в структурі сучасного наукового дискурсу. *Вісник НАУ*. 2009. №2. С. 99-104.

Хуторна І. О., студентка групи ХТ-191
Науковий керівник – **Киселиця С.В.**, к. філос. н., доцент
Національний Університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

ІНТЕРНЕТ-РЕКЛАМА ТА ЇЇ ВПЛИВ НА СОЦІУМ

У наш час Інтернет став легко доступним і досить популярним серед споживачів різноманітної інформації, товарів, послуг, а тому й користувачів з кожним днем стає все більше. Користуючись Інтернетом люди не тільки розважаються, знаходять корисну інформацію, а й швидко можуть зробити необхідну покупку.

Переважна більшість потенційних клієнтів одержує інформацію про товар з Інтернету. За спостереженням, основною масою відвідувачів розмаїтих сайтів є молоді люди, що дуже приваблює рекламодавців, адже головне завдання реклами спрямоване на отримання прибутку.

Розвиток інтернет-маркетингу надає нові можливості брендовим і маловідомим компаніям в активному просуванні своїх послуг і продуктів. Оскільки цифрові платформи все частіше проникають у маркетингові плани та повсякденне життя, а люди охочіше використовують цифрові пристрої замість реальних магазинів, компанії цифрового маркетингу стають все популярнішими та ефективнішими [1].

Інтернет-реклама – це реклама, що розміщується в інтернеті, переважно на добре зарекомендованих і популярних веб-сайтах (наприклад Google); презентація товарів, послуг або підприємств у мережі, адресована масовому клієнту і таку, що має характер переконання [2]. Вона доступна споживачеві в будь-який час з можливістю отримати не тільки інформацію про товар, а й відгуки про дану продукцію і фірму. Після чого можна зробити покупку не виходячи з дому.

Розміщуючи рекламу в Інтернеті, підприємці охоплюють велику кількість людей з різними інтересами. Для того аби реклама була цікавою та корисною для глядача використовують таргетинг, тобто спрямованість на цільову аудиторію. Це значно економить гроші підприємця.

Недоліками таргетингу, на думку потенційних покупців, є збирання та зберігання інформації про них та їх інтереси. Тобто спеціальні програми стежать за діяльністю в телефоні, зберігають, обробляють дані користувача і направляють на сервер, що в подальшому використовується для подачі персоналізованої реклами.

Перевагами інтернет-реклами є економічний зиск (вигода від діяльності) для підприємців, можливість легкого та швидкого проведення рекламної компанії в інших країнах та ефективна конкуренція.

Можна виокремити кілька видів реклами. Медійна реклама – розміщення текстово-графічних рекламних матеріалів на сайтах, що являє собою рекламний майданчик. Контекстна реклама – реклама, яка розміщується в результатах пошуку будь-якої пошукової системи, відповідно до тематики пошукового запиту або на веб-сторінках, які відповідають тематиці рекламного оголошення. Вірусна реклама – вид рекламних матеріалів, розповсюджувачами якої є сама цільова аудиторія, завдяки формуванню змісту, здатного залучити за рахунок яскравої, творчої, незвичайної ідеї або з використанням природного або довірчого послання. Плаваючі (pop-up) вікна та spyware – аналогічні спаму – для поширення використовуються ресурси споживача. Але метод не настільки дешевий, як спам. До того ж, spyware в багатьох випадках визнається шкідливою програмою [3].

Також рекламу просувають в соціальних мережах. Це комплекс заходів, що проводяться в соціальних мережах, блогах, на тематичних форумах і сайтах, щоб залучити нових відвідувачів на сайт, підвищити популярність і впізнаваність бізнесу, товарів або послуг [3]. Зараз це найпопулярніший метод розповсюдження реклами. Адже люди щодня витрачають велику кількість часу на соціальні мережі. В свою чергу це дає можливість на миттєвий зв'язок з потенційними клієнтами. А також у мережах зручно додавати не лише опис товару, а й відео та фото, які викликають більший інтерес.

Для покупців реклама може мати негативні наслідки, адже вона перестала бути джерелом інформації, а стала могутнім засобом впливу на психіку людини. Основним негативним моментом реклами є нав'язування нею готових стандартів життя. Також нерідко реклама викликає роздратованість, виснажує нервову систему та розсіює увагу. Розсіяна увага – банер займає 10% сторінки, а реклама на ТБ – 100%[3].

Отже, використання реклами в Інтернеті є ефективним способом подачі інформації і в наш час, і в майбутньому. Для підприємців вона є дуже вигідною, але в деяких випадках негативно впливає на потенційних покупців. Тому нашим завданням є скорочення потоку адресованої нам реклами, але це досить складно зробити. Реалізувати цю ідею можна,

насамперед, через підняття рівня свідомості та осмислену фільтрацію інформації, що кожного дня проходить через людину.

Список використаних джерел

1. Юдин А. 10 найбільш популярних інструментів Інтернет-маркетингу URL: <https://marketer.ua/ua/10-naibolee-populyarnyh-instrumentov-internet-marketinga/> (дата звернення 23.02.2021).

2. Інтернет – реклама. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%86%D0%BD%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%BD%D0%B5%D1%82-%D1%80%D0%B5%D0%BA%D0%BB%D0%B0%D0%BC%D0%B0> (дата звернення 25.02.2021).

3. Федорак В. Види інтернет-реклами, приклади, та її особливості URL: <https://webexpert.com.ua/ua/vidi-internet-reklami> (дата звернення 23.02.2021).

4. Все, що потрібно знати про інтернет-рекламу / *Genesis*. URL: <https://medium.com/@gen.tech/https-medium-com-gen-tech-internet-ad-2f2896f2fe3> (дата звернення 20.02.2021).

Чепела В. В., здобувачка вищої освіти 2 курсу гр. ХТ-191
Науковий керівник – **Киселиця С. В.**, к. філос. н., доцент
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

РОЗУМІННЯ СВОБОДИ В РЕАЛІЯХ ХХІ СТОРІЧЧЯ: ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ

У процесі розвитку людина дізнається багато про світ, в якому живе. У неї виникають звички, переваги, неприязнь заборони, формуються фактори, які впливають на поведінку, формується система цінностей і позицій. На відміну від звичок, побоювань, переваг і неприязні, які виникають головним чином з їх особистого досвіду, узагальненого підсвідомістю, цінність і позицію беруть від оточення. Усі люди рівні в цьому світі: кожен має право на щасливе життя, має право вибору, але, все таки, у призначений час віддасть своє тіло природі. Особа (не важливо людина чи тварина, а може й звичайний метелик) – королі свого життя й повинна сама розпоряджатися часом, який їй дається долею.

Свобода – можливість чинити вибір відповідно до своїх бажань, інтересів і цілей на основі знання об'єктивної реальності. Її можна різноманітно трактувати:

- юридично: свобода – це можливість людини поводитись відповідно до своїх волевиявлень, тобто робити все, що бажається, але тільки те, що не заборонено законом і не спричиняє невинуватної шкоди правам і свободі інших людей;
- абсолютна свобода: свобода робити все, що бажається;
- справжня правова: свобода робити все, що подобається, але без шкоди свободі і правам інших людей.

На жаль, у нашому світі неодностайно поважають право людини на свободу вибору. Хоча необхідно з приємністю констатувати, що раніше це явище мало ще більш загрозливі розміри в житті людини.

Рабство – насильницьке підпорядкування однієї людини іншою або однієї групи людей іншою групою людей. Упродовж історії рабство було часто легалізованим, тобто людина була рабом *de jure* і розглядалася як рухоме майно. Передумовами його виникнення стали надлишки виробництва – раб повинен виробити продукції більше, ніж спожити і досить висока густина населення, при якій стає можливим організований примус до праці. Рабство

поступово зникає із встановленням суспільного ладу, за якого економічний примус до праці ефективніший від неекономічного примусу шляхом прямого насильства. Однак, процес витіснення рабства розтягнувся на кілька століть, а в деяких державах, наприклад США, рабство довгий час співіснувало з розвиненим промисловим виробництвом. Нелегальне рабство в окремих частинах світу й окремих сферах життя існує ще й досі.

Але, на мою думку, рабство або рабовласництво, можна розглядати й під іншим кутом зору: як домашнє насильство (зокрема, з боку інтимного партнера). Це є теж певного роду рабством, бо як член(и) сім'ї потерпають від знущань з боку людини, з якою живуть під одним дахом, при цьому з різних причин не можуть врятуватися (до прикладу, бояться). Однією з причин є гендерна нерівність, адже фіксується набагато більше випадків знущань над жінками, ніж над чоловіками. У сучасному світі ще має місце стереотип, що жінка повинна доглядати за чоловіком, дітьми, робити все на благо сім'ї і залишатися всього-навсього домогосподаркою. На цьому її самореалізація закінчується. Слабкий чоловік думає, що має право підняти руку на свою дружину, що і призводить до ганебних вчинків: жінка стає практично рабинею в очах свого партнера, що повинно кваліфікуватись як зазіхання на свободу людини.

За останні 20 років у світі досягнуто значного прогресу у просуванні принципу гендерної рівності. Уряди, ділові кола, профспілки, громадські організації докладають багато зусиль з подолання дискримінаційних стереотипів, які створюють перепони на шляху забезпечення рівності в суспільстві. Наразі гендерна рівність набуває пріоритетної уваги навіть у діяльності міжнародних фінансових організацій. Останнім часом на глобальному рівні з'явилась низка важливих політичних ініціатив із забезпечення комплексного гендерного підходу до розв'язання проблеми насильства чи злочину проти людяності шляхом розвитку правової культури, запровадження інституційних механізмів, нормативних заходів та елементарної технічної допомоги у повсякденне життя людини.

Список використаних джерел

1. Пищуліна О. Гендерна рівність і розвиток: погляд у контексті європейської стратегії України. Київ, 2016. С.244. URL: <https://razumkov.org.ua/upload/Gender-FINAL-S.pdf> (дата звернення 25.02.2021).
2. Філософський енциклопедичний словник / Шинкарук В. І. та інші / Інститут філософії ім. Г. С. Сковороди Національної академії наук. Київ: Абрис, 2002. 751 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Shynkaruk_Volodymyr/Filosofskyi_entsyklopedychnyi_slovnyk.pdf (дата звернення 26.02.2021).
3. Проблеми реалізації прав і свобод людини та громадянина в Україні / заг. ред. Н. М. Оніщенко, О. В. Зайчука. Київ : Юрид. думка, 2007. 424 с.

Шкалаберда В. М., здобувач вищої освіти 2 курсу, група УП-191
Науковий керівник – **Киселиця С. В.**, к. філос. н., доцент
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

ТРАНСГУМАНІСТИЧНІ ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

Сьогодні ми спостерігаємо досить велике коло проблем, таких як екологічні, соціальні та глобальні. Про ці проблеми часто згадують у засобах масової інформації. Проте ми не спостерігаємо ніяких кардинальних змін, які б могли поліпшити стан планети та людини. Для того щоб змінити негативну тенденцію розвитку суспільства, треба закласти у свідомість людей нові гуманістичні ідеї, які змінять їх відношення до навколишнього середовища, найближчого оточення та й до інших, малознайомих людей.

Зараз дуже значної шкоди зазнає екосистема Землі, а все це через діяльність людини. А як нам відомо, що разом з екосистемою руйнуються природні та соціальні умови існування. Якщо найближчим часом все не зміниться, цей процес стане незворотнім. Спираючись на дані проведених досліджень можна зробити висновки, що за рік людство споживає більше ресурсів ніж Земля виробляє. І цей розрив з часом тільки збільшується. І тут виникає логічне питання: «Що буде через 10 років?» [1].

Я думаю, що через 10 років людство вийде на якісно новий рівень соціального існування, що дозволить запобігти безлічі катастроф. Яким чином досягти такого результату на сьогодні нікому не відомо. На мою думку, слід піти шляхом втілення розуму і особистості у небіологічні самоорганізовані системи, шляхом антропотехнологічних перетворень, еволюційного трансгуманізму.

На сьогодні відомо, що прихильники трансгуманізму вважають, що на зміну людині прийде постлюдина, внаслідок новітніх досягнень науки та техніки. І тут постає питання чи всім людям будуть доступні ці новітні технології. Чи вони стануть доступні лише багатим та впливовим? Це питання є доречним, адже як відомо що передові новинки сучасної технології, медицини, косметології та сфери розваг доступні в першу чергу еліті суспільства, а вже потім середньому класу. Проте з часом новітні розробки стають дешевшими та доступнішими і вже кожен здатен ними користуватися. Інтернет, смартфони, смарт годинники тощо, все це сьогодні ми сприймаємо як належне, проте раніше ці речі могли дозволити собі лише заможні люди[2].

Більшість прихильників ідей трансгуманізму пов'язують майбутнє людства з розвитком авангардних технологій. Автори «тетраедричної» концепції взаємозв'язку конвергентних технологій М. Роко і Ст. Бейнбридж стверджують, що конвергенція реалізується як синергічна комбінація чотирьох швидкозростаючих галузей науки і технології:

- нанотехнології та нанонауки;
- біотехнології і біомедицини, в тому числі генної інженерії;
- інформаційних технологій, в тому числі комп'ютеринга і нових засобів комунікації;
- когнітивних наук, в тому числі когнітивних нейронаук [3].

Мене як майбутнього управлінця персоналом надзвичайно зацікавили засади трансгуманізму. Я вважаю, що досягнення науки і техніки спроможні докорінно змінити наш світ. Проте, на мою думку, поява постлюдини з її вдосконаленою природою, може призвести до соціального розшарування: поділу на тих людей, які можуть дозволити собі «удосконалення», і на тих, хто не може цього зробити, оскільки очевидно, що впровадження будь-якої нової технології чи проекту вимагає серйозних витрат ресурсів як часових, так і фінансових.

Список використаних джерел

1. Аршинов В. І. Трансгуманізм в перспективі еволюції складності. *Філософські науки*, 2013. № 8. С. 11-13.
 2. Мічіо Кайку. Візії: як наука змінить XXI сторіччя / пер. А. Кам'янець. Львів: Літопис, 2004. 544 с.
 3. Алексеева М. Ю., Аршинов В. И., Чеклесов В. В. «Технолюди» против «постлюдей»: NBICS-революция и будущее человека. *Вопросы философии*, 2013. № 3. С. 12-22.
-

Шульга Д. О., здобувач вищої освіти 2 курсу гр. ХТ-191
Науковий керівник – **Киселиця С. В.**, к.філос.н., доцент
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

СОЦІАЛЬНІ ПРИЧИНИ САМОТНОСТІ ЛЮДИНИ В ПОСТІНДУСТРІАЛЬНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Масова культура як основна причина соціальної самотності

Так звана елітарна культура, яка панувала в доіндустріальному суспільстві, приносила задоволення лише привілейованій меншості і не мала нічого спільного із соціальною реальністю.

З настанням індустріального, а потім і постіндустріального суспільства усвідомлюється серйозна потреба в зміні культурної парадигми щодо технічного прогресу. Вона відбувалася шляхом стирання суперечностей між масовою та елітарною культурними традиціями, соціальною та екзистенціальною царинами.

Так звана висока матерія все більше ставала надбаням широких мас. Це призвело до її знецінення, оскільки цю фактуру почали використовувати лідери і політики для отримання особистої вигоди. Високі матерії перестали мати сенс, стали використовуватись лише в контексті пропаганди, політики, бізнесу і виховання. Образи стали неактуальними, оскільки були створені для дотехнологічного суспільства.

Згодом почала з'являтися культура, яка була орієнтована на масового споживача. Культура яка поєднала в собі мистецтво, філософію, релігію, політику і комерційну рекламу. Вона не втілює духовну цінність, натомість має досить чітко виражену товарну цінність. На зміну симфоніям душі прийшли сезонні хіти.

Масова культура стала моральним базисом для суспільства споживання.

Споживати, щоб виробляти – виробляти, щоб споживати.

Культура, спрямована на комерційну вигоду, перестала приносити моральне задоволення.

Вона не враховує особистих потреб кожного індивіда, отже, й не може задовольняти їх.

Це спонукає до відходу індивіда від масової культури і пошуку інших способів задовольнити свої моральні потреби. Таким чином, суспільство поділяється на дрібні групи і руйнується цілісність соціуму. Через таку роздробленість соціуму людям все більше здається, що їх ніхто не може зрозуміти і що вони – самотні.

Соціальні мережі – ерзац живого спілкування

Технічний прогрес значно полегшив життя людини і надав нові можливості для комунікації.

Але водночас соціальні мережі позбавляють нас живого спілкування. Відсутній особистий контакт, що не дозволяє передавати справжні емоції. Ми менше сприймаємо чужі емоції і це дає відчуття ізольованості.

Також необхідно визнати як несприятливий для одухотворення культурно-антропологічного простору той факт, що соціальні мережі виявляються найголовнішим інструментом поширення масової культури. Розповсюдження відбувається не тільки через релігійних, політичних, соціальних лідерів шляхом імплементації у громадську думку, але й кожним пересічним користувачем мереж. Можливість виставити своє життя на показ часто виявляється досить привабливою історією, оскільки дає можливість підвищити відчуття власної значимості та популярності. В суспільстві споживання це не потребує оригінальності і зводиться до демонстрування факту бездумного споживання.

Задля популярності люди не тільки повторюють тренди масової культури, а й всіма способами покращують вигляд власного життя, виставляючи картину, яка не відповідає дійсності.

Такий ідеалізований вигляд чужого життя і невідповідність його дійсності і посилюють ізольованість людей, відсторонюють одне від одного.

Висновок

В постіндустріальному суспільстві всі соціальні причини самотності можна звести до недосконалості моральних цінностей, оскільки раннім постіндустріальним суспільством споживання керує виключно жага до популярності та отримання все більших матеріальних благ.

Список використаних джерел

1. Маркузе Герберт. Одномерный человек / Пер. А. Юдина при участии Ю. Данько под редакцией А. Жаровского. М.: «REFL-book», 1994. 368 с.
2. Почему возникает чувство одиночества и что с ним можно сделать. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=YrFn3He-MS4&t=430s> (дата звернення 02.03.2021)

Черевко А. І., здобувачка вищої освіти 2 курсу гр. ФК-191

Науковий керівник – **Киселиця С. В.**, к. філос. н., доц.

Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

ВПЛИВ ФІЛОСОФІЇ НА ГОСПОДАРСЬКО-ЕКОНОМІЧНУ СИСТЕМУ СУПІЛЬСТВА

Економіка як наука не могла би з'явитися без філософії. Розуміння багатьох економічних питань може бути сформовано лише шляхом довгого осмислення та пошуку логічних висновків. Так як філософія – це наука про особливу форму пізнання, фундаментальні поняття та принципи реального існування, саме вона могла дати поштовх для розвитку багатьох першооснов товарно-грошових відносин між людьми, що є об'єктом вивчення економіки.

Сам термін «Економіка» було сформовано ще античними філософами, коли філософія набувала великих оборотів в своєму розвитку. Першим, хто ввів цей термін був Ксенофонт в своєму трактаті «Економікос», в якому античний філософ виклав ідею ідеального господарства, правила для задоволення всіх необхідних потреб всередині цієї структури. В економічному плані ще найбільш відомими були Платон та Аристотель. Перший в своїх творах «Держава» та «Закони» висловлював свої роздуми щодо структури економіки на державному рівні та процеси взаємодії всіх господарств між собою. Аристотель в свою

чергу зміг остаточно сформувати поняття споживчої та мінової цін, які лежать в основі товарно-грошових відносин в суспільстві.

На наступних етапах розвитку філософії як науки, майже всі видатні представники кожного періоду в історії так чи інакше доторкалися до теми економічних процесів, причини їх виникнення, чинники, які на них можуть впливати. Меркантилізм, капіталізм, марксизм, класичні та неокласичні школи — всі ці економічні напрямки формувалися паралельно або на основі робіт видатних філософів свого часу.

Для прикладу, капіталізм та марксизм як економічні системи, які існують і нині, виникли на основі робіт філософів, які поступово переросли в економічні вчення, які і понині функціонують та розвиваються в своїх напрямках в світі.

Тому не можна відмінити той факт, що філософські вчення, починаючи з античного світу, мають свій вплив і в наш час. Деякі філософи вважають, що економіка – це свого роду реальне втілення абстрактних та суб'єктивних положень. Таким чином можна припустити, що багато питань філософії фактично реалізуються в економіці. До прикладу, відомий політичний економіст і філософ ХІХ сторіччя Карл Маркс на потужному статистичному матеріалі довів, що ринкові відносини виникли в результаті довготривалих товарно-грошових відносин, тобто фактично все соціальне існування визначається економічним існуванням людей.

Основні економічні розробки тісно пов'язані з філософією, адже головні концепції були сформовані не в останні століття, а їх витoki зустрічаємо і в античній філософії, яка на той час мала статус переднауки. В сучасному світі великі господарсько-економічні проблеми можуть бути виявлені та вирішені шляхом аналізу історичних економіко-філософських вчень, позаяк відповіді на деякі питання було знайдено вже багато років або навіть століть тому. Шляхом філософського впливу людство може знову осмислювати старі поняття та створювати нові, глибше проникати в сутність питання та знаходити корінь проблеми шляхом обґрунтування першопричин виникнення й законів функціонування предмету.

Господарсько-економічна система – це досить складний соціальний об'єкт, вивчення якого йде ще з античного світу. Ця галузь – нестабільна та залежить від багатьох факторів: рівня розвитку людства, політичних та економічних аспектів, традицій, психологічної поведінки людей тощо. Майже будь-який філософ так чи інакше торкався і торкається цієї теми, якщо аналізує загальну поведінку людини в соціумі. Проте ця система настільки багатогранна, що всі її проблеми та питання не можуть бути до кінця вирішеними ані мислителями від філософії, ані науковцями від економіки. Але шляхом постійного осмислення, пошуку основ поведінки людей в господарсько-економічній царині, що саме дозволяє робити філософія, людство може порекомендувати для ефективного використання речі та методи, які можуть дати той самий ідеальний баланс між базисом та надбудовою, або матеріальними та духовними інтересами людини.

Саме тому філософія має такий значний вплив на господарсько-економічний сегмент суспільства навіть зараз, тому що саме вона створює можливості для детального вивчення, розуміння та остаточного осмислення цих надскладних базисних процесів, які складають її класичний зміст з моменту виникнення як теорії та демонструють незнищенну затребуваність суспільства на практиці.

Список використаних джерел

1. Лобачёва Е. Н. Экономические воззрения в античном обществе / под редакцией Е. Н. Лобачевой. 3-е изд., перераб. и доп. Москва : Издательство «Юрайт», 2015. 241 с.

2. Полякова Н. Б. *Философия и экономика: аспекты взаимодействия*. 3-е изд. Ижевск: *Вестник Удмуртского университета. Серия «Философия. Психология. Педагогика»*. 2015. №14.

3. Ільїн В. В. *Філософія економіки // Велика українська енциклопедія*. Київ, 2019. URL: <https://vue.gov.ua> (дата звернення 27.02.2021).

Швець В. О., здобувачка вищої освіти 2 курсу гр. ПУА-191
Науковий керівник – **Киселиця С. В.**, к. філос. н., доцент
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

РОЗВИТОК КРЕАТИВНОСТІ МЕНЕДЖЕРА КРИЗЬ ПРИЗМУ ЖИТТЄВОЇ МУДРОСТІ

Філософія – наука, яка вивчає першопричини сутнісного і вічного. Для мене, як людини, яка цікавиться питаннями людської унікальності, досить важливо зрозуміти процеси, які відбуваються поза межами нашого безпосереднього спостереження, адже світ набагато ширший, ніж ми навіть собі уявляємо. Кожен бачить саме те, що хоче побачити та розуміє те, до чого прагне. Протягом життя ми накопичуємо навички, знання, які так чи інакше допомагають нам розбудовувати своє життя та існувати за законами Всесвіту. Мудрість людини – саме те духовне багатство, що накопичується протягом всього життя. Знання і досвід формують підґрунтя, на яке можна цілком поклатися у вирішенні нагальних питань.

Науковці твердять, що мудрість це – володіння знанням і досвідом, обачністю та інтуїцією зі здатністю, звісно, застосовувати ці якості у повсякденному житті. «Тільки божество може мати всеосяжну мудрість, а людині властиво лише прагнути до неї», – дещо пафосно, але, загалом, справедливо стверджував давньогрецький філософ Піфагор. Я погоджуюсь з цим висловлюванням, бо, дійсно, людина все своє життя прагне до того, щоб досягнути все, що просто неможливо. Світ – неосяжний, а отже, і знання нескінченні. На мою думку, мудрість людини проявляється не в тому, скільки вона знає, а в тому, скільки вона ще хоче пізнати. Знати причини – це те, що допоможе краще пізнавати світ та знайти своє місце в ньому. Мудрість людини може стати головною перевагою в її професійній діяльності. Так, наприклад, для того, щоб стати успішним керівником, треба вміти вчасно приймати ефективні рішення та досягати результату, необхідно завжди покладатися на знання, на власний і загальноцивілізаційний досвід. Мудра людина досліджує першопричини, проводить аналогії з минулим аби висунути обґрунтовану гіпотезу, бере відповідальність на себе.

Наполегливий шлях до пізнання та самопізнання дозволяє відкривати нам нові горизонти. Креативний менеджмент – один із них. Новітній підхід до розв'язання проблем людського буття зробив цей процес цікавим та ефективним. Якщо людина розуміється на своїх здібностях та вподобаннях, то це дозволяє їй досягти високих результатів у конкретному виді діяльності, будь-то література, живопис, математика, мистецтво. Кожен із нас має творчий потенціал, який важливо розвивати. Творчий потенціал – складова трудового потенціалу, що характеризує здібності людини та її активність щодо генерації нових ідей та їх своєчасної реалізації, наукових винаходів та розробок. Це сила, що рухає людиною та допомагає динамічно розвивати свою креативність та соціальну активність.

Мудрість особливо потрібна державним діячам, які повинні піклуватися про майбутнє, турбуватися про загальне, а не особисте благо. Філософська мудрість має бути не лише практичною, але й далекоглядною, стратегічною. Якщо політик думає про наступні вибори, то державна людина має дбати про майбутні покоління. Для того, щоб вміти керувати та бути справжнім лідером, успішним політичним діячем, потрібно спершу розібратися в собі, виявити сильні якості, методи прийняття рішень та окреслити здібності як свої власні, так і свого оточення. Окрім загальних та спеціальних здібностей розрізняють ще й теоретичні, які визначають схильність людини до абстрактно-логічного мислення, практичні, що зумовлюють успіх у конкретних практичних діях, творчі, що відповідають за процес створення нових ідей, комунікативні, які характеризують рівень взаємодії з людьми і забезпечують можливість налагодження комунікативних зв'язків з дуже різними людьми.

Я вважаю, що саме вміння налагодити контакт з іншим суб'єктом, сформувані позитивне ставлення до себе, що виявляється у рівні її обізнаності в певних питаннях та розумінні потреб інших людей. Мудра людина, перш за все, має орієнтуватися не лише на власні інтереси, але й на думку інших. Дослухатися та вміти зрозуміти – дуже важливо для керівника. Його креативність може допомогти зробити це швидко та якісно, надзвичайно позитивну роль тут відіграє оперативність та вчасність, адже творчі здібності притаманні кожному, варто лише їх в собі розкрити. Теоретик часто дотримується певної думки, наукової позиції, а от мудрець – вільний від непотрібних нашарувань, абсолютно відкритий до світу, готовий працювати над собою, щоб вдосконалюватися та ширше пізнавати світ.

Мудрий керівник має вміти застосовувати отримані знання на практиці, адже недостатньо лише прагнення до змін, або лише роздумів про впровадження інновацій. Потрібно ще й впроваджувати в життя креативні ідеї та проекти. Основу людини складає не лише її зовнішня оболонка, а й те, що в неї, так би мовити, всередині, в душі. Так, це інтелект. Кожен із нас наділений певними властивостями, у розумовій діяльності постійно відбуваються процеси використання уяви та уявлення, без яких неможливий результативний процес мислення, саме свідоме та підсвідоме. Духовний інтелект – те, що задає стратегічний напрям розвитку особистості. В його основі лежить прагнення до розуміння сенсу життя і встановлення зв'язків із Всесвітом. Тож, він є підґрунтям прагнень і спроможностей, осмислення та формування ціннісної шкали особистості. Тож, мудрий керівник – саме той, хто не боїться розбиратися у складних питаннях та систематично задає їх собі. Не кожна людина має прагнення до осмислення життя та його аналізу. Коли людина формує певну життєву позицію, має власні цінності, то можна сказати, що їй вдалося організувати, виховати в собі та здобути певний рівень мудрості.

Філософський підхід до мудрості розкривається не стільки в повчаннях і порадах, скільки – і головне! – у способі життя, поведінці мудреця, пізнавальна сторона якої визначає ступінь зв'язку мудреця з іншими людьми на підставі одержаного знання. Саме з виходячи із такої позиції можна стверджувати, чи є керівник дійсно мудрою людиною. Адже він впливає, як думкою, так і діями на багатьох інших людей, які в деякій мірі, навіть беруть з нього приклад, хочуть також навчитися формувати самобутнє і, водночас, родове світовідношення. Моральність мудрості характеризує ставлення мудрої людини до власного духовного світу, що виражається в очищенні духу, прагненні до духовної досконалості. Справжній керівник, буде намагатися у всьому дотримуватися моральності, бути справедливим та шукати правду. Перш, ніж приймати рішення, звертатися до свого внутрішнього світу, так би мовити, особистісного стрижня, спираючись на гуманістичні переконання та цінності.

Тож, основа мудрості – глибоке усвідомлення постійної неповноти знань, палке бажання примножувати їх. Тільки мудра, високоосвічена людина може дозволити собі

сказати, наслідуючи Сократа: «Я знаю, що я нічого не знаю». Я цілком погоджуюсь із таким розумінням, адже ми ніколи не досягнемо ідеалу і не зможемо досягнути все на світі. Часто я переконуюсь в тому, що чим більше я дізнаюсь нового, тим швидше розумію, скільки цікавого мені ще доведеться пізнати. На кожному етапі життя ми збираємо в скарбничку знання, досвід, чим вдосконалюємося. І ці навички обов'язково знадобляться нам у подальшому. Креативний керівник буде покладатися на свій інтелект та дослухатися до думки інших, щоб приймати виважені ефективні рішення та ставати ще мудрішим.

Список використаних джерел

1. Мудрість. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D1%83%D0%B4%D1%80%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C> (дата звернення 26.02.2021).
2. Цитати про мудрість. URL: <https://uk.wikiquote.org/wiki/%D0%9C%D1%83%D0%B4%D1%80%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C> (дата звернення 26.02.2021).
3. Філософія як софійне знання. URL: https://pidru4niki.com/1605010752071/filosofiya/filosofiya_sofiyne_znannya (дата звернення 26.02.2021).
4. Мудрість / Кримський С. // Філософський енциклопедичний словник / В. І. Шинкарук (гол. редкол.) та ін. Київ : Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України : Абрис, 2002. С. 401. 742 с.
5. Самокиш О. В. Креативний менеджмент: навч. посіб. Київ : Кондор-Видавництво, 2016. 204 с.

Якушкін Т. В., здобувач вищої освіти
ступеня доктора філософії 1 року навчання
Науковий керівник – **Киселиця С. В.**, к. філос. н., доцент
Національний університет «Чернігівська політехніка»

ВПЛИВ СТЕРЕОТИПІВ НА СІМЕЙНІ СТОСУНКИ ТА ОСНОВНІ СПОСОБИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

Головні стереотипи про сімейні відносини між чоловіком та жінкою. Проблемою сучасного чоловіка є те, що він, не тільки змирився, але і сам згоден з такими висловлюваннями: «Чоловік зобов'язаний з народження...», «Чоловік повинен...». Саме такі стереотипні фрази можна зараз почути від багатьох жінок. Вони «вішають» на чоловіків ярлики, що він повинен заробляти гроші (зрозуміло, чим більше тим краще) для утримання і забезпечення сім'ї усім необхідним, робити регулярні подарунки своїй дружині, вирішувати проблеми будь-якого характеру і таке інше. А що, в свою чергу, отримує чоловік? Щоб відповісти на це запитання, потрібно згадати типові стереотипи про участь жінки у сімейному житті: «Жінка повинна доглядати за домішкою, готувати, доглядати і виховувати дітей» та різні образливі ярлики на цю тему. І як можна помітити, все це складається в єдину картину більшості сучасних сімей. Але життя саме за такими сімейними відносинами має значні негативні наслідки.

Негативні наслідки для чоловіків. Причиною негативних наслідків є жінки, які свято вірять в те, що всі чоловіки їм винні, високої думки про себе так звані меркантильні «королеви», котрі в реальному житті нічим особливо привабливим не вирізняються і, як правило, не здатні до реальної турботи та любові. Уявімо собі одну із таких сімей, де чоловік багато працює на благо сім'ї, по справжньому любить свою дружину, яка, в свою чергу, має

описане вище уявлення про себе, типова домогосподарка, яка не працює і має багато вільного часу (тобто, працює на себе, в основному, займається марнотратством) та «дарує» свою любов і турботу. Тепер звернемось до такого красномовного показника, як середня тривалість життя. Він залежить від багатьох факторів, але хотілось би відзначити особливо один із них – відповідальність, яку чоловік, практично в повній мірі, повинен брати на себе. В Україні середня тривалість життя чоловіків, за даними ВООЗ станом на 2019 рік, складає 68 років, а у жінок – 77.8 років [1]. Як бачимо, різниця в 10 років. Славнозвісна екс-міністерка У. Супрун пояснила це тим, що чоловіків вбиває алкоголь, куріння, шкідлива їжа та зневажливе ставлення до свого здоров'я [2]. Тепер задаймося питанням, чому чоловіки починають зловживати алкоголем та цигарками? Чи можна ототожнити перевантаження на роботі (як психологічне, так і фізичне) зі зневагою до свого здоров'я? Чоловік, з вищевикладеного нами прикладу, змушений багато працювати і якщо зайнятість на одному робочому місці недостатньо задовольняє потреби «сім'ї», то він повинен обійняти ще одну посаду. Постійне перевантаження, втомленість, стресові ситуації спонукають чоловіка до вживання алкоголю, нікотину, наркотиків. На їх думку, це дозволяє на певний час забути про проблеми, або створити ілюзію їх відсутності. І виходить, що замість реальної турботи жінка в такій ситуації «випромінює» тільки негатив, наприклад такими фразами як: «Чого скиглиш, ти ж чоловік», «Ти – чоловік, чи ганчірка?» і таке інше, що ще більше погіршує психологічний стан чоловіка. Комплексно усі ці та подібні фактори (якість життя в країні, рівень системи охорони здоров'я тощо) призводять до зниження тривалості життя чоловіків.

Таких сімей багато і розповсюдженою проблемою для чоловіків є те, що поки він знаходиться в пригніченому психологічному стані, дружина в цей час може спокійно знайти собі іншого чоловіка. Тобто, працюючи вдень і вночі, щоб гідно утримувати сім'ю, радувати дружину подарунками та фінансово забезпечувати її потреби, отримує за це зраду.

Негативні наслідки для жінок. А тепер згадаємо про типову проблему жінок у сучасних сім'ях – насильство. Можна виокремити наступні причини [3], які пов'язані із класичною моделлю сімейних стосунків: 1) Суперечки між подружжям і незадоволеність подружнім життям. 2) Обмежені можливості жінки влаштуватися на гарну роботу. 3) Привілейоване, більш високе положення чоловіка у суспільстві, порівняно з жінкою. 4) Контролюючий стиль поведінки чоловіка по відношенню до жінки. 5) Шкідливі звички чоловіка (алкоголь, наркотики). Тож, навіть ті жінки з прикладу вище, можуть стати жертвою насильницької поведінки чоловіка.

Також є випадки, коли жінка багато працює і добросовісно займається домашніми справами і, загалом, витрачає набагато більше часу на виконання сімейних обов'язків, ніж чоловік. Такі жінки ризикують зменшенням тривалості свого життя – як, власне, і чоловіки – від постійного перевантаження та стресів.

У розглянутій моделі сімейних стосунків існує ще одна серйозна проблема, яка не була зазначена вище: розлучення. Це момент, коли один із членів сім'ї не згоден зі своїм становищем, або відносинами. Якщо розлучення відбувається у сім'ї, де є діти і враховуючи те, що частіше за все вони залишаються з мамою, то це додаткове навантаження на жінок. І від того, яка жінка за характером та вихованням, залежить не тільки її майбутнє, а й дітей.

Шляхи покращення сімейних стосунків. Можливість покращити становище є дещо примарною та утопічною – «Рівність». Сімейна рівність полягає у рівності обов'язків. Не обов'язково дотримуватися формальної рівності (наприклад, кожен повинен заробляти половину сімейного бюджету), достатньо дотримуватися рівності затраченого часу на виконання обов'язків. Як наслідок, в такій сім'ї чоловік і дружина одночасно існують та взаємодіють як одне ціле, доповнюють одне одного. Приклад взаємодоповнення: якщо чоловік працює на повну ставку, а дружина – на половину, то різницю у витраченому часі

жінка заповнює прибиранням оселі. І прикладом цілісності або рівноправної взаємодії є спільне приготування вечері, спільне виховання дитини, що матиме надзвичайно сприятливий вплив на неї тощо. Вирішення будь-яких проблем зводиться не до сварок, а до спокійного обговорення з пошуком консолідованого рішення, яке задовольнить обох, тобто люди розуміють один одного. Без бажання і вміння зрозуміти одне одного складно буде досягти рівності. В допомогу, охочим подолати сімейні непорозуміння: у романі Харпер Лі «Вбити пересмішника» є дуже гарний вислів на цю тему: «Однажды он сказал – человека по-настоящему узнаешь только тогда, когда влезешь в его шкуру и походишь в ней». Це така сім'я, де рівноцінно і чоловік, і жінка виявляють повагу, турботу та підтримку. Така модель сімейних стосунків почала приживатися в Німеччині, хоча стандартна модель «чоловік-добувач, жінка-побут» ще має місце [4].

Висновок. Найпоширеніша модель традиційних сімейних стосунків у сучасному світі втрачає актуальність, оскільки вона має очевидні негативні наслідки, які впливають і на подружжя, і на дітей. Запропонована модель рівних сімейних обов'язків, а саме рівного розподілу часу на їх виконання, дозволяє зміцнити подружні стосунки, зменшити кількість розлучень, дати шанс перевантаженню у стилі життя «під одним дахом», усунути або мінімізувати додаткові стреси, від яких потерпає фізичне і психічне здоров'я людини. І якщо важко перенавчати дорослих людей, то потрібно якомога швидше починати з себе: виховувати своїх дітей на прикладі такої сім'ї, де лише в рівності та розумінні одне одного можна досягнути міцних, дружніх, довготермінових стосунків.

Список використаних джерел

1. Life expectancy and Healthy life expectancy Data by country. URL: <https://apps.who.int/gho/data/view.main.SDG2016LEXv?lang=en> (дата звернення 12.03.2021).
2. Супрун об'яснила, почему в Украине мужчины живут на 10 лет меньше женщин. URL: <https://tsn.ua/ru/zdorovya/suprun-obyasnila-pochemu-v-ukraine-muzhchiny-zhivut-na-10-let-menshe-zhenschin-1411581.html> (дата звернення 12.03.2021).
3. Насилие в отношении женщин. URL: <https://www.who.int/ru/news-room/fact-sheets/detail/violence-against-women> (дата звернення 14.03.2021).
4. Анатомия немецкого быта: как распределены роли мужчин и женщин. URL: <https://p.dw.com/p/33QLJ> (дата звернення 13.03.2021).

Киселиця С. В., к. філос. н., доцент
доцент кафедри філософії і суспільних наук ННІ економіки
Бокач В. Є., здобувачка вищої освіти 2 курсу гр. АЮ-191
ННІ права і соціальних технологій
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВІ ВИМІРИ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ПОЗИЦІЇ

Однією з найактуальніших проблем новітньої України, яка в надзвичайно трагічних умовах обстоює своє право на свободу вибору/незалежність, є формування самодостатніх територіальних громад, гуманітарне підґрунтя яких – свідомі громадяни/люди з активною громадянською позицією. Розбудова суверенної держави уможливується лише за наявності чіткої розгалуженої системи місцевого самоврядування, що виступає основною ознакою демократії і необхідною умовою гуманізації соціуму. Акцентуємо на визнанні

громадянина найвищою цінністю цивілізованого суспільства, де влада, а ргіогі, має існувати не для чиновницького самообслуговування, а для служби народові як джерелу влади.

Світовий досвід свідчить, що тільки об'єднана загальнолюдськими цінностями територіальна громада може ефективно організувати колективну життєдіяльність. В Україні проблема самодостатності суб'єктів соціальної дії кілька десятиліть поспіль є найнагальнішим завданням і держави, і суспільства. Принцип їх самостійності, що гарантований Конституцією і низкою законів України («Про місцеве самоврядування в Україні», «Про звернення громадян», «Про інформацію», «Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації», «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності», Указом Президента України «Про сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні», «Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016 – 2020 роки») знаходиться, фактично, у зародковому стані. Переважна більшість об'єднаних територіальних громад (ОТГ), маючи задеклароване державою право вирішувати всі нагальні питання місцевого значення, вочевидь не цілком на це спроможна. З огляду на попередню історію нашої країни, цей процес – суперечливий і надзвичайно складний як у соціально-психологічному, так і в політико-правовому вимірах. Кожна адекватна соціально активна людина розуміє, що волевиявлення може бути демократичним і вирішальним лише тоді, коли воно є вільним і відповідальним.

Надважливим чинником успішної розбудови громадянського суспільства є виховання «смаку» до активної громадянської позиції. Представницька демократія в Україні здійснюється народом під час виборів через делегування своїх повноважень органам влади кожні п'ять років. Але чи є волевиявлення тотожним громадянській свідомості, а відтак і відповідальній громадянській позиції? Вочевидь це є необхідною, але недостатньою умовою для особистісної та соціальної реалізованості. Народ, хоча і є визначальним політичним суб'єктом, все ж не несе конкретної юридичної відповідальності за хибне громадянське рішення. Коли будь-який учасник правочину [1] зрозуміє, що однією лише реалізацією виборчого права неможливо досягнути матеріального і духовного розквіту, то він усвідомить необхідність власного долучення до владних ініціатив, наполегливе намагання щоденно впливати на рішення влади. Це можна назвати **учасницькою демократією або демократією участі**, де розподіл повноважень між дієздатними суб'єктами доцільно розпочинати знизу вгору: на правовому рівні насамперед слід визначити повноваження місцевих органів, а потім – центральних органів влади. Тільки ці підстави дозволять розраховувати на успіх реформ.

Саме такою впливовою соціально-правовою формою взаємодії громадянина і влади в останні роки виявилися бюджети громадської участі, одним із яких став проект викладачів кафедри філософії і суспільних наук Національного університету «Чернігівська політехніка» (НУ «ЧП», на той час – ЧНТУ) «Залучення мешканців м. Чернігова до формування громадянського суспільства» у 2017 році. Його основне завдання – формування у кожного свідомого і дієздатного містянина мотивації, знань та вмінь, необхідних для відповідальної участі в життєдіяльності громади та заохочення максимальної кількості чернігівців до співпраці з органами державної влади і місцевого самоврядування.

В межах цього проекту проводилось соціологічне дослідження, спрямоване на відображення реального стану соціально-правової активності чернігівців. Досить переконливою (половина з тих, хто визначився і усвідомлює пріоритетність колективних інтересів по відношенню до індивідуальних) виглядає позиція містян, які вважають, що задля успішного вирішення актуальних проблем територіальної громади громадські організації та спілки повинні контролювати владу і лише близько п'ятої частини – активно

рекламувати свою діяльність і проводити культурно-розважальну і просвітницьку роботу серед населення [2].

Відповіді на ключові питання сьогодення, отримані в процесі дослідження громадянської позиції українців на зломі нашого регіонального досвіду, надають можливість зафіксувати позитивні тенденції в житті ОТГ. До таких можемо віднести: сприяння залученню мешканців міста Чернігова до формування громадянського суспільства через 1) волонтерську діяльність інтерв'юєрів, 2) створення студентами ННІ електронних та інформаційних технологій НУ «ЧП» програмного забезпечення для обробки результатів анкетування, 3) надання підстав для чернігівців, які були включені в репрезентативну вибірку, на більш серйозному аналітичному рівні замислитися над викликами сучасності, 4) можливість відчутти інтерес місцевої влади до думки містян (особливо на цьому наголошували респонденти у віковій групі «65 років і більше»), 5) створення оптимізуючих засад формування громадянської позиції у максимальній кількості учасників через колективну соціально-правову діяльність членів ОТГ в їх цільовій спрямованості на розбудову громадянського суспільства як у рідному місті, так і в новітній Україні. (Детальніше – [3]).

Доходимо висновку: будь-яка демократична держава завжди покладається на активну участь громадян в управлінні суспільством, «смак» до чого вже можемо спостерігати і в сучасній Україні. Таким чином, стратегічною програмою невинного поступу до цивілізаційної суб'єктності нашої країни має стати соціально-правове забезпечення громадських рухів, інституалізація суспільних комунікацій, розробка та впровадження ефективної управлінської доктрини, пропаганда і стимулювання відповідальної громадянської позиції. Це, звісно, потребує низки реформ. «Гнучка демократична модель управління державою, своєю чергою, може з колосальним коефіцієнтом корисної дії використовувати колективний розум і волю у вирішенні нагальних проблем сучасності, глобальних і локальних соціально-політичних проєктів. Чим консолідованішу позицію демонструє народ, тим більш підконтрольною і цивілізованою (моральною) стає влада, чим гнучкіша влада та мудріші чиновники й громадські діячі, тим більш політично грамотним стає народ і, як наслідок, формуються колективна відповідальність і громадянська свідомість» [4, с. 50].

Вищевикладене демонструє цілком прогнозовані результати громадської діяльності: розширення кола соціально зорієнтованих громадян; підвищення рівня громадянської свідомості та соціально-правової обізнаності членів ОТГ щодо владних і громадських ініціатив; залучення всіх верств населення до комунікації; збільшення сегменту містян, охочих до волонтерської діяльності; формування компетентності та навичок ведення публічних дискусій щодо актуальних питань життя міста; сприяння моніторингу громади щодо прозорості і виваженості управлінських рішень. Йдеться про повільне, складне, не дуже численне, але очевидне формування в нашій спільноті стійкого прошарку свідомих і відповідальних людей з активною громадянською позицією, які хочуть і, головне, можуть розумно управляти і собою, і референтною групою, і регіоном, і, в перспективі, державою.

Список використаних джерел

1. Цивільний кодекс України / Розділ IV. Правочини. Представництво. Глава 16. Правочини. Стаття 202. Правочин. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2003, №№ 40-44, ст. 356. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 12.03.2021).

2. Звіт Чернігівській міській раді про результати соціологічного дослідження «Моніторинг думки чернігівців щодо життєдіяльності місцевої громади та соціально-

політичної ситуації в Україні» (в межах проекту бюджету м. Чернігова 2017 року «Залучення мешканців м. Чернігова до формування громадянського суспільства»). Чернігів : Чернігівський національний технологічний університет, кафедра філософії і суспільних наук, 2017.

3. Киселиця С. В. Особливості формування громадянського суспільства в новітній Україні: регіональний досвід. *Modern Science – Moderní věda*. Praha, Česká Republika, 2020. № 10. С. 61-72.

4. Киселиця С. В. Громадська думка як морально-політичний регулятив людського буття. *Проблеми соціальної роботи: філософія, психологія, соціологія*. 2019. № 2(14). С. 42-51. DOI: 10.25140/2412-1185-2019-2(14)-42-51. URL: <https://psw.stu.cn.ua/uk/component/k2/item/564> (дата звернення: 13 березня 2021).

ГЛОБАЛЬНИЙ СВІТ: ІННОВАЦІЇ, КОМУНІКАЦІЇ, КУЛЬТУРА

GLOBAL WORLD: INNOVATIONS, COMMUNICATION, CULTURE

Adamenko O. Y., a 1st year student, group MSWp-201
Scientific supervisor – **Kolenichenko T. I.**, PhD, associate professor
Language supervisor – **Sikaliuk A. I.**, PhD, associate professor
Chernihiv Polytechnic National University (Chernihiv, Ukraine)

A LONG-DISTANCE FAMILY IN UKRAINE: CHALLENGES AND PROBLEMS

Nowadays the process of development and formation of the modern family is influenced by various external factors, including economic, social and political ones. Scientists have found that every year the number of people who leave our country in search of work increases. They plan to resolve economic problems as soon as possible, improve living standards in some way, and then change temporary residence abroad to permanent residence.

Most migrants receive the desired wages, can afford better living conditions, have enough to provide for their children, but we should not ignore the fact that family members of migrant workers are forced to live separately, which causes a number of problems. As a result, the analysis of the outlined issue shows that in today's conditions one of the least socially protected categories of the population is children from distant families.

Thus, the study of the problems of long-distant families in Ukraine has become especially relevant. Because by researching this issue in as much detail as possible, it is possible to form an effective mechanism for preventing the deformation of the institution of a long-distant family as well as to promote the maintenance of psychological balance and well-being between family members.

The socio-psychological microclimate and functional semantics of a long-distant family have been studied relatively little and have only recently become relevant in our science. In particular, O.Dvizhova, G.Syatnenko, I.Trubavina were studied certain aspects of the life of a long-distant family. Family distress, its maladaptation were investigated by V.Solodnikov, T.Semigina, N.Krasnova, S.Kharchenko and others.

Due to the difficult socio-economic situation in the country, a significant shortage of jobs in the labor market, the departure of citizens from Ukraine to foreign countries continues, with the aim of more profitable employment. Such conditions led to the separation of a new category of families – a long-distance one. Scientists define the “a long-distant family” in different ways, but the most common definitions should be singled out. In particular, F.Mustaeva defines a distant family as one in which the life of each spouse due to the specifics of their profession in most cases takes place separately [1]. Such families include the families of flight attendants, sailors, artists, astronauts, geologists, military, athletes and estimates that on average such families account for 4-6% of the total. In the works of sociological orientation of the problem in distant families, experts reduce to the analogy with a single-parent family, arguing common to these types of family feelings of loneliness and limited external contact. Such an approach is followed by J.Raevska, who

believes that a distant family is one of the types of single-parent family, in which there is a legal relationship between two parents, but one of them for different reasons (employment, family conflicts, etc.) it is absent for a long time and communicates indirectly (through correspondence, telephone, social networks) or during short meetings, etc. [3].

The spread of the phenomenon of long-distant families with varying severity is manifested in Ukraine. The western regions have become especially difficult: Rivne, Ternopil, Chernivtsi, Volyn, Zakarpattia, Lviv where several members of one family are registered at employment centers. For example, according to unofficial data, 150-350 thousand inhabitants of Lviv region work abroad [1].

A distant family is characterized as a complete structure, as both parents are present, but due to specific circumstances, family members are separated. As a result, not all functions of the family system are properly implemented. Of course, each family may have personal motives for going abroad, but children do not always share such intentions and as a result - the relationship between parents and children becomes formal. The problem of forming a system of value orientations of children in the families of migrant workers is especially acute. This is due to the fact that the formation of the child's personality is influenced by fundamental moral principles, as well as the functional-role structure in the family. In turn, the deformation of the relationship between parents and children will have a significant impact on the quality of social experience as well as on establishing relationships with others in the future.

Thus, the features of a distant family are: separate residence of family members (usually parents or one of them working abroad), separation of work from home; change of value orientations, disturbance of family balance; breakdown of family ties; giving preference to one of the family functions (economic) [3]. It should be noted that a long-distant family is characterized by a structural change in such components as marriage, parenthood, household - they acquire an independent meaning.

All these factors cause the formation of some problems, namely: episodic educational influences on children; lack of family relationships, which leads to "emotional rejection" of parents by children; opposition of parental attitude to children; misunderstanding of children with their microenvironment; inconsistency of parents' views on raising children [2]. A significant number of distant families are unable to realize to some extent the educational function, the essence of which is to transfer to children social experience, knowledge, norms of behavior, because only a full family upbringing develops abilities, healthy interests and needs of the child.

Summarizing all the above, we can say that labor migration has quite negative consequences at both the global and local levels. The family always remains the center of society as well as the main component of the full development of the child. Unfortunately, the issue of creating decent conditions to prevent the spread of the phenomenon of distant families is out of the state's attention. But by developing an effective system of support for distant families, we will be able to promote the harmonious formation of family relations despite the territorial separation. This mechanism should be aimed at helping partners to understand the situation, take into account new tasks as well as maintain psychological balance within the family.

References

1. Венгер Г. С. Психологічні особливості ролевих стосунків у дистантних сім'ях. *Проблеми сучасної психології: збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України*. Кам'янець-Подільський, 2015. Вип. 27. С. 103–116.

2. Левченко К. Б., Трубавіна І. М., Цушко І. І. Соціально-педагогічна та психологічна робота з дітьми трудових мігрантів : навч.-метод. посіб. Київ : ФОРМ "Купріянова", 2007. 240 с.

Білиловець Д. С., здобувач вищої освіти гр. Т-191
Науковий керівник – **Ушата Т. О.**, ст. викладач кафедри
іноземних мов проф. спрямування

Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

TRENDS IN TOURISM OF UKRAINE, CAUSED BY THE PANDEMIC CRISIS

Quarantine, caused by the pandemic of COVID-19, has closed people at home. Tourism was one of the first industries influenced by it. Deserted cities, hotels and resorts, museums and galleries being left without their visitors is a very unusual scenery. The volume of travels has decreased crucially. There has never been such a recession in tourism for the last 100 years.

“Ukrainian tourism industry has already lost more than 1.5 billion dollars. If quarantine lasts, many tourist companies will not survive”, says the chief executive officer of Hospitality Association of Ukraine, PhD in Economics Anna Romanova. She also adds, that there’s only one encouraging sector. It’s domestic tourism [1]. It’s expected that due to the borders closed, Ukrainians will be travelling within the country, though a lot of people have lost their jobs or lost money because of health problems or businesses closed. So, not all the Ukrainians can afford travelling these days.

It is expected that domestic tourism will first start reviving. We have seas, rivers, mountains, though we have poor service and bad infrastructure as well. Very few hotels can provide tourists with the same high level of services as popular tourists destinations abroad, and at reasonable rates. Travel agencies should refocus on domestic tourists and improve the level of services in order to meet the needs of Ukrainians.

It’s very difficult to calculate domestic tourism statistics in Ukraine, as Ukrainians are more likely to arrange their travels to the Black Sea or Azov Sea resorts on their own, and do not contact any travel agencies or use official hotels, so it’s very difficult to estimate tourists’ flows to particular regions. Mobile operator Vodafone Ukraine decided to help. They claimed that the number of their subscribers in the southern regions has greatly increased in the summer of 2020 compared to the same period of 2019:

- Odesa, Mykolaiiv and Kherson regions accepted 30% more tourists, than in the summer of 2019;
- the Azov Sea resort of Kyrylivka was visited by 55% more tourists this summer;
- the city of Berdiansk hosted 37% more tourists compared to the summer of 2019.

The second popular domestic region to visit is Western Ukraine. The third popular destination is Kyiv the region. The fourth place take local tourist attractions all over Ukraine. Though tour operators consider that there are more official tourist accommodations in Western Ukraine, the Carpathians in particular, and the quality of service is better, these destinations cannot be an alternative for beach holidays. It’s also obvious that as soon as foreign resorts open for Ukrainian tourists, domestic tourism will decrease greatly.

There’s no doubt, that domestic tourism in Ukraine has a chance to develop these days, and attract the record numbers of tourists, but it also has a lot of problems. Tourist specialists define some factors hindering its development despite the borders closed.

- Ukrainian hotels, carriers and tour operators cannot establish constant cooperation, that's why they cannot offer bulk discounts or special prices, as the majority of foreign tourist businesses do.

- Poor quality of services in relation to prices. Many foreign resorts can offer better services for the same rates.

- Ukrainian tourist industry has a rather small market share in comparison with the majority of neighboring countries. For example, Krakiv, Poland, hosts 14 million tourists annually, and Ukrainian Lviv just a little more than 2 million correspondingly.

- The quality of beaches, tourist safety, state of roads and quality of water cannot compete with those abroad.

- The investment climate is not so favorable for the tourist industry in Ukraine compared to the one abroad.

- COVID-19 crisis has become the factor of uncertainty not only for outbound tourism, but also for domestic tourism.

- Ukrainian travelers, who cannot afford to pay such high prices for their holidays, visit popular tourist destinations as individual travelers, in their own cars, and sleep in their own tents instead of hotel rooms. In social networks we can observe multiple photos of Ukrainians enjoying themselves in holiday camps or posts in which people just share the information about picturesque places to spend holidays travelling in their own cars. It became a large-scale trend in 2020, and it is a worrying signal for the tourist industry, states Ihor Holubaha [2].

Tourism experts have defined an image of post-pandemic tourists. They consider that independent family trips using personal cars, camping, staying at countryside resort complexes, renting private cottages adhering to all the requirements of social distance and ensuring all necessary safety conditions and remedies will be most popular among tourists in Ukraine in the nearest time. [1].

Anyway, the tourist industry will not stay the same as it was before the pandemic crisis, it will adjust to the new reality and develop new areas of business. Coronavirus quarantine measures will decrease the number of trips all over the world, but it will improve their quality at the same time, and the tourism industry will be gradually reviving, states The Guardian.

Список використаних джерел

1. Туризм після карантину: як пандемія вплинула на галузь і змінила її. URL: <https://dyvys.info/2020/05/14/turyzm-pislya-karantynu-yak-pandemiya-vplynula-na-galuz-i-zminyula-yiyi/> (дата звернення 15.02.2021).

2. Євген Солонина, Внутрішній туризм в Україні – на підйомі через COVID-19. Чи надовго? URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/vnytrishniy-turyzm-v-ukraini-covid19/30726545.html> (дата звернення 10.03.2021).

3. Внутрішній туризм в Україні. Креативні проєкти як поштовх до розвитку регіонів (оглядова довідка за матеріалами преси, інтернету та неопублікованими документами за 2019-2020 рік). URL: https://nlu.org.ua/storage/files/Infocentr/Tematich_ogliadi/2020/tyrizm.pdf (дата звернення 15.02.2021).

4. Концептуальная записка: COVID-19 и перестройка сектора туризма. Август 2020 г. Организация Объединенных Наций, 2020. С.29.

Антонова М. І., здобувачка вищої освіти 2 курсу, група КІ-192
Науковий керівник – **Покришень Д. А.**, к.пед.н., доцент,
Дивнич Г. А., к.держ.упр., доцент
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

ENGLISH IN LOW-LEVEL AND HIGH-LEVEL PROGRAMMING LANGUAGES

English is in demand in IT - this is the language that every person in this field should know. It is interesting that all communication between a computer and a person, communication with partners, employers takes place in English. Since all the work is closely related to the terms that are used during writing program code, people learn the language as they learn to program.

Programming languages actually consist of English words and abbreviations, so it is impossible not to use English when working in IT. Knowing this, I want to explore the use of English in different programming languages. Programming languages can be divided into two groups: high-level and low-level.

A high-level programming language is a programming language designed for speed and ease of use by the programmer. The main feature of high-level languages is abstraction, that is, the introduction of semantic constructions that briefly describe such data structures and operations on them, the descriptions of which in machine code are very long and difficult to understand [1].

Low-level programming language is a programming language close to programming directly in machine codes of the used real or virtual processor [2].

Let's take a look at typical assembly language instructions.

The most commonly used mov instruction, which copies the second operand (source operand) into the first operand, is short for MOVE. Also such commands as CMP (COMPARE), JL (JUMP LESS), JG (JUMP GREATER), LOOP, commands OR, AND, TEST, NOT (performs inversion), jcxz (Jump if cx is Zero).

```
1 include \masm32\include\masm32rt.inc
2
3 StrLen proto :DWORD; prototype procedure
4
5 .data
6 lpstring dd 0; row addresses
7 nc dd 0; digit counter
8
9 .code
10 start; this is the label <point of entry> in the program
11 mov lpstring, input ("Type a line and press Enter:")
12
13 ; procedure StrLen defines the length of the parameter row
14 ; and returns the result in eax
15 invoke StrLen, lpstring
16 mov ecx, eax; init loop counter
17
18 mov ebx, lpstring
19 xor eax, eax; starting offset in row = 0. Same as mov eax, 0
20
21 jcxz PrintResult
22 @@:; loop body start mark
23 cmp byte ptr [ebx + eax], '0'
24 jl nextChar; if character code <code '0' - go
25 cmp byte ptr [ebx + eax], '9'
26 jg nextChar; if character code > code '9' - go
27 ; here the symbol is a number
28 inc dword ptr [nc]; digit counter increment
29 nextChar:
30 inc eax; move to next character
31 loop @B
32
33 ; ----- outputting the result -----
34 PrintResult:
35 print "Digits found in a row -"
36 print str$(nc),13,10
37
38 inkey "Press the button!"
39 ; ----- end of the program -----
40 invoke ExitProcess, 0; exit to Windows
41 end start; end of source and entry point name
```

Fig. 1 – MASM code

Let's look at a simple MASM program. We enter a string, and the program counts how many digits it contains. You can see the program code in figure 1, and its work in figure 2.

```
C:\Users\Mawa\Downloads\Telegram Desktop\conf.exe
Type a line and press Enter:How many digits are there 433 333?
Digits found in a row -6
Press the button!
```

Fig. 2 – MASM code test

Without knowing the programming language, we can figure out how the program works, just by knowing the abbreviations of the commands.

High-level programming languages also consist entirely of English words. Let's take an example of a high-level programming language like Java. This code is easy to read without knowing programming, but knowing English. You can see the program code in figure 3, and its work in figure 4.

```
1 package konf;
2
3 import java.util.Scanner;
4
5 public class conference {
6
7     public static void main(String[] args) {
8         StringBuilder sb = new StringBuilder ("Enter data for this template: \n");
9         sb.append("Surname and name/number of unsatisfactory/average score/\n");
10        sb.append("For example: \ncat Basilio/2/2,4/");
11        System.out.println(sb);
12        Scanner sc = new Scanner(System.in);
13        sc.useDelimiter("/");
14        String name = sc.next();
15        int n = sc.nextInt();
16        float b = sc.nextFloat();
17        sc.close();
18        System.out.println(name + ": twos " + n + "; average score-" + b);
19    }
20 }
```

Fig. 3 – Java code

```
Enter data for this template:
Surname and name/number of unsatisfactory/average score/
For example:
cat Basilio/2/2,4/
Antonova Mariia/0/95/
Antonova Mariia: twos 0; average score-95.0
```

Fig. 4 – Java code test

Words such as System, Scanner, Input, Output, Print are familiar to many people outside the IT world.

It is quite logical that on lines 8, 9, 10 we declared a string variable, which we then output to 11. We also declared variables for the name, the number of twos, and the average score. On line 18, we just printed these values. Obviously, the code in Java is easier to read, since we get rid of abbreviations and can describe the algorithm of actions in a language understandable to a person as simply as possible.

Here is the answer to the question why the IT world speaks English - English is the main tool in programming.

Thus, we believe that it is possible to be able to read the program code by knowing English. Working in the IT sphere becomes easier and more understandable, because it is more convenient to communicate and program in one language.

Список використаних джерел

1. High-level programming language [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://dic.academic.ru/dic.nsf/ruwiki/1464>.

2. Low-level programming language [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://dic.academic.ru/dic.nsf/ruwiki/16257>.

Bondarenko M. S., a 1st year student, group MSWp-201,
Scientific supervisor – **Sikaliuk A. I.**, Ph.D., associate professor
Chernihiv Polytechnic National University (Chernihiv, Ukraine)

FOREIGN LANGUAGE AS AN INTEGRAL PART OF STUDENTS' VOCATIONAL TRAINING IN NON-LINGUISTIC UNIVERSITIES

The conclusion of the Bologna Agreement and the integration of Ukraine into the single European educational space has significantly influenced on the orientation and reorientation of Ukrainian educational standards.

The significant expansion of international, business, economic and cultural contacts observed in Ukraine has led to a change in the needs and goals of mastering foreign languages not only in language but also in non-linguistic institutions of higher education. Modern programs of higher professional education are aimed at a competency-based approach, which is designed to form the key competencies of specialists in any field.

Since the study of foreign languages at the present stage is based on an interdisciplinary integrative basis and is aimed at the complex formation and development of communicative, cognitive, informational, sociocultural, professional and general cultural competencies of students of non-linguistic universities, the ability to translate professional information from Ukrainian into Ukrainian is extremely valuable for professionals of any training profile.

Nowadays, there is a trend in job advertisements when specialists with knowledge of one or two foreign languages are invited. This is evidence that there is a demand for professionals with the appropriate level of knowledge of a foreign language.

In Europe, according to the German Institute for Economic Research, one in five workers uses a foreign language skill in their professional activities. According to the organizers of the International Conference on Foreign Languages and Business Communication in the International Economy, Workshops and Exhibitions (ICWE), which was held under the slogan "Languages and Professions", "intercultural knowledge in economics has long been a competitive advantage but a social necessity." [1].

The above mentioned indicates that knowledge of a foreign language becomes an integral part of the professional competence of specialists with higher education in various fields of training and makes them competitive in the international labor market. All this necessitates qualitative changes in the teaching of foreign languages to students of non-language specialties, in order to improve their level of knowledge of a foreign language and the possibility of its practical use in future professional activities.

According to the State Standard of Basic and Complete Secondary Education, school graduates must meet the B1 + level. According to the requirements of the National English Language Program, bachelors must achieve B2 level, and master's graduates must master a foreign language at B2 + level for specialties that require less complex language behavior and C1 for more complex linguistic competence, depending on the type of professional functions [2].

The complexity of the implementation of the tasks arises due to the specific features that are inherent in non-linguistic universities, namely:

1. Unequal level of training of students and their knowledge of a foreign language when entering non-linguistic specialties of higher education.

2. Low level of motivation of students to learn a foreign language.

3. The complexity of developing a single educational and methodological complex for students of non-linguistic universities who have different communicative competencies in foreign languages.

4. The problem of working with students who at the university are actually forced to start learning a foreign language "from scratch".

5. Strict restrictions on the learning process in time.

6. A long break between completing a foreign language course before the entrance exam to the master's degree.

7. Professional orientation of the foreign language course in accordance with the specialty chosen by students.

Thus, a foreign language for professional communication helps the development of the student, his professional orientation, and is very important today. It has great educational and developmental potential.

References

1. Korol S.V. The specifics of teaching a foreign language to students of technical universities: Bulletin of Zaporozhye State University. 2008 S. 127–132.

2. Petrovsky M. Foreign languages at non-language faculties: Newspaper of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Kyiv, 2009. S. 2–3.

Vyhor D., a graduate of gr. MUPp-201
Supervisor – **Remneva L.**, Ph.D., Professor
Supervisor – **Lytvyn S.**, Ph.D., Associate Professor
Chernihiv Polytechnic National University

THE MECHANISM FOR INTRODUCING HR-BRANDING MARKETING TECHNOLOGIES TO THE HOTEL PERSONNEL MANAGEMENT SYSTEM

Nowadays, there is an intense competition in the labor market in Ukraine, both among potential employers and employees. To have a high image among other companies on the market, hotel companies update the requirements for candidates interested in their vacancies. Such requirements are becoming more stringent and are aimed at finding a talented employee. Not surprisingly, the struggle in the labor market among employers for the best workers is becoming the norm today. That is why the use of personnel-oriented marketing technologies, such as HR-branding is essential for modern hotel businesses.

HR-branding is an activity related to the formation of a unique personnel management system, through which a particular company has the opportunity to gain a competitive advantage

among other similar and ensure a constant increase in the value of HR and other assets [1]. HR-branding can be classified into two categories - external and internal. External HR-branding is focused on potential candidates and is aimed at developing a positive image of the organization for them, as well as developing optimal cost systems for personnel. Conversely, internal HR-branding is designed to form and constantly maintain the loyalty of employees. The research shows that the staff is willing to work even for lower wages in a company that has a positive image in the market than in a similar organization with a higher salary, which does not have such an image.

The use of HR-branding technology contributes to the fact that the employee has a desire to work in your organization. The practical implementation of HR-branding technology in the hotel personnel management system has several problems and contradictions. For example, today there is no clear understanding of the essence of marketing technology. Besides, the areas of responsibility of the subjects of HR-branding in the personnel management system of the hotel enterprise are almost not established [5]. Very often the power to find and attract new employees is transferred to employees who do not have professional experience in this field. There is also no clear structuring of the elements of HR-branding into a single system, which does not allow the hotel to have a complete idea of how, when, and with the help of what mechanism they need to gain a positive image in the labor market.

Based on the proposed in [4] structure of HR-branding elements, which includes an element of identification (corporate identity, logo, advertising, media presence), and the image element (comments on booking sites, hotel website, employee feedback on working conditions at the enterprise), we offer the following mechanism for the formation of fundamental values of HR-branding of a modern hotel enterprise in Figure 1.

As a result of the previous research [2], several factors that significantly affect the formation of a motivational field for talented candidates to work in a particular hotel business were identified. Among them there are the following: the development of corporate culture (40 %), additional material incentives for the best employees (32 %), cooperation with graduates of specialized universities (16 %), and individual approach to employees (12 %).

Basing on existing research in foreign and domestic literature [3,6], we propose to use the following step-by-step algorithm of actions that will create an attractive image of the hotel for employees of the hotel industry.

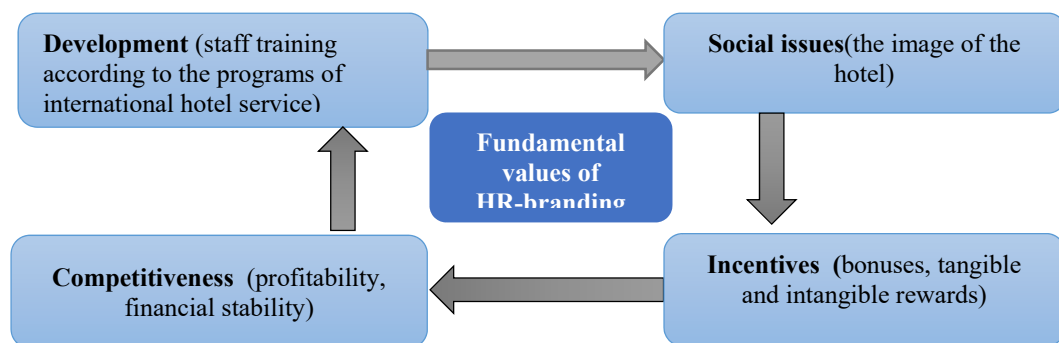

Figure 1 - The mechanism of formation of fundamental values of HR-branding of a modern hotel enterprise

Source: author's development.

1. SWOT and PEST analyzes. These instruments help to determine the hotel current position in external and internal environments, analyze the main competitors in a chosen area, evaluate the situation in the labor market, the level of the hotel staff development and whether the pay system is satisfactory etc.

2. Development of requirements for candidates in accordance with the general objectives of the enterprise, which can help to properly select staff and as a result provide an overall improvement of the hotel enterprise. Employees who share the mission and values of the company will work better as they will be in their proper place and will know exactly how to behave. Also, it will motivate them to work.

3. Creation and dissemination of the hotel business HR-brand through the media, as a result of which the company will become more recognizable and attract the attention of the target audience. More than six employees will choose such a hotel from among others if there are regular positive reviews about it in the media.

4. Creating a positive image of the company in the SMM sphere and "Security Funds" for employees. Active positioning of the hotel in popular social networks, access to the hotel support services using messengers 24/7 will help to meet the requirements of Generation Z, which is actively involved in all social and economic processes today. Having been interested in Generation Z, it becomes easy to get some customers and older audiences. Making your hotel a popular place to relax will allow you to constantly receive a stable income, through which you can create a special "security fund" for employees. The corona crisis of 2020 led to the fact that for some time all hotel enterprises were closed, could not work, and make a profit. Accordingly, the workers had neither work nor wages. What is the meaning of the Security Fund? This is a special fund on the enterprise's account, which will allow it to pay salaries to employees for a certain period of time.

For example, in the case of a lockdown due to a pandemic, natural disaster, or any phenomenon that would result in the partial or complete suspension of the hotel, employees will be able to be confident in their financial situation, as they still receive a salary for some time from that special fund. The hotel will become a reliable place of work for employees and this feature will be an important element of "win-win" strategy, especially taking into account the fact that there are no hotel company in Ukraine practicing such funds today. As the variability of the VUCA-world does not allow the employees to be confident in the future the existing possibility to support them from that additional fund would help the best staff to choose a hotel as a more safety and hopeful place to work.

5. Constant monitoring of the HR-brand strategy, control of results, and adjustment of the HR-brand strategy will allow to create a positive image of the hotel enterprise and what is even more important to maintain it on a long-term base.

Thus, the above proposed mechanism for introducing innovative marketing technology of HR-branding in the hotel personnel management system will increase the number of talented staff at the enterprise and reduce staff turnover, which will improve the financial and economic condition of the hotel business and allow it to accumulate savings funds for further introduction of advanced technologies into the personnel management system.

References

1. Hetman O., Tsibulko A. Development of modern marketing personnel-technologies in the activity of domestic enterprises. *Zaporizhia National University*. 2014. №2. PP.1-15. URL: http://www.irbisnbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Vz
2. How to hold on to young talented employees: online-article. URL: <https://www.effectory.com/knowledge/how-to-hold-on-to-young-talented-employees/>

3. HR Marketing From Job Advertising to Employer Branding. :online-article. URL: <https://www.grin.com/document/136499>

4. Rezanovich A. The essence and structure of the HR-brand of the enterprise. *Modern problems of science and education*. 2014. № 4. PP. 35–40. URL: <http://www.science-education.ru/ru/article/view?id=14098>

5. Tatareska S., Soroka O., Losikov O. Hr-branding in the personnel management system of a modern organization. *Economy and region*. 2014. № 2. PP. 57–61. URL: http://www.dut.edu.ua/uploads/l_420_36582507.pdf

6. The Role of Human Resource Management Practices in Enhancing Internal Branding: online - article. URL: https://www.researchgate.net/publication/306386122_The_Role_of_Human_Resource_Management_Practices_in_Enhancing_Internal_Branding

Hanhalo M. O., student of the group SP-201,
Scientific supervisor – **Grechok L. M.**, a senior lecturer
Chernihiv Polytechnic National University (Chernihiv, Ukraine)

SOCIAL NETWORKING – A REVOLUTION IN MODERN COMMUNICATION

Not everyone knows that the concept of "social network" appeared back in 1954 and, of course, had nothing to do with the Internet, and they began to study this phenomenon back in the 30s of the last century. The concept was introduced by James Barnes: "social network" is a social structure, consisting of a group of nodes, which are social objects.

Today social networks are very practical for our society. I can't even imagine how people would live without them now. The most popular networks that people are using now are Instagram and Tik tok. On Instagram, people share their photos and post interesting stories that are gaining popularity now. People really like this format, so they spend most of their time on Instagram. In Tik tok people exhibit such a format as short videos on various topics. Unfortunately this social network is very addictive and takes up all your free time. Furthermore, people have almost stopped using books, which I think is sad.

Twitter is a microblogging which is based on social network. It was founded in 2006. The idea is quite interesting: the creators took the old ideas of blogging, artificially limited the length of the message and everything was simplified greatly. People express their opinions on various topics on Twitter.

YouTube was created in February 2005 by Steve Chen, Chad Hirdley and Javed Karim, three former PayPal employees in San Bruno, California. They used Flash Video technology, which allows for relatively good recording quality with a small amount of data transfer. People watch longer videos or even movies or various clips on YouTube.

Blogs can be used to learn foreign languages. There are two ways to use them. On the one hand, learners can read authoritative writings about English and how to learn it. On the other hand, students themselves can blog in English. These can be collective class blogs where anyone can practice their writing skills. The instructor can ask his students to publish a blog post - this is more motivating than writing an essay on paper

Today, the networks have gathered a huge audience, which attracts more and more specialists from various fields. Some networks provide an opportunity only to communicate, some provide working tools, but one thing is for sure - any popular social network has become a workspace for many millions of people.

People actively use networks for work and every year they do it more and more successfully. Many people change their jobs through social networks, companies find employees,

some groups of specialists have completely transferred their professional activities there. In the near future, we can expect the development of specialized functionality that will allow to create virtual workplaces, in particular, this concerns professional networks

However, social networks have many disadvantages. For example, networks are overflowing with unnecessary and obscene material, which is one of the negative aspects of social networks. Also, the disadvantages of social networks include: -the effect of «delay» - dependence on social networks is an actual problem.

A person does not notice how a real life goes into a virtual one;

- public information – people share all the necessary information than can be used by attackers;

- harm to health – prolonged use of a computer harms eyesight and causes cardiovascular disease.

Conclusions: of course, this is only the tip of the iceberg, you can already write whole encyclopedias about social networks. Networks have already penetrated very deeply into our lives and continue to gain popularity, their impact on people is still underestimated. Nowadays, mainly general-type networks are developed, but in the near future I think new projects will also be developed both in terms of topics and in functionality. As with any fast-growing segment, there are a number of tangible problems, but all of them are quite solvable. Soon, social networks on the Internet will change the world quite dramatically; they have already become an influential instrument of power. All in all, I find like many people also that social networking is very convenient for our time. With the rapid development of information technologies, especially the Internet, people are becoming increasingly dependent on information that surrounds them. And social networks, where persons spend most of their time, have become the ideal instruments of influence on the peoples' consciousness and the information warfare. Due to psychological factors (such as 'spiral of silence', the herd instinct, the entire credibility of published information, opinion leaders, the desire for self-realization or replacement of reality) that influence the human behavior in the network and the use of influence models (model of network attack, model of involving users as volunteers, total block model), social networks become a platform for the dissemination of political ideas, ideologies and implementation of the 'color revolutions'. However, social media play a positive role, especially in the establishment of civil society and the free flow of information. Positive or negative impact of networks primary depends on the purpose of use of social networking tools.

In my opinion social networks play an important role in our lives. Firstly, many people started making money on social networks thanks to their blog. Therefore in every city now there are many people who began to film simply their lives and at the same time to earn money to their popularity on this due. But people, oddly enough, like to follow the life and development of other people. I think this is quite an interesting income. Secondly, almost all people find any information thanks to social networks. For example, it can be recipes, different films, music and information about famous people. I think it is very convenient and relevant. Thirdly, millions of people are united by communication through social networks. I know that this is very convenient, especially when you are at a distance from a person.

References

1. <http://eventsin.ru/internet/fenomen-socialnyx-setej-chast-pervaya.html>
2. <http://news.rin.ru/news/167085/>
3. [http://ru.wikipedia.org/wiki/Социальная_сеть_\(Интернет\)](http://ru.wikipedia.org/wiki/Социальная_сеть_(Интернет))
4. http://www.expert.ru/printissues/expert/2006/39/socialnye_seti_v_internete/

Horna V. A., a 1st year student, group MFRp-201
Scientific supervisor – **Chorna S. M.**, senior lecturer
Language supervisor - **Sikaliuk A. I.**, PhD, associate professor
Chernihiv Polytechnic National University (Chernihiv, Ukraine)

FEATURES OF PHYSICAL THERAPY OF PEOPLE WITH SPINAL CORD INJURY

Spinal cord injury rightly belongs to the category of the most severe traumatic injuries, due not only to the high mortality rate in complicated spinal cord injuries, but also the severity of medical, economic and social consequences of traumatic spinal cord injury, both for patients and their relatives and for society [1].

There are the following main forms of traumatic spinal cord injuries: concussion, contusion, hemorrhage, compression. The spinal cord suffers mainly in the case of vertebral fractures (compression, fragmentary), which lead to its compression, resulting in below the site of injury there are motor, sensory, trophic, pelvic disorders.

The higher the level of spinal cord injury, the more often the spinal cord is damaged. As a rule, patients with a long history of the disease, with severe and long-term pain, the presence of neurological disorders are admitted for surgical treatment. Of course, this complicates the rehabilitation in the postoperative period. Moreover, a number of authors believe that rehabilitation treatment should begin as early as possible [2].

Patients with spinal cord injuries are most advised to undergo rehabilitation in a specialized medical institution with the obligatory participation of a physical and occupational therapist. The task of a physical therapist is to restore physical qualities, ensure the functioning of the musculoskeletal system. The physical therapist, examining the patient, determines which motor disorders need correction or recovery, establishes the means, methods and forms of rehabilitation, plans and conducts individual or group classes. The occupational therapist must determine the level of motor skills, to teach injured people the skills of self-care and movement [3].

The first developers of motor therapy focused on: physical training; vertical posture training; learning basic techniques of walking technique. According to the method of V.A. Kachesova (2002), patients are divided into 3 groups: with complete restoration of CM conduction; with partial recovery; without recovery. In accordance with this, the tasks of rehabilitation treatment were formulated: 1) restoration of lost motor functions; 2) compensation for lost functions at the expense of preserved ones; 3) maintaining the functional state of the patient at a stable level, prevention of atrophy and secondary complications.

In spastic paraparesis, walking training was performed in fixation devices with a corset and immobilization of the hip, knee and ankle joints. As the strength of the muscles of the back, abdomen (the formation of the "muscular corset") and legs increased, the mechanical corsets were replaced by "semi-corsets" and the devices that fixed the joints were gradually removed. Arbitrary movements of the preserved legs were enhanced by training, namely walking and strength exercises. In parallel with the teaching and training of walking for such patients used exercises that reduce spastic syndrome and create the skill of "static management". For patients with flaccid paralysis or paresis at the beginning of training, devices and rigid corsets were also used to ensure the viability of the lower extremities.

A feature of the method was the early start of rehabilitation treatment - gymnastics classes were prescribed from the first week after surgery. In addition to intense gymnastic exercises to strengthen the muscular corset, special exercises were used - alternating tightening of the legs due to arbitrary contraction of the muscles of the abdomen, back, shoulder and pelvic girdle.

Subsequently, these exercises became the main and repeated complexes several times a day. After strengthening the main muscle groups due to intense physical exercises, they started learning the technique of walking, in several stages: mastering the initial elements of walking on bars; walking training in mobile arenas, with crutches or "walkers" with four support legs; walking with a support on "Canadian sticks" or a wheelchair on a flat surface; walking with additional support on the stairs.

The analysis of scientific sources shows a tendency to increase the number of patients with the consequences of spinal cord injuries, rehabilitation of which remains one of the most difficult and priority areas. The use of motor therapy helps to improve adaptive capacity, improve self-care skills, which allows people with spinal cord injury to be more independent in their life.

References

1. Kachesov V. A. Fundamentals of intensive rehabilitation. Spinal cord injury. book 1., Kyiv: Slovo, 2002. 188 p.
2. Polishchuk N., Korzh N., Fishchenko V. Damage to the spine and spinal cord. Kyiv : Book Plus, 2001. 388 p.
3. Klimov B. C., Shulev Y. A., Stepanenko V. V. Comparative evaluation of results, treatment of patients with spinal cord injury. Ufa : Ray, 2009. 125 p.

Гришно А. О., здобувачка вищої освіти 3 курсу, група Т-181
Науковий керівник – **Гагіна Н. В.**, к.пед.н., доцент
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

THE IMPACT OF COVID-19 ON TOURISM AND TOURISTS

In the last few decades, the tourism sector has experienced and recovered from many crises, such as different terrorist attacks, the SARS outbreak, the West African Ebola, the Global Economic Crisis, etc [1]. However, the impact of COVID-19 on the tourism industry is different.

Tourism is one of the greatest economy sectors in the world. In 2019 it accounted for 7% of the world's trade, and it is the third largest export sector of the global economy. For some countries, it may be more than 20% of their GDP, and for some Small Island Developing States, tourism accounts for up to 80% of exports. It represents a significant share of the national economies of both developed and developing countries. Tourism also supports one in ten jobs and provides livelihoods for millions of people in all countries [2]. But in April 2020 when COVID-19 reached almost all countries, the world travel stopped because governments decided to restrict free movement in order to curb the infection.

The tourism industry has managed to lose more than US\$ 820 billion in revenue worldwide due to the COVID-19 pandemic. It is important to emphasize that the hospitality industry has suffered mainly due to the "stay at home" and social distancing policies imposed by most governments, as well as due to the cancellation of bookings, which can cost about US\$ 150 billion worldwide [3]. Moreover, lockdown and closed borders of some countries completely stopped outbound tourism, and this has had a very strong impact on the global economy. The economic decline is more profound than any recession since World War II [1].

UNWTO data also show that in 2020, due to the coronavirus epidemic worldwide, the number of international tourists decreased from 1.5 billion to 381 million [3].

It should be noted that the impact of COVID-19 on tourism puts additional pressure on the preservation of heritage, as well as on the cultural and social structure of communities, especially for indigenous peoples and ethnic groups. For example, many intangible cultural heritage practices, such as traditional festivals and gatherings, have been suspended or postponed. 90% of countries have closed World Heritage Sites, with huge socio-economic consequences for tourism-dependent communities. Furthermore, 90% of museums are closed, and 13% may never open again [2].

Another negative impact is that hotels around the world are facing cancellation of bookings due to the pandemic situation. Thus, the impact of the COVID-19 outbreak on the hotel industry can be assessed by canceling room reservations and the status of hotel industry employees. The hotel industry in all regions of the world recorded a massive drop in global income per available room, for example, in Asia (-67.8%) and Europe (-61.7%). In addition, global employment in countries declined significantly in March 2020, from 20% to more than 70% worldwide [4].

To continue running their business, restaurants, recreation services, and hotels are shutting down or reducing certain activities, that will subsequently reduce the labor force and productivity and ultimately influence the profitability of travel and leisure industries [5]. Besides, many tourism companies and businesses promote their hygiene certificates accredited by associations of medical experts. Tourism professionals are receiving appropriate certificates confirming their skills in identifying cases, establishing communication and mutual understanding with patients, identifying their contacts and stopping transmission of COVID-19 in the community. Restaurants, hotels, airports, and public places are redesigning their operations to make them contactless. Different mobile apps (for check-in, check-out, room keys, mobile payments, booking purchases), self-service kiosks, in-room technology for entertainment and electronic purchases, digital payments were developed and implemented. Additionally, the new operating environment provided by COVID-19 measures requires firms to implement new technologies and applications to manage crowds and the number of people gathered in public places, use human sanitizers and hand sanitizer equipment, applications that identify and manage the identification and health profiles of people.

But it's not just the tourism businesses have been hit by COVID-19. One cannot deny that tourists were most affected. Tourists have experienced, through their loved ones and through the shared experiences of others, significant disruptions and health risks in their travel plans and bookings. The experiences of tourists and the impact of other people's experiences (which are also enhanced by emotional contagion and the spread of information on social media) can have a significant impact on their travel attitudes, intentions, and future behavior. Psychiatric research examining the impact of traumatic experiences on people's lives, behaviors, and experiences of places and services can provide a useful theoretical basis for understanding tourist behavior and attitudes of tourists who have been exposed to their own or someone else travel trauma by COVID-19. Tourism research mainly focuses on the study of how tourists develop their perceived risk and the impact of the latter on tourist's decision-making processes, future intentions, and segmentation profiles. Researchers also examine the impact of tourist perception of crisis management readiness certification on their travel intentions [6]. Such studies are significant because risk perception is important for predicting future tourism demand and developing appropriate recovery strategies. This is also relevant for COVID-19 tourism research due to the new COVID-19 standards and certification rules that companies are now required to adopt. Studies have shown that the perception of risks may differ among tourists with different origin country, final destination, age, gender, and travel typology [6].

The study has revealed mainly negative impacts of COVID-19 on the global tourism industry. Nevertheless, the coronavirus pandemic has created opportunities to develop online tourism and to improve customer services. Since COVID-19 has subsided, the whole world, as well as the tourism

sector, is beginning to gradually remove its consequences. The World Tourism Organisation is launching recovery plans and programs aimed at rebuilding tourism for the future.

References

1. Mekhara N., Traore N., IFC, a member of the World Bank Group. How the Tourism Sector in Emerging Markets is Recovering from COVID-19. URL: https://www.ifc.org/wps/wcm/connect/publications_ext_content/ifc_external_publication_site/publications_listing_page/how+the+tourism+sector+in+emerging+markets+is+recovering+from+covid-19 (last accessed: 13.03.2021).
2. UNWTO. Secretary-General's Policy Brief on Tourism and COVID-19. URL: <https://www.unwto.org/tourism-and-covid-19-unprecedented-economic-impacts> (last accessed: 14.03.2021).
3. UNWTO. COVID-19 and tourism. URL: <https://www.unwto.org/covid-19-and-tourism-2020> (last accessed: 14.03.2021).
4. Kumudumali S. H. T. Impact of COVID-19 on Tourism Industry: A Review. URL: <https://mpira.ub.uni-muenchen.de/102834/> (last accessed: 13.03.2021).
5. Lee Chien-Chiang, Chen Mei-Ping. The impact of COVID-19 on the travel and leisure industry returns: Some international evidence. *Tourism Economics*, 2020. URL: <https://doi.org/10.1177/1354816620971981> (last accessed: 13.03.2021).
6. Sigala M. Tourism and COVID-19: Impacts and implications for advancing and resetting industry and research. *J Bus Res*, 2020. URL: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7290228/> (last accessed: 14.03.2021).

Жук П. В., здобувачка вищої освіти 2 курсу, група КЮ-192
Наукові керівники – **Пузирна Н. С.**, к.ю.н., доцент
Лашук Н. М., канд.пед наук
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

THE PRINCIPLE OF THE PEOPLE'S PARTICIPATION IN THE ADMINISTRATION OF JUSTICE

According to Article 5 of the Constitution of Ukraine, the bearer of sovereignty and the only source of power in Ukraine is the people. The people exercise power directly and through state authorities and local self-government. [1, p. 5]

The notion «people» means the part of the citizens of Ukraine who have reached a certain age and have the opportunity to realize the importance of their civic duty imposed on them by the state, as well as have accumulated sufficient life experience to participate in the implementation of their will.

Formation of rule-of-law state in Ukraine requires the creation of an independent judiciary with the exclusive right to execute justice on the basis of the rule of law. The people are directly involved in the administration of justice through lay judges and jurors (Article 124 of the Constitution of Ukraine) in order to reduce possible corruption and bribery of government officials, especially its judiciary. Professional judges obey the law in their work, while lay judges and jurors must apply law on a first-priority basis and assess the circumstances of the case guided by life experience and thus establish the fact of the commission of crime.

Citizens' participation in the administration of justice, as one of the most important areas of activity of the judiciary, is implemented in practice in various forms. The first group should include the direct participation of citizens (representatives of the people) in the administration of justice, and the second group - indirect forms of citizen participation.

The first form is characterized by the personal presence of representatives of the people in court hearings as lay judges or jurors. Another, indirect form of exercise of judicial power by the people, is the election of judges. Currently, this form of democracy is used only in some countries (e.g. the United States of America).

The Law of Ukraine «On the Judiciary and the Status of Judges» stipulates that at the time of resolving a case in court, lay judges and jurors shall perform the duties assigned to a professional judge and exercise the powers of a judge. [2]

The same requirements apply to candidates provided by Art. 59 of the Law of Ukraine «On the Judiciary and the Status of Judges». The main ones are:

- 1) citizenship of Ukraine;
- 2) residence on the territory of Ukraine and knowledge of the Ukrainian language;
- 3) age qualification (from 30 to 65 years);
- 4) full legal capacity;
- 5) incompatibility of positions (deputies of Ukraine, members of the Cabinet of Ministers of Ukraine, judges, prosecutors, law enforcement officers and other law enforcement agencies, servicemen, court staff, other civil servants, lawyers, notaries are not included in the lists) [2].

The law defines a separate procedure for compiling lists for jurors and lay judges. The lists are formed of citizens who permanently reside in the territory under the jurisdiction of the relevant court, meet the requirements set forth in this Law and have agreed to be lay judges, jurors. The list of lay judges is approved by a decision of the relevant local council for four years and is revised if necessary, but not less than once every two years.

The law defines a separate procedure for compiling lists for jurors and lay judges. The lists are formed of citizens who permanently reside in the territory under the jurisdiction of the relevant court, meet the requirements set forth in this Law and have agreed to be lay judges, jurors. The list of lay judges is approved by a decision of the relevant local council for four years and is revised if necessary, but not less than once every two years.

Implementation of the principle of people's participation in the judiciary in Ukraine brings the court closer to society and promotes:

- a) the formation of an independent judiciary, separate from the legislative and executive branches of government;
- b) humanization of law enforcement activities in the light of respect for human rights and freedoms;
- c) improving the professionalism of judges, prosecutors and defenders at a level that ensures quality performance in the adversarial process with the participation of jurors;
- d) reducing the possible occurrence of corruption and bribery in the judiciary of Ukraine leading to the to a fairer trial.

Professional courts may be less objective than jury courts. To ensure the objectivity and fairness of the jury trial, they do not review the case file before the trial. Their verdict is entirely based on the facts they will hear in the courtroom. Today in Ukraine there is a single restriction on the administration of justice with the participation of the people - the jury has the right to hear cases only in the first instance of judicial institutions.

The verdict of the jury directly depends on the level of professionalism and activity of the prosecution and defense, on the persuasiveness of the evidence presented by them and the substantiation of their allegations. The position of the jury is not formed under the influence of the pre-trial investigation, but independently, on the basis of equality and adversarial prosecution and defense. This process is more democratic than a simple sentencing by the court alone.

We can justify the need for greater implementation of the practice of administering justice directly by the people because one of the main tasks of the Constitution is to ensure the rights, freedoms and legitimate interests of a man, citizen and state. The judge's own assessment of the

case materials and his verdict is quite subjective because each person treats each situation differently taking into account their background, profession and other factors.

References

1. Конституція України: чинне законодавство станом на 01 вересня 2019 р.: Офіц. текст. К.: Алерта, 2019. 80с.
 2. Закон України «Про судоустрій і статус суддів» від 02 червня 2016 р. № 1402-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 31. Ст. 545.
 3. Репешко П.І. До питання реалізації принципу участі народу у здійсненні правосуддя. Судова реформа в Україні: проблеми і перспективи. Матеріали науково-практичної конференції (м. Харків 18-19 квітня 2002 року). К.: «Юрінком Інтер», 2002. С.119-122.
-

Zdor Y. O., student of the group MP-191,
Scientific supervisor – **Nikolaienko O. V.**, senior lecturer, FLSP Department
Chernihiv Polytechnic National University (Chernihiv, Ukraine)

E-COMMERCE: ADVANTAGES AND CHALLENGES

Information Technology has been playing a vital role in the future development of financial sectors and the way of doing business while pandemic COVID-19. Increased use of smart mobile services and internet as a new distribution channel for business transactions and international trading requires more attention towards e-commerce security for reducing the fraudulent activities. The study reveals the advantages and disadvantages of online stores, so that you can decide for yourself if this is the right business type for you. These advantages of online business will help you stay excited and motivated throughout your entrepreneurial journey.

We are at the threshold of a new age communication, observers appear of and many to be feeling Information optimistic about technology will bring knowledge and power to the dispossessed, they predict, making life easier for everyone [1].

As the first point of contact for new customers, a company website is one of, if not the most important channel to market. To be noticed in an increasingly competitive marketplace, e-businesses need to introduce a wide variety of features to their websites to improve their customers' shopping experience.

A company website needs to be user-friendly. It also needs to be informative, attractive and capture the essence of the business. The system used to build these websites need to deliver all types of content - video, print, audio, PDFs and images-quickly and easily. But website development and content delivery can evolve quickly. In order to remain competitive, retail companies must be flexible and update web technologies to ensure they can meet the future needs of the business [2].

One of the e-commerce benefits is that it has a lower startup cost. Physical retail stores have to pay up to thousands of dollars to rent one of their store locations. They also have several upfront costs such as store signs, store design, buying inventory, sales equipment, and more. Also, the store owner also has to hire staff to work and run each location. They may also need to hire security staff depending on the product value in the store.

Another advantage of ecommerce is that online stores are always open for business. With Facebook ads, you can attract someone at 11 p.m. or 4 a.m. in any part of the world. In contrast, most physical location stores are operational between 9 a.m. to 9 p.m., giving you a competitive edge. By being available at all hours, you can attract people who would normally pick up a product

in stores if the outlet were open. An e-commerce store allows you to attract those who may have odd work schedules or who don't have time to shop in-person.

Next on the list of ecommerce benefits is that a new brand can easily sell to customers worldwide. You can discover your audience whether they're in the U.K., South America, or neighboring countries.

Apart from numerous advantages, there are certain disadvantages that make ecommerce not suitable for every one or any kind of business.

Online stores provide detailed product description but customers at any way cannot see or feel the item before purchasing. As a result, they cannot make sure whether the description lies or not. Here the main role plays the store reputation and positive reviews in customers' decision [3].

As a store owner, you may be most willing to sell your products worldwide. However, it means you need to comply with the taxation guidelines adopted in each country where you aim to deliver. Apart from the effort to study them all and make sure you can comply with them, you will need to deal with the question of cost-effectiveness for your enterprise. It should become one of your most important considerations among ecommerce advantages and disadvantages [4].

E-commerce affect the governments and the countries we live in. To begin with, as electronic commerce grows, governments will find it harder to raise taxes. Every day, trillions of dollars move around the global electronic money markets as corporations carry transactions in low-tax jurisdictions. As products and services that have traditionally been delivered physically are transferred electronically, the tax deficit will grow. People are increasingly buying goods and services via the internet from places out their where sales taxes are lowest.

People with computer skills are likely to end up winners. Those without are likely to emerge as losers. The power of mutate the nation will weaken. Communities that invest substantially in communication technologies will thrive. Those that don't, or those whose citizens are isolated from the state new ways to communicate, will suffer. Change is inevitable. The Information Age will be kindest to those who adapt [1].

References

1. Bhowmik, R. (2012).The Present E-Commerce Situation In Bangladesh For B2c E-Commerce. International Journal of Economic Research, Vol. 3(5), pp.77-91
 2. Khan, A. (2016) Electronic Commerce: A Study on Benefits and Challenges in an Emerging Economy. Global journal of management and business research. Vol.6, issue 1, USA, pp. 18-22
 3. OBERLO [Electronic resource] - Access mode: <https://www.oberlo.com/blog/20-ecommerce-advantages-and-disadvantage> - Access date 02/22/2021
 4. BelVG Magento & PrestaShop Ecommerce Blog [Electronic resource] - Access mode: <https://belvg.com/blog/what-is-advantage-and-disadvantage-of-e-commerce.html> - Access date 02/22/2021
-

Kalian A. V., a student of Law Department, group CJ-201
Scientific supervisors: **Nitchenko A. H.**, Ph.D in History, Associate Prof.
Shevchenko Y. V., senior lecturer
Chernihiv Polytechnic National University (Chernihiv, Ukraine)

JURISDICTION OF THE CONSTITUTIONAL COURT OF UKRAINE

At the present stage of development of state legal relations in Ukraine the issue of crossing the spheres of influence of legal institutions, in particular involuntary or deliberate overlapping of powers of judicial institutions, is becoming increasingly important. The Constitutional Court of Ukraine (the CCU) is a direct participant in such discussions.

The purpose of the paper is to examine the essence of the jurisdiction of the CCU and its possible modifications in accordance with the norms of the Ukrainian legislation.

The proposed theme has repeatedly been the subject of analysis and discussion by Ukrainian constitutional scholars: S.S. Alekseev, S.V. Golovaty, V.L. Musiyaki, V.F. Pogorilko, P.M. Rabinovich, M.V. Savchina, P.B. Stetsyuk, S.V. Shevchuk, Yu. S. Shemshuchenko and others.

In the conventional sense, jurisdiction is the competence of authorized public authorities to consider and resolve certain cases. Thus, the notion "jurisdiction" inevitably overlaps with the notion "authority", which is the main component of the competence of authorized public authorities [1, p. 116]. Savchyna M.B. proves that constitutional jurisdiction should be considered exclusively in relation to the notions of constitutional justice and proceedings, since the jurisdiction of the CCU is the material basis of the relevant justice and is a prerequisite for the formation of constitutional justice. However, this type of combination is not appropriate, as, for example, the interpretation of the Constitution does not directly relate to the judicial process [2, p. 74].

In accordance with Part 2 of Art. 124 of the Constitution of Ukraine, the jurisdiction of courts extends to any legal dispute and any criminal prosecution, and in cases stipulated by law, courts resolve other cases as well [3]. Regarding the CCU, we should note that its jurisdiction is exclusively constitutional. Pohorilko V. concluded that the CCU, along with the courts of general jurisdiction, is an independent type of state power – an independent judiciary [4, p. 556-557]. The fact that the CCU is the only body of constitutional jurisdiction in Ukraine is confirmed by the existence of a separate section in the Constitution. Part 1 of Art. 147 of the Basic Law states that the CCU decides on the compliance of the Constitution with the laws of Ukraine and, in the foreseeable cases, gives an official interpretation of the Constitution of Ukraine, decides other issues stipulated by the Constitution [3].

According to the Law of Ukraine "On the Constitutional Court of Ukraine" of 13.07.2017 updated on 20.03.2020, the CCU makes decisions and gives conclusions only in cases regarding the following: constitutionality of laws and other legal acts of the Verkhovna Rada of Ukraine, acts of the President of Ukraine, acts of the Cabinet of Ministers of Ukraine, legal acts of the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea (p.1 p.1 Art. 7); official interpretation of the Constitution and laws of Ukraine (p.2 p.1 Art.7); resolution of issues on compliance with the Constitution of Ukraine and the laws of Ukraine (p.8 p.1 art.7); resolution of issues on compliance with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of laws of Ukraine (their separate provisions) on the constitutional complaint of a person who considers that the Law applied in the final court decision on his/her case contradicts the Constitution of Ukraine (p.9 p.1 Art.7), etc. The same law clearly states actions that exceed the limits of the authorities of the court. P.3. Art. 8 of the Law indicates that the court does not consider the issue of compliance with the laws of Ukraine with the acts of the Verkhovna Rada of Ukraine, the President of Ukraine, the Cabinet of Ministers of Ukraine, the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea, acts of other state authorities, authorities of the Autonomous Republic of Crimea and local authorities [5].

Despite the fact that the above mentioned circle of court's authority is specified in the law as a part of the powers, most scientific researchers identify a little more narrowed list of such cases, as a part of competence. Thus, it proves that the extent and degree of overlapping of the notions "authority" and "competence" directly depend on the subjective factors.

Taking into account the flexibility of the Ukrainian legislation, some scientists emphasize the necessity for creation the fourth branch of government that would exercise supervision and would be based on the bodies of constitutional jurisdiction dealing with wider range of issues. But, most scientists have conservative points of view, believing that such change would be inappropriate (if the CCU expanded its competence, it would deal with cases of courts of general jurisdiction. It would lead to confusion in some parts of the legislation, imposing appropriate competencies and losing the peculiarities of the CCU) [6, p. 506]. Nevertheless, focusing on the experience of foreign countries, we can consider two trends of further development of the authorities of the CCU. The first trend is to remain the circle of the formally approved jurisdiction unchanged, the second one - to expand its competence taking appropriate decisions independently in connection with current objective needs of modern society [7, p. 91-92].

To conclude, the jurisdiction of the CCU is absolutely unique. The CCU is the only body of constitutional jurisdiction in the state. Exercising its judicial functions directly, the Court is guided primarily by the rule of law. It should be noted that the Law of Ukraine "On the Constitutional Court of Ukraine" functions on the basis of this legal "axiom" and does not contradict the norms of the Basic Law. With the adoption of a new version of law, the jurisdiction of the CCU has been changed expanding its range of issues. Currently, there are many new ideas on modifying the jurisdiction of the CCU, which are becoming more and more up-to-date due to emergence of new needs of the Ukrainian society. Such ideas must be considered and approved at the legislative level.

References

1. Кашперська Т. Ц. Цивільна юрисдикція та підсудність справ про встановлення фактів, що мають значення для охорони сімейних прав та інтересів. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2015. Вип. 5(1). С. 116. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nvkhdu_jur_2015_5%281%29__29.pdf (дата звернення 21. 11. 2020).
2. Попович М. М. Єдність судової практики та повноваження Конституційного Суду України. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Юриспруденція. 2014. № 12(1). С. 74-75. URL: [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nvmgu_jur_2014_12\(1\)__23.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nvmgu_jur_2014_12(1)__23.pdf) (дата звернення 21. 11. 2020).
3. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. в редакції від 01.01.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення 16. 03. 2020).
4. Конституційне право України: підручник / Погорілко В. Ф. та ін. Київ: Наукова думка, 1999. С. 556-557.
5. Про Конституційний Суд України: Закон України від 13.07.2017 р. № 2136-VIII в редакції від 20.03.2020, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2136-19> (дата звернення 16.03. 2020).
6. Совгиря О. В., Шукліна Н. Г. Конституційне право України: Навч. посібник. К.: Юрінком Інтер, 2008. 632 с.
7. Маркуш М. Повноваження Конституційного Суду України: практичні проблеми та шляхи їх вирішення. *Вісник Конституційного Суду України*. 2011. № 4-5. С. 89-92. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Vksu_2011_4-5_13.pdf (дата звернення 21. 11. 2020).

Kukhot B. V., student of the group SP-201,
Scientific supervisor – **Grechok L. M.**, a senior lecturer
Chernihiv Polytechnic National University (Chernihiv, Ukraine)

EDUCATIONAL SOCIAL NETWORK FOR ENGLISH

According to the statistics of the company "We are Social" and "Hootsuite", in 2019 an ordinary person spends about 6 hours and 42 minutes online every day. This means that the average user spends more than a hundred days online a year. And now imagine that at least 10 part of this time on the Internet people spend on learning a foreign language.

Fortunately, in modern world there are a huge number of opportunities to learn foreign languages using social networks. Thanks to modern technology, everyone can take a break with the benefit of, for example, taking a small lesson in French or German or watching a video about modern American slang.

It is important to note that learning foreign languages through social networks has a number of important advantages:

1. The first is - accessibility. Knowledge is always at hand, in our phones or laptops. We can learn the language at any free moment, for example during the lunch break, as it is mentioned earlier.

2. The second advantage is a wide range of choices. All people perceive and remember information differently. Some people hear something new, better, and some people need to see an illustration of the material for better memorization. The modern variety of resources allows us to choose what will suit a particular person.

3. The third advantage is free communication with native speakers. Nothing helps in learning like practice. Thanks to social networks, we can communicate and practice language with a person from the other side of the world.

4. And the fourth, one of the main, advantages is that it is all absolutely free. Now people are not forced to hire tutors for money to explain difficult moments in learning language. Now it is enough to ask questions in the comments and in a few minutes someone will exactly answer and explain everything. In addition, the social networks themselves are absolutely free and accessible to everyone.

As it is mentioned earlier, there are a wide variety of foreign language learning resources. These are some applications focused on self-study and social networks that allow you to interact with other people.

The most popular social networks only for the development of foreign language skills are:

Duolingo. This social network provides access to short lessons, lessons to repeat the material, speaking exercises, grammar and audio tasks. All users of this resource are constantly competing with each other. The more successfully a person completes the task, the more points he/she will receive. The obtained points are taken into account in the ranking of weekly competitions between users.

Mondly. This social network is very similar to the previous one. Here all users automatically take part in competitions gaining points for the learned lessons. This social network offers to learn 33 languages.

HiNative. This is a social network similar to a messenger. The main purpose is to communicate with native speakers. The «question / answer» function is also available here if a person cannot understand, for example, a grammar rule he/she can ask a native speaker about it.

The channels are important for learning languages on global social networks such as: Telegram, YouTube, TikTok, Instagram and others.

We offer an overview of the most famous resources for learning English. But the choice is yours.

Grammar.net. Many English language learning sites, like grammar textbooks, consist of boring dry texts that usually make you want to sleep. Grammar.net is not like that: there are a lot of pictures. English lessons for different levels of experience (even homework is provided), you can learn new words and idioms with simple and colorful images.

Busuu. The best sites for learning English are those that involve live communication. The Busuu social network has about 50 million registered users from around the world. You will be able to learn new material and grammar, send practical exercises for testing to native speakers, as well as control your knowledge through tests and word games.

British Council. English learning sites are so common that even the British Council has one. There is a huge amount of text materials, exercises, videos, audio files, games, professional podcasts and even a special section for self-preparation for the IELTS language exam. Football fans will enjoy the PremierSkills section, where they will be able to watch interviews with Premier League players, read articles about football clubs and reports from past games.

BBC Learning English. It is not uncommon to find English language learning sites that perform several tasks at the same time. The resource of the British corporation BBC is valuable. It also performs cognitive and entertainment functions. There are audio and video tutorials, tests, animated videos and just colorful materials, such as "Why chewing gum is banned in Singapore."

Situational English. The site offers to learn English through situations. The site contains about 150 articles, which, depending on the context, offer ready-made statements and reactions.

Learn American English online. All material is divided into levels and highlighted in a certain color for convenience. And teacher Paul explains the grammar in video format.

My spelling. That is a useful site for those who want to improve their English spelling. The user is asked to listen to the word, then write it.

English Grammar Test. This program is designed for those who study the level of intermediate (middle) and upper-intermediate (above average). As the name implies, the application contains grammar tests. The application contains two levels, and each level contains thirty tests. Each test consists of 20 exercises. This means that in total the application contains 1200 exercises for English language practice.

New applications for mobile devices appear every day, including for learning English. It is really advantageous to have always an interactive textbook or an exciting educational game at hand: at any free moment you can launch the application and practice a new vocabulary again, listen to the recording, read the rules or texts. Compact mobile devices allow modern people to study at home and in the office, in transport and while walking.

References

1. <http://eventsin.ru/internet/fenomen-socialnyx-setej-chast-pervaya.html>
 2. <http://news.rin.ru/news/167085/>
 3. [http://ru.wikipedia.org/wiki/Социальная_сеть_\(Интернет\)](http://ru.wikipedia.org/wiki/Социальная_сеть_(Интернет))
 4. http://www.expert.ru/printissues/expert/2006/39/socialnye_seti_v_internete/
-

Lohinov O. V., PhD student in the department of information and computer systems
Supervisor - **Kazymyr V. V.**, Doctor of Sciences, Professor
Lytvyn S. V., PhD, Associate Professor
National University "Chernihiv Polytechnics" (Chernihiv, Ukraine)

EMBEDDED MODEL SYSTEM REALIZATION

Before moving on to the issue of embedded systems, everyone needs to understand the basic concept. A system is generally a device in which all elements in an assembly work together according to a set of rules. It can also be defined as a way of working, organizing, or performing one or more tasks according to a fixed plan. An embedded system in simple terms means something that is related to something else. An embedded system can be thought of as a computer hardware system in which software is embedded. These types of systems can be an independent system or a part of a larger system. Embedded system can be presented on the basis of a microcontroller or microprocessor, IoT or cyber-physical systems. The system must be designed to perform a specific task [1].

So, an embedded system consists of three components:

- application software
- hardware subsystem
- real-time operating system (RTOS).

RTOS monitors the application software and provides a mechanism for the processor to start a process on a schedule, following a latency control plan, defining how the system works. It sets up rules at runtime. A small embedded system may not have an RTOS.

Thus, the embedded system is based on a microcontroller, software controlled, reliable real time control system [2]. To build application systems and embedded models, certain characteristics of the embedded system must be observed:

- single functionality
- hard restrictions
- reactive and real time
- base
- memory
- connection.

As a software solution for embedded systems, we offer the E-net Model System (EMS), a distributed modeling system developed by us, which allows to create distributed models based on the formal apparatus of hierarchical E-networks within the HLA architecture [3].

The developed EMS system has a client-server architecture. In addition to the distributed mode, the system also supports a single-processor simulation mode. This mode can be used for debugging models and in the process of modeling non-resource-intensive tasks.

The system is accessed through a browser. Therefore, on the client side, the user does not need to install or run any additional software. Using the subsystem of the graphical interface, the user creates a model in the graphical editor of the system, configures the experiment and starts the simulation process itself. In this mode, the entire modeling process is performed on the web server. Based on the simulation results, it is possible to view the results in the form of tables, graphs and histograms. The results obtained, as well as the developed models, are stored in the database.

In the distributed modeling mode the models are executed on the modeling servers. Beforehand, the EMS system must be installed on the modeling servers and the RTI must be running on the web server.

As in the uniprocessor simulation mode, the user connects through a browser to the system's graphical interface on the web server and creates models in the graphical editor. To work in distributed mode, you must first create and run a federation on a web server, then create a federation based on the developed aggregates. During the creation of a federation, the user creates a connector module (CM) for each aggregate and specifies the IP address of the modeling server from the list of available ones, on which this federation will be performed. The experiment parameters are configured on the web server using the experiment subsystem [4].

The communication between the web server and the simulation servers is provided by a communication module. Its tasks include sending the configuration of federations created on the web server, receiving simulation results, and also managing the work of federations, including starting, stopping, and reloading federates on the simulation servers. The work of federates is controlled by transmitting a sequence of commands (set, get, call). Thus, the simulation server receives all the necessary settings to run the simulation, namely: the federation name, the federation name and the aggregate name from which the federation was created, the configuration of the input / output CM interfaces of this federation, and the parameters for running the experiment.

The accumulation of statistical data takes place on the modeling servers, at the end of the modeling, the results are transmitted to the web server to the statistics collection subsystem, where the final report is generated.

Interaction and synchronization of federates during distributed modeling takes place using RTI services and the developed CM module. RTI is launched on a web server, federates interact with RTI using specially designed CM interfaces.

The main object of the kernel is a model that stores the current model time, the end time of the simulation, and a time list of events. An aggregate is used to store the structure of the model. It can contain transitions, positions, queues, inputs, outputs, and nested aggregates inside. The model contains a reference only to the root aggregate; it is the objects of the root aggregate that are taken into account when the model is run. Thus, in essence, a model is also an aggregate and can be used precisely as an aggregate in other structurally more complex models. The main difference between the model and the aggregate is that the latter cannot be launched to carry out experiments and collect statistical data.

Variables defined by name, type and value can be defined at both the root and nested aggregate levels. The scope of a variable is determined by the aggregate in which it is created and the aggregates of its children [5].

The label is determined by the position at which it is set, which allows to create several labels in the aggregate with a different set of attributes. Each attribute, like a variable, is characterized by a name, type and value.

In this article we offer the E-net Model System (EMS), as a software solution for embedded systems, which allows, in a remote access mode on the Internet, to create in a graphical mode, easy for perception and further reuse, distributed models of discrete and continuous processes, as well as to conduct a wide range of experiments with them.

References

1. F. Xia, L. T. Yang, L. Wang, and A. Vinel, "Internet of things," *International Journal of Communication Systems*, vol. 25, 2012, p. 1101.
2. L. Pazzi, M. Pellicciari, "From the Internet of Things to Cyber-Physical Systems: The Holonic Perspective." – 27th International Conference on Flexible Automation and Intelligent Manufacturing, FAIM2017, Modena, Italy, 2017, pp. 989-995.
3. High Level Architecture (HLA), Release 3.0, AIOTI WG03 – IoT Standardization. European Communities, 2017, p. 41.

4. Nutt G.J., "Evaluation Nets for Computer Systems Performance Analysis." FJCC, AFIPS PRESS, Vol. 41, 1972, pp. 279–286.

5. V. Kazymyr, O. Prila, A. Usik, D. Sysa, "New paradigm of model-oriented control in IoT," 2019.

Maksymenko V. V., a 4th year student, group ZV-171
Scientific supervisor – **Prybytko I. O.**, PhD, associate professor
Language supervisor - **Sikaliuk A. I.**, PhD, associate professor
Chernihiv Polytechnic National University (Chernihiv, Ukraine)

HOISTING MACHINES

There was a need for hoisting machines a lot of years ago. It was difficult to meet the needs of the automotive industry. Nowadays, in various industries, manipulators are used to perform technological tasks.

Most of the market products in Ukraine remained domestic. However, young engineers who have created new products are already competing with world markets. As well as abroad, in Ukraine the factories produce a variety of hydraulic hoisting and transport equipment. So, we will consider in details how the market for this type of equipment has developed.

First, you should pay attention to the Spanish type of the crane "Grua Portatil Para Taller" [1] (fig. 1-a) with its advantages and disadvantages. Since now in the XXI century they continue to improve or manufacture from scratch technologies borrowed from ancient times and domestic original solutions of complex tasks for hoisting and moving loads [2].

A portable Spanish crane is used for hoisting to a height. It has a rotating mechanism, a universal A-frame made of welded steel channels and a three-point bracket that allows the unit to stand securely on uneven floors. The low platform of such a crane can be placed under the front of any vehicle, and the vehicle engine can be returned to its place using a worm winch. However, the portable hoist has disadvantages: the complexity of the structure; overall dimensions; the cable and carriages are subject to wear when the cable slides over the flange if the carriage is not positioned; if the cable slips out of the groove, it can become stuck between the carriage and the tongue, making it nearly impossible to free the parts without damage.

We will consider three types of new generation cranes, taking into account the disadvantages and advantages of each separately.

Norco 78600B 3T Capacity Air / Hydraulic Floor Crane (fig. 1-b) [3]. The advantages are the following: a comfortable boom position and lengthening of the legs provide maximum stability; the boom returns 10 ° to the right or left if the base cannot be centered under load; the floor lock prevents the crane from moving during operation. The disadvantages include the following points: only a qualified operator can work with the structure; high cost; the complexity of the design; difficulty in repair (you must contact the manufacturer Norco Industries directly) used only on a hard, level surface; the load can swing, which causes the crane to overturn; many storage requirements; sold to official companies in series.

"Canbuilt Arm Hydraulic Crane Model №5200" (fig. 1-c) [4]. Canbuilt Manufacturing is a division of Sayco Distributors Ltd., a Canadian company founded in 1969 and headquartered in Toronto. The advantages of such a crane: double control - pneumatic / manual hydraulics; the "flow base" allows the legs to be fully retracted or even installed from the back for unobstructed lifting; versatility; counterweight addition; provides parallel and horizontal lifts; compactness;

articulated lifting platform. The disadvantages are the high cost and the complexity of the design for manufacturing.

"Canbuilt lifting system Model №4200" (fig. 1-d) [4]. Advantages are the following: high tensile strength Gr; relatively low weight of the structure; simplicity of design; wide rear wheel rack for greater stability under load; space saving function; descent control system; combines the best systems from the previous analogs №3275 and №3276. Among the shortcomings, there is a significant cost price.

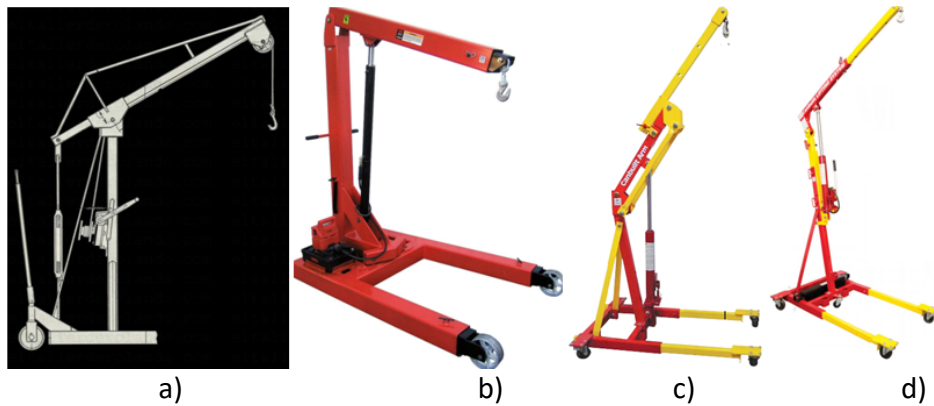

Fig. 1 - Types of cranes

Currently, on their basis, engineers produce cranes with interesting solutions to the disadvantages that were in domestic hoisting machines. Therefore, it can be stated with confidence that this topic has been disclosed, but not completely, since development in this direction continues and does not stand still.

References

1. Hoisting machine: Grua Portatil Para Taller Julio. URL: <https://www.eltallerderolando.com/2014/10/13/grua-portatil-para-taller-julio-1950.pdf>. (access date: 02.03.2021).
2. Григоров О. В., Петренко Н. О. Вантажопідйомні машини : навч. посіб. Харків : НТУ "ХПІ", 2005. 304с.
3. When safety depends on performance. URL: <https://www.norcoindustries.com/products/model/78600-3-ton-air-hyd.html.pdf>. (access date: 07.03.2021).
4. Not just an engine crane. URL: <https://www.canbuilt.com/products.php?cat=14&subcat=39.pdf>. (access date: 09.03.2021).

Меліхов І. О., здобувач вищої освіти 3 курсу, група КІ-182
Науковий керівник – **Кормільцина С. Ю.**, викладач
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

THE INFLUENCE OF DUNGEONS & DRAGONS ON MODERN COMPUTER ROLE-PLAYING GAMES DEVELOPMENT

Dungeons & Dragons [1], also known as D&D or DnD, is a popular fantasy tabletop role-playing game (RPG). Since its first publication in 1974 [2], its popularity has been growing, leading to the appearance of a whole modern role-playing games industry. It is common to state that most computer role-playing games borrow a lot from Dungeons & Dragons, but the real impact of tabletop RPGs on computer games development remains unexplored.

Numerous computer adaptations and derivatives from Dungeons & Dragons have been released, including the first unlicensed ones called Dungeon and dnd [3]. However, since this type of games recreates intentionally most of the D&D mechanics, it is more convenient to analyze games that do not pretend to have this obvious connection. For our research, we have chosen two popular role-playing videogames of different subgenres to compare their mechanics with those of Dungeons & Dragons. The Witcher 3: Wild Hunt [4] is a popular single-player action RPG, while The Elder Scrolls Online [5] is a massively multiplayer online RPG. Using two games featuring different game modes allows us to observe how D&D mechanics influenced both the single-player and multi-player modes of computer role-playing games.

After analyzing the main game mechanics of the three RPGs, we have found the following similarities:

1. Open world, non-player characters (NPCs), and quests system. A lot of modern computer role-playing games, including the ones we are analyzing in this study, inherit a system of open world, where non-player characters may give players some tasks (also called quests in computer games terminology) from Dungeons & Dragons. It is important to state, however, that it is a complicated mechanic to implement in computer games, so many older and low-budget games do not have this feature.

2. Races and classes system. Most of the modern fantasy worlds (both literary and game ones) were influenced a lot by J. R. R. Tolkien's Middle-earth [6]. He was the first one to introduce several humanoid races within a world. However, in Dungeons & Dragons Gary Gygax (the co-author of the game) introduced another important concept that then moved to most of the modern RPGs: classes. A class defines a character's role in a team, as well as the way he/she is participating in combats. D&D features several classes (12, for the 5th edition of the game), meanwhile, most computer games reduce this number. For example, in The Elder Scrolls Online there are 6 classes, and in The Witcher 3: Wild Hunt there are four ability trees that define the way one behaves in a battle. It is also common to divide all classes and characters in both tabletop and computer RPGs into three large groups: tanks are responsible for dealing damage, rangers attack from the distance and healers restore health points of the first two.

3. Ability Scores. Dungeons & Dragons features a complex ability scores system. The six main abilities: strength, constitution, dexterity, intelligence, wisdom, and charisma are the basis for all sorts of abilities from animal handling to history. The greater value of the ability results in higher chances to succeed in some checks. Most of the computer role-playing games use similar abilities systems. For example, in The Elder Scrolls Online, the character gains the ability experience, and when it reaches a certain value, the ability level increases. In The Witcher 3: Wild Hunt, on the other hand, the leveling system (discussed below) is used to increase player's chances to succeed in a check.

4. Hit points (HP), armor class, and combat systems. Most of the computer role-playing games use real-time combat systems, whereas Dungeons & Dragons implements a turn-based one. This makes it harder to compare those systems, but we can still see some obvious similarities. For example, when an attack is performed, the attacked character doesn't get any obvious injuries (still may get some additional negative effects), but its HP decreases. Having a higher armor class allows characters to cope with more damage without losing HP. However, there's a huge difference in the numbers that are used to represent damage, armor class, and HP. In D&D the maximum HP level a tank player might have is 380, and there are multiple ways of dealing even more damage using magic. In most single-player computer games (including *The Witcher 3: Wild Hunt*) the values between 0 and 10 000 are used to represent player's HP, while the multi-player games usually have some sort of HP inflation – new powerful weapons and armor are added to the game with every extension and update that leads to the maximum health and armor class values increase. For example, a character may have up to 100 000 HP *The Elder Scrolls Online*, as for now.

5. Experience points (XP), and leveling system. In most role-playing games, both tabletop and computer, characters start as fairly weak and untrained. They gain XP for successful kills, quests completion, and other types of achievements. When the character reaches a certain amount of XP, his/her experience level increases. In Dungeons & Dragons, new levels allow players to increase their HP and some of the ability scores. This experience and level-based character growth was implemented in both *The Witcher 3: Wild Hunt* and *The Elder Scrolls Online*. However, in both of the computer games, the levels are not limited to 20, as in D&D. New levels in *The Witcher 3: Wild Hunt* allow the character to get additional skills in one of four skill trees: combat, signs, alchemy, and general. In *The Elder Scrolls Online*, however, there are three numeric characteristics, namely health, stamina, and magika, either of which can be increased with character level growth. The character also gets skill points and may use them to get or improve spells and passive abilities.

6. Mounts and pets. Horses and other means of transport are used widely in Dungeons & Dragons campaigns. Pets do not play an important role, but a character with a high animal handling level may try to tame one for himself. However, some characters can summon a familiar – a spirit that has the physical shape of some animal – and use it in the battle. *The Witcher 3: Wild Hunt* doesn't use a complex pet system – there is a horse a player may summon at any time, and equip it with some gear. In *The Elder Scrolls Online*, however, we can see a deep pets and mounts usage: mounts allow for faster traveling whereas pets may be helping character in the battle.

7. Terminology. The last but not least, most of the terminology used in modern computer role-playing games has its roots in tabletop RPGs terminology. HP, XP, level, damage, armor class, races and classes names, NPCs, abilities, and their names are just some of the examples of terms that were borrowed by computer games designers from D&D.

To sum up, we have studied the most important influences Dungeons & Dragons have on the modern role-playing computer games development. Understanding the roots of commonly used technics and game mechanics should help game designers to be more creative borrowing even more from tabletop RPGs, or, on the contrary, decreasing its influence on their games.

References

1. Dungeons & Dragons official website. URL: <https://dnd.wizards.com/>
2. Gyax, Gary, and Dave Arneson. *Dungeons and dragons*. Vol. 19. Lake Geneva, WI: Tactical Studies Rules, 1974.
3. Wolf, Mark JP. *Before the crash: Early video game history*. Wayne State University Press, 2012, p. 212.
4. *The Witcher 3: Wild Hunt* official website. URL: <https://thewitcher.com/en/witcher3>

5. The Elder Scrolls Online official website. URL: <https://www.elderscrollsonline.com/en-us/home>
 6. Hall, Michael A. "The Influence of JRR Tolkien on Popular Culture." (2005).
-

Mylko N. V., a 1st year student, group MSWp-201
Scientific supervisor – **Sikaliuk A. I.**, PhD, associate professor
Chernihiv Polytechnic National University (Chernihiv, Ukraine)

ENGLISH LANGUAGE AS A MEANS OF DEVELOPING COMMUNICATIVE SPACE OF UKRAINE

Nowadays English is considered to be one of the most widely used languages in the world, meaning that more and more people use a foreign language in communication every day, namely in their personal lives, studies and business, which means that English unites people.

The ability to speak a foreign language as well as the native language is the ability to open doors in both professional and personal life. English is the language of opportunities and we can only agree with that. It is English that is spoken in almost all countries of the world.

Reasons to start learning and developing English can be the following: career growth, study and internship abroad, comfortable vacation without language barriers, business travel, finding business partners abroad and, of course, self-development.

Knowledge of English is an indicator of a competitive and mobile personality. Nowadays it is easier to find a prestigious and high-paying job for those who know a foreign language and this trend in the labor market is growing every year. By learning English, you are investing in your successful future!

The relevance and role of the study of English in the modern world were studied by: V.Alpatov, K.Artemyeva, V.Nesterenko, O.Khomenko, I.Panteleeva, D.Crystal, D.Greddol, B.Kachru, T.MacArthur, R.Phillipson and others. The place of English as a language of international communication in the perspective of political, social, managerial and philosophical sciences has been studied by scholars, in particular H.Dyvnych, O.Domnych, O.Kamshilov, N.Pelagesh. The analysis of the scientific literature testifies to the constant interest of teachers, methodologists, linguists in the problem of methods of conducting foreign language classes for professional communication.

The aim of the article is to determine the current reasons for learning English in modern Ukrainian society and the world in particular.

The importance of English in the modern world at the moment is quite large. Most recently, it was a foreign language for us, and today it is international. In all countries of the world the study of English is of great importance. Almost everyone dreams of learning it at least at an elementary level. Today, children begin to learn this language at a preschool age. Many do not understand the importance and need for English in the modern world [3].

English is the language of instruction. The role of English in the modern world is obvious to students who want to get a decent education. This knowledge allows you to study at absolutely any university, which is a priority for most Ukrainian students [3]. Most methodologies are written in English, which provides wider and better access and variety of information. University graduates often rate learning a foreign language as the most important course they have taken at university, mainly because of the communication skills they have developed during this study [2].

English is the language of business. Today, there are very few jobs that do not require the use of English. More and more companies are working with clients or partners from abroad and it is almost impossible not to use English. English is a very practical language for business communication and it is almost always the official language of international companies [1].

English is the language of barrier-free travel. We live in a global world, and international travel has become the norm for many of us. Holidays abroad require knowledge of the local language or the use of English, so for most people English becomes the easiest and most practical option. If you speak English, you can book tickets, hotels, tours and read all the necessary tourist information around the world [1].

English is the language of self-development. The most developed countries in the world use the English language to announce their discoveries or significant events. Most sites on the Internet are in English, so only one language gives you access to almost all knowledge. In addition, it is possible to participate in forums and discussions on various interesting topics without the help of an interpreter [1].

English is the language of youth. English plays an important role in the lives of adolescents and young people. Computer games in English are very popular among gamers. There are also useful programs in English. Knowledge of foreign allows you to easily use not only games but also applications. A large number of English words are present in youth speech, in Ukrainian society it is slang [3]. Almost all popular movies and TV series are initially available in English, so if you understand English, you won't have to wait for them to be translated and dubbed into your native language [1].

Thus, it can be argued that the English language plays an important role in the life of every Ukrainian. English is the language of all spheres of life. It is needed both in personal and professional life. Learning English will expand our opportunities and allow us to develop ourselves. This is a new reality in which we live, to improve or not, only our choice!

References

1. Communicative space of Ukraine. <https://carpediem.lviv.ua/novini/chomu-potribno-vyvchaty-inozemni-movy> (access date: 14.03.2021).
 2. The role of English in the modern world. URL: <http://yrok.pp.ua/movi/1947-rol-anglyskoyi-movi-v-suchasnomu-svt-aktualnst-vivchennya-anglyskoyi-movi.html>. (access date: 12.03.2021).
 3. Voronkova V. G. Formation of information society as a civilization paradigm of development of modern Ukraine in the era of globalization: theoretical and methodological and praxeological dimensions. URL: <https://dspace.znu.edu.ua/jspui/handle/12345/406> (access date: 10.03.2021).
-

Nitchenko K. V., Phd student
Supervisors – **Lytvyn S. V.**, PhD, associate professor
Dubyna M. V., D.Sc. (Economics), associate professor
National University “Chernihiv Polytechnics” (Chernihiv, Ukraine)

INFORMATION SUPPORT OF THE MARKET OF CREDIT SERVICES OF UKRAINE

The formation and development of the national economy depends on the stable operation of the credit services market, namely the information support of the credit services market of Ukraine, as the attraction of credit resources into the country's economy is an important factor in its development.

The credit market contributes to the growth of production and trade, the movement of capital within the country, the transformation of money savings into investment, the implementation of the scientific and technological revolution, the restoration of a fixed capital. The economic role of the credit market is in its ability to influence the concentration and centralization of production and capital. An important feature of the credit market is the strengthening of the influence on the process of the world economy internationalization by ensuring the migration of a capital. The credit market also performs a macroeconomic function [1].

Information is one of the main and most important resources of the credit services market, so current trends and rapid development of the information space require a proper management of such complex infrastructure, especially in the development of the information economy.

Information infrastructure as a component of the general infrastructure of financial markets creates conditions for their development, observance of market discipline, effective implementation of a state supervision. The information infrastructure, first, includes the institutional set-up and structures that affect the quality, accessibility and transparency of information on monetary and financial conditions and policies at various levels; secondly, it represents the incentives and organizational structures necessary for the implementation of the state policy on the regulation of financial markets. Thus, the information infrastructure includes: a device to ensure the transparency of monetary and financial policy; accounting and auditing frameworks to help identify and verify information disclosed to the public and regulators; mechanisms for collecting, processing and disseminating information on the financial conditions and creditworthiness of borrowers and other issuers of financial obligations [2, p. 241].

The information infrastructure of the credit services market is an extensive network architecture of institutions with information relationships between them and other financial market participants. The information infrastructure of the credit services market of Ukraine includes: creditors (public authorities, legal entities and individuals), borrowers (public authorities, legal entities and individuals) and the state as a regulator and guarantor (NBU, Verkhovna Rada of Ukraine, Ministry Finance of Ukraine), as well as credit bureaus, credit rating agencies, trade organizers (stock exchanges), depositories, custodians and registrars.

Financial market information support is the most important for attracting investments and credit resources into the economy of the country and individual regions. But at the present stage of development of financial markets, it becomes clear that the formation of appropriate information support under the influence of only the market mechanism is too slow. The level of development of information institutions of the financial market does not meet the needs of participants in financial relations, that leaves Ukraine on the periphery of global financial processes, increases risks for businesses, poses a threat to macroeconomic stability. The functioning of the financial market is impossible without the appropriate information content. Information provides decision-

making by key market players. Lack of information means the cessation of functioning of the financial market itself. Researchers note that the urgent tasks of financial market development in Ukraine are its de-shadowing and increasing transparency [3].

Information support of the credit services market consists of a set of documents (strategy, development program), regulatory framework and management decisions based on operational analysis and forecast of economic indicators, monitoring, analysis of the activities of market participants.

The formation of information support is due to information received from outside entities and information generated in the institutions themselves during the systematization, processing and analysis of information. The well-established organization of the information support process will form the receipt of high-quality, reliable, complete and timely information, which is necessary for the adoption of management decisions, optimization of the credit process.

The basic question that arises concerns the qualitative characteristics of information, its composition and sources of formation. Qualitative characteristics of information significantly affect the validity of management decisions. Regarding the qualitative characteristics of economic information, in particular credit information, there is still no consensus in the views of individual scholars and practitioners. The analysis of scientific research in this area gives grounds to identify the following basic characteristics of economic information in the context of its application in the lending process: relevance, reliability, completeness, timeliness, efficiency and comparability [4; 5; 6; 7].

The main requirements for information support should be: minimization of requirements for obtaining information; clarity of information for managers in order to make productive decisions; elasticity of information infrastructure in accordance with changes in current legislation; operational collection and processing of information.

Information security is created by a set of special measures regarding the rules of use, accessibility by staff, computer processing procedures. Security measures may include verification of information, control of access to the premises, separation of powers, encryption of information, use of digital signatures on messages, use of antivirus protection, control of information integrity, regulation of rules and methods of document protection, availability of instructions for users, restriction of access to archives, reducing privileges for information users. One of the most common ways to protect information is to regulate access to it.

Therefore, information support of the credit services market should be considered as a single mechanism with general principles and rules of interaction of information infrastructure entities of the credit services market, it should develop conditions for secure information interaction between market participants and obtain reliable information with equal access for entities, and the most important thing is to ensure the balance and sovereignty of the information space when Ukraine enters the global information space.

References

1. Boyko VO The market of credit services and the need for its state regulation // Visnyk Nats. acad. public administration under the President of Ukraine. - 2004. - № 2. - P. 153-158.
2. Assessing Information and Governance Infrastructure / Financial Sector Assessment: A Handbook / The International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank / The International Monetary Fund, 2005. - R. 241-288. - Access mode: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/fsa/eng/pdf/ch10.pdf>.
3. Prystupko A. Status and prospects of legislative regulation of the stock market of Ukraine [electronic resource] / A. Prystupko // Scientific notes of the Institute of Legislation of the

Verkhovna Rada of Ukraine - 2010. - Issue.2. - access mode: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nzizvru/2010_2/p2_7.html.

4. Banking potential of the economy of Ukraine [Text]: monograph. / for ed. d.e.n., prof. BL Lutsiv. - Ternopil: TNEU, 2012. - 448 p.

5. Information systems and technologies in accounting [Text]: textbook. / for ed. FF Butynets [ed. 2nd, reworked. and ext.]. - Zhytomyr: PP «Ruta», 2002. - 544 p.

6. Matvienko OV Fundamentals of information management [Text]: textbook. way. / OV Matvienko. - Kyiv: Center for Educational Literature, 2004. - 128 p.

7. Theory and practice of management of economic development of the enterprise [Text]: monograph. : в 2 т. Т. 2 / за заг. ed. OV Kendyukhov. - Donetsk: DonNTU, 2013. - 316 p.

Пінчук С. С., здобувач вищої освіти 2 курсу, група ПІ-191

Науковий керівник – **Кормільщина С. Ю.**, викладач

Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

GRAMMARLY: AN ONLINE-SERVICE OR A FUTURE MIND-TOOL TEACHER

Grammarly is a worldwide class IT-company with more than 30 million daily active users[1]. The startup with roots from Ukraine gained 200 million dollars of investments, and newly its capital was evaluated at 1 billion dollars. This fact made the company the first Ukrainian “unicorn”.

Grammarly is an intelligent online-service for checking English grammar based on Machine Learning technology. Max Lytvyn, Alex Shevchenko, and Dmytro Lider founded Grammarly in 2009, intending to help people communicate more effectively.[1] It became public in 2010 as a web-based editor. During 11 years of growth, they developed various browser extensions, desktop, mobile apps, keyboards for smartphones, and many other products to reach their goal. Grammarly has reached 20 million daily active users in 2019.

It has a basic plan with simple writing suggestions and a premium one with style, tone, and clarity improvements for writing with a 29.95\$ price for monthly, 19.98\$ per month for quarterly, or 11.66\$ per month an annual subscription[2].

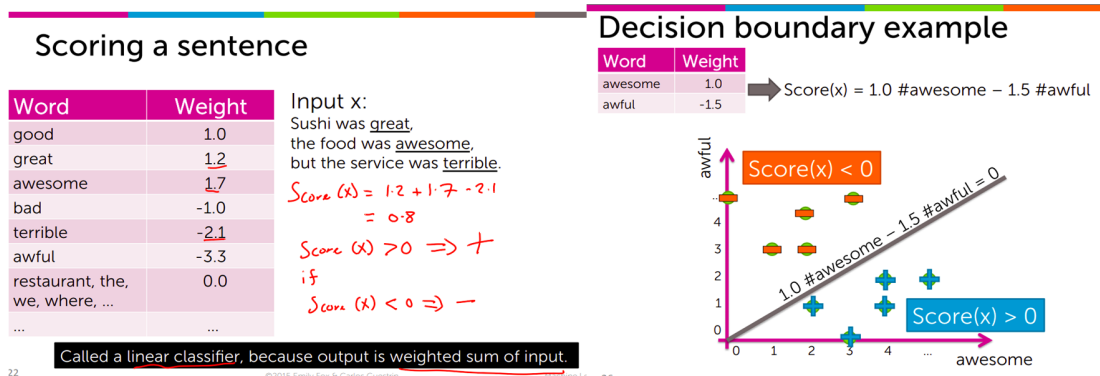
Although Grammarly is interesting for its linguistic opportunities, it's also attractive from the side of technology. The developers declare using such technologies as Data Science, Machine Learning, Natural Language Processing. In addition to this, they're using cloud technologies to not overload users' devices. It's a highly complex solution. It's not getting easier to understand the fact that there are no open-sourced parts of this system. You know, it's developed by a lot of different teams, starting with computational linguists and continuing deep learning engineers. In any case, It's not a big deal for us to find out how it works under the hood.

There are pretty long discussions about how Grammarly actually works on different forums. What is essential for us is that Grammarly, like any other kind of software, follows some specific concrete algorithm, in other words, pattern.

For example, we can give you a general idea of its tone detector. Imagine that we have a list of positive and negative words, and we have to make a classifier to define the tone of some message. To achieve that, we could simply calculate the sum of all the words we met in every list and just make a subtraction to judge from which list were more words. Due to its simplicity, it has some problems. The most obvious is the complexity of words.

We can also introduce a linear classifier in which every word corresponds to some numeric value, positive or negative. In other ways, we can suppose that we have only two words. We can

split the coordinate plane under some angle according to the word's weight. After that, we can claim that, for example, above the line is a negative tone, under the line is positive. We can leave a point somewhere and, according to its placing - under or above the line - conclude its tone. Those were all the examples from the Machine Learning basics course that we have passed during the summer [3].

Picture 1 – A visual example of the most simple classifying models (was taken from the course materials [3])

Besides, Grammarly might use different rules to check your text depending on the website you are typing on. For example, it can be stricter when you are using it on LinkedIn and, therefore, need to be more formal, sound more professional. On the other hand, when you're posting something on Facebook or Twitter and want to write less formally, using the passive voice and some slang, Grammarly will turn off alerts that could be useful for LinkedIn [4]. We should also don't forget that this software is becoming more intelligent with every interaction with the user. For example, when you see the wrong suggestion, you can click on the button "ignore" thereby informing the scientific team that this suggestion wasn't helpful. If they get similar signals from many users, they have to react to it.

We are convinced, Grammarly is not only about grammar checking. It is a great choice to improve communication quality in the modern world and help people do it more effectively. And in the future, perhaps, machines will use the service too.

References

1. About Us | Grammarly. URL: <https://www.grammarly.com/about>
2. Grammarly. URL: <https://www.grammarly.com/upgrade>
3. Machine Learning Foundations: A Case Study Approach. URL: <https://www.coursera.org/learn/ml-foundations>
4. How does Grammarly (the grammar checker) work? - Quora. URL: <https://www.quora.com/How-does-Grammarly-the-grammar-checker-work>

Переверза А. М., здобувачка вищої освіти 2 курсу, група КЮ-192
Наукові керівники: **Сенченко Н. М.**, к.ю.н., доцент
Лашук Н. М., канд.пед наук
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

CONCEPTS AND FEATURES OF LAW ENFORCEMENT AUTHORITIES

Significance of the research. Ukraine has clearly identified itself as an independent democratic social and legal state. Relevant priorities are reflected in the state policy of Ukraine and its aspirations to be a full member of the democratic European Community.

Today we experience a deep political crisis and a total loss of public confidence in public administration authorities. Accordingly, the situation has arisen when law enforcement agencies are not able to do the assigned tasks effectively. High level of corruption of personnel in combination with insufficient budget funding changed the police into outdated law enforcement agencies and a body with an extremely low level of public confidence.

The issues of law enforcement agencies efficiency were considered by domestic and foreign scientists: Burbika M.M., Delia Yu.V., Kvasha V.V., Lapkin A.V., Ostrovsky S.O. and others.

Law enforcement agencies occupy a leading place among other state bodies, as they are aimed at protecting the rights, freedoms and interests of a human and citizen, proclaimed by the Constitution of Ukraine, laws and international treaties of Ukraine, preventing their violation and promoting the latter, carrying out operational and service activities, providing the equality of all people under the law, preventing discrimination in the sphere of human realization of their rights and legitimating interests, ensuring legal awareness of the population, protection of personal data and promoting the development of international cooperation in the field of human rights and freedoms [1, p. 24].

The study of the concept of «law enforcement» draws a lot of attention among scientists. Burbyka M.M. defines law enforcement agencies as follows: «These are state bodies entrusted with the implementation of one or more law enforcement functions by legislative acts, for which their implementation is the main and daily task» [2, p. 10].

It is interesting to define this category as «a jurisdictional body authorized by Ukrainian society to perform functions or tasks of law and order in the manner prescribed by law, investigation or prevention of violations, restoration of violated rights, protection of national (state) security, maintenance of law-and-order legality» [3, c. 9].

Ostrovsky S.O. points out that law enforcement agencies are state institutions that operate in the system of public authorities, perform public functions in the spheres of internal and external activities of the state, as well as ensure the implementation of rights, freedoms, interests of citizens, compliance with rules, procedures established by law, law enforcement and respect for legitimacy and the rule of law [4, p. 49].

There is another interpretation of this category by Lapkin A.V. The scientist emphasizes that these are special authorized state bodies that have power and protect the rights, freedoms and legitimate interests of citizens, the state and society as a whole [5, p. 12].

It is necessary to look into the features of law enforcement agencies: 1) it is a state body formed to protect the law; 2) they act on the basis of a special law or other regulations; 3) they exercise their powers in compliance with the procedure in strict accordance with the law; 4) they are endowed with state powers; 5) their competence includes the use of state coercion [5, p. 12].

Thus, from the above mentioned we can draw certain conclusions that law enforcement agencies are state bodies that perform law enforcement tasks, functions and powers. Their main

goals are to protect and defend the rights, freedoms and interests of citizens, as well as prevent criminal infringement.

Therefore, these bodies carry out the following functions: prevention of offenses entailing legal liability, protection of life, health, rights, freedoms and legal interests of individuals, protection of order, public safety and property, administrative supervision of persons released from prisons, operational and investigative activities, investigation of crimes, execution of sentences, decisions, rulings of courts, decisions of bodies of inquiry and pre-trial investigation and prosecutors, establishing of the events and circumstances of crimes, as well as the perpetrators, the bodies of pre-trial investigation, support of public prosecution in court, provision of legal assistance, such as clarifying the law, providing of legal consultancy by the bar and notary.

Summing all it up, the necessity arises to legislate the concept of «law enforcement agencies» and, taking this into account, in regulations clearly define their functions, the main tasks arising from them, and minimize the number of such structures which will reduce their maintenance costs as a result.

References

1. Кваша В.В. Роль та місце правоохоронних органів у розбудові демократичної правової держави. Роль та місце правоохоронних органів у розбудові демократичної правової держави: матеріали XI міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. Одеса, 2019. С. 24-26.
2. Бурбика М.М., Уткіна М.С. Судові та правоохоронні органи (у схемах і таблицях): навч. посіб. Сумський державний університет, 2016. 123 с.
3. Деля Ю.В. Правоохоронні органи у сфері захисту прав, свобод і законних інтересів людини та громадянина. *Правовий часопис Донбасу*. 2020. № 1. С. 208-218.
4. Островський С. О. Поняття та функції правоохоронних органів держави. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Юридичні науки. 2017. Вип. 1(2). С. 46-49.
5. Лапкін А.В. Організація судових та правоохоронних органів України : навч. посіб. у схемах. Вид. 5-те, змін. і допов. Харків: Право, 2016. 168 с.

Prorochenko V. V., a student of МКPRp-201,

Osipenko I. P., senior lecturer

Scientific supervisor – **Shevchenko Yu. V.**, senior lecturer

Chernihiv Polytechnic National University (Chernihiv, Ukraine)

FORENSIC SCIENCE IN UKRAINE: PROBLEMS AND PERSPECTIVES

Significant changes in criminal proceedings that took place after the Criminal Procedure Code of Ukraine (2012) had come into force and a number of reforms in criminal justice led to the emergence of new principles, regulations and procedures for investigating and prosecuting of criminal offenses. As a result, the conditions, requirements and procedures for the application of forensic tools and methods have been

transformed so far. The above mentioned cause some problems in law enforcement practice, namely the application of knowledge in forensic science by the subjects of criminal proceedings. Therefore, the demands of practice highlight the need for developing the proper means, techniques and methods of combating crime, which are relevant to our modern conditions and can be implemented into practice.

Recently, many scholars have devoted their scientific works to the tendencies of the development of forensic science in Ukraine: T.V. Averyanov, O.O. Alekseev, S.V. Evdokimenko, A.V. Zhuravel, A.V. Kofanov, J.V. Kuzmichev, V.M. Pletenets, S.M. Potapov, M.V. Saltevsy, V.M. Stratonov, K.O. Chaplinsky, Yu.A. Chaplynska, Yu.M. Chornous and others.

Although considerable number of research has been carried out, there is still a fairly large amount of open and debatable issues. So, the purpose of this paper is to analyze the current state and the perspectives of development of forensic science in Ukraine.

Viewing criminalistics as a science, practical activity and training course, it should be noted that nowadays, there are quite a number of problematic issues. Firstly, there is no single definition of the subject of forensic science, the definitions are interpreted differently by different scientific schools and scientists. And most likely, this range of problems will remain unresolved at least in the coming years. Professor A.V. Zhuzavel notes that a large number of paradigms leads to the creation of a single and holistic methodological concept, but also it indicates the possibility of different approaches to criminalistics, reflects the complex dialectics of the movement of criminalistics and objects of its cognition [1, p. 153].

Practice shows a negative trend in increasing crimes and many scientists are aware of the severity of the problem. Thus, in 2016, according to the statistics, 1255 dissertation themes on the problems of the state and law were approved and 269 of them were in the specialty 12.00.09 «Criminal Procedure and Criminalistics; Forensic Examination; Operational and Investigative Activities», which is almost 35% of the total. It seems like a good start, but, unfortunately, only 2% of research is devoted to the problems of judicial reform and a little more - to the problems of methodology of investigation of criminal offenses. Therefore, in order to bridge the gap it is necessary to intensify scientific work in those areas that are relevant to modern practice.

V.M. Stratonov emphasizes that covert investigative actions deserve special attention, as covert investigative (search) actions are a kind of investigative (search) actions, information about the facts and methods of which are not subject to disclosure, except as provided in Article 246 of the Criminal Procedure Code of Ukraine [2].

In our opinion, the ways of bridging the gaps in studying and improving investigative actions and covert investigative (search) actions can be the following: firstly, making changes and additions to forensic science textbooks. Secondly, organizing conferences, round tables, other scientific symposia with the involvement of practitioners to discuss some urgent issues. Thirdly, it is obligatory to coordinate the themes with the coordination council of the National Academy of Legal Sciences (including the Southern Regional Center, Odessa).

The most important task for modern legal science is the constant study of current criminal law and analysis of its compliance with current requirements, the development of methods for investigating criminal offenses in the field of national security. A striking example is the need to develop a methodology for investigating offenses under Article 110² of the Criminal Code of Ukraine «Financing actions committed to forcibly change or overthrow the constitutional order or seize state power, change the boundaries of the territory or state border of Ukraine». It should be stressed that the Ukrainian courts have passed only one sentence under Art. 110² of the Criminal Code of Ukraine for the period of three years [3], [4]. This fact indicates that no new methods of investigating of this kind of offense have been developed lately [5, p. 61].

Unfortunately, there are some problems with the forms of interaction and motivation of law enforcement and judicial officials that significantly affect both the detection and investigation of criminal offenses in general. Special attention needs to be paid to the use of special knowledge in the investigation process [6].

Realizing the problems of modernity, which arise both in certain areas of law, forensic science and law enforcement, scientists cooperate and prepare collective monographs. Indeed, this

approach makes it possible to solve a number of problematic issues at the same time. However, the absence of such positions as investigator-methodologist in practical law enforcement divisions does not give the practitioners the opportunity to implement the results of scientific researches into practice. Even the institute of advanced training of investigators has been leveled and an institute of mentoring has been abolished so far. Therefore, the results of the monographs and methodology of investigation of certain types of criminal offenses do not always reach the practitioners.

To sum it up, forensic science has a number of unresolved issues, in particular, there is no unity in defining the subject of criminalistics; there are no new developments in the tactics of investigative (search) actions; there are some problems related to the forms of interaction and motivation of law enforcement and judicial officers. Trends and prospects for the development of forensic science in Ukraine directly depend on scientific and technological progress, changes in criminal and criminal procedural legislation, integration of domestic science into world criminalistics. Perspectives of forensic science are connected with practical forensic activities and conditioned by the needs of law enforcement agencies in combating crime.

References

1. Журавель В.А. Предмет криміналістики: генезис та сучасний стан. *Вісник Академії правових наук України*. 2002. № 1 (28). С. 153-161.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (Дата звернення: 05.03.2021).

3. Вирок Жовтневого районного суду м. Запоріжжя у кримінальній справі № 331/7297/15-к від 08.10.2015. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/52051581>. (Дата звернення: 05.03.2021).

4. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (Дата звернення: 05.03.2021).

5. Стратонов В.М., Балонь А.Б. Щодо окремих проблемних питань розвитку криміналістики. *Судова та слідча практика в Україні*. 2017. Вип. 5. С. 59-63.

6. Forensic Science History. URL: https://www.troopers.ny.gov/Crime_Laboratory_System/History/Forensic_Science_History.

Пророченко В. В., здобувач вищої освіти

1 курсу магістратури, група МКПРп-201

Науковий керівник – **Гагіна Н. В.**, к.пед.н., доцент

Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

GENERAL ISSUES OF ORGANIZATIONAL SUPPORT TO COURTS

The effectiveness of the judiciary depends on its clear organization and regulation of the activities of its bodies. Modern judicial and legal reform in Ukraine is aimed at improving the judiciary and its bodies. The important task of the reform is to enhance the mechanism of providing the judicial system with material and financial resources, technical means to support the trial, selection of judges, training and so forth.

In addition, on June 2, 2016, a new Law of Ukraine «On the Judiciary and the Status of Judges» was adopted, which contains new approaches to the issue of organizational support to courts. The above-mentioned necessitates further research on this issue.

Various aspects of organizational support to courts are studied by K. F. Hutsenko, R. V. Ihonin, R. I. Kyryliuk, Yu. O. Kostkina, I. Ye. Marochkin, D. V. Pryimachenko, N. V. Sibiliova, A. A. Stryzhak, O. M. Tarasyshyn, N. S. Yuzikov and others. It should be pointed out that each of the scholars considers the peculiarities of the organizational support to courts focusing on some features and ignoring others.

In the process of implementing public administration in the field of justice, the leading place belongs to organizational forms, because they establish functional links between the elements of the judiciary, dynamically and quickly maintain the necessary mode of its viability, identify ways and means to meet needs.

The essential feature of organizational influence in the field of justice is that the powers of the governing entity are significantly limited (narrowed) compared to other areas of executive and administrative activities, due to the constitutional recognition of the independent status of judges as holders of justice (Article 126 of the Constitution of Ukraine) [1].

Execution of tasks covered by the function of organizational support to courts in accordance with the law should in no case be carried out to the detriment of the principle of independence of courts, independence and subordination only to the law of judges and representatives of the people. The essence of this function is to assist the courts in proper execution of their powers, they are endowed with, as bodies of the judiciary, especially the powers in the administration of justice.

D. V. Pryimachenko and R. V. Ihonin note that the concept of «organizational support» to courts includes various measures of administrative, financial, informational, logistical nature, aimed at creating full-fledged conditions for the activities of the judiciary [2, p. 60].

According to Part 2 of Article 146 of the Law of Ukraine «On the Judiciary and the Status of Judges» the support to functioning of the judicial power shall envisage: 1) a separate determination in the State Budget of Ukraine of expenses for the support to courts not below the level that ensures full and independent administration of justice according to law; 2) legal guaranteeing of the full and timely funding of courts; 3) ensuring a sufficient level of social security of judges [3]. Consequently, the provision of support to the judiciary consists in creating, maintaining and guaranteeing the necessary conditions for the proper functioning of the judicial system of Ukraine.

Financial independence is one of the main principles of the independence of the judiciary and it has both international and national, in particular, the constitutional and legal aspect. The Vienna Declaration and Program of Action, adopted at the Second World Conference on Human Rights on 25 June 1993, contains a number of provisions specifying the need for adequate funding for the administration of justice in the country. Thus, paragraph 27 states the need for adequate funding for the administration of justice [4]. The Constitution of Ukraine also emphasizes the need for adequate funding: «The State ensures funding and proper conditions for the operation of courts and the activity of judges. Expenditures for the maintenance of courts are allocated separately in the State Budget of Ukraine». (Article 130) [1].

Financial independence as an integral part of judicial independence is the financial and logistical support to the judiciary, to the extent that would allow it to administer justice independently, efficiently and fully. It should not be forgotten that the judiciary is functionally linked to other branches of government. For example, the funding of the judiciary depends on the Verkhovna Rada of Ukraine, which approves its volume. At the same time, the allocation of premises and other fixed assets is the prerogative of the executive branch, because the Cabinet of Ministers of Ukraine is authorized to manage state facilities.

Adherence to the principle of full and timely funding of institutions that administer justice, fully depends on the economic capabilities of the state, the level of legal awareness and legal culture of senior government officials and a number of other objective and subjective factors [5, p. 173].

An important issue is financial support for judges, which should be sufficient and consistent with the changing economic conditions in the country. Paragraph 6 of the European Charter on the Status of Judges of 10 July 1998 states that the level of remuneration should be set in such a way as to protect the judge from the pressure to influence the content of their decisions and their conduct in court in general, violating their independence and impartiality [6].

Another type of organizational support to courts is information and technical requirements. Thus, in 2013, the Concept of the sectoral program of informatization of courts of general jurisdiction and other institutions of the judicial system was developed [7].

In addition, to create appropriate conditions for the full and independent administration of justice, the functioning of courts and activities of judges the state is obliged to implement a set of appropriate economic measures such as solving the problem of construction, reconstruction of premises for existing and newly established courts; ensuring the protection of court premises, taking into account the specifics of the court; providing proper equipment for convoy service premises, defendants in custody and courtrooms for criminal proceedings.

Thus, organizational support to the judiciary is an external management process, which is directed to the creation and maintenance of the necessary conditions for the functioning of courts and is carried out through administrative, financial, informational, organizational and logistical measures.

References

1. Конституція України : Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Документ 254к/96-вр. URL: <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 07.03.2021).
 2. Приймаченко Д. В., Ігонін Р. В. Співвідношення понять «організаційне забезпечення судів», «організаційне управління в судах» та «судове управління». *Слово Національної школи суддів України*, 2013. № 1. С. 57–66.
 3. Про судоустрій і статус суддів : Закон від 02.06.2016 № 1402-VIII. Документ 1402-19. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1402-19> (дата звернення: 07.03.2021).
 4. Vienna Declaration and Programme of Action Adopted by the World Conference on Human Rights in Vienna on 25 June 1993. URL: <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/vienna.aspx> (дата звернення: 07.03.2021).
 5. Юзікова Н. С. Судові та правоохоронні органи України : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. К. : Істина, 2008. 320 с.
 6. Європейська Хартія про закон «Про статус суддів» від 10 липня 1998 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_236 (дата звернення: 07.03.2021).
 7. Концепція галузевої програми інформатизації судів загальної юрисдикції та інших установ судової системи, погоджена Державним агентством з питань науки, інновацій та інформатизації України (лист від 28 серпня 2013 року № 1/06-1-805). URL: <http://court.gov.ua/49271/> (дата звернення: 07.03.2021).
-

Рymar K.V., a 1st year student, group MFRp-201
Науковий керівник – **Sikaliuk A.I.**, PhD, associate professor
Chernihiv Polytechnic National University (Chernihiv, Ukraine)

PECULIARITIES OF FOREIGN LANGUAGE TEACHING FOR CHILDREN WITH DISABILITIES

Reform in the field of inclusive education reflects the new philosophy of state policy on children with special educational needs and provides for the creation of an educational environment capable of ensuring the implementation and successful socialization of each child, regardless of its psychophysical development [1].

The concept of inclusive education is based on human rights and equality rights. According to her, all children have the same value for society. In order for them to become active and full members, gain the same knowledge and realize themselves, it is necessary to provide a flexible individualized system of education in the general school at the place of residence.

The construction of a foreign language lesson for children with disabilities deserves special attention.

A teacher working in an inclusive classroom should be distinguished not only by competence and creativity, but also by a promising vision, the ability to interest children, to capture them with their subject.

The inclusive competence of a foreign language teacher is manifested in the ability to take into account during the organization of the educational process different opportunities and abilities of students to learn a foreign language, different levels of foreign language proficiency and predict possible difficulties in mastering it. The outlined skills ensure the development of students in an inclusive educational environment by means of a foreign language and foreign culture [2].

Planning a foreign language lesson in an inclusive classroom should include both general, correctional and developmental tasks, provide for a change in the activities of students during the lesson, the alternation of active work with rest. The use of visual aids is mandatory. Information technologies and various interactive methods help here.

The basis of any activity is the interests of children. After all, it is so important that during communication they are not afraid to speak, follow the pronunciation of classmates and try to repeat the word or expression correctly with them.

Learning all kinds of speaking activities, including listening, reading, speaking and writing, allows children with special needs to effectively master a foreign language course. Listening itself has an important aspect in the practical mastery of the language. Learning to read is carried out in stages. Learning to speak is conditioned by the forms of speech and communication, as well as the conditions of speech formation as such. An important type of speech activity is learning to write. Written speech promotes the formation of written communication skills based on the study of the rules of graphics and spelling.

Such training should be aimed at developing life skills needed at home, school, on the street, in public places, etc., ie directly related to everyday life. Given this, the method of teaching a foreign language focuses primarily on improving communication, and the main emphasis is on the transfer of meaning. During such work, the teacher should avoid correcting language errors, instead offering students examples of accepted standard expressions. The child should be praised not only for the correct answer, but also when he makes minor grammatical or phonetic errors.

Foreign language teachers should help the child to develop reading and writing skills, carefully selecting special exercises, tasks and games for this purpose. At the same time, teachers

must pay considerable attention to teach children to understand and follow their instructions, to follow the phonetic rules.

References

1. New Ukrainian school. Conceptual principles of the secondary school reform. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf> (access date: 09.03.2021).

2. Kazachiner O. S. Development of inclusive competence of foreign language teachers in the system of postgraduate education in the intercourse period: the experience of the Kharkiv region. *Young Scientist*. Melitopol, 2017. № 1 (41). P. 414-417.

Рябченко І. С., здобувач вищої освіти гр. ММРП-201
Наукові керівники – **Забаштанська Т. В.**, к. е. н., доцент,
Литвин С. В., к. пед. н., доцент
Національний університет «Чернігівська політехніка»

ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN THE ACTIVITIES OF INTERMEDIARY ENTERPRISES: INNOVATIVE ASPECTS

The dynamic conditions of the modern world require intermediary entrepreneurs to constantly improve, search for new products that can improve their activities. Every work requires automations, as well as a reduction of time loss and material resources and it also requires the introduction of innovations in order to retain occupied market positions, to expand market share, to increase profit for two components: reduced costs and increased labor productivity as a result of a successful innovation process.

The following scientists studied the issues of trade and mediation: N.M. Tyurina, N.S. Karvatskaya, A.V. Marchishinets, A.S. Chernaya, A.A. Melnik, A.S. Popovichenko, A.M. Trubey and others.

The issues of artificial intelligence at the enterprise were studied by the following scientists: E.I. Ovcharenko, A.A. Gleb, A.V. Skrynnik, E.V. Skrynnik, A.S. Tokarchuk and others.

Trade and brokering activity is an initiative, independent activity of legal and physical persons to carry out commercial operations related to the sale of goods and the establishment of commercial ties on behalf of a third party [1].

Trade and intermediary activities are activities in which intermediaries act as contractors in the sale and purchase of goods; engaged in the study of the supply and demand of goods and their purchase from manufacturers, wholesale of goods by buyers [2].

Artificial intelligence (AI) is the most promising feature of the rapidly developing information era.

Artificial intelligence refers to the simulation of human intelligence in machines that are programmed to think like humans and mimic their actions. The term may also be applied to any machine that exhibits traits associated with a human mind such as learning and problem-solving [4].

The artificial intelligence is widely used worldwide from state authorities and the large organizations to the small enterprises. This technology occupies the major role in business quicker and quicker, reduces processes and expenses.

According to the Concept for the Development of Artificial Intelligence in Ukraine [5], which was developed by the Ministry of Digital Transformation of Ukraine and approved in

December 2, 2020, artificial intelligence is an organized set of information technologies, with the application of which it is possible to perform complex tasks by using a system of scientific research methods and algorithms for processing information obtained or independently created during work, as well as creating and using their own knowledge bases, decision-making models, algorithms for working with information and determining how to achieve the goals.

This concept has been developed for the next 10 years and provides the use of artificial intelligence in various fields of activity, especially in business.

Jordan Michael and Tom Mitchell predict [6] further rapid development of artificial intelligence and its introduction into various spheres of life. The use of machine learning methods will help accelerate the economic development of the country or enterprises, improve the life of a society, etc.

After analyzing the functions of trade intermediaries (Fig. 1), we can conclude that it is difficult to automate all the areas at once as this process requires a lot of resources. Therefore, we can observe a gradual process, which is at different stage of transformation in a separate country.

In our opinion, there are 7 basic topics for research:

1. Artificial intelligence in the role of an intermediary;
2. Legal aspects of creating contracts by artificial intelligence in intermediary activity;
3. Final liability during the use of artificial intelligence;
4. Consumers attitude to introducing and/or activity of artificial intelligence at the enterprise;
5. Artificial intelligence, as a mechanism for increasing profits and reducing costs;
6. Stages of introduction of artificial intelligence in intermediary activity and reorganization of the circuit of interactions;
7. Force major and problem situations as a small percentage of probabilities that should be taken into account.

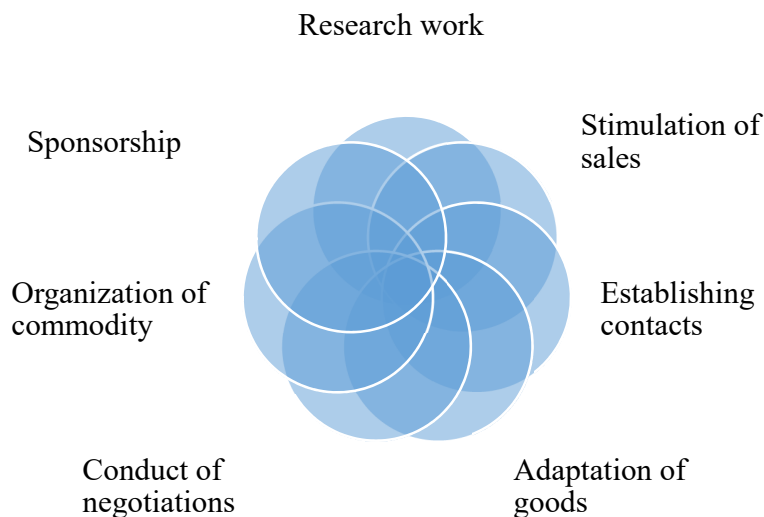

Fig. 1 - Functions of trade intermediaries [3]

It is advisable to conduct testing in one separate enterprise, and then expand positive practices to other enterprises in the industry.

In conclusion, we can note that in the future, trade-intermediary activities can become entirely or partially an automated process, where artificial intelligence in seconds and with minimal costs will analyze demands, supplies of goods and order them from producers.

References

1. Торговельно-посередницька діяльність на зовнішньому ринку // Тюріна, Н. М. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства : навч. посіб. / Н. М. Тюріна, Н. С. Карвацька. К. : Центр учбової літератури, 2012. С. 326-339.
 2. Organizations dealing with supply and trade intermediary. Lectures trade and intermediary activity in the commodity market. Development of recommendations for improving the trade and intermediary activities of the enterprise OJSC «Vladsnab»: URL: <https://forumshoes.ru/en/organizacii-zanimayushchiesya-snabzhencheskoi-i-torgovo/>
 3. Петруня Ю. Є. Маркетинг : навчальний посібник. 3-тє вид., переробл. і доповн. Дніпропетровськ : Університет митної справи та фінансів, 2016. 362 с.
 4. Jake Frankenfield. Artificial Intelligence (AI) Web-site: Investopedia: URL: <https://www.investopedia.com/terms/a/artificial-intelligence-ai.asp>
 5. Розпорядження КМУ «Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні» від 02.12.2020 р. № 1556-р. : URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-shvalennya-konceptsiyi-rozvitku-shtuchnogo-intelektu-v-ukrayini-s21220>
 6. Jordan, Michael I., and Tom M. Mitchell. «Machine learning: Trends, perspectives, and prospects.» Science 349.6245 (2015): P. 255-260.
-

Сорока А. В., здобувачка вищої освіти 1 курсу, група ЕК-201

Науковий керівник – **Лось О. В.**, к.філол.н., доцент

Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

AMERICAN ENGLISH AND ITS LEXICAL INFLUENCE ON BRITISH ENGLISH

In the British language in the 21st century, as never before, there is a profound change in the lexical structure. Scholars argue that the decisive role in this effect is played by American English, which through various sources deeply directs its influence on the English language, including the British one. However, it is hard to determine how powerful this influence is, and what areas of vocabulary it affects, despite the fact that countless scientists have been trying to find answers to those questions. Thus this essay is an attempt to study all the information, assumptions and proofs in order to better comprehend the advantages and disadvantages of the seemingly imperceptible impact.

George Bernard Shaw once said that “England and America are two countries separated by a common language”. This quote by the outstanding Irish philologist and playwright is still true today too, but there are various divergences between these forms of English [2]. A little bit earlier this difference was striking, then over time it disappears, due to the significant influence of American English on British one.

It's highly important to note, that the debate about the influence of the American language on the British phenomenon is far from new. For instance, this problem was clarified by O. Hargraves, who said that this impact had been existing even 4 centuries ago. Moreover, Zbrozhek determined that this linguistic process had been strongly resisted by British.

Speaking on the wireless in 1935, Alistair Cooke pronounced that “Every Englishman listening to me now unconsciously uses 30 or 40 Americanisms a day”[3]. In 2021, that number is likely closer hundreds of it.

American English consists of more vocabulary, grammatical features, and phrases that come from older forms of the language, like using “gotten” rather than “got”. The trend to shorten words and to use initial abbreviations became so popular in Britain too.

The most noticeable contradictions between American and British English were found in vocabulary. Some words were still entirely British or American, even though people from both countries understood them. British people are fond of eating “biscuits” and their cup of tea, but Americans call them “cookies”. British students control their learning process using “timetable”, while Americans do it with the help of “schedule”. The British buy things in a store, whereas Americans go to the shop [4]. While American and British English demonstrate some differences in vocabulary, there is a reason to claim that the two varieties of the language are moving closer together. For example, the American compounds hot-air, bed-rock, come-back, and foot-wear, the simple nouns crook (a criminal), kick (a powerful effect), publicity (advertising) are widely used in British English. It should be mentioned that some slang words, which came from America, were established in vocabulary through worldwide famous movies. For instance, “dumb” for “stupid”, “pass out” for “die”, “coach potato” as a characteristic of a lazy person [1].

Another area of visible influence is spelling. English contains a great number of words, which comes from French, the spellings of which are often a little bit complicated and contain some additional letters that usually are not pronounced. Americans were likely to simplify such words, where British had left them without changes. But, when centuries ago the usage of words like “color” (instead of “colour”) or “favorite” (instead of favourite) would be considered as a mistake by the British, now they are used officially by both, Americans and British.

Grammar is always changing, and many new ways of using it in British English have been coming from American one, because of the influence of American culture, media and the Internet [5]. For example, only in old British English you can find “shall”, as now it was completely replaced by informal American variants “will” or “should”. It is well-known that there is also a difference in using of prepositions. For example, while Americans would like to relax “on the weekend”, British will automatically change it for their native “at the weekend”. The use of appropriate grammatical tenses is also in favor of the rules of American English. However, this contrast is less visible thanks to the influence of American English, which has helped American grammar to prevail and spread [6].

Most of the American lexical influence on British English is just a form of fashion, which shows people’s strong and irresistible desire to choose something or somebody that seems better, more catching, attractive and even more persuasive. Another fact is that words and phrases that have long existed in British English acquired new meanings under the American influence even terminologies that belong to everyday vocabulary [1].

Over the last years, British English has gotten even more powerful influence from American English. This is because a great number of TV programs, films and music are exported to Britain from the United States of America and people extremely fast pick up expressions they adore with hearing them for the first time. Conservatives suggest that there is a threat for British English to disappear at all, while liberals say it is a process of evolution and change, which every language should pass, so British English cannot be avoided by this natural action. One should admit that American is the predominant form of English in the world and has the biggest influence on its other “wards”.

While there may be differences between British and American English, the main takeaway is that the two with time have more similarities, due to a significant impact of American one. Without doubts, British English in future will probably continue to be influenced by American English, but this effect brings not only negative consequences but it’s also full of positive linguistic aspects.

Список використаних джерел

1. Pauliuc K. The influence of American English on British English. URL: https://www.academia.edu/25278608/THE_INFLUENCE_OF_AMERICAN_ENGLISH_ON_BRITISH_ENGLISH.
 2. <https://onlineteachersuk.com/differences-between-british-and-american-english/>
 3. How Americanisms are killing the English language. URL: <https://www.bbc.com/culture/article/20170904-how-americanisms-are-killing-the-english-language>
 4. Capel A. We speak the same language, right? URL: <https://www.cambridgeenglish.org/learning-english/parents-and-children/information-for-parents/tips-and-advice/005-british-and-american-english/>
 5. Cambridge Dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/ru>
 6. Grammatical differences: American vs British English. URL: <https://getproofed.com/writing-tips/grammatical-differences-american-vs-british-english/>
-

Федоренко М. В., здобувачка вищої освіти

1 курсу магістратури, група ММРп-201

Стасюк О. А., здобувачка вищої освіти гр. ММенп-201

Науковий керівник: **Литвин С. В.**, к.п.н., доцент

Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

ADVERTISING SLOGAN: PECULIARITIES OF TRANSLATION

Advertising is an important element of marketing communications. Serving as a channel of information, business advertising is aimed at informing customers about a certain product and its characteristics, attracting the customer's attention and provoking positive associations related to this. Nowadays advertising uses a great number of types of media, including television, print, Internet, direct mail, radio. Advertisement is full of numerous techniques such as cultural references, allusions, storytelling, involving famous celebrities, visual images which appeal to all people's senses. The list of them enlarges due to development of digital industry.

The phenomenon of advertising is greatly influenced by globalization which implies not only international trade but exchanging the way advertisement is created. For companies which are going to expand their businesses successfully in international markets the success of an advertisement in a foreign country depends on its translation. In order to let the target culture understand and perceive information commercials contain, translation should be carried out. For advertising is complex discourse which targets a large number of people, its translation implies studying the lexical, grammatical structures, communication situations and cultural context of the source language text and then transferring the same meaning using the lexical and grammatical structure appropriate in the receptor language and its cultural context (Larson 1998:3). Therefore, translators of advertisements should consider the translation of advertisements as art which requires not only the ability to use linguistic and stylistic devices but creativity and awareness of cultural, ideological, political factors.

It is not easy to persuade target audience especially overseas that's why effective translation uses specific translation strategies depending on the target audience.

A great deal of attention is paid to the issue of translation of advertising (Munday 2004, Torresi 2010, Guidère 2005 and Snell Hornby 2006) and still there is much which needs to be done.

According to Christelle(2012), a slogan is a brief sentence or expression that lets the company say in very few words what it intends to achieve or what its products can bring to customers. The role of the slogan is to attract readers's attention. The slogan is a signature of the company. It is most often the element through which the brand is remembered. [7, p.25]

There are the following distinctive features of a slogan:

1. Frequent usage of rhymes e.g.: Grace, Space, Pace (Jaguar Cars); Once You Pop, You Can't Stop (Pringles); Wikipedia, the Free Encyclopedia. (Wikipedia).
2. Appearance of pronouns e.g.: Have it your way (Burger King); Red Bull gives you wiings. (Red Bull);
 - a) Mr. Clean will clean your whole house and everything that's in it
 - b) Because you're worth it. (L'Oreal);
 - c) Live in your world, play in ours. (Sony Playstation);
3. Alliteration e.g.: Welcome to the World Wide Wow (AOL); Beanz Meanz Heinz (Heinz Baked Beans).
4. Puns e.g.: Snap, Crackle, Pop (Rice Krispies); Tide's In - Dirt's Out (Tide).
5. Phrases -Neighbour's envy, owner's pride (Onida TV);
6. Proverbs - «Every Little Helps» (Tesco);
7. Repetitions – Good Food, Good Life (Nestle);

It is to be noted, that there are three main ways to translate of advertising slogan [8, p. 35-36]:

1) Literary translation – this is a type of translation where the literal meaning of the words is preserved from the dictionary, but the grammar of target language is taken into consideration. For instance:

- a) Adidas – Impossible is nothing. Неможливе можливо.
- b) Kenzo – The world is beautiful. Світ прекрасний.
- c) Office Standard 2007. Providing homes and small businesses with the software essentials they need to get tasks done quickly and easily. Download the 2007 Microsoft Office release, test it in your browser or buy it today. Office Standard 2007. Надання домашнім користувачам і власникам дрібних підприємств найнеобхідніших засобів офісного програмного забезпечення, потрібного для швидкого та легкого виконання різних справ. Завантажте випуск Microsoft Office 2007 або випробуйте його у своєму браузері.
- d) Carlsberg - Probably the best beer in the world. Мабуть, найкраще пиво в світі.
- e) I'm loving it. Me Donalds '. Я це люблю. Макдональдз.
- f) Apple - Think different. Apple. Думай інакше.

2) Idiomatic translation – words are translated in such a way the contents are preserved but formed is changed according to target language. For Example:

- a) Bounty: A taste of paradise. Bounty. Райська насолода.
- b) Vectine. It helps the hurt stop hurting. Він допомагає запобігти болю.
- c) TouchWiz. Personalization is just a touch away. Створюй індивідуальний стиль свого телефону простим дотиком.
- d) Kit-Kat – Have a break, have a Kit-Kat. Є пауза, є Kit-Kat.
- e) Coca-Cola... Makes Good Things Taste Better. Кока-Кола... Робить хороші речі смачніше.

3) Free translation – there is only a global correspondence between the words of original text and translated one. For instance:

- a) Duracel. The power to do more. Працює до десяти разів довше.
- b) Maybelline. Maybe she's born with it, maybe it's Maybelline. Всі в захваті від тебе, а ти – від Мейбеллін.

- c) Gillette. The best a man can get. Gillette. Краще для чоловіка немає.
- d) Cyprus. The Mysterious Island. Кіпр. Острів чарівної розкоші.
- e) Russia. Reveal your own Russia! Моя Росія. Відкрий свою Росію.

That is all these methods of advertising translation share the same persuasive purpose. They arise from an idea or message devised during the planning of the campaign, which is then conveyed into one or more target cultures in the corresponding languages. They aim to get customers attention, get them interested and provide certain motivation of buying a product from advertising campaign.

In conclusion, while translating advertising slogan one must take into account not only its purpose, characteristics of the potential customers, but features and peculiarities of the original text, cultural and individual language capabilities and other extralinguistic factors. Translation theorists suggest that the translation of advertising texts should result in an advert which can function as an original in the target culture. We suggest a flexible approach should be implemented when translating advertising slogan as it allows to combine various translation methods as translating advertising texts which are a constantly changing genre. Moreover, translation is a rather creative process as one intends to convey a message to the different target culture.

There is no doubt that the translation activities in advertising can influence the success of the target text, its end goal or function. The creation of an advertising in international framework can be circumscribed due to peculiarities of national market. Thus, in our case translation is everything.

References

1. Larson, Mildred L. 1998. Meaning-based translation: A guide to cross-language equivalence. Lanham: University press of America, Inc.
2. Munday, Jeremy. 2004. Some challenges to translation theory. Key debates in the translation of advertising material. *The Translator* 10 (2).
3. Torresi, Ira. 2010. Translating promotional and advertising texts. Manchester, UK and Kinderhook (NY): St. Jerome publishing.
4. Guidère, Mathieu. 2005. Translation Practices in International Advertising. Available at: <http://accurapid.com/journal/15advert.htm>.
5. Snell-Hornby, Mary. 2006. The turns of Translation Studies: New paradigms or shifting viewpoints? Amsterdam and Philadelphia: John Benjamins B.V.
6. Christelle, K. (2012). The translation of advertisement: issues of semiotics, symbolism and persuasion. Retrieved from: www.wiredspace.wits.ac.za/handle/10539/12095
7. Smith K. 2002. The translation of advertising text. *A study of English-language printed advertisements and their translations in Russian*. Department of Russian and Slavonic Studies University of Sheffield.

Syabro A. V., student of the group MP-191,
Scientific supervisor – **Nikolaienko O. V.**, senior lecturer, FLSP Department
Chernihiv Polytechnic National University (Chernihiv, Ukraine)

21ST CENTURY MARKETING: CHANGES AND CHALLENGES

The nature of work, especially as digital marketers, has continued to evolve at an unprecedented pace. Companies are getting bigger and marketing strategies are evolving to account for new trends and technologies. In recent years there have been four major areas of online marketing change. These areas are Mobile, Programmatic, Social Media Advertising, and most recently Video Advertising.

1. Mobile Advertising. Technology has evolved and so has the world of advertising. Mobile advertising is the buzzword of the day. It is definitely one of the most effective means to reach out to your potential customers.

IAB's internet advertising revenue report for the year 2018 states that "Advertising delivered on a mobile device now makes up 65.1% of total internet advertising revenues". And according to IABs 2020 report, mobile advertising revenues increased by 24% between the years 2018 and 2019[1].

The term mobile advertising refers to any form of advertising that appears on mobile devices such as smartphones and tablet computers. Companies advertise on these devices through text ads via SMS or through banner advertisements that appear embedded on a mobile website. They may also be found through downloaded apps including mobile games.

2. Programmatic Advertising. Programmatic advertising is the automated buying and selling of online advertising. This automation makes transactions efficient and more effective, streamlining the process and consolidating your digital advertising efforts in one technology platform.

Programmatic platforms have been growing their inventory and database such that any format and any channel can be accessed programmatically today, including mobile, desktop, tablet, audio, digital outdoor and connected TV[2].

To put it short, programmatic advertising is a way to automatically buy and optimise digital campaigns, rather than buying directly from publishers. It's designed to replace human negotiations with machine learning and AI-optimisation. The goal is to increase efficiency and transparency to both the advertiser and the publisher. This is done through real-time auctions where ads are bought at the same as a visitor loads a website.

3. Social Media Advertising.

Social media advertising, or social media targeting, are advertisements served to users on social media platforms. Social networks utilize user information to serve highly relevant advertisements based on interactions within a specific platform. In many instances, when target market aligns with the user demographics of a social platform, social advertising can provide huge increases in conversions and sales with lower cost of acquisition[3].

4. Video Advertising. Video advertising is promotional content that plays before, during or after streaming content. Some marketing professionals also expand the video advertising definition to include display ads with video content, such as those that start playing when a person puts a mouse cursor over them and native video ads promoted on digital ad networks[4].

Marketers driving this spike in video ad spend will also be the leaders testing new and previously mentioned formats. We can expect to see more brands adopting vertical, six-second, and non-skippable ads into their online marketing strategy this year. Together, larger budgets and

optimized ads could create the perfect storm for capitalizing on video's exponential growth. We can only imagine the shifts in technology and online advertising this growth will lead us to next.

Everything is changing at an increased rate. Technology for automobiles, homes, and shopping continues to change marketing strategies. Moving forward, the goal is to get in the mind of your primary audience and make their consumer experience memorable.

Utilizing the four tactics above can help create a 21st century marketing strategy that will generate leads through multiple sources and cultivate interest for your business. The days of planning once and being done are over. Today's marketers must be consistent and relevant in the "now."

References

1. What is Mobile Advertising and How Does it Work? - Access mode: <https://www.mobileads.com/blog/mobile-advertising>
 2. What is Programmatic Advertising - Access mode: <https://www.acuityads.com/blog/2017/12/15/what-is-programmatic-advertising>
 3. The 6 Most Effective Types of Social Media Advertising in 2021 - Access mode: <https://www.bigcommerce.com/blog/social-media-advertising>
 4. The Complete Guide to Online Video Advertising - Access mode: <https://www.outbrain.com/blog/online-video-advertising-guide/>
-

Tytenko H. P., a 1st year student, group MSWp-201
Scientific supervisor – **Sikaliuk A. I.**, PhD, associate professor
Chernihiv Polytechnic National University (Chernihiv, Ukraine)

SIGNIFICANCE OF A FOREIGN LANGUAGE IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION

In the modern period of socio-economic and political development it is impossible to realize the importance of a foreign language in the social and cultural spheres of life. It has led to a rethinking of the role of a foreign language and its impact as an important and necessary means of intercultural communication.

A foreign language has become an integral part of the mechanism of socio-economic and political understanding between different members of the world community in different spheres of their lives. In the period of intensification of international relations, there is a tendency of interpenetration not only of languages but also of cultures in different countries.

The era of globalization is characterized by a sharp expansion of trade, financial and cultural relations, their importance in public life, the growing interdependence between countries and peoples which strengthens the role of the individual in economic and political activities of the country, region and world.

Language has a strong influence on the course of socio-political processes and has significant regulatory potential. Along with economic and political factors, language is an important factor in the integrity of the nation and the normal functioning of the state.

Therefore, it can be noted that the process of teaching foreign languages in schools and higher education institutions must meet the requirements of the time. The world is becoming different and the process of globalization covers all spheres of society.

Combining society, a common language stimulates the development of stable political, economic, cultural ties in a world-class community. However, knowledge of a foreign language is

not enough for full-fledged intercultural communication and avoidance of intercultural misunderstandings in communication.

Understanding of different languages and cultures is achieved through intercultural tolerance. Fostering tolerance for cultural differences is an extremely complex process, as it involves the adoption of certain moral and ethical norms.

Positive, creative intercultural interaction promotes the study of foreign languages. The value-semantic space of language is a factor of successful dialogue of cultures. After all, it is language and cultural barriers that often hinder full communication.

Nowadays, knowing a foreign language is not a luxury, as it once was, but a vital necessity. Learning a foreign language in the modern world is one of the most important moments in the life of a modern, successful person. A foreign language is necessary not only for effective interaction in science and politics, culture and art, economics and other important areas of our lives.

Knowledge of foreign languages in the era of globalization is very important. Our time is marked by the globalization of the economy, the integration of political, cultural and economic life which leads to the strengthening of ties between countries in various fields.

A foreign language is objectively a public value, so improving its teaching and including it in teaching in all educational institutions is a social order of society. A foreign language, like a native language, does not exist in isolation in society and cannot live its own life. It is closely connected with all spheres of society.

Knowledge of a foreign language is one of the main criteria for employment and serves as a competitive advantage.

Thus, the cultural diversity of languages plays an important role and significance for modern people and is one of the leading means of preserving and transmitting human values. By learning a foreign language, a person provides himself as an intellectual value. Learning a foreign language is a contribution to your future, enrichment with new knowledge about the world and culture of other people, the opportunity to interact with more people and general development in your personality.

References

1. Sushko I. A. Career guidance role of a foreign language in the social formation of personality. URL: <http://dspace.nuft.edu.ua/handle/123456789/1989> (access date: 09.03.2021).

2. Voronkova V. G. Formation of information society as a civilization paradigm of development of modern Ukraine in the era of globalization: theoretical and methodological and praxeological dimensions. URL: <https://dspace.znu.edu.ua/jspui/handle/12345/406> (access date: 10.03.2021).

Федоряка В. В., здобувач вищої освіти 3 курсу, група Т-181
Науковий керівник – **Гагіна Н. В.**, к.пед.н., доцент
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

ARTIFICIAL INTELLIGENCE, ROBOTICS AND AUTOMATIZATION IN THE TOURISM INDUSTRY

The tourism industry has been greatly influenced by huge globalization changes that started in the late 20th– early 21st centuries when GDS (Global Distribution Systems), the Internet, social media, websites and mobile applications made the world smaller and changed the rules of business and competition among travel, tourism and hospitality companies [1]. Consequently, the tourism industry is now experiencing a new revolution, which is more powerful, transformational and will probably have long-term consequences.

Nowadays, travel, tourism and hospitality companies have already begun to introduce robots, artificial intelligence and service automation, in other words RAISA technology, most recently. At the moment, they are in the form of a variety of chats, delivery robots, concierge robots, conveyor restaurants, self-service, check-in and check-out information that already perform their functions in various sectors of the tourism industry [2; 3].

In particular, robots are used to greet guests at hotel receptions, to serve as waiters in restaurants, to order room service, to clean floors and swimming pools, to cut grass in green areas of hotels, to provide information at airports and to prepare food in automated kitchens [4]. It is also worth mentioning the self-service kiosks used by check-in / check-out hotels or travel agencies and tourist information centres to provide concise information about some destination [5]. Travellers can easily and freely search for travel information and book a trip via chat bot [6], as well as access their hotel rooms using the mobile app on their smartphones [7].

Despite such a huge impact of RAISA technologies on the tourism industry there are advantages and disadvantages of their implementation in this sector [8].

The main advantage of RAISA technologies is that they could work twenty-four hours a day, seven days a week. According to statistics, unlike human workers who can work 40-60 hours per week depending on position, legislation, physical and mental health and urgency, RAISA technologies are available twenty-four hours a day, 168 hours per week. [9]. Moreover, they could implement various tasks and expand their scope with software and hardware upgrades. The kiosk will only need a new software package to respond appropriately to customer requests. On the other hand, human workers need trainings that can be significant and time-consuming, depending on the new tasks they have to accomplish. In addition, RAISA technologies do not go on strikes, spread rumours, discriminate customers or employees, leave their job without notice, show negative emotions, ask for pay increases, get ill etc. This advantage can make the managers' life in companies much easier, because robots will only be able to perform all the tasks and do the actions that will be programmed.

On the other hand, RAISA technologies have some disadvantages as well. One of the disadvantages of RAISA technologies is that they may be perceived as a threat by human employees. There is an important fact that people and employees already see robots as a threat to their jobs, and these fears are quite clear. A recent study found that 47% of jobs in the US could be lost through computerization and automatization [10]. Therefore, the fear of losing their jobs and incomes makes people think of RAISA as a threat to their survival. People will no longer need to compete with other people for work, but they will have new competitors, namely robots [9].

Another disadvantage is that RAISA will not be any time completely independent of human supervision. This is also one of the important factors that are expected in the near future, because

human intervention will only occur in an urgent need, for example in the event of a service or technical failure.

To sum up, robots and artificial intelligence have real use in the tourism industry. But for most travel businesses, their application remains quite limited, as there are plenty of disputes nowadays about whether additional RAISA technologies should be designed and implemented for wide use. Therefore, a critical analysis of all positive and negative effects of RAISA technology, robotics and artificial intelligence on tourism operations has proved that these technologies can provide greater consistency and accuracy in the workplace and ensure faster performance, especially when it comes to calculations.

Having analysed some advantages and disadvantages of implementing RAISA technologies, it is obvious that they affect not only the development of travel and hospitality companies, but also ordinary workers and employers, most of whom do not still accept the possibility of replacement of human employees by robots and artificial intelligence.

However, in the near future the introduction of robotics, artificial intelligence and service automation will help to promote the sustainable development and management of travel business and contribute to the successful development of operations, financial resources, marketing, increasing the level of supply chain management, as well as make great changes to human resources management.

References

1. Benckendorff, P. J., Sheldon, P. J., & Fesenmaier, D. R. (2014). *Tourism information technology* (2nd ed.). Wallingford: CABI.
2. Huang, M. H., & Rust, R. T. (2018). Artificial intelligence in service. *Journal of Service Research*, 21(2), 155 - 172. <https://doi.org/10.1177/1094670517752459>
3. Wirtz, J., Patterson, P., Kunz, W., Gruber, T., Lu, V. N., Paluch, S., & Martins, A. (2018). Brave New World: Service Robots in the Frontline. *Journal of Service Management*, 29(5), 907-931. <https://doi.org/10.1108/JOSM-04-2018-0119>
4. Ivanov, S., Webster, C. & Berezina, K. (2017). Adoption of robots and service automation by tourism and hospitality companies. *Revista Turismo & Desenvolvimento*, 27/28, 1501- 1517. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3007577
5. Kim, M., & Qu, H. (2014). Travelers' behavioral intention toward hotel self-service kiosks usage. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 26(2), 225- 245. DOI: 10.1108/ijchm-09-2012-0165
6. Wotawa, F., Nica, I-D., & Tazl, O. (2018). Chatbot-based tourist recommendations using model-based reasoning. Paper presented at 20th International Workshop on Configuration, Graz, Austria.
7. Torres, A. M. (2018). Using a smartphone application as a digital key for hotel guest room and its other app features. *International Journal of Advanced Science and Technology*, 113, 103-112. <http://dx.doi.org/10.14257/ijast.2018.113.11>
8. Ivanov, S. (2019) Ultimate Transformation: How Will Automation Technologies Disrupt the Travel, Tourism and Hospitality Industries. *Zeitschrift für Tourismuswissenschaft*, 11(1), 1-16. <https://doi.org/10.1515/tw-2019-0003>
9. Ivanov, S. (2017). Robonomics – principles, benefits, challenges, solutions. *Yearbook of Varna University of Management*, 10, 283-293. https://www.researchgate.net/publication/318034992_Robonomics_-_principles_benefits_challenges_solutions.
10. Frey, C. B., & Osborne, M. A. (2017). The future of employment: how susceptible are jobs to computerisation? *Technological Forecasting and Social Change*, 114, 254-280. <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2016.08.019>

Хоменко К. Ю., Буряк А. П., здобувачки вищої освіти 2 курсу, група ОА-191
Науковий керівник – Лось О. В., к. філол. н., доцент
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

PHRASEOLOGICAL UNITS IN THE ECONOMIC SPHERE

Every people, nation, country has peculiarities. They are different in traditions, appearance, and, most importantly, language. Each language is unique and has its specific features. Some of them are phraseological units, idioms, proverbs and sayings. Each of them has the own history of creation. After all, it is impossible to find the same set expressions in any language. For example, the phrase «make ends meet» is not understood properly even with a dictionary. Idioms and phraseological expressions make an extensive part of everyday communication. They are found in both written and spoken English.

Many scholars and academics study origin of phraseological units and develop different classifications. Vinogradov V. V. studied three types of phraseology: phraseological merging, phraseological unity and phraseological combinations. Larin B. O. developed the classification of phraseological units according to the historical evolution of the semantics of established verbal compounds. This classification makes possible to trace the stages of development and transformation of the original source phrases. Combining approaches to the classification of idioms, Kunin O. V. established a structural-semantic classification, dividing phraseological units into the following types: nominative idioms, which are used to denote objects, phenomena, nominative-communicative (verbal) phraseology; exclamatory and modal phraseological units that express emotions and expression, and communicative idioms [1].

Phraseologisms saturate the language with emotions and colors, help to express the author's opinion. Also, some phrases can be used only in certain areas of life. Although idioms are commonly introduced in informal conversations, journalists often use them to create catchy headlines or to attract public attention. It is worth noting that it was the economic journalist who began to use phraseological units in the economic discourse.

The language of business communication does not intend the emotional vocabulary, and the expression of emotions is veiled by the idiomatic nature of language. So idioms are not rare phenomena in the language of economics. Although the numerous research gives us the opportunity to evaluate these features of the language, the topic seems still actual.

A number of studies have resulted in the classification of economic phraseological units and the formation of the main sources of the origin of phraseological units. Idioms were divided into groups: «monetary relations», «buying and selling», «business and management», and «economic and production relations». The sources of phraseology were: Mythology («Midas touch», «Achilles heel», «Grim Reaper», «Pandora's box»), Historical events, characters and persons («Cross the Rubicon», «Caesar's wife is under suspicion», «The Judgment of Solomon», «The Wisdom of Solomon»), Literary works («American dream», «Don Quixote», «James Bond»), Biblical and religious scenes («To wash one's hands», «Thirty pieces of silver», «Forbidden fruit», «Alpha and Omega», «Tower of Babel») [6].

The introduction of phraseological units can be found in the video magazines «The Economist», «Mirror», «Poets & Quants». For example, an excerpt from «Coming of age – Emerging economies» (from The Economist): «Globalization is causing the biggest shift in relative prices (of labor, capital, commodities and goods) for a century, and this in turn is causing a significant redistribution of income. Low-skilled workers in developed economies are losing out relative to skilled workers. And owners of capital are grabbing a bigger slice of the cake relative to workers as a whole» [3]. We see the phraseological unit «a slice share of the cake» – a share, a

tidbit (about money). Or an excerpt from the article «Little London – Metropolitan growing pains» of the same magazine: «There are many ways to kill the goose that lays the golden eggs. London's economy makes Britain rich. If Britons were to vote on June 23rd to leave the European Union, London would suffer» [5]. The famous expression «to kill the goose that lays the golden eggs» means to destroy something that makes a profit, with your own hands.

The word «money» naturally dominates economic phraseological units: «black money», «dodgy money», «blood money», «white money», «honest money», etc [6].

It should be mentioned that phraseological units with zoonym components are also very often used in the economic sphere. Animals mean economic agents or economic relations of comrades. Such phraseological units are formed in the following way: the name of the animal + an economic term. For example, «bull-market» (a market with a tendency to decrease rates), «dead cat bounce» (a sharp growth of the financial asset price after a period of its decline), «to smell a rat» (someone who has been disloyal to you or deceived you) [6].

Despite the fact that idioms and phraseological units make up a significant part of the modern English vocabulary, they are intrinsically ingrained in all the spheres of life, giving the language a unique colour, beauty and originality.

Список використаних джерел

1. Кравцова І. І. Фразеологізми в сучасній англійській мові: визначення, підходи, класифікація / І. І. Кравцова. // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. – 2016. – № 20. – С. 29–32.
2. Удяк Г. І. Специфіка вживання англійських фразеологізмів (на прикладі британських електронних ЗМІ). / Г. І. Удяк, Л. І. Петриця. // «Young Scientist». – 2017. – № 4.3 (44.3) – С. 259–263
3. Coming of age – Emerging economies [Електронний ресурс] // The Economist. URL: <http://www.economist.com/node/5411977>
4. Leroyer P. Dealing with phraseology in business dictionaries: focus on dictionary functions – not phrases / Patrick Leroyer. // Linguistik online. – 2006. – № 27. – С. 183–194.
5. Little London – Metropolitan growing pains [Електронний ресурс] // The Economist. URL: <https://www.economist.com/news/leaders/21697851-britains-capital-needs-build-more-its-would-be-mayors-are-short-plans-making>
6. Phraseological terminology in the English economic discourse / [М. Aimenova, А. Ospanova, А. Rakhimova та ін.]. // XLinguae. – 2019. – С. 228–238.

Khropatyi O. M., PhD student in the department
of information and computer systems
Supervisor - **Kazymyr V. V.**, Doctor of Sciences, Professor
Lytvyn S. V., PhD, Associate Professor
Chernihiv Polytechnic National University (Chernihiv, Ukraine)

CHARACTERISTICS AND OPERATING PRINCIPLES OF THE E-NET MODEL SYSTEM

The distributed modeling system E-net Model System (EMS) [1] allows you to create various distributed models. This is done mainly on the basis of the formal apparatus of hierarchical electronic networks. Such actions are possible within the framework of HLA (High Level Architecture). In defining the concept of HLA, one of the main roles is played by RTI (Run-Time

Infrastructure) [2]. HLA technology usually defines a standard for describing information about objects to be modeled. The RTI, in turn, facilitates the interaction of internal components to coordinate modeling and support inherent synchronization methods.

1. EMS architectural features

EMS has a client-server architecture. EMS generally supports both distributed mode of operation and uniprocessor mode of simulation. This allows the use of the system for debugging models and in the process of modeling not huge tasks.

The system is accessed through a browser. In this case, on the client side, the user does not need to install additional programs. Using the subsystem of the graphical interface, the user can create the corresponding models in the system editor. Actions such as setting up an experiment and starting a simulation run that runs on the web server are also available. Simulation results are presented in the form of tables, diagrams or graphs. The results, along with the models, are stored in a separate database.

In distributed simulation mode, the processes are executed on the appropriate simulation servers. In this case, EMS must be installed on the simulation servers. In addition, it is mandatory to run RTI on the web server. In this case, the user, as in the previous described case, connects through the browser to the graphical interface of the system on the server side and creates models in the graphical editor. Experiment parameters are configured using the experiment subsystem.

Communication modules are used for communication between the web server and the simulation servers. This module is needed for a number of operations and functions:

- sending the configuration of items created on the web server
- obtaining simulation results
- work management
- starting, stopping and reloading elements on modeling servers

Thus, the simulation server receives all the necessary settings to run the simulation and the parameters for the experiment. The accumulation of statistical data takes place in the same place. At the end of the simulation, the results are transmitted to the web server in the statistics collection subsystem, where the final report is generated.

2. EMS core structure

The main object of the EMS system core is the model. It stores the model time, as well as other parameters such as the time of the end of the simulation and the list of events. A component called an aggregate is used to store the structure of the model. It can contain positions, transitions, queues, inputs, outputs, and nested system components.

The model contains a reference only to the root aggregate. The objects of this component are needed when starting the model. At its core, a model can also be considered an aggregate and used in other structurally more complex models. The main difference between the model and the aggregate is that the second cannot be launched to conduct experiments and collect statistics.

Variables are usually defined by type, name and value. They can be defined at the root and nested aggregate level. The scope of a variable is determined by the aggregate and the children. In turn, the label is determined by the position in which it is installed. This move allows for the possibility of creating multiple labels in conjunction with a different set of attributes.

3. Model description language in EMS

EMS uses a graphical way to build models [3]. This simplifies the development process. This method does not oblige you to learn any universal programming languages. The model is created

on the basis of a specially designed set of components in the graphical editor of the modeling system. This greatly simplifies the basic processes. Although there are some amendments to this issue. For example, it is necessary to use a specially designed language to define delay functions, transform functions or the decision function of transitions of a hierarchical network.

IEL (IE-net Language) is a developed interpreted language that is used in EMS and allows functionality to be set on IE transitions. It also helps to assign priority functions in IE queues, supports all basic data types and control structures, basic mathematical functions, and comparison operations and functions to generate random variables according to distribution laws.

4. Organization of the experiment

With the help of the experiment subsystem in EMS, a single or multiple run of the model is carried out during a given simulation time.

EMS provides for the solution of problems of strategic and tactical planning of the experiment. With regard to the strategic planning [4] of the experiment, the system provides for only one-factor experiments. In this case, the parameters of the model are assumed to be constant, and one of them is changed over the entire range of values. If necessary, you can sequentially conduct an experiment for each parameter separately.

Regarding the tactical planning of the experiment, EMS provides two options for carrying out the simulation: first, with a predetermined number of runs to obtain each response point at fixed values of the factor; the second - with the determination of the required number of runs in accordance with the rule of "automatic stop".

References

1. Kazimir V.V. The Embedded model system EMS / V.V. Kazimir, G.A. Sira, I.I. Musketeer // Bulletin of the Chernigiv State Technological University, Chernigiv - 2011. - No. 3 (51). - S.144-153.
2. High Level Architecture (HLA), Release 3.0, AIOTI WG03 – IoT Standardisation. European Communities, 2017, p. 41.
3. Strassburger S., "On the Role of Simulation and Simulation Standards in Industry 4.0," Simulation Innovation Workshop (SIW), February 11–15, 2019, Florida Hotel & Conference Center at the Florida Mall, Orlando, FL. – Orlando, Fla. : SISO, Simulation Interoperability Standards Organization, p. 12.
4. Feller V. Introduction to simulation and the language of SLAM-II [Text] / V. Feller // M. : Mir, 1987. - 738p.

Chiipesh Natalia, PhD student

Supervisors – **Maksym Dubyna**, Doctor of Economics, Professor;

Svitlana Lytvyn, PhD, Associate Professor.

National University «Chernihiv Polytechnic»

INNOVATIONS AS A BASIS FOR DEVELOPMENT OF THE CREDIT SERVICES MARKET OF UKRAINE

The functioning of the credit services market during the years of independence experienced periods of a significant growth, the introduction of new credit services and instruments, and long periods of recession, which were characterized by a significant fall in the national currency rate, high inflation, and a rapid increase in interest rates on credit resources. Such processes have been reflected in the structural and institutional distortions that currently exist in the Ukrainian credit market. It should be emphasized that the introduction of innovations took place mainly during periods of growth, when credit institutions could accumulate appropriate financial resources to finance innovative developments.

The Ukrainian credit services market has been characterized for many years by using financial instruments that looked innovative to the domestic consumer, but have been long time traditional for developed financial markets, and some of them have almost disappeared because they are obsolete. However, the structural distortions of the credit system, which reflect only the structural distortions of the real sector of the economy, where the production of raw materials predominated, did not allow to create sufficient value added to innovate in various sectors of the economy [1].

In the process of studying the impact of innovation on the credit system of Ukraine, it is necessary first of all to establish the main trends in the development of the credit sector. Comparative analysis of the basic indicators of the Ukrainian market with similar indicators of Poland and the European Union (Table 1) indicates a significant lag of the domestic credit market from Poland and the EU.

Table 1 - Basic indicators of market activity,% of GDP

Indicators	2017	2018	2019
Gross savings			
European Union	20,4	21,0	20,7
Poland	16,2	17,9	17,9
Ukraine	17,5	15,3	15,6
Domestic loans from financial institutions			
European Union	153,9	150,5	150,7
Poland	62,6	65,0	63,0
Ukraine	93,9	87,1	87,5
Market capitalization			
European Union	62,3	51,1	60,3
Poland	39,9	25,4	35,8
Ukraine	28,9	15,6	11,7

Source: [2]

Comparing the above indicators, it can be argued that the domestic credit market during the analyzed period was characterized by a relatively low (about 15%) propensity of economic entities to save, which significantly complicates the ability of financial intermediaries to attract financial resources, which leads to a limited access to physical and legal entities to credit resources, limiting and slowing down economic growth. An interesting trend is the level of lending activity of financial intermediaries in the domestic market. According to relative indicators, the level of credit activity of domestic financial intermediaries (87.5% in 2012) is even higher than the level of Poland (63.0% in 2012).

At the same time, it is worth knowing that each of these markets has certain features. Thus, the large volume of lending in Ukraine affects not only lending activity, but also large volumes of sad and problem loans in credit institutions, which lead to the fact that some of them arose during the World Financial Crisis 2008-2009. Firstly, Poland is characterized by a special behavior of Polish borrowers who try to minimize borrowed resources, mostly exploration of public financial resources, which is positive in the financial crisis and credit market. Poland is the least affected market among the EU financial crisis. Secondly, the Polish credit sector is characterized by a large share of foreign capital, which allows financial intermediaries to attract financial resources in the Polish market, to invest them abroad. The EU credit market, on the other hand, is characterized by a fairly high level of borrowing of financial resources in foreign markets. Thus, it is obvious that the structural preconditions for the intensification of the financial market of borrowed resources are not favorable enough.

All these macroeconomic structural imbalances are due to the underdevelopment of the credit services market in Ukraine and the lack of innovative and quasi-innovative products. The latter include traditional financial instruments and products that are widely used in developed economic systems, but have not yet become widespread or absent in the domestic credit market.

It should be emphasized that credit innovation is not such a fundamental area of investment in European countries (Table 2). In 2011, the average investment in credit innovation ranged from the lowest in Poland (0.30% of total R&D investment) to the highest in the UK (1.74%). However, despite relatively low investments, the level of development and consumption of innovations remains high.

Table 2 - Investments in innovation in the financial sector

Country	Units of measurement	Years		
		2016	2017	2018
Poland	million dollars	20,727	8,352	5,868
	% R&D	1,49%	0,55%	0,30%
Germany	million dollars	415,080	291,945	335,094
	% R&D	0,74%	0,50%	0,51%
Great Britain	million dollars	580,321	504,105	434,863
	% R&D	2,43%	2,17%	1,74%
Czech Republic	million dollars	35,315	35,943	34,881
	% R&D	1,70%	1,64%	1,35%

Source: [3]

Thus, the analysis showed that the development and consumption of innovative products requires several prerequisites. First, institutional compliance of processes and rules with the mechanisms of development, implementation and functioning of innovations, that is institutional and infrastructural compliance. Second, structural readiness of various sectors of the economy and households to consume new credit services, tools and products, that is public demand for innovation. Third, financial culture of consumption of traditional and innovative credit instruments, products, services.

The creation and development of credit innovations is significantly limited without the formation of an appropriate level of financial culture of all economic entities, the system of which should be comprehensive, integrated into the public life and cover the subsystem of financial literacy, financial responsibility, financial planning culture and credit innovation subsystem. The formation of such a system will be able to ensure the creation of appropriate conditions to overcome existing structural distortions and imbalances.

References

1. Beck T. Financial Innovation: The Bright and the Dark Sides. 2012. URL: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1991216 (дата звернення 03.03.2021)
2. The world bank. URL: www.worldbank.org (дата звернення 03.03.2021)
3. OECD.Stat. URL: <http://stats.oecd.org/> (дата звернення 10.03.2021)

Chorna K. O., a graduate of gr. MMenp-201
 Scientific supervisors – **Popelo O. V.**, Doctor of Economics, Associate Professor
Lytvyn S.V., PhD, Associate Professor
Chernihiv Polytechnic National University (Chernihiv, Ukraine)

TIME-MANAGEMENT AS THE BASIS OF MANAGER'S PRODUCTIVITY

Time is one of the main resources of a manager, so every manager must be able to effectively manage their time. Time management is a process of organizing the working day, the main purpose of which is to effectively distribute time between the various tasks that need to be performed by the manager. Time management includes such components as organization, planning, control and self-motivation. During development, many methods and tools have emerged for effective time management.

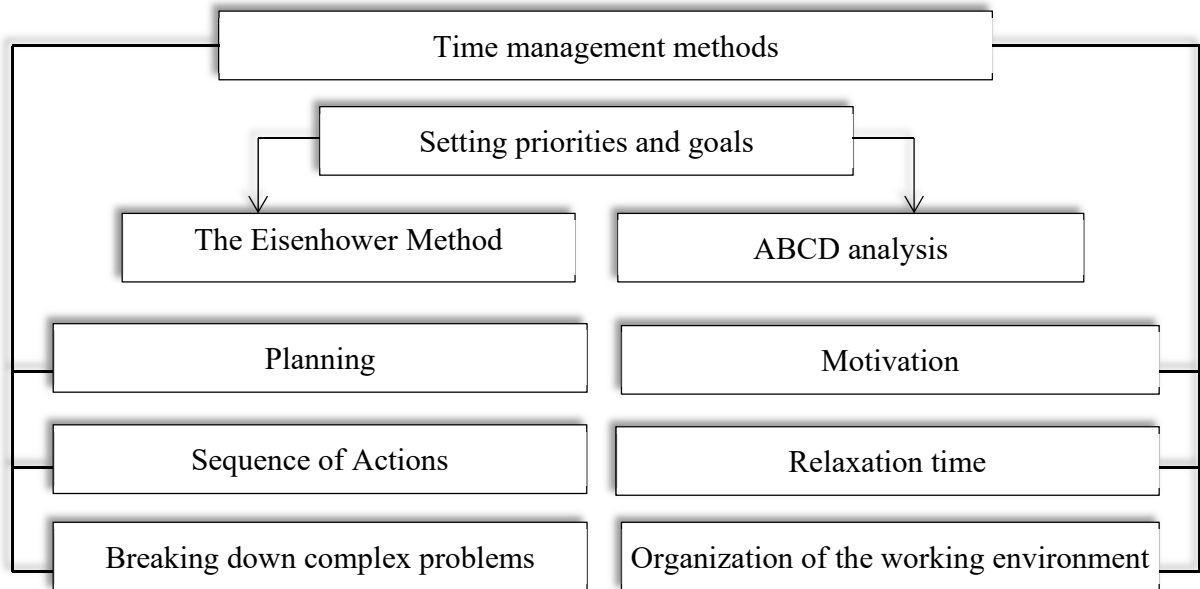

Figure 1 - Effective time management methods

* author's own development

Managers deal with many tasks every day. Therefore, the first and most important skill that a manager must have is planning. The task plan helps the manager create a system that helps to be more productive. The main criterion of an effective plan is its visualization. Today, there are many effective applications in the phone that help create an effective plan. There is also an old no less effective method - creating a plan in a notebook. Visualization of the plan helps to track the number of completed tasks. When planning, it is recommended to use a calendar, with its help the manager will be able to schedule meetings and set deadlines.

There are three types of plans: short-term, medium-term and long-term. For current affairs it is necessary to create a short-term plan. To create a short-term plan, you must first plan the week, first record appointments and tasks that are tied to the date, then other tasks. It is necessary to create a plan for the week on Sunday, so the manager has the opportunity to adjust to work. At dinner, the supervisor needs to review the list of tasks for the next day and adjust it. Tasks should be formulated as if they have already been completed, for example, "Organizational report created" - this is very motivating. Tasks and goals must be specific and time-bound.

A useful method is time audit. The leader must analyze how much time and what tasks he spends. With this method, the manager can make his day more productive.

Once the plan is in place, you need to move on to the next step in setting priorities. If the leader is focused on priorities, he will not waste time on useless little things. Tasks must be divided into two factors: importance and urgency. To set priorities, the manager can use such methods as the Eisenhower matrix and ABCD-analysis (Fig. 2). According to the Eisenhower matrix and ABCD-analysis, first the manager needs to perform "urgent and important" tasks.

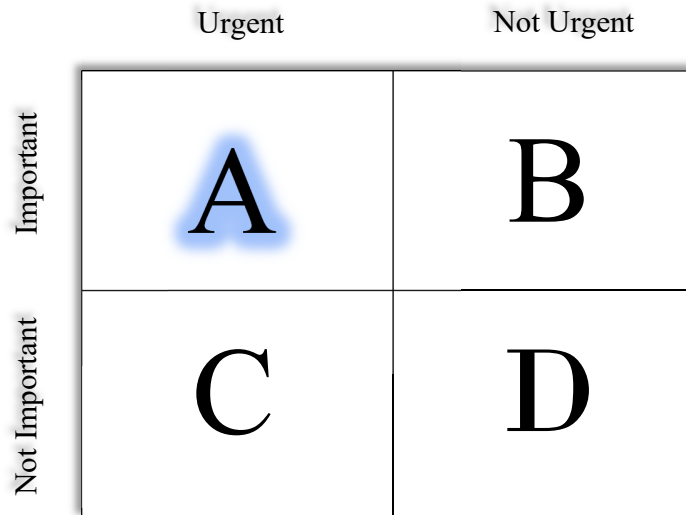

Figure 2 – Eisenhower matrix and ABCD analysis

* author's own development

Once the plan has been created and priorities have been set, the manager can begin to perform tasks. The sequence of actions is the path to success. The manager needs to block distractions such as unimportant calls and emails - this will help to achieve the goals faster. Complex goals and objectives need to be divided into smaller stages. Each global goal can be achieved through specific steps. Consistent execution of each stage increases the productivity of the manager.

Also, to increase productivity, the manager needs to properly organize the work environment. Chaos and clutter reduces productivity. Therefore, the manager needs to create the most comfortable environment that will help to quickly find the necessary objects. Since we live in the age of information technology, it is necessary to organize not only your real environment, but also a virtual one (for example, a mailbox). You need to sort the mailbox. This can be done using folders such as: urgent and non-urgent. Create repetitive email templates. These methods will help you find the letter you need and respond faster.

Factors such as motivation and relaxation also play an important role in achieving the goals. Some goals need to be motivating. The leader must keep a balance on the way to achieving the goal - this will help him maintain productivity. Therefore, if on some days the manager does not want to perform tasks, he can reallocate non-urgent and unimportant tasks to other days and perform important and urgent tasks qualitatively. According to the Pareto principle, 20% of the effort gives 80% of the result. Therefore, it is necessary to allocate time so that it is enough not only to perform tasks (which will not bring any results at all), but also for rest. Rest helps to regain strength and continue to perform tasks.

References

1. 15 Time Management Tips for Achieving Your Goals. URL: <https://www.entrepreneur.com/article/299336>.
 2. 27 Time Management Tips To Work Less. URL: <https://toggl.com/track/time-management-tips/>.
 3. Time Management Planning and controlling how much time to spend on specific activities. URL: <https://corporatefinanceinstitute.com/resources/careers/soft-skills/time-management-list-tips/>.
 4. Time management. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Time_management.
-

Mekshun V. S., PhD student in the department of finance, banking and insurance
Supervisors – **Dubyna M. V.**, Doctor of Economic Sciences, Professor
Lytvyn S. V., PhD, Associate Professor
Chernihiv Polytechnic National University (Chernihiv, Ukraine)

DIGITIZATION OF THE FINANCIAL SERVICES MARKET

Digitization is an integral and key process that provides the development of the modern world in all its spheres. The financial services market is no exception and the ability to adapt to digitization makes it possible to have significant competitive advantages among other market players.

In order to be a leader in your business you need to build and develop it based on new technological solutions or business models that have not been used before. That is why modern leading companies prefer digital technologies and e-business. But unfortunately, for Ukraine the digital economy remains an area of untapped potential.

To solve this problem, the Cabinet of Ministers of Ukraine approved the Concept of the development of digital competencies and the action plan for its implementation in 2021-2027 [1].

According to this Concept, the development of Ukraine's digital economy means to create market incentives, motivations, demand and needs for the use of digital technologies, products and services among Ukrainian sectors of industry, life, business and society for their efficiency, competitiveness and national development, growth of high-tech products and welfare of the population [1].

There are eight basic principles of digitization of Ukraine:

1. the principle of equality and accessibility allows equal access to services, information and knowledge provided on the basis of information and communication technologies to all citizens [2];
2. the principle of utility focuses on creating benefits in various aspects of everyday life, various spheres of human life and the country: improving the quality of health care, creating new jobs, business development, agriculture, transport, environmental protection and management natural resources, raising culture, helping to overcome poverty, preventing catastrophes, etc. [2];
3. the principle of economic growth that is digital transformation of existing sectors of the economy, with increasing efficiency and productivity from the use of digital technologies [2];
4. the principle of freedom and independence of information is the development of the information society, the media, the "creative" environment and the "creative" market, etc. [2];
5. the principle of openness and cooperation focuses on international, European and regional cooperation in order to integrate Ukraine into the EU, Ukraine's entry into the European and global market of e-commerce and services, banking and exchange activities, cooperation and interaction in regional markets [2];

6. the principle of standardization is the development and using of open, functionally compatible non-discriminatory international and European standards [2];

7. the principle of trust and security that is information security, cybersecurity, protection of confidentiality of personal information, users' privacy and rights [2];

8. the principle of complexity suggests that public administration should play a leading role in implementing national "digital" strategies. The state must find ways to solve the problems of overcoming barriers to the "digitization" of the country [2].

The use of FinTech technologies can be considered as a qualitative leap of Ukraine's entry into the digital age. FinTech is a set of modern technologies that allow individuals and businesses to receive financial services and perform financial transactions remotely, via electronic means (mobile applications, other software interfaces) securely and automatically, without the direct participation of a bank or other financial institution [3].

The use of FinTech technologies is more profitable and convenient for providers of such services and for their consumers.

The client receives a financial service in just a few clicks. In order to do this you must have a gadget with Internet access. This will save time on visiting a financial institution, signing a large number of contracts, waiting in line and so on.

A financial service provider does not need to make large monetary contributions to create a financial institution because it is in the "cloud". All you need to do is to develop a special application and provide a high level of security for potential customers.

However, there are a significant number of barriers to the widespread use of fintech technologies in Ukraine, which significantly reduce the number of fintech startups:

- the lack of legal regulation of digital competencies;

- difficult investment climate in Ukraine,

- poorly developed crowdfunding (the use of small amounts of capital from a large number of individuals to finance a new business venture. Crowdfunding makes use of the easy accessibility of vast networks of people through social media and crowdfunding websites to bring investors and entrepreneurs together, with the potential to increase entrepreneurship by expanding the pool of investors beyond the traditional circle of owners, relatives, and venture capitalists) [4].

Therefore, in order to promote FinTech technologies in Ukraine it is necessary to create attractive conditions for venture capital investment in such projects, create additional guarantees of investment capital protection, introduce more transparent and facilitated conditions for initial licensing of financial services provided through electronic communications, provide legal regulation in the field of development of digital skills and digital competencies.

References

1. Про схвалення Концепції розвитку цифрових компетентностей та затвердження плану заходів з її реалізації [Електронний ресурс] // Верховна Рада України – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/167-2021-%D1%80#Text>

2. Цифрова адженда України – 2020 («Цифровий порядок денний» – 2020). Концептуальні засади (версія 1.0). Першочергові сфери, ініціативи, проекти «цифровізації» України до 2020 року. [Електронний ресурс] / НІТЕСН office. – грудень 2016. – 90 с. – Режим доступу: <https://ucsi.org.ua/uploads/files/58e78ee3c3922.pdf>.

3. Фінтех змінить уявлення про ринок фінансових послуг у майбутньому - [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://yur-gazeta.com/interview/finteh-zminityu-uyavlennya-pro-rinok-finansovih-poslug-u-maybutnomu.html>

Dymerets A. V., PhD student in the department of electronics, automatics, robotics and mechatronics
Supervisors – **Gorodny O. M.**, PhD, Associate Professor
Lytvyn S. V., PhD, Associate Professor
National university «Chernihivska Politechnika» (Chernihiv, Ukraine)

QUASI-RESONANT CONVERTERS IN UNMANNED AERIAL VEHICLE POWER SUPPLY SYSTEMS

Nowadays unmanned aerial vehicles (UAV), e.g. quadcopters, are widely used in different areas of public life: cargo transportation; filming of public and sport events; the wildlife observation; peoples' search and rescue; disaster assistance; the assistance to farmers and builders; the protection of state borders; fighting crime. One of the main problems of such devices is the limited flight time. Solving this problem is an actual task.

There are various ways to increase UAV flight time. The simplest method is to use a larger battery. But this will raise the cost and may increase the weight of the device, which will negatively affect other characteristics. The largest consumers of electricity on UAV board are electric motors, and the installation of lower power motors will also increase the flight time. However, this will reduce the load capacity of the vehicle and the maximum speed, which is unacceptable for some tasks performed by the UAVs.

Therefore, the best way is to improve the performance efficiency of the UAV power supply system. In modern UAVs, brushless DC (BLDC) motors are most commonly used due to their efficiency and longevity. Fig. 1 shows the structural diagram of the typical BLDC power supply system for the UAV [1], where: B – battery; DC-DC – a direct voltage converter/stabilizer (is often absent or replaced with bidirectional ones); DC-AC – an autonomous voltage inverter.

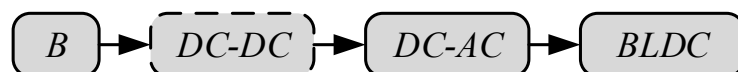

Figure 1 – Typical BLDC power supply system of the UAV

There are different ways to improve the performance of the power stage of a power supply system: the improvement of the components quality; optimization of control and energy circulation process [2]; the usage of much advanced topologies for switch-mode power supply (SMPS) units (DC-DC and DC-AC), such as quasi-resonant converters (QRC) [3] instead of the conventional hard-switched SMPS driven by a pulse-width modulation (PWM). In such converters, an additional resonant circuit is introduced, and, depending on its topology, makes possible zero-current (ZCS) or zero-voltage switching (ZVS) of the transistor.

In a ZCS-QRC, the resonant coil is connected in series with the transistor switch, and the resonant capacitor is connected in parallel to the coil and the transistor. Due to this, the transistor switching-on always occurs at zero-current, because the resonant inductance doesn't allow the current to rise sharply. Then, sinusoidal current oscillations are formed in the resonant circuit. And at the moment, when the first half-wave crosses zero, we have the opportunity to switch-off the transistor also at zero current.

QRCs in comparison with the conventional buck driven by a pulse-width modulation (PWM), have lower dynamic losses in transistor switches, a higher operation frequency, better weight-and-size parameters, lower level of electromagnetic interference (EMI) emitted into the supply grid and the environment.

In BLDC power supply system of the UAV, boost ZCS QRC (fig. 2a) can be applied as DC-DC link, and ZCS QR autonomous voltage inverter (fig. 2b) can be applied as DC-AC link.

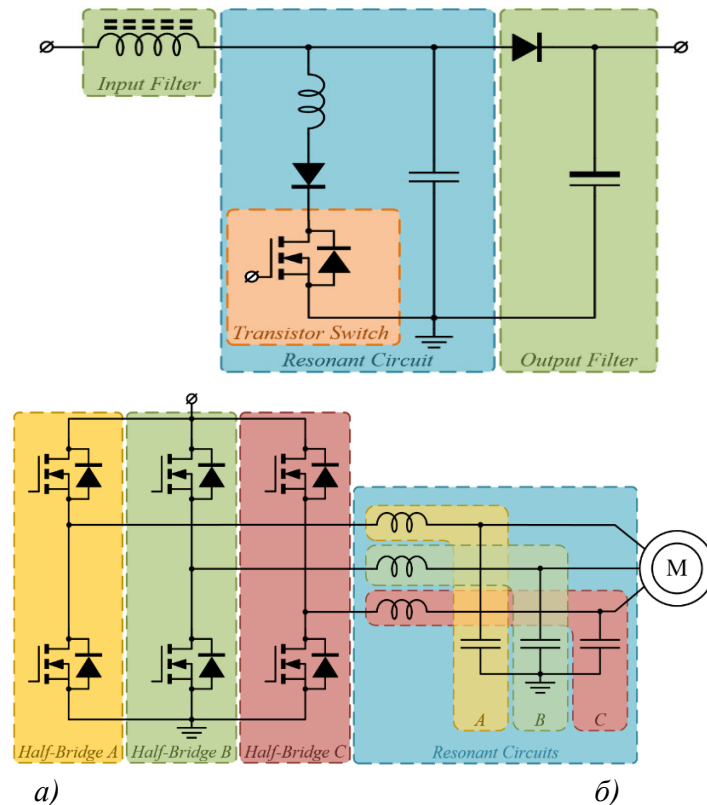

Figure 2 – Electrical diagrams of the: a) boost ZCS QRC; b) ZCS QR autonomous voltage inverter

But QRCs also have their disadvantages and pitfalls. The main difficulty of the QRC controlling - determination the moment of a current crossing zero value. It is possible to use a control system with a fixed pulse duration set to a pre-measured current half-wave duration, but in most cases it is not enough [4]. This time can vary greatly when the load changes, so it is necessary to use more sophisticated and advanced control methods [5].

The regulation of the output voltage in the QRC is carried out by means of pulse-frequency modulation (PFM), i.e. the frequency can change during the operation that can also strongly influence operating modes of the converter.

Given all the above, the research of parameters characteristics of QRC is an important and actual task.

References

1. Boukoberine, M. N., Zhou, Z., Benbouzid, M.: Power Supply Architectures for Drones - A Review. In 45th Annual Conference of the IEEE Industrial Electronics Society (IECON 2019), pp. 5826-5831. Lisbon, Portugal (2019).

2. Sai, P., Rani, Ch., Nelakuditi, U.: Implementation of Power Optimization Technique for UAVs. *Materials Today: Proceedings* 5, 132-137 (2018).
 3. Liu, K.: High frequency quasi-resonant converter techniques. Ph. D. Dissertation. Electrical Engineering Department, Virginia Polytechnic Institute and State University (1986).
 4. Voytenko, V.P., Stepenko, S.A., Velihorskyi, O.A., Chakirov, R., Roberts, D., and Vagapov, Y., "Digital control of a zero-current switching quasi-resonant boost converter," 2015 Internet Technologies and Applications (ITA), pp. 365-369. IEEE, September 2015.
 5. Gorodny, A. N., and Dymerecs, A.V., "Transistor Switches Quasi-Control in Quasi-Resonant Pulse Converters," in 2019 IEEE 39th International Conference on Electronics and Nanotechnology (ELNANO), pp. 789-792. IEEE, April 2019.
-

Довжик Е. К., студентка гр. 1974-ЛК
Научный руководитель – **Дорняк А. Л.**, ст. преподаватель
*Гомельский филиал Учреждения образования Федерации профсоюзов Беларуси
«Международный университет «МИТСО»
(г. Гомель, Республика Беларусь)*

ГОЛОСОВАЯ КУЛЬТУРА УСТНОГО ПЕРЕВОДЧИКА

Важной компетенцией переводчика, обусловленной квалификационными требованиями, предъявляемыми к представителям этой профессии, является культура голоса, поскольку устный переводчик приравнивается к оратору, мастеру красноречия. Голос – это основное средство устной речевой коммуникации, позволяющее устанавливать и поддерживать контакт с аудиторией, располагать слушателей к себе, а значит, оптимизировать взаимодействие и взаимопонимание, особенно в условиях межкультурной коммуникации. [1]

Устный перевод - это вид перевода, при котором оригинал и его перевод выступают в процессе перевода в нефиксированной форме, что предопределяет однократность восприятия переводчиком отрезков оригинала и невозможность последующего сопоставления или исправления перевода после его выполнения. При устном переводе создание текста перевода может происходить либо параллельно восприятию оригинала, либо после того, как завершится восприятие оригинала.

Устный перевод связан с некоторыми особенностями:

А) действия переводчика строго ограничены по времени темпом ораторской речи, необходимостью выдавать перевод одновременно со звучанием ораторской речи или сразу же после произнесения соответствующего текста (или его части) оратором;

Б) переводчик воспринимает и переводит текст небольшими сегментами по мере их произнесения оратором и не может обращаться в процессе перевода к другим сегментам или анализировать содержание текста в целом;

В) в устном переводе переводчик находится в непосредственном контакте со всеми участниками межъязыкового общения, что позволяет ему устанавливать обратную связь с участниками коммуникации. Непосредственное общение в процессе устного перевода позволяет переводчику анализировать и оценивать особенности самих коммуникантов, которые могут влиять на ход коммуникации, оценивать их реакцию на перевод и корректировать свою стратегию в зависимости от этой реакции;

Г) переводчик выстраивает свою речь на языке перевода, руководствуясь как лингвистическими, так и культурными соображениями, принимая решения мгновенно, по возможности предвидя ход мысли оратора.

При переводе нужно также учитывать и прагматический аспект. Прагматический аспект — это оценка и учет аудитории и ситуации (атмосферы общения), поведения получателей информации (слушателей), их знания языка, общего образовательного уровня, возраста, профессии и т.д. Следует иметь в виду, что при работе с профессионалами можно оперировать привычными им терминами — они поймут с полуслова. Если же присутствует неподготовленная аудитория, то желательно переводить более доходчиво, просто, что-то объяснять по ходу дела.

Процесс перевода — это не процесс преобразования знаков одного языка в знаки другого языка, а процесс сохранения и частичного, но неизбежного преобразования системы смыслов, заключённой в знаках исходного языка, при её передаче знаками языка перевода. Поэтому категория смысла оказывается наиболее важной. Переводчик оперирует смыслами, и единицей перевода в этом случае оказывается некий квант информации, смысловой элемент, точнее — единица смысла. В этом случае оказывается неважным, заключён ли этот элемент смысла в морфему, слово или словосочетание.

Устный переводчик зачастую находится в достаточно необычном положении — важный участник переговоров и в то же время «невидимка», и это положение диктует свои правила. Он не должен высказывать свои мысли, даже если не согласен с точкой зрения, которую ему предстоит перевести, и вмешиваться в отношения сторон. Кроме того, осторожнее нужно быть с невербальными средствами. Если нужно вызвать у слушателя те эмоции, которые подразумевал говорящий, это достигается в первую очередь правильной передачей смысла переводимого текста и подбором нужных слов. Разумеется, не стоит забывать об общепринятых правилах поведения, этике устного общения и проявлении уважения к собеседнику, ведь это залог хорошего впечатления как о переводчике, так и о тех, кого он переводит. Это то, что существенно повышает шансы на дальнейшее сотрудничество.

Для того, чтобы от переговоров у всех осталось положительное впечатление, важно также учитывать особенности поведения той или иной нации в деловых отношениях. К примеру, американцы — сторонники жесткой дисциплины, но в то же время не любят чрезмерно официальную обстановку, дружелюбны, улыбки и отчасти эгоцентричны. Немцы — любители порядка и пунктуальности, логичной аргументации и точности в изложении фактов. Англичане сдержаны и вежливы, избегают категоричных суждений и отчасти замкнуты. Французы же стараются придерживаться этикета, открыты и ценят интеллект и умение точно изъясняться и формулировать условия, если у них есть замечания или контраргументы, они могут перебивать говорящего. Французы также ценят интерес к их культуре и языку.

Перевод должен быть точен, ясен, терминологически строг, в процессе произнесения речи должны отсутствовать паузы и заметное отставание от речи оратора. Порой даже у профессионалов возникают ситуации, когда они не расслышали фразу, либо не поняли ее с первого раза. Додумывать или пытаться угадать, чтобы не показаться недостаточно компетентным — не лучшая идея. Переводчика не делает непрофессионалом ситуация, когда он не побоялся переспросить и признать, что он не сразу понял сказанное. А «перевод наугад», в свою очередь, может перечеркнуть все предыдущие успехи и оставить отпечаток на карьере.

Дикция. От переводчика ожидают понимание обсуждаемой темы и образцовой устной речи. В первую очередь речь идет о дикции. У говорящего каждое слово должно

быть понятно. Устные переводчики должны научиться пользоваться своим голосом и развивать его путем регулярных упражнений.

Интонация. Важное место принадлежит интонации. Речь переводчика не должна носить ни «взрывной» характер, когда паузы сменяются произнесением текста скороговоркой, ни действовать усыпляюще. Если у переводчика высокий голос, то его трудно и даже неприятно слушать. Надо говорить в более низкой тональности. Не следует говорить в микрофон очень громко, так как такая манера говорения создает атмосферу нервозности и быстро утомляет переводчика. Напротив, умеренная манера говорения помогает ему сохранять спокойствие и концентрацию, особенно нужные в тех случаях, когда приходится переводить «трудного» оратора. Следует придавать своей речи правильную мелодику, избегать монотонности и в целом говорить так, чтобы участникам конференции было *приятно* слушать синхронный перевод. Термин *«приятность»* надлежащим образом характеризует качество работы устного переводчика с ее «внешней» стороны. Кроме того, такая манера речи позволяет переводчику удерживать внимание аудитории и заставлять ее забывать о том, что она слушает оратора через перевод.

Синхронный переводчик должен быть хорошим оратором, привыкшим выступать перед аудиторией. Так как участники конференции слышат речь оратора в исполнении переводчика, переводчик должен передавать не только содержание речи, но и смысловые акценты, интонацию, а также иные нюансы.

Чистота речи. Устный переводчик обязан всегда – в быту, в ходе самого непринужденного общения – следить за чистотой своей речи. Он должен принять на себя обет *никогда* не употреблять «непарламентских» выражений и не говорить, обрывая фразу на полуслове (как это делает большинство людей в обычных обстоятельствах), потому что при работе в условиях стресса огрехи или ошибки речи, сидящие в подсознании, обязательно проявятся. Речь переводчика должна быть безупречной. Небрежность в профессиональной устной речи так же недопустима, как и безграмотность на письме.

Беспристрастность. Обязанность переводчика – передать сообщение в том виде, в каком его *преднамеренно* представил аудитории оратор. Недопустимо выражать своё отношение к содержанию выступления каким бы то ни было образом – явно или интонационно, расставляя, например, акценты в иных местах, чем оратор. Не следует также пытаться дополнить речь спикера, потому что оратор мог обдуманно оставить у своих слушателей ощущение неопределенности или неясности.

Фоновые знания. Устный переводчик должен беспрестанно и непрерывно учиться, если есть желание иметь профессиональный успех и пользоваться спросом на рынке устных переводов.

Перевод инвектив. При переводе инвектив (оскорбительных высказываний) переводчик должен снизить их «накал» в 2 раза. Задача переводчика – помочь собеседникам понять друг друга и, если они того хотят, договориться.

Отстраненность последовательного переводчика. Характеристикой профессионализма переводчика является «отчужденность» в том смысле, что переводчик никогда в ходе переговоров не должен ощущать себя участником диалога, он лишь «отражение голоса чужого». Недопустимо употреблять местоимение «я» применительно к себе, переводить слова выступающих в третьем лице или реагировать на обращения к себе кого-либо из участников переговоров и вступать в двустороннюю беседу. У участников переговоров такое желание может возникать в силу простой причины – человек в ходе разговора начинает незаметно для себя переключаться на того, кто его понимает, а понимает его, естественно, переводчик, а не иностранный собеседник. Лучшее проявление профессиональности устного переводчика – незаметность для участников беседы, у

которых должно создаваться впечатление, что они общаются напрямую без посредничества третьего лица.

Абсолютная ответственность. Это означает, что если переводчик берется переводить, то ничто («даже смерть...») не может быть уважительной причиной для невыполнения задания. Нельзя оставлять заказчика один на один с его проблемой.

Пунктуальность. Переводчик должен быть вовремя на том месте, где ему поручено переводить. Из этого требования вытекает необходимость думать «на несколько ходов» вперед и предусматривать все возможные сценарии задержек.

Существуют некоторые рекомендации по речевому оформлению перевода:

- Говорить следует громко, четко и с соответствующими логике фразы паузами. При всех условиях голос переводчика должен внушать слушателям доверие к переводу (не должен дрожать).
- Следует избегать само исправлений в явном виде.
- Текст произносимого перевода должен быть понятен самому переводчику, так как человек, говорящий непонятное для самого себя, довольно быстро выдает себя, а это, очевидно, подрывает доверие к переводчику.
- Что бы и как бы ни говорил оратор, в переводе непременно должна присутствовать логическая связь последующего с предыдущим.
- Начатое высказывание необходимо непременно закончить.
- Необходимо следить за окончанием фразы и четко обозначать ее интонацией и паузой [2].

Голосовая культура является важным элементом работы переводчика. Ее формированию необходимо уделять должное внимание.

Список использованных источников

1. Аристова, Е.А. Устный переводчик в ситуации проведения экскурсии: культура и гигиена голоса Е.Аристова, О.В. Протопопова // Вестник ПНИПУ. Проблемы языкознания и педагогики – Вып. 1, 2019 – С.156.
 2. Комиссаров, В.Н. Теория перевода (лингвистические аспекты) В.Н. Комиссаров // Учебник для институтов и факультетов иностранных языков — М.: Высшая школа, 1990 – С.57-69.
-

Лапейко А. Е., студентка группы 2074-ЛК

Научный руководитель – Шавловская О. К., ст. преподаватель.

*Гомельский филиал Учреждения образования Федерации профсоюзов Беларуси
«Международный университет «МИТСО» (г. Гомель, Республика Беларусь)*

БИЛИНГВИЗМ И МУЛЬТИЛИНГВИЗМ В МЕЖКУЛЬТУРНЫХ КОММУНИКАЦИЯХ

Общение между людьми разных языковых групп (в сфере культуры, политики, бизнеса, торговли, спорта и т.д.) становится вполне привычным явлением в нашем мире. Феномен мультилингвизма (многоязычия или полилингвизма) – это настоящий феномен этого века. Он свойственен многим регионам мира в разнообразной форме и в различных отношениях. Языки международного общения реализовывают межинтернациональную миссию, духовно и морально связывая людей разных народов.

Роль и значение мультилингвизма как социально-культурного феномена и детали глобализации в нынешнем социуме тяжело переоценить, и дело тут не только в официальном статусе диалектов в полиэтничном обществе. Это не только умение разговаривать на нескольких языках, это также и нестандартный тип мышления, поглощающий в себя культурные традиции нескольких цивилизаций, мышление, которое открыто к диалогу. Межкультурная интеграция как тотальность процессов взаимопонимания и взаимодействия партнёров по общению, присущих разным культурам и языкам, напрямую соединена с социальной репутацией языков и ценностной ориентацией.

Явления многоязычия исследуют специалисты разных областей: социологии, психологии, этнографии и других. Определённого взгляда на эти процессы нет и не может быть, т.к. объект исследования – это живой человек, не похожий ни на кого, индивидуальная личность, а значит, в каждом частном случае будут свои особенности, свои законы и свой результат. Более того, изучение и использование дополнительных языков оказывает непосредственное влияние на общие когнитивные функции человека, механизмы которого малоизвестны.

Отношение к мультилингвизму, положенному для сосуществования различных этносов и культур и закладывающему в себе огромное количество противоречий, довольно полярное. Одни считают, что он подрывает саму возможность существования монолингвальной культуры и её сохранение, другие – что мультилингвизм увеличивает культурный диапазон приобщением к опыту зарубежных сообществ, "аккумулирует" в себе всечеловеческие ценности и традиции. Большая часть людей оценивает его как положительный фактор интернационального сотрудничества [1].

Изучая феномен мультилингвизма, невозможно обойти и систему сегодняшнего образования, т.к. заграничные языки, и даже не один, входят во многих странах в школьный минимум. Без знания и понимания языков в многонациональной обстановке, в интеграции всемирного сообщества в той или иной степени сегодня не обойтись.

Таким образом, выделяют, что мультилингвизм как социокультурный феномен становится обыденной реальностью, суть которой в следующем:

- мультилингвизм стал фактом настоящего языкового феномена для подавляющего большинства населения в связи с увеличивающимся сотрудничеством экономических, научных, культурных и политических интересов;
- мультилингвизм определяется средством социализации индивида, создает установки эмпатии и терпимости в результате социально-коммуникативного процесса, учреждаемого и развиваемого по большей части в рамках билингвального подхода к образованию;

- феномен мультилингвизма вызывает не потерю, а увеличение культурной схожести, расширение рефлексивного и аксиологического отношения к прорывам собственной культуры, аугментация культурного блага и возможностей человека вступать в межкультурный диалог;

- социальное знание нескольких языков личности в многокультурном контексте служит важным условием достижения определённой степени социокультурной компетенции, способной сохранять культурную идентичность и увеличивать потенциал социальной мобильности в ходе к новому социокультурному контингенту допускает преодолевать культурный шок и маргинальные общественно-культурные ситуации.

Особым случаем выражения мультилингвизма является билингвизм, т.е. (от лат. *bis* – дважды и *lingua* – язык), двуязычие, владение двумя языками. «Явление попеременного использования человеком двух языков» – так, его определяет американский лингвист У.Вайнрайх.

Язык, которым человек владеет лучше всего, называется доминантным (это не обязательно первый по времени усвоения язык).

Межкультурное общение осуществляется, как правило, при помощи языка-посредника, который употребляют представители разных союзов. Языки сами по себе редко бывают «самодостаточными». Известно, что английский язык обогнал все другие языки по популярности и по использованию во всём мире и стал повсеместным «*lingua franca*» в большинстве стран. Это привело к ещё большему развитию билингвизма и формированию целой серии видоизменений на тему английского языка – его многочисленных вариантов, общеизвестных под названием *New Englishes* или *World Englishes*. О языковой изменчивости, вызванной контактом английского языка с разными языками мира, в последнее время пишут очень много, потому как социальный эффект данного явления очень важен. Лингвистическая вариативность понимается языковедами как объективное свойство вербальной системы, затрагивающее все предоставляемые в языке подсистемы и единицы в плане формы и содержания, а также внутрисистемные отношения. Но это только языковое понятие. Оно применимо при рассмотрении структуры и работы разных сфер человеческой реальности.

Языки всегда находятся в процессе изменения. Вариативность присуща лишь единицам разных уровней: орфоэпического, лексического, морфологического и т.д. и склонна к влиянию большинства как языковых, так и других факторов.

Выделяют следующие факторы языковой вариативности:

индивидуальная вариативность, текстуальная вариативность, социолингвистическая и региональная вариативности.

Относительно часто имеет место быть «иноязычный акцент», который раскрывает лингвистический атрибут говорящего. У говорящего на экзотическом языке отсутствуют специализированные навыки говорения. Акцент – категория динамическая. Чем благополучнее идёт освоение билингвом не своего родного языка, тем меньше заметен становится и акцент [2].

Билингвизм, как реалия межкультурной коммуникации, вызывает интерес не только для лингвистов, но и для наставников иностранного языка, от которых в большей степени зависит эффективность обучения и практики межкультурной коммуникации. Также для методики преподавания неродного языка одинаково важны две науки – психология и лингвистика.

Межкультурная компетенция – ещё один пример зрелой способности человека умело принимать участие в межкультурной коммуникации. А Межкультурная компетентность – это знание житейских привычек и нравов данного современного общества, форм поведения,

невербальных компонентов (жесты, мимика), культурно-национальных традиций, системы ценностей. Межкультурная компетенция ценна в процессе общения деятелей разных культур. Она охватывает и процесс становления личности. Среди компонентов межкультурного общения – использование иностранного языка в аутентичных (соответствующих подлинным) ситуациях межкультурного общения с формированием навыков и способностей, понимание и объяснение не своего образа жизни, расширение индивидуальной картины мира благодаря её приобщения к носителям изучаемого языка [3].

Внимательное отношение к своему культурному наследию и понимание ценных элементов других через диалог культур – это правильный путь развития нынешней человеческой цивилизации в эпоху глобализации.

Список использованных источников

1. Михайлов М. М. «Двуязычие: принципы и проблемы» [1969].
2. Н. Ю. Новицкий. Особенности функционирования мозга билингвов при выполнении речевых и общих когнитивных задач (2016).
3. Верещагин Е. М. «Психологическая и методическая характеристика двуязычия (билингвизма)» [1973].

Луньков И. А., студент группы 2073-П

Научный руководитель – **Шавловская О. К.**, ст. преподаватель
*Гомельский филиал Учреждения образования Федерации профсоюзов Беларуси
«Международный университет «МИТСО» (г. Гомель, Республика Беларусь)*

АНГЛИЙСКИЙ ЯЗЫК В ЭПОХУ ГЛОБАЛИЗАЦИИ И ВЗАМОДЕЙСТВИЕ КУЛЬТУР

Многовековое общение народов, культурные, политические и экономические связи предполагают обмен не только опытом, ценностями, какими-либо ресурсами, но и лексикой. Языки не полностью ассимилируются, но многие черты и слова заимствуются. К примеру, обмен терминами происходил раньше и не прекращается до сих пор. Во многих языках разнообразные наименования получили похожие названия: автомобиль, интернет, компьютер, президент и др. Глобализация современного мира только ускоряет этот процесс. Соответственно, взаимопроникновение лексики в языки стало явлением повсеместно распространённым [1].

Наибольший интерес вызывает рассмотрение вопроса влияния процесса глобализации на английский язык. Лингвистическая сторона глобализации проявляется в появлении языка супергиганта. Английский язык начинает играть в мире роль глобального языка.

Глобализация – это сложный многомерный процесс, проявляющийся в экономической, политической, информационной и культурной универсалии, когда территориальность исчезает как организующий принцип социальной и культурной жизни.

В современных условиях глобальных изменений, охвативших всё современное мировое сообщество глобальных изменений, усложнения жизни и ускорения ритмов, революции в области средств массовой информации, расширения международных политических контактов, интеграции мировой экономики и финансов всё большее значение приобретает коммуникация.

Коммуникация занимает особую часть в использовании английского языка как посредника во взаимодействии межкультурных коммуникаций.

Английский язык является интернациональным и основным языком в 53 странах. Около 400 млн. людей считают его родным. Известно носителями английского языка является пятая часть всего населения планеты. Большинство литературных произведений, интернет-сайтов, новостей и других актуальных материалов в первую очередь используют английский язык в качестве языка межкультурных коммуникаций. Международные конференции, презентации, форумы также проводятся на этом иностранном языке. 71% мировой переписки также ведется на языке Великобритании и Америки[2].

Английский - один из самых распространенных языков в мире. Согласно Оксфордскому словарю, история возникновения и развития английского языка содержит некоторые события, повлиявшие на его формирование:

расселение германских племен в Британии в V веке нашей эры и формирование диалектов на основе германского языка;

переселение скандинавских племен и влияние кельтского языка (9 век н.э.)

формирование флективной системы, заимствованной из других языков (11 век н.э.)

стандартизация английского языка (Позднее Средневековье).

Без сомнения можно говорить о том, что всеобщее признание в мире английский язык получил в XX веке. Этому, бесспорно, содействовало культурное наследие народа, говорящего на этом языке. Первые шаги по укреплению политической роли английского языка были предприняты в 1919 году - после окончания первой мировой войны. Под управление стран-победительниц были переданы прежние немецкие колонии в Африке, Азии, Океании и на Ближнем Востоке. Однако рост влияния английского языка посредством политической экспансии уже начал замедляться. В послевоенный период для него гораздо важнее было то, каким образом воспринимались в мире культурное наследие колониальной эпохи и достижения технической революции. На этом новом этапе английский язык начал проявлять себя как средство общения в быстроразвивающихся сферах деятельности, то есть в областях, которые постепенно должны были определять характер бытовой и профессиональной жизни XX века[3].

Использование английского языка, как одного из официальных языков в работе международных организаций, внесло весомый вклад в его развитие как языка международного общения. Первой международной организацией, которая предоставила английскому языку особый статус, была Лига Наций. К моменту проведения первой сессии её членами были 42 государства. В 1945 году возникла Организация Объединённых Наций, в структуре которой английский также выполнял функцию одного из основных языков. Большую роль в распространении английского языка сыграло также развитие печатных СМИ. В середине XIX резко возросла роль крупнейших информационных агентств. В это время появляется информационное агентство Рейтер, которое обладало наиболее значительной корреспондентской сетью, по сравнению с любым из конкурирующих с ним на Европейском континенте. С возникновением в 1856 году в США информационного агентства Нью-Йорк Ассошиэйтед Пресс большая часть мировой информации, передаваемой по телеграфу, была на английском языке.

К концу XIX века социальные и экономические факторы привели к увеличению использования рекламы. Английский язык в рекламе стал использоваться довольно рано. И истоки развития рекламного дела опять же брали своё начало в США. Официальным языком международных рекламных организаций, таких, как Европейская ассоциация рекламных агентств, неизменно был и остаётся английский. Значительную роль играли и продолжают играть также радио- и телевидение, киноиндустрия, где США, а соответственно и английский язык имеют наибольшую долю участия. Кинематограф был одним из двух

направлений сферы развлечений, появившихся в конце XIX века. Другим стала звукозапись, где с самого начала и до наших дней английский язык имел главенствующее значение.

Также одним из факторов расширения значения английского языка является такое понятие как международная безопасность. Специальный аспект международной безопасности заключается в использовании языка в качестве средства управления международными транспортными сообщениями, и, прежде всего, на воде и в воздухе. В последние годы был, также достигнут прогресс в разработке систем единообразной связи между организациями, ответственными за ликвидацию чрезвычайных ситуаций на суше. Это относится главным образом к службам пожаротушения, скорой медицинской помощи и полиции. Эта система получила название «язык чрезвычайных ситуаций»[4].

В настоящее время английский язык влияет на следующие области современной жизни:

Очень часто важным требованием для соискателя работы является уверенный уровень владения английским языком, так как многие фирмы и предприятия сотрудничают с иностранными партнерами, а английский язык важен для контрактов и переговоров;

Английский - международный язык, поэтому в любой стране мира (даже в стране, где не говорят по-английски) можно ожидать, что определенный процент местных жителей поймет английский. Кроме того, английский является общим языком для людей, занятых в туристическом секторе, и он облегчает общение людям, говорящим на разных языках; хороший уровень английского позволяет учиться в любом университете мира, технические новшества и изобретения появляются каждый год, и их описание всегда на английском языке; английский язык используется в играх и приложениях, пользующихся популярностью среди молодежи. К тому же в молодежной речи довольно много английских слов;

Английский язык играет важную роль для людей, работающих в сфере международных технологий, образования и науки, туризма и других компаний, которые часто контактируют с иностранными партнерами;

Сегодня английский язык является важной частью развития русского языка посредством лингвистических заимствований. Причины заимствования следующие:

- необходимость называть новые предметы и явления,
- отсутствие русского эквивалента,
- отсутствие наиболее точного названия.

Чаще всего английские слова встречаются в русском языке в следующих областях:

- государственная власть и политика,
- экономика и бизнес,
- наука и технология,
- спорт,
- Реклама.

Роль английского языка очевидна. Это инструмент международного общения. Понимание английского языка требуется во всех сферах нашей жизни. Любой современный человек должен владеть английским хотя бы на элементарном уровне. Английский важен для тех, кто хочет получить хорошее образование и хорошо оплачиваемую работу[5].

Интенсивное научное осмысление взаимоотношений языка и глобализационных факторов началось относительно недавно: в последнем десятилетии XX в. в зарубежном языкознании и в начале третьего тысячелетия – в отечественном. В связи со сложностью, одновременным действием многих факторов и их динамичностью научная интерпретация выявленных черт в отечественной лингвистике характеризуется пока некоторой неполнотой и неравномерностью описания и научного осмысления динамических языковых процессов

нового периода, а также значительными разногласиями ученых в оценке фиксируемых процессов и явлений во взаимодействиях английского языка в межкультурных коммуникациях [6].

Список использованных источников

1. Бонди, Е.А. Английский язык для студентов-историков: учебник / Е.А. Бонди. - 2-е изд., испр. и доп. - М.: ООО «Издательство Астрель»: ООО «Издательство АСТ», 2001. - 400 с.
2. Redman, Stuart. English Vocabulary in Use. Pre-intermediate and intermediate / Stuart Redman. - Cambridge University Press, 2009. - 263 p.
3. Гвишиани, Н.Б. Современный английский язык. Лексикология: Учебник для бакалавров / Н.Б. Гвишиани. - М.: Юрайт, 2013. - 273 с.
4. O'Connell, Sue. Focus on IELTS / Sue O'Connell. - Pearson Educated Limited, 2008. - 224 p.
4. Карневская, Е.Б. Английский язык: на пути к успеху: пособие для учащихся ст. кл. общеобразоват. шк., гимназий, колледжей / Е.Б. Карневская, З.Д. Курочкина, Е.А. Мисуно. - 5-е изд. - Минск: Аверсэв, 2009. - 413 с.
5. Бринк Линдси Глобализация. Повторение пройденного. Against the Dead Hand: The Uncertain Struggle for Global Capitalism, 2006

Олжабаева А. А., студентка 1 курса, группа КТиТ-11,
факультет физико-технический
Научный руководитель: **Аристанбекова Ж.И.**,
магистр педагогических наук, старший преподаватель
Евразийский национальный университет им. Л.Н.Гумилева
(г. Нур-Султан , Казахстан)

РОЛЬ ЯЗЫКА И МЕТОДЫ ИЗУЧЕНИЯ

Роль английского языка в мире. В настоящее время английский язык занимает много важных сфер в жизни людей. Без всяких преувеличений, он может сблизить людей, несмотря на их национальность, религию, цвет кожи, гендерные различия. Несколько десятилетий назад английский был просто иностранным языком, но сейчас — это международный язык. Количество людей в мире, использующих английский язык для общения, составляет 2 миллиарда! Английский язык играет важную роль в нашей жизни. Мы можем не только общаться с людьми из других стран, но и находить новую информацию и знания о разных культурах и традициях.

Прежде всего, чтобы найти хорошо оплачиваемую работу, вы должны знать английский. Это связано с тем, что большое количество организаций работает с иностранными поставщиками. Таким образом, вы будете очень ценным сотрудником, если сможете легко общаться с деловыми партнерами и участвовать в международных конференциях.

Во-вторых, английский язык является языком международного управления воздушным движением и в настоящее время развивает свою роль в международных морских, полицейских, медицинских и аварийных службах. Если вы хотите путешествовать по всему миру с комфортом, посетить множество стран и городов, познакомиться с культурой и обычаями других народов, то изучайте английский!

Так же, это основной язык средств массовой информации: фильмы, книги и музыка издаются и выпускаются на английском языке. Большинство веб-сайтов также написаны и созданы на английском языке. Таким образом, изучая английский язык, вы также получите

доступ к огромному количеству развлечений и сможете лучше понимать культуру. Изучение английского языка может быть сложным и интересным! Знание английского языка очень ценно и дает массу возможностей.

Английский язык в Казахстане. Президент Республики Казахстан уделяет большое внимание образованию и развитию страны. Он считает, что молодежь — это будущее нашей Родины, поэтому мы должны знать язык глобального общения — английский. Также Наш президент сказал: "нам нужен английский язык, чтобы выйти на мировую арену. Из 10 миллионов книг, изданных в мире, 85% — на английском. Наука, все новые разработки и информация-все это сейчас на английском". Он добавил, что в Казахстане насчитывается 3500 иностранных компаний, и местные граждане нуждаются в английском языке, чтобы общаться с ними и использовать оборудование, которое они привозят в страну, отдается английскому языку, языку международного сотрудничества.

Было открыто множество школ и университетов, где дети могут изучать языки на высоком уровне, особенно английский. Создан новый проект "Триединство языков" с целью сделать страну трехязычной: на государственном языке казахском, на русском — "языке межнационального общения", на английском — "языке успешной интеграции в мировую экономику".

Методы и способы изучения английского языка. Изучение иностранного языка может быть не только интересным, увлекательным, но и трудным. Могут возникнуть такие трудности, как непонимание чужой культуры, потеря мотивации, трудности произношения и отсутствие языковой среды. В изучении английского языка большую роль играют высококвалифицированные преподаватели. Они могут мотивировать вас к изучению и помогать в освоении новой информации, но и самообучение слишком важно.

Существует несколько способов изучения английского языка: **1. Говорите больше по-английски.** Безусловно, говорить-это лучший способ что-то запомнить. Все, что вам нужно, - это все больше и больше говорить по-английски! Затем вы улучшите свои языковые навыки. Не бойтесь ошибиться. Ваш наставник или учитель поправит вас. Говори обо всем! Когда вы разговариваете с друзьями, родителями, с самим собой и даже со своим домашним питомцем! **2. Старайтесь думать по-английски.** Старайтесь думать по-английски даже в обычных ситуациях, таких как покупки или заказ еды, подсчет наличных, когда вы дома. Если вы уже думаете по-английски, попробуйте высказывать свои мысли вслух. **3. Создайте чат друзей.** Общайтесь с носителями языка для получения лучшего результата. Они научат вас сленговым фразам. Например, вы можете спросить: «Как вы себя чувствуете сегодня?», а носитель языка может вместо этого спросить: «Как дела?». **4. Читайте литературу.** Чтение слишком важно. Детские книги имеют более простые слова и являются хорошей альтернативой начинающим читателям. Газеты - хорошее место для поиска пассивных конструкций. Прочтите статью и посмотрите, сможете ли вы найти пассивные предложения. Сначала прочтите для общего смысла. Не беспокойтесь о том, чтобы понять каждое слово, а затем вернитесь назад и найдите новые слова. **5. Совершенствуйте свои способности с помощью курсов и репетиторов.** Не бойтесь задавать вопросы, которые вы неправильно понимаете. Ваши наставники или учителя объяснят их. Английскую грамматику можно понять не с первого раза, и это нормально. **6. Слушайте и повторяйте.** Прослушайте аудиокассеты с текстами на английском языке и сделайте несколько заметок. Затем повторите разные его части. Ваши навыки аудирования помогут вам в будущем понимать носителей языка. **7. Слушайте английскую музыку и пойте.** Музыка оказывает положительное влияние на мозг, и прослушивание правильной музыки действительно может улучшить вашу учебу. Особенно приятно читать тексты английских песен. **8. Пишите новые слова.** Старайтесь учить новые слова каждый день, особенно утром. Запоминание списков-один из самых распространенных способов изучения лексики. Ваш лексикон станет более красочным,

если вы выучите много новых слов. **9. Не бойтесь ошибаться.** Будьте уверены. Люди могут исправить ваши ошибки только тогда, когда слышат, что вы их совершаете. **10. Не игнорируйте фразовые глаголы.** Фразовые глаголы — изюминка английского языка. Например, всем известно значение слова "идти", но оно меняется в результате добавления предлога. **11. Окружите себя англоговорящими людьми.** Смотрите фильмы с английскими субтитрами, общайтесь по-английски, подписывайтесь на англоязычных людей в социальных сетях, говорите больше. Открывайте для себя новое, много путешествуйте! **12. Практикуйте английский язык в различных ситуациях.** Представьте себя в разных ситуациях и ведите диалоги с друзьями. Обсуждайте темы, цитаты. **13. Карточное обучение поможет вам.** Печатайте открытки с большим количеством различных изображений и делайте знаки на английском языке и просматривайте, просматривайте и еще раз ... просматривайте! Это действительно помогает. Зрительная память у одних людей развита сильнее, чем у других. **14. Пишите сочинения и письма.** Пишите обо всем, но не забывайте о грамматике, фразовых глаголах, подходящих словосочетаниях. **15. Старайтесь писать посты в социальных сетях на английском языке.**

Делайте вывески для своих публикаций на английском языке, находите интересные цитаты, запоминайте их. Благодаря этому пассивному способу изучения английского языка он станет лучше! **16. Практика каждый день.** Составьте учебный план. Подумайте о лучших методах изучения английского языка для вас. Не все советы подходят именно вам. Вы должны решить, сколько времени в неделю вы будете практиковать английский. **17. Попробуйте выучить несколько скороговорок.** Например: «How can a clam cram in a clean cream can?», «There was a fisherman named Fisher who fished for some fish in a fissure. Till a fish with a grin, pulled the fisherman in. And now they're fishing the fissure for Fisher».

Язык, который объединяет мир. Подводя итог, хочется сказать, что знание разных языков необходимо в наше время. А английский язык, как один из самых простых в изучении языков, откроет вам двери в разные страны, поможет расширить кругозор, познакомит с историческими памятниками, поможет узнать о новейших изобретениях со всего мира и просто посмотреть другими глазами на разные вещи. Английский язык может объединить весь мир и предотвратить политические разногласия между странами. И самое главное, что человек, который знает и свободно говорит на этом языке, сможет помочь своей стране, внедряя новые инновации в различные сферы деятельности и развивая экономику.

Казахстан, как суверенное и передовое государство, также вводит английский язык как язык успешной интеграции в мировую систему и, который в ближайшем будущем станет одним из основных языков обучения в школе.

Использованная литература

1. <https://en.tengrinews.kz/edu/Nazarbayev-calls-Kazakhstan-to-learn-English-24393/>[1]
2. http://eltvoices.in/Volume2/EVI24/EVI_24_4.pdf [2]
3. en.wikipedia.org/wiki/List_of_polyglots[3]
4. <https://www.quora.com/What-is-the-role-of-english-language-in-student-life>[4]
5. <https://www.fluentu.com/blog/english/how-to-improve-spoken-english/>[5]
6. <https://www.ecenglish.com/en/101-ways-to-learn-english>[6]
7. <https://www.elc-schools.com/blog/4-reasons-why-learning-english-is-so-important/>[7]

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ СУСПІЛЬСТВА
ACTUAL PROBLEMS OF SOCIETY

ПІДСЕКЦІЯ - УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ ТА ЕКОНОМІКИ ПРАЦІ
SUBSECTION – PERSONNEL MANAGEMENT

Vyhor D., a graduate of gr. MUPp-201
Supervisors – **Remneva L.**, Ph.D., Professor, **Lytvyn S.**, Ph.D., Associate Professor
Chernihiv Polytechnic National University

THE MECHANISM FOR INTRODUCING HR-BRANDING MARKETING TECHNOLOGIES TO THE HOTEL PERSONNEL MANAGEMENT SYSTEM

Nowadays, there is an intense competition in the labor market in Ukraine, both among potential employers and employees. To have a high image among other companies on the market, hotel companies update the requirements for candidates interested in their vacancies. Such requirements are becoming more stringent and are aimed at finding a talented employee. Not surprisingly, the struggle in the labor market among employers for the best workers is becoming the norm today. That is why the use of personnel-oriented marketing technologies, such as HR-branding is essential for modern hotel businesses.

HR-branding is an activity related to the formation of a unique personnel management system, through which a particular company has the opportunity to gain a competitive advantage among other similar and ensure a constant increase in the value of HR and other assets [1]. HR-branding can be classified into two categories - external and internal. External HR-branding is focused on potential candidates and is aimed at developing a positive image of the organization for them, as well as developing optimal cost systems for personnel. Conversely, internal HR-branding is designed to form and constantly maintain the loyalty of employees. The research shows that the staff is willing to work even for lower wages in a company that has a positive image in the market than in a similar organization with a higher salary, which does not have such an image.

The use of HR-branding technology contributes to the fact that the employee has a desire to work in your organization. The practical implementation of HR-branding technology in the hotel personnel management system has several problems and contradictions. For example, today there is no clear understanding of the essence of marketing technology. Besides, the areas of responsibility of the subjects of HR-branding in the personnel management system of the hotel enterprise are almost not established [5]. Very often the power to find and attract new employees is transferred to employees who do not have professional experience in this field. There is also no clear structuring of the elements of HR-branding into a single system, which does not allow the hotel to have a complete idea of how, when, and with the help of what mechanism they need to gain a positive image in the labor market.

Based on the proposed in [4] structure of HR-branding elements, which includes an element of identification (corporate identity, logo, advertising, media presence), and the image element (comments on booking sites, hotel website, employee feedback on working conditions at the enterprise), we offer the following mechanism for the formation of fundamental values of HR-branding of a modern hotel enterprise in Figure 1.

As a result of the previous research [2], several factors that significantly affect the formation of a motivational field for talented candidates to work in a particular hotel business were identified. Among them there are the following: the development of corporate culture (40 %), additional material incentives for the best employees (32 %), cooperation with graduates of specialized universities (16 %), and individual approach to employees (12 %).

Basing on existing research in foreign and domestic literature [3,6], we propose to use the following step-by-step algorithm of actions that will create an attractive image of the hotel for employees of the hotel industry.

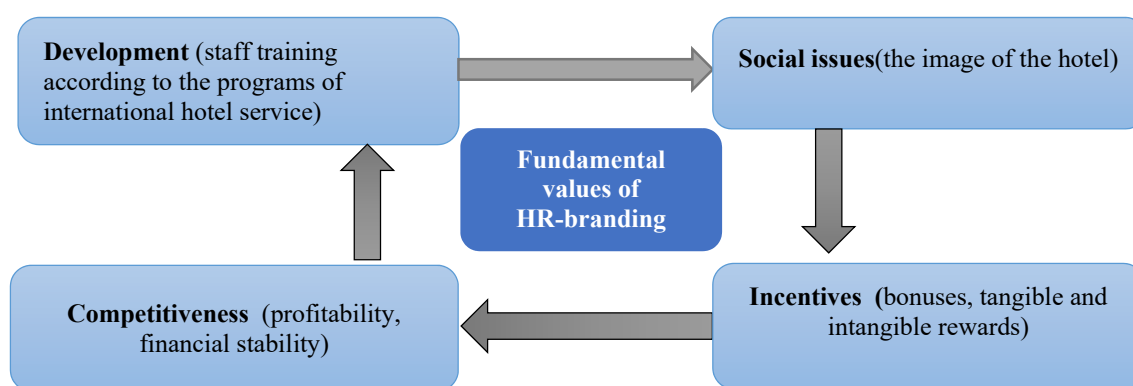

Figure 1 - The mechanism of formation of fundamental values of HR-branding of a modern hotel enterprise.

Source: author's development.

1. SWOT and PEST analyzes. These instruments help to determine the hotel current position in external and internal environments, analyze the main competitors in a chosen area, evaluate the situation in the labor market, the level of the hotel staff development and whether the pay system is satisfactory etc.

2. Development of requirements for candidates in accordance with the general objectives of the enterprise, which can help to properly select staff and as a result provide an overall improvement of the hotel enterprise. Employees who share the mission and values of the company will work better as they will be in their proper place and will know exactly how to behave. Also, it will motivate them to work.

3. Creation and dissemination of the hotel business HR-brand through the media, as a result of which the company will become more recognizable and attract the attention of the target audience. More than six employees will choose such a hotel from among others if there are regular positive reviews about it in the media.

4. Creating a positive image of the company in the SMM sphere and "Security Funds" for employees. Active positioning of the hotel in popular social networks, access to the hotel support services using messengers 24/7 will help to meet the requirements of Generation Z, which is actively involved in all social and economic processes today. Having been interested in Generation Z, it becomes easy to get some customers and older audiences. Making your hotel a popular place

to relax will allow you to constantly receive a stable income, through which you can create a special "security fund" for employees. The corona crisis of 2020 led to the fact that for some time all hotel enterprises were closed, could not work, and make a profit. Accordingly, the workers had neither work nor wages. What is the meaning of the Security Fund? This is a special fund on the enterprise's account, which will allow it to pay salaries to employees for a certain period of time.

For example, in the case of a lockdown due to a pandemic, natural disaster, or any phenomenon that would result in the partial or complete suspension of the hotel, employees will be able to be confident in their financial situation, as they still receive a salary for some time from that special fund. The hotel will become a reliable place of work for employees and this feature will be an important element of "win-win" strategy, especially taking into account the fact that there are no hotel company in Ukraine practicing such funds today. As the variability of the VUCA-world does not allow the employees to be confident in the future the existing possibility to support them from that additional fund would help the best staff to choose a hotel as a more safety and hopeful place to work.

5. Constant monitoring of the HR-brand strategy, control of results, and adjustment of the HR-brand strategy will allow to create a positive image of the hotel enterprise and what is even more important to maintain it on a long-term base.

Thus, the above proposed mechanism for introducing innovative marketing technology of HR-branding in the hotel personnel management system will increase the number of talented staff at the enterprise and reduce staff turnover, which will improve the financial and economic condition of the hotel business and allow it to accumulate savings funds for further introduction of advanced technologies into the personnel management system.

References

1. Hetman O., Tsibulko A. Development of modern marketing personnel-technologies in the activity of domestic enterprises. *Zaporizhia National University*. 2014. №2. PP.1-15. URL: http://www.irbisnbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Vz.

2. How to hold on to young talented employees: online-article. URL: <https://www.effectory.com/knowledge/how-to-hold-on-to-young-talented-employees/>.

3. HR Marketing From Job Advertising to Employer Branding. :online-article. URL: <https://www.grin.com/document/136499>.

4. Rezanovich A. The essence and structure of the HR-brand of the enterprise. *Modern problems of science and education*. 2014. № 4. PP. 35–40. URL: <http://www.science-education.ru/ru/article/view?id=14098>.

5. Tatareska S., Soroka O., Losikov O. Hr-branding in the personnel management system of a modern organization. *Economy and region*. 2014. № 2. PP. 57–61. URL: http://www.dut.edu.ua/uploads/1_420_36582507.pdf.

6. The Role of Human Resource Management Practices in Enhancing Internal Branding: online-article. URL: https://www.researchgate.net/publication/306386122_The_Role_of_Human_Resource_Management_Practices_in_Enhancing_Internal_Branding.

Вихор Д. Д., здобувачка вищої освіти 1 курсу
магістратури, група МУПп-201
Науковий керівник – **Мекшун Л. М.**, к.е.н., доцент
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ НЕМАТЕРІАЛЬНОЮ МОТИВАЦІЄЮ ПЕРСОНАЛУ ПІДПРИЄМСТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ НА ПРИКЛАДІ ГОТЕЛЮ «REIKARTZ», М. ЧЕРНІГІВ

Для успішної роботи в колективі сучасний працівник повинен мати креативні здібності, необхідний рівень кваліфікації, морально-етичні цінності. Роль нематеріальної мотивації постійно зростає, що обумовило актуальність даного дослідження.

Мотивація персоналу – це створення сприятливих умов, а також певних стимулів, які спонукають працівників вашої організації працювати з більшою самовіддачею, більш якісно та націлено на результат.

Правильно керуючи мотивацією персоналу готельного підприємства можна отримати такі важливі переваги як:

- зростання продуктивності праці на підприємстві та поліпшення якості роботи, що виконується;
- формування власної корпоративної культури;
- поліпшення атмосфери трудового колективу;
- зниження плинності кадрів;
- персонал стане більш уважним та відповідальним [1].

Сьогодні основним дієвим методом мотивації більшість вважає матеріальну мотивацію. Але, на мою думку, це не зовсім правильно, оскільки персонал зацікавлений не в самих грошах, а в благах, які можна на них придбати. Саме через це і не можна занижувати важливість формування правильної нематеріальної мотивації, адже одні тільки грошові кошти не втримають співробітників у вашій компанії.

На що саме потрібно звернути увагу, формуючи нематеріальну мотивацію працівників готелю? Пропоную розглянути такі показники, як: комфорт; соціальні контакти; розвиток; визнання; влада.

Комфорт. Персонал працюватиме завятіше, якщо приміщення, в якому він знаходиться буде чистим, відремонтованим, без сторонніх запахів, звуків, з комфортною для людини температурою. Варто звертати на якість обладнання та меблів, адже старий ПК чи зламаний стілець відволікатимуть працівника від роботи [2].

Соціальні контакти. Керівник, помітивши як співробітники в робочий час обговорюють щось своє не завжди повинен робити зауваження з цього приводу. Якщо спілкування не знижує продуктивність праці, а, інколи й підвищує її, це означає, що живе спілкування між працівниками не просто не заважає їм, а, навпаки, допомагає. Багато для кого саме робота є можливістю поговорити, задовольнити свої соціальні потреби, в результаті чого людина відчуває задоволення, яке на підсвідомості також пов'язує саме з роботою. До речі, варто виділити неформального лідера колективу й співпрацювати з ним, адже саме до такої людини будуть прислухатися інші працівники [3].

Визнання. Важливо хвалити співробітника, адже мотивувати тих, хто прагне до визнання, найлегше. І не потрібно забувати про визнання перед колективом, це замотивує всіх працівників. Потрібно робити акцент не тільки на робочих досягненнях, спитайте співробітника, які він має таланти, цікавтеся його життям.

Розвиток. Для більшості людей необхідним є навчання та розвиток, до того ж постійний розвиток є важливим і для самого підприємства, оскільки це дозволить йому завжди залишатися серед лідерів ринку. Отже, потрібно влаштувати для своїх працівників курси підвищення кваліфікації, тренінги, майстер-класи. Потрібно обговорювати з працівниками завдання, які стоять перед вашим підприємством, адже працівники зможуть подумати, виразити свою думку, а підприємство – отримати слушні ідеї.

Влада. Почуття влади одне з найкращих стимулів до виконання своїх трудових обов'язків якісно. Є співробітники, які показують, що хочуть керувати іншими, таким подобається вливати на інших, вони постійно конкурують за лідерські позиції. Для мотивування таких працівників потрібно задовольняти їх потребу у владі, дозволяючи приймати певні рішення самостійно та надавати повноваження [4].

Співробітникам готельного підприємства «Reikartz», м. Чернігів була надана анкета, в якій потрібно було обрати методи нематеріальної мотивації, що важливі для працівників. В результаті опитування працівників готелю «Reikartz», м. Чернігів було виділено найбільш впливові методи нематеріальної мотивації, зокрема:

- відвідування тренінгів, курсів підвищення кваліфікації;
- організація безкоштовного відпочинку для кращого працівника року і його родини в одному з готелів мережі;
- безкоштовні курси англійської;
- урізноманітнення соціального життя колективу;
- публічне визнання успіхів працівника;
- делегування працівникам управлінських повноважень;
- створення дошки пошани для кращих співробітників.

Отже, з вищезазначеного можна зробити висновок, що нематеріальна мотивація – важлива складова управління персоналом підприємства, що значною мірою впливає на якість виконання працівниками своїх трудових обов'язків, лояльність персоналу до організації, формування здорових відносин у колективі, розвитку персоналу, що у свою чергу призведе до загального покращення стану готелю «Reikartz», м. Чернігів та дозволить йому стати кращим серед інших готелів міста.

Список використаних джерел

1. Переверзева А.В. Роль нематеріальної мотивації у системі сучасного управління персоналом. *Економічний вісник*. 2013. №3. С. 154-161
2. Юрченко А. Нематеріальна мотивація: як зрозуміти, що мотивує вашого працівника: інтернет-стаття. URL: <https://prohr.rabota.ua/nematerialna-motivatsiya-yak-zrozumiti-shho-motivuye-vashogo-pratsivnika/>.
3. Устіловська А.С. Мотивація персоналу як один з основних інструментів успішного управління персоналом. *Молодий вчений*. № 4. 2017. С.112-115. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/4.4/26.pdf>.
4. Данканич М. Шість способів мотивації персоналу від західних експертів: інтернет-стаття. URL: <http://iqholding.com.ua/articles/6-sposob%D1%96v-motivats%D1%96%D1%97-personalu-v%D1%96d-zakh%D1%96dnikh-ekspert%D1%96v>.

Гайова Д. В., здобувачка вищої освіти
1 курсу магістратури, група МУПп-201
Науковий керівник – **Кичко І. І.**, д.е.н., професор
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

ПЕРСПЕКТИВИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ОЦІНЮВАННЯ ПЕРСОНАЛУ ПІДПРИЄМСТВ ГОТЕЛЬНОГО БІЗНЕСУ ЗА КРИТЕРІЯМИ КОМПЕТЕНТНОСТІ ТА ОСОБИСТОГО ВНЕСКУ

Мінливі умови зовнішнього середовища функціонування підприємств готельного бізнесу України актуалізують проблему підвищення ефективності діяльності підприємств. Здійснення ефективної діяльності неможливе без налагодженої системи обробки інформації про внутрішнє та зовнішнє середовище діяльності підприємств торгівлі, важливим елементом якої є відповідна система оцінки. Головною складовою будь-якого підприємства є наявний ресурсний потенціал, а систематична оцінка ефективності його використання є невід'ємною частиною процесу управління ним.

Розвиток будь-якого суб'єкта господарювання не можливий без ефективного управління людьми та організації їх діяльності. Оцінка показників роботи персоналу розглядається як елемент управління та виступає основою для організації ефективної діяльності на підприємстві.

Оцінка персоналу розглядається як елемент управління і як система атестації кадрів, яка використовується на підприємстві в тій чи іншій модифікації.

Оцінювання персоналу спрямоване на досягнення трьох цілей:

- Адміністративна, яка досягається шляхом прийняття рішень на основі результатів оцінки діяльності персоналу (розміщення кадрів, їх переміщення та оплата праці);
- Інформативна - забезпечення керівників необхідними даними про кількісний та якісний склад персоналу;
- Мотиваційна - орієнтація працівників на покращення трудової діяльності в потрібному для підприємства напрямку.

Можна зробити висновок, що основною метою є підвищення ефективності роботи підприємства, за рахунок удосконалення системи управління.

Комплексну оцінку ефективності праці доцільно здійснювати за двома критеріями: компетентність та внесок.

Поняття «компетентність» означає реальні знання і навички, а також необхідність поліпшити ці показники для вирішення поставлених завдань. Оцінка показників компетенції здійснюється за визначеними параметрами. Береться до уваги прийняття й підтримка працівником цінностей готелю, прийнятність його позиції для внутрішніх та зовнішніх споживачів, сприяння здоровим робочим відносинам.

Поняття «внесок» відображається кількісними показниками: чого досяг працівник за оцінюваний період у порівнянні з цільовими показниками, визначеними для нього на початку контрольного періоду.

При встановленні цілей потрібно керуватися наступними правилами.

По-перше, кількість цілей на одного працівника не повинна перевищувати 6-7, але й не менше трьох.

По-друге, цілі повинні перевищувати вимоги стандартів діяльності працівника на конкретній посаді. Водночас цілі повинні бути досяжними, щоб не стати для працівника фактором, що демотивує через неможливість їх досягнення.

Третє, будь-яка ціль повинна мати вимірний характер. Тоді ціль буде зрозумілою працівнику і значно зменшиться ймовірність виникнення конфлікту при оцінці досягнення цілі.

Четверте, цілі мають бути сформульовані як найвиразніше.

П'яте, цілі діяльності окремого працівника повинні відображати як цілі віділу, так і цілі готелю. При встановленні цілей для працівника повинна бути врахована стратегія готелю і те, яким чином конкретний працівник бере участь в її реалізації.

Отже, можна зауважити те, що управлінню готелем потрібно переглянути систему виплат, і обов'язково зайнятися перерахунком заробітної плати.

Проаналізувавши діяльність готелю слід зауважити, що ніяких заходів щодо поліпшення стану і пошуку внутрішньовиробничих резервів заохочування останнім часом не проводиться.

Для вирішення проблеми потрібно в більшій мірі зацікавлювати співробітників готелю.

Подальше вдосконалення системи управління персоналом в готелі спирається на зарубіжний досвід, перш за все йдеться про стимулювання внутрішньоготельної підготовки кадрів, застосування сучасних методів оцінювання персоналу, формування й використання системи матеріального стимулювання різних категорій працівників до ефективної діяльності.

Соціально-економічною основою поведінки та похваллення персоналу готелю, що спрямовані на підвищення результативності їхньої діяльності, завжди є мотивація праці.

Система мотивації характеризує сукупність взаємозв'язаних заходів, які заохочують окремого працівника або колектив у цілому щодо досягнення поставлених індивідуальних і спільних цілей діяльності в готелі.

Система мотивації в готелі має базуватися на певних вимогах, а саме:

- надання рівних можливостей стосовно зайнятості та посадового просування за критерієм ефективності праці;
- узгодження рівня оплати праці з її результатами та визнання особистого внеску в загальний успіх. Це передбачає справедливий розподіл доходів залежно від ступеня підвищення продуктивності праці;
- створення відповідних умов для захисту здоров'я, безпеки праці та комфорту всіх працівників;
- забезпечення можливості для підвищення професійних умінь, реалізації здібностей працівників, тобто розробка програм навчання, підвищення кваліфікації та перекваліфікації;
- підтримування в колективі атмосфери довіри, зацікавленості в реалізації загальної мети, можливості двосторонньої комунікації між керівниками та робітниками.

Для зменшення руху кадрів в готелі, персонал потрібно заохочувати, мотивуючи їх діяльність. Враховуючи те, що існують різні способи мотивації, керівник готелю повинен:

- по-перше, запровадити набір принципів, що найбільше впливають на поведінку працівника. Розробивши особисту філософію, менеджер може створити таке робоче середовище у своєму оточенні, що буде сприяти мотивації співробітників. Таке оточуюче середовище, чи організаційний клімат, вплине на ставлення працівників до праці: вони простіше і менш болісно будуть сприймати правила і регламент готелю;
- по-друге, створити атмосферу, сприятливу для мотивації працівників;
- по-третє, ініціативно спілкуватися зі своїми співробітниками, адже для того, щоб працівник був абсолютно мотивований і працював ефективно, він повинен чітко розуміти, що від нього очікують. Також необхідно говорити і про те, як вони виконують свої обов'язки.

Найбільш ефективним методом підвищення результативності праці є використання матеріальної мотивації.

Висновки. Таким чином, оцінювання персоналу – це процедура в процесі якої проводиться дослідження та вивчення персоналу з метою підвищення ефективності роботи на підприємстві, за рахунок удосконалення системи управління.

Оцінка персоналу розглядається як елемент управління і як система атестації кадрів, що застосовується на готельному підприємстві. Також це необхідний засіб вивчення якісного складу кадрового потенціалу суб'єкта готельного бізнесу, його сильних і слабких сторін та основа для удосконалення індивідуальних трудових здібностей працівника і підвищення його кваліфікації.

Система оцінювання персоналу на підприємстві є незадовільною, так як в ній застосовуються лише певні елементи оцінювання персоналу.

Джемесюк В. О., здобувачка вищої освіти 1 курсу, група УБ-201
Науковий керівник – **Забаштанський М. М.**, д.е.н., професор
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

СУЧАСНІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ МАЛОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

Малий бізнес є важливою складовою функціонування економіки України. Більш того, він відіграє надзвичайно важливу роль не лише у поточному її розвитку але і формує передумови для стратегічного. Значення малого бізнесу в національній економіці важко переоцінити: мале підприємництво формує конкурентне середовище, необхідне для ефективної роботи усієї господарської системи; завдяки швидкій реакції на зміни кон'юнктури ринку сприяє гнучкості ринкової економіки; створює робочі місця тобто вносить суттєвий внесок у розв'язання проблеми зайнятості населення. Усі ці важливі функції вказують на те, що малий бізнес є важливим структурним елементом національної економіки. В Україні правовою основою для розвитку малого та середнього бізнесу є Закон України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні».

Практично у всіх розвинених країнах малий і середній бізнес забезпечує більше половини ВВП. Наприклад, в Європі в даному секторі зайняті 68% працюючого населення, які приносять 58% ВВП, а от якщо взяти такі країни, як Італія, то там, на частку середнього і малого бізнесу припадає до 95% доходу.

В Україні на сектор малого та середнього підприємництва припадає 79,1 % всіх зайнятих працівників та 59 % доданої вартості, що є вищими показниками, ніж в деяких європейських країнах. Мале підприємництво є неоднорідними, а розвиток сектору вимагає диференційованих підходів до формування політики їх функціонування.

Проведене дослідження засвідчило, що чинниками, які негативно впливають на розвиток малого бізнесу в Україні, є: дуже низький попит на продукцію (59% з 1800 респондентів), нестабільна політична ситуація (44%); високі податки (35%); складна система податкового адміністрування (27%); інфляція та часті зміни законодавства (26%), високій регуляторний тиск та корупція (23%); війна на Сході країни (20%); низька доступність кредитів (19%). Брак фінансування для розвитку бізнесу виявився актуальними для 44% малих та середніх підприємств України, 33% середніх та 36% малих підприємств

страждають від браку оборотних коштів.[2] Аналіз стану малого підприємництва в Україні свідчить про те, що суттєвих зрушень у розвитку цього сектора національної економіки, на жаль, не відбулося. Основними причинами гальмування розвитку малого підприємництва в Україні та її регіонах є:

- відсутність дійового механізму реалізації державної політики щодо підтримки малого підприємництва. Це питання ще не посіло належного місця і в діяльності місцевих органів державної виконавчої влади;

- неймовірно важкий тягар оподаткування, що спрямовує значну частину сектору малого та середнього підприємництва у тіньову економіку;

- низькі темпи та перекоси в процесі реформування власності;

- відсутність належного нормативно-правового забезпечення розвитку малого бізнесу, як підприємництва в цілому;

- обмеженість або повна відсутність матеріальних фінансових ресурсів. Значна частина малих підприємств припиняють свою діяльність через відсутність позикових фінансових ресурсів невисокої вартості;

- недосконалість системи обліку та статистичної звітності малого підприємництва, обмеженість інформаційного та консультативного забезпечення, недосконалість системи навчання та перепідготовки персоналу для підприємницької діяльності тощо [3].

Експерти вважають, що поштовхом для розвитку малого і середнього бізнесу могли б стати кілька кроків держави. По-перше, слід усунути адміністративні перешкоди: переглянути нормативи і наявні підходи до оподаткування. За словами фахівців, в Україні досі сформовані значні перешкоди у процесі створення та адміністрування малого підприємництва. По-друге, держава повинна впроваджувати дієві механізми пільгового кредитування малого та середнього бізнесу. По-третє, держава повинна сформувати умови для забезпечення доступності та спрощеної організації експортної діяльності суб'єктами малого підприємництва.

Отже, на даний час малий бізнес потребує особливої уваги, що обумовлено скороченням результативності функціонування реального сектору економіки, значною трудовою міграцією працездатного населення за кордон, зростанням рівня безробіття. За цих умов, саме розвиток малого та середнього бізнесу здатний забезпечити додаткові імпульси для розвитку національної економіки.

Список використаних джерел

1. Актуальні проблеми сучасного бізнесу: обліково-фінансовий та управлінський аспекти: матеріали I Міжнародної науково-практичної інтернет конференції, 19-21 березня 2019 р. Ч. 1. Львів: ЛНАУ, 2019. С. 69-71.

2. Fedulova, I., Piatnytska, G., & Lukashova, L. (2018). Small business in Ukraine: peculiarities and problems of development in the conditions of the fourth industrial revolution. *Marketing and Management of Innovations*, 3, 216-228.

3. Розвиток малого бізнесу: проблеми становлення та перспективи. URL: https://osvita.ua/vnz/reports/econom_pidpr/21925/.

Драгунов Д. М., Ридзель Ю. М., аспіранти кафедри
управління персоналом та економіки праці
Науковий керівник – **Забаштанський М. М.**, д.е.н., професор
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

МЕДИЧНЕ СТРАХУВАННЯ ТА РОЗВИТОК СФЕРИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ

В сучасних умовах розвиток охорони здоров'я відіграє провідну роль у процесі збереження здорової нації та виступає ключовим елементом національної безпеки. Надання якісних та вчасних медичних послуг напряму залежить від належного фінансового забезпечення сфери, особливо в умовах цифрової економіки.

На сучасному етапі розвитку сфери охорони здоров'я з боку поширення інформаційних технологій, нерозривно пов'язане з цифровою економікою. Перехід на цифрову платформу, дасть сфері охорони здоров'я швидше та якісніше обслуговувати населення. Розвиток цифрової економіки саме у сфері охорони здоров'я дасть змогу перейти на новий етап і нові можливості не тільки у якісному наданні медичних послуг, а і у збільшенні частки інформаційного потенціалу у валовому національному продукті.

Розвиток сфери охорони здоров'я напряму залежить від достатнього її фінансового забезпечення. Знаходження додаткових джерел фінансування, якими виступають вдосконалення та розвиток медичного страхування є одним з альтернативних шляхів вдосконалення та розвитку сфери.

На стадіях запровадження медичного страхування повинно стати закріплення обов'язкового медичного страхування, яке повинно впроваджуватись на рівні міст і селищ, там де надають первинну медичну допомогу, що є основою для формування нової європейської моделі медичного страхування сфери охорони здоров'я в умовах цифрової економіки [1].

В умовах недостатнього фінансування сфери, держава повинна взяти на себе створення умов необхідного обов'язкового страхування для соціально незахищених верст населення, щоб створити усі необхідні умови доступності медичних послуг для всіх і це призведе до надійного фінансового забезпечення сфери охорони здоров'я в Україні.

Добровільне медичне страхування є доповненням обов'язкового медичного страхування та є формою захисту громадян у разі захворювання з будь-якої причини. Медичне страхування пов'язане з відшкодуванням громадянам грошових коштів, які вони витратили на лікування або діагностування організму при відвідуванні медичних спеціалістів та придбання медичних ліків [2].

Впровадження медичного страхування сприятиме розвитку фінансових інструментів за допомогою яких буде відбуватися доповнення обсягу фінансового забезпечення сфери охорони здоров'я, яке насамперед захистить і забезпечить якісною, доступною та прозорою медициною.

З метою розвитку сфери охорони здоров'я в умовах цифрової економіки з впровадженням обов'язкового та добровільного медичного страхування, доцільним є розгляд ряду заходів, які призведуть до стратегічного розвитку сфери охорони здоров'я:

- *обов'язкове медичне страхування*, яке обґрунтовується розглядом на загальнодержавному рівні та нормативне закріплення обов'язкового медичного старування, як ключового джерела фінансового забезпечення сфери та її інноваційного розвитку. Розробка механізму часткової компенсації вартості обов'язкового медичного страхування для малозабезпечених верств населення, а також осіб з обмеженими можливостями;

- *якісний медичний персонал*, який повинен отримувати якісну освіту та достатню заробітну плату, щоб залишатися працювати та надавати кваліфікаційну медичну допомогу у своїй країні;

- *добровільне медичне страхування* – це створення страхових фондів медичного страхування за рахунки добровільних страхових внесків працівників та робочих організацій (індивідуальних та колективних);

- *інноваційне технічне обладнання для закладів охорони здоров'я*, обумовлює подальший розвиток страхових фондів добровільного медичного страхування підвищить додаткові фінансові надходження і дасть змогу оновлювати медичну техніку у медичних закладах для якісного діагностування;

- *цифрова медицина* – це створення обов'язкової цифрової платформи для швидкого реагування, контролю фінансово-медичних дій та економії часу лікарів для приймання більшої кількості пацієнтів.

Впровадження медичного страхування, як обов'язкового, так і добровільного дасть змогу здійснити послідовний перехід до якісного та доступного медичного обслуговування особливо в умовах цифрової економіки.

Список використаних джерел

1. Веретюк С.М. Визначення пріоритетних напрямків розвитку цифрової економіки в Україні. *Наукові записки Українського науково-дослідного інституту зв'язку*. 2016. №2.с.51-58.

2. Медичне страхування 2020. URL: <https://ukr.segodaya.ua/ukraine/s-kazhdogoro-400-grn-v-mesyac-v-ukraine-predlagayut-vvestimedicinskoe-strahovanie-1182586.html> (дата звернення: 01.12.2019).

Кириченко Я. О., здобувач вищої освіти 1 курсу, група УБ-201

Науковий керівник – **Мекшун Л. М.**, к.е.н., доцент

Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МАЛОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

Сучасні тенденції соціально-економічного розвитку провідних країн світу та України свідчать про зростання ролі малого бізнесу в створенні доданої вартості, забезпеченні населення робочими місцями, підвищенні рівня валового внутрішнього продукту.

Частка підприємств малого бізнесу в таких розвинених країнах, як Японія, Німеччина, Великобританія, США, становить понад 90%. У країнах Європейського Союзу в 2018 р. кількість підприємств малого бізнесу становила 25 млн; чисельність працюючих, зайнятих в цій сфері, дорівнювала 97,8 млн осіб; обсяг доданої вартості, створеної підприємствами малого бізнесу - 4,3 млн євро. Також слід зазначити, що в ЄС протягом 2008-2018 рр. відбулося зростання кількості підприємств малого бізнесу на 3,5 млн, що становить 16%; кількість зайнятих в цій сфері за вказаний період збільшилася на 5,3 млн осіб, або на 6%; приріст обсягу доданої вартості склала 727 млрд євро, або 20% [1].

В Україні у 2019 році із загальної кількості суб'єктів господарювання 95,4 % (339374 одиниці) становили суб'єкти малого підприємництва у яких річний дохід не перевищував суму еквівалентну 10 млн євро, а кількість працівників була не більшою за 50 осіб [2]. У 2018 році в Україні була прийнята Стратегія розвитку малого та середнього підприємництва

до 2020 року, в якій визначені основні напрями діяльності влади по удосконаленню законодавчої бази, дерегуляції, створенню сприятливих умов функціонування суб'єктів господарювання. Рейтинг Світового банку «Doing business» показав, що у 2019 році порівняно з 2018 роком за показниками ведення бізнесу Україна піднялася з 76 на 71 місце.

У 2020 році на розвиток малого бізнесу як в Україні, так і по всьому світу вплинула пандемія коронавірусу та карантинні обмеження. За даними Аналітичного центру економіко-правових досліджень та прогнозування роботодавців України підприємства малого бізнесу вимушені були звільнити до 30 % працівників, щоб вижити в умовах карантину [3]. Традиційними проблемами вітчизняних малих підприємств залишалися: нестача дешевих кредитів, які особливо необхідні на початковому етапі господарської діяльності; низька купівельна спроможність населення; суспільно-політична та економічна ситуація в країні.

На сьогодні підприємці очікують від влади України [4; 5]:

- активізації тих видів діяльності малого бізнесу, які створюють підстави для успіху на зовнішніх ринках і формування стійкого соціально-економічного зростання країни. Як свідчить проведений аналіз показників діяльності малого бізнесу, такими видами діяльності є переробна промисловість, а також оптова та роздрібна торгівля, інноваційно спрямовані і високотехнологічні виробництва;

- визначення додаткових пріоритетних напрямків діяльності малого бізнесу на основі стратегічних напрямків економічної політики і соціально-економічного розвитку [4; 5];

- державне фінансування малого бізнесу на основі створення спеціальних цільових фондів, а саме фондів мікрокредитування (кредити для організації власного бізнесу, кредити для підтримки пріоритетних видів діяльності, кредити для окремих груп населення, які здійснюють підприємницьку діяльність); фондів гарантування кредитів (гарантії фінансовим установам щодо кредитування діяльності малого бізнесу); фондів зростання кредитування (надання позик підприємцям, які демонструють потенціал до збільшення обсягу продажів, переважно на зовнішніх ринках); фондів венчурного капіталу (фінансова підтримка знову створених малих підприємств шляхом надання податкових кредитів) [5];

- забезпечення пільгових умов кредитування діяльності малого бізнесу з метою сприяння його ефективній діяльності і запобігання банкрутству в перші роки функціонування на основі створення спеціалізованих банків;

- підтримку функціонування малого бізнесу на рівні місцевих органів влади шляхом здійснення консультаційних процедур та сприяння полегшенню здійснення процедур адміністративного характеру [5].

Підсумовуючи основні тенденції та особливості функціонування малого бізнесу в Україні, можна відзначити наступне:

- малий бізнес відіграє провідну роль у формуванні позитивних тенденцій економічного розвитку країни, про що свідчить значна питома вага підприємств цього виду підприємницької діяльності в загальній структурі підприємств, а також частка створеного ними обсягу доданої вартості і реалізованої продукції;

- вагомий вплив діяльності підприємств малого бізнесу на економічний розвиток країн є фактором активізації формування і реалізації програм його державної підтримки та впровадження відповідних ініціатив, в тому числі пільгових умов кредитування; спеціальних повноважень виконавчих органів влади; спеціалізованих банків; програм навчання здійснення підприємницької діяльності та ін.;

- зрушення акцентів державної підтримки в сторону інноваційно активних і спрямованих на розробку високотехнологічної продукції малих підприємств служить підставою для активізації здійснення науково-дослідницької діяльності суб'єктів малого

бізнесу як власними силами, так і шляхом залучення спеціалізованих установ на договірній основі.

Таким чином, малий бізнес має наступні переваги: він швидко реагує на потреби споживачів, є доволі гнучким і швидко адаптується до змін в кон'юктурі ринку. В Україні частка малих суб'єктів господарювання у ВВП країни всього 16 %, що удвічі менше, ніж у країнах ЄС. Тому тут є резерви підвищення ефективності його функціонування.

Список використаних джерел

1. Annual Report on European SMEs 2018/2019 Research & Development and Innovation by SMEs. URL: <https://ec.europa.eu/>.
 2. Косович Б.І., Дмитрук В.О. Ризики розвитку малого підприємництва в сучасних умовах глобалізації. *Економіка та держава*. 2020. №5. С.88-92.
 3. Бізнес та COVID-19: вижити не можна померти. Аналітичний центр економіко-правових досліджень та прогнозування роботодавців України. URL: https://fru.ua/images/doc/analytics/BUSINESS_AND_COVID-19.pdf.
 4. Пукало О. Теоретичні проблеми та перспективи розвитку малого бізнесу в Україні. URL: <http://visnykj.wunu.edu.ua/index.php/visnykj/article/view/766>.
 5. Звонар Й.П. Бар'єри на шляху розвитку малого бізнесу в Україні та інструменти їх подолання. URL: http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_15/1/10.pdf.
-

Костюк І. С., здобувачка вищої освіти 3 курсу, група УП-181
Науковий керівник – **Кичко І. І.**, д.е.н., професор
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

ВПЛИВ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ СУСПІЛЬСТВА НА МОТИВАЦІЮ ПЕРСОНАЛУ В УКРАЇНІ

У наш час мотивація персоналу є одним з найбільш важливих аспектів в моделі розвитку будь-якого підприємства. З кожним роком людський потенціал набуває все більших обертів, відбуваються зміни в соціокультурному сприйнятті, що спричиняє суттєві зрушення у формуванні людських потреб, а отже, в їхній ціннісній шкалі теж. Такі зрушення напругу впливають на структуру мотивації персоналу та є передумовою формування філософії стимулювання персоналу нового часу.

Мотивація персоналу як важливий елемент управління підприємством передбачає спонукання працівників до плідної роботи, спрямованої на досягнення цілей підприємства. Без мотивації неможливо ефективно впливати на працівника при виконанні прийнятих рішень і завдань. Правильно побудована модель мотивації персоналу на підприємстві дає змогу вирішити ряд завдань, а саме: досягти поставлених цілей, високого рівня трудової віддачі, лояльності до підприємства з боку працівників, забезпечити високий рівень конкурентоспроможності та інші. Будь-яка модель стимулювання персоналу на підприємстві включає в себе матеріальну, трудову та статусну мотивацію праці. Беззаперечним є те, що всі вони є ключовими елементами впливу на рівень продуктивності, професійного росту, самовіддачі та ефективності працівників.

В Україні провідну роль відіграє саме матеріальна мотивація праці. Таке явище зумовлене низкою причин, зокрема низьким рівнем заробітку, диференціацією доходів, а

також необхідністю генезису нових методів матеріального заохочення зайнятих в економічній діяльності.

Проте варто зазначити, що разом з духовним та моральним розвитком суспільства, в Україні роль трудової та статусної мотивації невинно зростає. Це викликано тим, що в певний етап розвитку суспільства, під впливом таких чинників, як якість життя, структура цінностей, через певні соціокультурні особливості, одні потреби стають на противагу іншим, і тоді впорядкування в ієрархії потреб трансформується та набуває нової форми. З цього випливає те, що динаміка потреб працівників не стоїть на місці, вона весь час зазнає змін.

Враховуючи постійні зміни в динаміці потреб працівників, наразі для керівництва підприємств та компаній стає актуальним питання мотиваційного моніторингу. Мотиваційний моніторинг – це система постійного спостереження і контролю стану мотивації трудової діяльності з метою його оперативної діагностики й оцінки в динаміці, прийняття кваліфікованих управлінських рішень в інтересах підвищення ефективності виробництва. Проведення мотиваційного моніторингу в значній мірі може сприяти розробці ефективних напрямів впливу на працівників з метою задоволення цілей як працівника, так і підприємства.

Отже, беззаперечним є те, що ціллю будь-якої людини є не лише матеріальні здобутки, а і статусні та духовні. Під впливом часу, безперервного розвитку та рушійних обставин ієрархія потреб зазнає змін, що напряду впливає на структуру мотивації зайнятих в економіці осіб.

Котеленець А. М., аспірантка 2 курсу,
Науковий керівник – **Забаштанський М. М.**, д.е.н., професор
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

ФІНАНСОВА ОЦІНКА ЗЕМЕЛЬ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

Оцінка земель є невід'ємною частиною функціонування Державного земельного кадастру, який за чинним законодавством є єдиною державною системою географічної інформації про земельні ділянки в межах кордонів України, її цільового призначення, обмежень у використанні, а також кількісних даних та якісних характеристик країни., оцінка, розподіл землі між власниками та користувачами

Економічна оцінка характеризує виробничі потужності країни як засіб виробництва. Якщо порівняти економічну оцінку з іншим видом оцінки земельних ресурсів, класифікацією землі, яка вивчає ґрунт як природне тіло, без урахування економічних умов сільськогосподарського виробництва, то в цьому випадку земля розглядається як засіб виробництва пов'язаний з економічними умовами у сільськогосподарському виробництві. Тобто ґрунти одного виду, які за фізичними, хімічними та біологічними властивостями належать до однакової якості, можуть отримувати різні точки економічної родючості через різні економічні умови (тобто розташування, спеціалізацію, умови на дорогах тощо).

Економічна оцінка земель визначається в умовних кадастрових гектарах або у грошовому виразі, а її дані є передумовою для проведення нормативної грошової оцінки земельних ділянок, аналізу ефективності використання земель порівняно з іншими

природними ресурсами та визначення економічної придатності сільськогосподарських земель для вирощування продукції аграрного сектору [2; 8].

Сільськогосподарські угіддя, а саме рілля, багаторічні насадження, сіножаті, пасовища, є об'єктом економічної оцінки земель сільськогосподарського призначення. Основним завданням економічної оцінки земель є визначення диференціального рентного доходу на сільськогосподарських угіддях, тобто частини чистого доходу, що відображає вартість додаткового збільшення аграрної продукції на відносно кращих землях при вирощуванні сільськогосподарських культур [4; 7].

Залежно від цілей та завдань економічної оцінки країн їх поділяють на загальні та часткові. Загальна оцінка земель використовується для визначення фактичних показників родючості, що характеризують ефективність використання земель при даному рівні інтенсивного використання земельних ресурсів. Він має такі показники: валова собівартість продукції, окупність витрат, диференціальний дохід. Частковий: визначає ефективність вирощування сільськогосподарських культур чи багаторічних культур. Показниками цієї оцінки є: прибутковість, окупність витрат, диференціальний дохід.

Економічна оцінка землі є важливою для регулювання умов земельної ділянки. Це головний аспект: формування науково обґрунтованого прогнозу та планування розподілу країн між різними галузями економіки на державному рівні; забезпечити збалансований розвиток у всіх галузях економіки; аргументація витрат у сільськогосподарському виробництві; вибір найбільш оптимальних рішень проблеми відчуження ділянок для суспільних та державних потреб. Провести нормативну грошову оцінку земель сільськогосподарського призначення, яка проводиться для визначення суми податку на майно та прибуток або штрафу та компенсації екологічної шкоди. За результатами часткової оцінки ефективності вирощування певних культур господарства мають можливість правильно вирішити проблему, обравши для них найбільш ефективне рослинництво, визначивши їх оптимальні умови та оцінивши економічну активність сільськогосподарських культур. одиниць, якщо вони мають ґрунт різної якості тощо)

Якщо ми розглядаємо оцінку земельних ресурсів за кордоном, то слід сказати, що на даний час сформовано інститут грошової оцінки, який виник в умовах ринкової економіки, приватної власності на землю та майно, а також формування правових аспекти власності.

Можна виділити такі характеристики оцінки нерухомості за кордоном: це нормативна оцінка, яка виконує лише податкові функції і має на меті визначити розмір податку на майно, та ринок (експерт), який використовується при купівлі-продажу землі . їх цінності, спадщина тощо. Майно вважається невід'ємною частиною неподільного комплексу нерухомості і оцінюється разом із майном (будівлями та спорудами), що його складає. Це диференційований підхід до нормативної оцінки забудованих територій, сільськогосподарських територій та лісових ділянок.

В Україні на законодавчому рівні закріплена економічна оцінка земель сільськогосподарського призначення (відповідно до статті 17 Закону України «Про оцінку земель» від 12.11.2003 № 1378-IV) і повинна проводитися не рідше одного разу на 5-7 років.

Проте, остання така оцінка була проведена в 1988 р., за часів існування Радянського Союзу, і проведена за результатами господарської діяльності колгоспів та радгоспів Радянського Союзу. На той час економічна оцінка земель проводилась за унікальною для Радянського Союзу системою, заснованою на «Загальносоюзній методиці оцінки земель» та «Вказівках про порядок проведення оцінки земель». Економічні матеріали оцінки земель у 1988 р. зберігаються у Державному фонді документації із землеустрою та використовувались під час проведення нормативної грошової оцінки земель

сільськогосподарського призначення 01.01.1999 р., а також для визначення втрат сільськогосподарського виробництва для розрахунку інтенсивності використання земель.

Іншими словами, після проголошення незалежні України, виникла нагальна необхідність проведення оцінки земель сільськогосподарського призначення. Сьогодні склалася ситуація, коли у зв'язку з відсутністю належної нормативної, методичної, організаційної підтримки, неможливе проведення її фінансової оцінки. Тому питання подальшого дослідження підходів до економічної оцінки стану земель є актуальним та необхідним.

Список використаних джерел

1. Закон України Про оцінку земель. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1378-15>.
2. Микула О., Шпик Н. Роль економічної оцінки земель у сучасних умовах. *Вісник Львівського національного аграрного університету. Серія : Економіка АПК*. 2014. № 21 (2). С. 86–89. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlnau_econ_2014_21%282%29__20.
3. Постанова Кабміну України «Про Методику нормативної грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення та населених пунктів» від 23 березня 1995 р. № 213. URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/213-95-%D0%BF>.
4. Третяк А. М. Рентний характер земельних відносин. *Землевпорядний вісник*. 1997. № 1. С. 16–21.
5. Жулавський А. Ю., Гордієнко В. П. Рентна оцінка земельних ресурсів в умовах екологічних обмежень. *Вчені записки таврійського національного університету. Серія Економіка і управління*. 2011. Т. 24 (63). № 3. С. 27–32.

Лойченко Л. І., здобувачка вищої освіти
1 курсу магістратури, група ЗМУПп-201
Науковий керівник – **Мекшун Л. М.**, к.е.н., доцент
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

ЗНАЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНОГО ПІДБОРУ ПЕРСОНАЛУ ПРИ ФОРМУВАННІ КАДРОВОГО СКЛАДУ ПІДПРИЄМСТВА

Ефективна діяльність будь-якого підприємства в певній мірі залежить від кадрового складу. Для того щоб підприємство було конкурентоспроможне, мало високі показники діяльності, доцільно на етапі наймання та формування кадрового складу проводити професійний набір персоналу. Актуальність теми полягає в тому що з проблемою набору персоналу стикається практично кожне підприємство. Від того, як відібрані люди для роботи на підприємстві залежить ефективність подальшої діяльності, а також отриманий результат. В даний час в умовах пандемії COVID-19 ця тема стала ще більш актуальною.

Експерти констатують: якщо до кризи ринок праці «контролювали» працівники, то зараз – роботодавці. Вони жорсткіше диктують умови та рівень оплати праці, адже високий рівень безробіття обумовлює великий вибір кандидатів.

Пандемія та карантинні обмеження вкрай негативно позначилися на підприємницькій активності та світовій економіці загалом. За даними опитування бізнесу, проведеного спільнотою українських підприємців разом з Ukrainian Marketing Group 29% українських компаній призупинили свою діяльність на період карантину, 6% повністю закрили свій бізнес. За даними цього ж дослідження, третина власників бізнесу (переважно

мікробізнесу), заявляли про падіння доходів на 90-100% з початку карантину. Ці ж підприємці звільнили до 50% штату співробітників. Відзначається, що половина підприємств на даний час припинили відбір персоналу, а половина перевела цей відбір в онлайн формат [1].

Кількість вакансій на українських сайтах з пошуку роботи скоротилася більш ніж удвічі. Якщо на початку карантину на одному з найбільших сайтів пошуку вакансій було понад 60 тис. вакансій, зараз – всього близько 25 тис. Ринок праці на даний час або не потребує нового набору кадрів, або навпаки підходять до цього більш професійно.

Сьогодні, для відновлення діяльності на підприємствах, потрібно використовувати нові методи професійного підбору персоналу які будуть найбільш доцільні в умовах кризи. Кожного роботодавця на підприємстві хвилює питання як же правильно підібрати гарного фахівця та за якими критеріями його оцінювати.

Професійний набір кадрів – це необхідна складова управління персоналу, при відборі співробітників основним завданням є комплектування штату претендентами, які мають ділові, морально-психологічні та інші якості і які могли б сприяти досягненню цілей підприємства.

Для того щоб досягти ефективний професійний набір персоналу потрібно виконати ряд заходів, таких як:

- сформувані підприємством профіль вакансій, в якому докладно описуються всі вимоги до кадрів;

- дослідити джерела набору: набір починається з пошуку і виявлення кандидатів як всередині підприємства, так і за його межами. В Україні найбільшого поширення набули наступні джерела найму на посаду: оголошення на спеціалізованих інтернет ресурсах, вищі навчальні заклади, служби з працевлаштування;

- визначити критерії підбору персоналу. Найголовнішим критерієм, який в першу чергу береться до уваги при пошуку співробітників є освіта. Другий критерій – наявність досвіду роботи за фахом. Знання іноземних мов є третім критерієм, який високо цінується при наборі на певні вакансії. Ділові якості та професіоналізм – за цими критеріями можна зробити висновок про того чи іншого кандидата вже на етапі знайомства з його резюме. Ще один важливий критерій – фізичні характеристики співробітника [2]. Під час карантину додався ще один критерій: вміння працювати з новітніми технологіями, бути гнучким, наприклад, зуміти пристосуватися до дистанційної роботи;

- визначення підходящих методів відбору кадрів, які дозволяють найкраще оцінити придатність кандидатів до роботи. Існують наступні основні методи відбору персоналу: анкетування; співбесіда; тестування.

Також на сьогодні існують і більш прогресивні методи відбору. Це такі як:

1. Комплекс методик *assessment centre*, до якої входять тести, дискусії, анкети, аналіз ситуацій, імітаційні і ділові ігри, розв'язування кейсів (комплексних ситуаційних завдань).

2. Методика *STAR* (*Situation Target Action Result*) – це методика виявлення поведінкової реакції.

3. В Україні велику популярність отримала методика «CASE-інтерв'ю», або ситуаційне інтерв'ю [3, с.213].

В умовах пандемії COVID-19 основні інструменти відбору, зокрема, індивідуальні інтерв'ю, центри оцінювання, стали неактуальними. В наш час виникає питання: як перевести оцінювання в онлайн режим, при цьому не втративши ефективності та «людяності» відбору. Адже розкрити особистість людини дистанційно набагато важче, а стрес від такого відбору може бути суттєво вищим. Щоб мінімізувати стрес, розробили оновлену систему оцінювання: анкети та завдання стали коротшими та простішими,

адаптованими до онлайн-середовища. Звичайно, залишилися й особисті співбесіди, але частіше за допомогою відео-конференцій.

Отже, визначено що для ефективного і професійного підбору персоналу виконується ряд заходів, а саме: формування профілю вакансій, де докладно описуються всі вимоги до кадрів; дослідження джерел набору; визначення критеріїв, які в першу чергу беруться до уваги при пошуку співробітників; визначення підходящих методів відбору кадрів.

Таким чином, сучасним підприємствам необхідно використовувати максимальну кількість методів підбору працівників, що дозволить сформувати ефективний персонал навіть в умовах пандемії.

Список використаних джерел

1. Як жити далі в умовах пандемії: моделі та рішення для громадян. *Публікація*. 2020. 33 с. URL: <https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/682/yak-zhyty-dali-v-umovah-pandemiyi.pdf>.
2. Петруня Ю.Є., Коляда С.П., Ковтун Н.С. Управління персоналом: практикум. Д.: Університет митної справи та фінансів. 2016. 210 с.
3. Кулик В.А. Григорак М.Ю., Костюченко Л.В. Логістичний менеджмент: навч. посіб. К.: Логос, 2013. 268 с.

Лях О. М., здобувачка вищої освіти 3 курсу, група УП-181
Науковий керівник – **Кичко І.І.**, д.е.н., професор
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

ПЕРСПЕКТИВИ СТАТУСНОЇ МОТИВАЦІЇ: СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ АСПЕКТ

Матеріальну мотивацію праці вважають більш ефективною в порівнянні з іншими. В світі, де відбувається інтенсивний розвиток виробництва та зростання з кожним днем кількості підприємств лише матеріальною мотивацією не стримати спеціалістів. З кожним роком тема лідерства набирає обертів, вже мало просто працювати на стабільній роботі на одній посаді все своє життя, з'явилося бажання бути реалізованим, мати владу, престижну посаду.

Статусна мотивація є внутрішньою рушійною силою поведінки, пов'язаною з прагненням людини посісти вищу посаду, виконувати складнішу, відповідальнішу роботу, працювати у сфері діяльності (організації), яка вважається престижною, суспільно значущою [1]. Проте є й інший бік статусної мотивації, оскільки статус людини визначається не тільки її місцем у штатному розкладі. Людині властиве прагнення до лідерства в колективі, до якомога вищого неофіційного статусу. Тому, сказати б, «підтекст» статусної мотивації часто пов'язаний із прагненням людини бути визнаним фахівцем своєї справи, неофіційним лідером, користуватися авторитетом[2].

Важливою складовою зовнішньої мотивації є вплив організації на статусні мотиви працівників, приведення їх у дію передусім на основі планування кар'єри, планомірного «горизонтального» і «вертикального» просування кадрів[3].

В ході дослідження цієї теми ми провели опитування наших першокурсників. Головним питанням було «Яку б вони обрали роботу: де є стабільна заробітна плата та

матеріальні заохочування, чи де вони можуть реалізувати себе і займати авторитетну посаду?». З 62 опитаних були хлопці та дівчата віком від 17 до 18 років. Ми отримали такі результати див. рис.1.

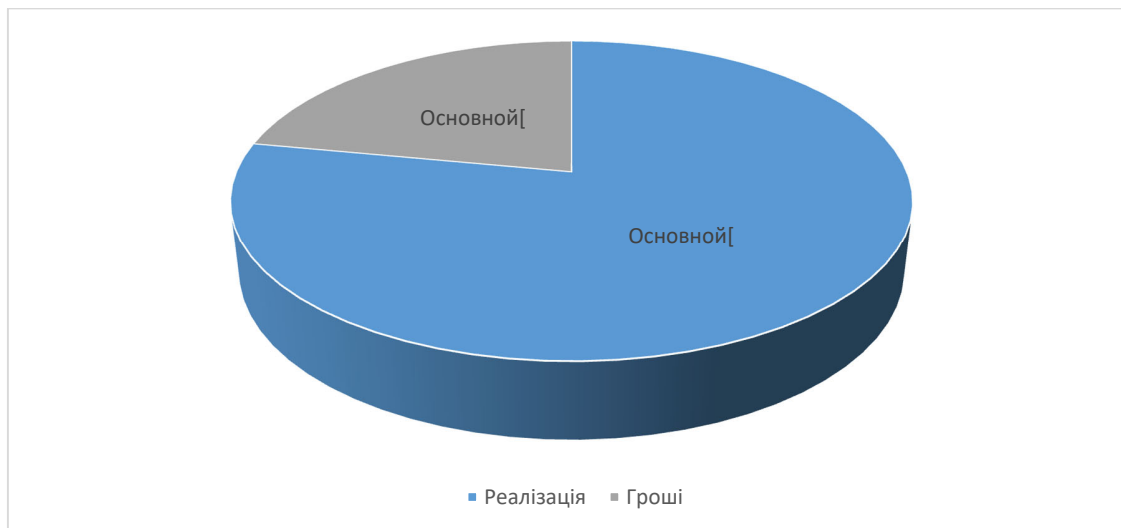

Рис. 1 – Діаграма опитаних у процентному співвідношенні

Джерело: складено автором

Як ми можемо спостерігати на діаграмі 78% опитаних, що становить 48 осіб відповіли позитивно на можливість реалізувати себе і займати авторитетну посаду і 22%, тобто 14 осіб за матеріальні блага. Роблячи висновки можемо сказати, що с кожним новим поколінням матеріальні речі відходять на задній план, а все частіше їх замінюють вищі потреби, саморозвиток, вдосконалення, бажання бути кращим. И я вважаю, що такі погляди на життя є більш позитивними завдяки цьому більшість реалізує свій потенціал, що точно позитивно вплине на наше суспільство.

Список використаних джерел

1. Дідур К. М. Сутність мотивації праці та методи її оцінки. 2015. URL: http://www.agrosvit.info/pdf/11_2011/9.pdf.
2. Колот А. М. Мотивація, стимулювання й оцінка персоналу. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/32615248.pdf>.
3. Маслова С. О., Кононюк К. Є. Мотивація як фактор ефективності праці. 2018. URL: <http://library.ztu.edu.ua/doccard.php/123032>.

Мироненко А. Г., здобувачка вищої освіти 4 курсу, група УП-171
Науковий керівник – **Кичко І. І.**, д.е.н., професор
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ МОЛОДІЖНОГО БЕЗРОБІТТЯ

Безробіття серед молоді – предмет особливої уваги з боку державних і суспільних органів України. Психологічно хитлива, піддана негативному соціальному впливу безробітна молодь є живильним середовищем для зростання злочинності, наркоманії, соціальних конфліктів [1].

Аби уникнути масового безробіття в Україні і запобігти великому скороченню зайнятості, необхідно застосовувати певні засоби. До них відносять:

- сприяння повній та продуктивній зайнятості [3];
- підвищення рівня грошових доходів за допомогою докорінного реформування оплати праці та пенсійного забезпечення;
- створення сприятливих умов для соціального захисту від безробіття за допомогою таких заходів активної політики, як профорієнтація, професійне навчання та перекваліфікація тимчасово незайнятого населення, послуги з працевлаштування (як центрами зайнятості, так і приватними кадровими агентствами), організація оплачуваних громадських робіт а також пасивної політики зайнятості;
- стабілізацію кількості економічно доцільних і створення нових робочих місць для запобігання масовим звільненням; використання гнучких форм роботи і режимів робочого часу, що дозволить розширити можливості для зайнятості без збільшення кількості робочих місць;
- глибоке вивчення потреб регіональних ринків праці для визначення напрямків підготовки спеціалістів [3]; .
- розробку системи кредитного стимулювання і пільгового оподаткування для нових ефективних робочих місць (але слід зважати на те, що такі заходи не повинні стати перепорою для раціональної зайнятості);
- оптимізацію параметрів заробітної плати через поєднання ринкового саморегулювання, державного та договірної регулювання і їхнє узгодження. З метою підвищення значення державно-договірної регулюванні та ринкового саморегулювання заробітної плати і досягнення середньої зарплати, на основі співвідношення попиту і пропозиції робочої сили на ринку праці, необхідно юридично закріпити широкий зміст угод і договорів які укладають на державному, галузевому, регіональному і виробничому рівнях; встановити послідовність їхнього укладання; визначити сферу чинності й уточнити функції держави, профспілок і роботодавців щодо підпорядкованості норм різних угод і договорів та регулювання оплати праці [3];
- заходи щодо забезпечення умов екологічної безпеки, охорони здоров'я та життєдіяльності населення.

Головне – зменшити розміри відкритого і тривалого безробіття, послабити його тяготи шляхом перетворення в часткову зайнятість. Це дозволить пом'якшити соціальну напруженість, запобігти соціальним вибухам [4]. Отже дотримуючись таких дієвих шляхів можна частково подолати безробіття.

Список використаних джерел

1. Безробіття серед молоді. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua>.
2. Стан ринку праці. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>.

3. Ринок праці. URL: https://ru.osvita.ua/vnz/reports/econom_theory/22031.

4. Економіка праці. URL: https://pidru4niki.com/12800528/ekonomika/formi_bezrobittya.

Мокєєва О. А., здобувачка вищої освіти
1 курсу магістратури, група ЗМУПп-201
Науковий керівник – **Мекшун Л. М.**, к.е.н., доцент
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ ВПЛИВУ ПАНДЕМІЇ COVID-19 НА СТРАТЕГІЇ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА

Пандемія COVID-19 призвела до значних організаційних змін в управлінні персоналом. Багато українських підприємств оперативно вжили заходів щодо захисту здоров'я та забезпечення безпеки своїх співробітників і запровадили нові стратегії для організації роботи та управління персоналом у віддаленому режимі. Хоча чимало компаній опинилися у скрутному становищі та були змушені скорочувати персонал, відправляти у неоплачувану відпустку і, навіть, тимчасово припинити свою діяльність. Сьогодні, для скорішого відновлення діяльності компаній керівники повинні втілювати сучасні стратегії управління персоналом, сформовані на основі методів і підходів, які застосовують під час кризи, що обумовлює актуальність дослідження.

Управління персоналом – це діяльність підприємства, яка спрямована на ефективне використання персоналу для досягнення цілей як підприємства, так і особистих. Стратегічна мета системи управління персоналом полягає у забезпеченні розвитку підприємств за рахунок ефективного використання людського капіталу. Під час формування стратегії управління персоналом основними завданнями є визначення й урахування майбутніх змін і тенденцій, обґрунтування змін, що сприяють стійкому його розвитку [1].

Види стратегій управління персоналом розрізняються на основі таких класифікацій як: особливостей життєвого циклу організацій; умов зовнішнього середовища; типу загальної конкурентної стратегії підприємства та способу ведення конкурентної боротьби; місця управління персоналом у загальній системі управління підприємством; системи цінностей і стилю керівництва; ставлення до інновацій; рівня кадрових технологій; ресурсної бази та механізму розроблення і формалізації стратегії; динаміки цільових настанов підприємства. Ставлення до персоналу також дозволяє виділити наступні типи стратегій управління персоналом: ідентифікаційну, партнерську, споживацьку, які спрямовані на формування та розвиток різних компетенцій персоналу.

Впровадження стратегічного управління персоналом у практичну діяльність сучасних підприємств зіштовхується з низкою проблем, зокрема, як: недостатній рівень підготовки персоналу у сфері стратегічного управління, опір стратегічним змінам та інноваціям, нестача фінансових ресурсів, недосконалість системи мотивації персоналу, приниження ролі персоналу на підприємстві, недосконалість законодавчої бази щодо управління персоналом, недостатня гнучкість організаційних структур управління, недосконалість стилю і методів управління персоналом, недостатнє інформаційне забезпечення стратегічного управління персоналом, нерозвиненість корпоративної культури підприємства [2].

Ситуація невизначеності, в якій опиняються керівники через відсутність чіткого розуміння подальшого розгортання як самої пандемії, так і протиепідемічних заходів,

виступає іншим серйозним викликом в управлінні персоналом. Вона скорочує перспективу стратегічного планування, обмежує вмотивованість рішень лише теперішнім моментом, сприяє виникненню у працівників відчуття невпевненості у своїй роботі та недовіри до керівництва, і тому має високий конфліктний потенціал, який може призвести до додаткових ускладнень у відновленні ринку праці. Результати дослідження свідчать про те, що керівники українських підприємств, на жаль, поки що не мають успішної практики подолання цього ефекту [3].

Деякі компанії, для яких характерною є споживацька стратегія управління персоналом, використовували старі підходи та діяли за шаблоном: звільняли працівників без врахування майбутніх потреб, впливу цих звільнень на корпоративну культуру та сукупний досвід працівників. Інша стратегія – пошук альтернативних підходів до скорочення витрат на персонал через ризик дефіциту кадрів. Ці підприємства замислюються над тим, аби вкласти кошти у віддалені робочі можливості, забезпечуючи працівникам умови для продуктивної роботи з дому.

Проте, ми вважаємо, що стратегія збереження кваліфікованого персоналу виправдає себе, адже саме компанії, що змогли знайти спосіб зберегти ключові кадри отримують значну конкурентну перевагу під час післякризового економічного зростання. Після кризи потрібно буде знову набирати обертів, а після масових звільнень репутація у компанії буде зіпсована. У турбулентний час співробітникам краще отримувати менше, але розуміти, що вони в безпеці і мають роботу.

Звісно, що багато компаній все ще не встигають швидко реагувати на зміни та адаптуватися, вибираючи шлях тимчасової стратегії до прояснення ситуації. Але, все ж в сучасних умовах необхідно оновити стратегію управління персоналом підприємства, спираючись на останню інформацію щодо поширення COVID-19, навчити персонал гнучкості та адаптивності з огляду на невизначені зовнішні тенденції. Сьогодні замість оренди офісів доцільніше направити кошти на забезпечення персоналу найсучаснішими технологічними засобами для роботи: смартфони, планшети, ноутбуки та ін., інвестувати в навчання працівників для отримання нового досвіду роботи в умовах нового світу.

Спираючись на останні тенденції доцільно провести аудит важливих навичок, що потрібні персоналу, та з'ясувати, чи доступні вашим спеціалістам усі необхідні для цього ресурси, розробити план поступового повернення до роботи в офісі тих працівників, які вкрай необхідні на місці, для цього вирішити, яка частина персоналу залишиться працювати віддалено і в якому режимі, потрібно чіткіше зафіксувати правила віддаленої роботи, а також визначити єдині засоби комунікації, оновити стратегію пошуку та набору персоналу, постійно оцінювати ефективність роботи та впроваджувати різні методи її підвищення.

Отже, стратегія управління персоналом в умовах COVID-19 є програмним способом мислення і управління, що забезпечує узгодження цілей, можливостей підприємства й інтересів працівників підприємства, що може забезпечити утримання співробітників, адаптацію до нових умов та швидке впровадження нових підходів. Вона передбачає не тільки визначення генерального курсу діяльності підприємства, а й підвищення мотивації, зацікавленості всіх працівників у її реалізації.

Список використаних джерел

1. Гулик Т. В., Кобзев А.В. Стратегічне управління розвитком персоналу як джерело підвищення конкурентоспроможності підприємства. *Мукачівський державний університет: Економіка і суспільство*. 2018. Випуск 18. С. 353-358 URL:<https://org/10.32782/2524-0072/2018-18-49>.

2. Ольшанська О.В. Сучасні проблеми економічного розвитку України: монографія / за ред. О.В. Ольшанської, А.О. Мельник, Т.Є. Воронкової. К.: ТОВ «ДКС центр», 2018. 184 с.

3. Приступа М. В. Зміни практик управління персоналом в умовах пандемії (за результатами нарративних експертних інтерв'ю). *SOCIOПРОСТІР: міждисциплінарний електронний збірник наукових праць з соціології та соціальної роботи*. 2020. № 10. С. 28–36. URL: <https://org/10.26565/2218-2470-2020-10-03>.

Нікітченко А. О., здобувачка вищої освіти 1 курсу
магістратури, група ЗМУПп-201
Науковий керівник: **Кичко І. І.**, д.е.н., професор
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

ПЕРСПЕКТИВНІ ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ СТИМУЛЮВАННЯ ПЕРСОНАЛУ НА АТ «ОЩАДБАНК»

На сучасному етапі розвитку економіки значно зростає значимість персоналу як основного фактора забезпечення конкурентоспроможності сучасних організацій. Успіх роботи організації залежить від персоналу, його знань, дисципліни, мотивацій, кваліфікації, компетентності, професійності, здатності вирішувати проблеми. Співробітники готові працювати з великою віддачею, готові долати перешкоди і проблеми на шляху до поставленої мети, якщо робота і ту винагороду, що вони отримують в результаті, досить привабливі для них. Розробляючи шляхи вдосконалення системи стимулювання персоналу необхідно розуміти, що стимулювання праці є системний, цілеспрямований вплив на співробітників з метою мотивації їх до підвищення трудової активності і покращення результатів праці для досягнення попередньо визначеної мети та має економічну, соціальну, соціально-психологічну, моральну та виховну функції.

Основною метою будь-яких форм стимулювання персоналу є реалізація перш за все інтересів підприємства, до яких відносяться збільшення прибутку, інтенсифікація збуту, підвищення продуктивності праці і зниження собівартості продукції. Тому при вдосконаленні системи стимулювання персоналу необхідно враховувати специфіку та особливості конкретного підприємства на якому заплановане впровадження вдосконаленої системи стимулювання.

Так, АТ «Ощадбанк» належить до системно важливих банків України, посідає друге місце серед банків України за розміром активів та перше місце за обсягом чистого кредитного портфеля, а також є найбільшим в Україні за пасивами в корпоративному секторі та другим за пасивами в роздрібному секторі. Також, АТ «Ощадбанк» є найбільший в Україні банк за кількістю відділень і другий за розмірами інфраструктури карткового бізнесу (кількість банкоматів та платіжних терміналів). Аналіз структури та динаміки персоналу банку показав, що середньооблікова чисельність персоналу має тенденцію до зростання. Дослідження системи мотивації та стимулювання показав, що банк використовує матеріальну та нематеріальну мотивацію.

Поряд з цим, в процесі дослідження встановлені наступні проблеми мотивації та стимулювання персоналу у АТ «Ощадбанк», основні з яких: відсутність індивідуального підходу в навчанні та просуванні; низький рівень оплати праці; нерівномірна завантаженість протягом дня; відсутність самореалізації; протекціонізм в просуванні кар'єрними сходами.

Основні системи навчання, адаптації та розвитку персоналу в АТ «Ощадбанк» є узагальненими, тому доцільно застосовувати методи менторства, які враховують індивідуальний підхід до адаптації, навчання та мотивації кадрів. Ментором можуть виступати найбільш кваліфіковані співробітники банку з значним досвідом роботи. Їх основна задача допомогти новим кадрам вивчити правила поведінки та зрозуміти корпоративні цінності, розібратися зі своїми посадовими обов'язками та зрозуміти як можна зростати та розвиватися в компанії [1].

Так як праця в банку носить колективний характер а результат окремо взятих працівників формує загальну картину то мотивувати кожного працівника потрібно таким чином, щоб він усвідомлював, що його власне благополуччя та впевненість у завтрашньому дні залежать від фінансового стану банку, клієнтів та іміджу.

Наявність протекціонізму в просування кар'єрними сходами є анти стимулами в діяльності персоналу банку. Для того щоб усунути цю проблеми та підвищити віру персоналу в можливість чесно просуватись кар'єрними сходинками доцільно застосовувати горизонтальні кадрові ротації, які передбачатимуть зміни в змістах роботи.

Одним із методів боротьби з одноманітністю праці може стати делегування повноважень. Виконуючи нестандартні завдання працівник одержуватиме організаційну, фінансову, юридичну та психологічну свободу, необхідну для отримання задоволення від роботи [2]. Зацікавленість співробітників у роботі банку, престижність роботи можуть бути підсилені завдяки застосуванню технологій командування. Такі технології можуть використовуватись на всіх управлінських рівнях організаційної структури й мають стати частиною корпоративної культури банку [3].

Також, доцільно врахувати індивідуальні особливостей мотивації співробітників, а саме: надати можливість саморозвитку і підвищення професіоналізму; самостійності та автономності службовців (у розумних межах, зрозуміло); поважати особистість співробітника, стимулювати їх до пошуку нових, перспективних ідей щодо вдосконалення діяльності; активізувати матеріальне (моральне) заохочення креативності на робочому місці.

Одним із перспективних методів мотивації персоналу банку є система грейдів. Принципи, що лежать в основі технології грейдування, відкривають ширші перспективи для розвитку банківської установи [4]. Якщо застосовувати грейдерування в сукупності з іншими кадровими технологіями, такими, як: оцінка персоналу та моніторинг результативності співробітників, планування і реалізація горизонтальною і вертикальною кар'єри, формування кадрового резерву, навчання, матеріальне і нематеріальне стимулювання, то можна створити сучасну ефективну систему мотивації банківського персоналу, управління компетенціями і кар'єрою. Та все це додатково буде стійкою основою для створення ефективної системи управління людськими ресурсами в банківській установі.

З метою оцінки запропонованих заходів доцільно виділити два аспекти: особливі умови, що впливають на ефективність заходів та очікувані результати впровадження заходів.

Особливі умови, які впливають на ефективність заходів при визначенні обґрунтованості рекомендацій щодо покращення системи мотивації та стимулювання АТ «Ощадбанк» слід враховувати, що очікувані результати від впровадження заходів дозволять досягти соціального ефекту: збільшити продуктивність праці колективу банку; підвищити якість персоналу, що привертається; підвищити в колективі рівень умотивованості та відповідальності; підвищити конкурентоспроможність банку на фінансовому ринку; встановити відкриті і довірчі відносини між керівництвом і колективом; зміцнити

соціально-психологічні зв'язки всередині колективу; знизить рівень плинності кадрів; зменшити стартові витрати в адаптаційний період працівників.

Враховуючи те, що запропоновані заходи являють собою єдиний комплекс, спрямований на збільшення продуктивності праці, доцільно проводити розрахунки економічної ефективності по всьому комплексу заходів одночасно.

З метою оцінки ефективності впроваджених заходів доцільно провести розрахунки загальної суми вартості проекту, яку АТ «Ощадбанк» може витратити на покращення ефективності системи мотивації та стимулювання персоналу. Далі доцільно розрахувати термін окупності запропонованого економічного проекту, прогнозований дохід від впровадження даного проекту та економічну ефективність. Потім, виходячи з строку окупності і залучення прибутку після розрахованого терміну, можна припустити, збільшення прибутковості в наступні роки.

Таким чином, система мотивації персоналу АТ «Ощадбанк» повинна бути направлена на збільшення ефективності бізнесу за рахунок зростання продуктивності праці працівників. Правильно підібраний «мотиваційний пакет» повинен носити індивідуальний характер та враховувати, по можливості, потреби кожного працівника. Цей пакет повинен містити як матеріальну сторону, так і нематеріальну. Велику увагу необхідно приділяти навчанню працівників, залученню до участі у тренінгах та круглих столах, відрядженню для обміну досвіду в інші країни. Це сприятиме покращенню знань та удосконаленню кваліфікації працівників. Успіх діяльності банку напряму залежить від професіоналізму керівництва та прийнятих ним рішень, адже його особистий приклад є свого роду мотивацією. Крім того, потрібно збільшувати матеріальну зацікавленість робітників, а саме: скорочення відсоткової надбавки між фіксованим та змінним доходом; збільшення фіксованого доходу; індивідуальний підхід до соціального пакету; делегування повноважень, проведення індивідуальних бесід керівників з підлеглими.

Список використаних джерел

1. Левицька І. В., Климчук А. О. Аналіз заробітної плати у підвищенні мотивації та стимулювання персоналу підприємства. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2018. № 4. С. 46-57. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efmapnp_2018_4_6.
2. Циганюк Д. Л. Сучасна роль трудової мотивації в стратегічному управлінні персоналом банку. *Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України*: зб. наук. пр. / ДВНЗ "Укр. акад. банк. справи Нац. банку України". Суми, 2015. Вип. 41. С. 211-219.
3. Кирич Н. Б. Мотивація та стимулювання персоналу в ефективному управлінні підприємством. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2017. № 6(3). С. 139-141. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchnu_ekon.
4. Дудко С. В., Маклаков С. М. Мотиваційні чинники забезпечення якісної зайнятості та професійного розвитку персоналу. *Вісник Херсонського національного технічного університету*. 2019. № 4. С. 148-155.

Нікітченко А.О., здобувачка вищої освіти
1 курсу магістратури, група ЗМУПп-201
Науковий керівник - **Мекшун Л.М.**, к.е.н., доцент
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

МОТИВАЦІЯ ЯК УМОВА І ЧИННИК КАР'ЄРНОГО ПРОСУВАННЯ ПЕРСОНАЛУ

В сучасних умовах актуальною є проблема дослідження методів кар'єрного просування персоналу підприємств. Зростання значення кар'єри персоналу на підприємствах сприяє зростанню важливості її мотивації та значенню мотиваційних заходів щодо управління їх кар'єрою. Саме персонал є найважливішим ресурсом функціонування підприємства. З метою контролю за його професійним зростанням, покращанням роботи в компанії необхідно застосовувати мотиваційні методи кар'єрного просування персоналу. Успіх управління будь-якою компанією залежить від того, наскільки ефективна мотивація працівників, які працюють в цій компанії.

У сучасному суспільстві мотивація побудована на знаннях та механізмах психології. Теорії мотивації поділяються на дві категорії: змістовні та процесуальні. Ідентифікацію внутрішніх стимулів, які примушують діяти людину у певному напрямку покладені на змістовні теорії, а процесуальні теорії мотивації розглядають саму мотивацію з точки зору того, що примушує людину направляти зусилля на досягнення цілей [1].

З метою ефективного реалізації мотиваційної системи в компанії її впровадження доцільно проводити поетапно:

- визначення проблем компанії, що виникають через брак мотивації – низька ефективність праці, плинність кадрів, погана атмосфера всередині колективу і авральний режим роботи;
- складання списку ключових завдань, на основі першого пункту (підвищення продуктивності, підняття командного духу, формування згуртованої команди);
- проведення соціальної діагностики з використанням опитувальників, інтерв'ю або анкет та розробка системи мотивації і конкретних методів з встановленням їх послідовності і періодичності;
- розрахунок фінансових витрат на впровадження системи;
- детальне інформування персоналу про параметри оцінювання та способи нарахування бонусів і штрафів та безпосередньо запуск і тестування системи [1].

Методи мотивації кар'єрного просування персоналу можуть бути різноманітними. У багатьох управлінців до сих пір існує думка, що кращий метод стимулювання – це механізм премій і штрафів. Насправді видів ефективної мотивації куди більше, і не всі вони зав'язані на фінансовому заохоченні чи покаранні [2].

Крім матеріальних стимулів кар'єрного просування персоналу, існують ще й моральні. Це такі як: визнання найкращих працівників, похвала, подарунки, пільговий графік роботи, які залежать від загальної системи управління та особливостей діяльності самої компанії [1].

Кар'єрне зростання персоналу будь-якого профілю знаходиться під впливом соціальних та психологічних чинників. Зокрема, зайняття працівником посади більш високого за статусом (управлінського) рівня в організації (начальника, керівника) залежить насамперед від його особистих, внутрішніх чинників таких як мотивації та бажання обіймати таку посаду.

Для ефективного відбору кандидатів на вищі посади необхідно враховувати безпосередньо і якості самих кандидатів. Дослідження мотивації до кар'єрного зростання працівників компанії доцільно проводити за такими структурними компонентами як: кар'єрна інтуїція, кар'єрна причетність, кар'єрна стійкість, орієнтація на владу, орієнтація на матеріальну винагороду, прагнення до статусного росту, прагнення до досягнення [3].

При розробці заходів щодо мотивації персоналу також необхідно враховувати й те, що працівники компанії у своєму професійному становленні та розвитку проходять три стадії: стадію професійної адаптації, яка триває 2-3 роки виконання діяльності в компанії; інтернальну стадію, до якої входять працівники зі стажем роботи в компанії від 3 до 8 років; стагнаційну, яка характерна для працівників компанії з досвідом роботи більше 8 років. Так, на стадії професійної адаптації, яка триває до 3 років виконання своєї діяльності, працівники компанії намагаються усвідомити морально-нормативні вимоги та адаптуватися до умов професійної діяльності.

Працівники зі стажем роботи в компанії від 3 до 8 років знаходяться на інтернальній стадії, яка характеризується тим, що працівники на основі набутих знань, досвіду можуть самостійно приймати рішення, готові нести відповідальність за них, конструктивно розв'язувати професійні задачі, кваліфіковано виконувати професійні обов'язки та отримувати задоволення від власних досягнень. Працівники зі стажем роботи в компанії більше 8 років, які повністю задоволені процесом власної адаптації, опанували свій функціонал і стають лише носіями професійних знань, умінь та набутого досвіду, входять до стадії стагнації. Їх професійний розвиток змінюється пристосуванням, стабілізацією стереотипів й асиміляцією готових форм, прийомів та технологій. Працівник компанії на кожній стадії застосовує певний свій особистісний та професійний набір якостей, особливостей та інших характеристик, який дозволяє оволодіти навиками та особливостями професії [3].

Таким чином, працівники компанії на певних стадіях своєї професійної кар'єри демонструють різний рівень мотивації до кар'єрного зростання. Мотиваційний компонент змінюється в залежності від стажу роботи працівника в компанії. При розгляді кандидатури на вищі посади доцільно розглядати тих працівників, які демонструють високий рівень мотивації до зайняття керівної посади, та враховувати наявність у них організаторських, комунікативних та інших важливих якостей.

Грамотний підхід до мотивування може дати наступні переваги: довгострокове співробітництво з кращими працівниками (зниження плинності кадрів); підвищення лояльності і відповідальності з боку персоналу; підвищення якості виконуваної роботи і продуктивності компанії в цілому; формування позитивної і доброзичливої атмосфери в колективі; формування стійкої корпоративної культури.

Отже, правильна мотивація персоналу є важливою умовою і чинником кар'єрного просування персоналу, фактором для розвитку компанії і головним завданням керівника. Успішне впровадження системи мотивації залежить від правильного співвідношення між матеріальними та нематеріальними стимулами кар'єрного просування персоналу. Для отримання максимальної віддачі від застосування методів мотивації необхідно використовувати їх у комплексі.

Список використаних джерел

1. Літинська В.А. Мотиваційні методи кар'єрного просування персоналу підприємств. URL: http://visnykznu.org/issues/2010/Vest_Ek7-3-2010-PDF/058-61.pdf.
2. Як ефективно впровадити систему мотивації для персоналу. URL: <https://blog.agrokebety.com/yak-efektyvno-vprovadyty-systemu-motyvatyiyi-dlya-personalu>.

3. Ортікова Н.В. Особливості мотивації до кар’єрного зростання фахівців із різним стажем роботи в службі зайнятості: практичний аспект. *Теорія і практика сучасної психології*. 2020. №1. Т.3. С.195-201. URL: http://tpsp-journal.kpu.zp.ua/archive/1_2020/part_3/37.pdf.

Олійник В. П., здобувачка вищої освіти 3 курсу, група УП-181
Науковий керівник: **Кичко І. І.**, д.е.н., професор
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

МОТИВУВАННЯ ГНУЧКИМ ГРАФІКОМ РОБОТИ ПРИ ДИСТАНЦІЙНІЙ ФОРМІ ЗАЙНЯТОСТІ: НЕДОЛІКИ Й ПЕРЕВАГИ

Гнучкий режим робочого часу, тобто форма організації праці, за якої допускається встановлення режиму роботи, що є відмінним від визначеного правилами внутрішнього трудового розпорядку, з дотриманням встановленої денної, тижневої чи на певний обліковий період (два тижні, місяць тощо) норми тривалості робочого часу. Тобто окремий працівник (група працівників) може працювати за індивідуальним графіком роботи, який відрізняється від загального графіка роботи підприємства, установи, організації.

Гнучкий режим робочого часу суттєво відрізняється від дистанційної (надомної) роботи, тобто форми організації праці, коли робота виконується працівником за місцем його проживання чи в іншому місці за його вибором, зокрема за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій, але поза приміщенням роботодавця.

Перевагами застосування програм гнучкого часу є зростаюча продуктивність і підвищення рівня морального задоволення від роботи вважаються найбільш важливими результатами. До цього необхідно додати вигоди від скорочення витрат на оплату понаднормових годин через зменшення кількості пропусків і зростання продуктивності праці. У результаті задоволеності працівника графіком роботи стає менше прогулів, знижується плинність кадрів і пов'язані з цим витрати, як наслідок, зростає продуктивність праці.

Іншою істотною перевагою такої форми графіку є те, що вона може збігатися з "біологічними" годинами людини. Відомо, що деякі з нас - "жайворонки", інші ~ "сови", тому одні найбільше продуктивно працюють вранці, інші - ввечері. Гнучкий розклад дозволяє керівнику в багатьох випадках установити робочий графік, що допомагає оптимізувати продуктивність робітника й одержати користь від виконання біологічних годин.

У той же час гнучкий графік роботи може стати причиною серйозних проблем: по-перше, керівники повинні змінити свою діяльність і навіть більше працювати. Як наслідок, багато з них уникають введення гнучкого робочого часу, по-друге, зростають витрати на своїх підприємствах, пов'язані з обігрівом або охолодженням будівель та споруд - через більш тривалий час роботи. Звичайний день продовжується з 9-ї до 18-ї. Впровадження ж гнучкого графіка передбачає роботу з 6-ї до 19-ї вечора. Звідси більш високі витрати на енергію, по-третє, існує проблема використання гнучкого часу лише для деяких робіт. У той час як одні працюють за гнучким графіком, інші не можуть перейти до нього. У зв'язку із цим виникає антагонізм, ворожість між тими, хто його "має", і тими, хто "не має".

Через спалах пандемії коронавірусу роботодавці перевели більшість своїх працівників на дистанційний режим роботи. Для багатьох такий формат може бути незвичним: важко сконцентруватися, постійно хочеться на щось відволіктися.

Перевагами дистанційної роботи є те що: більше не потрібно долати шлях на роботу і назад. Комуś це заощадить годину, а комуś все три години життя щодня, є можливість працювати, не виходячи із зони свого комфорту: жодна людина не зможе відчувати себе також розкуто в офісі, як у себе вдома. Загалом, піклуватися про свій зовнішній вигляд вам доведеться тільки під час відео дзвінків.

Складнощі роботи з дому є:

- відсутність кордонів між домашніми і робочими обов'язками - стираються не тільки часові межі. Побудувати рамки для робочого простору у власному будинку не всім вдається з однаковою легкістю. Перед працівником стоїть особливе завдання: організувати не тільки свій робочий день, але і не забути про свої батьківські обов'язки. А це означає, простежити за навчанням, побутом і дозвіллям дітей.

- недолік комунікації - труднощі зі співпрацею, спілкуванням і самотність-ще один мінус віддаленої роботи, у звичних офісах всі співробітники не тільки сидять пліч-о-пліч за столами в open-спейсах, але і протягом дня безліч разів зустрічаються і спілкуються біля кавового автомата, в їдальні або конференц-залі. Тоді як день, проведений наодинці з комп'ютером, може здатися позбавленим комунікації.

- вигорання - говорячи про мінуси дистанційної роботи, не можна залишити осторонь проблему вигорання. Це стан психологічного виснаження, яке наростає з плином часу і є серйозною перешкодою для виконання рутинних обов'язків.

Тому питання переходу на гнучкий графік чи дистанційну зайнятість потрібно досліджувати, враховувати всі позитивні та негативні наслідки, відстежувати особистий фактор.

Список використаних джерел

1. Мотивація і стимулювання трудової активності персоналу. URL: <https://tvr.biographiya.com/chim-vidriznyayetsya-motivaciya-vid-stimulyuvannya/>.

2. Стимулирование труда работников. URL: https://revolution.allbest.ru/management/00493453_0.html.

3. Чим відрізняється мотивація від стимулювання. URL: <https://moyaosvita.com.ua/biznes/chim-vidriznyayetsya-motivaciya-vid-stimulyuvannya/>.

4. Мотивация персонала на предприятии. URL: <https://timetracker.yaware.com.ua/blog/motivatsiya-personala-na-predpriyatii/>.

5. Способи мотивування різних категорій працівників організації. URL: <https://lektsii.org/16-51053.html>.

Панченко М. М., аспірантка 1 року навчання
Науковий керівник – **Кичко І. І.**, д.е.н., професор
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

ПЕРСПЕКТИВИ АДАПТАЦІЇ ДОСВІДУ ІНОЗЕМНИХ КРАЇН ПРИ РЕАЛІЗАЦІЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Стратегія успішного розвитку національних економічних систем держав-лідерів останніми роками тісно пов'язана з лідерством у дослідженнях і розробках, появою нових знань, розвитком високотехнологічного виробництва і створенням масових інноваційних продуктів. Розвиток інноваційного потенціалу - це не тільки шлях динамічного розвитку та успіху, а і засіб забезпечення безпеки та суверенітету держави, її конкурентоспроможності у сучасному світі [3]. Інвестиції є найбільшим чинником економічного зростання і сприяють збільшенню частини річного валового продукту. Акумуляуючи державний, іноземний та приватний капітал, інвестиції не тільки формують національні інвестиційні ринки, а й поживляють ринки товарів та послуг. Нездатність України перейти до інноваційної моделі розвитку неминуче призведе до деградації економіки, зумовить нерівноправні відносини з Євросоюзом. Євроінтеграційне спрямування України загострює проблему посилення наших можливостей щодо розвитку економічного співробітництва з ЄС на основі ефективного використання інноваційного потенціалу [1].

Глибокий аналіз протекціонізму і вільної торгівлі дали у своїх працях К.Маркс і Ф.Енгельс. В цілому дилема вибору між протекціонізмом і вільною торгівлею традиційно посідає одне з центральних місць в теорії і практиці міжнародної торгівлі. Велика кількість вітчизняних і зарубіжних учених наприклад П. Друкер, М. Портер, Р. Солоу, К. Фрімен займалися дослідженням і узагальненням основних та дієвих механізмів і методів розвитку інноваційної економіки і підприємницького співтовариства. Для України є ризики в запровадженні інвестиційного досвіду іноземних країн через те, що на кожному кроці виникають проблеми, пов'язані з незавершеністю економічних реформ. До них, зокрема, відноситься нелогічність бізнесу, яка проявляється в можливості отримувати надприбутки у низькотехнологічних видах діяльності завдяки низькій оплаті праці та масовим проявам тіньової економіки. Часто причиною вибору неінноваційної діяльності є ризики нестабільності ситуації, невідповідної кваліфікації персоналу, недостатнє теоретичне розроблення проблематики [1]. Сучасна модель економічних відносин, фінансових ринків, яка вона була в 2007 -2009 роках така вона по суті і залишилась. Але важливо пам'ятати, що саме в 2007 році в Америці почався обвал, коли інвестиційні «мільні кульки» почали лопатись. Більш того, коли деякі компанії вже були оголошені банкрутами, на сайтах рейтингових агенств, у них був самий високий рейтинг ААА (найвищий рівень кредитоспроможності, найнижчі результати по кредитним ризикам) – це були самі надійні і безризикові компанії з точки зору вкладів. Але, що важливіше за все – це те, що навіть наші українські золотовалютні резерви були вкладені в цінні папери, в акції таких компаній, які тоді збанкрутували. Ось і весь рейтинг ААА від рейтингових агенств. Тепер ми бачимо, чим все це може закінчуватись. Тоді щоб зупинити кризу весь світ закидали грошима: США закидувало своїх, і ЄС закидали, коли фінансові ринки росли стрімкими темпами, а реальна економіка падала. У нас частіше за все за інвестиційним ресурсом немає реального активу і ось ця піраміда, рано чи пізно все рівно розсипається.

Якщо говорити про глобальні процеси, які почались, дуже яскраво це можливо оцінити на діях Америки, а саме бувшого президента Дональда Трампа. Та політика, яку він

проводив, по суті вона прямо протирічила всім світовим тенденціям глобалізації. Що почав робити Трамп: він розвернув ситуацію кардинально в іншому напрямку і зайнявся протекціонізмом, розпочав торгові війни з Китаєм. В кінцевому результаті це призвело до того, що в країні став низький рівень безробіття, а суть його економічної політики дуже проста: він захищав все американське, і виробництво, і робочі місця повинні залишитись в США. Тобто, експортуються тільки готові результати, готова продукція, а імпортуємо виключно кошти.

Економічний протекціонізм, економічний патріотизм – це та політика, на якій, наприклад, Шарль Де Голль в свій час підняв з колін Францію. І до цих пір вся Франція Де Голля пам'ятає. Це була та політика, яка дозволяла Де Голлю витягнути Францію із стану низького економічного розвитку і як наслідок підвищити всі соціальні стандарти, знову увірвавшись у світові європейські лідери.

Тепер розглянемо нашу угоду про Асоціацію з ЄС і наш договір про вільну торгівлю [5]. Ми відкрили їм ринки повністю, а щоб Україна потрапила туди, у нас квоти. Спробуйте, наприклад, прийняти участь в тендері у Франції, там де використовуються бюджетні кошти. Навіть якщо Ви запропонуєте однакової якості продукт, по приблизно такій самій вартості – виграє французька компанія. А тому, що у них преференції в ціні для французьких компаній, для своїх, от і все. Щодо інноваційного потенціалу взаємодії України та Європейського Союзу, то можна відзначити залежність впливу науки і новітніх технологій на посилення конкурентоспроможності в частині експорту кінцевої продукції з високою доданою вартістю, її місця у міжнародному співтоваристві, зокрема серед пострадянських та постсоціалістичних країн [1].

Як наприклад, словаки стали нацією, яка виготовляє легкові автомобілі на тисячу населення більше всіх в Європі? А до цього такими не були. Все дуже просто: вони створили преференції для будівництва заводів по збіру автомобілей у себе в країні. Вони виділили їм безкоштовно землю, вони звільнили від всіх непрямих податків, залишилися тільки прямі, в тому числі на заробітну плату, їх не можна прибрати, тому що з цих податків платяться соціальні збори, соціальне страхування, по безробіттю або страхівка, коли ви захворієте.

Для України не потрібно придумувати нічого нового, а подивитись як це роблять розвинуті країни. Повинна бути програма, і більш того є такі програми підтримки, в усьому світі вони працюють. Якщо Ви, наприклад, вирішили побудувати новий технологічний завод, який буде виробляти нові телевізори, є інвестиції, капітальні видатки, в різних країнах по різному, але від 30 до 40 % держава вам компенсує ваші капітальні видатки на інвестування в будівництво цього заводу. Вони таким чином стимулюють будівництво таких заводів по виробництву телевізорів в своїй країні, і як наслідок це будуть нові робочі місця.

Який інструмент застосовують у цій програмі - довготривалий інвестиційний ресурс, він не має такого великого впливу на інфляцію, тільки частково, яка стосується заробітної плати, де люди ці гроші у вигляді заробітної плати отримують на руки і виходять знову таки ж на цей ринок. Ось цю емісію вони зв'язали в довгостроковий ресурс, тобто швидкість обертання коштів. Якщо ми говоримо про товари, особливо першої необхідності, там дуже швидко проходить обіг коштів, а якщо це будівництво заводу, технологічних ліній і т.ін. там це проходить досить повільно.

Велика кількість ВВП Китаю створюється у вільних економічних зонах в так званих індустріальних парках. Це території з особливим податковим режимом, тобто як раз ті зони, котрі створені по принципу економічного патріотизму, де створені преференції для бізнесу, щоб бізнес приходив сюди, вкладав гроші тут і створював робочі місця тут. І таким чином в Китаї вони створюються і Китай зростає і темпи просто приголомшливі. Ця модель нікуди

не зникла. Феномен Китаю як раз таки заключається в тій моделі, яку вони збудували, і яка дозволяє навіть в період світової кризи, навіть якщо вони трішки просіли, у них ріст впав, упав темп росту, а не пішов в мінус.

За даними Світового банку, частка валової доданої вартості високо- та середньотехнологічних секторів у загальному обсязі валової доданої вартості переробної промисловості у 2015 році становила 63 відсотки у Швейцарії, 50,5 відсотка у Чеській Республіці, 61,4 відсотка у Німеччині, 42,8 відсотка в Ізраїлі, 63,7 відсотка у Південній Кореї, 30,4 відсотка в Україні. При цьому, за даними Держстату, в Україні ця частка у 2016 році становила 25,7 відсотка (7,6 відсотка та 18,1 відсотка у високо- та середньотехнологічному секторах відповідно). Якщо порівнювати валовий внутрішній продукт на душу населення у 2016 році у поточних цінах 2010 року названих держав із валовим внутрішнім продуктом на душу населення України, за даними Національного наукового фонду США, це співвідношення становитиме від 8,5 раза до 36 разів (Швейцарія - 79866 доларів США; Ізраїль - 37180,8; Південна Корея - 27608,2; Німеччина - 42232,6; Чехія - 18483,7 та Україна - 2185,7 долара США).

Отже, провівши дослідження інвестиційного досвіду іноземних країн та перспективи адаптації їх в Україні можна говорити про протекціонізм як про раціональну форму лібералізму. Використовувати досягнення іноземних компаній, приваблювати інвестиції, стимулювати будівництво нових виробництв, приводячи, таким чином політику вільної торгівлі, і водночас з цим цілеспрямовано підвищувати конкурентні переваги вітчизняних виробників і економіки в цілому.

Список використаних джерел

1. Савченко В. Ф., Кичко І. І. Стратегічні орієнтири інвестиційно-інноваційного розвитку в Україні. *Здобутки і проблеми євроінтеграційних зрушень в Україні на сучасному етапі: монографія / за заг. ред. В.Ф. Савченка, Л.М. Мекишун.* Чернівці: ЧНТУ, 2018. 328 с. С. 8-29.
2. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року».
3. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
4. Emerging-europe. URL: <https://emerging-europe.com/>.
5. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 25 жовтня 2017 р. № 1106 (Офіційний вісник України, 2018 р., № 24, ст. 852).

Петришина К. В., здобувачка вищої освіти
1 курсу магістратури, група ЗМУПп-201
Науковий керівник – **Мекшун Л. М.**, к.е.н., доцент
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

РОЛЬ КЛАСИФІКАЦІЇ СТРУКТУРИ ПЕРСОНАЛУ ПІДПРИЄМСТВА В УПРАВЛІННІ ЛЮДСЬКИМИ РЕСУРСАМИ

Головним ресурсом функціонування будь-якої організації є люди. Сукупність принципів та методів менеджменту для спонукання працівників до дій, спрямованих на досягнення цілей організації, що становлять зміст її діяльності, називають управлінням персоналом чи управлінням людськими ресурсами [1].

В теорії менеджменту використовується значна кількість термінів відносно людей, зайнятих у виробництві: трудові ресурси, людський фактор, кадри, персонал.

Термін «персонал» є найбільш доцільним на рівні організації, так як визначає особовий склад організації, який працює за наймом і характеризується певними ознаками [2].

Існує багато визначень терміну «персонал», але вони різняться лише авторським розумінням того, яких саме працівників варто віднести до цієї категорії.

Категорія «персонал» походить від лат. слова «personalis» та уособлює весь особовий контингент працівників, враховуючи постійних та тимчасових, які перебувають із господарюючим суб'єктом (установою, організацією) у відносинах за умови укладання трудового договору (контракту) [3].

Системний підхід дозволяє розглядати персонал як взаємозв'язок структур, які виділені за різними ознаками. З цього можна зробити висновок, що структура персоналу – це сукупність окремих груп працівників, які об'єднані за певною ознакою. Структуру персоналу неможливо стандартизувати, адже вона складається щоразу індивідуально під впливом багатьох чинників. Адміністрація кожного підприємства повинна постійно аналізувати структуру персоналу та оптимізувати її з урахуванням динамічних зовнішніх і внутрішніх змін.

На великих підприємствах структура персоналу може бути дуже складною за кількістю різних професій, посад, рівнів кваліфікації тощо. А це значно ускладнює систему та процеси управління такими трудовими колективами [4].

Структура персоналу підприємства може бути: штатною, організаційною, соціальною, функціональною і рольовою. Штатна структура персоналу відображає кількісно-професійний склад персоналу, розміри оплати праці і фонд заробітної плати працівників. Організаційна структура – це склад і підпорядкованість посадових осіб у відповідності з організаційною структурою підприємства. Функціональна структура відображає функціональний поділ праці в сфері управління підприємством і співвідношення окремих груп персоналу залежно від виконуваних ними конкретних функцій управління [5].

Тут можуть бути виділені групи персоналу, який здійснює такі функції: проектування, технологічне забезпечення, виробництво, контроль, управління персоналом, підготовка виробництва і технічне обслуговування, постачання, маркетинг, транспортне та інформаційне забезпечення та ін.

Соціальна структура персоналу є сукупністю соціальних груп, класифікованих за статтю, віком, національним, соціальним і сімейним станом, змістом роботи, рівнем освіти і кваліфікації, професійним складом, стажем роботи, рівнем життя і статусом зайнятості.

Рольова структура персоналу визначає склад і розподіл творчих, комунікативних і поведінкових ролей між окремими працівниками підприємства.

Рольова структура персоналу відображає властиві окремим працівникам творчі, комунікативні і поведінкові ролі. Рольова складова особистості є її важливою характеристикою, адже функціонування людини на роботі, у побуті, сім'ї, широкому соціальному середовищі є виконанням певних ролей, декларованих або прихованих, визнаних або не визнаних середовищем [3].

Для визначення рольової структури колективу у 1970-х роках в СРСР економістом Аушрою Аугустінавічюте, на основі типології Юнга і теорії інформаційного метаболізму А. Кемпінські, була створена концепція типів особистості і взаємин між ними, згідно з якою існують 16 психологічних типів: шукач, посередник, ентузіаст, аналітик, наставник, інспектор, маршал, лірик, політик, критик, підприємець, зберігач, адміністратор, гуманіст, порадник, майстер.

Соціотип визначає поведінку людини при взаємодії з навколишньою дійсністю і при відносинах з людьми. Кожен тип має свої сильні і слабкі сторони, особливості поведінки, способи мислення і прийняття рішень, погляди на життя і цінності.

У роботі з персоналом використовуються і інші класифікаційні ознаки, що характеризують персонал з різних позицій його поведінки в процесі трудової діяльності.

Отже, при формуванні структури персоналу слід передбачати таку рівновагу професійних і внутрішньо-групових ролей, яка забезпечить взаємозалежність членів групи при вирішенні організаційних завдань. Повний набір внутрішньо-групових ролей важливий там, де мають місце швидкі зміни, а в більш стабільних групах можна обійтися обмеженим набором цих ролей при суміщенні одним співробітником двох і більше ролей. При цьому треба враховувати, що рольова структура на відміну від професійно-кваліфікаційної більш рухлива (може змінюватися в частині внутрішньо-групових ролей щороку, а іноді і в межах року).

Отже, аналіз структури персоналу на сучасних підприємствах повинен здійснюватися систематично з метою своєчасного прийняття рішень керівником підприємства і кадровою службою з вдосконалення та відповідності розв'язуваних управлінських і виробничих завдань.

Список використаних джерел

1. Тяннікова К. П. Соціально-економічна сутність персоналу підприємства, 2010. С. 78-82.
2. Крушельницька О. В, Мельничук Д. П. Управління персоналом: навч. посіб. Київ: Кондор, 2005. 294 с.
3. Юдіна М. І. Особливості управління персоналом на сучасних промислових підприємствах, 2017. URL: http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_27/2/35.pdf.
4. Структура персоналу підприємства. URL: https://studopedia.com.ua/1_251633_struktura-personalu-pidpriemstva.html.
5. Структура персоналу підприємства за якісними ознаками URL: <https://profmeter.com.ua/communication/learning/course/course12/lesson1009/>.

Петрук Н. В., здобувачка вищої освіти
1 курсу магістратури, група ЗМУПп-201
Науковий керівник – **Кичко І. І.**, д.е.н., професор
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ СТИЛІВ ТА МЕТОДІВ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ (НА ПРИКЛАДІ ТОВ «СТРОЙ МАСТЕР»)

Для аналізу та оцінки ефективності управління персоналом в ТОВ «Строй Мастер» перш за все варто розглянути кадровий резерв, його кількісні та якісні показники.

Згідно штатного розпису компанії станом на 01.01.2020 р. На ТОВ «Строй Мастер» працює 12 працівників на відповідних посадах. Серед працівників ТОВ «Строй Мастер» переважає частка кваліфікованих робітників над управлінським персоналом, що в принципі є оптимальним для підприємства такого типу. Згідно даних звітності компанії ТОВ «Строй Мастер», 12 працівників мають повну вищу чи професійно-технічну освіту. Середній вік одного працівника сягає майже 42 років. Враховуючи той факт, що більшу частину персоналу становлять інженери та виконроби, це є гарним показником, так як ці працівники мають багаторічний стаж. Середній стаж роботи одного працівника в компанії становить 4 років з 7 можливих, протягом яких існує компанія. Це також є позитивним результатом логістичної діяльності підприємства ТОВ «Строй Мастер».

Структура затрат на персонал ТОВ «Строй Мастер» досить стабільна, кожен рік виділяється певний відсоток фінансових ресурсів на навчання персоналу та корпоративні заходи. В основному переважають витрати на оплату праці. Значний відсоток витрат займають витрати на корпоративні заходи, однак при цьому збільшувались (щороку) витрати на пошук та підбір персоналу. Витрати на добір персоналу включають вартість рекламних оголошень у ЗМІ, оплату рекрутингових послуг, витрати на оренду приміщень для проведення інтерв'ю і тестування тощо. Винагорода основному управлінському персоналу представлена короткостроковими виплатами, що включають заробітну плату і щоквартальні премії, виражені у грошовій формі.

Важливою складовою кадрового аналізу підприємства є кількісний та якісний аналіз складу працівників компанії. Розглянемо, як змінювалась чисельність персоналу у ТОВ «Строй Мастер» протягом останніх трьох років. Середньооблікова чисельність логістичного персоналу зменшилася на 21,43 % у період 2018 р. порівняно з 2017 р., особливо помітно зменшення чисельності персоналу з 2017 по 2018 рік.

Більшість працівників компанії були звільнені за ст. 36, п. 1 та ст. 38 КЗпП України (за угодою сторін та власним бажанням). Причини плинності кадрів за походженням поділяються на три групи: пов'язані із сімейно-побутовими обставинами; пов'язані з незадоволеністю умовами праці і побуту; пов'язані з порушеннями трудової дисципліни.

Як бачимо, найчастіше звільнення відбуваються через низький рівень заробітної плати (48 %) та велику завантаженість працівників (32 %). Тобто, звільнення при таких умовах роботи в компанії є очевидним. Для того, щоб змінити ситуацію, необхідно прийняти на роботу нових працівників та підняти рівень оплати праці.

Відсутність кар'єрного зростання в компанії низька, так як це підприємство малих розмірів і в організаційній структурі не передбачено значної кількості посад.

Провівши аналіз кадрової політики ТОВ «Строй Мастер» варто зосередити увагу на кількох основних проблемах в системі управління: неконкурентоспроможний рівень оплати праці; недостатня кількість оперативного персоналу .

Аналіз стану управління фінансово-господарською діяльністю та управління персоналом підприємства ТОВ «Строй Мастер» за 2017-2019 рр., показав, що, незважаючи на стабільність окремих фінансових показників, спостерігається негативна тенденція до зниження доходів компанії з наявністю звільнених працівників за власним бажанням, що вказує на не достатньо ефективну систему управління логістичною діяльністю в компанії.

Управління ТОВ «Строй Мастер» здійснює директор. Директор несе особисту відповідальність за діяльність підприємства, реалізацію рішень, які приймаються ним особисто. За ним закріплені функціональні керівники кожного із відділів.

Дуже часто зустрічається на практиці таке явище, коли на посаду керівника призначають людину, без урахування особистих і ділових якостей, а це в свою чергу призводить до того, що керівник не справляється з обов'язками. В результаті різко знижується якість його роботи. Важливе значення має гармонійне поєднання потрібних якостей керівника і якостей його найближчих помічників.

ТОВ «Строй Мастер» застосовує переважно адміністративні методи управління персоналом. У той же час не завжди робітники можуть отримати інформацію точно в строк та за призначенням, так як підприємство не має системи електронного документообігу, яка могла б зменшити навантаження на співробітників, а також ефективно доводити інформацію за призначенням.

Доцільно відмітити те, що при управлінні підприємством, окрім адміністративних методів, використовують й економічні та соціально-психологічні методи. Економічні методи відомі у народі як «метод пряника». Вони базуються на використанні матеріальних стимулів колективу. Соціально-психологічні методи базуються на використанні моральних стимулів до праці і спрямовані на те, щоб перетворити адміністративне завдання в усвідомлений обов'язок, внутрішню потребу людини.

На ТОВ «Строй Мастер» побудована система управління персоналом таким чином, що директору, підпорядковані керівники усіх напрямків роботи підприємства. Керівник кожного підрозділу у своїй роботі керується Положеннями про роботу підрозділів. Діяльність інспектора з кадрів регламентується Положеннями про відділ кадрів.

Що стосується стилів управління персоналом на ТОВ «Строй Мастер» можемо сказати, що співробітники оцінюють стиль керівника як демократичний. При цьому особливо підкреслювали суспільну активність, професійні знання, вимогливість. При цьому вказували, що в нього недостатньо розвинуті такі якості як доброзичливість та справедливість.

Сам директор оцінює свій стиль управління також, як демократичний, але рівень валідності самооцінки керівника встановити неможливо. Він на підприємстві є лідером, причому лідером не тільки формальним, але й неформальним, тобто має авторитет у підлеглих. Справедливо оцінює успіх своїх підлеглих, вміє правильно реагувати на критику. Часто керівник сам виїжджає на об'єкт та допомагає робітника, тим самим демонструючи зацікавленість в процесі роботи.

При аналізі отриманих даних було встановлено, що керівник має два рівнозначних лідуючих стилів управління, таким змішаним стилем є тип управління, поєднуючи демократичний та авторитарний стилі. Керівник та головні спеціалісти дотримуються авторитарного стилю там, де цей стиль управління найбільш ефективний, на самому будівництві, наприклад.

При визначенні стилю управління організації не складно визначити, що це демократичний стиль. У своїй роботі керівник використовує всі методи управління від адміністративних до соціально-психологічних. Одним із найважливіших методів внутрішнього навчання є наставництво, яке забезпечує передачу і збереження знань та

навичок всередині компанії. У ТОВ «Строй Мастер» навчання персоналу є однією з найважливіших складових, воно завжди було і залишається стратегічно важливою частиною процесу управління.

Список використаних джерел

1. Баб'як Г. Відбір персоналу як елемент системи технологій управління персоналом. Регіональні аспекти розвитку продуктивних сил України : науковий журнал. Тернопіль, 2015. Вип. 20. С. 114-120.

2. Балабанова Л.В., Стельмашенко О.В. Стратегічне управління персоналом підприємства в умовах ринкової економіки : монографія. Донецьк : ДонНУЕТ, 2010. 229 с.

Петрук Н. В., здобувачка вищої освіти

1 курсу магістратури, група ЗМУПп-201

Науковий керівник – **Мекшун Л. М.**, к.е.н., доцент

Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

СУЧАСНІ НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ СТИЛІВ ТА МЕТОДІВ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ КЕРІВНИКІВ МЕДИЧНИХ ЗАКЛАДІВ

При управлінні персоналом існує конфлікт між керівником та підлеглим стосовно рівня заробітної плати: перший хоче заплатити менше, другий хоче отримати більше. Обидва мають на це право. Як досягти балансу в цьому питанні? Все залежить від стилів роботи керівника. Хочеться розібратися в цій проблемі на прикладі медичної сфери, яка останнім часом дуже динамічно розвивається, що обумовлює актуальність теми дослідження.

Якщо взяти за приклад державні медичні установи, то керівники в цих закладах вирішують питання щодо зменшення заробітної платні шляхом введення контролю якості праці медичних працівників. При невідповідності якості роботи вводять системи штрафів. При цьому оцінюється частіше за все правильність і регулярність ведення медичної документації, а штрафи за порушення інколи складають до 20% заробітної платні. Працівники, які бояться втратити роботу, приймають цей факт і якість їх роботи погіршується через бюрократизм [1].

Працівники, які цінують себе та свою працю, як правило, переходять в приватні клініки. Але тут також виникають проблеми. Наприклад, лікар не може заробити всі гроші, які приносить пацієнт в приватну клініку (100 % чеку пацієнта). Все тому, що цей медичний працівник виконує свою вузькопрофільну роботу (скоріше за все дуже добре), але він не розуміє, що з цих грошей треба заплатити заробітну платню середньому та молодшому медичному персоналу, працівникам бухгалтерії, закупити ліки, товари медичного призначення, які потрібні для процедур, орендну платню, комунальні послуги та ін.

Задача сучасного керівника, який турбується про свій колектив, полягає в роз'ясненні даної проблеми підлеглим. Але це необхідно робити не авторитарно, а по дружньому [2]. Потрібно детально розписати лікарю з чого складається ціна на медичну послугу. В наш час медичні послуги дороговартісні, тому що:

- медичне обладнання коштує дорого, до того ще потребує сертифікації та регулярного обслуговування;

- для надання медичних послуг потрібні якісні медикаменти та товари медичного призначення;

- медичні працівники, які надають послугу, мають бути висококваліфікованими, а тому потрібно постійно навчатися, що потребує немалих коштів і зусиль.

Авторитет керівника в таких умовах повинен бути на високому рівні і працівник повинен розуміти, що в нього завжди є вихід – піти або залишитись і погодитись на ті умови, які пропонує роботодавець.

Хочеться ще сказати про так званих «зіркових» співробітників. Інколи з ними складно працювати як керівнику, так і підлеглим, але вони завдяки своїй популярності і досвіду роботи приносять великий прибуток медичному закладу. Таким працівникам також необхідно постійно «знаходитись в тонусі», бути в курсі всіх інновацій в даній сфері діяльності, а керівнику вміти знайти підхід до цінних співробітників.

Взагалі дуже багато проблем виникає через недостатнє спілкування керівника і підлеглих. Щоб створити сприятливий клімат в колективі, керівнику доцільно було б проводити збори працівників, які повинні проходити в дружній атмосфері, з обговорюванням наявних проблем. Своім прикладом потрібно показувати своїм підлеглим, як правильно поводити себе в тій чи іншій ситуації. Таким чином, у працівників формується відчуття участі в управлінні медичним закладом, зростає довіра до керівництва.

Велику роль в роботі медичного закладу відіграють пацієнти, які прийшли сюди з надією вирішити свою проблему із здоров'ям. Дуже часто виникають конфлікти «адміністратор-пацієнт». Задача адміністратора полягає в тому, щоб нівелювати негативний настрій пацієнта, створити комфортні умови перебування в закладі, щоб у пацієнта склалося позитивне враження про даний медичний заклад. Тому керівникам необхідно витратити кошти на навчання адміністраторів за допомогою регулярних комунікативних тренінгів.

В даний час керівники медичних закладів повинні пристосовуватись до реалій часу і налагоджувати роботу клініки в умовах пандемії COVID-19, застосовуючи протиепідемічні заходи: закуповувати персоналу засоби індивідуального захисту, формувати запис таким чином, щоб пацієнти якомога менше контактували між собою. Потенційно хворим на коронавірусну інфекцію потрібно вважати кожного пацієнта і забезпечити захист персоналу.

В таких умовах для керівників медичних закладів особливо актуальним стає пошук новітніх форм роботи. На нашу думку, дуже перспективним на даний момент є дистанційна робота і надання відео-послуг. Пацієнти можуть проконсультуватись on-line у різних спеціалістів. Лікар під час таких консультації бачить загальний стан пацієнта, може оцінити навіть емоційний стан людини і запропонувати необхідне лікування. Це дасть можливість заробляти клініці навіть в умовах жорсткого локдауна. Але специфіка роботи не дозволяє багатьом спеціалістам консультивати дистанційно. Наприклад, дуже впали прибутки стоматологічних клінік в період локдауна навесні 2020 року.

В умовах пандемії виникла потреба обслуговування лікарями пацієнтів вдома, що приводить до витрат медичних закладів на автомобілі, заробітну плату водіїв, на пальне, амортизацію техніки, адміністрування таких випадків тощо. Це потребує від керівника додаткових знань, зусиль і вміння управляти персоналом в екстремальних ситуаціях. Таким чином, він повинен постійно вчитися і вдосконалювати свої знання і навички. Щоб мати довіру в колективі, сучасний керівник медичного закладу має застосовувати інноваційні методи управління, бути спеціалістом в своїй галузі, компетентним і справедливим, дотримуватися принципів ділової етики і корпоративної культури, бути взірцем для підлеглих та об'єктом наслідування.

Список використаних джерел

1. Воробйова Є.В. Розвиток індивідуального стилю діяльності менеджера в процесі професійної підготовки. *Теорія і практика управління соціальними системами*. 2012. №1. С. 81-85.
2. Калущка Л. В. Вплив стилю керівництва на ефективність управління персоналом. *Соціально-економічні проблеми і держава*. 2012. Вип. 2 (7). С. 74-80.

Пецій Н. М., здобувач вищої освіти 3 курсу, гр. УП-181
Науковий керівник – **Кичко І. І.**, д.е.н., професор
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

ВПЛИВ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ РЕГІОНУ НА ЗБАЛАНСУВАННЯ РИНКУ ПРАЦІ

Метою підвищення інвестиційної привабливості Чернігівської області є забезпечення сталого економічного зростання і соціального розвитку регіону шляхом створення умов для підвищення конкурентоспроможності підприємств, що забезпечує позитивний вплив на ринок праці: створення нових робочих місць, залучення висококваліфікованих фахівців із інших регіонів підвищення доходів вже зайнятих працівників .

Підвищення рівня інвестиційної привабливості забезпечує досить високу інвестиційну активність, що в свою чергу передбачає:

- формування сприятливого для підприємств інвестиційного та інноваційного середовища у складі інвестиційних фондів, інноваційних парків, що дає можливість популяризувати наявний інвестиційний потенціал регіону, існуючих підприємств;
- надання консультативної, інформативної, організаційної підтримки інвестору при реалізації проектів зі створення інноваційної, високотехнологічної продукції;
- налагодження діалогу з іноземними та вітчизняними інвесторами і маркетингова підтримка підприємств регіону у пошуку партнерів та нових ринків збуту;
- використання грантової та інших видів міжнародної технічної допомоги, для реалізації завдань з підвищення конкурентоспроможності області;
- створення структури, яка б діяла на основі партнерства між приватним, державним та громадським сектором з метою комплексного вирішення проблем та забезпечення стратегічного розвитку регіону (агенції регіонального розвитку).

Підвищення інвестиційної привабливості є одним із вирішальних чинників економічного зростання і умовою підвищення якості життя населення за рахунок підвищення інвестиційної активності діючих підприємств, створення нових робочих місць, можливості підвищення доходів працюючих за рахунок збільшення обсягів продажу. Відповідно, управління інвестиційними процесами, забезпечення їхньої повної віддачі є одним з першочергових завдань як центральних, так і регіональних органів влади щодо вирішення такого стратегічно важливого завдання як збалансування ринку праці у частині збільшення попиту на робочу силу.

Пожвавлення інвестиційних процесів є запорукою здійснення структурної оптимізації регіональної економіки, забезпечення науковотехнічного прогресу, збільшення показників господарської діяльності підприємств, розширення використання інновацій та розвитку інтелектуального капіталу, забезпечення ефективної інтеграції регіональної економіки у національну та світову завдяки виробничій і науково-технічній кооперації.

Позитивний інвестиційний імідж області стане найважливішим конкурентним ресурсом для налагодження партнерських відносин та залучення інвестиційних коштів. Ще одним важливим напрямом для формування конкурентних переваг за рахунок інвестиційних ресурсів є участь в розробці та реалізації проектів і програм міжнародної технічної допомоги, міжрегіональної та міжнародної кооперації, розширення доступу до якомога більшої кількості грантових програм, максимальне використання переваг і можливостей, що надає співробітництво з міжнародними фінансовими організаціями.

Збільшення кількості робочих місць у результаті підвищення інвестиційної привабливості регіону, гарантування високого рівня заробітної плати підприємствами Чернігівської області дасть можливість зберегти трудовий капітал регіону, зменшити відтік кваліфікованої робочої сили за кордон. Збільшення кількості ефективно діючих підприємств дає можливість збільшити відрахування до бюджету, що в свою чергу покращує утримання соціальної сфери, а отже – покращує добробут населення та підвищує попит на товари. Збільшення внутрішнього платіжного попиту – це також додатковий імпульс до розвитку економіки.

Список використаних джерел

1. Меснікович Н. В. Проблеми та перспективи розвитку інвестиційної діяльності в Україні. URL: https://nuwm.edu.ua/images/content/radamv/Visnyk_3/29.pdf.
2. Програма розвитку інвестиційної, зовнішньоекономічної та виставковоярмаркової діяльності Чернігівської області на 2016-2020 роки «Чернігівщина – конкурентоспроможний регіон». URL: http://cg.gov.ua/web_docs/1/2016/02/docs/PROGRAMA_26.12.18.pdf.

Ребенок Д. В., здобувачка вищої освіти 3 курсу, група УП-181

Науковий керівник – **Хмелевський С. М.**, к.е.н., доцент

Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ОПЛАТИ ПРАЦІ В ГАЛУЗІ ОСВІТИ

Освіта – складне і багатогранне суспільне явище. Вона являє собою цілеспрямовану пізнавальну діяльність людей з отримання знань, умінь та навичок, засвоєння особистістю певної системи наукових знань, практичних умінь та навичок і пов'язаного з ними того чи іншого рівня розвитку її розумово-пізнавальної і творчої діяльності, а також морально-естетичної культури, які у своїй сукупності визначають соціальне обличчя та індивідуальну своєрідність цієї особистості [4].

Саме освіта бере активну участь у формуванні висококваліфікованої робочої сили і креативних елементів людського капіталу, створює нові компетенції, забезпечуючи конкурентоспроможність усіх галузей української економіки. Разом з тим, галузь освіти сама потребує якісного трудового потенціалу, здатного вирішувати завдання, що стають перед нею у плані інноваційного розвитку і підвищення ефективності.

Проте ринкова трансформація національної економіки і триваюча системна криза, пов'язана з мінімізацією бюджетних витрат, падіння престижу більшості видів бюджетних професій обумовлюють відтік з галузі освіти найбільш кваліфікованої і конкурентоспроможної частини її людського фактора. Праця освітян в Україні перетворилася на свого роду феномен: замість служити інструментом вирішення соціальних проблем суспільства, вона продукує в суспільстві численні проблеми [1].

На сьогодні у сфері соціально-економічних відносин найгострішими проблемами для працівників освіти, на нашу думку, є велика різниця між високою вартістю життя і низькою ціною їхньої праці. Особливістю українських реалій є те, що певна частка зайнятого населення в галузі освіти, в тому числі висококваліфікованих працівників, належить до категорії бідних саме через низький рівень доходів від зайнятості. Тобто навіть маючи роботу, людина фактично не може нормально відтворювати себе на ті кошти, які їй платить держава або роботодавець [4].

Протягом багатьох років в Україні намагаються вирішити проблему оплати праці освітян. Проте, руйнуючи наявну систему оплати праці (неефективну і анахронічну, але систему), їй досі не вдається створити нову. Адже при цьому порушується єдиний підхід до регулювання заробітної плати працівників галузі освіти, нівелюються функції заробітної плати, спотворюється один з основних принципів організації оплати праці – рівна оплата за рівну працю, припускається дискримінація щодо заробітних плат працівників інших, нереформованих галузей бюджетного сектору [1].

Традиційно до функцій оплати праці відносять наступні:

- 1) відтворювальна функція заробітної плати – полягає у забезпеченні працівників необхідними життєвими благами для відтворення робочої сили;
- 2) стимулююча або мотивуюча функція заробітної плати – полягає у встановленні залежності її розміру від кількості й якості праці конкретного працівника, його трудового внеску в результати роботи підприємства;
- 3) регулююча функція заробітної плати – полягає в оптимізації розміщення робочої сили за регіонами, галузями господарства з урахуванням ринкової кон'юнктури;
- 4) соціальна функція заробітної плати – відображає міру живої праці при розподілі фонду споживання між найманим працівником і власником засобів виробництва;
- 5) функція формування платоспроможного попиту населення – її призначення полягає в узгодженні платоспроможного попиту, тобто форму виявлення потреб, забезпечених грошовими коштами покупців, з одного боку, і виробництва споживчих товарів – з іншого [2].

Проте, на жаль, в галузі освіти в умовах сьогодення вона виконує зовсім інші функції:

- а) збереження зайнятості, запобігання безробіттю ціною зниження заробітної плати;
- б) забезпечення соціальних гарантій;
- в) збереження попереднього статусу, пов'язаного з попереднім робочим місцем;
- г) перерозподіл зайнятих за галузями і сферами економіки;
- д) поширення нелегальної діяльності та вторинної зайнятості;
- е) посилення мобільності робочої сили.

Система оплати праці в галузі освіти має ряд недоліків, які необхідно усунути, оскільки ігнорування проблем у найбільш важливій для суспільства сфері, може призвести до доволі негативних наслідків, які буде дуже важко врегулювати. Нагальними проблемами оплати праці освітян, на нашу думку, можна вважати:

- 1) виплату заробітку на неналежному рівні окремим категоріям працівників освіти, що не відповідає реальному прожитковому мінімуму;
- 2) відсутність в деяких випадках нормування праці, що є причиною невідповідності між витратами праці та винагородою за неї;
- 3) відсутність чіткості визначення стратегії формування оплати праці в галузі освіти;
- 4) невідповідність заробітної плати освітян всім притаманним їй функціям (відтворювальній, соціальній, мотиваційній тощо);
- 5) відсутність зв'язку між оплатою праці і результатами роботи та професійними характеристиками працівників освіти [3].

Такі фактори в сучасному суспільстві призвели до відповідних соціально-економічних наслідків, а саме: незадоволеність умовами праці освітян; падіння мотивації їх праці; зниження якості життя працівників освіти.

Виправити ситуацію можна через:

- передбачення щороку видатків на освіту в Державному бюджеті України в розмірі не менше 7% ВВП;
- збільшення обсягів освітньої субвенції, які необхідні для оплати праці педагогів шкіл з дотриманням норм законодавства;
- встановлення розміру посадового окладу педагогічного працівника найнижчої кваліфікаційної категорії в розмірі трьох прожиткових мінімумів;
- дотримання міжпосадових співвідношень науково-педагогічних працівників;
- встановлення Порядку реалізації норм статті 61 Закону «Про освіту» та його Прикінцевих положень.

Уряд начебто й почув освітян. Так, Законом України «Про Державний бюджет України на 2021 рік» передбачено фінансування галузі освіти в сумі 173,8 млрд. грн., що на 34 млрд. грн. більше, ніж у 2020 році. Проте, у зв'язку з відсутністю неінфляційних джерел фінансування на реалізацію постанови Кабінету Міністрів України від 10.07.2019 № 822 «Про оплату праці педагогічних, науково-педагогічних та наукових працівників закладів і установ освіти і науки» у 2021 році, Уряд доручив Міністерству освіти і науки разом з Мінекономіки, Мінфіном і Мін'юстом підготувати та подати в установленому порядку до Кабінету Міністрів України проект рішення щодо зупинення до 31 грудня 2021 року дії зазначеної постанови (протокол № 79 засідання Кабінету Міністрів України від 14.09.2020).

Тож, нажаль, проблеми оплати освітян лишились невирішеними ще на один рік.

Список використаних джерел

1. Близнюк В., Яценко Л. Оплата праці в бюджетному секторі України: проблеми та протиріччя. *Вісник Пенсійного фонду України*. 2019. № 6. С.21-26.
2. Голосніченко Д. І., Довжик А. М. Оплата праці: проблеми та шляхи вирішення. *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право*. 2018. Випуск 3/4 (23/24). С.185-189.
3. Інформація щодо оплати праці працівників галузі освіти у 2021 році. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/informaciya-shodo-oplati-praci-pracivnikiv-galuzi-osviti-u-2021-roci>
4. Кічук Н. В. Освіта у сучасному світі (порівняльний контекст): Навч. посіб. Ізмаїл: Ізмаїл. держ. пед. ін-т, 2001. 88 с.

Самойлова Н. Г., здобувачка вищої освіти

1 курсу магістратури, група ЗМУПп-201

Науковий керівник – **Забаштанський М. М.**, д.е.н., професор

Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

ПОТРЕБА ІНВЕСТУВАННЯ В ПЕРСОНАЛ ЯК ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ ПРОДУКТИВНОСТІ ПРАЦІ

Пандемія COVID-19 та загальний карантин не тільки змінили багато планів, але й радикально трансформували підходи до управління підприємствами. Критично важливими активами і ресурсами в цій ситуації став саме персонал, який відіграє вирішальну роль у функціонуванні підприємства. Про те, вітчизняні підприємства не дуже активно вкладають кошти у розвиток персоналу, а ті, які вкладають, часто стикаються з проблемою неефективності таких інвестицій.

Практика показує, що найбільш конкурентоспроможними в умовах пандемії COVID-19 є ті підприємства та організації, які постійно здійснюють інвестиції в розвиток персоналу. На порядку денному керівників компаній почали домінувати питання, пов'язані з новими технологіями та цифровою трансформацією, однак потреби персоналу розглядаються окремо від технологічного прогресу або навіть як такі, що безпосередньо йому суперечать. Ця криза допомагає керівникам побачити, що може статися, якщо вони не інвестуватимуть в персонал та не перетворять свої компанії на справжні соціальні підприємства.

Кір'янов А. В. основними видами інвестицій в персонал підприємства вважав інвестиції в спеціальну підготовку, фізичний стан і емоційну поведінку працівників. Він пропонував їх розширення з цільовою орієнтацією на формування у працівника почуття лояльності до організації (відданість організації, готовність принести в жертву інтересам фірми своєї особистості) [2].

На думку К. Макконнелла і С. Брю, інвестиції у персонал повинні включати освіту – загальну і спеціальну, формальну і неформальну підготовку на робочому місці, витрати на охорону здоров'я, профілактику захворювань, медичне обслуговування, дієтичне харчування, поліпшення житлових умов, витрати на мобільність – міграція з місць з відносно низькою продуктивністю в місця з відносно високою продуктивністю [3].

Савченко В. А. під інвестиціями у розвиток персоналу організації розуміє витрати, спрямовані на професійне навчання, виробничу адаптацію персоналу, його атестацію, професійне просування та планування трудової кар'єри, а також формування резерву тощо [4].

Отже, інвестиції в персонал - це вкладення в ріст і розвиток персоналу. Це можливість зайвий раз показати зацікавленість в співробітниках. Задоволений позицією і навичками фахівець не створить кадрових проблем. Крім того, це можливість підготувати власного ефективного професіонала, а не здійснювати його залучення зі сторони.

Інвестиції в персонал не обмежуються підвищенням кваліфікації, хоча це і вважається одним з пріоритетних напрямків інвестування. Їх ділять на наступні види:

- інвестиції підвищення кваліфікації співробітників. Це курси перепідготовки, семінари та майстер-класи, метою проведення яких є підвищення професіоналізму та продуктивності співробітника, формування належної мотивації;

- захист здоров'я. Сюди включаються витрати на забезпечення комфортних умов праці, профілактики захворювань та медичне обслуговування. Хворий співробітник знижує продуктивність компанії, тому превентивні заходи, які допомагають попереджувати можливі хвороби відіграють дуже важливу роль у функціонуванні підприємства;

- організація дозвілля. Командна робота посилює зацікавленість співробітників у продуктивній роботі компанії. Культурні заходи підвищують корпоративний дух співробітників, роблять їх згуртованими.

- витрати на мобільність. Деякі компанії знімають офіси далеко від транспортних вузлів, проте вони беруть на себе турботу про перевезення співробітників, а менеджерам вищої ланки виділяють персональні автомобілі.

Окремо слід розглядати способи інвестицій в персонал, не пов'язані з грошима. Це може бути гнучкий графік, відповідний співробітникам, відсутність внутрішньої бюрократії і навіть похвала. Сукупність даних заходів посилює корпоративний дух співробітника, формує його зацікавленість у роботі саме в даній компанії.

В сучасних умовах можна виділити ряд проблем, які стримують вкладення інвестицій в персонал: незацікавленість роботодавців інвестувати у персонал у зв'язку із нечітким баченням ефективності цих інвестицій; невпевненість роботодавця щодо лояльності працівників, які проходять навчання, оскільки працівники, які підвищили кваліфікацію,

можуть перейти до іншої організації, що призведе до втрати коштів; відсутність єдиної методики оцінки ефективності інвестицій в персонал; складність визначення витрат, які необхідно віднести до інвестицій в персонал; тривалий період окупності інвестицій в персонал.

З огляду на фінансову неспроможність роботодавців масово вкладати інвестиції у персонал, доцільно визначити пріоритети щодо інвестування різних категорій персоналу. Необхідно обов'язково окреслити конкретні цілі інвестування в персонал, вибрати програму підвищення кваліфікації, визначити критерії оцінювання ефективності такого інвестування виходячи з потреб організації, а також після навчання здійснити оцінювання економічної ефективності працівників, в яких інвестувалися кошти [5].

Пандемія COVID-19 створила нагальну потребу в забезпеченні добробуту, а також фізичної, психічної й фінансової безпеки працівників. Через пандемію та віддалений режим роботи тривалість робочого дня збільшилась, що призвело до виснаження й емоційного вигорання працівників. Підприємствам в умовах пандемії COVID-19 необхідно розглянути можливі інструменти заохочення працівників та розширення можливостей для їхнього професійного розвитку й адаптації, зважаючи не лише на їхні навички чи рівень кваліфікації. Наразі не варто відмовлятися від рішень, спрямованих на розвиток співробітників – навпаки, необхідно посилювати зусилля для формування персоналу, здатного адаптуватися в умовах постійних змін.

За результатами досліджень Human Capital Advisory Services компанії Делойт в Україні, переважна більшість (70%) українських респондентів вважають, що перекваліфікація персоналу є важливою для їхнього успіху в найближчому майбутньому, проте лише 16% лідерів бізнесу у світі та 4% в Україні планують значно збільшити інвестиції у постійне відновлення робочої сили і навчання своїх працівників [1].

Крім того, пандемія змусила організації переглянути політику оплати праці, адже деякі низькооплачувані професії виявились нагальними й затребуваними в умовах кризи. Провідні компанії впроваджують різні заходи з перегляду оплати праці: деякі організації підвищили мінімальну заробітну працівникам, які виконують важливу роботу, інші скоротили компенсаційні виплати керівникам, намагаючись завдяки цьому зберегти робочі місця. Отже, COVID-19 показав, що інвестування в розвиток персоналу, виплата компанією компенсації працівникам свідчить про культуру й цінності компанії та може слугувати показником її ринкової вартості.

Список використаних джерел

1. Бойченко Олена. Кто такой хороший работодатель-2020: топ-9 HR-тендов в эпоху пандемии [Електронний ресурс]. Ліга. Бізнес. URL: <https://biz.liga.net/hr/all/opinion/kto-takoy-horoshiy-rabotodatel-2020-top-9-hr-tendov-v-epohu-pandemii>.
2. Кір'янов А. В. Види інвестицій в людський капітал та їх ефективність. URL: <http://www.cfin.ru/bandurin/article/sbrn07/08.shtml>.
3. McConnell C. Economics: Principles, Problems, and Policies. [19th edition]. N. Y : McGraw-Hill/Irwin, 2011. 896 p.
4. Савченко В. А. Управління розвитком персоналу : навч. посіб. К.: КНЕУ, 2002. 351 с.
5. Тверська Я. М. Інвестиції в персонал як чинник підвищення ефективності діяльності організації. *Сучасні напрямки розвитку економіки і менеджменту на підприємствах України*: зб. матеріалів VI Всеукр. наук.-практ. конф. здобувачів вищої освіти та молодих вчених. 2020 р. Харків. нац. автомобільно-дорожн. ун-т. Харків: ХНАДУ, 2020. С.170-172. URL: <https://fmab.khadi.kharkov.ua/kafedri/upravlinnja-ta-administruvannja>.

Ситник А. О., здобувачка вищої освіти 3 курсу, група УП-181
Науковий керівник – **Кичко І. І.**, д.е.н., професор
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

ПОСИЛЕННЯ РОЛІ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ В МОТИВАЦІЙНОМУ ПРОЦЕСІ

В умовах ринкової економіки оплата праці значною мірою впливає на ефективність праці робітників, а отже і на діяльність організації в цілому. Правильна та ефективна організація оплати праці робітників, її форм та систем дозволить підвищити ефективність роботи всього підприємства.

Основне завдання заробітної плати полягає в стимулюванні виробничої поведінки співробітників компанії, спрямувавши їх на досягнення стратегічних завдань, що стоять перед нею. Іншими словами, це означає з'єднати матеріальні інтереси працівників із стратегічними завданнями організації.

Заробітна плата є важливим засобом підвищення зацікавленості працюючих у результатах своєї праці, її продуктивності, збільшення обсягів виробленої продукції, поліпшення її якості та асортименту. Збільшення ефективності суспільної продуктивності обумовлено, насамперед, збільшенням виробництва та поліпшенням якості роботи.

Розмір заробітної плати працівника за повністю виконану місячну (годинну) норму праці не може бути нижчим за розмір мінімальної заробітної плати. При обчисленні розміру заробітної плати працівника для забезпечення її мінімального розміру не враховуються доплати за роботу в несприятливих умовах праці та підвищеного ризику для здоров'я, за роботу в нічний та надурочний час, роз'їзний характер робіт, премії до святкових і ювілейних дат.

Розмір мінімальної заробітної плати встановлюється Верховною Радою України за поданням Кабінету Міністрів України не рідше одного разу на рік у законі про Державний бюджет України з урахуванням вироблених шляхом переговорів пропозицій спільного представницького органу об'єднань профспілок і спільного представницького органу об'єднань організацій роботодавців на національному рівні.

З 1 січня 2021 року мінімальна зарплата становитиме 6000 грн, а з 1 грудня - 6500 грн.

Трудові доходи працівника зазвичай визначаються його особистим трудовим внеском з урахуванням кінцевих результатів діяльності підприємства або фірми. Вони регулюються податками і максимальними розмірами не обмежуються. Мінімальний розмір оплати праці встановлюється законодавством.

Витрати на оплату праці складаються з:

- фонду основної заробітної плати;
- фонду додаткової заробітної плати;
- інших заохочувальних та компенсаційних виплат.

Також існує сучасний мотиваційний інструмент, який має назву компенсаційний пакет.

Компенсаційний пакет – це визначений набір засобів матеріальної та нематеріальної винагороди, які працівник отримує як компенсацію за надані підприємству час, здоров'я, знання, зусилля, результати роботи тощо.

Компенсаційний пакет має широкий спектр компонентів і формується на основі стратегії розвитку компанії, її фінансових можливостей та діагностики трудової мотивації персоналу.

До складу пакета можуть входити кошти підприємств, що спрямовуються на медичне обслуговування працівників на підприємстві, харчування працівників на підприємстві, витрати на транспорт, оплата освітніх, житлових потреб працівників.

Заробітна плата, як складова системи мотивації персоналу, повинна стимулювати зацікавленість працівників та спеціалістів у результатах праці, сприяти диференціації оплати праці залежно від її кількості та якості, раціональному витрачання коштів на заробітну плату, випереджаючим темпам зростання продуктивності праці порівняно з її оплатою.

Таким чином, основою матеріальної мотивації та стимулом праці при суспільному розподілі матеріальних благ є заробітна плата, яка ґрунтується на її раціональній організації. Усе це охоплює широке коло відносин людини у процесі її трудової поведінки на виробництві та соціальному житті.

Заробітна плата як елемент ринку праці є ціною робочої сили, яка стимулює робітників до ефективної роботи та високої віддачі. Матеріальне стимулювання можна вважати найбільш ефективним мотиваційним механізмом трудової діяльності працівників.

Список використаних джерел

1. Про оплату праці: Закон України від 24.03.95 р. № 108/95-ВР. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua>.
2. Богиня Д. П., Грішнова О. А. Основи економіки праці: навч. посібник. К.: Знання-Прес, 2000. 313с. Глава IX, с. 215-224, 235-240.
3. Лук'янченко Н. Д., Бунтовська Л. Л. Мотивація персоналу : навчальний посібник. Донецьк : ДонНУ, 2004. 302 с.

Сотник Є. В., здобувач вищої освіти
1 курсу магістратури, група ЗМЛСп-201
Науковий керівник – **Кичко І. І.**, д.е.н. професор
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ СТРУКТУРИ ТА УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ У ЛІСОВОМУ ГОСПОДАРСТВІ ЧЕРНІГІВЩИНИ

В Україні розподіл лісів за категоріями залежно від основних виконуваних ними функцій здійснюється таким чином: на захисні ліси приходить 33% від загальної площі лісів; на рекреаційно-оздоровчі ліси - 15%; на експлуатаційні ліси - 38%; на ліси природоохоронного, наукового, історико-культурного призначення - 14%.

Підприємства лісового господарства Чернігівщини здійснюючи господарську, економічну діяльність підтримують в належному стані ліси також виконують екологічні, водоохоронні, захисні, санітарно-гігієнічні, оздоровчі, ресурсозабезпечуючі та інші функції. Переважна більшість підприємств має державну форму власності (по Україні частка державної форми власності становить 72 %).

Підприємства лісової галузі мають суттєвий вплив на ринок праці України. Так на них працює 49 202 особи. Що стосується Чернігівщини, то підприємства лісової галузі представлені Чернігівським, Корюківським, Остерським Добрянським Городнянським, Семенівським, Новгород-Сіверським, Прилуцьким та іншими видами лісгоспів.

У Чернігівському лісгоспі персонал представлений директором, головним інженером, головним механіком та фахівцями лісового, виробничого, економічного відділів та бухгалтерією.

Переважно виконання експлуатаційної функції лісгоспу покладено на лісовий відділ, де працюють головний лісничий, інженер з охорони та захисту лісів, інженер з лісовідновлення, провідний інженер та мисливствознавець.

Удосконалення роботи з персоналом направлено на забезпечення пріоритетів розвитку лісового господарства, а саме:

- збільшення лісистості України за рахунок залісення деградованих, малопродуктивних і техногенно забруднених земель;
- нарощування ресурсного і екологічного потенціалу лісів;
- ведення лісового господарства на основі екосистемного підходу;
- охорони лісів від пожеж та незаконних рубок;
- захисту лісів від шкідників і хвороб;
- охорона мисливських тварин, збереження біологічного різноманіття лісових екосистем;
- розвиток лісової інфраструктури та підвищення рівня екологічної культури поведінки населення у лісах;
- оптимізація структури лісгосподарських підприємств та організацій, підвищення прибутковості ведення лісового господарства.

Список використаних джерел

1. Лісове господарство України. URL: http://ekoinform.com.ua/wp-content/uploads/2019/01/Brosura_DALR_2019_UA-web.pdf.
2. Кичко І.І., Гарус Ю.О. Перспективи розвитку лісового господарства України. *Глобальні та національні проблеми економіки*. №11. 2016. С. 128–132. URL: <http://global-national.in.ua/archive/11-2016/30.pdf>.

Труніна А. П., здобувачка вищої освіти 4 курсу, група УП-171
Науковий керівник – **Кичко І. І.**, д.е.н., професор
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

ВПЛИВ ДИСТАНЦІЙНОЇ ФОРМИ ЗАЙНЯТОСТІ НА ОПЛАТУ ПРАЦІ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ

У зв'язку з пандемією COVID-19 у 2020 році в країнах запровадили карантинні обмеження, які в свою чергу призводять до втрати заробітної плати – це спричинить зростання рівня відносної бідності.

Від початку запровадження карантинних обмежень влада почала закликати людей за можливості залишатися вдома. Багато працівників не змогли собі це дозволити. У зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби багато підприємств почали перелаштовуватися на віддалену роботу, але далеко не всім це вдалося. Деякі підприємства почали працювати змішано, тобто працівник сам вирішує де йому краще працювати, в офісі чи вдома. Є підприємства, установи та організації, які призупинили свою роботу, у результаті чого зменшився обсяг виробництва продукції, кількість зайнятих скоротилася, особливо на підприємствах сфери послуг. Все це негативно вплинуло на рівень життя населення. Особливі втрати понесли підприємства малого та середнього бізнесу, що працювали у сфері торгівлі, надання послуг, обслуговування населення.

У результаті пандемії численні підприємства змушені були простоювати, відправляючи своїх працівників в неоплачувану відпустку. Так, відповідно до чинного законодавства працівників у разі простою можуть перевести, за їх згодою з урахуванням кваліфікації та спеціальності, на іншу роботу на тому ж підприємстві, на термін простою,

або ж на інше підприємство, але в тій місцевості строком на один місяць. Якщо робітники не можуть здійснювати свої обов'язки, які передбачені у трудовому договорі, в тому числі дистанційно, частиною 1 ст.113КЗпП встановлено порядок оплати простою. При цьому працівникам виплачується заробітна плата з розрахунку не нижче від двох третин тарифної ставки встановленого працівникові окладу, без додаткової ставки.

В Україні переважно карантинні обмеження та віддалена робота не вплинули на заробітну плату, якщо працівник перебував на дистанційній формі роботи, виконував повний її обсяг відповідно до посадових обов'язків. Населення України певною мірою відчули навіть позитив від дистанційної та надомної роботи, адже при надомній роботі працівник сам розподіляє свій час, на нього не поширюються правила внутрішнього розпорядку, якщо інше не передбачено у трудовому договорі. При цьому тривалість робочого часу не повинна перевищувати норми, які вказані у ст.50 і 51 КЗпП. Але реалії надомної та дистанційної роботи полягають в тому, що нормативна тривалість робочого часу часто не дотримується. відбувається суттєве перевищення нормативного робочого часу, інтенсивність праці зростає, що негативно впливає в довгостроковій перспективі на продуктивність праці, стан здоров'я працюючих, їх психологічний стан.

Надомна та дистанційна робота не впливає на нарахування заробітної плати працюючих, строки виплати заробітної плати при умові, що підприємство функціонує і кількість працівників не скоротили. При нарахуванні заробітної плати мають бути дотримані норми, які наведені у ст.115КЗпП щодо виплати заробітної плати не рідше двох разів на місяць відрізок часу, що не перевищує шістнадцяти календарних днів, та не пізніше семи днів після закінчення періоду, за який здійснюється виплата.

До пандемії лише незначна частина людей працювала дистанційно, але в 2020 році ця частка значно збільшилася.

В період пандемії інтенсивного розвитку набули такі інноваційні форми зайнятості:

- сполучення онлайн технологій, за допомогою яких забезпечується спілкування у даний час;

- віддалена робота за допомогою якої застосовуються уміння та здібності працівників більш ефективно не в межах робочого місця. Модернізована надомна робота, в межах якої людина у самостійно вибраних режимах і місцях створює товар або складову товару, для чого незалежний системний інтегратор або зацікавлений замовник вибудовує логістику сировини та готової продукції. Дистанційне управління віддаленою робочою силою стане новою нормою.

- коворкінг (co-working) – це модель компанії працівників з різними типами зайнятості у єдиному робочому просторі. Використання певної інженерної, інформаційної, комунікаційної та інших інфраструктур для забезпечення належних умов підприємницької діяльності.

Рівень безробіття швидко почав зростати у квітні після введення жорстких карантинних умов. Станом на 1 березня 2020 року рівень безробіття в Україні становив 349 тис.осіб, а у квітні показник почав збільшуватися до 457 тис.осіб, у травні 511 тисяч, в червні – 517 тис. осіб. У липні 2020 року кількість безробітних почала зменшуватися та складала 506 тис.осіб, а у серпні 474 тис.осіб.

У вересні Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України заявили, що кількість безробітних, які зареєстровані у центрі зайнятості, перестала збільшуватися, разом з цим заговорили й про відновлення економіки. Це все відіграло роль на відновленні рівня середньої заробітної плати в Україні. Наслідком карантину є скорочення ВВП на 4%, також падіння може становити 9% - це за менш оптимістичного сценарію.

На прохання Українського національного інформаційного агенства міжнародний кадровий портал виділив ключові тенденції кризи пов'язані з пандемією. В зв'язку з пандемією влітку на сайтах пошуку роботи розмістили на 25% менше вакансій, ніж в попередньому році, пропозиції роботодавців також змінилися. Минулого року до найактивніших роботодавців входили компанії будівництва та архітектури, а в цьому році найактивнішими є підприємства, які займаються логістикою та транспортними послугами. А найактивнішими вже декілька років поспіль є компанії зі сфери роздрібної та гуртової торгівлі, а також виробництва.

Влітку 2020 року на сайті Jooble, було розміщено по всій Україні понад 20 000 вакансій вантажників, різноробів та охоронців, це на 20% менше минулорічних вакансій.

Для визначення впливу пандемії на заробітну плату та на діяльність українських компаній було проведено опитування у деяких компаніях серед менеджерів, директорів, представників фінансової функції. Майже половина з опитаних компаній зафіксувала втрати від доходів, що становлять від 20% до 50%. За результатами опитування 64% компаній планують залишити поточну чисельність працівників, у 14% планується скорочення штату, 6% планують частково закрити бізнес, а 31% планує шукати нові категорії розвитку.

Дистанційна форма трудових відносин на оплату праці в Україні впливає по-різному. Для деяких працівників віддалена робота нічого не змінила, це не вплинуло ні на заробітну плату, ні на роботу працівника, а для когось навпаки. Деякі компанії припиняють свою діяльність і люди залишаються без роботи та грошей, комусь виплачують мінімальну суму коштів, якої не вистачає на проживання, хтось йде у відпустку за свій рахунок.

Турчин Т. С., здобувачка вищої освіти
1 курсу магістратури, група ЗМУПп-201
Науковий керівник – **Забаштанський М. М.**, д.е.н., професор
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ МОТИВАЦІЄЮ ПЕРСОНАЛУ ПІДПРИЄМСТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Пандемія COVID-19 загрожує підприємству не тільки фінансовими проблемами, але й втратою кваліфікованих кадрів, без яких стає неможливим подолання її наслідків. Саме тому одним із завдань на сучасному етапі є збереження персоналу за рахунок формування антикризової мотиваційної моделі управління ним. Крім того, особливості функціонування підприємства в умовах пандемії COVID-19 обумовлюють необхідність переосмислення системи мотивації персоналу підприємства, яка застосовувалася раніше, та використання нових принципів її побудови.

Система мотивації праці на підприємстві відіграє одну з провідних ролей з усіх внутрішніх факторів, що впливають на розвиток підприємства. Належне стимулювання співробітників і вдале їх мотивування до виробничої діяльності дають внутрішній поштовх для більш ефективного виробництва та, зрештою, більш ефективного функціонування підприємства [2].

Отже, сутність мотивації становить сукупність внутрішніх і зовнішніх рушійних сил, що спонукають людину до діяльності, виконання певної роботи й здійснення вчинків, що визначають межі й форми діяльності, які обумовлюють її спрямованість на досягнення визначених цілей. Вплив мотивації на поведінку людини може змінюватися під впливом зворотного зв'язку з боку діяльності людини. Вона залежить від багатьох факторів, які

значною мірою визначають індивідуальний характер цього впливу. Існують і інші супутні фактори, які можуть підсилювати або зменшувати мотивацію людини, а саме: наявність позитивного індивідуального досвіду щодо виконання діяльності; існування специфічної системи цінностей індивіда, що також є суспільно-прийнятною; синергія ситуативних факторів та інші.

У цілому результативність працівника можна уявити як поєднання двох найважливіших компонентів – мотивації до діяльності і досягнення цілей організації і його навичок і вмінь, здатності виконувати свої професійні обов'язки. Для посилення мотивації і формування бажаної успішної поведінки необхідні тісний людський контакт, експериментування і зворотний зв'язок у режимі реального часу [4].

У практиці кадрової роботи як в період до пандемії, так і в сучасний, серед основних мотиваційних факторів відносять такі потреби конкретного співробітника в: високій заробітній платі та інших формах матеріальної винагороди, гідному соціальному пакеті; позитивному іміджі організації; гарантії збереження робочого місця; сприятливих і безпечних умовах праці і побуту; цікавій, суспільно корисній праці; підвищенні професійних компетенцій, розвитку як особистості; визнанні своїх особистих заслуг з боку керівництва і колег, побудові професійної і службової кар'єри; участі в прийнятті рішень; довірчих виробничих і соціальних контактах з колегами, партнерами та клієнтами і т.д.

В системі управління працею, персоналом, у першу чергу, приділяють увагу матеріальній мотивації, яка є прагненням до добробуту, високого рівня життя і залежить від рівня доходу працівника, його структури, диференціації доходів, ефективності матеріальних стимулів, що використовують на підприємстві. Трудова мотивація безпосередньо пов'язана зі роботою, її змістом, організацією праці та її режимом. Така мотивація породжується самим підприємством і є внутрішньою. В сучасних умовах її роль дуже важлива тому що, сучасного працівника задовольняє лише висока заробітна плата. Він відчуває потребу в змістовній, цікавій, корисній роботі, перспективах посадового зростання, самоповазі, якщо результати його праці є якісними та високо оцінюються. Трудова мотивація пов'язана із рівнем змістовності, корисності праці, а також з самовираженням, самореалізацією працівника [3].

Сьогодні мотивація працівника в першу чергу стосуються емоційного настрою співробітників в умовах пандемії для забезпечення їх продуктивності і спрямовані на створення сприятливих умов роботи. Тому кадрові служби повинні в умовах пандемії допомогти рекомендаціями керівникам усіх рівнів управління - як надати підлеглим потрібну їм підтримку, яка допоможе впоратися з емоційною реакцією на поточні труднощі. Це, перш за все:

- вміння шляхом бесід або спостереження розпізнати ознаки депресії у співробітників і знаходити шляхи вирішення делікатних проблем, що виникають у зв'язку з пандемією COVID-19, таких як альтернативні способи виконання роботи, гарантій зайнятості та перспектив, змін в чисельності персоналу, збільшеного навантаження та ін.;

- прагнення при цьому до двостороннього діалогу, який дозволив би керівникам дати реалістичну картину не тільки негативних наслідків пандемії, а й наявних позитивних моментів, можливості працівникам поділитися з менеджерами своїми турботами, частково позбутися негативних емоцій і знайти відчуття, що ситуація на виробництві та навколо нього знаходиться під контролем;

- чітка постановка керівництвом оперативних та стратегічних цілей, регулярне інформування співробітників про запроваджені зміни, що допомагає їм усвідомити прямий зв'язок між особистою продуктивністю і досягненням бізнес-цілей організації, зосередити

зусилля, зберегти енергію і цілеспрямованість, підвищити впевненість персоналу у важливості роботи кожного навіть в нинішніх важких умовах;

– приділення особливої уваги визнанню заслуг кожного, що не тільки мотивує самого виконавця, а й служить ефективним прикладом для інших.

В умовах дистанційної роботи працівників, більшість компаній відчули проблему їх повернення в офіси, тому що далеко не всі до цього готові. Коронавірус поки не переможений, а за оцінками фахівців його третя хвиля, навпаки, більш потужна, ніж друга та перша. Тобто керівникам разом з кадровиками доведеться здійснювати подальший пошук мотиваційних інструментів підвищення продуктивності праці працівників.

Що стосується мотиваційних інструментів, то на даний час спостерігається перевага в площину нематеріальної мотивації, тому що компанії чекає довгий шлях фінансового відновлення, а отже успіхом користуються інструменти, що дозволяють стимулювати співробітників з мінімальними фінансовими вкладеннями. Справа в тому, що більшість співробітників вважають, що головне в поточній ситуації - це стабільність. Надійність підприємства - сьогодні найважливіше для працівника, тому головним завданням топ-менеджменту і кадровиків стає підтримка бойового духу персоналу. Регулярні відеоконференції, планування, спілкування, відповіді на питання дозволяють згуртувати команду.

До тих пір, поки не ситуація нестабільності не втратить своєї надмірної ваги, спілкування керівника з співробітниками повинно носити регулярний характер. Це можуть бути звітні наради, листи від керівництва, звіти за результатами діяльності компанії за період (на основі звітів співробітників). Робити це нескладно за умови, що в компанії існує система звітності. Регулярне інформування колективу про те, що антикризові заходи і спільна робота приносять результат, мотивує людей на подолання складнощів.

Отже, на успіх та процвітання компанії впливають безліч факторів. Одним з них є майстерність мотивації. Система мотивації працівників в умовах COVID-19 має бути прозорою та зрозумілою для того, щоб усунути відчуття несправедливості та порівнянь. Кожен співробітник має знати, що за виконання якісної роботи, ініціативність та нові ідеї, творчий підхід до рішення завдань, він отримає відповідну винагороду. Отже, нехтування мотиваційним фактором у певній сфері призводить до зниження показників продуктивності праці, якості продукції в кожній конкретній організації чи компанії [1].

Список використаних джерел

1. Болквядзе Н., Гетьман Т. Сучасні методи мотивації ІТ-компаній. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2020. №2 (22). С. 72-83.
2. Лівощко Т.В., Ткачук Н.Ю. Складові системи мотивації праці персоналу на підприємстві. *Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2013. Вип. 4. С. 59-65.
3. Маслова С. О., Кононюк К. Є. Мотивація як фактор ефективності праці. *Вісник Житомирського державного технологічного університету. Серія : Економічні науки*. 2018. № 2. С. 85-89. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vzhdtu_econ_2018_2_16.
4. Різник Д. В. Шляхи покращення управління мотивацією праці на підприємствах санаторно-курортного комплексу України. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2017. № 8. С. 183-187.

Хмелевський С. М., к.е.н., доцент,
доцент кафедри управління персоналом та економіки праці
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

РОЗРОБКА СТРАТЕГІЇ ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ ДЛЯ ВИЖИВАННЯ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ КОРОНОВІРУСУ

На початку березня 2021 року Прем'єр-міністр Денис Шмигаль констатував нову хвилю захворюваності на COVID-19 в Україні і анонсував можливий жорсткий карантин, якщо ситуація погіршуватиметься. Третю хвилю від початку виявлення захворювань на коронавірус! За таких умов навіть найстійкіші вітчизняні підприємці, що пережили, хоч і зі значними фінансовими втратами, дві попередні хвилі почали по новому розуміти народну мудрість «Не клади всі яйця до одного кошика!». Науковим виразом цієї народної мудрості є поняття диверсифікації.

Термін «диверсифікація» має іншомовне походження й формується з двох латинських слів «diversus» – різний і «facere» – робити. В науковій літературі він має різні тлумачення, стосовно до сфери застосування. Проте, найбільш цікавим для нас буде таке визначення – «загальна ділова практика, направлена на розширення номенклатури товарів і послуг та/або географічної території, для того, щоб розподілити ризик і знизити залежність від циклічності бізнесу» [4].

Саме диверсифікація дозволить підприємцям вийти з зони ризику, тобто складу тих господарюючих суб'єктів, що хронічно потерпають від обмежень та «локдаунів», спрямованих на зниження масових захворювань на COVID-19.

Досвід численних попередніх «локдаунів» показує, що сфери бізнесу умовно поділяються на дві групи (див. табл.1).

Таблиця 1 – Поділ сфер бізнесу залежно від ризику ймовірного зараження COVID-19

Зона ризику	Безпечна зона (з певною часткою умовності)
Заклади громадського харчування (бари, ресторани, кафе), крім роботи з адресної доставки замовлень, замовлень на виніс і закладів харчування в аеропортах	Торгівля продовольчими товарами
	Торгівля паливом, харчовими продуктами на торговельних площах, не менш як 60% яких призначено для торгівлі такими продуктами
Торговельно-розважальні центри, крім прийому відвідувачів у продовольчих магазинах	Торгівля засобами зв'язку, ветеринарними препаратами, кормами, насінням, засобами захисту рослин
Суб'єкти господарювання, які працюють у сфері торговельного і побутового обслуговування населення	Аптеки та ветеринарні аптеки
	Медичні заклади
	Ремонт і техобслуговування транспорту
Заклади культури та проведення культурних масових заходів, крім роботи історико-культурних заповідників, здійснення кіно- та відеозйомки, за умови обмеження доступу до місця зйомки сторонніх осіб та використання персоналом засобів індивідуального захисту	АЗС без зон харчування
	Робота перукарень та салонів краси за попереднім записом
	Банки і банкомати
	Поштові відділення

Спортивні зали, фітнес-центри, басейни, крім відвідування спортсменами національних збірних команд України та їх тренерами за умови дотримання відповідних санітарних і протиепідемічних заходів	Надання фінансових послуг, діяльності з інкасації та перевезення валютних цінностей, діяльності автозаправок, операторів поштового зв'язку
Непродовольчі ринки	Спортивні заходи без глядачів
Заклади освіти, крім закладів дошкільної освіти та спеціальних закладів освіти	Хостели та готелі (з обмеженням часу подачі сніданку)

Джерело: складено авторами на основі [3]

Однак не всяка диверсифікація – панацея від запроваджуваних державою обмежувальних заходів чи то «локдаунів». За своєю природою вона може бути зв'язаною (концентричною) та незв'язаною (конгломератною). Перший варіант, нажаль, це не вихід з зони ризику. Наприклад, кафе хоч буде варити каву з мелених зерен хоч готувати її з гранульованих напівфабрикатів все одно не зможе пригостити нею своїх відвідувачів у зручному затишному приміщенні в дружній тісній компанії.

Незв'язана ж, фактично, то є заходи щодо виробництва докорінно нових товарів, освоєння нових ринків. Саме вона дозволить підприємцю покинути зону ризику. Нажаль, швидко диверсифікувати свою діяльність за цим варіантом навряд чи вдасться, оскільки виробництво докорінно нових товарів, освоєння нових ринків тісно пов'язано зі зміною факторів виробництва, традиційно до яких належать земля, капітал і праця [2]. Останній фактор можна відносно швидко змінити, а от земля і капітал потребують значно більше часу, що дає можливість говорити саме про стратегію.

Стратегія незв'язаної диверсифікації може мати дві похідні стратегії:

- 1) стратегія входження до нової галузі;
- 2) стратегія диверсифікації у неспоріднені галузі.

Перша являє собою систему заходів і дій щодо здобуття позицій у новій для підприємства сфері діяльності (галузі) [1]. Ця стратегія ефективна за: а) наявності достатнього часу для її реалізації; б) байдужості конкурентів до спроб новачка здобути позиції на ринку; в) наявності у підприємства необхідного досвіду для ефективного функціонування; г) відсутності ризику виникнення негативного співвідношення попиту і пропозиції в галузі через створення нових виробничих потужностей; д) можливості уникнення конкуренції із сильнішими підприємствами.

Друга – система планів і дій підприємства щодо проникнення у стратегічно невідповідну, порівняно з умовами його функціонування, галузь [1]. Успіху досягають підприємства, діловій культурі яких притаманні: а) ефективне проникнення у нові сфери діяльності, які можуть забезпечити швидку віддачу вкладеного капіталу; б) прогнозування і уникнення ризиків; в) системний контроль роботи підрозділів, грамотне керівництво ними з метою підвищення ефективності диверсифікованості, що вимагає експертного досвіду у вирішенні різноманітних проблем, виробленні стратегії розвитку, прийнятті оперативних і рішучих заходів для їх реалізації.

Тож шанс не загинути від хвиль пандемії коронавірусу безумовно є. Однак діяти треба швидко й рішуче.

Список використаних джерел

1. Берницька Д.І. Стратегія підприємства. Навч. посіб. Тернопіль, 2012. 231 с.
2. Горлач М.І. Економічна теорія. Підручник. К.: Центр учбової літератури, 2017. 532 с.

3. Про встановлення карантину та запровадження обмежувальних протиепідемічних заходів з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2: Постанова КМУ від 9 груд. 2020 № 1236. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1236-2020-n>.

4. Термінологічний словник з питань запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму, фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення та корупції / Чубенко А. Г., Лошицький М. В., Павлов Д. М., Бичкова С. С., Юнін О. С. К.: Ваїте, 2018. 826 с.

Чорна К. В., здобувачка вищої освіти 1 курсу, гр. МУПп-201
Ремньова Л. М., к.е.н., професор
Національний університет «Чернігівська політехніка»

НОВІ ВИКЛИКИ В УПРАВЛІННІ ПЕРСОНАЛОМ ПІДПРИЄМСТВ РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ ПАНДЕМІЇ

Світ вже ніколи не буде колишнім, пандемія COVID-19 істотно змінила життя всього людства, змусила пристосовуватися до динамічних змін та виживати. Ресторанний бізнес є одним із секторів економіки України, якому коронавірусна інфекція завдала величезних збитків. Успішно продовжують свою діяльність лише ті заклади, які змогли пристосуватися до швидких та непередбачуваних змін VUCA-світу. Перед HR-менеджерами та власниками ресторанного бізнесу постали питання не тільки щодо збереження персоналу, а й підтримки його фізичного та психічного стану. Якщо проаналізувати вакансії на сайті rabota.ua після введення карантинних обмежень, можна дійти висновку, що заробітна платня половини працівників ресторанного бізнесу істотно знизилася, й лише 7% пошуковців персоналу залишили такі ж умови роботи для своїх кандидатів, як і до карантину.

Виокремимо основні проблеми в управлінні персоналом, що виникли у зв'язку з обмеженнями через COVID-19:

- дезорієнтація, паніка та страх працівників втратити роботу;
- неготовність до швидких та непередбачуваних змін;
- відсутність у персоналу навичок роботи з новими технологіями;
- страх співробітників за своє фізичне здоров'я, що негативно відображається на психічному стані;
- відсутність чіткого плану дій при введенні чергових обмежень;
- нерозуміння нових віянь у бізнес-процесах у світі;
- відмова персоналу від інновацій та діджиталізації.

Коронавірус не дав часу для розробки нових стратегій розвитку підприємств ресторанного бізнесу, а тому HR-менеджерам та керівникам довелося діяти у режимі реального часу, адаптуючись до нових викликів. COVID-19 змусив прискорити та реалізувати тенденції сучасного світу (наприклад, мобільні замовлення, робота на виніс, доставка). Тому одним із завдань для менеджерів є зосередження працівників на роботі з новими технологіями та підготовка їх до діджиталізації бізнес-процесів (наприклад, обробка замовлень через мобільні додатки). Дуже важливим є безперервне навчання персоналу.

У ситуації пандемії здоров'я та безпека персоналу є найважливішим для власників ресторанного бізнесу, особливо, коли двері закладів відчинені для відвідувачів. Необхідним з боку керівників є забезпечення працівників високим рівнем гігієни, дотриманням

соціальної дистанції, оплачуваною лікарняною відпусткою. Також дуже важливим є піклування про відчуття комфорту та захищеності у співробітників. Варто спілкуватися зі своїми працівниками, інформувати про зміни та про подальші дії у відповідь на них з боку закладу.

За дослідженнями компанії Deloitte Global Human Capital Trends, одними з основних трендів у сфері людського капіталу 2020-2021 року є зосередження на розкритті потенціалу співробітника та створення суперкоманди за врахуванням інтересів працівників[1]. Власникам ресторанного бізнесу варто наслідувати ці тренди. Адже зараз, коли на вітчизняний ринок праці починає виходити покоління Z, важливо надавати великої уваги думці кожного співробітника, враховувати його інтереси та побажання, дослухатися до його ідей. У результаті пандемії COVID-19 підприємства зрозуміли, якою надважливою є робота в команді, що має спільну мету та працює на спільний результат, де кожен відчуває себе потрібним та готовий до непередбачуваних змін. Необхідно створювати команди, де будуть втілюватися в життя цілі підприємства та цілі співробітників окремо. Збільшуючи вклад людей в досягнення нових та кращих результатів команди можуть відігравати невід'ємну роль в процвітанні закладу. Варто розглядати кожного співробітника з позицій його сильних сторін та можливостей залучення до нових напрямків роботи, пошуку відповідей на складні питання, впровадження інновацій, залучення до процесу створення доданої вартості, що допоможе підприємствам ресторанного бізнесу розвиватися та відкривати нові перспективи як для закладу, так і для співробітників.

Яскравим прикладом підтримки персоналу під час пандемії COVID-19 стала мережа закладів швидкого харчування McDonald's. Бренд інвестував значні ресурси в благополуччя працівників. На відміну від інших закладів, McDonald's впровадив сучасні технології ще до появи коронавірусу. Бренд потурбувався про забезпечення працівників захисними засобами, встановлення перегородок та наліпок для дотримання соціальної дистанції. Також гігант швидкого харчування співпрацює з клінікою для регулярних переглядів політики та процедур, що стосуються здоров'я та безпеки персоналу та клієнтів. Крім того, McDonald's надав компенсаційні надбавки, бонуси та інші фінансові ресурси для співробітників та їх родин[2].

Отже, управлінцям та власникам ресторанного бізнесу варто пам'ятати, що команда – це серце ресторанів, а безпека та благополуччя співробітників є головними пріоритетами в прийнятті рішень. Для подолання всіх тих проблем, які актуалізувались в період глобальної пандемії, необхідно організувати роботу таким чином, щоб персонал відчував себе захищеним та потрібним, прагнув працювати на успіх компанії, перетворювати непередбачувані виклики нового часу у конкурентні переваги та розуміти важливість використання нових сучасних технологій.

Список використаних джерел

1. 2021 Deloitte Global Human Capital Trends. URL: https://www2.deloitte.com/content/dam/insights/us/articles/6935_2021-HC-Trends/di_human-capital-trends.pdf
2. How McDonald's Supported Employees During the COVID-19 Pandemic. URL: <https://www.qsr magazine.com/employee-management/how-mcdonalds-supported-employees-during-covid-19-pandemic>

Щербатюк А. Г., здобувачка вищої освіти
1 курсу магістратури, група ЗМУПп-201
Науковий керівник – **Хмелевський С. М.**, к.е.н., доцент
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

ВПЛИВ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО КЛІМАТУ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ПРАЦІ КОЛЕКТИВУ СУЧАСНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Виробництво продукції та надання різного роду послуг здійснюються такими ланками економіки, як підприємства. Традиційно діяльність будь-якого з них спрямована на забезпечення споживачів необхідними їм продуктами, товарами або послугами, бажано своєчасно і якісно, при цьому, мінімізуючи витрати виробника. В процесі своєї діяльності підприємство користується різними ресурсами: людськими, матеріальними, фінансовими, інформаційними. Від того, наскільки якісно керівництво підприємства їх використовує залежить конкурентоспроможність і якість його продукції [4].

Проте, доволі часто доводиться чути, що те чи інше підприємство не сучасне, його методи роботи застаріли. При цьому застарілими не обов'язково є технології, які використовує підприємство, чи то продукція, яка виготовлена за старими, проте перевіреними роками, стандартами.

На нашу думку не сучасним підприємство робить невідповідність ряду наступних ознак, властивих саме сучасним підприємствам:

1) поступова відмова від управлінського раціоналізму класичних шкіл менеджменту, згідно з яким успіх підприємства визначається насамперед раціональною організацією виробництва, зниженням витрат, розвитком спеціалізації, тобто впливом управління на внутрішні чинники виробництва. Висування на перший план проблем гнучкості і адаптованості до постійних змін зовнішнього середовища;

2) розгляд підприємства як цілісної системи, що дозволяє дослідження підприємства в єдності його складових частин, які нерозривно пов'язані із зовнішнім середовищем, причому кордони підприємства з зовнішнім середовищем проникні;

3) застосування до управління ситуаційного підходу, згідно з яким вся організація всередині підприємства є реакцією на різні впливи ззовні. Головне – це ситуації, конкретний набір обставин, які істотно впливають на роботу підприємства в даний період часу;

4) визнання необхідності розробки та реалізації системи стратегічного управління підприємством. На підприємствах повинно існувати чітко виділене й організоване стратегічне планування. А структура управління підприємством, системи і механізми взаємодій його окремих ланок повинні забезпечити розробку та гнучку реалізацію довгострокової стратегії для успіху в конкуренції при мінливих умовах зовнішнього середовища і створити керуючий інструментарій для перетворення цієї стратегії на поточні виробничо-господарські плани;

5) поворот бізнесу до управління організаційною культурою як системою цінностей, поділюваних персоналом і пов'язаних з кінцевими цілями підприємства. Організаційна культура підприємства включає і встановлення високих стандартів діяльності для кожного працівника, і забезпечення гнучкого лідерства з акцентом на особисті контакти, створення атмосфери загальної залученості;

6) визнання ключового значення для майбутнього підприємства формування і функціонування інноваційного менеджменту на основі створення організаційного клімату, ініціативи співробітників, створення адекватних форм інноваційної діяльності та її стимулювання;

7) усвідомлення провідної ролі лідера в організації як носія нового господарського мислення, орієнтованого на інновації та інтеграцію зусиль працівників, на раціональний, виправданий ризик, на використання культурно-етичних інструментів керівництва;

8) визнання соціальної відповідальності як перед суспільством в цілому, так і перед окремими людьми, які працюють на підприємстві [3].

Крім того, практично всі сучасні підприємства сповідують сприятливий соціально-психологічний клімат (далі – СПК) у трудовому колективі. СПК – це внутрішній стан колективу, що відбиває його комплексну здатність досягати поставлені перед ним цілі [1].

Особливістю СПК трудового колективу на підприємстві є те, що він є результатом акумулювання характеристик групового стану. Він має вплив на робочу активність та ініціативу працівників.

Сприятливий СПК вирізняється ціннісно-орієнтаційною єдністю та згуртованістю. Характерними ознаками є зближуючі стосунки між працівниками та високий рівень задоволеності ними членів колективу. Такі умови є підґрунтям для самореалізації і самоутвердження особистості, яка задоволена своєю професійною діяльністю, де відсутні негативні психологічні групи, переважають почуття відповідальності та взаємодопомоги між працівниками [2].

Найважливішими ознаками сприятливого СПК є:

- довіра і висока вимогливість членів групи один до одного;
- доброзичлива і ділова критика;
- вільне вираження власної думки при обговоренні питань, які стосуються всього колективу;
- відсутність тиску керівників на підлеглих і визнання за ними права приймати значимі для групи рішення;
- достатня інформованість членів колективу про його завдання та стан справ при їх виконанні;
- задоволеність приналежністю до колективу;
- високий ступінь емоційної залученості та взаємодопомоги в ситуаціях, які викликають стан фрустрації у якогось з членів колективу;
- прийняття на себе відповідальності за стан справ у групі кожним з її членів [2].

Сприятливий СПК колективу забезпечує працездатність працівників, взаємну підтримку в досягненні цілей підприємства, згуртованість колективу. Колективне досягнення цілей призводить до забезпечення високої ефективності діяльності сучасного підприємства.

За умови сприятливого СПК забезпечується максимальне залучення працівників у діяльність сучасного підприємства, показниками якої виступають продуктивність праці, соціальний розвиток підприємства і ступінь реалізованості творчого потенціалу кожного працівника під час своєї діяльності. Продуктивність праці в колективі залежать не тільки від організації діяльності, оснащеності, умов праці, а й від рівня групового розвитку, міжособистісних стосунків, психологічної сумісності, згуртованості, стилю керівництва. Зазвичай високі результати роботи працівників забезпечують: товариська взаємодопомога, дружелюбність, взаємовиручка, переважання позитивних емоцій, простота у взаєминах тощо. Формування сприятливого СПК трудового колективу є однією з найважливіших причин зростання продуктивності праці та якості виробленої продукції або наданих послуг.

Список використаних джерел

1. Базалійська, Н., Микитюк, С. Удосконалення соціально-психологічного клімату на промисловому підприємстві. Східна Європа: економіка, бізнес та управління. 2017. 1(06) – С.24–31.

2. Лескова Л.Ф. Формування сприятливого соціально-психологічного клімату у колективі. Молодий вчений. 2017. № 4. С. 98–103.

3. Підприємство. Основні ознаки та напрями діяльності. URL: <https://dl.kpt.sumdu.edu.ua/mod/book/view.php?id=1602&chapterid=313>.

4. Підприємство: поняття, ознаки. URL: <http://epi.cc.ua/predpriyatie-ponyatie-priznaki-23135.html>.

Хлебович А. В., Богдан Я. С., студентки гр. БА-21
Научный руководитель – **Шумак В. В.,** д.с.-х.н., доцент
Барановичский государственный университет (г. Барановичи, Республика Беларусь)

ЭКОЛОГИЧЕСКИЕ ПРОБЛЕМЫ КРУПНЕЙШЕЙ РАДИАЦИОННОЙ КАТАСТРОФЫ НА ТЕРРИТОРИИ РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ

Аварий в истории атомной энергетики было достаточно много, но не все они сопровождались выбросом радиоактивных веществ в окружающую среду. Тяжелые аварии приводят к неблагоприятным экологическим последствиям, потере человеческих жизней, серьезному экономическому ущербу, вызывают обоснованную тревогу и озабоченность мировой общественности.

Так 26 апреля 1986 года в 1 час 23 минуты на четвертом блоке Чернобыльской АЭС произошёл взрыв реактора и частичное разрушение реакторного здания. В результате взрыва в атмосферу было выброшено 80 кг радиоактивных веществ. Большая часть радионуклидов упала в радиусе 300-400 км от АЭС [2]. Причиной аварии явилось нарушение персоналом станции инструкций по управлению реактором, сложившееся на конструктивные недостатки реактора. В результате аварии пострадали около двух миллионов жителей страны, в среди которых более полумиллиона детей. Радиоактивному загрязнению подверглись территории, где сейчас проживают более 1,4 млн человек, находится примерно четверть леса и 132 месторождения минерально-сырьевых ресурсов разных видов [1].

Радиобиологическую обстановку в Беларуси определяли и определяют йод-131, цезий-134, цезий-137, стронций-90, плутоний-239. В основном территория республики подверглась загрязнению цезием-137. По данным Министерства в наибольшей степени пострадали от загрязнения этим радионуклидом Гомельская (62%), Могилёвская (22%), Брестская (9%), Минская (4%) и Гродненская (3%) области [2]. Как следует, пострадали от радиоактивного загрязнения водные и наземные экосистемы. Подверглись загрязнению такие реки, как Припять, Сож, Днепр, Ипуть и др. Четверть всех лесов были загрязнены радионуклидами.[4]

Ущерб, нанесённый после чернобыльской катастрофы в расчёте на 30-летний период ее преодоления, рассчитывается в 235 млрд. долларов США, что равно 32 бюджетам республики 1985 года. Но разве можно оценить деньгами потерю здоровья нашего народа, причинившую воздействием радиации. Советский союз выслал на место катастрофы около 800 тыс. солдат срочной службы и призванных на службу ликвидаторов, средний возраст составлял 33 лет. В списках ликвидаторов числятся 115493 человека. По данным Минздрава, с 1990 по 2003 год 8553 ликвидаторов умерли [5]. На работах в опасных зонах, солдаты находились без индивидуальных средств защиты. Мы уже имеем самый высочайший в мире уровень патологий щитовидной железы, стремительно увеличилось число онкологических,

сердечно-сосудистых, а также инфекционных заболеваний, что связано с ослаблением общего иммунитета [3].

По статистике на 1 января 2020 года, в результате катастрофы на загрязненных территориях проживают 1103608 человек, в том числе 217 тыс. детей до 18 лет. Участников ликвидации в результате катастрофы на АЭС и других радиационных аварий на сегодня насчитывается 71159. Также в Беларуси проживают 9106 инвалидов вследствие катастрофы на ЧАЭС, из них 6,5 тыс. - это те, кто ликвидировал последствия чернобыльской аварии. Среди инвалидов - 157 несовершеннолетних [6].

Подводя итоги, хотелось бы сказать, что в то время не было довольно надёжной системы. Были нарушены практически все условия безопасности атомной энергетике. Персонал состоял из людей, которые недостаточно были подготовленные к эксперименту. В настоящее время вносят точные обеспечения безопасности атомных станций и правила ядерной безопасности, разрабатываются новые технические условия на оборудование, приборы и материалы, которые будут поставляться на атомные станции. Проведена переквалификация персонала всех действующих атомных станций.

Только существует и ещё одна проблема - отходы ядерного производства. Они должны уничтожаться путём захоронения, но по причине длительного периода полураспада и дальнейшего распада они и становятся, особенно опасны для жизни и здоровья. Несмотря на опасность, атомная энергетика, учитывая серьёзный урок Чернобыля, продолжает стремительно развиваться.

Список использованных источников

1. Арустамов Э. А., Левакова И. В., Баркалова Н. В. Экологические основы природопользования : учебник / рук. авт. кол. Э. А. Арустамов. 5–е изд., перераб. и доп. Москва : Дашков и К, 2007. 319 с.
 2. Рындевич С. К. Основы экологии: учеб.-метод. пособие для студентов небиологических специальностей. Барановичи : РИО БарГУ, 2009. 276 с.
 3. Безопасность после Чернобыля : пособие для учителей / Н. Я. Борисевич. Минск : Институт радиологии, 2015. 111 с.
 4. Вклад ученых Академии наук Беларуси в ликвидацию последствий аварии на Чернобыльской АЭС, 1986–1996 гг. : документы и материалы / Н. В. Токарев. Минск : Беларуская навука, 2016. 245 с.
 5. Последствия чернобыльской катастрофы для Беларуси. URL: <https://chernobyl.mchs.gov.by/informatsionnyy-tsentr/posledstviya-chernobylskoy-katastrofy-dlya-belarusi/>. Дата доступа: 16.03.2021.
 6. Радиационная обстановка в Республике Беларусь : официальная статистика. URL: <https://www.belta.by/society/view/v-belarusi-na-postradavshih-ot-avarii-na-chaes-territorijah-prozhivajut-bolee-1-mln-chelovek-388216-2020/>. Дата доступа: 16.03.2021.
-

Брезина А. Н., студентка гр. БА-21
Научный руководитель – **Шумак В. В.**, д.с.-х.н., доцент
Учреждение образования «Барановичский государственный университет»
(г. Барановичи, Республика Беларусь)

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ЛЕСНОГО ФОНДА РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ

Лес является важнейшим ресурсом любой страны, в том числе и Беларуси. Лесные ресурсы необходимы для производства древесины, которая, в свою очередь, нужна для строительства и других целей. Главная их функция – это увеличение запасов кислорода, который является необходимостью для жизнедеятельности всех живых организмов на планете. Поэтому леса нашей страны по праву можно назвать настоящим богатством.

Единый государственный лесной фонд включает лесные земли (в том числе покрытые и не покрытые лесом) и нелесные, но предназначенные для нужд лесного хозяйства (например, дороги, просеки, усадьбы) [1, с.10].

Динамика лесного фонда за 2015-2020 гг. представлена в таблице 1 [2].

Таблица 1 – Динамика земель лесного фонда Республики Беларусь, тыс.га

2016 год	2017 год	2018 год	2019 год	2020 год
9549,2	9565,8	9582,0	9598,5	9620,9

Анализируя данные таблицы отмечено, что наблюдается активный рост площадей лесного фонда, благодаря целенаправленной деятельности специалистов.

Лесной фонд нашей страны получил распределение между следующими лесопользователями [2]:

- 1) Министерство лесного хозяйства – 8627,3 тыс.га, что составляет 89 % от общей площади;
- 2) Управление делами Президента Республики Беларусь – 767,8 тыс.га, что составляет 7,8% от общей площади;
- 3) Министерство по чрезвычайным ситуациям – 216,9 тыс.га, что составляет 2,2 % от общей площади;
- 4) Национальная академия наук Беларуси – 41,6 тыс.га, что составляет 0,4 % от общей площади;
- 5) Министерство образования – 27,8 тыс.га, что составляет 0,3 % от общей площади;
- 6) Местные исполнительные и распорядительные органы – 15,4 тыс.га, что составляет 0,2 % от общей площади.

Немаловажным показателем для оценки использования земель лесного фонда является лесистость территории Республики Беларусь. Под лесистостью понимают степень облесенности территории. Она определяется отношением покрытой лесом площади к общей площади территории (страна, район, лесхоз) и выражается в процентах [3, с.5].

Динамика лесистости территории за 2015-2020 гг. представлена в таблице 2 [2].

Таблица 2 – Лесистость территории Республики Беларусь, %

2016 год	2017 год	2018 год	2019 год	2020 год
39,7	39,8	39,8	39,8	39,9

По данным таблицы видно, что лесистость проявляет небольшой прирост.

Породный состав лесов Республики Беларусь имеет большое биологическое разнообразие, но в основном преобладают хвойные и мягколиственные породы. В настоящее время 54,8 % площади занимает сосна, ель – 11,0 %. В мягколиственных породах преобладает берёза – 18,8 %, далее ольха чёрная – 8,2 % и осина – 2,2 %. Дуб занимает наибольшую площадь в твердолиственных породах – 2,9 %, далее граб – 0,2 % и другие породы деревьев [4].

По состоянию на 1 января 2021 года возрастной состав лесов Республики Беларусь выглядит следующим образом [2]:

- 1) молодняки – 17,5 %;
- 2) средневозрастные занимают 39,9 % от всей площади;
- 3) приспевающие – 25,8 %;
- 4) спелые и перестойные – 16,8 %.

Эти данные подтверждают эффективное развитие лесного сектора нашей страны, а целенаправленная работа лесоводов улучшает количественные характеристики белорусских лесов. Спелые и перестойные леса составляют свыше 1600 тыс. га, что позволяет вдвое увеличить заготовку деловой древесины и позволяет повысить эффективность использования лесных ресурсов республики.

Таким образом, изучая развитие лесного фонда Республики Беларусь отмечается целенаправленная деятельность лесоводов, которые повышая лесистость нашей страны обеспечивают рост функциональной ценности лесных экосистем.

Список использованных источников

1. Дашкевич Е. А. Лесное право и лесная политика: Учеб. пособие для студентов специальности «Менеджмент» очной и заочной форм обучения. – Мн.: БГТУ, 2004. – 118 с.
 2. Статистический сборник «Охрана окружающей среды в Республике Беларусь» [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://www.belstat.gov.by/upload/iblock/3fa/3fa1ec6cd0c9bff13f63b449187d6f10.pdf> (дата доступа: 18.03.2021).
 3. Пасько О.А. Оценка лесных ресурсов: учебное пособие / О.А. Пасько; Томский политехнический университет. – Томск, 2011. – 128 с.
 4. Лесной фонд [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://mlh.by/our-main-activites/forestry/forests/> (дата доступа: 18.03.2021).
-

ПІДСЕКЦІЯ – ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ

SUBSECTION – DEVELOPMENT OF TOURISM

Коротка Т. С., здобувачка вищої освіти гр. Т-171,
Гонга О. І., д.е.н., професор кафедри туризму
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ СТРАХУВАННЯ ТУРИСТІВ В УМОВАХ COVID-19

Пандемія коронавірусу продовжує поширюватися планетою, погрожуючи новими хвилями не лише мільйонам людських життів, але й серйозними наслідками для світової економіки в цілому. Особливо відчутними вони залишаються для відновлення господарства тих країн, у яких туризм формує значну частку ВВП та має суттєвий вплив та ринок праці.

У серпні 2020 р. експерти ООН оприлюднили невтішну статистику щодо перспектив відновлення туристичної галузі в умовах коронавірусної кризи. Зокрема, опублікувало аналітичний звіт ООН «*Туризм і COVID-19*», у якому представлені можливі сценарії розвитку ситуації у туристичному бізнесі. Згідно прогнозів експертів, кількість міжнародних туристів цього року може скоротитися від 58% до 78%, що призведе до скорочення витрат відвідувачів з 1,5 трлн доларів (в 2019 році) до 310-570 млрд. Подальші обмеження у зв'язку з пандемією можуть призвести до того, що без роботи в цьому секторі залишаться близько 120 млн осіб [1]. Слід визнати, що пандемія створила для суспільства багато нових викликів: скасовані авіа- та автобусні рейси, тури закордон, закриття кордонів, зараження на роботі або в іншій країні під час подорожі. В цих умовах особливої гостроти набувають питання нових можливостей страхового захисту населення будь-якої країни взагалі, і тієї його частини, яка рішуче націлена та туристичні поїздки за будь-яких умов.

Нині низка країн вже відкрила свої кордони для українців — наразі це 23 країни світу, серед них й популярні серед українських туристів Туреччина та Єгипет. Доречі, детальна та актуальна інформація по кожній країні постійно оновлюється на інтерактивній мапі Міністерства закордонних справ. Перелік карантинних заходів щодо туристів кожна країна визначає окремо. Україна розподілила всі країни світу за епідситуацією на «червоні» та «зелені» (за кількістю COVID-хворих на 100 тис населення всередині цих країн). Тому якщо людина в'їжджає в Україну з «червоної» країни (де багато людей заражені коронавірусом), то має пройти ПЛР-тестування та 2-тижневу самоізоляцію. А якщо з «зеленої» країни (з низьким рівнем захворюваності), то таких умов немає [2].

Вартість страхування, як правило, закладена у вартість туру. Менеджери турагенцій пояснюють, що тур від оператора, це *повний пакет послуг, куди входить проживання, переліт та страхування від COVID-19*. Підкреслимо позитивний момент. Експерти відмічають, що по багатьох популярних напрямках вартість таких турів разом зі страхуванням від коронавірусу не те що не зросла, а навпаки - знизилася. У такій спосіб країни, які зазнали величезних збитків через суворі карантинні обмеження попередніх місяців, намагаються врятувати свій туристичний бізнес.

Наприклад, якщо турист захворів на території Туреччини, то його ізолюють в окреме приміщення, яке пристосоване для цього (*якщо не серйозні симптоми*). Якщо ж більш серйозний перебіг, то таку особу помістять в лікарню. При цьому, вартість лікування сплатить Туреччина. Крім того, в це страхування входить вартість зворотних квитків. Відмітимо, що з 1 липня 2021 р. для відвідувачів Туреччини (*як одного з найбільш популярних серед Українців курорту, а в умовах карантинних обмежень – одного з небагатьох доступних*) запрацювала нова система страхування на випадок виявлення у мандрівників COVID-19. Вартість такої страховки на 7 днів 15 євро (вартість покриття — 3 тис євро). Якщо турист захоче застрахуватися на 5 або 7 тис євро, то потрібно буде сплатити 19 та 23 євро відповідно. Такий страховий поліс можна придбати онлайн, у туроператора, під час придбання авіаквитків або просто в аеропорту Туреччини після прибуття.

Наприклад, для туристів, які виїжджають за межі України та іноземців з «зеленого списку країн», страхова компанія *«Кий Авіа Гарант»* пропонує застрахуватися на випадок захворювання на COVID-19. Щоправда, така страховка пропонується людям до 60 років. В разі зараження коронавірусом страховики покривають людині витрати на лікування важкого перебігу цієї хвороби в стаціонарі. Якщо випадок має летальні наслідки внаслідок коронавірусної хвороби, ця страховка покриває витрати на репатріацію тіла (праху) в Україну. Підкреслимо, що такий страховий поліс не покриває витрати на тестування на COVID-19, амбулаторне лікування, самоізоляцію або обсервацію через коронавірусну хворобу [2].

Ще один приклад. Популярний туроператор *Join UP!* з 2021 страхує туристів від фінансових втрат через поширення епідемії коронавірусу: якщо туриста зняли з рейсу з діагнозом «коронавірусна хвороба» або країна призначення туриста не приймає літаки через епідемію. При цьому йдеться не про новий «коронавірусний поліс». В перелік страхових випадків вже існуючого полісу від невиїзду додалися два нових: 1) відмова у перетині кордону України або країни призначення туриста з боку прикордонників, митників, перевізників з причини захворювання на COVID 19; 2) офіційно оголошені в Україні або в країні заброньованої подорожі страйки перевізників, народні заворушення, епідемії (*в т. ч. коронавірусу*), теракти. Такий страховий поліс коштує 7,5 доларів, в разі настання страхових випадків турист отримає до 75 тисяч гривень. При цьому треба надати офіційні документи про відмову у перетині кордону або посадці на транспортний засіб та про лабораторне підтвердження діагнозу «COVID-19».

Нині в Україні є достатньо пропозицій індивідуального страхування на випадок захворювання коронавірусом. Так, *страхова компанія USI* страхує людей 3-65 років на території України на 1 рік від «розладу здоров'я або смерті застрахованої особи внаслідок інфікування вірусом COVID 19 (коронавірусом)» [3]. Факт інфікування має бути лабораторно підтвердженим ПЛР-тестом або іншим методом, затвердженим МОЗ України (*окрім експрес-тестів*). Застрахована людина отримає виплату, якщо розлад її здоров'я потребував амбулаторно-поліклінічного або невідкладного цілодобового стаціонарного лікування. Більше того, цією компанією розроблено, за висловом її керівництва «унікальний страховий продукт» - *VAC-COVID*. Зокрема, вакцинація від COVID-19, з точки зору СК USI, має виглядати наступним чином: самостійно і усвідомлено прийняти рішення про готовність пройти вакцинацію від COVID-19; укласти договір страхування від наслідків вакцинування за програмою VAC-COVID (*можна онлайн*); протягом року страхувальник, який уклав такий договір буде фінансово захищений від негативних наслідків вакцинації; якщо після отримання вакцини людина занедужала та потрапила до лікарні – страхова компанія USI проведе страхову виплату за кожен день перебування в стаціонарі; нарешті,

якщо внаслідок вакцинування застрахована особа помре, то родичі потерпілого отримують страхову виплату.

Страхування від COVID-19 пропонують також компанії ПУМБ (програма «Антивірус»), UNIVERSALNA (програма «Захист від COVID-19»), ARX (програма «Антивірус»), ІНГО (програма «Короназахист+») та деякі інші. Таким чином, нині страхова галузь робить перші рішучі кроки для захисту туристів в умовах пандемії. Страхові виплати передбачені не тільки у разі виявлення хвороби за межами країни, але й у разі ускладнень від вакцинації, наявність якої нині є обов'язковою вимогою багатьох приймаючих країн. Будемо сподіватися на краще, проте не слід ігнорувати загрози пандемії, що, на жаль, триває.

Список використаних джерел

1. Мультимедійна платформа іномовлення України. Карантин. Як світ рятує туристичну галузь. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-tourism/3090351-karantin-ak-svit-ratue-turisticnu>
2. Страхування від COVID-19: як, де та хто страхується під час пандемії? URL: <https://freeradio.com.ua/strakhuvannia-vid-covid-19-ia-de-ta-khto-strakhuietsia-pid-chas-pandemii/>
3. Офіційний сайт компанії USI. URL: <https://usi.net.ua/>

Пилипець Я. І., здобувачка вищої освіти гр. Т-171
Науковий керівник – **Гонга О. І.**, д.е.н., професор
Національний університет «Чернігівська політехніка» (Чернігів, Україна)

СУЧАСНИЙ СТАН ЕКОЛОГІЧНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

Україна з її величезними природними багатствами, унікальними ландшафтно-кліматичними умовами і вигідним географічним розташуванням має виключно сприятливі умови для розвитку екологічного туризму. В Україні найбільший розвиток отримав, так званий, сільський зелений туризм в Карпатах. Це в значній мірі обумовлено природними умовами, розвиненою санаторно-курортною інфраструктурою з джерелами лікувальних мінеральних вод, наявністю відомих гірськолижних курортів [1].

На даний час туризм в Україні набирає все більшої популярності як на внутрішньому ринку, так і на міжнародному. Інтерес до подорожей у населення підвищують активні туристи, які популяризують свої подорожі по Україні в соціальних мережах. Найбільшою популярністю екотуризм користується у молодій і активній частини населення, а також у студентів, які прагнуть побачити нові цікаві місця і при цьому намагаються заощаджувати гроші. Хоча останнім часом до їх числа приєднуються і люди старшого віку, які бажають відновити свої сили природним шляхом.

Основним поштовхом до розвитку внутрішнього туризму стала пандемія COVID -19, оскільки міжнародні кордони перетинати стало важче, ризики підвищилися, а кількість країн, які приймають туристів зменшилася. Станом на 20 квітня 2020 року через пандемію 100 % усіх міжнародних дестинацій ввели обмеження на в'їзд. Одним із молодих і конкурентоспроможним видом туризму як в Україні так і в усьому світі стає екологічний, адже головним пріоритетом подорожей стає безпека.

За кордоном Україна періодично з'являється в новинах, інформація про внутрішній стан країни багато кого відлякує, але все більше з'являється тих кого країна приваблює. В

2019 році Україна піднялася на 10 позицій в Індексі конкурентоздатності у сфері подорожей і туризму і посіла там 78 сходинку. Україна мала найшвидший темп зростання у субрегіоні, піднявшись на 10 місць, і зайнявши 78 місце у світі. Зокрема, по мірі стабілізації та відновлення країни Україна різко покращила ділове середовище (зі 124 на 103 місце), безпеку (зі 127 на 107 місце), міжнародну відкритість (зі 78 на 55 місце) та загальну інфраструктуру (зі 79 на 73 місце) [2].

Одним із найпопулярніших і найрозвиненіших напрямків для зеленого туризму в Україні завжди був Карпатський регіон. Але цей рік виявився найбільш несприятливим саме для західних областей через високу захворюваність там на COVID-19, а ще дощову погоду та повені. Тож цього року українці відкриватимуть для себе інші регіони, де з кожним роком з'являється усе більше нових маршрутів і садиб для зеленого туризму. Такими регіонами можуть стати ті, на територіях яких є національні, регіональні, ландшафтні природні парки, заказники. А це майже всі області України. Зелений туризм в країні з'явився ще 15-20 років тому, але зараз до цього напрямку звертається більше уваги, оскільки у зв'язку з COVID-19 людям цікавіше відпочивати в невеликих садибах в екологічно чистій місцевості.

Зараз існують чотири види екотуризму та екотурів:

1. Науковий туризм. Під час наукових екотурів туристи беруть участь у різноманітних дослідженнях природи, здійснюють польові спостереження.

2. Тури історії природи. Це подорожі, пов'язані з пізнанням навколишньої природи й місцевої культури.

3. Пригодницький туризм, що об'єднує всі подорожі, пов'язані з активними способами переміщення та відпочинку на природі (outdoor), мета яких — нові відчуття, враження, поліпшення туристом фізичної форми та досягнення спортивних результатів.

4. Подорожі в природні резервати. Висока атрактивність унікальних та екзотичних природних об'єктів і явищ приваблюють безліч туристів.

Найкращими і найцікавішими місцями для екотуризму в Україні на даний час є: Херсонська область, Подільські Таври, Карпати, каньйони Миколаївської області, Дніпровські береги в Черкаській області.

Для тих, хто хоче не лише відпочити на природі, а й відкрити для себе Україну з різних боків, за підтримки місцевої влади, складаються окремі туристичні маршрути. З'явилися кілька нових і у 2020 році. Наприклад, на Кіровоградщині цього року презентували новий туристичний маршрут "Від індустрії до загубленого раю". Маршрут розпочинається з колишнього вугільного розрізу "Морозівський" – затопленої території, де колись видобували буре вугілля. Далі веде до селища Приютівка, де розташована прибережна зона відпочинку із унікальним ландшафтним дизайном (арт-об'єктами, елементами декоративного освітлення та вимощеними пішохідними доріжками) [3].

Головним мінусом у стані розвитку екологічного туризму в Україні є відсутність державного регулювання цієї сфери бізнесу, а водночас і державної підтримки. Наразі – "зелений" туризм регулюється лиш законом про особисте селянське господарство, в якому йдеться, що людина, яка володіє земельною ділянкою сільськогосподарського призначення, може надавати послуги з сільського (чи то зеленого) туризму (розміщення до 10 людей) і не обкладається податками, оскільки це вважається власним виробництвом.

Отже, екологічний туризм - це напрямок рекреаційної діяльності, який об'єднує в собі багато підвидів туризму, які спрямовані на гармонізацію відносин між туристами, туроператорами, природним середовищем та місцевими громадами, що реалізується через екологізацію всіх видів туристської діяльності, охорону природи, екологічну освіту та виховання. Основна ідея екологічного туризму - це, насамперед, турбота про навколишнє природне середовище, що використовується у туристичних цілях.

Список використаних джерел

1. Андрусік А.А. «Проблеми та перспективи розвитку екологічного туризму в Україні» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://core.ac.uk/download/pdf/154806275.pdf>
2. Статистичні данні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.epravda.com.ua/news/2019/09/4/651265/>
3. Аналітика. «Зелений туризм»-2020: іноді – як варіант для «карантинного» усамітнення [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-tourism/3058062-zelenij-turizm2020-inodi-ak-variant-dla-karantinnogo-usamitnenna.html>

Вертебна І. М., здобувачка вищої освіти гр. Т-171,
Гонга О. І., д.е.н., професор кафедри туризму
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

Потенціал туристичної галузі у кожній країні має свої особливості і унікальний набір «стартових» позицій розробки, позиціонування та реалізації перспективних проектів. Стимулювання розвитку «зеленого» туризму знаходиться в зоні пріоритетів, як міжнародних регулюючих структур, так і окремих країн світу, насамперед – країн ЄС. Пояснення такої уваги полягає у пересіченні двох площин: *по-перше*, пошуку напрямів розвитку соціально і екологічно орієнтованих видів туристичного бізнесу; *по-друге* – необхідності надання додаткових імпульсів розвитку сільськогосподарського виробництва, що є вкрай необхідним для всіх країн світу без виключення. Адже ситуація з забезпеченням темпів розвитку сільського господарства прямо пов'язана з перспективою, якщо не виживання людства взагалі, то здатності забезпечити певний рівень якості життя населення планети.

Так, за прогнозами науковців, вже через 30 років населення планети зросте приблизно на 30% (до 9 млрд осіб у 2050 р. порівняно з сьогоднішніми 7 млрд осіб), причому 98% населення планети буде жити в країнах, що розвиваються. Населення міст подвоїться, зросте питома вага середнього класу, що автоматично означає збільшення попиту на продукцію сільського господарства. Для забезпечення зростаючої чисельності населення планети продуктами харчування та енергією, необхідне підвищення продуктивності сільського господарства в середньому на 2% на рік [1,4]. Туристичний бізнес у всіх його формах і проявленнях є дійсно своєрідним генератором економічного, соціального та екологічного розвитку окремих територій. За оцінкою Всесвітньої туристичної організації ООН (ЮНВТО), внесок туризму до світового ВВП з урахуванням непрямого ефекту становить 10%. Загальна кількість робочих місць, що стосуються сфери туризму, становить 11% [2].

Проте розвиток сільського туризму в будь-якій країні, в тому числі – в Україні, як правило, стикається з проблемою інформаційного забезпечення промоцій туристичних локацій. В цьому плані, заслуговує на увагу вітчизняний досвід створення та підтримки на веб-порталі **Ruraltourism.com.ua** банку даних щодо осередків зеленого туризму в Україні з вільним доступом до повної і вичерпної інформації про умови розміщення, послуги та ціни постійно зростаючої аудиторії користувачів Інтернету [3]. Це забезпечує можливість більш повного задоволення потреб населення України та потенційних іноземних туристів, які прагнуть відпочити на природі, провести вихідні або свята за містом, ознайомитися з місцевими традиціями та автентичною національною кухнею, зайнятися риболовлю або

«тихим полюванням». Нижче наведені окремі можливості, що надаються порталом Ruraltourism.com.ua двом основним категоріями користувачів: власникам агросадиб і потенційним туристам. Власники садиб, заповнивши безпосередньо на сайті Анкету для внесення інформації в базу даних нічлігів (або заповнивши і надіславши її звичайною або електронною поштою), можуть в подальшому самостійно редагувати свою інформацію про ціни, наявність вільних місць і переглядати заявки на відпочинок. Інформація про садибу з прямими контактами (телефон, електронна пошта, яка розміщена на сайті) є відкритою. Щоб надати більше видовищності інформації про агросадиби, що чекають туристів та вигідно представити переваги відпочинку в певній оселі є можливість розмістити галерею якісних кольорових фотографій, включаючи зовнішній вигляд будинку або котеджу з прилеглою територією та інтер'єром, в різних рубриках порталу [3].

Команда порталу Ruraltourism.com.ua пропонує представникам туристичного бізнесу в сфері сільського туризму послуги щодо створення сайту та його графічного дизайну. Також налагоджена практика надання консультацій з питань маркетингу та просування турпродукту на ринок, що дійсно необхідно для успіху будь-якого бізнесу, а для сільського туризму – особливо, оскільки його специфіка полягає у достатньо обмежених фінансових ресурсах, утрудненому доступу до глобальних та локальних інформаційних мереж, локалізованому кадровому забезпеченні (нерідко весь персонал певного туристичного об'єкту – агросадиби або іншої туристичної локації – складається з представників однієї родини або осередку сусідів).

Слід зазначити, що протягом останнього часу сільський туризм набуває все більшого поширення і на Чернігівщині, стаючи одним з перспективніших напрямків туристичної галузі. Нині основні осередки сільського зеленого туризму розташовані у Чернігівському, Коропському, Козелецькому, Куликівському та Ічнянському районах. Зокрема, такі послуги надають: Агросадиба «*Соколиний хутір*», База відпочинку «*Андріївські озера*», Садиба «*Бужанка*», Туристичний комплекс «*Садиба Софії Русової*», Еко-садиба «*На селі у дідуся*», Будинок туриста «*Затишок*» Мезинського Національного парку, садиба «*Бджоларій*» (с. Сокиринці, Ічнянський р-н), сільській дім «*На краю світу*» (с. Свердловка), котедж «*Срібне Сити*», агросадиби «*Зелена світлиця*», «*На Десні*», «*У Василя*» та інші - всього по області біля 30 туристичних об'єктів такого типу. Відпочинок в селах області дає змогу міським жителям не тільки відновити фізичне здоров'я та зняти психологічне напруження, але й навчитись майстерності, пов'язаному з народними промислами – вишиванням, гончарством, лозоплетінням, різьбленням по дереву, отримати навички бджолярства та городництва тощо. Проводячи активний відпочинок у сільській місцевості туристи мають змогу побувати на цікавих екскурсіях, займатися рибалкою, збиранням грибів, ягід, лікарських рослин [5].

За нашим переконанням, саме сільській туризм нині, в умовах пандемії і, на жаль, невщухаючими загрозами, пов'язаними з поширенням COVID-19, може стати своєрідним «рятівним варіантом» для людей, які прагнуть укріпити фізичні та душевні сили, настроїтися на позитивний лад і з оптимізмом дивитись у майбутнє, адже саме перебування на природі та активний відпочинок сприяють цьому. З іншого боку – суто практичні аспекти, пов'язані з тим, що нині значна кількість популярних, «протопаних» туристичних маршрутів, насамперед – міжнародних, стали тимчасово недоступними. Крім того, в сучасних умовах питання відпочинку (і в першу чергу – сімейного) стикається з гострою проблемою мінімізації ризиків епідеміологічної небезпеки, яка значно підвищується в умовах масового скупчення туристів. І в цьому плані – якісний (і економний, що теж важливо в нинішній ситуації) відпочинок в агосадибах є, за нашим переконанням, ідеальним вибором.

Висновок. Розвиток сільського зеленого туризму є визнаним та перевіреном світовим досвідом засобом активізації ділової активності периферійних територій та підвищення доходів населення. Водночас, в Україні відсутня системна загальнодержавна політика в цій сфері. Для подолання проблем, які гальмують розвиток туризму на базі особистих селянських та фермерських господарств, необхідне широке використання європейської практики розумної державної підтримки цього перспективного сектору туристичної галузі, особливо в площині його інституційно-аналітичного забезпечення.

Список використаних джерел

1. Степанов В. Ю. Сільський зелений туризм в Україні: проблеми та перспективи. Актуальні проблеми державного управління, 2018. 1(53). С.1-5.
2. Стратегія розвитку туризму та курортів на період до 2026 року, розпорядження КМУ від 16.03.17 № 168. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2017-%D1%80>
3. Веб-портал «Зелений туризм». URL: <http://ruraltourism.com.ua/>
4. Кравець О. Сільський туризм – традиції гостинності, які приносять прибуток. URL: http://artkavun.kherson.ua/uaslskij_turizm_traditsgostinnost_jak_prinosjat_pributok.htm.
5. Чернігівщина туристична. URL: <https://chernihivregion.travel/novyny/item/532-silskyi-turyzm-na-chernihivshchyni>

Дятченко К. О., здобувачка вищої освіти гр. Т-171,
Гонта О. І., д.е.н., професор кафедри туризму
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ МОЛОДІЖНОГО ТУРИЗМУ НА ЧЕРНІГІВЩИНІ

Бурхливий розвиток світового туризму відбився на активізації подорожей та відпочинку найбільш мобільної частини населення планети – молоді. Згідно з даними, опублікованими ЮНВТО, більше 20% світового туристичного ринку припадає на молодіжний та студентський туризм. Молодіжний туризм – це специфічний сектор туристичного ринку, орієнтований на дітей, юнацтво та молодь.

Сучасні світові тенденції розвитку туристських подорожей свідчать про збільшення частки молодіжного туризму. Саме молоді люди становлять більше 57% від усіх туристів. Нині у світі функціонують понад 300 організацій молодіжного туризму. Щорічно до міжнародного молодіжного туристського обміну долучаються понад 25 млн молодих людей [3]. Щоправда, несподівана ситуація, яка виникла у світі у зв'язку з поширенням COVID-19, боляче відбивається на можливостях сучасного міжнародного туризму, в тому числі – молодіжного. Проте, за нашим переконанням, по-перше, ці складнощі мають тимчасовий характер; а по-друге, прикрі обставини не можуть зупинити жагу молоді до пізнання нового та постійного поповнення «банку» позитивних вражень, емоцій та спілкування. У зв'язку з останнім, нині організатори молодіжного туризму починають активно переорієнтовуватися на реалізацію внутрішнього потенціалу галузі.

Молодіжний туризм вирішує вкрай важливі завдання, пов'язані з вихованням, оздоровленням та просвітництвом молоді шляхом залучення до туристично-краєзнавчої діяльності. *Що дає молоді туризм?* Багато цінного: отримання нових знань; фізичне оздоровлення та профілактика захворювань; орієнтація молоді на здоровий спосіб життя, формування активної життєвої позиції; розвиток кращих моральних людських рис та

відносин; підготовка підлітків до служби у лавах армії, до навчання у ВНЗ військового типу; екологічне виховання свідомого ставлення до збереження природи нашої країни [2, 3].

У віковому розрізі молодіжний туризм, на нашу фахівців, треба розділяти на три частини – дитячо-юнацький (14–17 років), студентський (17–23 років) та молодіжний (23–35 років) [1]. Організаційні форми молодіжного туризму достатньо розгалужені. Зокрема, це: походи; туристські поїздки (*екскурсійні, розважальні, культурнодозвільні, спортивні*); туристські, спортивні та оздоровчі табори; дитячі санаторії; туристські гуртки та клуби; туристські бази, туристські зльоти та змагання; туристські вечори, фестивалі, туристсько-краєзнавчі експедиції; краєзнавчі конференції тощо [1-3].

Слід відмітити, що за часів СРСР молодіжний туризм тотально контролювало бюро молодіжного міжнародного туризму «Спутнік». У незалежній Україні правонаступником БММТ «Супутник» є ЗАТ «Супутник-Україна». Це акціонерне товариство закритого типу з іноземними інвестиціями – холдингова компанія, що об'єднує 44 підприємства у всіх областях України, заснованих за участю акціонерного товариства. Проте, спроби докладно проаналізувати діяльність цієї організації засвідчили, що така інформація майже відсутня, що свідчить про непрозорий характер новоутвореної структури та дозволяє зробити відповідні висновки щодо її ефективності.

З 2004 р. у сфері підтримки програм молодіжного та студентського туризму працює **Всеукраїнська молодіжна громадська організація «Всеукраїнська молодіжна туристична асоціація» (ВМТА)**. Головні завдання асоціації: сприяння молодіжним ініціативам у туристичній сфері, сприяння створенню розвиненої інфраструктури молодіжного туризму в Україні, створення рекомендацій зі сприяння молодіжному туризму з боку виконавчої й законодавчої влади, просування українського молодіжного туристичного продукту всередині країни та за її межами. Фахівці ВМТА реалізують проекти «Молодіжний туризм України – єднання та євроінтеграція», «Соціальний туризм України – європейська якість без обмежень і перешкод», «Студентська туристична лабораторія», «Захист туристичних онлайн магазинів», «Українські чиновники знищують молодіжний туризм» тощо.

Також, слід відмітити діяльність **Громадської організації «Всеукраїнська молодіжна хостел-асоціація»**, яка створена у 2003 р. та входить до Міжнародної федерації молодіжних хостелів (ГУНР). Асоціація покликана сприяти розвитку міжнародного молодіжного співробітництва (хостел-руху) в Україні. Організація працює в різних напрямках: створення мережі хостелів в Україні, мережного бюро молодіжного туризму; розвиток інфраструктури у сфері молодіжного туризму; популяризація внутрішнього і в'їзного молодіжного туризму; забезпечення туристів гуртожитками; участь у культурних і спортивних міжнародних заходах, розширення культурних і суспільних зв'язків молоді, що проживає в різних регіонах України і за кордоном; підтримка волонтерської роботи; формування позитивного іміджу України в іноземців, культурних і гуманітарних зв'язків між молоддю всіх країн.

Чернігівщина в плані розвитку молодіжного туризму є дуже привабливим регіоном, де вже накопичений певний досвід і сформований досить привабливий «набір» заходів та локацій для змістовного і корисного відпочинку молоді. Зокрема, до регіональних заходів та івентів, які є найбільш цікаві для молоді, слід віднести:

Еко-івент «Свято День Десни». У програмі: конкурси, квести, вікторини, інші заходи еколога – просвітницького змісту, концертна та розважальна програма. Фестиваль є мандруючий по області, проводить Деснянське басейнове управління та ГО «За відродження Десни»; **Фестиваль історичної реконструкції «Спис на Вістрі»**. У програмі: реконструкції боїв 5-10 ст., демонстрація костюмів, виставка – продаж, майстер-класи, фуд-корт, екскурсії парком природи «Беремицьке» (Козелецький р-н). Проводить Чернігівська

облдержадміністрація; **Моторалі «Князі у грязі»** за участі гонщиків зі всієї України, яке проходить неподалік м. Новгород-Сіверського по піщаному бездоріжжю у Биринському лісі і включає конкурс **«Володар гори»** - підкорення вершини кар'єру 10-ти метрової висоти та різноманітні конкурси для глядачів. Проводить Новгород-Сіверська міська рада та ГО **«Княжий град»**; Фестиваль **лицарських турнірів «Битва за Сокиринці»**. У програмі: на реконструкція видовищних лицарських турнірів, кухарі садиби **«Бджолярій»** пропонують страви української кухні, фірмові напої **«Меди питні Сокиринські»**, с. Сокиринці, Ічнянський р-н, садиба **«Бджолярій»**; **Патріотичний фестиваль «Kozak-fest»** за участю талановитої молоді. Проводить Бобровицька райдержадміністрація; **Міжрегіональний фестиваль творчості людей з інвалідністю «Срібні роси»**, в рамках якого передбачена концертна програма, спортивні змагання, конкурси, квести. Проводить Срібнянська селищна рада; **«Життя в стилі ЕКО»** екологічний фестиваль. В програмі: екологічні екскурсії, квести, майстер-класи, виступи автентичних творчих колективів тощо, м. Чернігів. Проводить Чернігівська облдержадміністрація; **Міжнародний фестиваль творчості для дітей та молоді з інвалідністю**, туркомплекс **«Голубі озера»**, с. Олешня, Ріпкинський р-н. Проводить Благодійний фонд ім. С. Русової; **Всеукраїнський фестиваль «Відродження українського села, його духовності і культури»**. У програмі: грандіозні конкурси фольклорних колективів та дитячої хореографії, виступи зірок української естради, поетів, циркових артистів, козаків-каскадерів на баских конях, виставки, майстер-класи з гончарства, ковальства, розпису українськими візерунками, фуд-корт та ін., с. Піски, Бахмацький р-н, Проводить ПСП **«Пісківське»**; **Батурин-фест «Шабля»**. У програмі: патріотичні квести, майстер-класи, розважальні заходи, гала-концерт відомих виконавців. Проводить Батуринська міська рада; **Міжнародний фестиваль рок-н-ролу**, в якому беруть участь колективи з України, Білорусії та інших країн, туркомплекс **«Голубі озера»**, с. Олешня, Ріпкинський р-н. Проводить Благодійний фонд ім. С. Русової; **Молодіжний фестиваль «ТАМ»**. У програмі: квести, конкурси, шоу, спортивні змагання, розважальні музичні виступи, майстер-класи тощо Фестиваль є мандруючий по області, проводить Чернігівська облдержадміністрація; **Фестиваль творчої молоді «Чернігів The best»**. Фестиваль-конкурс проводиться між учасниками різних категорій: вокал, танці, декламування, акробатика та інше. м. Чернігів Чернігівська міська рада та багато інших заходів [4].

Проте, не дивлячись на достатньо широкий спектр представлених заходів, які репрезентовані у різних куточках Чернігівщини і є дійсно цікавими з точки зору перспектив розвитку молодіжного туризму, існує низька проблем, які потребують невідкладного вирішення. Насамперед, це відсутність комплексності і системного бачення потенціалу молодіжного туризму, заходи якого проводяться хаотично і не поєднанні загальною ідеєю (запальною, яскравою, надихаючою) піднесення цього руху з орієнтацією на великі можливості регіону. В свою чергу, це відбивається на фрагментарній проінформованості молоді щодо потенціалу внутрішнього туризму в межах області, можливості участі у тих чи інших заходах, або вибору форм активного та змістовного відпочинку.

Список використаних джерел

1. Каднічанський Д.А. Молодіжний і навчальний туризм. Курс лекцій. / Дмитро Каднічанський – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2010. – 60 с.
2. Мельничук М.М. Молодіжний та дитячий туризм: сутність та класифікація за віком. Вісник ХНУ ім. В. Н. Каразіна. Серія: Геологія. Географія. Екологія. — 2016. — Вип. 44. — С. 118—122. — URL: : http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhG_2016_44_17

3. Глобальній доклад «Сила молодіжного туризму» / сайт ЮНВТО. URL http://cf.cdn.unwto.org/sites/all/files/pdf/2wyse_ultimoscambios.pdf

4. Чернігівщина туристична. URL: <https://chernihivregion.travel/novyny/item/532-silskyi-turyzm-na-chernihivshchyni>

Асатрян А. Г., здобувачка вищої освіти гр. Т-171,

Роговий А. В., д.е.н., професор

Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД РОЗВИТКУ ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ І МОЖЛИВІСТЬ ЙОГО ВИКОРИСТАННЯ В УКРАЇНІ

Сьогодні індустрія туризму є однією з найбільших форм міжнародної торгівлі, що розвиваються досить динамічно. У останні 20 років середньорічні темпи росту числа приїжджих іноземних туристів у світі склали 5,1%, валютних надходжень – 14%. За прогнозами експертів, бурхливий розвиток міжнародного туризму буде продовжуватися і далі. За їх підрахунками, до 2025 року ця галузь стане головною експортною галуззю у світі. Очікується, що при збереженні таких темпів росту число міжнародних подорожей до 2030 року досягне 1,8 млрд. чоловік. При цьому, готельне господарство стає все більш прибутковою справою, і будівництво готелів здійснюється переважно з урахуванням комерційних цілей. Такому рішенню сприяє розвиток туризму. Готельний бізнес і туристичний бізнес нерозривно зв'язані поняття.

Розвиток туристичної індустрії викликав небачений зріст готельного господарства. У зв'язку з цим багато країн почали вкладати великі кошти у розвиток цієї галузі економіки. Крім того, у багатьох країнах готельне господарство стає однією з найважливіших сфер зайнятості населення.

Проблеми розвитку та функціонування готельного бізнесу вивчали та досліджували такі вчені: М. Бойко, А. Охріменко, А. Расулова. Проблеми сертифікації та функціонування готелів присвячені праці О. Пньовської, В. Радченко та Л. Римарева.

Готельне господарство є однією з складових туристичної індустрії. Матеріальна база, що призначена для розміщення туристів, посідає одне з перших місць при формуванні туристичної інфраструктури, бо якість проживання та відповідне обслуговування рішуче впливають на рівень туристичного сервісу. А отже, готельна індустрія стає швидко зростаючим бізнесом, що приносить значні грошові надходження, в тому числі валютні.

Вітчизняна готельна галузь стає невід'ємною складовою світового готельного господарства. Як розвиток туризму викликав розширення готельної справи, так і використання готельних і туристських комплексів сьогодні сприяє розвитку іноземного туризму у свою чергу, а також розширенню спілкування між людьми, розвитку культурних зв'язків, зближенню народів.

Такий швидкий темп інтеграції до європейського суспільства пояснюється зручним географічним положенням України (розташована в центрі Європи на перехресті транзитних шляхів) та не менш швидким зростанням українського бізнесу, що також активізує приїзд до нашої країни бізнесменів та людей у справах з різних куточків світу. Тому саме зараз стає актуальним питання відновлення та приведення готельного господарства країни до європейських стандартів. З підвищенням ділової активності країни зростає потреба й у більшій кількості готелів.

Поняття індустрії гостинності можна розглянути з двох сторін:

- гостинність – це турбота, виявлена по відношенню до гостя, і здатність відчувати потреби клієнтів, тобто висококваліфікований обслуговуючий персонал;
- гостинність – сфера готельного й ресторанного бізнесу, яка є провідним чинником і базою величезної індустрії туризму.

Тому, готельний бізнес, як одна з основних складових туристичної індустрії, що динамічно розвивається та включає комплекс послуг для туристів і є ключовим чинником розвитку туризму в Україні. Більше того, готельний бізнес першочергово пов'язаний з питанням гостинності, як головного критерію оцінки ефективності діяльності туристичного комплексу. І хоча сьогодні спостерігається тенденція будівництва вишуканих, неймовірно дорогих готелів, виникають сумніви, що майбутнє саме за ними.

Секрет гостинності криється все ж таки не в розкоші та пишності, а в чуйності і спроможності вгадати настрої і бажання клієнта. Саме над цим, хотілося б, щоб працювали у сфері надання готельних послуг. Тому тема гостинності є актуальною та потребує подальших досліджень у цій галузі.

Отже, готельний бізнес – це складна система, що охоплює величезну кількість її складових, підгалузей, і носить комплексний характер, що припускає наявність різних типів прояву уваги до гостей і сукупність численних способів справлятися з різними професійними завданнями й скрутними ситуаціями.

Комплекси, що становлять готельну індустрію, мають різне функціональне призначення (наприклад, клуби, готелі, пансіонати), хоча володіють загальними характеристиками, але по-своєму унікальні, тому що використовують різні способи вираження готельного бізнесу.

Під час дослідження індустрії гостинності важливо усвідомлювати, що вона містить у собі різні області й сектори, крім того, варто враховувати систему взаємин, що існують між готелями, багато в чому схожими з ними.

У майбутньому спостерігатиметься як розвиток стандартних готельних ланцюгів, так і окремих спеціалізованих готелів. Хоча, здається, що спеціалізація готелів буде більш широкою і різноманітнішою, і тому частка їх на ринку готельних послуг значно збільшиться. Адже існує ще стільки незадоволених потреб клієнтів у різних видах тематичних готельних комплексів.

У теперішній час готельне господарство у всьому світі стало на індустріальну основу і являє собою галузь економіки, яка забезпечує значні валютні надходження за рахунок розвитку іноземного туризму. Готельно-ресторанні послуги займають величезну нішу в індустрії туризму, і саме вони безпосередньо впливають на сукупну якість туристичних послуг. Тільки цього вже достатньо, щоб зрозуміти, наскільки актуальна тема місця готельно-ресторанних послуг в індустрії сучасного туризму, визначення їх сучасних тенденцій і майбутніх прогнозів, аналіз минулих помилок і планування нових стратегій управління та розширення готельного асортименту.

Список використаних джерел

1. Безугла Ю.В. Розвиток туризму у королівстві Норвегія. Юність науки – 2018: соціально-економічні та гуманітарні аспекти розвитку суспільства: збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів і молодих вчених (м. Чернігів, 11-12 квітня 2018р.) : у 2-х ч. / Чернігів: Черніг. нац. технол. ун-т, 2018. – Ч. 1: 380 с. – С. 365-367
2. Дядечко Л.П. Економіка туристичного бізнесу. Навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 224 с.
3. Еволюція розвитку готельного господарства [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://moodle.socosvita.kiev.ua/>

4. Індустрія гостинності в країнах Скандинавії [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.tneu.edu.ua/>

5. Інноваційні підходи в управлінні готельним бізнесом [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://elib.hduht.edu.ua/>

Безуглий І. В., к.е.н., доцент, доцент кафедри туризму

Бусел В. М., здобувачка вищої освіти гр. Т-171

Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

СВІТОВИЙ ДОСВІД ТЕЛЕВІЗІЙНОЇ ТРЕВЕЛ-ЖУРНАЛІТИКИ ДЛЯ АКТИВІЗАЦІЇ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ

Перспективна модель організації бізнесу, яка сприяє активізації туристичної діяльності це тревел-журналістика. Це такий формат журналістики, який спрямований на збір інформації щодо туристичних, історичних, культурних, географічних трендів та передачі цих знань цільовій аудиторії. Для тревел-журналістики характерно освітлення широкого кола тем та різноманіття форм подання текстової й графічної інформації. Напрями тревел-журналістики не обмежуються репортажами, подорожніми нарисами, рекомендаціями, тревел-передачами, тревел-журналами та тревел-фотографіями. Різноманіття жанрів притаманних тревел-журналістиці дозволяє розробляти ефективні інструменти вирішення практичних завдань щодо просування туристичних брендів, формування іміджу курортів, промоушені дестинацій, зростанню попиту на туристичні послуги та інше. Всі ці напрями тревел-журналістики впливають на національну самоідентифікацію людей та територій.

Найбільш яскравий формат тревел-журналістики становлять телевізійні програми, які побудовані за законами спеціалізованих або подійних шоу. Сучасні тревел-програми являють собою поєднання таких жанрів як документальний науковий фільм, освітній фільм-лекція, дорожня розповідь, репортаж, рекомендація, реаліті-шоу, серіал, рекламний ролик, розважальне ток-шоу з участю ведучого. Вони візуально передають культурне та національне різноманіття, пропонують та підтримують готові соціокультурні конструкції. Для сучасних тревел-програм характерні дві тенденції. Перша тенденція свідчить щодо прив'язування формату програми до певної цільової аудиторії (молоді, подорожуючих, домогосподарок та інше). Друга тенденція - це зміна фокусу з місцевого населення на ведучих програми. При цьому відбувається зміна концептуального балансу від «ми – вони» до «наші серед них» (табл. 1).

В сучасних тревел-програмах переважають такі тенденції як орієнтація на певну цільову аудиторію та зміщення уваги з місцевого населення на ведучих. Перша тенденція пов'язана з форматом передачі та орієнтуються на молодіжну аудиторію, домогосподарок, подорожуючих за програмного активного туризму, сімейну аудиторію. Друга тенденція означає зміну концепції від ознайомлення з побутом, традиціями жителів дестинації до нового концепту, який можна характеризувати як «ми серед них», де сюжет вибудовується навколо ведучих, що потрапляють в певні ситуації. Зміна уваги з місцевого населення на ведучих орієнтує редакторів залучати в якості ведучих шоуменів, акторів, політичних діячів. Спостерігається зміщення фокусу мас-медіа від хард-ньос (англ. hard-news) на софт-ньос (англ. soft-news). Це означає перетворення аналітичної інформації для сприйняття якої потрібні спеціальні знання на розважальну та дозвільну. Розвитку тревел-журналістики сприяє процес зближення засобів масової інформації (конвергенція) з технологіями

поширення інформаційних програм в яких новини подаються в розважальній формі, інформування глядачів відбувається в ненав'язливій формі, а новини представляють міжнародні тенденції як сферу масового життя, наближення до людини. Такий інфотеймінг містить лише поверхові відомості з певної теми та не може бути використаний як джерело самоосвіти [1].

Формат тревел-журналістики на телебаченні активно розвивається. Окремі канали присвячені цій тематиці. Вони цілодобово показують програми, що пов'язані із подорожами та закордонним світом. Новини про світ можна побачити на «Euronews», канал «National Geographic» розповідає про природу та мотивує глядача на подорожі. Експлуатація теми подорожей телебаченням пояснюється тим, що географічна тема вписується в основні тенденції розвитку телебачення: розвиток пізнавальної функції та посилення розважальної функції, зокрема її складової – релаксації. Українському телебаченню притаманні такі самі тенденції: тревел-шоу набуває більшої популярності. Основним елементом телевізійного шоу є серійність.

Таблиця 1 - Приклади закордонних телевізійних передач про подорожі [2]

Назва передачі	Опис
«Вижити разом»	Передача транслюється на телеканалі «Discovery». Побудована на виживання. У центрі сюжету - 2 людини, які є експертами в екстремальних ситуаціях, погляди яких кардинально відрізняються.
«По дорозі з Норманом Рідусом»	Ведучий цієї програми - Норман Рідус - американська зірка, байкер і любитель подорожувати. У кожному випуску програми він запрошує однієї відомої людини, який разом з ним здійснює поїздку по просторах Америки.
«Інстинкт виживання»	Телевізійна передача про незвичайних подорожах від National Geographic. У центрі програми - експерт з виживання в екстремальних умовах Хезен Одягнув. У кожній серії він відправляється в нове і небезпечне місце для подорожі.
«Навколосвітня подорож Оззі і Джека»	Оззі Осборн - легенда світової рок-музики - і його син Джек продовжують свою навколосвітню подорож. Суть передачі - детальне вивчення всіх історичних і значущих для культури місць.
«Поїздка без нічого»	Спрямована бюджетних туристів. В основі сюжету - подорожі Південною Америкою без готівки і кредитних карт.
«Життя на Карибах»	Головними героями передачі стають звичайні американські сім'ї з різним бюджетом і складом, які прагнуть переїхати на Карибські острови. Ріелтори запропонують їм 3 варіанти житла, що необхідно обрати.
"Чемоданний настрій"	Телеведучий Морган Баррет - досвідчений мандрівник, який зорієнтований на враження і емоції. Випуски телепередачі присвячені окремому місту або історичного місця, де місцеві жителі розповідають про особливості свого життя і культури.
«Аферисти і туристи»	Абсолютно незвичайна передача про подорожі, яка буде корисна кожному туристу, який вже пакує валізи в нове місто. У кожному випуску розповідаються найпопулярніші шахрайські схеми, спрямовані на мандрівників в кожному конкретному місті. Крім професійної підготовки від злодіїв і аферистів, програма розповідає про найцікавіші пам'ятки та історичні місця.

«Great British Railway Journeys»	Головний герой передачі - Майкл Портільо, відомий тим, що обожає подорожувати по Британії і Ірландії на поїздах. За основу своєї подорожі він взяв схеми маршрутів Джорджа Бредшоу, який описував стан залізничних колій часів Вікторіанської Англії.
«Жахливо смачно»	Девід Чанг - відомий всьому світу ресторатор і шеф-кухар. Він упевнений в тому, що між особистістю і їжею, яку він споживає, є реальний зв'язок. Тому він подорожує по різних країнах, пробує місцеву кухню разом з іншими кухарями, письменниками і зірками, намагаючись знайти закономірності.
Простак за кордоном	Напевно, оригінальна назва навіть без перекладу краще відобразить суть програми - «An idiot abroad». Сенс такої: двоє друзів і заодно британських комедійних режисера відправили свого невдалого знайомого Карла Пінкінгтона в подорож. Карл - типовий домосід і скиглій, чому не могли скористатися автори передачі, підлаштовуючи для нього безглузді, конфузні ситуації.

Список використаних джерел

1. Печеранський І., Катренко В. Характеристика жанрів тревел-журналістики. Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Серія: Аудіовізуальне мистецтво і виробництво. 2019. № 2(1). С. 33-41). URL: <http://audiovisual-art.knukim.edu.ua/article/view/170861>
2. Передачі про путешествия по миру. Список лучших 2020, русские и зарубежные. URL: <https://touristam.com/peredachi-pro-puteshestviya-po-miru.html>

Демченко К. С., здобувачка вищої освіти 2 курсу, група Т-191,
Науковий керівник - **Алсшугіна Н.О.**, к.е.н., доц.,
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м.Чернігів, Україна)

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ГАСТРОНОМІЧНОГО ТУРИЗМУ ШЛЯХОМ ЗАЛУЧЕННЯ МІСЦЕВОЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ КУХНІ

Гастрономічний туризм, хоч і не підсвідомо, але є невід'ємною частиною будь-якої поїздки незалежно від головної мети подорожі туриста. Куди б не поїхав турист, завжди виникає потреба в харчуванні, а ідея спробувати щось нове викликає більше бажання, ніж пошуки звичайної буденної їжі. Часом, під час гастрономічних подорожей, турист дізнається про повсякденне життя, історію та культуру країни навіть більше, ніж у класичній екскурсійній поїздки [1]. Тож, гастрономічний туризм актуальний у повсякчас і на нього існує реальний попит. Місцева регіональна кухня ще один фактор, що може бути атрактивним для туриста. Адже від куштування страви, яка має власну історію та приготована на місці її зародження, формується новий неповторюваний досвід. Є можливість справити на туриста неоціненне враження смачною стравою, навіть коли він не буде цілком задоволений окремими складовими своєї подорожі, а це в майбутньому стане одним із чинників, що вплине на формування позитивного відгуку туриста про подорож та на його бажання відвідати обрану дестинацію у подальшому.

Таким чином, оцінивши вагомість гастрономічного туризму, як самостійного явища в індустрії, так і у поєднанні з іншими (основними) видами туризму, стає зрозумілим, що просування його є сприятливим фактором для туристичної сфери в цілому. А регіональна кухня – один із перспективних напрямів у підвищенні ефективності даного виду туризму.

Місцеву кухню слід розглядати не лише в межах різних традицій народів, але й, безпосередньо, зосередившись на території однієї країни. Беручи до уваги Україну, зважаємо не лише на характерні для неї страви, такі наприклад, як: борщ, сало, вареники і т.д. Об'єктом вивчення мають стати саме регіональні страви різних областей країни. Тобто, відносно новим та непритаманним для вітчизняної туристичної індустрії може бути поява, так званих, гастро-тревел карт, відповідно до яких, турист матиме можливість досліджувати та відкривати для себе різні смакові відчуття по всій Україні. При цьому, це має бути не просто тур по областям, а набагато детальніша карта, що охоплює малі села, містечка та інші населені пункти. Її наповненість визначатиме асортимент, тобто створюватиме широкий вибір. До того ж, цей вид туризму сприятиме зростанню іноземних прибуттів, та збільшить потоки внутрішнього туризму.

В Україні існують карти одного із різновидів гастрономічного туризму, а саме - винного, але вони орієнтуються на окремі регіони (ті, де існують всі необхідні умови для виготовлення вина), що зменшує їх універсальність. Популярність винних туристичних карт не набирає великих обертів, оскільки в Європі вже існують аналогічні тури, що значно краще зарекомендували себе на туристичному ринку. Вигідніше розвивати гастрономічний туризм на основі сільської місцевої кухні, адже багато рецептів втрачаються з плином років або залишаються відомими лише в межах одного населеного пункту. Як приклад, невелике місто Корюківка Чернігівської області пропонує автентичний рецепт тушкованих огірків та проводить щорічно фестиваль «Гурок-фест» серед сусідніх сіл, які змагаються за першість між собою [2]. Такі події часто залишаються поза увагою, хоча цілком могли б привабити нового туриста.

Прихильники української кухні з Рівненщини - команда Агенції сталого розвитку міста займається колекціонуванням рецептів Полісся, за їх сприянням було створено «Каталог автентичних страв», метою якого є популяризація поліської кухні [3].

Також, для зацікавлення у даному виді туризму дітей можна організовувати гастрономічні квест тури.

Для розвитку гастрономічного туризму необхідним є, перш за все, наявність закладів розміщення, що не завжди можливо забезпечити в умовах сільської місцевості або ж гостра потреба у транспортному сполученні, яка стосується не лише селищ, а й елементарного сполучення між областями (погана якість доріг). Зрозуміло, що, як і будь-який інший вид туризму, гастрономічний потребує фінансування, яке, на жаль, відбувається не в першу чергу або взагалі не відбувається.

Регіональна місцева кухня мало вивчена і має потужне джерело ресурсів для потенційного розвитку гастрономічного туризму. Проблемою залишається малорозвиненість туристичної інфраструктури обласних територій, особливо у сільській місцевості та відсутність у більшості випадків братись за просування нових ідей.

Список використаних джерел

- 1.Гастрономічний туризм в Україні та світі: чим цікавий та як все влаштовано. URL: <https://lowcost.ua/what-is-food-tourism/>
- 2.Тушковані огірки й хімічне шоу: Корюківка готується до Дня міста. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-tourism/2506755-tuskovani-ogirki-j-himicne-sou-korukivka-gotuetsa-do-dna-mista.html>

Касьянова Є. Р., здобувачка вищої освіти 1 курсу, група Т-201
Науковий керівник – **Алешугіна Н. О.**, к.е.н., доцент
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

РОЗВИТОК ТУРИЗМУ ПІД ЧАС ПАНДЕМІЇ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ТУРИСТИЧНУ ДІЯЛЬНІСТЬ

Пандемія коронавірусу продовжує крокувати планетою, погрожуючи не лише наступною хвилею драм і трагедій людського життя, а й серйозними наслідками для світової економіки. Особливо відчутними вони залишаються для відновлення народного господарства тих країн, у яких туризм складає суттєву частку ВВП та має вплив та ринок зайнятості.

На сьогодні сектор туризму є одним із найбільш постраждалих у світі від спалаху COVID-19, який впливає як на попит, так і на пропозицію. Карантин змусив більшість країн світу закрити кордони для туристів. Ті, хто зважився відкрити туристичний сезон, постійно змінює правила в їзду. У таких непередбачуваних умовах багато людей не ризикнули їхати за кордон, обравши відпочинок вдома[5]. Це провокуватиме подальший регрес в умовах світової економіки, геополітичної, соціальної та торговельної напруженості, а також нерівномірної ефективності серед основних виїзних ринків подорожей. Підприємцям у галузі туризму доводиться лише слідкувати за розвитком подій, адже вони не мають жодного впливу на ситуацію, і зараз розуміють і той факт, що не зможуть вплинути на туристів і змусити їх подорожувати після пандемії.

Туризм давав близько десятої частини у рості глобальної економіки[4]. Останніми роками сферу називали навіть її глобальним драйвером. Адже вона розвивалася значно швидше, ніж світова економіка загалом. Пандемія жорстко спростувала оптимістичні прогнози подальшого росту і сучасна картина розвитку значно погіршилась. Глобальними наслідками від впливу пандемії стали зменшення кількості прибуттів міжнародних туристів, втрата робочих місць у сфері туризму, втрата експортних надходжень від туризму. Міжнародний туризм за десять місяців 2020 року втратив 935 млрд доларів і повернувся до рівня 1990 року. Про це йдеться в доповіді Всесвітньої туристської організації ООН[6].

Туристичний сезон закінчився, тож відомо, що за перші вісім місяців 2020 року в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні кількість прибутих знизилася на 79%, в Африці і на Близькому Сході – на 69%, в Європі – на 68%, в Америці – на 65%[6]. Країни намагаються сповільнити поширення вірусної інфекції шляхом проведення тестувань і лікування пацієнтів, відстеження контактів, обмеження переміщень (закриття кордонів і аеропортів), введення карантину для громадян і заборони на проведення подій, що передбачають великі скупчення людей, зокрема спортивні заходи, концерти і перебування в навчальних закладах.

Зараз більшість туроператорів домовляється з авіакомпаніями і іноземними партнерами про всі можливі способи перенесення запланованих поїздок та проданих турів, однак через відсутність будь-яких чітких термінів закінчення пандемії ніхто не може спрогнозувати дату перенесення, і багато туристів вимагають повернути завдатки або вже повністю оплачені поїздки.

Ще одне питання стосується безпеки туристів, які не хочуть ризикувати своїм здоров'ям і скасовують подорожі у ті країни, де зафіксовано найбільші спалахи

коронавірусу. Крім цього, багато людей навіть після закінчення карантину, ймовірно, відмовляться від поїздок за кордон з цієї ж самої причини, щоб уникнути можливого зараження.

Враховуючи нові обставини, уряди країн мають пристосувати до змін сучасну модель здійснення подорожей і забезпечити усі умови задля досягнення безпеки пересування. Більшість людей схиляється до думки, що подорожі вже більше не будуть такими комфортними, як раніше. Але насправді існують актуальні ідеї вирішення проблеми розвитку туризму, які поступово впроваджуються в сферу. На сьогодні перетин кордону обмежується створенням безпечних умов для туриста. Це стосується витримки дистанції, більш рівномірного розподілу пасажиропотоку по всіх терміналах, забезпечення засобами гігієни, а саме: масками, антисептичними засобами, тощо. Проходження тесту на наявність вірусу і його негативний результат є основною умовою для перетину кордону. Впроваджується обов'язкова процедура наявності у туристів імунних паспортів, іншими словами – паспорти здоров'я. Зокрема, з ініціативою запровадження імунних паспортів виступила Німеччина. Підтримали ідею також у Великій Британії і в США, Естонія вже почала їх тестувати[2].

Щодо практичних обмежень, актуальними є перевірка температури і постійне носіння масок в громадських місцях, зміна харчування в закладах (попередньо упаковані закуски і напої) й оплата за безготівковим розрахунком. Що стосується бронювання та покупки квитків й пропусків, рекомендується перехід до онлайн режиму. Такі зміни впроваджуються задля досягнення мінімального контакту один з одним.

Проблеми розвитку туристичної галузі та її відновлення можна подолати шляхом запровадження суворіших правил охорони здоров'я та безпеки. Це стосується чистоти, гігієни рук, прибирання готельних номерів, продуктів, протоколів з попередження ризику ураження вірусом. Наприклад, програма Hilton CleanStay спільно з виробником антисептиків Lysol та Dettol. В рамках програми Hilton CleanStay доповнюються і без того суворі стандарти чистоти використанням визнаних брендів. Це дозволяє забезпечити безпеку гостей в будь-якому з готелів 18 брендів Hilton [7]. Доречним буде впровадження фінансової допомоги працівникам міжнародних мереж, які потребують підтримки внаслідок фінансової кризи. З токи зору безпечної організації праці фахівців сфери туризму доцільною вважається подальша цифрова трансформація й онлайн-присутність. Сфера туризму має змогу розвиватися за тієї умови, якщо безпека туристів усе ще буде питанням найвищої пріоритетності, а особливу увагу приділятимуть дотриманню всіх норм і стандартів охорони здоров'я та безпеки.

Слід зауважити, що на стан розвитку коронавірусної ситуації в світі впливає обізнаність людей в цьому. Більшість зневажливо ставиться до даної проблеми, тим самим наражає не тільки себе, а й інших на небезпеку.

Отже, за останній рік у світі з'явилися нові жорсткі умови для багатьох сфер бізнесу. Незважаючи на різку зміну оптимістичних прогнозів розвитку туристичної галузі, існують актуальні заходи щодо досягнення безпеки подорожей.

Список використаних джерел

1. Як пандемія вплинула на економіку та бізнес. URL: <https://eba.com.ua/insajty-vid-seo-yak-pandemiya-vplynula-na-ekonomiku-ta-biznes-v-ukrayini/> (21.11.20)
2. Яким буде туризм після коронавірусу. URL: <https://ua.112.ua/golovni-novyni/shcho-zminytsia-dlia-mandrivnykiv-pislia-karantynu-536543.html> (21.11.20)
3. Пандемія та її наслідки у сфері туризму. URL: <http://www.ntoukraine.org/assets/files/EBRD-COVID19-Report-UKR.pdf> (22.11.20)

4. Зануда А. Коронавірус.Скільки втрачає туризм. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-51870285> (22.11.20)
5. Як пандемія вплинула на внутрішній туризм? URL: <http://phm.gov.ua/?p=100101> (20.03.21)
6. Офіційний сайт Всесвітньої туристичної організації. URL: <https://www.unwto.org/ru> (20.03.21)
7. Hilton CleanStay. URL: <https://www.hilton.com/ru/corporate/cleanstay/> (20.03.21)

Безуглий І. В., к.е.н., доцент

Кражай Н. М., здобувачка вищої освіти гр. Т-171

Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

УКРАЇНСЬКИЙ ФОРМАТ ТЕЛЕВІЗІЙНОЇ ТРЕВЕЛ-ЖУРНАЛІТИКИ

Тревел-журналітика - такий формат журналістики, який спрямований на збір інформації щодо туристичних, історичних, культурних, географічних трендів та передачі цих знань цільовій аудиторії.

Формат тревел-журналістики на телебаченні активно розвивається. Окремі канали присвячені цій тематиці. Вони цілодобово показують програми, що пов'язані із подорожами та закордонним світом. Новини про світ можна побачити на «Evronews», канал «National Geographic» розповідає про природу та мотивує глядача на подорожі. Експлуатація теми подорожей телебаченням пояснюється тим, що географічна тема вписується в основні тенденції розвитку телебачення: розвиток пізнавальної функції та посилення розважальної функції, зокрема її складової – релаксації.

Українському телебаченню притаманні такі самі тенденції: тревел-шоу набуває більшої популярності. Основним елементом телевізійного шоу є серійність. На українському телебаченні можна відзначити декілька тревел-шоу, які демонструвалися кілька сезонів (табл. 1).

Таблиця 1 - Українські тревел передачі

Назва передачі	Характеристика	Ресурс
Ле-Маршрутка	Популяризація відпочинку в Україні	https://www.tvshow.in.ua/2191-le-marshrutka.html
Страва честі	Головні ролі виконують звичайні люди зі всіх регіонів України	https://www.tvshow.in.ua/2122-strava-chesti.html
Заробитчане	Інформативне телешоу, яке розкриває процес пошуку роботи в чужій країні та особливості пристосування до незвичайних умов праці	https://www.tvshow.in.ua/2046-zarobitchane.html
Світами за скарбами	Учасники мають пройти квест в різних країнах світу	https://www.tvshow.in.ua/1968-svtami-za-skarbami.html

Продовження таблиці 1

Україна вважає	Передача знайомить з маловідомими пам'ятниками України	https://www.tvshow.in.ua/1842-ukraina-porazhayet.html
Особливості національної роботи	Розповідь про екзотичні, найбільш складні, легкі та незвичайні професії	https://www.tvshow.in.ua/1807-osobennosti-natsionalnoy-raboty.html
Навколо М з Лесею Никитюк	Ведуча розвідує взаємовідносини між чоловіками та жінками в різних країнах світу	https://www.tvshow.in.ua/1694-vokrug-m-s-lesey-nikityuk.html
Родичі в турне	Телепроект, який об'єднує в собі сімейне реаліті та тревел- шоу	https://kanalukraina.tv/programs/rodichi-v-turne

Найбільш яскравий формат тревел-журналістики становлять телевізійні програми, які побудовані за законами спеціалізованих або подійних шоу. Сучасні тревел-програми являють собою поєднання таких жанрів як документальний науковий фільм, освітній фільм-лекція, дорожня розповідь, репортаж, рекомендація, реаліті-шоу, серіал, рекламний ролик, розважальне ток-шоу з участю ведучого. Вони візуально передають культурне та національне різноманіття, пропонують та підтримують готові соціокультурні конструкції.

Так у сюжеті передачі «Страва честі» використовуються особливості аутентичних блюд різних територій України, руйнуючі спрощені стереотипи щодо української національної кухні. В сюжетах передачі присутні мальовнича природа, а для підвищення атрактивності використовуються елементи шоу. Передачі «Заробітчани» та «Особливості національної роботи» знайомлять глядача з особливостями пошуку роботи в різних країнах світу. В сюжеті першої передачі присутнє пристосування героїв програми до непередбачуваних обставин у пошуку заробітку. Творчий колектив програми відображує працевлаштування за межами своєї країни, але формат передачі – це гра і шоу, а не довідник щодо працевлаштування. Формат другої передачі охоплює країни Азії та розповідає про екзотичні, найбільш складні, легкі чи незвичайні професії. Передача «Світками за скарбами» орієнтована на сімейну аудиторію. Героями передачі є люди, які пов'язані сімейними відносинами. Сценарій передбачає проходження квесту в різних країнах світу. Учасники стикаються із виконанням обов'язкових завданнями в пошуку скарбів. В передачі «Навколо М з Лесею Никитюк» ведуча розповідає про особливості взаємовідносин між чоловіками та жінками в різних країнах світу.

Контент передач «Україна вважає», «Ле-Маршрутка», «Родичі в турне» розроблений на основі подорожей Україною. Герої програм відвідують регіони країни, де знайомляться з соціальними новаціями та успішними стартапами, пам'ятниками в різних дестинаціях. Мета передач - популяризація відпочинку Україною.

В туристичній діяльності тревел-журналістику слід розглядати як один із інструментів рекламних компаній. В рекламній діяльності спостерігається тенденція щодо зменшення паперової реклами та активізація електронних засобів поширення інформації.

Список використаних джерел

1. Кривцов Н. В. Тревел-журналістика: специфика направления и его проблемы. Вопросы теории и практики журналистики. 2017. Т. 6. № 3. С. 347-365. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/trevel-zhurnalistsika-spetsifika-napravleniya-i-ego-problemy>

Муха А. В., Федосеева Н. И. Содержательная и жанровая специфика трэвел-журналистики в зависимости от видов СМИ. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/soderzhatelnaya-i-zhanrovaya-spetsifika-trevel-zhurnalistiki-v-zavisimosti-ot-vidov-smi>

2. Печеранський І., Катренко В. Характеристика жанрів тревел-журналістики. Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Серія: Аудіовізуальне мистецтво і виробництво. 2019. № 2(1). С. 33-41). URL: <http://audiovisual-art.knukim.edu.ua/article/view/170861>

3. Передачи про путешествия по миру. Список лучших 2020, русские и зарубежные. URL: <https://touristam.com/peredachi-pro-puteshestviya-po-miru.html>

4. Печеранський І., Катренко В. Характеристика жанрів тревел-журналістики. Вісник Київського університету культури і мистецтв. Серія: Аудіовізуальне мистецтво і виробництво. 2019. №2(1). С. 33-41. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=bkpucaa_2019_2_1_6

Леоненко А. В., здобувача вищої освіти 3 курсу, група Т-181
Науковий керівник – **Зеленська О. О.**, к.е.н., доцент
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

ВИДИ І СТРАТЕГІЇ КОНКУРЕНЦІЇ НА РИНКУ ТУРИСТИЧНИХ ПОСЛУГ

Туристична галузь – це невід’ємна складова національного і світового ринку, що сьогодні розглядається як перспективний напрям. Загальновідомо, що економічний зміст ринку туристичних послуг розкривається через його функції, основними з яких є: регулятивна функція (забезпечення збалансованості попиту і пропозиції), стимулююча (стимулювання підвищення економічної ефективності виробництва туристичних послуг в умовах конкуренції), оптимізаційна (оптимізація використання факторів виробництва туристичних послуг), інформаційна (інформація про усереднені параметри сукупних попиту і пропозиції на різні види туристичних послуг), сануюча (ринок вибраковує з обігу ті туристичні послуги або їх виробників, які не можуть забезпечити мінімальний стандарт якості) тощо[1].

Таким чином, ринок туристичних послуг, як і інші ринки, має свою організовану систему, де згідно з високим попитом є багато пропозицій, які формують конкуренцію. Адаптуючи визначення конкуренції до сфери туризму можливо зазначити, що кожна туристична організація як основна інституційна виробнича одиниця (суб’єкт господарювання), не займаючи монопольного положення на ринку, веде постійну боротьбу за найвигідніші умови доступу до туристичних та економічних ресурсів, а також збуту туристичного продукту, маніпулюючи ціною та якістю послуг з метою задоволення потреб і збільшення потенційних споживачів, підвищення частки підприємства на споживчому ринку та отримання максимально можливого прибутку [2]. Конкуренція серед туристичних фірм змушує постійно підтримувати динамічність, слідкувати за трендами, ціновою стратегією, розробляти нові продукти, проводити активну рекламну кампанію.

Треба зазначити, що вивчення конкуренції в туризмі слід проводити на різних рівнях: мега, макро-, мезо- і мікрорівні. Мегарівень – вивчення конкуренції на рівні великих

географічних міжкраїнових регіонів, макрорівень передбачає дослідження конкуренції на рівні окремих країн, мезорівень – аналіз конкуренції регіонів.

Відповідно до цього, мікроекономіка туризму – це вивчення діяльності підприємств, що належать до туристичної індустрії. На цьому ринку добре розвинена конкуренція (між турфірмами, між п'ятизірковими готелями, між мережами готелів). У зв'язку з цим на мікрорівні можна говорити про конкурентоспроможність окремих підприємств, що створюють туристичні продукти, розглядаючи її при цьому з аспекту економічних суб'єктів та як конкурентоспроможність туристичних продуктів і послуг. Як наслідок, підвищення конкурентоспроможності на макрорівні підвищує і конкурентоспроможність на мезорівні та макрорівні.

Конкуренція на ринку туризму за видом послуг поділяється на видову (аналогічні туристичні продукти з різними споживчими властивостями) та функціональну (взаємозамінні послуги чи товари туристського призначення), за методом конкурентної боротьби – на цінову (встановлення нижчих цін за конкурентні) та нецінову (домінування на ринку за рахунок якості продуктів). А також, за рівнем прояву конкуренція буває внутрішньогалузева (це суперництво між туристичними підприємствами, які пропонують однойменні туристичні продукти, коли підприємства з більш високою продуктивністю праці отримують кращий кінцевий результат фінансово-господарської діяльності. Ця конкуренція існує між підприємствами, що виходять на однакові видові ринки та мають однаковий напрям діяльності.) та міжгалузева – це суперництво за краще вкладення капіталу, в результаті чого відбувається перелив капіталу із галузей з низьким рівнем прибутку у галузі з високою рентабельністю діяльності. Цей вид конкуренції найбільш характерний для підприємств, у яких налагоджено співробітництво з туристичними підприємствами і для яких надання туристичних послуг не є основною діяльністю.

Конкурентна стратегія туристичного підприємства складається з швидкої реакції на зовнішні зміни, заходів щодо ведення успішної конкурентної боротьби, зусиль щодо залучення споживачів, дій щодо наступу й оборони та підходів щодо закріплення своєї позиції на ринку.

Фактично конкурентна стратегія, хоча і є такою, що забезпечує діловий рівень управління підприємством, більш вузька за масштабністю, ніж загальна стратегія того ж підприємства. Це природним чином і визначає конкретну спрямованість останньої – виконання планів керівництва з ведення конкурентної боротьби і надання додаткових цінностей для покупців туристичних послуг.

За М. Портером загальні конкурентні стратегії існують у вигляді стратегій лідерства у зниженні витрат; стратегій диференціації; стратегій фокусування[3].

Як свідчать дані, стратегія лідерства за витратами доцільна за наявності широкого кола споживачів, що активно реагують на ціни і передбачає зайняття місця лідера на ринку за рахунок економії витрат при реалізації туристичних продуктів.

Стратегія диференціації — одна із загальних конкурентних стратегій, що полягає в орієнтації діяльності підприємства на створення унікальних у будь-якому аспекті туристичних продуктів, який визначається важливим достатньою кількістю споживачів.

Стратегія фокусування спрямована на підвищення спеціалізації та концентрації діяльності підприємства, з урахуванням вимог певного сегменту без орієнтації на весь ринок.

Відповідно до цієї класифікації можна виділити три основні конкурентні підходи при розробці конкурентної стратегії, а саме: прагнення стати виробником із низькими витратами; досягнення диференціації, заснованої на таких перевагах, як: якість, показники роботи, обслуговування, стиль, технологічна перевага, висока цінність; концентрація уваги

на невеликій ніші на ринку шляхом якісного виконання роботи порівняно з конкурентами і задоволення специфічних потреб покупців[4].

Отже, конкуренція на ринку туристичних послуг є сучасним та закономірним явищем. Для того, щоб займати провідне місце у індустрії туризму, підприємство повинно проводити постійний аналіз середовища ринку туристичних послуг, вивчати конкурентів. Знання видів та стратегій конкуренції слугуватиме «базою» знань для підвищення ефективності підприємства та його ролі на ринку.

Список використаних джерел

1.Василиха Н.В., Мельник І.М. *Особливості та сучасні аспекти функціонування ринку туристичних послуг* : збірник наукових праць "Торгівля, комерція, підприємництво". 2011. Випуск 13. С.122-125. URL: https://tourlib.net/statti_ukr/vasylyha.htm (дата звернення 20.03.2021)

2.Ткаченко Т.І. *Конкурентоспроможність в туризмі як провідний напрям сталого розвитку* : Науково-інформаційний вісник Академії наук вищої освіти України. 2012. № 2(79). С.96-104. URL: https://tourlib.net/statti_ukr/tkachenko2.htm(дата звернення 20.03.2021)

3.Шпак М.В., Юрчишина Л.І. *Конкурентні стратегії туристичного підприємства* : Східна Європа: економіка, бізнес та управління. Випуск 4. 2017. URL: http://www.easterneurope-ebm.in.ua/journal/9_2017/27.pdf (дата звернення 20.03.2021)

4.Осовська Г.В., Барбаріч Т.М. *Формування стратегії конкуренції підприємств* : Економіка АПК. URL: http://www.agrosvit.info/pdf/21_2010/8.pdf (дата звернення 20.03.2021)

Литвиненко І. М., здобувачка вищої освіти 4 курсу, група СР-171

Науковий керівник – **Супронюк М. В.**, старший викладач

Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Нинішній стан здоров'я і спосіб життя студентської молоді України не відповідають вимогам сучасного суспільства і потребам його подальшого соціально-економічного розвитку. Це пов'язано, зокрема, з відсутністю належного фізичного виховання учнівської молоді. Тому вищі навчальні заклади поряд з навчанням і вихованням обов'язково повинні ставити в пріоритетному порядку задачу збереження здоров'я молодого людини. Формування культури здорового способу життя має стати обов'язковим і безпосереднім результатом освіти.

Студенти – це складова частина молоді, яка являє собою індивідуальну соціальну групу і відрізняється властивими їй умовами життя, праці і побуту, соціальною поведінкою і психологією. Вони належать до групи підвищеного ризику, такі непрості проблеми студентів, як: висока емоційна і розумове навантаження, пристосування до нових умов проживання та навчання накладають негативний вплив кризи всіх основних сфер суспільства і держави. Все це призводить до погіршення адаптації студентів, наслідком чого є серйозні медичні та соціально-психологічні проблеми [5, с. 43].

Заняття фізичною культурою у вищих навчальних закладах є основною ланкою організації фізкультурно-оздоровчої та спортивно-масової роботи серед студентів, а пропаганда до свого здоров'я та здорового способу життя – пріоритетний.

Для того, щоб сформувавши правильне розуміння здорового способу життя, студентам потрібно керуватись впровадженням навчальних стратегій, орієнтованих на здоровий спосіб життя, а саме:

- формування позитивної мотивації щодо здорового способу життя, культури здоров'я;
- знайомство молоді з основами здорового стилю життя, формування свого стилю здорового життя, здійснення профілактичної роботи за негативними проявами;
- формування теоретичних і практичних навичок здорового способу життя, формування творчої особистості, здатної до саморозвитку, самоосвіти і самоактуалізації молоді [3, с.18].

Навчання здоровому способу життя має бути систематичним та сприяти гармонійному розвитку психофізіологічних можливостей молодих людей. Це не обмежується усвідомленням регулярної уваги до здорового способу життя як колективної цінності.

Ця робота передбачає:

- По-перше дослідити уявлення молодих людей про здоровий спосіб життя та розробити методи оцінки особистого здоров'я;
- По-друге, формувати свідомість та культуру здорового способу життя;
- По-третє, розробити методи навчання молодих людей здоровому способу життя [6].

Але не є секретом те, що в сучасних умовах в навчальних закладах, особливо у вищих навчальних закладах (ВНЗ) в Україні, етап фізичного виховання потребує серйозних переглядів.

Скрізь, на місцях (особливо в університетах не фізкультурного профілю) йде скорочення кількості академічних годин, які відводяться для навчальних занять з фізичного виховання. Недостатній обсяг обов'язкових навчальних занять, а це чотири години на тиждень, а у деяких вузах України дві години на тиждень (тобто одна пара) не може забезпечити зміцнення здоров'я і підвищення рівня фізичного стану студентів. Умови й організація навчального процесу з фізичного виховання у вузі не сприяють поліпшенню здоров'я студентів і не підвищують розумову працездатність [4, с. 16].

Заняття фізичної культури вузах не викликають зацікавленість у студентів, а найчастіше негативні емоції – пригніченість, поганий настрій, дискомфорт [1, с. 56].

Так Зайнетдинов М. А. [2, с. 10] виділяє такі причини незадовільного відношення студентів до занять фізичним вихованням: незручний розклад (27%), нецікаве проведення занять (20%), погані умови для розвитку індивідуальних здібностей (10%), недостатнє навантаження на заняттях (7%), погана організація занять (6%), неухвалене відношення викладача (4%).

Погіршення ситуації відбулося у зв'язку з пандемією коронавірусної інфекції COVID-19 проведення у ВНЗ повноцінних і якісних спортивних заходів, занять з фізичної культури і спорту, спортивних тренувань для студентів стало дуже непростим завданням для викладацького складу ВНЗ.

Отже, формування здорового способу життя у студентів в освітньому процесі є найважливішим завданням суспільства. У зв'язку з цим, необхідно спонукати студентів до збереження та зміцнення здоров'я, пропагувати і підтримувати культуру здорового способу життя серед молоді. Слід впроваджувати в освітній процес знання, спрямовані на

формування здорового способу життя, починаючи з самого раннього віку і займатися самовихованням особистості.

Тому сучасна концепція оптимізації учбово-виховного процесу у ВНЗ України має передбачати широку просвітницьку роботу серед молоді як передумову до самовиховання й звернення студентів до повсякденних норм здорового способу життя, стає очевидним, що бути здоровим - це вигідно, навіть, у економічному плані, реалізації власної кар'єри молодій людині. Реальне втілення концепції у практику ми можемо бачити в теоретичній зміні програмно нормативного забезпечення фізичного виховання, формуванню стійкого інтересу до фізкультурного виховання з метою зміцнення здоров'я, самовдосконалення фізичної підготовленості, пов'язаної зі здоровим способом життя у майбутній професійній діяльності.

Список використаних джерел

1. Завійська В. Вивчення рівня зацікавленості в студенток Львівської Комерційної Академії до занять з шейпінгу в навчальному процесі. Молода спортивна наука України: Збірник наукових праць в галузі фізичної культури спорту. Вип.8 Львів. НФВ «Українські технології», 2004. Том. 3. С.122 – 126.

2. Заинетдинов М.А. Индивидуализация самостоятельной работы как фактор совершенствования процесса физического воспитания студентов основного Учебного отделения нефтяных вузов: Автореф. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Санкт-Петербург, 1993. 25 с.

3. Іванова І. В. Формування здорового способу життя студентів як педагогічна проблема. І. В. Іванова, С. П. Гвозд'їй, Л. М. Поліщук, А. Г. Козикін. Педагогічні науки. 2007. № 4. С. 21.

4. Кузнєцова О.Т. Фізична і розумова працездатність студентів з низьким рівнем фізичної підготовленості: Автореф. дис. канд. наук, фіз. виховання та спорту: 24.00.02 / Львівський державний інститут фізичної культури. Львів., 2005.-22 с.

5. Литвиненко О.М. Формування здорового способу життя в студентській молоді. Педагогіка. Наукові праці. 2013. Вип. 146, Том 158. С. 42-46.

6. Про посилення роботи щодо профілактики захворюваності дітей у навчальних закладах та формування здорового способу життя учнівської та студентської молоді. Спільний наказ Міністерства освіти і науки й Міністерства охорони здоров'я України від 21.04.2005 № 242/178 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mozdocs.kiev.ua/view.php?id=36#ixzz1u13hS3SK>

Лук'яненко Ю. І., здобувачка вищої освіти 1 курсу, гр. Т-201
Науковий керівник – Забаштанський М. М., д.е.н., професор
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

ІСТОРИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЧЕРНІГОВА ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ

Чернігів – вважається одним з найдавніших міст України та містом легенд, саме завдяки її потужному потенціалу історико-культурної спадщини. На території цієї землі відбувалися значущі для всієї історії події, які стали відображенням у численних пам'ятках багатьох епох та подій. Цей фактор, неодмінно вплинув на розвиток туризму в регіоні, та є передумовою розвитку екскурсійно-пізнавального, наукового та релігійного туризму. Тому слід розглядати архітектурно-історичний потенціал Чернігова як найбільш значущий фактор розвитку туризму міста та області Чернігова.

На сьогоднішній день туристичний потенціал Чернігова формують індивідуальні туристи, які подорожують самостійно щоб відвідати історико-архітектурні та культурні місця. Існують чинники, які стримують прогрес регіону як туристичного:

- недостатня кількість інвестицій в розвиток історико-культурної галузі Чернігівщини;
- відсутність зручного транспортного сполучення між регіонами;
- недостатній рівень інформаційно-рекламного забезпечення.

Усунення цих проблем сприятиме, то Чернігівська область матиме усі умови для процесу росту туризму у місті.

Цікавим фактом є те, що Чернігівщина займає одне з провідних місць в Україні за кількістю пам'яток культурної спадщини (більше 9 тис. пам'яток, з них – 1881 національного значення). Діє 33 музеї комунальної форми власності, 3 національні заповідники («Чернігів стародавній», «Гетьманська столиця», «Качанівка») Міністерства культури України та Меморіальний комплекс «Пам'яті Героїв Крут» Міністерства оборони України.[1]

Чернігівський край увібрав в себе величезну чисельність оригінальних пам'ятників зодчества Княжої і Козацької доби, з них більше 200-ох світового значення. Серед них пам'ятки архітектури, які входять до складу Чернігівського Дитинця, Єлецького та Троицько-Іллінського монастирів. На Болдиних горах розташовані кургани «Безіменний» та «Гульбище». На Сіверщині була збережена третина усіх вітчизняних пам'яток домонгольського періоду такі як: Борисоглібський собор, П'ятницька церква, Антонієві печери тощо.

Одною з найстаріших збережених монументальних кам'яних будов України вважається Спасо-Преображенський собор, який був головною спорудою Чернігівського князівства. По сьогоднішній день храм зберіг свої первісні форми, за що й цінується істориками та любителями старовини. Також ще однією прикрасою та «Візитною карткою» в Чернігові вважають храм святої Катерини, який був побудований в 1715 році генеральним обозним козацького війська Яківом Юхимовичем Лизогубом.[2].

Отже, Чернігів – одне із міст України, яке має потужний історичний, і культурний потенціал, завдяки наявності великій та різноманітній спадщини, які створюють всі умови для створення туристичної галузі і неодмінно являють собою фактором розвитку туризму у місті. Цей край зробив вагомий внесок в історію та культуру України. Місто володіє великими унікальними історико-туристичними ресурсами, і це все є підставою для того щоб розглядати область як одну з найперспективніших для розвитку туристичної інфраструктури.

Список використаних джерел

1. Чернігівська обласна державна адміністрація\Туристична галузь Чернігівщини: (дата звернення 13.02.2021) <http://cg.gov.ua/index.php?id=1756&tp=1>
 2. Н. В. Погуда, О. В. Чухіна: «СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ В ЧЕРНІГОВІ» УДК338.48:911.375/DOI:10.32702/23066806.2019.1.95 (дата звернення 15.02.2021) http://www.economy.in.ua/pdf/1_2019/18.pdf
-

Марцева І. О., здобувачка вищої освіти гр. МТп-201
Науковий керівник – **Безуглий І. В.**, к.е.н., доцент
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ЕКОЛОГІЧНОГО ТУРИЗМУ

В майбутньому туристична індустрія буде розвиватись в різних напрямках, одним з таких напрямків вважається екологічний туризм. Адже вже на сьогоднішній день все більше туристів стають екологічно свідомими і навіть якщо вони обирають інший вид туризму, то вони намагаються максимально мінімізувати свій вплив на навколишнє середовище. Згідно статистичних даних 69 % туристів вважають, що екологічний туризм є важливим явищем для всього світу.

Екологічний туризм можна визначити як напрямок туризму, який базується на максимізації використання природно-рекреаційних благ та ресурсів і спрямований на еколого-просвітницьку діяльність. Міжнародна організація екотуризму дає таке визначення: екотуризм - це відповідальна подорож у природні зони, області, що зберігає навколишнє середовище і підтримує добробут місцевих жителів. Таким чином одним з головних факторів цього виду туризму є те, що туристи намагаються якомога менше впливати на територію.

Екологічний туризм вперше з'явився у 1965 році, проте набув популярності лише в 1980-х роках. У 1990 році з'явилося Міжнародне товариство екотуризму (TIES) - це некомерційна організація, яка займається популяризацією екотуризму.

"Сьогодні екотуризм продовжує зростати, оскільки все більше людей подорожує з екологічною свідомістю. У 2002 році ООН оголосила його роком екотуризму, а в 2003 році утворюється Центр відповідальних подорожей. З цього часу екотуризм перетворився на промислову галузь на 263 мільярди доларів зі швидкістю зростання 65% з 2009 по 2013 рік[1]". Також за даними Світової організації торгівлі, екотуризм захопив 7% міжнародного ринку в 2007 році, вплив на світовий ринок становив 77 мільярдів доларів. На екотуризм припадає 6% світового ВВП із вражаючими темпами зростання 5% на рік.

Отже, екотуризм має тенденцію до зростання і буде розвиватись все більше. Вже на сьогоднішній день свідомі туристи надають перевагу так званим "еко-френдлі" закладам розміщення, намагаються обирати засоби пересування, що менше забруднюють повітря та інше. Також багато туристів займаються волонтерською діяльністю в екологічному туризмі, такою як робота у природному заповіднику.

Взагалі екологічний туризм можна виділити такі види екотуризму:

"Науковий - орієнтований на вивчення природи, проведення польових досліджень, різних спостережень.

Активний - піші походи, альпінізм, велопогулянки.

Історичний - підтримує національну самобутність, знайомить з культурними традиціями.
 Подорож до природних резерватів - різного роду заповідників, національних парків.
 Агротуризм - найбільш актуальний для жителів мегаполісів, які вирушають до села, заміських будиночків, у ліс і займаються землеробством [2]".

Крім того екотуристів теж можна поділити на групи, ООН виділяє три групи екотуристів: жорсткий екотурист, м'який екотурист та пригодницький екотурист. Вони відрізняються рівнем залученості в екологічну сферу, жорсткий екотурист найбільш часто проживає не в готелях.

Щодо готелів то можна сказати, що вони також намагаються менше впливати на екологію, оскільки для туристів стає важливим цей фактор. На рис.1 можна подані статистичні данні опитування, що проводилось у 2017 році та показує які екологічні підходи готелів є найважливішими для туристів. На діаграмі видно, що 61% туристів важливо, щоб готель займався переробкою, 60% також вадливо, щоб готель мав енергозберігаючі проекти.

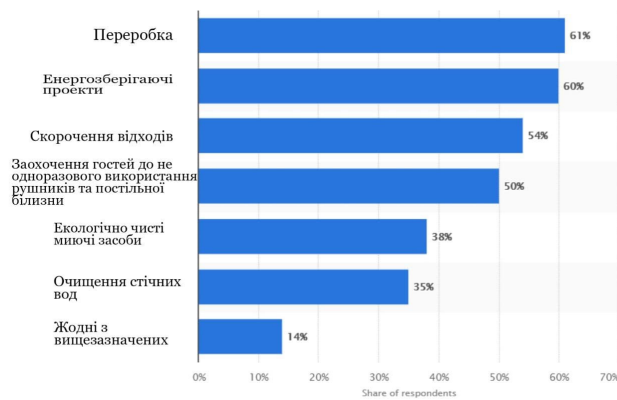

Рис. 1 - Результати опитування

Щодо екотуристів, то їх частка у туристичній індустрії світу та окремих країн щорічно зростає. Наприклад, у 2019 році частка "зелених" туристів Німеччини склала 22%, що є найвищим показником у світі, а в середньому ця частка склала 15%.

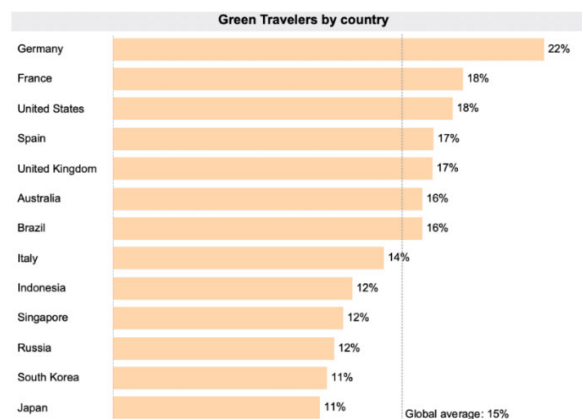

Рис. 2 - Відсоток екотуристів у 2019 році

Таким чином можна зробити висновки, що екологічний туризм є досить швидко зростаючою галуззю туризму, оскільки екологічні проблеми також зростають і з'являється

все більше і більше занепокоєних туристів. Продовжуючи розвиватись, екологічний туризм буде приносити не лише користь екології світу, але й економіці.

Список використаних джерел

1. Історія еко туризму. URL: <https://www.ioi.ngo/blog/2016/10/29/history-of-ecotourism>
2. Види та місця для екотуризму. Світ туризму. URL: <http://tursvit.info/vydy-ta-mistsya-dlya-ekoturizmu/>
3. Платформа бізнес-даних № 1 в мире. URL: <https://www.statista.com/>
4. Тенденції зеленого туризму в 2020: покоління Z і не тільки. URL: <https://www.criteo.com/blog/green-travel-trends/>

Мурай А. О., здобувачка вищої освіти 4 курсу, група МР-171
Науковий керівник – **Полковниченко С. О.**, к. е. н., доцент
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ БЛОКЧЕЙН У ПРОСУВАННІ ТУРИСТИЧНОГО ПРОДУКТУ УКРАЇНИ

Туристична індустрія є однією з галузей, які протягом останніх років найбільш швидко розвиваються, на що особливо вплинула стрімка цифровізація. У результаті залежність учасників туристичного ринку від інноваційних технологій значно посилилась. Важливу роль у відкритті нових можливостей просування туристичних продуктів відіграє блокчейн.

Блокчейн – це особлива технологія зберігання даних на безлічі вузлів (комп'ютерів), об'єднаних в мережу. Пристрої, на яких зберігається загальна інформація, не підключені до загального єдиного сервера, тобто вся інформація у цій базі зберігається у вигляді списку упорядкованих записів (блоків), кожна з яких несе в собі інформацію про час створення блоку і посилання на попередній запис [3].

В основі технології блокчейн лежать чотири принципи: 1) розподілена база даних, доступ до якої є в усіх учасників, а повного контролю немає ні в кого; 2) відсутність ієрархії (серед безлічі вузлів в блокчейні немає головного); 3) прозорість – кожна операцію видно всім, хто має доступ до системи; 4) незмінюваність записів. Дані принципи є безсумнівними плюсами технології. Крім перерахованих принципів, позитивними є низька вартість транзакцій, мінімізація витрат часу на «доказ роботи» системи усіма учасниками й ін. [4].

Блокчейн – це цифрова платформа, яка зберігає інформацію про транзакції між користувачами і перевіряє їх достовірність. Транзакції, або блоки, записуються в розподіленій базі даних. Окремі суб'єкти, зокрема туристичні оператори або турагенти, мають кожен свою копію цієї бази даних, з'єднану з тисячами інших носіїв в мережі. Коли проводиться чергова транзакція, мережею створюється і перевіряється новий запис (або блок), який додається до блокчейну. Це гарантує безпечні і майже миттєві угоди. Дана система дозволяє зберігати гроші і важливі документи, відстежувати угоди й операції, а також самостійно, без посередників, здійснювати грошові транзакції [4].

У науковій літературі вже визначено ті напрями туризму, де можна використати блокчейн-технологію. Серед них – програми лояльності з накопиченням бонусних балів при купівлі турів кожним клієнтом через цифровий підпис; онлайн-бронювання житла та авіаквитків з прозорими транзакціями і автоматизованим процесом оплати; процес ідентифікації особистості в аеропортах через запис біометричних даних пасажира в системі; удосконалення процедури відстеження багажу; процес перевірки компанії (готелю,

авікомпанії); виконання контрактів із страховими компаніями з отримання компенсацій; спрощення взаєморозрахунків між авіакомпаніями та агентствами [3; 4].

Блокчейн робить прозорою вартість послуги. Незалежно від того, мова йде про готель чи переліт, система дає прозору схему придбання і виконання послуги. Перевірка кожної складової – ключ до самостійного контролю, без будь-якого страху втрати коштів та ін. В якості опори можуть бути використані смарт-контракти. Переказ суми за послугу буде тільки після її виконання і підтвердження покупця про те, що з його боку відсутні претензії.

Блокчейн дозволить знизити вартість туристичного продукту за рахунок зниження витрат на створення і розкручування сайтів, оплату реклами, усунення посередників і комісійних зборів; поліпшити якість послуг і розширити вибір. Вибір буде безпечним і заснованим на достовірній інформації. Адже кожен користувач платформи блокчейн має рейтинг і відгуки. При цьому кожен коментар, відгук, думка і оцінка будуть чесними. Турист має можливість спілкування з іншими подорожуючими, які дадуть пораду, поділяться цікавою інформацією і водночас залишаться в безпеці [1].

Прикладами платформ Блокчейна в туризмі на даний час є наступні:

1) Winding Tree – це децентралізована мережа розподілу туристичних послуг, побудована на основі Блокчейна Ефіріума, за допомогою якої підвищується ефективність і зручність взаємодії покупців і продавців на основі використання смарт-контрактів та інших інструментів з відкритим вихідним кодом.

2) Concierge (CGE) – проект, створений на основі технології Блокчейн на децентралізованій платформі NEO. Це мобільний додаток для користувачів, які збираються у відпустку, що створює можливість забронювати готель в будь-якій країні світу без комісії.

3) Travelflex – це соціальний додаток, який має широкий вбудований функціонал для вирішення проблем туристів щодо здійснення платежів з низькою комісією, безпечного зберігання коштів, надання зручного способу комунікації за рахунок інтеграції з соціальними мережами.

4) Cool Cousin (CUZ) – проект, який є мобільним додатком, що за своїм принципом роботи нагадує тематичні форуми, де туристи діляться своїми враженнями від подорожей.

5) MeetnGreetMe – проект, який орієнтується на зручність і простоту надання послуг шляхом створення глобальної платформи, де кожен турист зможе отримати консьерж-послуги, персонально підібрані під його потреби і бюджет.

6) Go Cubo Lodge Club (GO) – унікальний проект, що надає можливість орендувати спеціальний мобільний будинок для проживання в будь-якій точці світу. За невелику суму користувачі зможуть скористатися повноцінним будинком, економлячи свій час і насолоджуючись комфортними умовами [2].

Використання технології блокчейн є перспективним напрямком щодо просування туристичного продукту України, оскільки турист може безпосередньо працювати з виробником туристичної послуги, гарантовано отримуючи її якісний рівень. Саме цей шлях дозволить скоротити відставання нашої країни в розвитку туристичної індустрії від світових стандартів.

Список використаних джерел

1. Блокчейн в туризмі: возможности открыть мир по-новому. URL: <https://bitcryptonews.ru/analytics/blockchain/pochemu-blokchejn-nuzhen-turizmu-vozmozhnosti-otkryit-mir-po-novomu>

2. Блокчейн в сфері туризму – проблеми і перспективи. URL: <https://guland.com.ua/kryptovalyuta/blockchain/blokcheyn-i-turyzm.htm>

3. Костинець В. В. *Технологія blockchain у туризмі та інформаційні загрози її реалізації. Бізнес-навігатор*. 2018. Вип. 5. С. 168-172.

Волох О. В., здобувачка вищої освіти, група СР-171
Науковий керівник – **Супронюк М. В.**, старший викладач
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ

Проблема формування, збереження і зміцнення здоров'я завжди була предметом досліджень. Уявлення про здоров'я, профілактиці хвороб були різними і залежали від рівня розвитку суспільства. З кожним етапом відбувалося накопичення знань і досвіду в сфері охорони здоров'я, в різних галузях науки, в тому числі і педагогіці.

Вже в стародавніх державах (Рим, Єгипет, Вавилон, Індія, Китай) виникає і здобуває розвиток така значуща галузь людської діяльності, як медицина (хоч на цьому щаблі розвитку підвалинами для її існування були знахарство та ворожба, але саме її виникнення свідчить про вагомість цієї проблеми). На цьому етапі існування цивілізації багато стародавніх мислителів присвячували свої трактати філософському осмисленню проблем здоров'я та здорового способу життя. Наприклад, в старовинних індійських текстах «Упанішадах» сказано: «Лише тіло потрібно тут почитати, про тіло слід дбати. Той, хто дбає про тіло, досягне обох світів – й цього й того» [4, с. 273].

В історії філософської думки ми можемо зустріти з поняттям правильний образ життя в буддійських трактатах, де наголошується, що все життя є страждання, біль, марнота. Щоб уникнути страждань треба правильно жити, відмовившись від бажань, які породжують ці страждання і біль, здоров'я та правильний образ життя пов'язані між собою етичними нормами та установками конкретної суспільної культури.

Щодо епохи античності то проблема здоров'я людини розв'язувалась через досягнення балансу духовних і фізичних сил. Платон (427-347 рр. до н.е.) підкреслював, що людина не може звинувачувати ні богів, ні долю, звинуватити можна тільки себе, як відповідального за своє існування і здоров'я. Послідовник Платона Аристотель поділяв не всі погляди свого вчителя. Так він вважав, що усі живі істоти, що існують в світі, від тварини до чоловіка глибоко різняться одна від одної. Так, наприклад, жінка не може зрівнятися по фізичній силі з чоловіком, тому її здоров'я і сила – це одне, а чоловіче – зовсім інше. Давньогрецький філософ Фалес (624-547 рр. до н.е.) вказував на залежність психічних станів і можливості бути щасливим від стану самопочуття, і зазначає що потреби людини повинні бути розумні і регульовані, так як надмірність у всіх її проявах послаблює душу, а помірність у всьому навпаки, сприяє вдосконаленню людини. [2].

В середні віки, де панувало релігійне розуміння світу, стан здоров'я пов'язували з засвоєнням філософських і теологічних знань, з мобілізацією духовної енергії людини за допомогою молитов, звернених до Бога. Найбільшу цінність в цей час представляло не саме здоров'я як таке, а душа і духовне життя людини, тому що священнослужителі, вчені акцент поставили нема на людину, а на Божественній волі, а здоров'я розглядали як Божу милість.

Але варто зазначити, що єдиним вченим Середньовіччя, хто продовжив розвивати ідеологію здоров'я, був перський лікар Авіценна (980-1037). Його твори «Книга спасіння»

та «Канон медицини» стали справжніми підручниками здоров'я в Середні віки. Авіценна у ті часи прагнув знайти для кожної хвороби свої ліки. Він вважав, що для збереження здоров'я потрібні 7 факторів:

1. Врівноваженість натури.
2. Вибір їжі і пиття.
3. Очищення (тіла) від надлишків.
4. Збереження (правильної) тіло будови.
5. Поліпшення того, що вдихається через ніс.
6. Пристосування одягу.
7. Врівноваженість фізичного і душевного рухів» [1].

У Новий час домінанта в світогляді змістилася в бік освіти. Візьмемо, наприклад, вчення Декарта «Початки філософії». У вступі Декарт зазнає, що філософія являє собою «знання, яке спрямовує саме життя, послуговує збереженню здоров'я, а також відкриттям всіх наук».

Здоров'я стали розглядати як стан, залежне від вродженого життєвого духу, фізичних вправ, впливу навколишнього середовища, психоемоційних можливостей людини, як стан благополуччя. Людське існування в світі передбачає опору людей на впевненість в завтрашньому дні, збереження психічного і соціального здоров'я, стабільність існування. Активне поширення набувають ідеї античної медицини і медицини Сходу. В якості прикладу можуть бути дослідження таких вчених, як Парацельс, Френсіс Бекон, Санторіо, Дж. Фрокасторо. Створюється природничо напрямок в медицині, закладаються основи поглядів на роль індивіда у збереженні здоров'я.

Після Другої світової війни значний вплив на світогляд західної інтелігенції надав екзистенціалізм. Жан Поль Сартр акцентував увагу на авторство і відповідальності індивіда за своє буття. Сфера буття людини, просторово яка надається область свободи особистості немислима без здоров'я, без індивідуальної турботи про існування, вважали екзистенціалісти [4, 751].

Кінець ХХ ст. і початок ХХІ ст. ознаменувалися створенням системи експрес-обстежень. Вперше обґрунтовані і виміряні зв'язку між процесами соціальної диференціації населення і динамікою показників здоров'я. Суспільство звернуло пильну увагу на здоров'я здорових людей, а не хворих, з'явилися науки санологія, валеологія [3, с. 12].

Із розвитком діяльності Всесвітньої організації охорони здоров'я (1948 р.), розпочався пошук нових шляхів покращення здоров'я людини, збір і систематизація інформації про існуючі загрози здоров'ю. Започаткування такої діяльності відбулося в Канаді, де у звіті міністра охорони здоров'я «Новий підхід до охорони здоров'я канадців» (1974 р.) уперше на урядовому рівні було аргументовано доведено, що медичне обслуговування населення, на якому б рівні воно не знаходилося, має лише незначний вплив на стан здоров'я, здебільшого все залежить від способу життя людини. З позиції державної політики такий підхід є набагато ефективнішим та економічно доцільнішим порівняно з нескінченними витратами на лікування наслідків нездорового способу життя [5, с. 206]. Тож, більш вагомим чинником для збереженні здоров'я визнається здоровий спосіб життя.

Згодом було розроблено Всесвітню декларацію з охорони здоров'я, що прийнята на 51-й сесії ВООЗ у травні 1998 р., де зазначено, у числі іншого, що держави – члени ВООЗ звернулися до всіх народів та інституцій із закликом прийняти і реалізувати концепцію «Здоров'я для всіх у ХХІ столітті». Ця концепція була детально викладена у документі «Здоров'я-21» [5, с. 211], і на цей час визначає основні напрями зусиль для урядів країн світу щодо проблем здоров'я населення.

Сьогодні Україна, як і весь світ, перебуває в ситуації, до якої не була готова. Це зумовлено стрімким поширенням серед населення нової вірусної інфекції. Пандемія коронавірусної інфекції COVID-19, піковим періодом якої відзначено початок 2020 р., виявила і загострила значну кількість проблем на всіх рівнях – від локального до глобального, та в усіх сферах суспільного життя. В тому числі переосмислення загальної концепції здорового способу життя та форматування її до сучасних реалій.

Після проведеного теоретичного аналізу історичного розвитку проблеми формування здорового способу життя особистості можна підсумувати, що обрана тематика була і залишається актуальною протягом усього періоду існування людства. Та ситуація яка склалась в сучасному світі породжує актуальність обраної теми. З одного боку, прискорення ритму життя, темпів соціально-економічного та інформаційного розвитку суспільства, зміна екологічної обстановки, поширення психоактивних і наркотичних речовин відображаються на структурі захворюваності, демографічній обстановці і смертності населення, ведуть до хронічних захворювань окремих людей і загрозу існування суспільства. А з іншого боку, сучасне суспільство вимагає від студента бути здоровим, енергійним, мобільним, активним, успішним.

Список використаних джерел

1. Ибн Сина А. А. Канон врачебной науки. Кн. 1. Абу Али Ибн Сина (Авиценна). 2-е изд. Ташкент : Фан, 1981 - 550 с
 2. Кукса В. Філософські обрії здоров'я в період античності. Світогляд – Філософія – Релігія: зб. наук. пр. Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2011. № 1. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/39493>.
 3. Лаврова Л. В. Здоровий спосіб життя як предмет філософсько-освітнього аналізу: Автореф. Дис. канд. філос. наук: 09.00.10/ Одеський національний університет імені І. І. Мечникова. Одеса, 2011. 20 с.
 4. Омельченко, С. О. Здоровий спосіб життя: погляд у минуле та висновки на майбутнє. Гуманізація навчально-виховного процесу: наук.-метод. зб. (Вип. 22). С. 273-281.
 5. Піндер Л. Новий погляд на структуру: Вивчення становища щодо розвитку політики пропагування здоров'я в Канаді. Пропагування здоров'я. Видавництво Оксфордського університету, 1988. Т. 3. № 2. С. 205–212.
 6. Сартр Ж.-П. Буття і ніщо: Нарис феноменологічної онтології / пер. з фр. В. Лях, П. Таращук. - Київ. Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2011. 854 с.
-

Фенна М. М., аспірант кафедри туризму

Роговий А. В., д.е.н., професор

Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ

В останні десятиліття сфера туризму і рекреації перетворилась в одну з найбільш прибуткових та розвинутих галузей світового господарства. Вона виконує важливу роль у соціально-економічному розвитку багатьох країн та їх окремих регіонів, забезпечуючи створення додаткових робочих місць та підвищення якості життя місцевого населення.

Сучасний стан розвитку України характеризується кардинальною перебудовою господарського комплексу, основною метою якої є формування ефективної національної економіки та її регіональних сегментів. Водночас необхідність забезпечення прискорених темпів економічного зростання регіональних господарських систем потребує пошуку і використання ресурсних можливостей для нарощування потенціалу. У контексті побудови соціально-орієнтованої моделі економіки до національних пріоритетів належить розвиток туристичної галузі, оскільки вона характеризується високою прибутковістю, швидкою окупністю інвестицій та виключно соціальною спрямованістю.

Однак, сучасний стан економіки країни, постійні адміністративні реформи у сфері туризму та пандемія несприятливо позначаються на цій галузі. Спостерігається неефективне використання наявного туристичного потенціалу регіонів України, що призводить до втрати можливостей розвитку цієї галузі на відміну від багатьох країн з перехідною економікою в Європі, Азії та Африці.

Проблемам туристичного потенціалу України присвячені роботи таких вчених: Дудчак С.В., Смолій В.А., Гайдук А.Л., Герасимчук З.В., Любіцева О.О., Мальська М.П., Мігущенко Ю.В., Назаренко Д.В., Новикова В.І., Охота В.І., Парфіненко А.Ю., Пахтусов Б.І., Паук М.І., Подлепіна П.О., Поладі З.В., Полещук М.І., Полтавська О.В., Приварникова І.Ю., Резнікова Н.В., Рутинський М., Семенов В.Ф., Стойка В.О., Томак М.

Варто зазначити, що конкретний зміст, якому різні автори дають визначення «туристично-рекреаційний потенціал», нерідко виявляється дуже складним, оскільки загальноприйнятих трактувань цього поняття по відношенню до сфери туризму не існує. Разом з тим, сутність визначення не є простим, і в туристичній галузі має бути обмеженим більш виразними межами.

Значення туризму в суспільстві багатогранне: він стимулює розвиток супутніх з туристично-рекреаційною сферою галузей – транспорт, зв'язок, торгівля, виробництво сувенірної продукції, сфера послуг, ресторанне господарство, будівництво тощо. Крім того, туризм є реальним каналом міжкультурної комунікації, сприяє збереженню культурної спадщини та традицій країн і народів, сприяє розвитку їх промислів, відновленню та збереженню культурно-історичних пам'яток.

Туристично-рекреаційна діяльність відіграє важливу роль в економіці країн і регіонів, забезпечуючи раціональне використання і збереження природно-екологічних, культурно-історичних та інформаційно-пізнавальних ресурсів території. У зв'язку з інтенсивним розвитком туристичної діяльності відбувається формування, уточнення та вдосконалення понять, які стосуються туристично-рекреаційної сфери.

Спочатку в наукових колах було вирішено використовувати визначення «рекреаційний» (рекреаційна діяльність, рекреаційні ресурси тощо). Зараз все частіше вживають комплексне поняття, поєднуючи різні сторони діяльності в межах одного туристично-господарського комплексу. Так, наприклад, можна зустріти словосполучення

«туристично-рекреаційний ресурс», «туристично-рекреаційна діяльність», «туристично-рекреаційний комплекс», «туристично-рекреаційний потенціал», тим самим підкреслюючи новий підхід до сучасних потреб господарського комплексу, не змінюючи суть понять.

Туристично-рекреаційний потенціал включає два поняття, які нерозривні та взаємодоповнюють одне одного: рекреаційний потенціал, як природну складову, тобто ступінь здатності території позитивно впливати на фізичний, психічний та соціально-психологічний стан людини під час відпочинку та туристичний потенціал – культурно-історичну спадщину – як антропогенну складову, а також певні ландшафтні комплекси, де відбувається туристична діяльність, знаходяться окремі природні або антропогенні туристичні об'єкти, які відвідуються туристами, зокрема музеї пам'ятки культури, архітектури, археології, традиції населення, народні промисли тощо.

Внутрішній туризм в Україні за своїми темпами розвитку та активністю поступається міжнародному туризму, хоча це може здатися дивним, адже у нас наявний великий і різноманітний туристичний потенціал. Така ситуація склалась з декількох причин: вивченість території України у контексті її туристичних можливостей є недостатньою; популярність українського турпродукту значно мала не лише серед іноземних громадян, а й серед громадян України. Незважаючи на досить численні публікації про туристичні ресурси України, варто більш обґрунтовано і глибоко їх дослідити у контексті можливостей їх використання на сучасному етапі та на перспективу.

Підсумовуючи можна сказати, що туристично-рекреаційний потенціал будь-якої території має складну ієрархію й включає в себе багато різних елементів з великою кількістю компонентів таких як :

1) природно-екологічні умови: клімат, екологія, географічне положення, флора та фауна, водні об'єкти, пам'ятки природи, печери, скелі, явища природи, заповідники, парки, рекреаційні об'єкти;

2) культурно-історичні умови: архітектура, історичні пам'ятки, витвори мистецтва, археологічні цінності, монументальне мистецтво, техногенні об'єкти;

3) соціально-демографічні умови: звичаї, традиції, гостинність, культура, демографія, соціальна складова, професійний склад, етно-релігійна характеристика;

4) політичні умови: органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, суб'єкти туристичної сфери, громадські організації ;

5) транспортна доступність території: дорожні розв'язки, залізничні вузли, автомобільні та автобусні шляхи;

6) туристична інфраструктура регіону: готельна мережа, ресторани, транспортне сполучення, комунікації, заклади дозвілля тощо;

7) маркетинг регіону: імідж, легенда, унікальність, реклама, тощо.

Це стає особливо актуальною зараз, коли світ знаходиться у непростій ситуації пов'язаною з пандемією. Людям вже набридло сидіти в карантині і вони прагнуть виїхати хоча б на вихідні, а так як подорожі за кордон є досить небезпечними та складними, то всі надають перевагу досліджувати власну державу. Саме тому постає проблема розвитку туризму в Україні.

Список використаних джерел

1. В.Г. Герасименко Оцінка туристично-рекреаційного потенціалу регіону: монографія. Одеса : ОНЕУ, 2016. — 262 с.

2. Дутчак С. В. «Управління регіональним розвитком туризму : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів». Чернівці : Вид. дім «Родовід», 2014. – 196 с.

3. Пушкар Б., Пушкар З. Аналіз рекреаційного господарства регіону: основні

напрямки його оптимізації // Регіональні аспекти розвитку продуктивних сил України. – 2017. - № 19. – С. 30-35.

4. Полтавська О.В. Забезпечення ефективності функціонування підприємств готельного господарства. Економіка та держава. – 2016. – № 11. – С. 25-29.

Юрченко Ю. Г., здобувачка вищої освіти 1 курсу, група Т-202

Науковий керівник: **Алешугіна Н. О.**, к.е.н., доцент

Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

ХАРАКТЕРИСТИКА ТУРИСТИЧНИХ ПОТОКІВ ЄВРОПЕЙСЬКОГО РТР

Міжнародні туристичні прибуття – це основний показник, який характеризує туристичний рух. Тобто це число зареєстрованих осіб, які прибули в країну за певний період часу.

Загальна кількість туристичних прибуттів у світі є більшою, ніж вибуттів, тому що турист може відвідати декілька країн протягом року чи навіть побувати в декількох державах під час однієї поїздки [1].

З кожним роком все більша кількість громадян вирішує відвідати нову країну. Так найпопулярніший регіон по туристичним прибуттям на 2019 рік – Європа. Найбільша інтенсивність прибуттів у світі в Південній і Західній Європі — понад 60 на 100 осіб, вибуттів - у Північній і Західній Європі — понад 70 на 100 осіб [2].

Це можна пояснити тим, що до складу даних районів входять країни, які досягли високого рівня розвитку та мають структуру населення, в якій переважають представники середнього класу.

Кількість туристичних прибуттів до Європи 2019 року знизилася, в порівнянні з 2018, проте регіон продовжував лідирувати за кількістю туристичних прибуттів – 743 млн проти 362 млн, які набрав Азійсько-Тихоокеанський регіон, посівши друге місце [3].

Світовими та європейськими лідерами за туристичним прибуттям стали такі країни як Франція, Італія, Іспанія, Туреччина, Німеччина та Великобританія. Комфортний клімат, багаті рекреаційні ресурси для масових видів відпочинку, відомі пам'ятки архітектури - все це приваблює туристів для відвідання цих країн.

Популярність Європейського регіону, для туристичних прибуттів можна пояснити наступними причинами:

- великий сегмент населення - представники середнього класу;
- велика частка населення деяких Європейських країн, наприклад, Німеччини, Франції, Великобританії, віддають перевагу відпустці за кордоном, але не дуже далеко від своєї країни, тобто в тому ж самому Європейському регіоні;
- мешканці окремих країн, які входять до складу ЄС, можуть вільно пересуватися територіями інших членів ЄС.
- наявність великої кількості історичних та культурних пам'яток.

Європейський ринок займає досить суттєві позиції на світовому ринку туристичних послуг. Країни регіону надалі залишаються найбільш значущими за показниками туристичних прибуттів у світі, навіть втрати внаслідок пандемії 2020 року були не такими значущими, порівняно із АТР [4].

Список використаних джерел

1. Статистика туристських потоків URL:https://pidru4niki.com/11221213/turizm/statistika_turistskih_potokiv (дата звернення 09.03.2021)
2. Світовий атлас даних. URL:<https://knoema.ru/atlas/> (дата звернення 09.03.2021)
3. International Tourism Highlights, 2020 edition. UNWTO. Madrid. URL:<https://doi.org/10.18111/9789284422456>. (дата звернення 09.03.2021)
4. UNWTO World Tourism Barometer and Statistical Annex, January 2021. URL:<https://www.e-unwto.org/doi/epdf/10.18111/wtobarometereng.2021.19.1.1> (дата звернення 09.03.2021)

Ярошенко А. Ю., здобувачка вищої освіти 1 курсу, група Т-202

Науковий керівник: **Алешугіна Н. О.**, к.е.н., доц

Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

СУЧАСНА ГЕОГРАФІЯ ДІЛОВОГО ТУРИЗМУ

Цей вид туризму, як комерційна пропозиція, з'явився порівняно недавно, а вже належить до найприбутковіших галузей світового ринку. Щоденні витрати представника ділової поїздки, приблизно, в три рази перевищують витрати звичайного туриста. Це можна пояснити вимогами до умов перебування такого туриста (максимально зручно), враховуючи специфіку поїздки та подвійними витратами (кошти компанії та особисті) [2]. Частка ділового туризму становить 13% від загального обсягу турпоточку, а 50% доходів авіакомпаній та 60% готелів формується завдяки обслуговуванню саме цієї категорії туристів [1]. Позитивна динаміка у сфері ділового туризму відмічалася й у періоди світових криз, на відміну від інших сфер туристичної галузі. Очевидно, розвиток національної економіки і інтеграція її на світовий ринок неможлива без розвитку саме ділового туризму. Країнами-лідерами ділового туризму вважаються у Європі – Німеччина, Іспанія, Франція, Італія; в Американському регіоні США і Канада; в Азії – Сінгапур, Китай, Індонезія, Туреччина, Таїланд. Основним постачальником ділових туристів у Європі є Німеччина (5 млн німців щороку). Серед європейських країн, активно розвивається діловий туризм в Великобританії, Нідерландах, Іспанії, Швеції, Швейцарії [1].

Але 2020 рік став великим випробуванням для туристичної галузі, відкинувши країни-лідери та перспективні країни туристичної сфери далеко за межі лідируючих позицій. До року пандемії, 89% (близько 980 млрд дол.) усіх розходів на ділові поїздки припадало на Західну Європу, Північну Америку та Азіатсько-Тихоокеанський регіон. Річний дохід сфери ділового туризму за 2019 рік склав рекордні 1,4 трлн. й прогнози були найоптимістичніші щодо подальшого розвитку. За 2020 рік, за підрахунками Міжнародної асоціації ділового туризму, індустрія втратила 710 млрд. Тільки в одному Азіатсько-Тихоокеанському регіоні кількість ділових поїздок скоротилася на 82% за рік пандемії. В Європі та Північній Америці зниження складає 68%. Багато світових корпорацій (Amazon, L'Oreal, Ford тощо) обмежили географію бізнес-подорожей (41,4%), деякі перейшли на формат онлайн, а поїздки відбуваються лише тоді, коли питання не можна вирішити дистанційно [1]. До країн, які зіткнулися з найбільшою часткою призупинення ділових поїздок через COVID-19, належать країни Азіатсько-Тихоокеанського регіону: Китай (95%), Гонконг (87%), Тайвань (79%); до Європи компанії скасували або призупинили 561% поїздок з діловою метою, до Близького сходу 47%, Латинської Америки 30%, Північної Америки 18% [1].

За дослідженнями європейського консорціуму (Travelpool Europe м.Копенгаген), поновлення більшості ділових поїздок планується в межах Євросоюзу, де компанії почнуть знімати заборони/обмеження на поїздки. Головною вимогою до ділових постковідних поїздок буде безпека. Країни, компанії-перевізники, які зможуть надати безпечні умови перебування, будуть отримувати основну частку в бізнес-мандрівках. 91% бізнес-туристів перш за все звертають увагу на епідситуацію та заходи, що вживаються задля безпеки: посилена дезінфекція аеропортів та транспорту, принципово важлива наявність вільного місця поруч (одна з причин підняття цін на квитки), дотримання усіх норм дезінфекції приміщень і поверхонь, заміна шведських столів на обслуговування за меню, наявність системи безконтактних платежів та використання інфрачервоних камер для вимірювання температури тіла, дотримання соціальної дистанції та наявність документу, що підтверджує негативний результат ПЦП-тесту (або сертифікат вакцинації) [3].

Сьогодні багато компаній «зустрічаються» зі своїми діловими партнерами на онлайн-платформах, але не всі угоди можна укласти онлайн. Важливий аспект у таких ділових зв'язках – це продовження партнерства й після того, як пандемія завершиться [4]. Більшість регіонів світу залежні саме від ділового туризму, тому важливо зробити бізнес-тури не тільки безпечними, але й цікавими. Для більш швидшого відновлення цієї сфери туризму сьогодні пропонують таким туристам концепцію *bleisure tourism*, коли до основної поїздки додається час для відпочинку [5]. Вже близько третини клієнтів у світі замовляють таку послугу, що сприятиме позитивній динаміці у відновленні показників ділових поїздок та поверненню країн-лідерів та перспективного в цій сфері Азіатсько-Тихоокеанського регіону на свої високі позиції.

Список використаних джерел

1. Шикіна О.В., Гончаренко Я.С., Ремігайло І.Ю. Економіка та управління підприємствами. 2020. Випуск 50. с.213-219.
2. Кашапова Р. Пристегните ремни. URL: <https://angliya.com/2021/01/20/pristegnitemremni/am> (дата звернення 19.03.2021)
3. Концептуальная записка: COVID-19 и перестройка сектора туризма. 2020. Серпень. URL: https://www.un.org/sites/un2.un.org/files/policy_brief_covid-19_and_transforming_tourism_russian.pdf
4. Травова Н. Деловой туризм в «постковидную эпоху»: результаты исследований. URL: <https://buyingbusinesstravel.com.ru/articles/delovoy-turizm-v-postkovidnuyu-epokhu-rezultaty-issledovaniy/> (дата звернення 19.03.2021)
5. Гарас І.О., Гарас О.М. Сучасний стан розвитку ділового туризму в туристичних регіонах світу. Причорноморські економічні студії. 2017. Вип. 23. С. 6-10. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bses_2017_23_3

Ярошенко А. Ю., здобувачка вищої освіти 1 курсу, група Т-202
Науковий керівник: **Зеленська О. О.**, к.е.н., професор
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕКОТУРИЗМУ НА ЧЕРНІГІВЩИНІ

Екологічний туризм (зелений туризм) - вид туризму, популярність якого набирає шалених обертів. Він вважається найекологічнішим напрямом в туризмі, адже його суть полягає в тому, щоб люди відпочили від міського шуму та усамітнилися з недоторканою природою подалі від цивілізації, насолоджувалися чистим повітрям та споживали натуральні продукти.

Чернігівщина у великій кількості має об'єкти саме ландшафтно-паркового фонду, які на відміну від заповідників мають не такий високий природоохоронний статус, тому представляють туристичний інтерес. До таких перспективних екооб'єктів регіону належать Міжрічинський регіональний ландшафтний парк, Мезинський національний природний парк, сафарі-парк «Беремицьке». Кожен з них – унікальний природний об'єкт, який задовольнить пізнавальні, фізичні, духовні та естетичні потреби будь-якого туриста.

Міжрічинський регіональний ландшафтний парк (територія Чернігівського та Козелецького р-ну, центральна садиба с.Острохи, Козелецький р-н) є найбільшим в Україні. У парку більше 2000 видів тварин і рослин, з яких 100 видів червонокнижних, що дозволяє влаштувати чудове фотополування. Парк відомий популяцією лосів, яка є найбільшою в Україні. Для огляду місцевих краєвидів, зокрема на болотах, у парку створені 4 екостежки європейського рівня. Також тут можна, за бажанням, пройти справжню школу виживання [1].

Величезні ліси тайгового типу, які можна побачити, хіба що, у Північних країнах, болота, містичні пункти екскурсій (язичницьке капище), одна з найчистіших річок України – Десна з її флорою та фауною, можливість покататися верхи на конях (кінна база «Сокіл»), відвідати інтерактивний музей лісових промислів (Центральна садиба Міжрічинського ландшафтного парку с. Острохи Козелецького району) – не залишать туристів байдужими.

Не менш цікавий Мезинський національний природний парк (Новгород-Сіверський р-н, Коропська ОТГ, с.Деснянське), родзинкою якого є ціла низка прадавніх поселень – близько 50 пам'яток археології, зокрема, відома Мезинська палеолітична стоянка, що існувала майже 20 тисяч років тому. На території парку працює гостинна екосадиба «На краю світу» [2].

Сафарі-парк «Беремицьке» (Козелецький р-н, с.Беремицьке) – чудовий варіант відпочинку на уїкенд. Територію парку умовно можна розділити на дві частини. Перша — це господарські угіддя, конюшні, котеджні будиночки, міні-зоопарк. Друга частина — це велика зелена територія з екостежинами, з декількома підвісними місточками, різноманітною флорою та фауною, слов'янським капищем та скіфським курганом. [3].

Для задоволення потреб екотуриста під час мандрівки по регіону біля екооб'єктів створюються садиби, орієнтовані саме для такого виду туризму. Першою садибою сільського туризму на Чернігівщині стала садиба «Соколинний хутір» поблизу унікальної краси палацово-паркового комплексу в с.Качанівка. Туристам пропонується можливість відчувати усі переваги зеленого туризму: мальовничі краєвиди, риболовля, катання на конях та на озері (катамарани, човни), справжня козацька кухня з приготуванням страв на відкритому вогні, козацькі ігри, відвідування музею. Зараз садиб на Чернігівщині, які

пропонують послуги в сфері сільського туризму близько 30 і з кожним роком ця цифра збільшується [4].

Аналізуючи території, на яких активно розвивається зелений туризм, можна сказати, що всі вони, переважно, знаходяться в унікальних природних місцевостях – з річками, озерами, лісами.

Україна сприяє розвитку цього виду туризму на своїй території, про це говорить створення ще у 1996 році Спільки сприяння розвитку сільського (зеленого) туризму, до якої приєдналися 14 регіонів України, в яких ведуть облік селян, готових облаштувати свої садиби та надавати туристичні послуги. Активно свої пропозиції в цьому напрямку і Чернігівська області. Сьогодні зелений туризм є пріоритетним напрямком державної політики у галузі туризму. Про це зазначено в Законі України «Про туризм», в Законі України «Про особисте селянське господарство». Розширюється мережа атракцій, які надають власники садиб, щоб бути конкурентно спроможними в цьому виді діяльності – рибальські села, приватні зоопарки, домашні музеї, пасіки, творчі майстерні, кулінарні родинки. Проблемою залишається недостатня реклама цих місць й, традиційно, розвиток інфраструктури. На жаль, стан доріг, умови та варіанти розміщення на місцях з неналежним рівнем сервісу, неможливість замовити екскурсію іноземними мовами, відсутність платіжних терміналів може зменшити позитивний настрій від відпочинку. Інвестиції в такі інфраструктурні об'єкти як кафе, садиби, бази відпочинку — це прерогатива приватного бізнесу. Влада може і повинна сприяти цьому процесу. На обласному рівні необхідно розпочати процес ремонту доріг за напрямками туристичних маршрутів та встановлення дороговказів до вже відомих туристичних еколокацій. Так, з'явиться більше приводів для реклами та створення позитивного туристичного іміджу, отже, просування маловідомих, але таких унікальних місць.

Список використаних джерел

1. Скичко О. Міжрічинський Парк- унікальна природа Півночі України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tsn.ua/special-projects/mizhrichynsky-park/> (дата звернення 16.03.2021)
 2. Мезинський національний природний парк [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://chernihivregion.travel/turystychni-objekty/pryrodo-zapovidni-objekty/item/130-mezynskyi-natsionalnyi-pryrodniy-park> (дата звернення 16.03.2021)
 3. Офіційний сайт сафарі-парку «Бермицьке» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://discover.ua/locations/park-prirody-beremickoe> (дата звернення 16.03.2021)
 4. Олег Герасименко, тижневик «Деснянська Правда вільна» №51 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.gorod.cn.ua/news/gorod-i-region/17318-na-chernigivshini-zelenii-turizm-rozvivajetsja-visokimi-tempami.html> (дата звернення 16.03.2021)
-

Ломако Д. В., студентка гр. БА-21
Мальшко А. А., студентка гр. БА-21
 Научный руководитель – **Шумак В. В.**, д.с.-х.н., доцент
Учреждение образования «Барановичский государственный университет»
(г. Барановичи, Республика Беларусь)

ПРОБЛЕМЫ ВОДОСНАБЖЕНИЯ РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ

Главное природное богатство Республики Беларусь – это ее водные ресурсы. В основном это реки, озера, болота и подземные воды. В свою очередь, водные ресурсы, а именно питьевая вода, являются одной из основ жизнедеятельности человека.

Под питьевой водой понимается вода, которая соответствует нормативам безопасности питьевой воды [1].

Нормативы на питьевую воду, действующие на территории Республики Беларусь, достаточно жесткие, что является разумным с точки зрения интересов обеспечения здоровья населения страны. Гигиенические требования к качеству питьевой воды установлены посредством санитарных правил и норм 2.1.4. «Питьевая вода и водоснабжение населенных мест. Санитарные правила и нормы СанПиН 10-124 РБ 99», утвержденных постановлением Главного государственного санитарного врача Республики Беларусь от 19.10.1999 № 46.

Таблица 1 – Показатели качества питьевой воды

	Единицы	2017	2018	2019
Подземные источники централизованного водоснабжения				
по микробиологическим показателям				
Количество отобранных проб	шт	22047	17785	17751
Количество проб с превышением установленных в стране стандартов	шт	125	118	210
Доля проб с превышением установленных в стране стандартов	%	0,6%	0,7%	1,2%
по санитарно-химическим показателям				
Количество отобранных проб	шт	20101	17348	15834
Количество проб с превышением установленных в стране стандартов	шт	7646	5975	6605
Доля проб с превышением установленных в стране стандартов	%	38,0%	34,4%	41,7%
Источники нецентрализованного водоснабжения				
по микробиологическим показателям				
Количество отобранных проб	шт	17956	26754	33910
Количество проб с превышением установленных в стране стандартов	шт	2241	4201	6837
Доля проб с превышением установленных в стране стандартов	%	12,5%	15,7%	20,2%
по санитарно-химическим показателям				
Количество отобранных проб	шт	17739	25893	34262
Количество проб с превышением установленных в стране стандартов	шт	4850	7494	11343
Доля проб с превышением установленных в стране стандартов	%	27,3%	28,9%	33,1%

Примечание: Источник – собственная разработка на основе [1]

В соответствии с данными таблицы 1, доля проб с превышением установленных в стране стандартов, как из источников централизованного водоснабжения, так и из источников нецентрализованного водоснабжения, с каждым годом растет. Отмечается тот факт, что источники централизованного и нецентрализованного водоснабжения по санитарно-техническим показателям имеют рост доли проб с превышением установленных стандартов, а также, источники нецентрализованного водоснабжения имеют достаточно высокий показатель по микробиологическим показателям. Следовательно, качество забираемых для потребления вод ухудшается, а вода из многих источников нецентрализованного водоснабжения является опасной 20, 2 %.

К нецентрализованным системам питьевого водоснабжения относятся отдельно расположенные сооружения и устройства, такие как шахтный колодец, каптаж, трубчатый колодец, предназначенные для пользования питьевой водой [4].

Основными потребителями воды в настоящее время являются: жилищно-коммунальное хозяйство – около 47 % общего потребления; производственное (промышленное) водоснабжение – свыше 44 %; сельскохозяйственное водоснабжение – около 9 %. [2].

Сейчас только 15 % сельского населения пользуется водой из централизованных систем водоснабжения. Но во многих случаях вода подается с большим содержанием железа. Станции обезжелезивания функционируют только на отдельных объектах, которые не всегда обеспечивают подачу качественной воды в связи с износом и загрязнением водопроводных сетей [3].

Качество воды колодцев на 70 % не соответствует требованиям. Это связано с интенсивным развитием сельского хозяйства и неблагоустроенностью в сельской местности. Согласно санитарным нормам колодец необходимо очищать не реже одного раза в год. Для этого необходимо откачать из него воду, очистить дно и стенки от налипших эфирорастворимых веществ и подсыпать дно крупнозернистым песком. Сегодня такие работы проводятся вручную, что довольно небезопасно и трудоемко.

Альтернативой колодцам в сельской местности являются неглубокие скважины (до 15 м). Содержание нитратов в такой воде намного меньше чем в колодцах.

Таким образом, качество вод нецентрализованного водоснабжения вызывает опасения. Воды из него нуждаются в обезвреживании и очистке от примесей и химических веществ, что позволит сохранить здоровье сельского населения в стране и обеспечить безопасность отдыхающих в сфере агротуризма.

Предлагается к реализации ряд мероприятий, которые улучшат вышерассмотренную ситуацию. Необходимо:

- оборудовать по потребности, как можно больше неглубоких (до 15 м) скважин в районах с наиболее низкими качественными показателями вод;
- организовать отряды, которые будут проводить очистку и обустройство колодцев не реже одного раза в год, обустройство скважин в местностях, где основным источником водоснабжения являются колодцы;
- оснащать население средствами очистки воды индивидуального пользования в тех районах, где вода особенно загрязнена;
- организовать консультативные семинары среди населения о влиянии качества воды на здоровье и ознакомить со способами минимизации разных видов загрязнения в домашних условиях;
- обеспечить широкое распространение информации среди населения о качестве вод и проведенных работах по регионам республики.

Список использованных источников

1. Национальный статистический комитет Республики Беларусь. Качество питьевой воды. [Электронный ресурс]- Режим доступа: <https://www.belstat.gov.by/ofitsialnaya-statistika/makroekonomika-i-okruzhayushchaya-sreda/okruzhayushchaya-sreda/sovместnaya-sistema-ekologicheskoi-informatsii2/c-vodnye-resursy/s-9-kachestvo-pitevoy-vody/>. –Дата доступа: 16. 03. 2021
 2. Брестский областной исполнительный комитет. Сентябрь, 2019: О природопользовании и природоохранной деятельности в брестской области. [Электронный ресурс]- Режим доступа: <http://brest-region.gov.by/index.php/glavnaya/76-oblast/obshchestvo/k-edinomu-dnyu-informirovaniya/9953-sentyabr-2019-o-prirodopolzovanii-i-prirodookhranoj-deyatelnosti-v-brestskoj-oblasti> . –Дата доступа: 16. 03. 2021
 3. Геологическая оценка качества пресной питьевой воды. [Электронный ресурс]- Режим доступа: <http://elib.bspu.by/bitstream/doc/9651/1/31235.pdf>. –Дата доступа: 16. 03. 2021
 4. Юридический словарь. Децентрализованная система питьевого водоснабжения. [Электронный ресурс]- Режим доступа: <http://multilang.etalonline.by /ru/Term/ Index/18190?langName=ru&size=25&page=1&type> . –Дата доступа: 16. 03. 2021
-

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

**Міжнародна
науково-практична конференція студентів,
аспірантів і молодих вчених**

***ЮНІСТЬ НАУКИ – 2021: СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ТА
ГУМАНІТАРНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА***

25-26 березня 2021 року

ЗБІРНИК ТЕЗ

2 ЧАСТИНА

Підписано до друку 29.03.2021 Формат 60×84/8.

14035, Україна, м. Чернігів, вул. Шевченка, 95.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів
видавничої продукції серія ДК № 7128 від 18.08.2020 р.

**XI International Scientific-Practical
Conference of students and young scientists**

**YOUTH SCIENCE – 2021: SOCIO-ECONOMIC AND
HUMANITARIAN ASPECTS OF SOCIETY DEVELOPMENT**

March 25-26, 2021

CONFERENCE PROCEEDINGS

PART 2